

Porāṇikena kenaci therena katā

Kaṅkhāvitarāṇīpurāṇaṭīkā

Bhadantasāriputtattherassa sissabhūtena

Buddhanāgattherena katā

Vinayatthamañjūsā nāma

Kaṅkhāvitarāṇī-abhinavaṭīkā

Buddhavasṣe 2552

Marammavasṣe 1370

AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1960

© Buddhasāsana Society

Ṭikā Series 07

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET
IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a   အာ ā   ဣ i   ဤ ī   ဥ u   ဦ ū   ဧ e   ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka	ခ kha	ဂ ga	ဃ gha	င ṅa
စ ca	ဆ cha	ဇ ja	ဈ jha	ည ṇa
ဋ ṭa	ဌ ṭha	ဍ ḍa	ဎ ḍha	ဏ ṇa
တ ta	ထ tha	ဒ da	ဓ dha	န na
ပ pa	ဖ pha	ဗ ba	ဘ bha	မ ma

ယ ya   ရ ra   လ la   ဝ va   သ sa   တ ha   ဠ ḷa   ၵ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

-၁ ၵ = ā   ၵ = i   ၵ = ī   ၵ - ၵ = u   ၵ - ၵ = ū   - = e   -၁ ၵ = o

က ka	ကာ kā	ကိ ki	ကိ kī	ကု ku	ကု kū	ကေ ke	ကော ko
ခ kha	ခါ khā	ခိ khi	ခိ khī	ခု khu	ခု khū	ခေ khe	ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

ကက kka	ဃ န္ဂha	ဏ န္ဓha	ဈ သhya	ဠ pla	လ္လ lla
ကွ kka	ဠ cca	ဏ္ဍ ṇḍa	ဠ dhva	ဠ pba	လျ lya
ကျ kya	ဠ ccha	ဏ္ဍ ṇṇa	ဠ nta	ဠ bbha	လှ lha
ကြ kri	ဠ jja	ဏ္ဍ ṇha	ဠ ntva	ဠ bya	ဝှ vha
ကလ kla	ဠ jjha	တ္တ tta	ဠ ntha	ဠ bra	တ္တ sta
ကွ kva	ည ṇṇa	တ္တ ttha	ဠ nda	ဠ mpa	တ္တ strā
ချ khya	ည ṇha	တွ tva	ဠ ndra	ဠ mpha	သွ sna
ခွ khva	ည ṇca	ကျ tya	ဠ ndha	ဠ mba	သျ sya
ဂွ gga	ဠ ṇcha	တြ tra	ဠ nna	ဠ mbha	သသ ssa
ဠ ggha	ည ṇja	ဠ dda	ဠ nya	ဠ mma	သွ sma
ဂျ gya	ည ṇjha	ဠ ddha	ဠ nha	ဠ mya	သွ sva
ဂြ gra	ဠ ṭta	ဠ dya	ဠ ppa	ဠ mha	တွ hma
ကံ ṅka	ဠ ṭtha	ဠ dra	ဠ ppha	ဠ yya	တွ hva
ခံ ṅkha	ည ḍḍa	ဠ dva	ဠ pya	ဠ yha	ဠ ḷha
ဂံ ṅga					

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

Kaṅkhāvitaraṇīpurāṇāṭikā

Mātikā		Piṭṭhaṅka
Ganthārambhakathā	...	1
Ganthārambhakathāvaṇṇanā	...	1
Nidānavaṇṇanā	...	2

Pārājikakaṇḍa

1. Paṭhamapārājīkavaṇṇanā	...	11
2. Dutiyapārājīkavaṇṇanā	...	29
3. Tatiyapārājīkavaṇṇanā	...	42
4. Catutthapārājīkavaṇṇanā	...	44

Samghādisesakaṇḍa

1. Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā	...	48
2. Kāyasaṃsaggasikkhāpadavaṇṇanā	...	50
3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā	...	51
4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	51
5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā	...	52
6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā	...	52
7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā	...	54
8. Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā	...	54
9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	55
11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā	...	56
12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā	...	56
Nigamanavaṇṇanā	...	56

Mātikā			Piṭṭhaṅka
Aniyatakaṇḍa			
1. Paṭhamānīyatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	60
2. Dutiyānīyatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	63
Nissaggiyakaṇḍa			
1. Cīvaravagga			
1. Kathinasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	64
2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	71
3. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	74
4. Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	75
5. Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	76
6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	76
7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	76
8. Upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	77
9. Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	78
10. Rājāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	80
2. Eḷakalomavagga			
1. Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	81
2. Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	81
3. Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	81
4. Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	82
5. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	82
6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	83
8. Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	84
9. Rūpiyasaṃvohārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	84
10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	84
Pakiṇṇakavaṇṇanā	...	...	84

Mātikā

Piṭṭhaṅka

3. Pattavagga

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	87
2. Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	88
3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	88

Pācittiyakaṇḍa**4. Bhojanavagga**

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	89
3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	89
4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	90
5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	90
6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	92
7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	93
8. Sinnidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā	...	...	93
9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	93
10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	94

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	94
3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	94
4-5. Rahopāṭicchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	94
6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	95
7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	95
8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	96
9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	96

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	96
2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	97

Mātikā	...	...	Piṭṭhaṅka
3. Hāsadhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	97
4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	98
10. Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	99

7. Sappāṇakavagga

1. Sañcicasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	99
2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	99
5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	99
7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	100
9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	100
10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	100

8. Sahadhammikavagga

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	101
5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	101
7. Sañcicasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	102
8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	102
9. Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	102
10. Chandaṁdatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	103
11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	103
12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	103

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	104
2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	104

Mātikā		Piṭṭhaṅka
3. Vikālagāmapavesanasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	104
4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	105
5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	105
6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	105
7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	105
Pāṭidesanīyakaṇḁa		
1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	106
2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	106
4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	106
Sekhiyakaṇḁa		
	... ..	107
Bhikkhunīpātimokkhavaṇṇanā		
Pārājikakaṇḁa		
	... ..	109
Samḡhādisesakaṇḁa		
1. Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā	... ..	111
2. Corivutṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā	... ..	111
3. Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā	... ..	111
Nissaggiyakaṇḁa		
	... ..	113
Pācittiyakaṇḁa		
1. Paṭhamavaggavaṇṇanā	... ..	114
2. Dutiyavaggavaṇṇanā	... ..	115
3. Tatiyavaggavaṇṇanā	... ..	115
4. Catutthavaggavaṇṇanā	... ..	115
5. Pañcamavaggavaṇṇanā	... ..	115

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
6. Chaṭṭhavaggavaṇṇanā	...	...	116
8. Aṭṭhamavaggavaṇṇanā	...	...	116
9. Navamavaggavaṇṇanā	...	...	116
Samuṭṭhānavinicchayaṇṇanā	...	...	117

Kaṅkhāvitaranīpurāṇaṭīkāya mātikā niṭṭhitā.

Kaṅkhāvitaranī-abhinavaṭṭikā

Mātikā		Piṭṭhaṅka
Ganthārambhakathā	...	119
Ganthārambhakathāvaṇṇanā	...	119
Nidānavaṇṇanā	...	125

Pārājikakaṇḍa

1. Paṭhamapārājikavaṇṇanā	...	165
2. Dutiyapārājikavaṇṇanā	...	194
3. Tatiyapārājikavaṇṇanā	...	210
4. Catutthapārājikavaṇṇanā	...	219
Pārājikanigamanavaṇṇanā	...	222

Samghādisesakaṇḍa

1. Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā	...	225
2. Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā	...	228
3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā	...	229
4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	232
5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā	...	234
6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā	...	237
7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā	...	241
8. Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā	...	241
9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	245
10. Samghabhedasikkhāpadavaṇṇanā	...	250
11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā	...	254
12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā	...	254

Mātikā			Piṭṭhaṅka
13. Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	255
Saṃghādisesanigamanavaṇṇanā	...	...	257

Aniyatakaṇḍa

1. Paṭhama-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	269
2. Dutīya-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	271

Nissaggiyakaṇḍa

1. Cīvaravagga

1. Kathinasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	273
2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	288
3. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	293
4. Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	301
5. Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	303
6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	305
7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	306
8. Paṭhama-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	308
9. Dutīya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	309
10. Rājasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	310

2. Eḷakalomavagga

1. Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	316
2. Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	316
3. Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	317
4. Chabbasasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	318
5. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	319
6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	320
7. Eḷakalomadhovāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	321

Mātikā			Piṭṭhaṅka
8. Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	321
9. Rūpiyasaṁvohārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	324
10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	324

3. Pattavagga

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	325
2. Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	327
3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	328
4. Vassikasāṭīkasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	333
5. Cīvara-acchindanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	336
6. Suttaviññattisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	337
7. Mahāpesakārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	340
8. Accekacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	340
9. Sāsaṅkasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	341
10. Pariṇatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	344

Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvādavagga

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	346
2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	347
3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	348
4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	349
5. Paṭhamasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	351
6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	352
7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	353
8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	354
9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	354
10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	355

Mātikā		Piṭṭhaṅka
2. Bhūtagāmaṅga		
1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṅṅanā	...	357
2. Aññavādasikkhāpadavaṅṅanā	...	360
3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṅṅanā	...	362
4. Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṅṅanā	...	363
5. Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṅṅanā	...	365
6. Anupakhajjasikkhāpadavaṅṅanā	...	368
7. Nikkaḍḍhanāsikkhāpadavaṅṅanā	...	369
8. Vehāsakuṭṭisikkhāpadavaṅṅanā	...	369
9. Mahallakavīhārasikkhāpadavaṅṅanā	...	370
10. Sappāṅakasikkhāpadavaṅṅanā	...	372
3. Ovādaṅga		
1. Ovādasikkhāpadavaṅṅanā	...	372
2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṅṅanā	...	374
3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṅṅanā	...	374
4. Āmisāsikkhāpadavaṅṅanā	...	374
5. Cīvaradānasikkhāpadavaṅṅanā	...	375
6. Cīvarasibbanāsikkhāpadavaṅṅanā	...	375
7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṅṅanā	...	376
8. Nāvābhiruhanāsikkhāpadavaṅṅanā	...	377
9. Paripācitasikkhāpadavaṅṅanā	...	377
10. Rahonisajjasikkhāpadavaṅṅanā	...	378
4. Bhojanaṅga		
1. Āvasathāsikkhāpadavaṅṅanā	...	378
2. Gaṇabhojanāsikkhāpadavaṅṅanā	...	380
3. Paramparabhojanāsikkhāpadavaṅṅanā	...	382

Mātikā			Piṭṭhaṅka
4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	383
5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	383
6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	388
7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	388
8. Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā	...	...	388
9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	391
10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	393

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	396
2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	397
3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	398
4-5. Rahopaticchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	399
6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	399
7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	399
8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	400
9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	401
10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	401

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	402
2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	403
3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	403
4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	403
5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	404
6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	404
7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	405
8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	405

Mātikā			Piṭṭhaṅka
9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	406
10. Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	407

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	407
2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	408
3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	408
4. Duṭṭhullāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	408
5. Ūnavāsativassāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	409
6. Theyyasatthāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	409
7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	410
8. Ariṭṭhāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	410
9. Ukkhittasambhogāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	412
10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	412

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	413
2. Vilekhanāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	413
3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	415
4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	415
5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	416
6. Amūlakāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	416
7. Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	416
8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	416
9. Kammappaṭibāhanāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	417
10. Chandamaḍatvāgamanāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	421
11. Dubbalāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	421
12. Pariṇāmanāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	428

Mātikā

Piṭṭhaṅka

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	428
2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	428
3. Vikālagāmapavesanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	429
4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	430
5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	430
6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	430
7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	431
8. Kaṇḍuppaṭicchhādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	431
9-10. Vassikasāṭṭhika, nandasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	432

Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	433
2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	433
3. Tatiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	434
4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	434

Sekhiyakaṇḍa

1. Parimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	436
2. Dutiyaparimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	437
3-4. Suppaṭicchannasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	437
5-6. Susaṁvutasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	438
7-8. Okkhittacakkhusikkhāpadavaṇṇanā	...	...	438
9-10. Ukkhittakāyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	438
11-12. Ujjagghikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	438
13-14. Uccasaddasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	439
15-20. Kāyappacālakādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	439
26. Pallatthikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	439
27. Sakkaccapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	439

Mātikā		Piṭṭhaṅka
28. Pattasaññīpaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	440
29. Samasūpakapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā	...	440
30-32. Samatittikādisikkhāpadavaṇṇanā	...	440
33-34. Sapadānasikkhāpadavaṇṇanā	...	441
36. Odanappaṭicchādanasikkhāpadavaṇṇanā	...	441
37. Sūpodanaviññattisikkhāpadavaṇṇanā	...	441
38. Ujjhānasaññīsikkhāpadavaṇṇanā	...	442
39. Kabaḷasikkhāpadavaṇṇanā	...	442
41-42. Anāhaṭasikkhāpadavaṇṇanā	...	442
43. Sakabaḷasikkhāpadavaṇṇanā	...	442
50-51. Capucapukāraḥasikkhāpadavaṇṇanā	...	443
57. Chattapāṇisikkhāpadavaṇṇanā	...	443
60. Āvudhapāṇisikkhāpadavaṇṇanā	...	433
61-62. Padukasikkhāpadavaṇṇanā	...	443
63. Yānasikkhāpadavaṇṇanā	...	444
75. Uduke-uccārasikkhāpadavaṇṇanā	...	444
Adhikaraṇasamathavaṇṇanā	...	444

Bhikkhunīpātimokkhavaṇṇanā

Pārājikakaṇḍa

Sādhāraṇapārājika

1. Methunasikkhāpadavaṇṇanā	...	451
-----------------------------	-----	-----

Asādhāraṇapārājika

5. Ubbhajāṇumaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā	...	451
6. Vajjappaṭicchādikāsikkhāpadavaṇṇanā	...	452
7. Ukkhittānuvattikāsikkhāpadavaṇṇanā	...	453
8. Aṭṭhavatthukāsikkhāpadavaṇṇanā	...	453

Mātikā	Piṭṭhaṅka
Samghādisesakaṇḍa	
1. Ussayavādīkāsiḅhāpadavaṇṇanā	455
2. Corivuṭṭhāpīkāsiḅhāpadavaṇṇanā	457
3. Ekagāmantaragamanasiḅhāpadavaṇṇanā	458
4. Ukkhittaka-osāraṇasiḅhāpadavaṇṇanā	460
5. Bhojanappaṭiggahaṇapaṭhamasiḅhāpadavaṇṇanā	460
6. Bhojanappaṭiggahaṇadutiyasiḅhāpadavaṇṇanā	461
7-13. Saṅcarittādisiḅhāpadavaṇṇanā	461
14-17. Saṅghabhedakādisiḅhāpadavaṇṇanā	461

Nissaggiyakaṇḍa

1. Pattavagga

1. Pattasannicayasīḅhāpadavaṇṇanā	463
2. Akālacīvarasiḅhāpadavaṇṇanā	463
3. Cīvaraparivattanasīḅhāpadavaṇṇanā	463
4. Añṇaviñṇāpanasiḅhāpadavaṇṇanā	463
5. Añṇacetāpanasiḅhāpadavaṇṇanā	464
6. Paṭhamasaṅghīkacetāpanasiḅhāpadavaṇṇanā	464
7. Dutiyasaṅghīkacetāpanasiḅhāpadavaṇṇanā	465
8-10. Paṭhamagaṇīkacetāpanādisiḅhāpadavaṇṇanā	465

2. Cīvaravagga

11. Garupāvuraṇasiḅhāpadavaṇṇanā	465
12. Lahupāvuraṇasiḅhāpadavaṇṇanā	466

Pācittiyakaṇḍa

1. Lasuṇavagga

1. Lasuṇasiḅhāpadavaṇṇanā	467
2. Sambādhalomasīḅhāpadavaṇṇanā	468

Mātikā	Piṭṭhaṅka
3. Talaghātakasikkhāpadavaṇṇanā	468
4. Jatumaṭṭhakasikkhāpadavaṇṇanā	468
5. Udakasuddhikasikkhāpadavaṇṇanā	468
6. Upaṭiṭṭhanasikkhāpadavaṇṇanā	469
7. Āmakadhaññasikkhāpadavaṇṇanā	469
8. Paṭhama-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā	470
9. Dutiya-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā	470
10. Naccagītasikkhāpadavaṇṇanā	470

2. Rattandhakāravagga

1. Rattandhakārasikkhāpadavaṇṇanā	472
2-3. Paṭicchannokāsa-ajjhokāsasallapanasikkhāpadavaṇṇanā	472
4. Dutiyika-uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā	472
5. Anāpucchāpakkamanasikkhāpadavaṇṇanā	472
6. Anāpucchā-abhiniśīdanasikkhāpadavaṇṇanā	473
7. Anāpucchāsantharaṇasikkhāpadavaṇṇanā	473
8. Para-ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā	473
9. Para-abhisapanasikkhāpadavaṇṇanā	473
10. Rodanasikkhāpadavaṇṇanā	473

3. Naggavagga

1-2. Naggādisikkhāpadavaṇṇanā	474
3. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā	474
4. Saṅghāṭicārasikkhāpadavaṇṇanā	474
5. Cīvarasaṅkamanīyasikkhāpadavaṇṇanā	474
6. Gaṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	474
7-10. Paṭibāhanādisikkhāpadavaṇṇanā	475

Mātikā

Piṭṭhaṅka

4. Tuvattavagga

1-3. Ekamañcatuvattānādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	475
4-9. Na-upatthāpanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	476
10. Cārikanapakkamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	476

5. Cittāgāravagga

1. Rājāgārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	476
2. Āsandiparibhuñjanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	477
3. Suttakantanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	477
4. Gihiveyyāvaccasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	477
5-6. Adhikaraṇādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	477
7. Āvasathacīvarasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	478
8. Āvasathavihārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	478
9. Tiracchānavijjāpariyāpuṇanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	478
10. Tiracchānavijjāvācanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	478

6. Ārāmavagga

1-2. Ārāmapavisānādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	479
3-4. Gaṇaparibhāsanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	479
5. Kulamaccharinīsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	479
6-8. Abhikkhukāvāsādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	480
9-10. Ovādūpasānkamanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	480

7. Gabbhinīvagga

1-2. Gabbhinī-ādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	480
3. Paṭhamasikkhamānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	480
4-5. Dutiyasikkhamānādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	481
6-10. Dutiyagihigatādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	481

Mātikā		Piṭṭhaṅka
8. Kumāribhūtavagga		
1-5. Paṭhamakumāribhūtādisikkhāpadavaṇṇanā	...	481
6-8. Khīyanadhammādisikkhāpadavaṇṇanā	...	482
9. Sokāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	...	482
10. Ananuññātasikkhāpadavaṇṇanā	...	482
11. Pārivāsikasikkhāpadavaṇṇanā	...	483
12. Anuvassasikkhāpadavaṇṇanā	...	483
13. Ekavassasikkhāpadavaṇṇanā	...	483
9. Chattupāhanavagga		
1-2. Chattupāhanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	483
3-5. Saṅghāṇi-ādisikkhāpadavaṇṇanā	...	484
6. Vāsitakasikkhāpadavaṇṇanā	...	484
7-10. Bhikkhuni-ummaddāpanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	484
11. Anāpucchāsikkhāpadavaṇṇanā	...	484
12. Pañhāpucchanasikkhāpadavaṇṇanā	...	484
13. Asaṃkaccikasikkhāpadavaṇṇanā	...	485
Asādhāraṇasamuṭṭhānavaṇṇanā	...	485
Pāṭidesanīyakaṇḍa		
2. Telaviññāpanādisikkhāpadavaṇṇanā	...	486
1. Parimaṇḍalādisikkhāpadavaṇṇanā	...	486
Nigamanakathāvaṇṇanā	...	486
Nigamanakathā	...	487

Kaṅkhāvitarāṇī-abhinavaṭīkāya mātikā niṭṭhitā.

Kaṅkhāvitarāṇīpurāṇāṭīkā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Ganthārambhakathā

Buddhaṃ dhammañca saṅghanti-ādinā yā pakāsītā.
Bhadantabuddhaghosena, mātikāṭṭhakathā subhā.
Tassā hi līnapadaṃ vi-kāsanakoyamārambho.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā

Vippsannenāti vividhappasannena. Kathaṃ? “Itipiso -pa- buddho bhagavā, svākkhāto -pa- viññūhi, suppaṭipanno -pa- lokassā”¹ti evamādinā. “**Cetasā**”ti vuttattā tīsu vandanāsu cetovandanā adhippetā. Tanninnatādivasena kāyādīhi paṇāmakaraṇaṃ **vandanā**, guṇavasena manasāpi tathāva karaṇaṃ **mānaṃ**, paccayappaṭipattiyādīhi pūjākaraṇaṃ **pūjā**, paccayādīnaṃ abhisaṅkharaṇaṃ sakkacca karaṇaṃ **sakkāro**, tesāṃ. **Bhājananti** ādhāro, adhikaraṇaṃ vā.

Therā mahākassapādayo, tesāṃ vaṃsoti **theravaṃso**, āgamādhigamasampadāya tassa vaṃsassa padīpabhūtāti theravaṃsappadīpā, tesāṃ **theravaṃsappadīpanaṃ**. Asaṃhīrattā **thirānaṃ**. **Vinayakkameti** vinayapiṭake, ārambhānurūpavacanametāṃ. Suttābhidhammesupi te thirā eva. “Buddhaṃ dhammañca saṅghaṇca pubbācariyasīhānañcā”ti avatvā kasmā visuṃ vuttanti ce? Payojanavisesadassanattāṃ. Vatthuttayassa hi paṇāmakaraṇassa antarāyanivāraṇaṃ

---

1. Am 2. 252 piṭṭhe.

payojanaṃ attano nissayabhūtaṇaṃ ācariyaṇaṃ paṇāmakaraṇassa upakāraṇīnutādassanaṃ. Tena buddhaṇca dhammaṇca saṃghaṇca vanditvā, **ca-saddena** pubbācariyasīhānaṇca namo katvāti yojanā. Atha vā “**vanditvā**”ti cetovandanaṃ dassetvā tato “**namo katvā**”ti vācāvandanā, “**katañjali**”ti kāyavandanāpi dassitāti yojetabbaṃ.

Idāni abhidhānappayojanaṃ dassetuṃ “**pāmokkhan**”ti-ādimāha. Tattha **pāmokkhanti** padhānaṃ. Sīlaṃ hi sabbesaṃ kusaladhammānaṃ padhānaṃ ādibhāvato. Yathā ca sattānaṃ khajjabhojjaleyyapeyyavasena catubbidhopi āhāro mukhena pavisitvā aṅgamaṅgāni pharati, evaṃ yoginopi cātubhūmakāṃ kusalaṃ sīlamukhena pavisitvā atthasiddhiṃ sampādeti. Tena vuttaṃ “**mukhan**”ti-ādi. Atha vā **mukhanti** upāyo, tena **mokkhappavesāya** nibbānasacchikiriyāya mukhaṃ upāyoti attho. Mahesinā yaṃ pātimokkhaṃ pakāsitanti sambandho. Mahante sīlādikkhandhe esi gavesīti **mahesi**.

Sūratena nivātenāti “tattha katamaṃ soraccaṃ? Yo kāyiko avītikkaṃ”ti-ādinā¹ sūratena, nīcavuttinā mānuddhaccavasena attānaṃ anukkipanabhāvena nivātena. **Vinayācārayuttana** cārittavārittehi yuttana. “Soṇattherena yācito”ti avatvā “**sūratenā**”ti-ādi kasmā vuttaṃ, kiṃ dussīlena vā duṭṭhena vā alajjinā vā yācitenā vaṇṇanā kātuṃ na vaṭṭatīti ce? Na na vaṭṭati. Therassa vacanaṃ paṭikkhipituṃ na sakkā, evarūpagaṇo therova, yācanavasena kattabbo ādarenāti dassetuṃ vuttaṃ.

Nāmenāti attano guṇanāmena. Saddalakkhaṇasubhato, vinicchayasubhato, viññeyyasubhato ca **subhaṇ**.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nidānavāṇṇanā

“Āvikatā hi’ssa phāsu hoti, tatthāyasmante pucchāmi -pa- tuṇhī, evametaṃ dhārayāmi”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ”ti-ādinā nayena vuttaṃ. Ettheva yāvatatīyaṇusāvanakathāvasāne

---

1. Abhi 1. 260 piṭṭhe.

atha kho uddesakāle “āvikatā hi’ssa phāsu hotī”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ. Tatthāyasmante pucchāmi”ti-ādinā nayena āgataṃ. Uposathakkhandhakepi¹ evameva āgataṃ. Tattha pubbe vuttaṃ pacchā āgatasuttena virujjhati. Tasmā yathā na virujjhati, tathā upaparikkhitvā gahetabbaṃ. Evaṃ na virujjhatīti eke. Kathaṃ? “āvikatā hi’ssa phāsu hotī”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ. Tatthāyasmante pucchāmi”ti-ādinā su-uddiṭṭhaṃ hotīti etaṃ uddesalakkhaṇaṃ idhāpi khandhakepi¹ vuttatā. Tasmā “phāsu hotī”ti vatvā “tatthāyasmante pucchāmi”ti vuttaṭṭhāne avuttampi ānetvā gahetabbaṃ. Kasmā? Idha nidānaṃ na dassitaṃ, uddeso uddesakāle uddisitabbalakkhaṇassa tattha vuttatā. Apica “nidānuddeso”ti padaṃ uddharitvā nidānuddesaṃ dassetukā mopi “suṇātu me bhante saṃgho -pa- āvikatā hi’ssa phāsu hotī”ti pāṭhavasena āgataṃ nidānaṃ niṭṭhāpetvā upari aṭṭhakathāvasena yojetabbaṃ pāḷiṃ idha yojetvā “tatthāyasmante pucchāmi -pa- dhārayāmi”ti nidānapāḷiṃ paripuṇṇaṃ katvā puna “tattha nidānuddeso”ti uddhaṭapadavasena saṅkhepato nidānuddesalakkhaṇaṃ dassetuṃ “evametaṃ dhārayāmi”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ”ti-ādi vuttaṃ, tasmā evaṃ upari ca khandhake¹ ca, atha kho uddesakāle “āvikatā hi’ssa phāsu hotī”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ. Tatthāyasmante pucchāmi”ti-ādi nidānuddesova dassito, na nidānaṃ.

Savanāṇattivacananti ettha saṃghanavakatarena vattumaṃ ayuttanti ce? Yuttameva. “Pātimokkhuddesakena evaṃ vattabbaṃ”ti bhagavatā vuttatā bhagavatova āṇatti, na uddesakassa. Idha navakataravasena vuttaṃ. Theropi pana uddisituṃ labhatīti dassanattamaṃ **“therādhikāṃ pātimokkhaṃ”**ti vuttaṃ. Iminā suttena navakataro na labhatīti ce? Taṃ dassetuṃ **“yo tattha bhikkhū”**ti-ādi vuttaṃ.

Yathā catuvaggena ṭhapetvā upasampadāpavāraṇā-abbhānāni sabbamaṃ saṃghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati, evaṃ “atirekavāsativaggena imaṃ nāma kammaṃ kātabbaṃ”ti avatvā atirekavacanattā aññaṃ atthaṃ sūceti, kiṃ tanti **“catuvaggādinā”**ti-ādi. Tañhitehi eva siddhaṃ. Kathaṃ? Catuvaggena upasampadāpavāraṇā -pa-

---

1. Vi 3. 141 piṭṭhe.

vīsativaggena na kiñci saṅghakammaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti. Ettha “dasavaggena abbhānakammamattaṃ ṭhapetvā”ti vadantena catupañcavaggena karaṇīyānīpi dasavaggena kātuṃ anuññātāni. Tasmā atirekena vaṭṭatīti dīpitaṃ, “ṭhapetvā”ti vacanena ūnatarena na vaṭṭatīti dīpitameva. Tasmā na vattabbaṃ atirekavīsativaggoti ce? Vattabbameva. Catupañcavaggena kattabbaṃ chasatta-aṭṭhanavavaggena kātabbanti ca, dasavaggena kātabbaṃ ekādasadvādasa -pa- ekūnavīsativaggena kātabbanti ca dīpitaṃ. Ūnatarena na vaṭṭatīti dīpitaṃ pākaṭato. Sabbappakārena pana atirekavīsati-anatirekavīsativagge vuttepi dīpitaṃ hotīti **vajirabuddhittherena** likhitaṃ. Ito paṭṭhāya “likhitaṃ”ti vutte vajirabuddhittherenāti gahetabbaṃ.

Sace anuposathepi vaṭṭeyya, “uposathaṃ kareyyā”ti na vadeyya, yasmā anuposatha kātuṃ na vaṭṭati, tasmā “ajjuposatho”ti vatvā puna **“uposathaṃ kareyyā”**ti vuttaṃ. “Pacchimakkattikapuṇṇamā evā”ti avadhāraṇaṃ tato paraṃ pavāraṇādivasassa natthitāya kataṃ. Uddhaṃ pakati-uposathe vuttena pakaticārittēna saddhiṃ **idampi**.

“Nimittena nimittaṃ sambandhitvā”ti na vattabbaṃ “tividhasampattiyuttā”ti vuttatīti ce? Vattabbameva. Kasmā? Tividhasampatti nāma nimittasampatti, parisāsampatti, kammavācāsampattīti-ādiṃ vatvā “nimittasampatti nāma pabbatanimittaṃ, pāsāṇanimittan”ti-ādi vuttaṃ, na nimittena nimittasambandhanaṃ vuttaṃ. Apica “tividhasampattiyuttā”ti sampayogaṅgesu dassetvā puna tameva pahānaṅgesu dassetuṃ “nimittena nimittaṃ sambandhitvā”ti vuttaṃ. Nadisamuddajātassaresu sammatasīmāto kammāni na vipajjanti udakukkhepasīmātāti “vipattisīmāyo nāmā”ti kasmā vuttatīti ce? Sesalakkhaṇāni sampādetvā nadiyaṃ sīmāya baddhāya udakapariyantam katvā sīmāgatattā puna taṃ nadiṃ anto katvā taḷāke kate sace tassā sīmāya kammaṃ kātuṃ vaṭṭeyya, sīmāto kammāni na vipajjeyyurū. Yasmā pana evaṃ kātuṃ na vaṭṭati, tasmā “udakukkhepasīmattā”ti vuttaṃ akāraṇaṃ.

Vīsativaggakaraṇīyattā saṅghakammassa kammārahena saddhiṃ **“ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ na sakkontī”**ti vuttaṃ, sukhanisajjāvasena nisīditunti adhippāyo. “Parimaṇḍalākārena nisīdituṃ”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. **Tiyojanaṃ atikkamitvā**ti majjhe ṭhatvā diyaḍḍhaṃ katvā tiyojanaṃ.

Koṇato hi koṇaṃ tiyojanaṃ atikkāmeti, āpattiṅca āpajjati, sīmā ca asīmā hoti. **Kittetvāti** nimittāni sampannānīpi aññamaññānamavipariyāyena, animittānaṃ nāmehi ca kittetvāti attho.

Rāsikataṃ paṃsupi rukkhesu jātesu **suddhapaṃsupabbato** hoti. **Guḷapiṇḍaparimāṇo** thūlatāya, na tulagaṇanāya¹. “**Bhūmiyaṃ patitṭhito**”ti iminā kuṭasarāvādīsu ropitaṃ paṭikkhipati, tato apānetvā pana taṅkhaṇampi bhūmiyaṃ ropito vaṭṭati. Navamūlasākhāniggamaṇaṃ pana akāraṇaṃ. Khandhaṃ chinditvā ropite pana etaṃ yujjati. **Sūcidaṇḍakappamāṇo** kaniṭṭhaṅguliparimāṇamatto. “**Aṭṭhaṅgulubbedho**”ti iminā ubbedho paricchīno hoti, “**govisāṇamatto**”ti iminā pariṇāho. “Evaṃ santepi govīsāṇapariṇāhe paricchēdo natthi, tasmā khuddakopi mahantopi vaṭṭati evāti vadanti.

Jātassare paripuṇṇameva udakaṃ nimittūpagaṃ disvā aparipuṇṇaṃ antarā ṭhitibhūtaṃ “jātassare sammatā”ti vuttaṃ vipattiṃ na āpajjati “nadiyā sammatā, samudde sammatā, jātassare sammatā”ti etthāpi loṇī na gahitā. **Baddhasīmāṃ vā nadisamuddajātassare vā anokkamitvāti** etthāpi “nadiyā vā bhikkhave samudde vā jātassare vā”ti² etthāpi na gahitā. Tasmā loṇī na abaddhasīmāti ce? Abaddhasīmāva. “Yopi nadim vā samuddaṃ vā bhinditvā nikkhanta-udakena kato sobbho etaṃ lakkhaṇaṃ pāpuṇāti, ayampi jātassaroyevā”ti³ vuttattā jātassaraggahaṇena gahitāti tattha tattha avuttā. “Yāvatikā tasmim gāmakhette”ti vuttattā aññampi gāmaṃ anto katvā samānasaṃvāsakāsīmāsammannanakāle⁴ tasmim gāme bhikkhū āgacchantu vā mā vā, vaṭṭati. Avippavāsasīmāsammannanakāle⁴ āgantabbameva.

Agamanapathesūti⁵ ettha ekadivasena gantvā paccāgantum asakkuṇeyyatṭhāneti vadanti, baddhasīmābhāvaṃ paṭikkhipitvāti attho.

“**Samantā udakukkhepā**”ti vuttattā sabbadisāsu gahetabbamevāti ce? Yato labbhati, tato gahetabbo “yasmim padese pakativīciyo

1. Sārattha-Ṭī 3. 270 piṭṭhepi.

2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 91 piṭṭhe.

4. ...sammananakāle (Ka)

5. Anāgamanapathesu (Kaṅkhāyojanāmahāṭikā)

ottharivā saṅghahanti, tato paṭṭhāya kappiyabhūmi, tattha ṭhatvā uposathādikammaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti vuttatā. Anubandho aḍḍhamāso **anvaḍḍhamāso**, aḍḍhamāsassa vā anu. **Yo pana kenaci** antamaso tiracchānenapi **khaṇitvā akatoti** adhippāyo.

“**Aññaṃ tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ kopeti**”ti vuttatā atikkamitvā ṭhito na kopetīti dīpitameva hotīti **upatissatthero**, taṃ pana “dvinnaṃ udakukkhepānaṃ antare añño eko udakukkhepo upacāratthāya ṭhapetabbo”ti vacanena virujjhati. **Samantapāsādikāyañhi**¹ “aññaṃ tattakāmyevā”ti padaṃ natthi. Tasmā tassādhippāyo pariyesitabbo. Anto-udakukkhepasīmāya upacāratthāya ṭhapitaṃ udakukkheparicchedaṃ anatikkamitvāti attho gahetabbo. Therena aññathā papañcitvā likhitaṃ.

“**Sabhāgavatthunā lahukāpattin**”ti vuttatā sabhāgasamghādisesaṃ ārocetuṃ vaṭṭatīti ce? Na vaṭṭati desanāgāmininṃ sandhāya idha vuttatā. Tasmā eva **samuccayakkhandhake** “sabhāgasamghādisesaṃ āpanassa pana santike āvikātuṃ na vaṭṭati. Sace āvikaroti, āpatti āvikatā hoti, dukkaṭā pana na mucatī”ti² vuttaṃ. Yathā samghena “suṇātu me bhante saṅgho -paṭīkarissatī”ti vatvā uposathaṃ kātuṃ labhati, evaṃ tīhi dvīhipi aññaṃ suddhaṃ passitvā “paṭīkarissāmā”ti vatvā uposathaṃ kātuṃ vaṭṭati. Ekenāpi “parisuddhaṃ labhitvā paṭīkarissāmī”ti ābhogaṃ katvā uposathaṃ kātuṃ vaṭṭatīti. Aṭṭhakathāyampi “sāmanto bhikkhu evamassa vacanīyoti ettha sabhāgo eva vattabbo. Visabhāgassa hi vuccamāne bhaṇḍanakalahasamghabhedādīnīpi hontī, tasmā tassa avatvā ‘ito vuṭṭahitvā paṭīkarissāmī’ti ābhogaṃ katvā uposatho kātabboti andhakaṭṭhakathāyaṃ vuttan”ti vatvā tassa appaṭīkkhittatā vaṭṭatīti dīpitameva. “**Yadā aññaṃ suddhaṃ bhikkhuṃ anāpattikaṃ passissati, tadā tassa santike**”ti vuttatā lahukasaveva anuññātattā³ **samuccayakkhandhake**⁴ vuttatā sabhāgasamghādisesaṃ pana ñattiyā ārocetvā uposathaṃ kātuṃ na vaṭṭati.

1. Vi-Ṭṭha 3. 334 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 4. 20, 21 piṭṭhesu.

3. Lahukasavevāyamanuññātā (Ka) Kaṅkhāyojanāmahāṭikā passitabbā.

4. Vi-Ṭṭha 4. 20 piṭṭhe.

Devabrahmā pana “tiracchānagato”ti padaṃ ṭhapetvā yena kenaci padena asaṅgahitāpi iminā saṅgahitāti dassanattham “yassa upasampadā paṭikkhittā”ti vuttam.

“Cātumāsiniyam pana pavāritānam santike anupagatena vā chinnavassena vā vuṭṭhavassena vā”ti avatvā “anupagatena vā chinnavassena vā”ti ettakameva vuttam. Vuṭṭhavasso pana tasmim kāle anupagatattā “anupagato”ti saṅkhyam gatoti. Sabbāya vuṭṭhitāya sabbe vuṭṭhahitvā gate sannipātetum na sakkā, ekacce sannipātetvā pārisuddhim ārocetum vaṭṭatīti vadanti. Kasmā? Nattim ṭhapetvā kattabbasaṅghakammābhāvā vaggam na hotīti. Pavāraṇāyapi eseva nayo. Ayam hettha viseso—sace purimikāya upagatehi pacchimikāya upagatā thokatarā ceva honti samasamā ca, saṅghapavāraṇāya ca gaṇam pūrenti, saṅghapavāraṇāvasena ñatti ṭhapetabbāti. “Ekova bhikkhu hoti -pa-aññesaṃ anāgatabhāvaṃ ñatvā”ti vuttattā adhiṭṭhānuposatham sīmam pavisitvā kātum na sakkāti vadanti.

“Kiṃ saṅghassa pubbakiccam”ti idaṃ na ñattim ṭhapetvā vattabbam. Tam hi ñattito puretameva karīyati. Tasmā “suṇātu me bhante saṅgho, kiṃ saṅghassa pubbakiccam, yadi saṅghassa pattakallan”ti vattabbam siyāti. Tathāpi na vattabbam. Na hi tam ñattiyā anto karīyatīti. Evam sante netam vattabbanti āpajjati payoanābhāvāti ce? Na, yathāgataṭṭhāne eva vattabbato, parapadāpekkhatāyāti vuttam hoti. Idaṃ pubbakiccam akatvā uposathakammam karonto saṅgho, puggalo vā ṭhapanakkhattātikame āpajjati. Tasmim hi khetto atikkante sammajjanādikaraṇe āpattimokkho na hoti uposathakammato pubbe kattabbakammākaraṇapaccayattā tassā āpattiyā. Na sā kamma-pariyosānāpekkhā etthāgatasampajānamusāvādāpatti viya, tasmā pātimokkhuddesako bhikkhu “pārisuddhim āyasmanto ārocethā”ti vattukāmo paṭhamameva pārisuddhāpārisuddhipaccayam pubbakiccam sarāpeti. Tam hi katam pārisuddhipaccayo hoti, akatam apārisuddhipaccayo. Teneva ubhayāpekkhādhippāyena katam, na katanti avatvā “kiṃ saṅghassa pubbakiccam”iccevaḥa. Tattha akatapakkhe tāva pārisuddhi-ārocana-kamanidassanattham

parato “yassa siyā āpatti, so āvikareyyā”ti ca, katapakkhe “asantiyā āpattiyā tuṅhī bhavitabban”ti ca vakkhati.

“Sabbantimena paricchedenā catūhi bhikkhūhi sannipatitvā”ti ca, “uposathakaraṇatthaṃ sannipatite saṃghe bahi -pa- adentena chando dātabbo”ti ca vadanti. Asannipatitepi pana vaṭṭati. Idam hi chandadānasamayadassanatthaṃ vuttaṃ. Uposathakaraṇatthaṃ sannipatite saṃghe bahi uposathaṃ katvā āgatassa kattabbākāradassanatthaṃca vuttaṃ. Padhānagharaṃ padhānagharaṃ pavisitukāmā attano sabhāgabhikkhūnaṃ chandaṃ datvā sace saṃghe sannipatati, “mayhaṃ chando ārocetabbo”ti vatvā padhānagharaṃ pavisanti. Ayaṃ sihaḷadīpe payogo. Ārocentena pana sannipatite ārocetabbaṃ. Pañcasu bhikkhūsu ekasmiṃ vihāre vasantesu ekassa chandapārisuddhiṃ āharitvā catunnaṃ pātimokkhaṃ uddisituṃ anuññātattā sannipatite chando gahetabbo ārocetabboti vacanaṃ niratthakaṃ viya. “Theyyasamvāsako paṭijānātī”¹ vacanato sāmaṇerena āhaṭāpi vaṭṭati. Kammaṃ na kopetī”ti ca, “sace pubbe chandaṃ datvā bahisīmāgato puna pavisati, pacchā chandaggahaṇakiccaṃ natthi, tassa payogo sīmāsammutivasena veditabbo”ti ca “chandadāne tikkhattuṃ vacane idam payojanaṃ—paṭhamaṃ samaggabhāvaṃ, dutiyam pacchā vidhātābhabhāvaṃ², tatiyam chandahāraḷakassa dukkaṭamocanaṃ dīpetī”ti³ ca likhitaṃ. **Bijālasaṅkhalikā**baddhāva hoti antogehe eva sampayojanattā, yathā sā na katthaci gacchati, tathā sāpi na katthaci gacchatī adhippāyo. Itarathā visesaṃ niratthakaṃ hotīti ācariyena gahitaṃ.

“Na hi taṃ akatvā uposathaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti pubbe dassitattā “idampi hi ubhayan”ti kasmā vuttanti ce? Sesāni therena āṇattena kātabbāni dassitāni, ime pana dve therena vā pātimokkhuḍdesakena vā ṇattitṭhapanakena vā yena vā tena vā kātabbānīti ca, sammajjanādīni tattha tattha tādisāni payojanāni nipphādentī, ime pana dve tattha tattha na kiñci kammaṃ sādheti, tasmā “kiṃ iminā”ti avatvā kātabbamevāti dassetuñca “**idampi hi ubhayan**”ti-ādi vuttaṃ. “**Āyasmantānaṃ pāde**

1. Vi 3. 163 piṭṭhe.

2. Pacchāpi dātabbabbhāvaṃ (Ka)

3. Vajira-Ṭī 463 piṭṭhe.

vandatī”ti gaṇavasena vatvā puggalavasena na vuttaṃ tena ārocetabbassa aññassa abhāvā.

Samghassa uddiṭṭhaṃ hotīti samghena uddiṭṭhaṃ hotīti attho.
Samaggassa hi samghassāti ettha samaggabhāvassa kāyasāmaggikāraṇattā natthi dosoti ce? Taṃ na, uddesepe savanepi samaggabhāvassa icchitabbattā. “Suṇātu me bhante”ti hi iminā cittasāmaggiṃ dīpeti savane sabbehi ekībhūtabhāvato.

Sañcicca āpattiṃ āpajjatīti ettha anādariyavasena āpajjanto eva alajjī hoti, na itaroti. **Āpattiṃ parigūhatī**ti ettha “lajjāya parigūhanto alajjī na hoti, ‘kim iminā’ti anādariyavasena parigūhanto hotī”ti ca likhitam.

“Sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ”ti na vattabbaṃ, “channaṃ”ti vattabbanti ce? Sattannamevāti vattabbaṃ. Pārājikāpattiṃ āpanno hi sace attano sāpattikabhāvaṃ pakāseti, samghassa ca uposatho sampajjati, tassa ca gihibhāvena vā sāmaṇerabhāvena vā suddhi hotīti.

Ekacce ācariyā nāma dhammabhāriko kira ācariyo. Kasmā evaṃ vuttanti ce? **Yāvatiyānusāvanā** nāma tikkhattuṃ vacanaṃ. Tathā pāṭhe anāgatattā kevalam “yāvatiyaṃ anusāvitan”ti padameva disvā **“yassa siyā āpatti, so āvikareyyā”**ti idaṃ “sace āpattiṃ āpannā, āvikarothā”ti imamatthaṃ dīpeti. **“Asantiyā āpattiyā tuṅhī bhavitabban”**ti idampi tamevatthaṃ dīpeti. **“Tuṅhībhāvena kho panāyasmante parisuddhāti vedissāmi”**ti idampi tamevāti evamatthaṃ gahetvā vuttaṃ kira.

Apareti atthadassitthero kira. **Etam sandhāyā**ti ettha “sakimpi anusāvitan”ti padassa vacanena tikkhattuṃ anusāvanā kātabbāti ettakameva dīpitaṃ viya dissati.

Imamatthaṃ sandhāya vuttanti kathaṃ viññāyatīti ce? **“Ayametta ācariyaparamparābhato vinicchayo”**ti vuttaṃ.

“**Saramānenā**”ti iminā sampajānamusāvādassa sacittakattaṃ dasseti. **Samghamajjhe vāti**-ādi lakkhaṇavacanāṃ kira. Samghuposathakaraṇatthaṃ samghamajjhe ce nisinno, tasmim̄ samghamajjhe āvikātabbā. Gaṇuposathakaraṇatthañce gaṇamajjhe nisinno, tasmim̄ gaṇamajjhe. Ekasseva santike ce pārisuddhi-uposathaṃ kattukāmo, tasmim̄ ekapuggale āvikātabbāti, etena na kevalaṃ samghamajjhe evāyaṃ musāvādo sambhavati, atha kho ettha vuttalakkhaṇena asatipi “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocethā”ti-ādividhāne gaṇuposathepi sāpattiko hutvā uposathaṃ kattukāmo anārocetvā tuṅhībhūto va ce karoti, ayaṃ sampajānamusāvādāpattiṃ āpajjatīti imassatthassa āvikaraṇato lakkhaṇavacanāṃ kiretanti vuttanti takkikā. Aññathā “gaṇamajjhevā”ti na vattabbanti tesāṃ adhippāyo. Ārocanādhippāyavasena vuttanti ācariyassa takko. Ārocento hi “samghassa ārocemī”ti adhippāyena āvikaronto samghamajjhe āvikaroti nāma, ubhatopasse nisinnānaṃ ārocento gaṇamajjhe āvikaroti nāma, “ekasseva ārocessāmī”ti adhippāyena āvikaronto ekapuggale āvikaroti nāma. **Sacepi vematiko hoti -pa- paṭikarissāmī**ti evaṃ kate yāva vematiko hoti, tāva sabhāgāpattiṃ paṭiggahetuṃ labhati, aññesañca kammānaṃ parisuddho nāma hoti. Puna nibbematiko hutvā desetabbaṃ vā na vāti neva pāliyaṃ, na aṭṭhakathāyaṃ atthi, desite pana doso natthi. Tathā **ito vuṭṭahitvā taṃ āpattiṃ paṭikarissāmī**ti ettha ca sakalasaṃghe sabhāgāpattiṃ āpanne, vematike cāti likhitaṃ¹.

Nidānavañṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vajira-Ṭī 465 piṭṭhe.

Pārājikakaṇḍa

1. Paṭhamapārājikavaṇṇanā

Idha pana ṭhatvā sikkhāpadānaṃ kamabhedo pakāsetabbo. Kathaṃ—
sabbasikkhāpadānaṃ yathāsambhavaṃ desanākkamo, pahānakkamo,
paṭipattikkamo, uppattikkamoti catubbidho kamo labhati. Tattha bhagavatā
rājagahe bhikkhūnaṃ pātimokkhuddesaṃ anujānanta pātimokkhuddesassa
yo desanākkamo anuññāto, taṃ desanākkamaṃ anukkamantova
mahākassapo paṭhamaṃ pārājikuddesaṃ pucchi, tadanantaraṃ
saṃghādisesuddesaṃ, tadanantaraṃ aniyatuddesaṃ, tadanantaraṃ
vitthāruddesaṃ. Tadanantaraṃ bhikkhunivibhaṅgaṇca teneva anukkamena
pucchi. Tato paraṃ tayo āpattikkhandhe saṅghetuṃ vinā
gaṇanaparicchena sekhiyadhamme pucchi. Āpattikkhandhe sabhāgato
paṭṭhāya pucchanto vīsatikhandhake pucchi. Nidānuddesantogadhānaṃ vā
sarūpena anuddiṭṭhānaṃ pucchanaṭṭhaṃ khandhake pucchi. Etena
khandhake paññattā thullaccayāpi saṅgahitā honti. Pucchitānukkameneva
āyasmā upālithero byākāsi. Ayamettha **desanākkamo**.
Ubhatovibhaṅgakhandhakato pana uccinitvā hadā parivāro visuṃ pāli kato,
imameva vacanaṃ sandhāya aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “eteneva upāyena
khandhakaṃ parivārepi āropayimsū”ti-ādi¹. Apica pāliyaṃ “eteneva
upāyena ubhatovibhaṅge pucchi. Puṭṭho puṭṭho āyasmā upāli vissajjesi”ti²
ettakameva vuttaṃ. Tasmā thero ubhatovibhaṅge eva pucchi. Vissajjanto
pana āyasmā upāli niravasesaṃ dassento khandhakaparivāre anto katvā
desesi. Gaṇasajjhāyakāle pana tadā khandhakaparivārā visuṃ pāli katāti
ayamettha **desanākkamo**.

Yadi evaṃ nidānuddeso paṭhamadesanāti ce? Na, uposathakkhandhake³
“yāni mayā bhikkhūnaṃ sikkhāpadāni paññattāni, tāni nesaṃ
pātimokkhuddesaṃ anujāneyyaṃ”ti vacanato, “yassa siyā āpatti”ti⁴ vacanato
ca. Akusalābyākātānaṃ āpattīnaṃ diṭṭhadhammasamparāyikāsavaṭṭhāniyattā
yathābhūtaṃ sīlasaṃvarakena parivajjanena pahātabbattā
pahānakkamopettha sambhavati “tāvadeva cattāri akaraṇīyāni

1. Vi-Ṭṭha 1. 12 piṭṭhe.

3. Vi 3. 140 piṭṭhe.

2. Vi 4. 483 piṭṭhe.

4. Vi 3. 140, 141 piṭṭhesu.

ācikkhitabbānī”¹ti vacanato. Tathā “samādāya sikkhati sikkhāpadesū”²ti vacanato yathābhūtaṃ ācikkhanasikkhanena **paṭipattikkamo**pi sambhavati. Yathuddesakkamaṃ pariyāpuṇitabbapariyatti-atthenāpi paṭipattikkamo, evamimehi tīhi kamehi desetabbānametesam sikkhāpadānaṃ yathāsambhavaṃ **uppattikkamo** sambhavati. Tathā hi yaṃ yaṃ sādharmaṇaṃ, taṃ taṃ bhikkhuṃ ārabha uppanne eva vatthusmiṃ “yā pana bhikkhunī chandaso methunaṃ dhammaṃ”³ti-ādina³ nayena bhikkhunīnampi paññattaṃ. Yato bhikkhunīnaṃ taṃ anuppannapaññatti na siyā, tato anuppannapaññatti tasmim natthī⁴ parivāravacanaṃ na virujjhati. Etthāvatā purimena kamattayena yaṃ paṭhamaṃ desetabbaṃ, taṃ pārājikkudde paṭhamuppannattā methunadhammapārājikaṃ sabbapaṭhamaṃ desetukāmo āyasmā upālīthero “tatra sudam bhagavā vesāliyaṃ viharatī”⁵ti vesāliyameva pāpetvā ṭhapesi.

Idāni sabbesaṃ sikkhāpadānaṃ paññāpanavidhānaṃ veditabbaṃ. Kathaṃ? “Evañca pana bhikkhave imaṃ sikkhāpadaṃ uddiseyyāthā”⁶ti evaṃ sa-uddesa-anuddesabhedato dvidhaṃ. Tattha pātimokkhe sarūpato āgatā pañca āpattikkhandhā **sa-uddesapaññatti** nāma. Sāpi dvidhā sapuggalāpuggalaniddesabhedato. Tattha yassā paññattiyā anto āpattiyā saha, vinā vā puggalo dassito, sā **sapuggalaniddesā**. Itarā **apuggalaniddesā**.

Tattha sapuggalaniddesā dvidhā adassitadassitāpattibhedato. Tattha **adassitāpattikā** nāma aṭṭha pārājikā dhammā veditabbā. “Pārājiko hoti asaṃvāso”⁷ti hi puggalova tattha dassito, nāpatti. **Dassitāpattikā** nāma bhikkhunīpātimokkhe āgatā sattarasa saṅghādisesā dhammā. “Ayampi bhikkhunī paṭhamāpattikaṃ dhammaṃ āpannā nissāraṇīyaṃ saṅghādisesan”⁸ti hi tattha āpatti dassitā saddhiṃ puggalena.

Tathā apuggalaniddesāpi adassitadassitāpattibhedato dvidhā. Tattha **adassitāpattikā** nāma sekhiyā dhammā. Vuttāvasesā **dassitāpattikā**ti veditabbā.

1. Vi 3. 134 piṭṭhe. (Atthato samānaṃ)

3. Mātikāpāḷi 38 piṭṭhe.

5. Vi 1. 12 piṭṭhe.

7. Vi 1. 25, 28, 55, 56, 90, 92, 116, 117 piṭṭhesu.

2. Ma 3. 53; Abhi 2. 253 piṭṭhesu.

4. Vi 5. 96 piṭṭhe.

6. Vi 1. 24, 28 piṭṭhādīsu.

8. Vi 2. 291, 293 piṭṭhādīsu.

Sāpi dvidhā aniddiṭṭhakāraṇaniddiṭṭhakārahedato. Tattha **aniddiṭṭhakāraṇā** nāma sukkavissaṭṭhi¹ musāvādomasavāda pesuñña bhūtagāma aññavādaka ujjhāpanaka gaṇabhojana paramparabhojana surāmeraya aṅgulipatodaka hasadhamma anādariya talaghātaka jatumaṭṭhakasikkhāpadānaṃ vasena pañcadasavidhā honti. Tattha niddiṭṭhakāraṇe missāmissabhedo veditabbo—tattha upayogabhumma vibhattiyo ekaṃsena **missā**. Avasesā **missā ca amissā** ca. Seyyathidaṃ? **Paccattaṃ** tāva dvīsu aniyatesu upayogena missaṃ, dvādasasu pāṭidesanīyesu karaṇena missaṃ, ūnapañcabandhanapattasikkhāpadesu sāmikaraṇehi, ūnavīsativasse bhummena, mohanake upayogasāmibhummehi. Yasmā “vivaṇṇakan”ti bhāvo adhippeto, na kattā, tasmā vivaṇṇakasikkhāpadaṃ yadā na sambhavati, evaṃ paccattaṃ pañcavidhaṃ missaṃ hoti. Sesesu paṭhamāniyataṃ ṭhapetvā ādimhi “yo pana bhikkhū”ti evamāgataṃ paccattaṃ vā, dutiyāniyataṃ ṭhapetvā paṇiṭṭhobhojanasamaṇuddesatīyacatutthapāṭidesanīyasikkhāpadesu majjhe “yo pana bhikkhū”ti evamāgataṃ paccattaṃ vā, dubbacakuladūsakasaṃsaṭṭhasikkhāpadesu ādimhi kevalaṃ “bhikkhū”ti āgataṃ paccattaṃ vā, bhedānuvattakasikkhāpade majjhe āgataṃ paccattaṃ vā aññāya vibhattiyā amissameva hoti. Tattha bhedānuvattakatuvattānadvayasamaṃsaṭṭhadutiyapāṭidesanīyasikkhāpadesu bahuvacanaṃ, itaratta sabbattha ekavacanamevāti veditabbaṃ.

Tathā **upayogo** dvīsu vikappanasikkhāpadesu, tantavāyasikkhāpade ca paccattena misso, abhihaṭasikkhāpade karaṇena, rājasikkhāpade karaṇasāmipaccattehīti upayogo tidhā misso hoti. **Karaṇaṇca** kuṭikāramahallakadutiyakathinadvebhāganisīdanasanthata dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadesu chasu paccattena missaṃ, paṭhamatīyakathina-aṭṭhaṅgulapādakanisīdanakaṇḍuppaṭicchādīkavassikasāṭika-udakasāṭīkadvedhammapaccāsīsanāsikkhāpadesu aṭṭhasu sāmīnā missanti karaṇaṃ dvidhā missaṃ hoti. Avasesesu chabbassavassikasāṭika dvatticchadanāvasathapiṇḍa mahānāma garulahupāvuraṇasikkhāpadesu sattasu karaṇavibhatti aññavibhattiyā amissā, acceka-eḷakalomasikkhāpadesu sāmīvibhatti karaṇavibhattiyā missā. Atirekapattabhesajjasikkhāpadesu aggahitaggahaṇena sāmīvibhatti amissāva hotīti veditabbā. Evaṃ tāva niddiṭṭhakāraṇesu sikkhāpadesu

---

1. Sukkavissaṭṭhi (Ka)

Pañcadhā ca tidhā ceva, dvidhā cepi tathekadhā.

Bhinnā vibhattiyo pañca, sabbekādasadhā siyum.

Evam tāva yathāvuttesu sa-uddesapaññattisaṅkhātesu sikkhāpadesu aggahitaggahaṇena paññāsuttaresu tisatesu navuti-aniddiṭṭhakārake vajjetvā niddiṭṭhakārakāni atirekasaṭṭhidvisatāni honti. Tesu paccattakaraṇāni tiṃsuttarāni dvisatāni honti. Tesu amissapaccattakaraṇāni dvādasuttarāni dvisatāni, missapaccattakaraṇāni aṭṭhārāsa honti. Avasesesu tiṃsatiyā sikkhāpadesu missopayogakaraṇāni pañca honti, missakaraṇāni cuddasa, amissāni satta, missāmissakaraṇāni dve, amissāni dveti sabbesupi niddiṭṭhakārakesu bhedaṇuvattaka dubbaca kuladūsaka paṭhama dutiya tatiya kathina abhihaṭa kuṭīkāramahallaka vikappanadvaya dvebhāga chabbassa nisīdana santhata eḷakalomā tirekapattabhesajja vassikasāṭīka tantavāya acceka chāratta dvatticchadana atthaṅgata āvasathapiṇḍa mahānāma dirattasenā uyyodhika dubbaṇṇakaraṇa aṭṭhaṅgulapādakanisīdanakaṇḍuppaṭicchādīkavassikasāṭīkadutiyapāṭīdesanīy a-udakasāṭīkapaṭṭhāsanāsikkhāpadesu pañcattim̄sesu “Yo pana bhikkhū”ti natthi. Dutiyāniyata paṇītabhojana samaṇuddesa tatiyacatutthapāṭīdesanīyesu majjhe atthi.

Ettāvātā sa-uddesānuddesadukam̄, sapuggalāpuggalaniddesadukam̄, paccakadassitāpattidukadvayam̄, aniddiṭṭhakārakadukam̄, tattha niddiṭṭhakārakesu paccattabhummadukam̄, sayopanāyopanadukam̄, ayopanamajjheyopanadukam̄, ekānekavacanadukanti nava dukāni dassitāni honti. Visesakāraṇam̄ tasmim̄ tasmim̄ sikkhāpade sampatte āvibhavissati. Evam tāva sa-uddesapaññattim̄ ṇatvā sesavinayapiṭake yā kāci paññatti anuddesapaññattīti veditabbā. Sā padabhājana’ntarāpatti vinītavatthu paṭikkhepapaññatti-avuttasiddhisikkhāpadavasena chabbidhā hoti.

Tattha “yebhuyyena khayite āpatti thullaccayassa¹, vaṭṭakate mukhe acchupantassa āpatti dukkaṭassa”ti² evamādikā padabhājane sandissamānāpatti **padabhājanāsikkhāpadam̄** nāma. “Na ca bhikkhave sabbamattikāmayā kuṭi kātābbā.

1. Vi 5. 55 piṭṭhe.

2. Vi 1. 46, 55 piṭṭhesu.

Yo kareyya, āpatti dukkaṭassā”ti-ādi¹ **antarāpattisikkhāpadam** nāma.
 “Anujānāmi bhikkhave divāpaṭisalliyantena dvāram saṃvaritvā
 paṭisalliyitun”ti² evamādi **vinītavatthusikkhāpadam** nāma. “Saṃghabhedako
 bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo”ti³ evamādi
paṭikkhepasikkhāpadam nāma.

Yasmā pana tena tena paṭikkhepena “yo pana bhikkhu samaggaṃ
 saṃghaṃ adhammasaññī bhindeyya, pārājiko hoti asaṃvāso. Yo pana
 bhikkhu duṭṭhacitto bhagavato jīvamānakasarīre lohitaṃ uppādeyya,
 pārājiko hoti asaṃvāso”ti sikkhāpadāni paññattāni honti. Yāni sandhāya
 “ekassa chejjakā hoti, catunnaṃ thullaccayaṃ, catunnañceva anāpatti,
 sabbesaṃ ekavatthukā”ti vuttaṃ. “Atthāpatti tiṭṭhante bhagavati āpajjati, no
 parinibbute”ti⁴ ca vuttaṃ. Tena na kevalaṃ “na bhikkhave jānaṃ
 saṃghabhedako anupasampanno upasampādetabbo -pa- āpatti
 dukkaṭassā”ti³ idameva sikkhāpadam paññattaṃ hoti sādhaṃ hoti.
 “Paṇḍako bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno
 nāsetabbo”ti⁵ evamādisu pana upajjhāyādīnaṃ dukkaṭameva paññattaṃ, na
 paṇḍakādīnaṃ pārājikāpatti. Na hi tesam bhikkhubhāvo atthi. Yato siyā
 pārājikāpatti. Tathā “na acchinne theve pakkamitabban”ti⁶ evamādikañca
paṭikkhepasikkhāpadameva nāma.

Khandhakesu paññattadukkaṭathullaccayāni **paññattisikkhāpadam** nāma.
 “Tena hi sārīputta bhedānuvattake thullaccayaṃ desāpehī”ti⁷ vuttaṃ,
 thullaccayampi tattheva samodhānaṃ gacchati. Idaṃ tesam
 vibhattikammakkaṇe apaññattattā avijjamānampi bhagavato vacanena
 visuddhakkhaṇepi vijjamānaṃ jātanti eke. “Bhedānuvattake desāpehī”ti
 vacanato sesabhedānuvattakānaṃ “yo pana bhikkhu jānaṃ
 saṃghabhedakānaṃ anuvatteyya, āpatti thullaccayassā”ti sikkhāpadam
 paññattaṃ hotīti veditabbaṃ. Tathā sabbāni khandhakavattāni,
 vinayakammāni ca tattheva samodhānaṃ gacchanti. Yathāha “paññatte taṃ
 upāli mayā āgantukānaṃ bhikkhūnaṃ āgantukavattaṃ -pa- evaṃ supaññatte
 kho mayā upāli sikkhāpade”ti-ādi. “Yā pana bhikkhunī naccam vā gītaṃ vā
 vāditaṃ vā dassanāya

---

1. Vi 1. 52 piṭṭhe.   2. Vi 1. 48 piṭṭhe.   3. Vi 3. 123 piṭṭhe.   4. Vi 5. 217 piṭṭhe.
 5. Vi 3. 119 piṭṭhe.   6. Vi 3. 62, 67, 81, 86 piṭṭhesu.   7. Vi 4. 364 piṭṭhe.

gaccheyya, pācittiyā”ti¹ iminā suttena bhikkhunī nacceyya vā gāyeyya vā vādeyya vā, pācittiyanti evamādikam yam kiñci aṭṭhakathāya dissamānam āpattijātam vinayakammaṃ vā **avuttasiddhisikkhāpadam** nāma. Chabbidhampetaṃ chahi ākārehi uddesārahaṃ na hotīti **anuddesasikkhāpadam** nāmāti veditabbaṃ. Seyyathidaṃ? Pañcahi uddesehi yathāsambhavaṃ visabhāgattā thullaccayadubbhāsitaṃ, sabhāgavattukampi dukkaṭathullaccayadvayaṃ asabhāgāpattikattā antarāpattipaṇṇattisikkhāpadānaṃ, nānāvattukāpattikattā paṭikkhepasikkhāpadānaṃ, kesañci vinītavattuhupaṇṇattisikkhāpadānaṃca adassitāpattikattā, adassitavattukattā bhedaṇuvattakathullaccayassa, adassitāpattivattukattā avuttasiddhisikkhāpadānanti. Ettāvata “duvidhaṃ sikkhāpadapaṇṇāpanaṃ sa-uddesānuddesabhedato”ti yam vuttaṃ, taṃ samāsato pakāsitaṃ hoti.

Paṇṇattiyāṃ tāva—

“Kāraṅko idha niddiṭṭho, apekkhāya abhāvato.

Pubbe vattabbavidhānā-bhāvato ca ādito yopanena sāhā”ti—

ayaṃ nayo veditabbo. Tassattho—ye te aniddiṭṭhakāraṅkā pubbe vuttapabhedā sukkavisatṭhi-ādayo sikkhāpadavisesā, tesu adhippāyakammavattupuggalapayoge apekkhāya bhāvato kāraṅko na niddiṭṭho tesāṃ sāpekkhabhāvadassanattamaṃ. Taṃ sabbaṃ tasmim tasmim sikkhāpade āvibhavissati, **idha** pana pārājikapaṇṇattiyāṃ **apekkhāya abhāvato kāraṅko niddiṭṭho**. Yo pana kāraṅko “niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunā ubbhatasmin”ti-ādīsu² viya **pubbe vattabbavidhānābhāvato** karaṇādivasena aniddisivā paccattavasena niddiṭṭho apekkhāya abhāvato. Tattha niddisiyamāno sesadutiyaṇiyatapaṇṇitabhojanaṃ samaṇuddesatatiyacatutthapāṭidesanīyesu viya majjhe aniddisivā “na heva kho pana -pa- obhāsitaṃ”ti-ādī³ viya pubbe vattabbavidhānābhāvato eva ādimhi niddiṭṭho. Ādimhi niddisiyamānopi pubbe vuttappabhedesu bhedaṇuvattakādīsu pañcattimsesu sikkhāpadesu viya aniddisivā pubbe vattabbavidhānābhāvato eva “Yo pana bhikkhū”ti-ādītova **yo pana-saddena**

1. Vi 2. 350 piṭṭhe.

2. Vi 1. 295, 297, 298 piṭṭhesu.

3. Vi 1. 290 piṭṭhe.

saha niddiṭṭho. Evaṃ niddisiyamānopi so yasmā “yā pana bhikkhuniyo dve ekamañce tuvaṭṭeyyun”ti-ādi¹ āpatti viya parappabhavaṃ āpattiṃ na āpajjati, tasmā “yo pana bhikkhū”ti ekavacanena niddiṭṭho.

Methunadhammāpattiṃ parappabhavā “dvayaṃdvayasamāpatti”ti² vacanatoti ce? Taṃ na, adhippāyajānanato. Anekissā eva bhikkhuniyā āpatti, na ekissāti niyamo tattha atthi, na evaṃ idha niyamoti aniyamitādhippāyo. Lambīmudupiṭṭhīnaṃ kuto “dvayaṃ dvayasamāpatti”ti³ vacanato tesāṃ methunadhammāpatti. Ayamatto catasso methunadhammapaccayāti aṭṭhavatthukaṃ sandhāya “chejjaṃ siyā methunadhammapaccayā”ti⁴ ca parivāre vuttavacanena sādhetabbo.

Bhedānuvattakasikkhāpade tiṇṇaṃ uddhaṃ na samanubhāsītābā, na saṃghena saṃghaṃ ekato kātābanti. Nayadassanattamaṃ āditova “bhikkhū hontī”ti bahuvacananiddesaṃ katvā puna “eko vā dve vā tayo vā “ti⁵ vuttaṃ, aññathā na tato uddhaṃ “anuvattakā hontī”ti āpajjati. Tato nidānavirodho. Pañcasatamattā hi tadanuvattakā ahesuṃ. Yaṃ pana **sattasatikakkhandhake** “saṃgho cattāro pācīnake bhikkhū, cattāro pāveyyake bhikkhū sammanneyya -pa- sammatā”ti-ādi⁶ ñattidutiyakammaṃ vuttaṃ, taṃ “ubbāhikāya imaṃ adhikaraṇaṃ vūpasametun”ti vuttattā tehi kattabbavidhānaṃ. Sammutikaraṇameva vā tatiyaṃ katvā kappati. Na hi te tena kammena kammārahā kammakatā hontī. Yassa saṃgho kammaṃ karoti, so kammārahoti lakkhaṇaṃ. Na ca tadā saṃgho tesāṃ aṭṭhannampi bhikkhūnaṃ kammaṃ akāsi. Bhajāpiyamānā te kammaṃ pattābhavaṃ bhajanti. Adhikaraṇavūpasamakammassa pattā yuttā saṃghena katāti katvā kammaṃ pattā eva hi te hontī. “Te bhikkhū bhikkhūhi yāvatatiyaṃ samanubhāsītābā tassa paṭinissaggāyā”ti⁷ vacanato tehi kattabbavidhānaṃ. Sammutikaraṇameva kammaṃ hotīti ce? Taṃ na, adhippāyajānanato, tassa paṭinissaggāya eva te bhikkhū kammārahā kātābā, na dosāgativasenāti ayamettha adhippāyo. Na hi pācīnakādīnaṃ sammutiyaṃ adhikaraṇavūpasamasiddhi viya tesāṃ samanubhāsanakammena tassa paṭinissaggasiddhi hoti, sammuti

1. Vi 2. 379 piṭṭhe. 2. Vi 1. 24 piṭṭhe. 3. Vi 1. 34 piṭṭhe.

4. Vi 5. 378 piṭṭhe. 5. Vi 1. 268 piṭṭhe. 6. Vi 4. 514 piṭṭhe. 7. Vi 1. 268 piṭṭhe.

nāmesā paṭhamam̐ anumatiṃ gahetvā yācitvāva kariyati, na tathā kammanti. Kammakaraṇe pana tadatthasiddhi hotiyeva. Parasammutiyā bahutarāva sammannitabbāti veditabbaṃ.

“Methunadhamman”ti evam̐ bāhullanayena laddhanāmakaṃ sakapayogena vā parapayogena vā attano nimittassa sakamagge vā paramagge vā paranimittassa vā sakamagge eva pavesanapaviṭṭhaṭṭhita-uddharaṇesu yaṃ kiñci ekaṃ paṭisādiyanavasena seveyya, pārājiko hoti asaṃvāsoti. Keci pana “pavesanādīni cattāri vā tīṇi vā dve vā ekaṃ vā paṭiseveyya, pārājiko hoti. Vuttañhetam̐ ‘so ce pavesanam̐ sādiyati, pavīṭṭham̐ sādiyati, ṭhitaṃ sādiyati, uddharaṇaṃsādiyati, āpatti pārājikassā’¹ti¹ādī”ti vadanti. Tesam̐ matena catūsupi catasso pārājikāpattiyō āpajjati. Teyeva evam̐ vadanti—āpajjatu methunadhammapārājikāpatti, methunadhammapārājikāpattiyā tambhāgiyāti attano vītikkame pārājikāpattiyō, saṃghādisesāpattiṅca āpajjitvā sikkham̐ paccakkhāya gahaṭṭhakāle methunādikaṃ pārājikaṃ āpajjitvā puna pabbajitvā upasampajjitvā ekaṃ saṃghādisesāpattiṃ ekamanekaṃ vā paṭikarivāva so puggalo yasmā nirāpattiko hoti, tasmā so gahaṭṭhakāle sāpattiko vāti. Antimavatthu-ajjhāpanassāpi attheva āpatti. Vuṭṭhānadesanāhi pana asujjhanato “payoge payoge āpatti pārājikassā”ti na vuttam̐. Gaṇanapayojanābhāvato kiñcāpi na vuttam̐, atha kho padabhājane¹ “āpatti pārājikassā”ti vacanenāyamattho siddhoti yuttiṅca vadanti.

Yadi evam̐ mātīkāyampi “yo pana bhikkhu methunam̐ dhammam̐ paṭiseveyya, pārājikan”ti vattabbaṃ bhavye, pārājikassa anavasesavacanampi na yujjeyya. Sabbepi hi āpattikkhandhe, bhikkhugaṇanaṅca anavasesetvā tiṭṭhatīti anavasesavacananti katvā paveseva āpatti, na pavīṭṭhādīsu. Tamevekaṃ sandhāya “yassa siyā āpattī”ti² pārājikāpattimpī anto katvā nidānuddesavacanam̐ veditabbaṃ. Tasmā mātīkāyam̐ “pārājikan”ti avatvā “pārājiko hotī”ti³ puggalaniddesavacanam̐ tena sarīrabandhanena upasampadāya abhabbathāvadīpanattham̐. “Āpatti pārājikassā”ti¹ padabhājane vacanam̐ antimavattum̐

1. Vi 1. 35 piṭṭhādīsu.

2. Vi 3. 140, 141 piṭṭhesu.

3. Vi 1. 27, 28 piṭṭhādīsu.

ajjhāpannassāpi pārājikassa asaṁvāsassa sato puggalassa
 attheyyasaṁvāsakabhāvadīpanatthaṁ. Na hi so saṁvāsam sādīyantopi
 theyyasaṁvāsako hoti, tasmā upasampanno “bhikkhū”tveva vuccati.
 Tenevāha “asuddho hoti puggalo aññataram pārājikam dhammam
 ajjhāpanno, tañce suddhadiṭṭhi samāno anokāsam kārapetvā akkosādhippāyo
 vadati, āpatti omasavādena dukkaṭassā”ti¹. Anupasampannassa tadabhāvato
 siddho so upasampanno “bhikkhū”tveva vuccatīti, tena padasodhammam,
 sahaseyyaṅca janeti, bhikkhupesunñādiṅca janetīti veditabbam².

Nidānā mātikābhedo, vibhaṅgo tanniyāmakō.

Tato āpattiyā bhedo, anāpatti tadaññathāti³—

ayaṁ nayo veditabbo. Tattha sudinnavatthu⁴ makkaṭivatthu⁵
 vajjiputtakavatthu⁶ cāti tippabhedavatthu imassa sikkhāpadassa **nidānam**
 nāma. Tato nidānā “yo pana bhikkhu bhikkhūnam -pa- asaṁvāso”ti⁷ imissā
mātikāya bhedo jāto. Tattha hi “antamaso tiracchānagatāyā”ti⁷
 itthiliṅgavasena “saccam āvuso bhagavatā sikkhāpadaṁ paññattam, tañca
 kho itthiyā, no purise, no paṇḍake, no ubhatobyañjake cā”ti makkaṭipārājiko
 viya aññopi lesam oḍḍetum sakkoti, tasmā tādisassa alesokāsassa
 dassanattham idam vuccati, makkaṭisankhātā nidānā “antamaso
 tiracchānagatāyapī”ti mātikāya vacanabhedo, na itthiyā eva
 methunasiddhidassanato. Tasmā **vibhaṅgo tanniyāmakō** tassā mātikāya
 adhippetatthaniyāmakō vibhaṅgoti. Vibhaṅge hi “tisso itthiyo, tayo
 ubhatobyañjanakā, tayo paṇḍakā, tayo purisā. Manussitthiyā tayo magge,
 tiracchānagatapurisassa dve magge”ti-ādinā⁸ nayena sabbalesokāsam
 pidahitvā niyamo kato. Etthāha—yadi evam sādharmaṇasikkhāpadavasena vā
 liṅgaparivattanavasena vā na kevalam bhikkhūnam, bhikkhunīnampi
 “sikkhāsājīvasamāpanno”ti vibhaṅge vattabbam siyā. Tadavacanena hi
 bhikkhunī purisaliṅgapātubhāvena

1. Vi 1. 254 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭī 74 piṭṭhe passitabbā.

3. Vajira-Ṭī 77 piṭṭhepi.

4. Vi 1. 13 piṭṭhe.

5. Vi 1. 25 piṭṭhe.

6. Vi 1. 27 piṭṭhe.

7. Vi 1. 28 piṭṭhe.

8. Vi 1. 34, 35 piṭṭhe.

bhikkhubhāve ʒhitā evaṃ vadeyya “nāhaṃ upasampadākaraṇakāle bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpannā, tasmā na apaccakkhātasikkhāpi methunadhammena pārājikā homī”ti. Vuccate—yathā vuttaṃ, tathā na vattabbaṃ anīṭṭhappasaṅgato. Tathā vutte bhikkhunīnampi sikkhāpaccakkhānaṃ atthīti āpajjati. Tañcāniṭṭhaṃ. Idamaparamaniṭṭhaṃ “sabbasikkhāpadāni sādharmaṇeṇa, nāsādharmaṇī”ti. Apicāyaṃ bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpannāva hotīti dassanatthaṃ “anujānāmi bhikkhave taṃyeva upajjhaṃ tameva upasampadaṃ tāni vassāni bhikkhūhi saṅgamitun”ti-ādi¹ vuttaṃ. **Tato āpattiyā bhedoti** tato vibhaṅgato “akkhayite sarīre pārājikaṃ, yebhuyyena khayite thullaccayan”ti-ādi² āpattiyā bhedo hoti. **Anāpatti tadaññathāti** tato eva vibhaṅgato yena ākārena āpatti vuttā, tato aññenākārena anāpattibhedova hoti. “Sādiyati, āpatti pārājikassa, na sādiyati, anāpatti”ti hi vibhaṅge asati na paññāyati. Ettāvata “nidānāmātikābhedo”ti ayaṃ gāthā samāsato vuttattā hoti. Visesakāraṇaṃ pana tasmīṃ tasmīṃ sikkhāpade āvibhavissati.

Paṭhamapaññatti tāva paṭhamabodhiṃ atikkamivā paññattattā, āyasmato sudinnassa aṭṭhavassikakāle paññattattā ca rattaññumahattaṃ pattakāle paññattā, dutiyapaññatti bāhusaccamahattaṃ pattakāle. So hi āyasmā makkaṭṭipārājiko yathā mātugāmappaṭṭisaṃyuttetu sikkhāpadesu tiracchānagatitthī na adhippetā, tathā idhāpīti saññāya “saccaṃ āvuso -pa-taṅca kho manussitthiyā, no tiracchānagatāyā”ti³ āha. Tatiyapaññatti lābhaggamahattaṃ pattakāle uppannā “yāvadatthaṃ bhujjivā”ti-ādi⁴vacanato, vepullamahattampi ettheva labbhatīti imaṃ paṭhamapārājikasikkhāpadaṃ tividhampi vatthum upādāya catubbidhampi taṃ kālāṃ patvā paññattanti veditabbaṃ.

Tattha **yo panāti** anavasesapariyādānapadaṃ. **Bhikkhūti** tassa atippasaṅganiyamapadaṃ. **Bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpannoti** tassa visesanavacanāṃ. Na hi sabbopi bhikkhunāmako, yā bhagavatā yāya kāyaci upasampadāya upasampannabhikkhūnaṃ heṭṭhimaparichedena sikkhitabbā sikkhā

1. Vi 1. 43 piṭṭhe.

2. Vi 1. 46; Vi 5. 55 piṭṭhesu. (Atthato samānaṃ)

3. Vi 1. 25 piṭṭhādīsu.

4. Vi 1. 27 piṭṭhe.

vihitā, “ettha saha jīvantī”ti yo ca sājīvo vutto, taṃ ubhayaṃ samāpannova hoti. Kadā pana samāpanno hoti? Yāya kāyaci upasampadāya upasampannasamanantareva tadubhayaṃ jānantopi ajānantopi tadajjhupagatatā samāpannova nāma hoti. **Saha jīvantī**ti yāva sikkhaṃ na paccakkhāti, pārājikabhāvaṃ vā na pāpuṇāti. Yaṃ pana vuttaṃ **andhakaṭṭhakathāyaṃ** “sikkhaṃ paripūrento sikkhāsamāpanno sājīvaṃ avītikkamanto sājīvasamāpanno”ti, taṃ ukkaṭṭhaparicchedavasena vuttaṃ. Na hi sikkhaṃ aparipūrento, kāmavitakkādibahulo vā ekaccaṃ sāvasesaṃ sājīvaṃ vītikkamanto vā sikkhāsājīvasamāpanno nāma na hoti.

Ukkaṭṭhaparicchedena pana catukkaṃ labbhati—“atthi bhikkhu sikkhāsamāpanno sīlāni paccavekkhanto na sājīvasamāpanno acittakaṃ sikkhāpadaṃ vītikkamanto, atthi na sikkhāsamāpanno kāmavitakkādibahulo sājīvasamāpanno nirāpattiko, atthi na sikkhāsamāpanno na ca sājīvasamāpanno anavasesaṃ āpattim āpanno, atthi ubhayasamāpanno sikkhaṃ paripūrento sājīvaṃca avītikkamanto”ti. Ayamettha catuttho bhikkhu ukkaṭṭho idha adhippeto siyā. Na hi bhagavā anukkaṭṭhaṃ vattum yuttoti ce? Na, “tatra yāyaṃ adhisīlasikkhā, ayaṃ imasmim atthe adhippetā sikkhā”ti vacanavirodhato, ukkaṭṭhaggahaṇādhippāye sati “sikkhāti tisso sikkhā”ti ettakameva vattabbanti adhippāyo. Sikkhattayasamāpanno hi sabbukkaṭṭho. “Methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyā”ti parato vacanaṃ apekkhitvā adhisīlasikkhāva vuttāti ce? Na, tassāpi abhabbattā. Na hi adhisīlasikkhaṃ paripūrento, sājīvaṃca avītikkamanto methunadhammaṃ paṭisevituṃ bhabbo, taṃ sikkhaṃ aparipūrento, sājīvaṃca vītikkamantoyeva hi paṭiseveyyāti adhippāyo. Tasmā evamettha attho gahetabbo. Yasmā sikkhāpadasaṅkhāto sājīvo adhisīlasikkhameva saṅgaṇhāti, na itarasikkhādvayaṃ, tasmā “tatra yāyaṃ adhisīlasikkhā, ayaṃ imasmim atthe adhippetā sikkhā”ti vuttaṃ. Tasmā adhisīlasikkhāya saṅgāhako sājīvo sikkhāsājīvoti vutto. Iti sājīvavisesanattaṃ sikkhāggahaṇaṃ kataṃ. Tadatthadīpanatthameva vibhaṅge sikkhaṃ aparāmasitvā “tasmiṃ sikkhati, tena vuccati sājīvasamāpanno”ti¹ vuttaṃ.

---

1. Vi 1. 28 piṭṭhe.

tena ekamevidaṃ atthapadanti dīpitaṃ hoti. Tañca upasampadūpagamanantarato paṭṭhāya sikkhanādhikārattā “sikkhatī”ti ca “samāpanno”ti ca vuccati. Yo evaṃ “sikkhāsājīvasamāpanno”ti saṅkhaṃ gato, tādisaṃ paccayaṃ paṭicca aparabhāge sājīvasaṅkhātameva sikkhaṃ apaccakkhāya tasmim̐ yeva dubbalyaṃ anāvikatvā methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyāti ayamattho yujjati.

Kintu aṭṭhakathānayo paṭikkhitto hoti, so ca na paṭikkhepāraho hoti, adhippāyo panettha pariyesitabbo. Sabbesu sikkhāpadesu idameva bhikkhulakkhaṇaṃ sādharmaṇaṃ yadidaṃ “bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno”ti. Khīṇāsavopi sāvako āpattiṃ āpajjati acittakaṃ, tathā sekkho, puthujjano pana sacittakampī, tasmā sekkhāsekkhaputhujjanānaṃ samaññamidaṃ bhikkhulakkhaṇanti katvā kevalaṃ sikkhāsamāpanno, kevalaṃ sājīvasamāpanno, ubhayasamāpanno cāti sarūpekadesa-ekasesanayena “sikkhāsājīvasamāpanno”tveva sampiṇḍetvā ukkaṭṭhagahaṇena anukkaṭṭhānaṃ gahaṇasiddhito aṭṭhakathāyaṃ ukkaṭṭhova vutto. Tameva sampādetuṃ “tasmim̐ sikkhati, tena vuccati sājīvasamāpanno”ti ettha sikkhāsaddassa avacane parihāraṃ vatvā yasmā pana so sikkhampi samāpanno, tasmā sikkhāsamāpannotipi atthato veditabboti ca vatvā “yaṃ sikkhaṃ samāpanno, taṃ apaccakkhāya, yañca sājīvaṃ samāpanno, tattha dubbalyaṃ anāvikatvā”ti¹ vuttanti ayamatṭhakathāya adhippāyo veditabbo. Etasmim̐ pana adhippāye adhisīlasikkhāya eva gahaṇaṃ sabbatthikattā, sīlādhikārato ca vinayassāti veditabbaṃ. Yathā ca sikkhāpadaṃ samādiyanto sīlaṃ samādiyati vuccati, evaṃ sikkhāpadaṃ paccakkhanto sīlaṃ paccakkhātīti vattuṃ yujjati, tasmā tattha vuttaṃ “yaṃ sikkhaṃ samāpanno, taṃ apaccakkhāyā”ti¹. Etthāvatā samāsato “sikkhāsājīvasamāpanno”ti ettha vattabbavinicchayo niṭṭhito hoti.

Kim̐ iminā visesavacanena payojanaṃ, nanu “yo pana bhikkhu sikkhaṃ apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā -pa- asaṃvāso”ti ettakameva vattabbanti ce? Na vattabbaṃ aniṭṭhappasaṅgato. “Yo pana sikkhāsājīvasamāpanno theyyasamvāsādiko kevalena samaññāmatthena,

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 211 piṭṭhe.

paṭiññāmatteṇa vā bhikkhu, tassāpi sikkhāpaccakkhānaṃ atthi, sikkhāṃ apaccakkhāya ca methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassa pārājikāpatti. Yo vā pacchā pārājikaṃ āpattiṃ āpajjitvā na sikkhāsājīvasamāpanno, tassa ca, yo vā pakkhapaṇḍakattā paṇḍakabhāvūpagamanena na sikkhāsājīvasamāpanno, tassa ca tadubhayaṃ atthīti āpajjati. Paṇḍakabhāvapakke ca paṇḍako upasampadāya na vatthū”ti vuttaṃ. Tasmā itarasmim pakkhe vatthūti siddhaṃ. Tasmim pakkhe upasampanno paṇḍakabhāvapakke paṇḍakattā na sikkhāsājīvasamāpanno, so pariccajitabbāya sikkhāya abhāvena sikkhāṃ apaccakkhāya mukhena parassa aṅgajātaggahaṇanayena methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyya, tassa kuto pārājikāpattīti adhippāyo. Ayaṃ nayo apaṇḍakapakkaṃ alabhamānasseva parato yujjati, labhantassa pana arūpasattānaṃ kusalādisamāpattikkhaṇe bhavaṅgavicchede satipi amaraṇaṃ viya paṇḍakabhāvapakkehi bhikkhubhāvo atthi. Samvāsaṃ vā sādiyantassa na theyyasaṃvāsakabhāvo atthi antimavatthu-ajjhāpannassa viya. Na ca sahaseyyādiṃ janeti. Gaṇapūrako pana na hoti antimavatthum ajjhāpanno viya. Na so sikkhāsājīvasamāpanno. Itarasmim pana pakkhe hoti, ayaṃ imassa tato viseso. Kimayaṃ sahetuko, udāhu ahetukoti? Na ahetuko. Yato upasampadā tassa apaṇḍakapakke anuññātā sahetukappaṭisandhikattā. Paṇḍakabhāvapakkehi kissa nānuññātāti ce? Paṇḍakabhūtattā opakkamikapaṇḍakassa viya.

Apica “sikkhāsājīvasamāpanno”ti iminā tassa sikkhāsamādānaṃ dīpetvā taṃ samādinnaṃ sikkhāṃ apaccakkhāya, tattha ca dubbalyaṃ anāvikatvāti vattum yujjati, na aññathāti iminā kāraṇena yathāvuttāniṭṭhappasaṅgato “yo pana bhikkhu bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno sikkhāṃ apaccakkhāyā”ti-ādi vuttaṃ. Yathā cettha, evaṃ “yo pana bhikkhu bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno sikkhāṃ apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā gāmā vā araṇṇā vā adinnaṃ -pa-. Yo pana bhikkhu bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno sikkhāṃ apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā sugatacīvarappamaṇaṃ cīvaraṃ kārāpeyyā”ti sabbattha yojetabbaṃ.

“Antamaso tiracchānagatāyapī”ti manussitthim upādāya vuttaṃ. Na hi pageva paṇḍake, purise vāti vattum yujjati. Sesam tattha tattha

vuttanayameva. Ayaṃ tāva mātikāya vinicchayo aññatthāpi yathāsambhavaṃ yojetvā dīpetabbo.

Sāriputtabelaṭṭhasīsānandādayopi sikkhāpadapaññattikāraṇattā ca āpatti-āpajjanato ca kasmā mahāvibhaṅge ñatticatuttha-upasampadāyeva āgatāti? Paṭikkhittāya saraṇagamanūpasampadāya anuññātappasaṅgabhayāti upatissatthero. Āpattiyā bhabbatam sandhāya tasmimpi vutte pubbe paṭikkhittāpi bhagavatā puna anuññātāti bhikkhūnaṃ micchāgāho vā vimati vā uppajjati, tasmā na vuttāti vuttaṃ hoti.

“Adhammakammaṃ vaggakammaṃ”¹ti vacanato kuppakammampi katthaci “kammaṃ”ti vuccati, tasmā **“akuppenā”**ti vuttaṃ. Yasmā akuppakammampi ekaccaṃ na ṭhānārahaṃ, yena apatto osāraṇaṃ su-osāritoti vuccati, tasmā **“ṭhānārahenā”**ti vuttaṃ. Yadi evaṃ “ṭhānārahenā”ti idameva vattabbaṃ iminā akuppasiddhitoti ce? Na, aṭṭhānāraheṇa akuppena upasampanno imasmim atthe na adhippeto aṇiṭṭhappasaṅgato. Dvīhi panetehi ekato vuttehi ayamatto paññāyati—kevalaṃ tena akuppena upasampanno ayampi imasmim atthe adhippeto bhikkhūti, ṭhānāraheṇa ca akuppena ca upasampanno ayampi imasmim atthe adhippeto bhikkhūti, kuppena upasampanno nādhippetoti.

“Paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāya aparipuṇṇavāsativasso”ti vuttattā opapātikañcāti soḷasavassuddesikā opapātikā paṭisandhito paṭṭhāya aparipuṇṇavāsativassāti vadanti. “Soḷasavassuddesikā honti”ti vuttattā puna cattāri vassāni icchitabbāni, ‘paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāya’²ti idaṃ gabbhaseyyakānaṃ vasena vuttan”ti eke. “Keci vadanti”ti yattha yattha likhīyati, tattha tattha vicāretvā atthaṃ suṭṭhu upalakkhaye. Opakkamike paṇḍakabhāvo āruḷhanayena veditabbo. “Pakkhapaṇḍako apaṇḍakapakkhe pabbājetvā paṇḍakapakkhe nāsetabbo”²ti² likhitaṃ.

“Binduṃ adatvā ce nivāseti, **theyyasaṃvāsako** na hoti”²ti vadanti, vīmaṃsitabbaṃ. **Liṅgānurūpassāti** sāmaṇerārahassa saṃvāsassa sādittattāti adhippāyo.

1. Vi 3. 436 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭī 429 piṭṭhe.

Rājabhayādīhi gahitaliṅgānaṃ “gihī maṃ ‘samaṇo’ti jānantū”ti vañcanacitte satipi bhikkhūnaṃ vañcetukāmatāya ca tehi saṃvasitukāmatāya ca abhāvā doso na jātoti. “Yo evaṃ pabbajati, so theyyasaṃvāsako nāma hotī”ti vā “evaṃ kātum na labbhatī”ti vā “evaṃ pabbajito sāmaṇero na hotī”ti vā na jānāti, vaṭṭati. “Jānāti, na vaṭṭatī”ti ca likhitam. “Rājadubbhikkhādi-atthāya cīvaraṃ pārupitvā saṃvāsaṃ sādiyanto theyyasaṃvāsako hoti. Kasmā? Asuddhacittattā. Puna so ‘suddhaṃ brahmacariyaṃ karissāmi, kiṃ etenāti vippaṭisārena vā paccayādisulabhatāya vā karissāmi’ti suddhamānaso hutvā yāva so saṃvāsaṃ nādhivāseti, tāva theyyasaṃvāsako na hoti. Evaṃ suddhacittuppattito paṭṭhāya saṃvāsaṃ sādiyati ce, theyyasaṃvāsako hotīti adhippeto. Itarathā sabbaṃ virujjhatī”ti eke.

“Nābhiparāmāsādinā jāto tathārūpaṃ pitaraṃ ghāteti ce, **pitughātako** hotī”ti vadanti.

Yo pana kāyasaṃsaggena silavināsaṃ pāpeti, na so **bhikkhunidūsako** “tiṇṇaṃ maggānaṃ”ti vacanato. Bhikkhuniṃ pana ekato-upasampannaṃ dūsetvāpi bhikkhunidūsako hoti, sopi pārājiko hotīti vinicchayo. Bhikkhuniṃ pana theyyasaṃvāsikā, mātupitu-arahantaghātikā, lohittuppādikā, titthiyapakkantikā ca hoti, aṭṭhakathāsu anāgataṃ vinayadharā sampaṭicchanti.

“Sampajānamusāvāde pācittiyaṃ”ti¹ vuttaṃ mariyādaṃ avitikkamanto tasmīṃca sikkhāpade sikkhatīti vuccati. **Sikkhāpadanti** asabhāvadhammo saṅketova, idha paññatti adhippetā. “Methunasamvarassetam adhivacanan”ti² samantapāsādikāyaṃ vuttaṃ, taṃ panattaṃ sandhāyāti likhitam. **Sikkhāti** taṃ taṃ sikkhāpadaṃ, sikkhanabhāvena pavattacittuppādo. **Sājivanti** paññatti. Tadatthadassanattam pubbe “methunasamvarassetam adhivacanan”ti² vuttaṃ. Yasmā sikkhāya guṇasammatāya puññasammatāya tantiyā abhāvato lokassa dubbalyāvīkammaṃ tattha na sambhavati. Patthanīyā hi sā, tasmā “**yañca**

1. Vi 2. 2 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 187 piṭṭhe.

sājīvaṃ samāpanno, tasmīṃ dubbalabhāvaṃ appakāsetvā”ti vuttaṃ. Āṇāya hi dubbalyaṃ sambhavatīti upatisso. Dubbalyāvīkammaṃ padamā sikkhāpaccakkhānapadassa byañjanasiliṭṭhatāya vā parivārahābhāvena vā vedītabbāṃ. Atha vā yasmā sikkhāpaccakkhānassa ekaccaṃ dubbalyāvīkammaṃ akataṃ hoti, tasmā taṃ sandhāya “sikkhāṃ apaccakkhāyā”ti padassa atthaṃ vivaranto “**dubbalyaṃ anāvīkatvā**”ti āha. Tattha siyā yasmā na sabbāṃ dubbalyāvīkammaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ, tasmā “dubbalyaṃ anāvīkatvā”ti paṭhamaṃ vatvā tassa atthaniyatthaṃ “sikkhāṃ apaccakkhāyā”ti vattabanti? Taṃ na, kasmā? Atthā nukkamābhāvato. “Sikkhāsājīvasamāpanno”ti hi vuttattā “yaṃ sikkhāṃ samāpanno, taṃ apaccakkhāya, yañca sājīvaṃ samāpanno, tattha dubbalyaṃ anāvīkatvā”ti vuccamāne anukkameneva attho vutto hoti, na aññathā, tasmā idameva paṭhamaṃ vuttanti. **Tesaṃyevā**ti cuddasannaṃ.

“Sikkhāṃ apaccakkhāyā”ti sabbasikkhāpadānaṃ sādharāṇatthaṃ “**ayamettha anupaññatti**”ti vuttaṃ.

Pavesanaṃ nāma aṅgajātaṃ pavesentassa aṅgajātena samphusaṇaṃ. **Paviṭṭhaṃ** nāma yāva mūlaṃ pavesentassa vipakatakālo vāyāmakālo. Sukkavisaṭṭhisamaye aṅgajātaṃ **ṭhitaṃ** nāma. **Uddharaṇaṃ** nāma nīharaṇakālo. Vinayaṅgaṭṭhipade pana “vāyāmato oramītvā ṭhānaṃ **ṭhitaṃ** nāmā”ti vuttaṃ, taṃ asaṅkarato dassanattāṃ vuttaṃ. Pavesanapaviṭṭha-uddharaṇakālesupi sukkavisaṭṭhi hotiyeva. **Sādiyaṇaṃ** nāma sevanacittassa adhivāsanacittassa uppādanaṃ.

Ubhatovibhaṅge eva paññattāni sandhāya “**idaṃ hi sabbasikkhāpadānaṃ nidānaṃ**”ti vuttaṃ. “Vinayadharapañcamena gaṇena upasampadā”ti¹ vuttattā idha tatiyā sahayogena vuttā. Tasmā vīsati pi bhikkhū ce nisinnā, pañcamo vinayadharova icchitabbo, evaṃ sati pārājiko ce vinayadharo, upasampadākammaṃ kopetīti ce? Na, parivārahābhāve kammavagge² yaṃ kammavipattilakkhaṇaṃ vuttaṃ, tassa tasmīṃ natthitāya. “Kathaṃ vatthuto vā ñattito vā anussāvanato vā sīmato vā parisato vā”ti ettakaṃ vuttaṃ, nanu ayaṃ “parisato vā”ti vacanena saṅgahitoti ce? Na, “dvādasahi ākārehi parisato kammāni vipajjantī”ti³

1. Vi 3. 287, 288 piṭṭhesu.

2. Vi 5. 380 piṭṭhe.

3. Vi 5. 381 piṭṭhe.

suttassa hi vibhaṅge tassa anāmaṭṭhattāti ayamattho yasmā tattha tattha sarūpena vuttapāḷivaseneva sakkā jānitum, tasmā nayamukhaṃ dassetvā saṅkhittoti likhitam. “Aṅgan”ti padaṃ uddharitvā “sabbasikkhāpadesu āpattīnaṃ aṅgānaṃ veditabban”ti vuttam, idha pana “aṅgan”ti vuttam, kasmā? Samuṭṭhānādīnaṃ parivārādīsu saṅkhepena āgatattā tattha gahetvā idhāpi niddiṭṭhānaṃ anaṅgānaṃ vavattthānābhāvato, sabbattha saṅkhepato ca vitthārato ca anaṅgatte vuccamāne ativitthāratāya tasmim tasmim sikkhāpade anūnaṃ vattabbato cāti veditabbo, sabbāpattīnaṃ saṅgāhakavaseṇāti attho.

Yāni sikkhāpadāni “kiriyaṇī”ti vuccanti, tesam vasena kāyavācā saha viññattiyā veditabbā, akiriyaṇam vasena vinā viññattiyā veditabbā. Cittaṃ panettha appamaṇam bhūtārocanasamuṭṭhānassa kiriyattā, acittakattā ca. Tattha kiriyā āpattiyā anaṅantaracittasamuṭṭhānā veditabbā. Aviññattijanakaṃpi ekaccaṃ bāhullanayena “kiriyaṇ”ti vuccati yatheva paṭhamapārājikam. Viññattiyā abhāvepi”so ce sādiyati, āpatti pārājikassa, na sādiyati, anāpatti”ti hi vuttam, viññattisaṅkhātāpi kiriyā vinā sevanacittena na hoti vuttacittajattā, vikārarūpattā, cittānuparivattikattā ca. Tasmā kiriyāsaṅkhātamidam viññattirūpaṃ, itaram cittajarūpaṃ viya janakacittena vinā na tiṭṭhati, itaram saddāyatanaṃ tiṭṭhati, tasmā kiriyāya sati ekantato tajjanakam sevanacittam atthi evāti katvā na sādiyati, anāpattīti na yujjātīti. Yasmā viññattijanakaṃpi samānaṃ sevanacittam na sabbakālam viññattim janeti, tasmā vināpi viññattiyā sayam uppajjātīti katvā “sādiyati, āpatti pārājikassā”ti vuttam. Nuppajjati ce, na sādiyati nāma, tassa anāpatti. Teneva bhagavā “kimcitto tvaṃ bhikkhū”ti¹ citteneva āpattim paricchindati, na kiriyāyāti veditabban.

Ettha **samuṭṭhāna**ggahaṇam kattabbato vā akattabbato vā kāyādibhedāpekkhameva āpattim āpajjati, na aññathāti dassanappayojanam. Tesu **kiriya**ggahaṇam kāyādīnaṃ saviññattikāviññattikabhedadassanappayojanam. **Saññā**ggahaṇam āpattiyā aṅgānaṅgacittavisesadassanappayojanam.

---

1. Vi 1. 72 piṭṭhādīsu.

Tena yaṃ cittaṃ kiriyalakkhaṇe vā akiriyalakkhaṇe vā sannihitaṃ, yato vā kiriyā vā akiriyā vā hoti, na taṃ avisesena āpattiyā aṅgaṃ vā anaṅgaṃ vā hoti. Kintu yāya saññāya “saññāvimokkhaṃ”ti vuccati, tāya sampayuttaṃ cittaṃ aṅgaṃ, itaraṃ anaṅganti dassitaṃ hoti. Idāni yena cittena sikkhāpadaṃ **sacittakaṃ** hoti, tadabhāvā **acittakaṃ**, tena tassa avisesena sāvajjatāya “lokavajjamevā”ti vuttaṃ. Kintu sāvajjāmyeva samānaṃ ekaccaṃ lokavajjaṃ, ekaccaṃ paṇṇattivajjanti dassanappayojanaṃ **cittalokavajjaggahaṇaṃ**. Cittameva yasmā “lokavajjan”ti vuccati, tasmā manokammampi siyā āpattīti aniṭṭhappasaṅganivāraṇappayojanaṃ **kamma**ggahaṇaṃ.

Yaṃ panettha akiriyalakkhaṇaṃ kammaṃ, taṃ kusalattikavinimuttaṃ siyāti aniṭṭhappasaṅganivāraṇappayojanaṃ **kusalattika**ggahaṇaṃ. Yā panettha abyākatāpatti, taṃ ekaccaṃ avedanampi nirodhaṃ samāpanno āpajjatīti vedanāttikaṃ ettha na labbhatīti aniṭṭhappasaṅganivāraṇatthaṃ **vedanāttika**ggahaṇaṃ. Sikkhāpadaṃ hi sacittakapuggalavasena “ticittaṃ tivedanaṃ”ti laddhavohāraṃ acittakenāpannampi “ticittaṃ tivedanaṃ”iceva vuccati. Tatridaṃ sādhasuttaṃ—“atthāpatti acittako āpajjati acittako vuṭṭhāti¹, atthāpatti kusalacitto āpajjati kusalacitto vuṭṭhāti”ti-ādi². “Sacittakaṃ āpattidīpanaṃ, saññāvimokkhaṃ anāpattidīpanaṃ, acittakaṃ vatthu-ajānanaṃ, nosaññāvimokkhaṃ vītikkamaṇājānanaṃ. Idameva tesāṃ nānāttan”ti³ likhitaṃ.

Sacittakapakkheti ettha yaṃ tāva gaṇṭhipadanayo—sacittakapakkheti surāpānādi-acittake sandhāya vuttaṃ. Sacittakesu pana yaṃ ekantamakusaleneva samuṭṭhāti, taṅca ubhayaṃ **lokavajjaṃ** nāma. Surāpānasmiṃ hi “surā”ti vā “pātuṃ na vaṭṭatī”ti vā jānitvā pivane akusalamevāti. Tattha “na vaṭṭatīti jānitvā”ti vuttavacanaṃ na yujjati paṇṇattivajjassapi lokavajjatāpasaṅgato. Imaṃ aniṭṭhappasaṅgaṃ pariharitukāmatāya ca **vajirabuddhittherena** likhitaṃ—“idha ‘sacittakan’ti ca ‘acittakan’ti ca vicāraṇā vatthuvijānane eva hoti, na paññattivijānane. Yadi paññattivijānane

---

1. Vi 5. 224 piṭṭhe.

2. Vi 5. 359 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭī 108 piṭṭhe.

hoti, sabbasikkhāpadāni lokavajjāneva siyūṃ, na ca sabbasikkhāpadāni lokavajjāni. Tasmā vatthuvijānane eva hotīti idaṃ yujjati. Kasmā? Yasmā sekhiyesu paññattivijānanameva pamāṇaṃ, na vatthumattavijānanan”ti. Ayaṃ panettha attho sikkhāpadasīsenā āpattim gahetvā yassa sikkhāpadassa sacittakassa cittaṃ akusalameva hoti, taṃ lokavajjaṃ, sacittakācittakasaṅkhātassa acittakassa ca sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, tampi surāpānādilokavajjanti imamattaṃ sandhāya “yassā sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, ayaṃ lokavajjā nāmā”ti vuttaṃ. “Sacittakapakkhe”ti hi idaṃ vacanaṃ acittakaṃ sandhāyāha. Na hi ekaṃsato sacittakāya “sacittakapakkhe”ti visesane payojanaṃ atthīti, evaṃ santepi aniyamena vuttaṅca niyamavasena eva gahetabbanti attho.

Tiracchānānaṃ panāti pana—saddena thullaccayādikāraṃ nivatteti. **Kiriyāti** ettha “ḥhitāṃ sādīyatī”ti¹ vuttattā taṃ kathanti ce? “Sādī yatī”ti vuttattā kiriyā eva. Evaṃ sante “kāyakammaṃ manokammaṃ”ti vattabbanti ce? Na, pacuravohāravasena “kāyakammaṃ”ti vuttattā. Ubbhājāṇumaṅḍalikāya labbhati evāti likhitaṃ. Pubbe vuttanayena saṃsandetvā gahetabbāṃ. “Dunnikkhittassa bhikkhave padabyañjanassa atthopi dunnayo hotī”ti² vadantenāpi atthassa sukhaggahaṇatthameva padabyañjanassa sunikkhittabhāvo icchito, na akkharavacanāya, tasmā āha “atthaṃ hi nātho saraṇaṃ avocā”ti-ādi.

Paṭhamapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyapārājikavaṇṇanā

Gāmā vā araṇṇā vāti lakkhaṇānupaññattikattā ādimhi vuttā. Sabbasmiṃhi vinayapiṭake gāmo, gāmūpacāro, gāmakkhettaṃ, gāmasīmā, gāmasīmūpacāroti pañcavidho gāmaḥedo veditabbo. Tathā āraṇṇakasīmāya ekaṃ agāmakaṃ araṇṇaṃ, saṃvidhānasikkhāpadānaṃ³ ekaṃ, sagāmakaṃ

1. Vi 1. 35 piṭṭhādīsu.

2. Am 1. 60 piṭṭhe.

3. Vi 2. 86 piṭṭhe.

ekaṃ, avippavāsasīmāya ekaṃ, gaṇamhā-ohīyanakassa¹ ekanti pañcavidho araṇṇabhedo veditabbo. Tattha atthi gāmo na gāmaparikāraṃ katthaci labhati, atthi gāmo na gāmakiccaṃ karoti, tathā atthi araṇṇaṃ na araṇṇāparihāraṃ katthaci labhati, atthi araṇṇaṃ na araṇṇakiccaṃ karotīti ayampi bhedo veditabbo.

Tattha avippavāsasīmāsammananakammavācāya ṭhapetvā “gāmañca gāmūpacārañcā”ti² ettha **gāmo** nāma parikkhitto ce, parikkhepassa anto, aparikkhitto ce, parikkhepokāsato anto veditabbo. Ayaṃ udositasikkhāpade “antogāmo”ti³ āgato. Sāsaṅkasikkhāpade “antaragharan”ti⁴ āgato anāsaṅkato. Yathāha “antaraghare nikkhipeyyāti samantā gocaragāme nikkhipeyyā”ti⁴. Tathā antaragharappaṭisaṃyuttānaṃ sekhiyānaṃ ayameva paricchedo veditabbo. “Yā pana bhikkhunī ekā gāmantaraṃ gaccheyyā”ti⁵ etthāpi ayameva paricchedo adhippeto “parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ atikkamantiyā, aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkamantiyā”ti⁵ vuttattā.

Yesu **purāṇapothhakesu** “upacāraṃ okkamantiyā”ti likhitaṃ, taṃ vikāle gāmappavesanasikkhāpadesu⁶ āciṇṇaṃ nayaṃ gahetvā pamādena likhīyati, na pamāṇaṃ. Yesu ca **potthakesu** vikāle gāmappavesanasikkhāpadassa **vibhaṅge**⁷ “gāmaṃ paviseyyāti parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ atikkamantassa, aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkamantassā”ti likhīyati, sā pamādalekhā. **Upacāraṃ okkamantassā**ti tattha pāṭho. Vuttañhi **samantapāsādikāyaṃ** “aparikkhittassa gāmassa upacāro adinnādāne vuttanayeneva veditabbo”ti⁸. Idha **kaṅkhāvitarāṇīyampi** vuttaṃ “santaṃ bhikkhuṃ anāpucchitvāti -pa- upacāraṃ okkamantassā”ti-ādi⁹.

Yaṃ pana **katthaci potthake** “bhikkhuniyā gāmantarādhikāre ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepaṃ vā atikkamante, upacāraṃ vā okkante thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte, okkantamatte ca saṃghādiseso”ti pāṭho dissati. Tattha “okkante, okkantamatte”ti etāni padāni

1. Vi 2. 296 piṭṭhe.

2. Vi 3. 148 piṭṭhe.

3. Vi 1. 299 piṭṭhe.

4. Vi 1. 378 piṭṭhe.

5. Vi 2. 293 piṭṭhe.

6. Vi 2. 213, 214, 215 piṭṭhesu.

7. Vi 2. 216 piṭṭhe.

8. Vi-Ṭṭha 3. 154 piṭṭhe.

9. Kaṅkhā-Ṭṭha 2. 268 piṭṭhe.

adhikāni, kevalaṃ likhitakehi aññehi likhitāni. **Katthaci potthake** “okkantamatte cā”ti padaṃ na dissati, itaraṃ dissati. Tāni dve padāni pāḷiyā virujjhanti. “Aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkāmentiyā”ti¹ hi pāḷi. Tathā samantapāsādikāya² virujjhanti. “Parikkhepārahaṭṭhānaṃ ekena pādena atikkamati, thullaccayaṃ, dutiyena atikkamati, saṃghādiseso. Apicettha sakagāmato -pa- ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā upacāre vā atikkante thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte saṃghādiseso”ti² hi vuttaṃ.

Gaṇṭhipade cassa “parikkhepaṃ atikkāmentiyā”ti vatvā “upacārepi eseva nayo”ti vuttaṃ. **Anugaṇḍipade** ca “aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ okkamantiyā”tipi potthakesu ekaccesu dissati, taṃ na gahetabban”ti vuttaṃ. Aparampi vuttaṃ “aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkāmentiyā”ti vacanenāpi evaṃ veditabbaṃ—vikāle gāmapavesane dvinnaṃ leḍḍupātānaṃ eva vasena upacāro paricchinditabbo, itarathā yathā ettha parikkhepārahaṭṭhānaṃ parikkhepaṃ viya katvā ‘atikkāmentiyā’ti vuttaṃ, evaṃ tatthāpi ‘aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkāmentassā’ti vadeyya. Yasmā pana tattha parikkhepārahaṭṭhānato uttarimeko leḍḍupāto upacāroti adhippeto. Tasmā tadatthadīpanatthaṃ ‘aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ okkamantassā’ti vuttan”ti.

Yaṃ pana **andhakaṭṭhakathāyaṃ** parikkhepārahaṭṭhānaṃyeva upacāranti sallakkhetvā “parikkhepaparikkhepārahaṭṭhānānaṃ ninnānākaraṇadīpanatthaṃ upacāraṃ okkamantassā”ti vuttaṃ, pāḷivisesamasallakkhetvā “aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ atikkamantassa idha upacāro parikkhepo yathā bhaveyya, taṃ upacāraṃ paṭhamāṃ pādaṃ atikkāmentassa āpatti dukkaṭassa, dutiyaṃ pādaṃ atikkāmentassa āpatti pācittiyassā”ti vuttaṃ, taṃ na gahetabbameva pāḷiyā visesasambhavatoti. **Porāṇagaṇḍipade** “upacāraṃ atikkāmentiyā bhikkhuniyā gāmantarāpatti”ti vuttaṃ. Tasmā idha kaṅkhāvitarāṇiyā “ekena pādena itarassa -pa- atikkantamatte saṃghādiseso”ti³ ayameva pāṭho veditabbo. Etthāvātā imesu yathāvuttasu ṭhānesu yathāvuttaparicchedova gāmoti veditabbo.

1. Vi 2. 293 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 184 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 300 piṭṭhe.

Imassa atthassa dīpanatthaṃ “gāmo nāma ekakuṭṭikopī”ti-ādi¹ vuttaṃ. Imassa vasena asatipi parikkhepātikkame, upacārokkamane vā antarārāmato vā bhikkhunupassayato vā titthiyaseyyato vā paṭikkamanato vā taṃ gāmaṃ pavisantassa antarārāmaparikkhepassa, upacārassa vā atikkamanavasena gāmapaccayā āpattiyo veditabbā.

Gāmūpacāro pana “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”ti² ettha parikkhittassa gāmassa parikkhepova aparikkhittassa gāmassa parikkhepokāsova. Vuttañhetam aṭṭhakathāyaṃ “gāmūpacāroti parikkhittassa gāmassa parikkhepo, aparikkhittassa gāmassa parikkhepo kāso. Tesu adhiṭṭhitatecīvariko bhikkhu parihāraṃ na labhati”ti.³ Kim panettha kāraṇaṃ, yena ayaṃ gāmo, gāmūpacāro ca idha aññathā, aññattha tathāti? Aṭṭhuppattito “tena kho pana samayena bhikkhū ‘bhagavatā ticīvarena avippavāsasammuti anuññātā’ti antaraghare cīvaraṇi nikkhipanti”ti² imissāti aṭṭhuppattiyā “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”ti² vuttaṃ. Tasmā yattha antaragharasaññā, tattha avippavāsasīmā na gacchatīti veditabbā. Tena ca udositasikkhāpade “antogāme cīvaraṃ nikkhipitvā antogāme vattabban”ti⁴ ca “sabhāye vā dvāramūle vā, hatthapāsā vā na vijahitabban”ti⁴ ca vuttaṃ. Kappiyabhūmiyaṃ vasantoyeva hi kappiyabhūmiyaṃ nikkhittacīvaraṃ rakkhati. Sāsaṅkasikkhāpade pana “yasmā yattha gāme cīvaraṃ nikkhittaṃ, tena gāmena vippavasanto cīvarena vippavasatīti vuccati, tasmā puna gāmasīmaṃ okkamitvā vasitvā pakkamatī”ti vuttaṃ. Tasmiñhi sikkhāpade gāmasīmā gāmo nāmāti adhippeto. Tattha vikāle gāmappavesanasikkhāpadavibhaṅge “parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ atikkamantassa āpatti pācittiyassā”ti⁵ vacanato parikkhepo na gāmo. Kintu gāmūpacāroti lesena dassitaṃ hoti. Imasmiṃ pana sikkhāpadavibhaṅge “gāmūpacāronāmā”ti ārabhitvā “aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti iminā aparikkhittassa parikkhepokāso gāmūpacāroti siddham. Tadatthasambhavato tasmim gharūpacāre ṭhitassa leḍḍupāto gāmūpacāroti **kurundaṭṭhakathāyaṃ, mahāpaccariyampi**

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

2. Vi 3. 148 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 331 piṭṭhe.

4. Vi 1. 299 piṭṭhe.

5. Vi 2. 216 piṭṭhe.

vuttaṃ. Upacāro hi “gāmo ekūpacāro nānūpacāro”ti-ādīsu dvāraṃ,
 “ajjhokāso ekūpacāro”ti ettha samantā sattabbhantarasaṅkhātāṃ pamāṇaṃ,
 tasmā “gāmūpacāroti parikkhittassa gāmassa parikkhepo, aparikkhittassa
 gāmassa parikkhepokāso”ti **andhakatṭhakathāyaṃ** vuttanti veditabbaṃ.
 Tathā **kurundiyaṃ, mahāpaccariyaṇca**. Tathā pāḷiyampi “ajjhārāmo nāma
 parikkhittassa ārāmassa anto ārāmo, aparikkhittassa upacāro. Ajjhāvasatho
 nāma parikkhittassa āvasathassa anto āvasatho, aparikkhittassa upacāro”ti-
 ādīsu dissati. **Mahā-atṭhakathāyaṃ** pana “gāmūpacāro”ti-ādīsu dissati.
 Tasmā dutiyo leḍḍupāto upacāroti adhippeto.

“Aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ okkamantassa āpatti pācittiyassā”ti
 pāḷivisesasambhavato ca paṭhamo leḍḍupāto gāmo eva, dutiyo gāmūpacāroti
 vuttaṃ. Parikkhittassa pana gāmassa indakhīle ṭhitassa majjhimassa
 purisassa leḍḍupāto gāmūpacāroti vuttanti ettha bhedo natthi. Ettāvata
 parikkhittassa duvidho upacāro, aparikkhittassa catubbidho upacāro yattha
 sambhavati, yattha ca na sambhavati, taṃ sabbaṃ dassitaṃ hoti.

Gāmakhettassa ca gāmasīmāya ca lakkhaṇaṃ atṭhakathāyameva vuttaṃ.
 Ubhayaṅhi atthato ekaṃ. Tattha gāmasīmāya gāmabhāvo
 sāsāṅkasikkhāpadavasena veditabbo.

Gāmasīmūpacāro nāma manussānaṃ kaṭṭhatīṇapupphaphalādi-
 atthikānaṃ vanacarakānaṃ valaṅjanaṭṭhānaṃ. Imassa
 gāmasīmūpacārabhāvo udositasikkhāpade¹, “agāmake araṅṅe samantā
 sattabbhantarā”ti āgataṭṭhāne khandhake² ca veditabbo. Ettha hi bhagavā
 gāmantavāsīnaṃ bhikkhūnaṃ sīmaṃ dassento “yaṃ gāmaṃ vā nigamaṃ vā
 upanissāya viharatī”ti² vatvā dasseti. Tadanantameva “agāmake”ti-ādinā
 sattabbhantarāsīmaṃ dasseti. Tasmā yo bhikkhu gāmaṃ vā nigamaṃ vā
 upanissāya na viharati, kevalaṃ nāvāya vā thalamaggena vā
 addhānamaggappaṭipanno hoti, tassa tattha tattha sattabbhantarāsīmā
 labbhatīti veditabbo. Vuttaṅhi “ekakulassa sattho

1. Vi 1. 302 piṭṭhe.

2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

hoti, satthe cīvaraṃ nikkhipitvā purato vā pacchato vā sattabbhantarā na vijahitabban”ti-ādi¹. Idameva araṇṇaṃ sandhāya “āraṇṇakasīmāya ekaṃ agāmakam araṇṇaṃ”ti vuttaṃ.

Yaṃ sandhāya “agāmake araṇṇe addhajojane addhajojane āpatti pācittiyassā”ti² pāliyaṃ vuttaṃ. Idaṃ **saṃvidhānasikkhāpadānaṃ ekaṃ agāmakam araṇṇaṃ** nāma.

Purimena pana sagharaṃ saṅgahitaṃ, iminā tamasaṅgahitanti. Yaṃ sandhāya gaṇamhā ohīyanādihikāre aṭṭhakathāyaṃ³ “agāmake araṇṇeti ettha ‘nikkhamitvā bahi indakhīlā sabbametaṃ araṇṇaṃ’ti evaṃ vuttaṃ lakkhaṇaṃ araṇṇaṃ. Taṃ panetaṃ kevalaṃ gāmaḥbhāvena ‘agāmakan’ti vuttaṃ, na viñjhāṭṭhāvisadisatāyā”ti vuttaṃ. Yaṃ sandhāya “āraṇṇakam nāma senāsanam pañcadhanusatikam pacchiman”ti⁴ vuttaṃ. **Idaṃ āraṇṇakasenāsanam** nāma parikkhittassa parikkhepato bahi, aparikkhittassa pana parikkhepokāsato bahi sarukkham vā arukkham vā vihāre kunnadisamākiṇṇampi araṇṇaṃ nāma. Tathā “gaṇamhā ohīyanakassa ekan”ti vuttaṃ. Idaṃ araṇṇaṃva. Idaṃ pana pubbe agāmakabhāvena āgataṭṭhāne vuttalakkaṇameva hutvā nikkhamitvā bahi indakhīlā dassanūpacāravijahane ekameva āpattiṃ karoti, tato uddham anāpatti. “Saṃvidhānasikkhāpadānaṃ⁵ ekan”ti vuttaṃ pana addhajojane addhajojane ekekam āpattiṃ karoti, na tato oraṃ. Itarāni tīṇi yathāvuttaparichedato orameva tattha vuttavidhiṃ na sampādeni, paraṃ sampādeni. Evametesam āṇṇamaṇṇanānattaṃ veditabbaṃ.

Tattha pañcavidhe gāme yo “parikkhittassa gāmassa indakhīle ṭhitassa leḍḍupāto”ti⁶ vutto, so na katthaci vinayapiṭake upayogaṃ gato, kevalaṃ aparikkhittassa parikkhepokāsato aparō eko leḍḍupāto gāmūpacāro nāmāti dīpanatthaṃ vutto. Parikkhittassapi ce gāmassa eko leḍḍupāto kappiyabhūmisamāno upacāroti vutto, pageva aparikkhittassa parikkhepokāsato eko. So pana pākāṭṭā ca ajjhokāsattā ca okkamantassa āpattiṃ karoti

1. Vi 1. 301 piṭṭhe.

2. Vi 2. 174 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 186 piṭṭhe.

4. Vi 1. 377; Vi 2. 236 piṭṭhesu.5. Vi 2. 174 piṭṭhe.

6. Vi 1. 56 piṭṭhe.

ṭhapetvā bhikkhuniyā gāmantarāpattiṃ. Bhikkhuniyo hi tasmim̄ dutiyaleḍḍupātasāṅkhāte gāmūpacāre vasantī āpattiñca āpajjanti, gāmaṃ pavasantī gāmantarāpattiñca. Tāsañhi ṭhitatṭhānaṃ araññaśāṅkhyāṃ gacchati “tāvadeva chāyā metabbā -pa- tassā tayo ca nissaye, aṭṭha ca akaraṇīyāni ācikkheyyāthā”¹ti vacanato. Araññaṇṇappaṭisaṃyuttānaṃ sikkhāpadānaṃ, vikālegāmappavesanasikkhāpadassa² ca bhikkhunīnaṃ asādhāraṇattā ca antarārāmaḥbhikkhunupassayaṇṇapaṭikkamanādīnaṃ kappiyabhūmibhāvavacanato ca “ekā gaṇamhā ohīyeyyāti agāmake arañña dutiyikāya bhikkhuniyā dassanūpacāraṃ vā savanūpacāraṃ vā vijahantiyā āpatti thullaccayassā”³ti-ādi³ sikkhāpadapaññattiko ca bhikkhunikkhandhanayena vā yasmā parikkhittassa gāmassa indakhīlato paṭṭhāya aparikkhittassa upacārato paṭṭhāya nīyati, tattha antaraghare nikkhittacīvare sati caturaṅgasamodhānena bhikkhū vasanti, tasmā **sagāmakaṃ** nāma hoti.

Avippavāsasīmāya ekaṃ nāma “na bhikkhave bhikkhuniyā arañña vatthabbaṃ, yā vaseyya, āpatti dukkaṭassā”¹ti vacanato bhikkhunīnaṃ araññaṇṇavāso nāma natthīti siddhaṃ. Tāya hi arañña bhikkhunupassaye sati anto-āvāsepi dutiyikāya dassanasavanūpacāraṃ vijahantiyā āpatti. Tasmā avippavāsasīmādhikāre “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca”⁴ti⁴ ettha yaṃ ṭhānaṃ ṭhapitaṃ, tattheva bhikkhunupassayopi kappati, na tato paraṃ.

Tāsañca avippavāsasīmākammavācāyaṃ “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca”⁵ti vacanaṃ natthīti katvā tesveva gāmagāmūpacāresu pharati. Tato paraṃ dutiyesu leḍḍupātādisu tāsaṃ akappiyabhūmikattā na samānasaṃvāsakasīmā arañña pharati bhikkhūnaṃ gāmagāmūpacāraṃ viya. Tasmā vuttaṃ “bhikkhuniyā ṭhapetvā gāmantarāpattiṃ”⁵ti.

Evam̄ tāva pañcavidhaṃ gāmabhedam̄ araññabhedañca ṇatvā idāni **“atthi gāmo na gāmaparihāraṃ katthaci labhati”**⁶ti-ādibhedo veditabbo. Tattha yo aṭṭhakathāyaṃ “amanusso nāma yo sabbaso vā manussānaṃ abhāvena yakkhapariggahabhūto”⁵ti⁵ vutto, so gāmo na gāmaparihāraṃ katthaci sikkhāpade labhati. Yañhi sandhāya aṭṭhakathāyaṃ “taṃ panetaṃ buddhakāle,

1. Vi 4. 472 piṭṭhe.

2. Vi 2. 213 piṭṭhe.

3. Vi 2. 296 piṭṭhe.

4. Vi 3. 148 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 1. 258 piṭṭhe.

cakkavattikāle ca nagaraṃ hoti, sesakāle suññaṃ hoti
yakkhapariggahitaṃ¹ vuttaṃ. Yo pana paṭirājacorādīhi viluttattā, kevalaṃ
bhayena vā chaḍḍito sagharova antarahitaḡāmaḡhūto, so “gāmantare
gāmantare āpatti pācittiyassā”² vuttapācittiyaṃ janeti, vikāle
gāmapavesanaṃ, sekhiye cattāri janetīti veditabbā. Yo pana gāmo yato vā
manussā kenacideva karaṇīyena punapi āgantukāmā eva apakkantāti vutto,
amanusso so pakatiḡāmasadisova.

Atthi araṇṇaṃ na araṇṇaparihāraṃ katthaci labhatīti ettha “ajjhokāso
ekūpacāro nāma agāmake araṇṇe samantā sattabbhantarā ekūpacāro, tato
paraṃ nānūpacāro”³ ettha yvāyaṃ nānūpacāroti vutto, taṃ veditabbaṃ.
Yo pana parikkhittassa ekaledḍupātasankhāto gāmūpacāranāmakko gāmo, yo
vā sattho nātirekacātumāsaniḡṭṭho, so **atthi gāmo na gāmakiccaṃ karoti**.
Na hi taṃ ṭhānaṃ okkamanto gāmapavesanāpattiṃ āpajjati. Yaṃ pana
gāmasīmāya pariyaḡpannaṃ manussānaṃ valañjanaṭṭhānabhūtaṃ araṇṇaṃ,
taṃ **atthi araṇṇaṃ na araṇṇakiccaṃ karoti** nāma. Na hi tattha āraṇṇakasīmā
labbhatīti. Ettāvata “gāmā vā araṇṇā vā”⁴ ti imissā anupaṇṇattiyā
lakkhaṇānupaṇṇattibhāvo dassito hoti.

“Gonisādiniviṭṭhopi gāmo”⁴ ettha sace tassa gāmassa
gāmakhettaparicchedo atthi, sabbopi eko gāmo. No ce, upacārena vā
parikkhepena vā paricchinditabbo. Sace gāmakhette sati kānici tāni gharāni
aṇṇamaṇṇa-upacārappahonakaṃ ṭhānaṃ atikkamitvā dūre dūre kakāni
honti, vikāle gāmapavese upacārova pamāṇaṃ.
Antaragharappaṭisaṃyuttesu sekhiyesu, bhikkhuniyā gāmantarāpattīsu ca
gharānaṃ parikkhepārahaṭṭhānaṃ pamāṇaṃ, uposathādikammānaṃ
gāmakhettaṃ pamāṇaṃ, āraṇṇakasenāsanassa āsannagharassa
dutiyaledḍupātato paṭṭhāya pañcadhanusatantarataṃ pamāṇanti evaṃ no
paṭibhānanti ācariyā.

“Yampi ekasmiṃyeva gāmakhette ekaṃ padesaṃ ‘ayampi visuḡgāmo
hotū’⁴ ti paricchinditvā rājā kassaci deti, sopi visuḡgāmasīmā

1. Vi-Ṭṭha 1. 247; Dī-Ṭṭha 1. 122 piṭṭhesu.

3. Vi 1. 302 piṭṭhe.

2. Vi 2. 88 piṭṭhe.

4. Vi 1. 56 piṭṭhe.

hotiyevā”ti¹ aṭṭhakathāvacanato taṃ pavasantiyā bhikkhuniyā gāmantarāpatti hoti eva. Sace tattha vihāro vā devakulamā vā sabhā vā geham vā natthi, kevalam vatthumattakameva hoti, gāmoti vinayakammaṃ sabbam tattha kappati. “Amanusso gāmo”ti hi vuttam. Tañca ṭhānam itarassa gāmassa parikkhepabbhantare vā upacārabbhantare vā hoti, vikāle gāmappavesanam āpucchitvāva gantabbam. No ce, araññam viya yathāsukham gantabbam. Tattha ce ārāmo vā titthiyaseyyādīsu aññataro vā hoti, laddhakappameva. Bhikkhunupassayo ce hoti, gāmam piṇḍāya pavasantiyā bhikkhuniyā gāmantarāpatti pariharitabbā. “Araññam nāma ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca avasesam araññam nāmā”ti² ettha parikkhepe sati yathāvuttaparicchedam gāmameva ṭhapetvā avasesam tassa upacāram, tato parañca araññam nāma, parikkhepe asati yathāvuttaparicchedam gāmūpacārameva ṭhapetvā tato param avasesam araññam nāmāti adhippāyo. Evaṃ sati “nikkhamitvā bahi indakhilā sabbametaṃ araññan”ti³ vuttalakkhaṇe agāmake araññe gaṇamhā-ohīyanāpatti, tattha avippavāsasīmāya pharaṇam vikāle gāmappavesanāpattiyā anāpattīti evamādivinayavidhi sameti, aññathā na sameti.

“Ṭhapetvā gāmūpacāram avasesam araññam nāmā”ti⁴ vutte gāmūpacārato paro araññanti siddhe “ṭhapetvā gāman”ti visesattho na dīssati, gāmassa pana araññabhāvappasaṅgabhayā vuttanti ce? Na, gāmūpacārassa abhāvappasaṅgato. Sati hi gāme gāmūpacāro hoti, so ca tava matena araññabhūto. Kuto dāni gāmūpacāro. Gāmūpacāropi ce araññasaṅkhyam gacchati, parova gāmoti katvā na yuttam gāmassa araññabhāvappasaṅgato ca. Tasmā “gāmā vā araññā vā”ti ettha gāmūpacāropi “gāmo”tveva saṅgahito. Tasmā gāmassa araññabhāvappasaṅgo na yujjati. Yadi evam “ṭhapetvā gāmam avasesam araññam nāmā”ti ettakam vattabbanti ce? Na, araññassa paricchedajānanappasaṅgato. Tathā hi vutto “araññaparicchedo na paññāyati”ti no laddhi. Gāmūpacārapariyantanto hi idha gāmo nāma. Yadi evam “gāmassa ca araññassa ca paricchedadassanattam vuttan”ti aṭṭhakathāyam vattabbam, “araññassa paricchedadassanattam vuttan”ti

1. Vi-Ṭṭha 3. 333 piṭṭhe.

3. Abhi 2. 260 piṭṭhe.

2. Vi 1. 57 piṭṭhe.

4. Vi 3. 148 piṭṭhe.

kimatthaṃ vuttanti ce? Vuccate—aṭṭhakathācariyena paṭhamagāmūpacāraṃyeva sandhāya vuttaṃ “araññaparicchedadassanatthan”ti. Sabbasikkhāpade hi bāhira-indakhīlato paṭṭhāya gāmūpacāraṃ araññaṃ nāma. Gāmaparicchedavacane payojanāṃ panettha natthi parikkhepeneva pākaṭabhūtattā. Dutiyaḡāmūpacārova gāmassa paricchedadassanatthaṃ vutto parikkhepabhāvena apākaṭattā. Tattha paṭhamagāmūpacāro ce araññaparicchedadassanatthaṃ vutto, tattha na vattabbo. “Nikkhamitvā indakhīlā sabbametaṃ araññaṃ”ti vattabbaṃ. Evaṃ sante subyattataraṃ araññaparicchedo dassito hoti, micchāgāho ca na hoti.

“Majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti hi vutte ayaṃ gāmūpacārova araññaṃ gāmūpacāraṃ vibhaṅgattā. Yadi araññaparicchedadassanatthaṃ vuttaṃ, avuttakameva, araññato paranti ca micchāgāho hotīti ce, nanu vuttaṃ “paṭhamameva idaṃ parikkhittassa gāmassa upacaraniyamanatthaṃ vuttan”ti? Araññaparicchedadassanatthaṃ kiñcāpi “gāmūpacāro”ti-ādi āraddhaṃ, indakhīle ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupātoti pana evaṃ vacanappayojanāṃ. “Aparikkhittassa ca gāmassa yvāyaṃ leḍḍupāto upacāro”ti **mahā-aṭṭhakathāyaṃ** vutto, tassa niyamananti vuttaṃ hoti. Kathaṃ paññāyatīti ce? “Araññaṃ nāmā”ti padaṃ anuddharitvā “gāmūpacāro nāmā”ti uddharaṇassa katattā. Tattha “gāmūpacāro nāmā”ti mātīkāyaṃ avijjamānaṃ padaṃ uddharanto tayo atthavase dasseti. Seyyathidaṃ—araññaparicchedadassanameko attho, aparikkhittassa gāmassa upacārena saddhiṃ paricchedadassanameko, na kevalaṃ aparikkhittassayeve upacāro vinayādhikāre sappayojano dassitabbo, nippayojanopi parikkhittassa upacāro iminā pariyāyena labbhatīti anusaṅgappayojanameko atthopi veditabbo.

“Aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti idaṃ bhagavā tayo atthavase paṭicca abhāsi. Seyyathidaṃ—aparikkhittassa gāmassa paricchedadassanameko, avippavāsaṃmādhikāre ayameva gāmūpacāroti dassanameko, tattha ṭhitassa dutiyo leḍḍupāto sabbattha gāmappaṭisaṃyuttasu sikkhāpadesu sakiccano upacāroti dassanamekoti evaṃ bhagavā attano desanāvīlāsappattiyā ekekapaduddhāraṇena tayo atthavase dassetīti veditabbaṃ.

Tathā avippavāsasīmākammavācāya “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”¹ etthāpi parikkhepe sati gāmaṃ ṭhapetvā, asati gāmūpacāraṃ ṭhapetvāti attho. Parikkhittassa, aparikkhittassa ca majjhe ārāme avippavāsasīmāsammananakāle ayaṃ nayo ativiya yujjati. Ubhayaparivajjanato pubbe vuttanayena vā ubhayattha ubhayaṃ labbhateva. “Antarārāmesu pana āciṇṇakappā bhikkhū avippavāsasīmaṃ sammannantī”²ti **gaṇṭhipade** vuttaṃ. “Antaragharappaṭisaṃyuttānaṃ sekhiyānaṃ antarārāmesu asambhavato antarārāmo na gāmasaṅkhaṃ gacchati, tasmā tathāpi avippavāsasīmā ruhatevā”³ti eke. Te bhikkhū dutiyassa gāmūpacāraṃ gāmasaṅkhāsabhāvato tāsāṃ imāya dutiyāya avippavāsakammavācāya abhāvaṃ dassetvā paṭikkhipitabbā. Ajjhārāmo pana gāmopi samāno titthiyaseyyādi viya kappiyabhūmīti veditabbo.

Āpattiyā paricchedaṃ, tathānāpattiyāpi ca.

Dassetuṃ gāmasambandha-sikkhāpadavibhāvane.

Gāmagāmūpacārā dve, dassitā idha tādinaṃ.

Sīmā sīmūpacārā tu, anekantāti nuddhaṭṭā.

Upacārā ca dve honti, bāhirabbhantarabbasā.

Parikkhittāparikkhitta-bhedā ce caturo siyūṃ.

Ayañhi **upacārasaddo** vinayaṭṭhake “anujānāmi bhikkhave agilānenapi ārāme ārāmūpacāre chattaṃ dhāretuṃ”²ti² evamādīsu bāhire upacāre dissati. Bāhiro upacāro nāma parikkhepato, parikkhepārahaṭṭhānato vā eko leḍḍupāto. “Ajjhārāmo nāma parikkhittassa ārāmāssa anto-ārāmo, aparikkhittassa upacāro. Ajjhāvasatho nāma parikkhittassa āvasathassa anto-āvasatho, aparikkhittassa upacāro”³ti-ādīsu³ pana upacārasaddo abbhantare upacāre dissati. Abbhantaro upacāro ca nāma parikkhepo, parikkhepārahaṭṭhānañca hoti. Idha pana parikkhepo “ajjhārāmo, ajjhāvasatho”⁴ti vā na vuccati, anto eva ārāmo, āvasatho vā. Tesu bāhirabbhantarabhedabhinnesu dvīsu upacāresu avippavāsasīmādhikāre “ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”⁴ti⁴ ettha gāmūpacāro nāma

1. Vi 3. 148 piṭṭhe. 2. Vi 4. 270 piṭṭhe. 3. Vi 2. 212 piṭṭhe. 4. Vi 3. 148 piṭṭhe.

abbhantarūpacāro adhippeto, na bāhiro. Bhikkhuniyā araṇṇasaññitatāya tassa bāhirassa, tassā gāmantarāpattiyā ṭhānabhūtattā ca abbhantara-upacārassāti idamettha kāraṇadvayaṃ veditabbaṃ. Tattha idha adinnādānapārājikavibhaṅgeyeva paṭhamo gāmūpacāro dassito, so bāhiro, dutiyo abbhantaroti veditabbo. Paṭhamena ca aparikkhittassa gāmassa dutiyaleḍḍupātasāṅkhāto bāhiro upacāro, dutiyena ca parikkhittassa gāmassa parikkhepato bāhiraṅkhāto abbhantaro upacāro lesena dassitoti veditabbo. Evaṃ cattāropi upacārā idha bhagavatā desanāvīlāsappattena desanālīlaya dassitā hontīti ayam nayo suṭṭhu lakkhetvā ācariyehi sammantayitvā yathānurūpaṃ tattha yojetabbo. Itarathā—

Asambudhaṃ buddhamahānubhāvaṃ,
Dhammassa gambhīranayattataṅca.
Yo vaṇṇaye naṃ vinayaṃ aviññū,
So duddaso sāsanaṅsahetu.

Pāḷim tadatthaṅca asambudhaṃ hi,
Nāseti yo aṭṭhakathānayaṅca.
Anicchayaṃ nicchayato parehi,
Gāmoti teyeva purakkhato so.

Anukkameneva mahājanena,
Purakkhato paṇḍitamāni bhikkhu.
Apaṇḍitānaṃ vimatiṃ akatvā,
Ācariyalīlaṃ purato karoti.

Tattha hi pāḷiyam “gāmassa upacāro gāmūpacāro, gāmasāṅkhāto upacāro gāmūpacāro nāmā”ti uddharitvā gāmassa upacāraṃ dassento “indakhīle ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti¹ vatvā puna gāmasāṅkhātaṃ upacāraṃ dassento “gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti¹ vuttaṃ. Imamatthaṃ sandhāya vikāle gāmappavesanagāmantara-avippavāsasammuti-ādīsū parikkhepārahaṭṭhānameva gāmūpacāranti vuttanti likhitaṃ.

---

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

Atthato ekanti ettha saṅkhāsaddaṃ saṅkhātasaddena samānayaṭi.
“Ādiyeyyā”ti idaṃ pañcavīsatiyā avahārānaṃ sādharmaṇapadaṃ.
 Ṭhānācāvanavasena ca khilādīni saṅkāmetvā khettādiggaṇavasena cāti
 attho. Ṭhānācāvane yathā sāmikassa dhuranikkhepādiṃ anoloketvāva āpatti,
 tathā ihāpīti gahetabbā.

“Asukaṃ nāma bhaṇḍaṃ avaharissāmī”ti sabbesaṃ ekāsayattā
“ekenāpī”ti vuttaṃ. Yadi āṇatti icchitabbā, saṃvidhāvahāro nāma eko
 avahāro parihāyitabbo.

Okāsaparikappe ṭhānācāvanāya gahitampi okāsaparikappitattā rakkhati.
 Okāsātikkamova pamāṇaṃ pubbe asuddhacittena gahitattā. Idāni
 suddhacittena gahitepi hoti evāti vadanti, taṃ na sundaraṃ. Ettha pana
 vinicchayo samantapāsādikā¹ oloketvā gahetabbo.

Uddhāro natthīti ṭhānācāvanaṃ natthīti attho.

Uddhatamatte avahāro sakalassa payogassa niṭṭhāpitattā, na
 atthasādhakavasena. **Uddhāreyeva rakkhatīti** ettha eva saddena pātane na
 rakkhatīti atthe siddhepi atthasādhakavasena atthaṃ dassetuṃ **“taṃ**
uddharitvā”ti-ādi vuttaṃ.

“Pathabyārājapadesarājādayo bahū, tesāṃ saṅgaṇhanatthaṃ ‘rājāno’ti
 bahuvacanaṃ vuttaṃ”ti likhitaṃ. Kiñcāpi bahuvacanaṃ kataṃ, idaṃ pana
 ekaṃ bimbisāramevāti daṭṭhabbaṃ. Rājānoti kiñci aniddisitvā
 sādharmaṇavasena kiñcāpi vuttaṃ, idaṃ pana bimbisāramevāti.

Pubbappayogeti ettha gamanakāle maggasodhanādhikaraṇe
 apācittiyakhette dukkaṭaṃ, latācchedanādīsu pācittiyameva. Gantvā pana
 kumbhimatthake jātalatādicchedane sahapayogattā dukkaṭaṃ. “Ekabhaṇḍe
 evaṃ bhāriyamidaṃ, ‘tvampi ekapassaṃ gaṇha, ahampi ekapassaṃ
 gaṇhāmī’ti saṃvidahitvā ubhayesaṃ payogena ṭhānācāvane kate
 kāyavācācittehi samuṭṭhāti. Aññathā sāhatthikaṃ vā āṇattikassa aṅgaṃ na

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 262 piṭṭhādīsu.

hoti, āṇattikaṃ vā sāhatthikassāti vuttalakkaṇena virujjhatī”ti
vinayaḡaṇṭhipade likhitaṃ. **Pi**-saddo panettha tattheva likhito.

Kāyavācāsamuṭṭhānaṃ, yassā āpattiyā siyā.
 Tatra vācaṅgaṃ cittaṃva, kammaṃ nassā vidhīyati,
 Kiriyākiriyaḡadikaṃ yañce, yampi kammattayaṃ bhave.
 Na yuttaṃ taṃ viruddhattā, kammamekaṃva yujjatī¹.

Dutiyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyapārājikavaṇṇanā

Yathā nātapariññā dhammānaṃ sabhāvajānaṃeva “idaṃ rūpaṃ,
 ayaṃ vedanā”ti, tīraṇapariññā pana dhammasabhāvena saddhiṃ
 aniccādivasena pavattamānaṃ “rūpaṃ aniccanti vā”ti-ādi, evamidha
 saddhiṃ cetetvā ekattenāpi pāṇātipātābhāvā “**jīvitā voropeyyā**”ti vuttaṃ.
 “Manussaviggahan”ti vuttatā gabbhaseyyakānaṃ vasena sabbasukhuma-
 attabhāvato paṭṭhāya dassetuṃ “**kalalato paṭṭhāyā**”ti āha. Ettha jīvitā
 voropento paccuppanato viyojeti. Tattha khaṇapaccuppannaṃ na sakkā
 voropetuṃ, santatipaccuppannaṃ vā addhāpaccuppannaṃ vā sakkā.
 Kathaṃ? Tasmīñhi upakkame kate laddhūpakkamaṃ jīvitadasakaṃ
 nirujjhamānaṃ dubbalassa parihīnavegassa paccayo hoti.
 Santatipaccuppannaṃ yathā dve tayo javanavāre javitvā nirujjhati
 addhāpaccuppannaṃ tadanurūpaṃ katvā nirujjhati, tathā paccayo hoti.
 Tato santatipaccuppannaṃ vā addhāpaccuppannaṃ vā
 yathāparicchinnaḡalāṃ apatvā antarāva nirujjhati. Evaṃ tadubhayampi
 voropetuṃ sakkā. Tasmā paccuppannaṃ viyojeti.

“**Imassa panatthassā**”ti vohāravasena vuttamatthaṃ paramatthavasena
 āvibhāvattamaṃ “**pāṇo veditabbo**”ti-ādi vuttaṃ. Kāyaviññattisahitāya
 cetanāya payujjatīti **payogo**, ko so? Sarīre satthādīnaṃ gamanaṃ
 paharaṇanti kāyavacīviññattisahitāya cetanāya parasarīre satthapātanaṃ.
Dūre ṭhitanti dūre vā tiṭṭhatu, samīpe vā.

1. Vajira-Ṭī 141 piṭṭhe passitabbaṃ.

Hatthato muttena pahāro **nissaggiyo**. **Tatthāti** nissaggiyappayoge. **Yo koci maratūti** ettha mahājanasamūte na sakkā. Yassūpari saro patati, tasseva jīvitamaraṇaṃ kātum, na tassa kassaci jīvitamaraṇaṃ. **Āṇāpananti** vacīviññattisahitāya cetanāya adhippetatthasādhanam. Teneva “sāvetukāmo na sāveti”¹ti vuttam. **Āṇattiniyāmakāti** āuattikappayogasādhikā. Etesu hi avirajjhitesu eva āṇattipayogo hoti, na aññathā.

Rūpūpahāroti ettha—

“Mamālābhena esitthī, maratū”ti samīpago.

Duṭṭhacitto sace yāti, hoti so itthimārako.

Bhikkhatthāya sace yāti, jānantopi na mārako.

Anatthiko hi so tassā, maraṇena upekkhako.

Viyogena ca me jāyā, jananī ca na jīvati.

Iti jānaṃ viyuñjanto, tadatthiko hoti mārako.

Pabbajjādinimittaṅce, yāti jānaṃ na mārako.

Anatthiko hi so tassā, maraṇena upekkhako.

Hārakasaddassa bhedato attham vitthāretvā ubhayampi ekamevāti dassetuṃ “**sattaṅca taṃ hārakaṅcā**”ti-ādi vuttam. **Etena thāvarappayogaṃ dasseti** sāhatthikādīsū payogesū. “**Iti cittamano**”ti uddharitvāpi itisaddassa attho na tāva vutto. Kiñcāpi na vutto, adhiḅkāravasena pana āgataṃ itisaddam yojtvā **iti cittasaṅkappoti** ettha “maraṇasaññī maraṇacetano maraṇādhippāyo”ti vuttattā maraṇamyeva vakkhatīti veditabbo. **Vuttanayenāti** chappayogavasena. Sāhatthikanissaggiyappayogesū sanniṭṭhāpakacetanāya sattamāya saha uppanakāyaviññattiyā sāhatthikatā veditabbā. Āṇattike pana sattahipi cetanāhi saha vacīviññattisambhavato satta satta saddā ekato hutvā ekekakkharabhāvaṃ gantvā yattakehi

---

1. Vi 1. 34 piṭṭhe.

akkharehi attano adhippāyaṃ viññāpentī, tadavasānakkharasamuṭṭhāpikāya sattamacetanāya saḥajātavacīviññattiyā āṇattikatā veditabbā.

Tatīyapārājīkavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapārājīkavaṇṇanā

Idheva saṅgahanti, “iti jānāmi, iti passāmi”ti pade kathanti ce, “**Iti jānāmi**”ti-ādimāha. Kevalaṃ “pāpicchatāyā”ti¹ vacanato mandattā momūhattā samudācarantassa anāpattīti dīpitaṃ. ‘Atītakāle² sotāpānomaḥi”ti vadanto pariyāyena vadati, “yo te vihāre vasati, so bhikkhu arahā”ti-ādīsu³ viya sikkhāpadepi “iti jānāmi”ti⁴ paccuppannameva vuttaṃ.

Catutthapārājīkavaṇṇanā niṭṭhitā.

Mātughātakapitughāta-arahantaghātakā tatīyapārājīkaṃ āpannā, bhikkhunīdūsako, lambī-ādayo ca cattāro paṭhamapārājīkaṃ āpannā evāti katvā kuto catuvīsattīti ce? Na, adhippāyājānanato. Mātughātakādayo hi cattāro idhānupasaṃpannā eva adhippetā, lambī-ādayo cattāro kiñcāpi paṭhamapārājīkena saṅgahitā yasmā pana ekena pariyāyena methunadhammaṃ paṭisevino honti, tasmā visum vuttā. **Na labhati bhikkhūhīti** ettha “uposathādibhedam saṃvāsan”ti ettakaṃ vuttaṃ. Vinayaṭṭhakathāyaṃ

“uposathappavāraṇāpātīmokkhuddesasaṅghakammappabhedan”ti⁵ vuttaṃ. Pāḷiyaṃ “saṃvāso nāma ekakammaṃ ekuddeso samasikkhatā”ti⁶ vuttaṃ. Tividhenāpi saṅghakammaṃ kātuṃ na vaṭṭattīti paṭikkhittaṃ. “Na bhikkhave gahaṭṭhena nisinnaparisāya pātīmokkham uddisitabban”ti-ādi⁸ pātīmokkhappavāraṇāsu eva āgataṃ, aññesu ca evarūpesu ṭhānesu sesaṃ kammaṃ kātuṃ natthi paṭikkhepo. Ācariyāpi “sesaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, natthi āpattī”ti vadanti. “Antimavatthu ajjhāpannaṃ amūlakena pārājīkena codentassa saṅghādiseso,

1. Kaṅkhā-Ṭīha 125 piṭṭhe.

2. Atītatābhāve (Vajira-Ṭī 172 piṭṭhe.)

3. Vi 5. 61 piṭṭhe.

4. Vi 1. 116, 117 piṭṭhesu.

5. Vi-Ṭīha 1. 103 piṭṭhe.

6. Vi 1. 34, 58, 94, 118 piṭṭhesu.

7. Sotabbaṃ (Ka)

8. Vi 3. 155, 189 piṭṭhesu.

saṅghādisesena codentassa pācittiyanti bhikkhuno viya vuttaṃ, na anupasampannassa viya dukkaṭaṃ. Tasmā tena sahaseyyā, tassa paṭiggahaṇaṅca bhikkhussa vaṭṭatīti ācariyā vadanti”ti likhitam. **“Yathā pure tathā pacchāti** ‘ekakammaṃ ekuddeso samasikkhatā’ti evaṃ vuttasaṃvāsassa abhabbatāmatam sandhāya vuttan”ti vadanti, vīmaṃsitabbaṃ.

Idāni catunnampi sādharmaṇaṃ pakiṇṇakaṃ—methunadhammaṃ paṭisevanto atthi koci pārājiko hoti asaṃvāso, atthi koci na pārājiko hoti asaṃvāso, atthi koci na pārājiko saṃvāso dukkaṭavattusmiṃ vā thullaccayavattusmiṃ vā paṭisevanto, atthi koci na pārājiko pakkhapaṇḍako apaṇḍakapakke upasampanno paṇḍakapakke methunadhammaṃ paṭisevanto. So āpattiṃ nāpajjatīti napārājiko nāma. Na hi abhikkhussa āpatti nāma atthi. So anāpattikattā apaṇḍakapakke āgato kiṃ asaṃvāso hoti, na hotīti? Hoti. “Abhabbo tena sarīrabandhanenā”ti¹ hi vuttaṃ. “Yo pana bhikkhu bhikkhūnaṃ sikkhāsājīvasamāpanno -pa- asaṃvāso”ti² vuttattā yo bhikkhubhāvena methunaṃ dhammaṃ paṭisevati, so eva abhabbo. Nāyaṃ apārājikattāti ce? Na, “byattena bhikkhunā paṭibalena saṅgho nāpetabbo”ti³ vuttaṭṭhāne yathā abhikkhunā kammavācāya sāvītāyapi kammaṃ ruhati kammavipattiyā asambhavato, evaṃsampadamidaṃ daṭṭhabbaṃ. Tatrāyaṃ viseso—upasampannapubbo evaṃ ce kammavācaṃ sāveti, saṅgho ca tasmīṃ upasampannasaññī eva ce, kammaṃ ruhati, nāññathāti no khantīti ācariyo.

Gahaṭṭho vā titthiyo vā paṇḍako vā kammavācaṃ sāveti, saṅghena kammavācā na vuttā hoti. “Saṅgho upasampādeyya, saṅgho upasampādeti, upasampanno saṅghenā”ti⁴ hi vacanato saṅghena kammavācāya vattabbatāya saṅghapariyāpannena, saṅghapariyāpannasaññitena vā ekena vuttāya saṅghena vuttā hotīti veditabbo, na gahaṭṭhatitthiyapaṇḍakādīsū aññatarena. Ayameva sabbakammesu yutti daṭṭhabbā.

Tathā atthi methunaṃ dhammaṃ paṭisevanto koci nāsetabbo, “yo bhikkhunidūsako, yaṃ nāsetabbo”ti⁵ vuttattā tena eva so

1. Vi 3. 134 piṭṭhe.

2. Vi 1. 28 piṭṭhe.

3. Vi 3. 131 piṭṭhe.

4. Vi 3. 132, 133 piṭṭhesu.

5. Vi 3. 123 piṭṭhe. (Atthato samānaṃ)

anupasampannova saḥaseyyāpattiṃ vā aññaṃ vā tādisaṃ janeti, tassa omasane ca dukkaṭaṃ hoti. Abhikkhuniyā methunadhammaṃ paṭisevanto na nāsetabbo, “antimavatthuṃ ajjhāpanno bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo”ti pāḷiyā abhāvato, teneva so upasampannasaṅkhaṃ gacchati, saḥaseyyāpatti-ādiṃ na janeti, kevalaṃ asaṃvāsoti katvā gaṇapūrako na hoti. Ekakammakuddeso hi saṃvāsoti vutto, samasikkhatāpi saṃvāsoti katvā so tena saddhiṃ natthīti. Padasodhammāpattiṃ pana janetīti kāraṇacchāyā dissatīti. Yathā bhikkhuniyā saddhiṃ bhikkhusaṅghassa ekakammādiṃ saṃvāsassa abhāvā bhikkhunī asaṃvāsā bhikkhusa, tathā bhikkhu ca bhikkhuniyā, padasodhammāpattiṃ pana na janeti. Tathā antimavatthuṃ ajjhāpannopi ekacco “yo nāsetabboti vutto”ti iminā nidassanena sakāraṇacchāyā ajjupekkhitā hotīti na gahaṇaṃ gacchati. Apica “ubho nāsetabbā, dūsako nāsetabbo”ti¹ vacanato, “mettīyaṃ bhikkhuniṃ nāsethā”ti² vacanato ca yo saṅghamajjhaṃ pavisitvā anuvijjakena anuvijjyamāno parājito, sopi anupasampannova, na omasavādapācittīyaṃ janetīti veditabbo.

Apicettha sikkhāpaccakkhātakacatukkaṃ veditabbaṃ. Atthi hi puggalo sikkhāpaccakkhātako na sikkhāsājīvasamāpanno atthi puggalo na sikkhāpacakkhātako sikkhāsājīvasamāpanno, atthi puggalo sikkhāpaccakkhātako ceva sikkhāsājīvasamāpanno ca, atthi puggalo neva sikkhāpaccakkhātako na sikkhāsājīvasamāpanno. Tattha tatiyo bhikkhunī sikkhāpaccakkhātakā veditabbā. Sā hi yāva na liṅgaṃ pariccajati, kāsāvesu sa-ussāhāva samānā sāmāñña cavitukāmā sikkhaṃ paccakkhantīpi bhikkhunī eva sikkhāsājīvasamāpannāva. Vuttañhi bhagavatā “natthi bhikkhave bhikkhuniyā sikkhāpaccakkhānaṃ”ti³. Kadā pana sā abhikkhunī hotīti? Yadā sā vibbhantāti saṅkhaṃ gacchati. Vuttañhi bhagavatā “yadeva sā vibbhantā, tadeva sā abhikkhūnī”ti³. Kittāvatā pana vibbhantā hotīti? Sāmāñña cavitukāmā kāsāvesu anālayā kāsāvaṃ vā apaneti, naggā vā gacchati, tiṇapaṇṇadinā vā paṭicchādetvā gacchati,

---

1. Vi 1. 41 piṭṭhe.

2. Vi 1. 249 piṭṭhe.

3. Vi 4. 474 piṭṭhe.

kāsāvaṃyeva vā gihinivāsanākārena nivāseti, odātaṃ vā vatthaṃ nivāseti, liṅgeneva vā saddhiṃ titthiyesu pavisitvā kesaluñcanādivataṃ samādiyati, titthiyaliṅgaṃ vā samādiyati, tadā vibbhantā nāma hoti. Tattha yā salīṅge ʘhitāva titthiyavataṃ samādiyati, sā titthiyapakkantabhikkhu viya pacchā pabbajjampi na labhati. Sesā pabbajjameva labhati, na upasampadaṃ. Pāḷiyaṃ kiñcāpi “yā bhikkhave bhikkhunī sakāvāsā titthāyatanaṃ saṅkantā, sā āgatā na upasampādetabbā”¹ti vacanato yā paḥamaṃ vibbhamitvā pacchā titthāyatanaṃ saṅkantā, sā āgatā upasampādetabbāti anuññātaṃ viya dissati. Saṅgīti-ācariyehi pana “catuvīsati pārājikānī”²ti vuttattā na puna sā upasampādetabbā. Tasmā eva sikkhāpaccakkhānaṃ nānuññātaṃ bhagavatā. Antimavatthum ajjhāpanā pana bhikkhunī eva. Pakkhapaṇḍakīpi bhikkhunī eva. Imaṃ nayaṃ catūsupi yojetvā yathārahaṃ kathetabbaṃ.

Pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 4. 474 piṭṭhe.

2. Vi-Tṭha 2. 103 piṭṭhe.

Samghādisesakaṇḍa

1. Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā

Aññatra supinantāti svāyaṃ dubbalavatthukattā cetanāya paṭisandhim ākaḍḍhitum asamatthā, supine upaṭṭhitam nimittam hi dubbalam. Pavatte pana aññehi kusalākusalehi upatthambhitā vipākam deti. Kiñcāpi vipākam deti, atha kho avisaye uppannattā abbohārikāva supinantacetanāti likhitam. Yam panettha “supine upaṭṭhitam nimittam hi dubbalam”ti vuttam, tam anekantam, na ca ārammaṇadubbalatāya cittappavatti dubbalā atītānāgatārammaṇāya, paññattārammaṇāya vā adubbalattā. Tasmā **dubbalavatthukattā**ti dubbalahadayavatthukattāti no takkoti¹ ācariyo. Avatthukatāya dubbalabhāvo yujjatīti ce? Na, avatthukāya bhāvanāpabhavāya atirekabalavasambhavato. Bhāvanābalasamappitam hi cittam arūpampi samānam atibhārampi karajakāyam gahetvā ekacittakkaṇeṇeva brahmalokampi pāpetvā ṭhapeti, tappaṭibhāgam anappitampi kāmāvacaracittam karajakāyam ākāse laṅghanasamattham karoti. Kim panettha tam anumānakaraṇam? Yena cittasseva ānubhāvoti paññāyeyya cittānubhāvena ṭhapanalaṅghanādikiriyāvisesanibbattidassanato. Pakaticittasamuṭṭhānarūpam viya asaṃsaṭṭhattā, nikkhamanattā ca vatthisīsam, kaṭi, kāyoti tidhā sukkassa ṭhānam pakappenti ācariyā. Sappavisam viya tam daṭṭhabbam, na ca vise ṭhānaniyamo, kodhavasena passantassa hoti. Evamassa na ṭhānaniyamo, rāgavasena upakkamantassa hotīti no takkoti ācariyo.

“**Dakasotam anotiṇṇepī**”ti idam “otiṇṇamate”ti iminā virujjhatīti ce, tam dassetum “**ṭhānato pana cutan**”ti-ādimāha. Tassattho—nimitte upakkamam katvā sukkam ṭhānā cāvetvā puna vipaṭisāravasena dakasotorohaṇam nivāretum na sakkā, tathāpi adhivāsādhippāyena adhivāsetvā antarā dakasotato uddham nivāretum asakkuṇeyyatāya “**bahi nikkhante vā**”ti vuttam, tasmā ṭhānā cutam hi

---

1. Vajira-Ṭī 178 piṭṭhe.

avassaṃ dakasotaṃ otaratīti aṭṭhakathāya adhippāyo. Tasmā ubhayaṃ sametīti gahetabbo.

Etthāha—kasmā imasmim sikkhāpade “yo pana bhikkhū”ti-ādinā kārako na niddiṭṭhoti? Vuccate—adhippāyāpekkhāya bhāvato kārako na niddiṭṭho tassa sāpekkhabhāvadassanattamaṃ. Kathaṃ? Kaṇḍuvanādi-adhippāyacetanāvasena cetentassa kaṇḍuvanādi-upakkamena upakkamantassa methunarāgavasena ūru-ādīsu dukkaṭavattḥūsu, vaṇādīsu thullaccayavattḥūsu ca upakkamantassa sukkavisaṭṭhiyā satipi na saṃghādiseso “anāpatti bhikkhu namocanādhippāyassa”ti¹ vacanato. Tasmā tadatthadassanattamaṃ idha kārako na niddiṭṭho. Aññathā “yo pana bhikkhu sañcetanikaṃ sukkavisaṭṭhim āpajjeyya, saṃghādiseso”ti niddiṭṭhe kārake “ceteti na upakkamati muccati, anāpatti”ti² vuttavacanavirodho. Tathā “sañcetanikāya sukkavisaṭṭhiyā aññatra supinantā saṃghādiseso”ti bhumme niddiṭṭhepi so eva virodho hetvatthaniyamasiddhito. Tasmā tadubhayampi vacanakkamaṃ avatvā “sañcetanikā sukkavisaṭṭhi aññatra supinantā saṃghādiseso”ti vuttam. Tattha nimittatthe bhumavacanābhāvato hetvatthaniyamo na kato hoti. Tasmim akate sañcetanikā sukkavisaṭṭhi aññatra supinantā saṃghādisesoti, upakkame asati anāpattīti ayamattḥo dīpito hotīti veditabbaṃ.

Imasmim sikkhāpade dve āpattisahassāni honti. Kathaṃ? Attano hatthādibhede ajjhatarūpe rāgūpatthambhanavasena aṅgajāte kammaniyaṭṭe ārogyatthāya nīlaṃ mocentassa ekā āpatti, ajjhatarūpe eva rāgūpatthambhe pītakādīnaṃ mocanavasena navāti dasa. Evaṃ “sukhatthāyā”ti-ādīnaṃ navannaṃ vasenāti rāgūpatthambhe ajjhatarūpavasena sataṃ. Evamevaṃ vaccapassāvavāta-uccāliṅgapāṇakadaṭṭhūpatthambhesu ca sataṃ sataṃ katvā sabbaṃ pañcasataṃ. Yathā ajjhatarūpe pañcasataṃ, evaṃ bahiddhārūpe vā ajjhatabahiddhārūpe vā ākāse vā kaṭim kampentoti dve saḥassāni āpattiyō hontīti.

Sukkavisaṭṭhisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 166 piṭṭhe.

2. Vi 1. 165 piṭṭhe.

2. Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā

“**Otiṇṇo**”ti imināssa sevanādhippāyatā dassitā. Teneva “kāyasamsaggarāgasamaṅgissetaṃ adhivacanaṃ”ti vuttaṃ. “**Vipariṇatena -pa- saddhin**”ti imināssa vāyāmo dassito. “**Saddhin**”ti hi padaṃ saṃyogaṃ dīpeti, so ca saṃyogo samāgamo. Kena cittena? Vipariṇatena cittena, na pattappaṭiggahaṇādhippāyādināti adhippāyo. “**Kāyasamsaggaṃ samāpajjeyyā**”ti imināssa vāyamato phassappaṭivijānanā dassitā hoti. Vāyamitvā phassaṃ paṭivijānanto hi samāpajjati nāma. Evamassa tivaṅgasampatti dassitā hoti. Atha vā **otiṇṇo vipariṇatena cittena** yakkhādinaṃ satto viya. Upayogathe vā etaṃ karaṇavacanaṃ, **otiṇṇo** vipariṇataṃ cittaṃ kūpādim viya satto. Atha vā “rāgato uttiṇṇo bhavissāmī”ti bhikkhubhāvaṃ upagatopi yo pana bhikkhu tato uttiṇṇādhippāyato vipariṇatena cittena hetubhūtena tameva rāgaṃ otiṇṇo. Mātugāmena attano samīpaṃ vā āgatena, attanā upagatena vā. Etena mātugāmassa sārattatā vā hotu, virattatā vā, sā idha appamaṇaṃ.

Hatthagāhaṃ vāti ettha hatthena sabbopi upādinnako kāyo saṅgahito, na bhinnasantāno tappaṭibaddho vatthālaṅkāraḍi. **Veṇiggahaṇena** anupādinnako abhinnasantāno kesalomanakhaggadantaggāḍiko kammaṃpaccaya-utusamuṭṭhāno gahitoti veditabbaṃ. Tenevāha “**antamaso lomena lomaṃ phusantassāpī**”ti. Tena **aññatarassa vā -pa- parāmasa nanti** ettha anupādinnakānampi sesalomādinaṃ aṅgabhāvo veditabbo. Evaṃ sante “phassaṃ paṭijānantassa saṃghādiseso”ti iminā virujjhatīti ce? Na, tadatthajānanato. Phuṭṭhabhāvaṃ paṭivijānantopi phassaṃ paṭijānāti nāma, na kāyaviññāpuppattiyā eva. Anekantikañhettha kāyaviññāṇaṃ. Tasmā eva idha phassappaṭivijānaṃ aṅgantveva na vuttaṃ. Tasmīñhi vutte ṭhānametaṃ vijjati “na ca me lomaghaṭṭanena kāyaviññāṇaṃ uppannaṃ, tasmim ‘na phassaṃ paṭivijānāmī’ti anāpannaaññī siyā”ti. “**Veṇī** nāma kahāpaṇamālādisampayuttaṃ, tattha ‘veṇim gaṇhissāmī’ti kahāpaṇamālādim eva gaṇhāti, na lomaṃ, natthi saṃghādiseso”ti vadanti. Vīmaṃsitabbaṃ.

Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā

“Kadā te mātā pasīdissatī”ti āyācanaṃ **duṭṭhullavācāya sikhāpattalakkhaṇadassanattamaṃ** vuttaṃ, na methunupasaṃhiteyeva duṭṭhullavācāti dassanattamaṃ. “**Ubhatobyañjanakāsi**”ti vacanaṃ pana purisanimittena asaṅghādisesaṅgatthunā missavacanaṃ, purisa-ubhatobyañjanakassa ca itthinimittamaṃ paṭicchannaṃ, itaraṃ pākaṭaṃ. Yadi tampi janeti, kathaṃ ‘animittāsi’ti-ādīni padāni na saṅghādisesaṃ janenti”ti eke, taṃ na yuttaṃ purisassaṃpi nimittādhivacanaṭṭā. “Methunupasaṃhitāhi saṅghādiseso”ti¹ mātikāyaṃ lakkhaṇassa vuttattā ca methunupasaṃhitāhi obhāsane paṭivijānantiyā saṅghādiseso, appaṭivijānantiyā thullaccayaṃ, itarehi obhāsane paṭivijānantiyā thullaccayaṃ, appaṭivijānantiyā dukkaṭanti eke, vicāretvā gahetabbaṃ. Etthāha—“**sikharaṇī**”ti-ādīhi akkosantassa paṭighacittamaṃ uppajjati, kasmā “tivedanaṃ”ti avatvā “dvivedanaṃ”ti vuttanti? Rāgavasena ayaṃ āpatti, na paṭighavasena. Tasmā rāgavaseneva pavatto akkoso idha adhippeto. Tasmā “dvivedanaṃ”ti vacanaṃ suvuttameva.

Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā

Duṭṭhullobhāsane vuttappakārāyāti duṭṭhullāduṭṭhullajānanasamattahāya. Parassa bhikkhuno attakāmapāricariyāya vaṇṇabhaṇane dukkaṭamaṃ, “yo te vihāre vasati, tassa aggadānaṃ methunaṃ dhammaṃ dehī”ti pariyaṃvacanepi dukkaṭamaṃ, “attakāmapāricariyāya vaṇṇamaṃ bhāseyya, yā mādisaṃ sīlavantaṃ”ti ca vuttattāti eke. Pañcasu aṅgesu sabbhāvā saṅghādisesaṅgatī eke, vicāretvā gahetabbaṃ. “Imasmiṃ sikkhāpadadvaye kāyasamsagge viya yakkhipetīsupi duṭṭhullattakāmapavacane thullaccayanti vadanti. Aṭṭhakathāsu pana nāgataṃ”ti² likhitaṃ. Ubhatobyañjanako pana paṇḍakagatikova.

Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 187 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭi 190 piṭṭhe.

5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā

Alaṃvacanīyāti na vacanīyā, nivāraṇe **alaṃ**-saddo, na alaṃvacanīyā **nālaṃ vacanīyā**. “Paṭiggaṇhāti vīmaṃsati paccāharati, āpatti saṃghādisesassā”¹ti vuttattā yassa ekantena saṃghādiseso hoti, tassa paṭiggaṇhanavīmaṃsanapayogā ete dukkaṭathullaccayā natthīti vadantīti likhitam. Kiñcāpi ettha “itthī nāma manussitthī, na yakkhī na petī na tiracchānagatā. Puriso nāma manussapuriso, na yakkho na peto na tiracchānagato”²ti pāḷi natthi, tathāpi kāyasamsaggādīsu “mātugāmo nāma manussitthī”³ti itthivavatthānassa katattā idhāpi manussitthī evāti paññāyati. Methunapubbabhāgasāmaññato itthivavatthānena purisavavatthānaṃ katameva hoti. Tenevāha “yesu sañcarittaṃ samāpajjati, tetam manussajātikatā”³ti. Kāyasamsaggādīsu ca paṇḍakayakkhipetiyo thullaccayavatthukāva vuttā, tathā idhāpi, paṇḍakasabhāvattā manussa-ubhatobyañjanako ca thullaccayavatthukova hoti. Sesā manussapurisa-amanussapaṇḍaka-ubhatobyañjanakatiracchānagatapurisādayo dukkaṭavatthukāva micchācārādassanasabhāvatoti veditabbaṃ.

Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā

Kim bhanteti ettakepi vutte. Pucchito yadattāya pavittḥo, tam kathetum labhati pucchitapaññattā bhikkhācāravatteti likhitam. Hattakammaṃ yācīto “upakaraṇam, mūlam vā dassatī”¹ti yācīti, vaṭṭati, na vaṭṭatīti? Vaṭṭati senāsane obhāsaparikathādīnam laddhattāti eke. **Tihatthā vā**ti ettha vaḍḍhakihatthena tihatthā. “**Pamāṇayutto mañcō**ti pakatividatthiyā navavidatthippamaṇamañco, so tatha ito ca na sañcarati, tasmā catuhatthavittḥārā na hotī”²ti-ādi likhitam. Akuṭiyā pana vatthudesanākiccam natthi ullittāvalittam kātum vuttattā. “Ullittādibhāvo -pa- chadanameva sandhāya vutto”³ti yuttamidaṃ. Kasmāti ce? Yasmā

1. Vi 1. 204 piṭṭhe.

2. Vi 1. 188 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 133 piṭṭhe.

mattikāmayabhittim uṭṭhāpetvā upari ullittam vā avalittam vā ubhayam vā bhittiyā ghaṭitam karontassa āpatti eva vināpi bhittilepenā”ti likhitam. Evamettha thambhatulāpiṭṭhasaṅghāḍi niratthakam siyā. Tasmā vicāretvāva gahetabbam. “Uposathāgārampi bhavissati, ahampi vasissāmī”ti vā “bhikkhūhi vā sāmaṇerehi vā ekato vasissāmī”ti vā karontassa vaṭṭati eva. Kasmā? “Attuddesan”ti vuttattāti likhitam.

Idam pana sikkhāpadam catutthapārājikam viya nidānāpekkham. Na hi vaggumudātīriyā bhikkhū sayameva attano asantam uttarimanussadhammam musāvādalakkhaṇam pāpetvā bhāsimsu. Aññamaññam hi te uttarimanussadhammavaṇṇam bhāsimsu. Na ca tāvatā pārājikavatthu hoti, tattakena pana lesena bhagavā tam vatthum nidānam katvā pārājikam paññapesi, tathā idhāpi. Na hi nidāne “adesitavatthukāyo sārambhāyo aparikkamanāyo”ti vuttam. “Appamāṇikāyo”ti pana vuttattā pamāṇamatikkamantassa saṃghādisesova nidānāpekkho. Tattha sārambhe aparikkamane saṃghādisesappasaṅgam viya dissamānam “vibhaṅgo tamniyamako”ti vuttattā vibhaṅge na nivāreti. Tathā mahallake.

Etthāha—kimattham mātikāyam dukkaṭavatthu vuttam, nanu vibhaṅge eva vattabham siyāti? Evametam. Kim nu bhikkhū abhinetaḍḍā vatthudesanāya, tehi bhikkhūhi vatthu desetabham, kīdisam? Anārambham saparikkamananti. Itaram hi “sārambhe ce bhikkhu vatthusmim aparikkamane”ti evam anuppasaṅgavasena¹ āgatattā vuttam. Yasmā vatthu nāma atthi sārambham aparikkamanam, atthi anārambham saparikkamanam, atthi sārambham saparikkamanam, atthi anārambham aparikkamananti bahuviddham, tasmā bahuviddhattā vatthu desetabham anārambham saparikkamanam, netaṇanti vuttam hoti. Kimatthikā panettha vatthudesanāti ce? Garukāpattipaññāpanahetuparivajjanupāyattā. Vatthu-adesanā hi garukāpattipaññāpanahetubhūtā. Garukāpattipaññāpanam akataviññattigihipīḷājananam, attadukkhaparadukkhahetubhūto ca sārambhabhāvoti ete vatthudesanāpadesena upāyena parivajjitā honti. Na hi bhikkhū akappiyakuṭikaraṇattham gihinam vā pīḷānimittam, sārambhavatthukuṭikaraṇattham vā vatthum desentīti. Honti cettha—

---

1. Ānisamsavasena (Vajira-Ṭī 193 piṭṭhe.)

“Dukkaṭṭassa hi vatthūnaṃ, mātikāya pakāsanā.
 Garukāpattihetūnaṃ, tesāṃ evaṃ pakāsītā.
 Vatthussa desanupāyena, garukāpattihetuyo.
 Vajjitā honti yaṃ tasmā, sārāmbhādi jahāpitan”ti.

Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā

Kiriyāmatto samuṭṭhānabhāvato akiriyamevetāṃ. Taṃ desanā-
 akaraṇavasena. **Bhikkhū vā anabhineyyāti** ettha vā-saddo avadhāraṇatthoti
 vedītabbo. “Āyasmā channo cetiyarukkhaṃ chedāpesī”ti¹ āgatattā idampi
 nidānāpekkhanti vedītabbāṃ.

Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā

“Kasmā mama vandanādīni -pa- ghaṭiteyeva sīsaṃ etī”ti vuttattā
 antimavatthu-ajjhāpannakāṃ vanditūṃ na vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ na
 gahetabbāṃ. Parivārasāne upālīpaṅcake “kati nu kho bhante avandiyā”ti-
 ādinā² vuttapālīyaṃ avuttattā, “pacchā upasampanna pure upasampanno
 vandiyo”ti³ vuttattā ca, tasmā eva imissaṃ kaṅkhāvitarāṇīyaṃ
 “upasampannoti saṅkhyupagamanā”ti vuttāṃ. Suttādhippāyo pana evaṃ
 gahetabbo—avandanto sāmīcippaṭikkhepasāṅkhātāya codanāya codeti
 nāmāti dassanattāṃ vuttanti. Tasmā eva “ettāvatā ca codanā nāma hotī”ti
 vuttāṃ. Idha adhippetāṃ āpatti-āpajjanākāraṃ dassetūṃ “kasmā mama
 vandanādīni na karosī”ti-ādi vuttāṃ”ti likhitāṃ.

Katūpasampadanti yassa upasampadā ruhati, taṃ, paṇḍakādayo.
Ṭhapanakkhattanti ettha sabbasaṅgāhikāṃ, puggalikaṅcāti duvidhāṃ
 pavāraṇāṭhapanāṃ.

1. Vi 1. 237 piṭṭhe.

2. Vi 5. 357 piṭṭhe.

3. Vi 5. 358 piṭṭhe.

Tattha sabbasaṅgāhike “suṇātu me bhante saṅgho -pa- tevācikaṃ pavāre”ti **su-kārato yāva re-kāro**. Puggalikaṭhapane pana “saṅghaṃ bhante pavāremi -pa- passanto paṭī”ti **saṃ-kārato yāva ayaṃ sabbapacchimo ṭi-kāro**, etthantare ekapadepi ṭhapentena ṭhapitā hoti. Uposathe pana iminānusārena vireso veditabbo “kareyyā”ti **re-kāre** anatikkamante.

Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā

Aññabhāgo vā **assa atthīti** yathā suvaṇṇasedaṃ sovaṇṇamityatra suvaṇṇavā anena suvaṇṇo ityuccate. Taṃ paṭimāya sarīraṃ, silāputtakassa sarīranti ca nidassanaṃ. Chagalakassa “dabbo”ti dinnam nāmaṃ “deso”ti vuccati. Kasmā? theram anuddhamsetum therassāpi apadisitabbattā.

Aññampi vatthum na therameva. **Lissati silissati vohāramatteneva** na atthato. **Īsakaṃ alliyatīti** lesoti adhippāyo. Lisa selachakola allībhāve. Tena vuttam “īsakaṃ alliyatīti lesa”ti. Yasmā desalesā atthato ninnānākaraṇam, tasmā “kiñcidesam lesamattam upādāyā”ti padam uddharitvā “dasa lesā jātileso”ti-ādi¹ padabhājane vuttam.

Aṭṭhuppattivaseneva āvibhūnti ettha kiñci bhiyyo aniyamattā. Na hi mettiyabhūmajakānam viya aññesaṃ sabbesampi “chagalakamevettha aññabhāgiyam adhikaraṇam hoti, aññaṃ gomahimsādikampi hoti, na ca mettiyabhūmajakā viya sabbepi nāmalesamattameva upādiyanti, aññampi jātilesādim upādiyanti, tasmā aniyamattā na vibhattam. Kiñca bhiyyo tathāvutte chagalakasseva aññabhāgiyatā sambhavati, na aññassa, yena sova dassito. Leso ca nāma lesova, na jāti-ādi, yena sova dassitoti evam micchāgāhappasaṅgatoti veditabbam. **Idha ca -pa- saññinopīti** imasmim sikkhāpade ca amūlakasikkhāpade² cāti attho.

1. Vi 1. 258 piṭṭhe.

2. Vi 1. 194 piṭṭhe.

Aññabhāgiyasikkhaṃ yo, neva sikkhati yuttito.
Gacche vinayaviññūhi, aññabhāgiyatamva so¹.

Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā

Tiṇṇaṃ uddhaṃ kammārahā -pa- karotīti ettha “ime cattāro”ti vā
“imañca imañcā”ti vā vatvā kātuṃ na vaṭṭatīti likhitam.

Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā

Dukkheṇa vattabbo **dubbaco. Vuccamāno** na sahati.

Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanavaṇṇanā

“**Nāmamattava-esanā**”ti pāṭho. “Nāmagottavasenā”ti likhitam. Idam
vuttaṃ hoti—“ayaṃ kiriyā bhikkhūnaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti jānitvā sace
chādeti, channāva hotīti attho. **Sabhāgamattamevāti**
averisabhāgamattamevāti adhippāyo.

Vatthu ceva gottañcāti ettha **vatthūti** vītikkamaṇaṃ asucimuccanaṃ.
Gottanti gaṃ tāyatīti gottaṃ, sajātito aññattha gantuṃ adatvā gaṃ buddhiṃ,
vacanañca tāyatīti attho. Vatthu ca sajātīmeva gacchati. **Sajāti** nāmettha
aññehi viṣiṭṭhāviṣiṭṭhabhūtā kiriyā, na kāyasamsaggādī. **Nāmañceva āpatti**
cāti ettha **āpattīti** vītikkamenāpannāpattiyā nāmaṃ.

---

1. Vajira-Ṭī 204 piṭṭhepi.

Puna āgatāgatānaṃ bhikkhūnaṃ ārocentenāti ettha dvinnāṃ ārocentena “āyasmantā dhārentu”, tiṇṇaṃ vā atirekānaṃ vā ārocentena “āyasmanto dhārentū”ti evaṃ ārocanavidhānaṃ veditabbaṃ. **Vattabhedaṇca ratticchedaṇca akatvā**ti ettha ṭhapetvā navakataraṃ pārivāsikaṃ avasesānaṃ antamaso mūlāyapaṭikassanārahādīnampi abhivādanādisādiyane, paṭipāṭiyā nisīdane, ovadane, kammikānaṃ garahaṇe cāti-ādīsu vattabhedo hoti. Dassanasavanavisayesu anārocane ca bhikkhūhi ekacchane vasane ca ajānantasseva vihāre bhikkhūnaṃ āgantvā gamane cāti-ādīsu ratticchedo hoti. Nānāsaṃvāsakehi vinayakammābhāvato tesāṃ anārocane ratticchedo na hoti. “Dve leḍḍupāte atikkamitvā”ti vacanato anto na vaṭṭati. Nikkhittavatteneva hutvā vicarantena yassa santike pubbe samādiyitvā ārocitaṃ, tassāpi santike pacchā nikkhipanakāle ārocetvāva nikkhipitabbaṃ. Tasmā puna samādānakālepi so ce tato gacchati, taṃ divasaṃ āgantvā divā ārocetvāpi yadi evaṃ atītadivasaṃ hoti, “aruṇe uṭṭhite tassa santike ārocetvā vattaṃ nikkhipitvā vihāraṃ gantabbanti tassa santike ārocetvā vattaṃ nikkhipitabbaṃ”ti vuttaṃ. Apica “vihāraṃ gantvā yaṃ sabbapaṭhamāṃ bhikkhuṃ passati, tassa ārocetvā nikkhipitabbaṃ”ti vuttaṃ. Sace ratticchedo hoti, vihārasīmāpariyāpannānaṃ sabbesaṃ ārocetabbaṃ siyā. “Tassa ārocetvā”ti idaṃ pana pubbe anārocitaṃ sandhāya vattabhedarakkhaṇatthaṃ vuttaṃ. Tasmā eva **samantapāsādikāyaṃ**¹ evaṃ vuttaṃ “aṅṅaṃ vihārato nikkhantaṃ vā āgantukaṃ vā”ti.

Suddhantaparivāse pana sace “māsamattaṃ asuddhomhī”ti aggahesi, parivasanto puna ūnaṃ vā adhikaṃ vā sannitṭhānaṃ karoti, tattakampi parivasitabbameva, parivāsadānakiccaṃ natthi. Ayaṅhi suddhantaparivāso nāma uddhampi ārohati, heṭṭhāpi orohati. Idamassa lakkhaṇaṃ.

Samodahitvāti mūlāpattiṭṭhāne ṭhapetvā, pakkhipitvāti attho. Appaṭicchannā ce antarāpatti, mūlāya paṭikassanaṃ akatvā pubbe gahitaparivāseneva parivasitabbaṃ. Yo pana āpattiṃ āpajjitvā vibbhamitvā puna

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

upasampanno hutvāpi paṭicchādeti, yo ca pubbe paṭicchādetvā pacchā na paṭicchādeti, yo ca ubhayattha paṭicchādeti, sabbesaṃ paṭicchannadivasavasena parivāso dātabbo. “Purimasmim āpattikkhandhe vā”ti ca “pacchimasim āpattikkhandhe vā”ti¹ ca pāḷiyam vuttattā dve bhikkhū visuddhikaṃ āpannā honti, te suddhikadiṭṭhino honti. Eko chādeti, eko na chādeti. Yo chādeti, so dukkaṭaṃ desāpetabbo. “Ubhopi yathādhammaṃ kārapetabbā”ti² vacanato yaṃ kañci āpattim chādetvā dukkaṭaṃ āpajjatiṭi veditabbo.

Tesu gatesu vā agatesu vā purimanayeneva paṭipajjitabbanti ettha ūne gaṇe caraṇaṃ anuṭṭhahanaṃ ekarattampi gaṇena vippavāsaṃ, sace rattiyaṃ ekakkhaṇena saṃgho vasati, sace so pure aruṇameva kenaci karaṇīyena gatoti etthapi mānattepi evaṃ jāte. “Ayaṅca yasmā gaṇassa ārocetvā, bhikkhūnaṅca atthibhāvaṃ sallakkhetvāva vasi, tenassa ūne gaṇe caraṇadoso vā vippavāso vā na hoti”ti³ **samantapāsādikāyaṃ** vuttaṃ. Tasmā tena ārocite muhuttampi nisīditvā gatepi vippavāso natthi. Pārivāsikassa, ukkhittakassa ca pakatattena saddhim vasaṃ udakapātena vāritaṃ, tasmā nānūpacārepi ekacchanne na vaṭṭati.

Idāni pāṭhavicāraṇā veditabbā—“**nava paṭhamāpattikā cattāro yāvattiyakā**”ti idam sabhāvanīyamavacanaṃ. Tena vuṭṭhānaṃ aniyamanti dasseti. Ekaccāpattivuṭṭhānaṃ hi kammatoṇi hoti akammatoṇi, na evaṃ āpajjananti vuttaṃ hoti. **Aññatarāṃ vā aññatarāṃ vā**ti tesaṃ dvidhā bhinnānampi vuṭṭhānakkamabhedābhāvādīpakavacanaṃ. **Yāvattīhaṃ, tāvatīhanti** ettha ahaparicchedo-arūṇavasena. “**Jānaṃ**”ti iminā jānaṇappaṭicchannassa akāmā parivatthabbanti dasseti. **Tena bhikkhunā akāmā parivatthabbanti** tena bhikkhunā vasatā akāmā parivatthabbanti, na parivatthalingenāti dassanattāṃ vuttaṃ. **Parivuttaparivāsenāti**-ādimhi parivuttaparivāseneva parivāsato uttari itivārena ādito bhikkhunāva chārattaṃ, parivatthalingena uddhampi bhikkhumānattāya paṭipajjitabbanti, na parivāse viya tappaccayā aciṇṇamānatto. Ciṇṇamānattova abbhetaṃ, na itaro, na parivāse viya mānattārahe,

---

1. Vi 4. 159, 160, 161, 162 piṭṭhādīsu. 2. Vi 4. 173 piṭṭhe. 3. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

pakkhamānattañca carantiyā bhikkhuniyā liṅgaṃ parivattātikame sati ciṅṇamānatto bhikkhu hoti, puna bhikkhumānattaṃ gahetvā ciṅṇamānattova bhikkhu abbhetaḥboti dasseti.

Yattha siyāti yassaṃ samānasamvāsakasīmāyampi visatigaṇo bhikkhusaṃgho atthi. **Ekenapi ce ūno vīsatiḅaṇoti** na yujjati, ūno ce. Na hi vīsatiḅaṇo, saṃgho ce ūno. Tasmā “ekenapi ce ūno saṃgho”ti ettakameva vattabbanti ce? Na,
 catuvaggapañcavaggadasavaggappasaṅganivāraṇappayojanato. Tasmā vīsativaggo bhikkhusaṃgho ce bhikkhunā ekenapi ūno, naṭṭho daṭṭhabbo. Keci pana vinaye appakataññuno “yathā atirekacatuvaggopi saṃgho catuvaggakaraṇīye kamme ‘catuvaggo’ti vuccati, tathā pañcavaggadasavaggakaraṇīye kamme atirekapañcavaggadasavaggopi ‘pañcavaggadasavaggo’ti vuccati. Tasmā ūnopi catuvaggapañcavaggadasavaggavīsativaggovā”ti maññeyyumaṃ, tesaṃ maññanānivāraṇatthaṃ **“ekenapi ce ūno”**ti-ādi vuttaṃ. Atha vā vīsati bhikkhusaṃgho ce, ṭhapetvā ekenapi ce ūno appakatatto, taṃ ṭhapetvā ekenapi ceti evamettha attho daṭṭhabbo. **Ayaṃ tattha sāmīcīti** vacanaṃ yaṃ vuttaṃ sabbattha “tassa āpattiyā parivāsaṃ deti, mūlāya paṭikassati, mānattaṃ deti, abbheti”ti, tassa āvibhāvakaraṇatthaṃ vuttanti veditabbaṃ. Tena tesu ayaṃ yathāvuttā sāmīci niyatā icchitabbā, na rājasikkhāpadādisu viya aniyatā. Tattha hi kenaci antarāyena taṃ sāmīcimakarontepi anāpattīti dīpitaṃ hoti.

Saṃghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

Aniyatakaṇḍa

1. Paṭhamānīyatasikkhāpadavaṇṇanā

Aniyate āditova idaṃ pakiṇṇakaṃ. Seyyathidaṃ—idaṃ aniyatakaṇḍaṃ nippayojanaṃ tattha apubbābhāvatoti ce? Na, garukalahukabhedabhinnāpattiropanāropanakkamalakkhaṇadīpanappayojana to. Ettha hi “sā ce evaṃ vadeyya ‘ayyo mayā -pa-. So ca taṃ paṭijānāti, āpattiyā kāretabbo’ti”¹ ādinā¹ āpattiyā garukāya, lahukāya ca āropanakkamalakkhaṇaṃ, “na kāretabbo”ti iminā anāropanakkamalakkhaṇaṃca dassitaṃ. Lakkhaṇadīpanato ādimhi, ante vā uddisitabbanti ce? Na, asambhavato. Kathaṃ na tāva ādimhi sambhavati, yesamidaṃ lakkhaṇaṃ, tesāṃ sikkhāpadānaṃ adassitattā. Na ante garukamissakattā. Tasmā garukalahukānaṃ majjhe eva uddisitabbataṃ arahati ubhayamissakattā. Yā tattha pācittiyasaṅkhātā lahukāpatti dassitā, sāpi garukāti kathitā. Tenevāha “methunadhammasannissitakilesasaṅkhātena rahassādenā”ti-ādi. Tasmā garukānaṃ eva anantaraṃ uddiṭṭhantipi eke. Evaṃ sati paṭhamānīyatamevālaṃ tāvatā lakkhaṇadīpanasiddhito, kiṃ dutiyenāti ce? Na, okāsanīyamapaccayamicchāgāhanivāraṇappayojanato. “Paṭicchanne āsane alaṃkammaniye”ti okāsanīyamato hi tabbiparīte okāse idaṃ lakkhaṇaṃ na vikappitanti micchāgāho hoti. Taṃnivāraṇato dutiyānīyatampi sātthakamevāti adhippāyo. Kasmā? Okāsabhedato, rahobhedadīpanato, rahonisajjassādabhedadīpanato. Okāsanīyamabhāve ca rahonisajjassādabhedo jāto. Dvinnāṃ rahonisajjasikkhāpadānaṃ nānāttajānanaṃca siyā tathā kāyasāmsaggabhedadīpanato. Nālaṃ kammaniye pi hi okāse appaṭicchanne, paṭicchannepi vā nisinnāya vātapānakavāṭacchiddādīhi nikkhantakesādiggahaṇena kāyasāmsaggo labbhatīti evamādayopi nayā vitthārato veditabbā.

Tatridaṃ mukhamattanidassanaṃ—**okāsabhedatoti** alaṃkammaniyanālaṃkammaniya bhedato. Paṭicchannampi hi ekaccaṃ nālaṃkammaniyaṃ vātapānādina

antaritattā, ubhayappaṭicchannampi ekaccaṃ nālaṃkammaniyaṃ vijānataṃ ajjhokāsattā. **Rahobhedadīpanatoti** ettha rahabhāvasāmaññepi raho dvidhā paṭicchannāpaṭicchannabhedaṭoti adhippāyo.

Rahonisajjassādabhedadīpanatoti methunassādavasena nisajjā, duṭṭhullassādavasena nisajjāti tādisassa bhedassa dīpanatoti attho. “Idha āgatanayattā bhikkhunipātimokkhe idaṃ kaṇḍaṃ parihīnanti veditabban”ti vadanti. “Aṭṭhuppattiyā tatha anuppannattā”ti eke, taṃ anekantabhāvadīpanato¹ ayuttaṃ. Sabbabuddhakāle hi bhikkhūnaṃ pañca, bhikkhunīnaṃ cattāro ca uddesā santi. Pātimokkhuddesapaññattiyā asādharāṇattā tatha niddiṭṭhasaṃghādisesapācittiyānanti eke. Tāsaṃ hi bhikkhunīnaṃ ubbhajāṇumaṇḍalika² aṭṭhavatthuka³vasena kāyasaṃsaggaviseso pārājikavatthu, “hatthaggaṇaṃ vā sādiyeyya, kāyaṃ vā tadatthāya upasaṃhareyyā”ti³ vacanato sādiyanampi, “santiṭṭheyya vā”ti³ vacanato ṭhānampi, “saṅketāṃ vā gaccheyyā”ti³ vacanato gamanampi, “channaṃ vā anupaviseyyā”ti³ vacanato paṭicchannaṭṭhānappavesopi hoti, tathā “rattandhakāre appadīpe, paṭicchanne okāse ajjhokāse ekenekā santiṭṭheyya vā sallapeyya vā”ti⁴ vacanato duṭṭhullavācāpi pācittiyavatthukanti katvā tāsaṃ aññathā aniyatakaṇḍassa avattabbatāpattito na vuttanti tesāṃ adhippāyo. Pakiṇṇakaṃ.

“Desanāvutṭhānagāminīnaṃ āpattīnaṃ vasena alajji-ādayo lajjīnaṃ codessanti”ti āgatattā lajjipaggahattāya patirūpāyapi upāsikāya vacanena akatvā bhikkhusseva paṭiññāya kātabbanti āpattiyo pana lakkhaṇadassanattāṃ paññattaṃ vitthāranayameva gahetvā vattuṃ yuttaṃ “ime kho paṇāyasmanto dve aniyatā dhammā”ti⁵ uddesadassanattāti likhitaṃ. **Sotassa rahoti** ettha **rahoti** vacanasāmaññato vuttaṃ. Duṭṭhullasāmaññato duṭṭhullārocana⁶ppaṭicchādanasikkhāpadesu⁷ pārājikavacanāṃ viya. Tasmā “**cakkhusseva pana raho ‘raho’ti idha adhippeto**”ti vuttaṃ. Kathaṃ paññāyatīti ce? “Mātugāmo nāma -pa-antamaso tadahujātāpi dārikā”ti⁸ vuttattā duṭṭhullobhāsanāṃ idha nādhippetanti dīpitamevāti.

1. Anekathabhāvadīpanato (Vajira-Ṭī 213 piṭṭhe.)

3. Vi 2. 285 piṭṭhe.

5. Vi 1. 285 piṭṭhe.

7. Vi 2. 280 piṭṭhe.

2. Vi 2. 276 piṭṭhe.

4. Vi 2. 352 piṭṭhe.

6. Vi 1. 186 piṭṭhe.

8. Vi 1. 286 piṭṭhe.

Antodvādasahatthepīti pi-saddena apihitakavāṭassa gabbhassa dvāre nisinnopīti attho. Acelakavagge rahopaticchannāsanāsikkhāpade¹ “yo koci viññū puriso dutiyo hotī”ti imassa anurūpato “**itthīnaṃ pana satampi anāpattim na karotiyevā**”ti vuttaṃ. “Alaṃkammaniyeti sakkā hoti methunaṃ dhammaṃ paṭisevitun”ti² vibhaṅge vacanato rahonisajjassādo cetha methunadhammasannissitakilesa, na dutiye viya duṭṭhullavācassādakilesa. Tasmā ca paññāyati sotassa raho nādhippetoti.

Tiṇṇaṃ dhammānaṃ aññātarena vadeyyāti

rahonisajjasikkhāpadavasena nisinnassa tassānusārena pācittiyameva avatvā pārājikasamghādisesāyapi āpattiyā bhedaḍassanattamaṃ vuttaṃ. Puna āpattippaṭijānaṃ avatvā kasmā “nisajjaṃ bhikkhu paṭijānamāno”ti vatthuppaṭijānaṃ vuttanti? Vuccate—āpattiyā codite vinayadharena “kismiṃ vatthusmin”ti pucchite cuditakena “imasmim vatthusmin”ti vutte vinayadharena “īdisaṃ nāma akāsi”ti pucchite so vatthum paṭijānamānova kāretabboti dassanattamaṃ “**nisajjaṃ bhikkhu paṭijānamāno**”ti vuttaṃ. Yadi evaṃ nisajjaṃ paṭijānamānopi āpattiyāva kāretabboti? Anurūpameva. Evaṃ pana gahetabbaṃ—tiṇṇampi āpattīnaṃ vatthūni aggahetvā idha sikkhāpadavasena nisajjameva vuttaṃ. Tasmim gahitepi hi āpatti gahitāva hotīti. **Yena vā sāti** ettha **vā-saddo** “tena so bhikkhu kāretabbo vā”ti yojetabbo. So ca vikappattho. Tasmā “kāretabbo vā paṭijānamāno, na vā kāretabbo appaṭijānamāno”ti attho. Tena vuttaṃ “**paṭijānamāno vā**”ti-ādi. Rahonisajjasikkhāpadavasena nisajjapaccayā āpattiyā vuttattā sesesupi sesasikkhāpadavasena āpatti gahetabbā. “**Samuṭṭhānādīni paṭhamapārājikasadisānevā**”ti vuttattā idha duṭṭhullobhāsanassa anadhippetabhāvo veditabbo.

Paṭhamānīyatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 130 piṭṭhe.

2. Vi 1. 287 piṭṭhe.

2. Dutiyāniyasikkhāpadavaṇṇanā

Saṁghādisesena vāti kāyasamsaggaduṭṭhullobhāsanena. Tasmā eva kāyasamsaggavāro pāḷiyampi vutto. “**Anandho abadhiroti** anandho kāyasamsaggam passati, abadhiro duṭṭhullam suṇāti, tasmā eva ‘adinnādānasadisānevā’¹ti vuttan”²ti likhitam. Ettha ca kāyavācācittato samuṭṭhānam kathanti ce? Kāyasamsaggam hi samāpajjanto duṭṭhullampi bhaṇati, duṭṭhullam bhaṇanto nisīdati cāti sambhavati, duṭṭhullameva vā sandhāya vuttam. Tañhi adinnādānasamuṭṭhānanti.

Yo desanam sabbavidūpamova.

Nānānayākāraviccittabhedam.

Ñātuṁ upāyāna¹ mano satimā,

Tam lābhahetuṁ na karoti puññanti.

Dutiyāniyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Aniyatavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Ubhayāya (Ka)

Nissaggiyakaṇḍa

1. Cīvaravagga 1. Kathinasikkhāpadavaṇṇanā

Nissaggiyakaṇḍe tiṇṇaṃ kathinasikkhāpadānaṃ, vassikasāṭika-
accekacīvarasāsaṅkasikkhāpadānaṅca ekadesanāya
tathākiṇṇāpattikkhandhāva veditabbā—

Kathinaṃ yassa cattāro, sahaḥā samayadvayaṃ.
Channaṃ sikkhāpadānaṅca, ekadesavinicchayo.

Tattha **kathinanti** “saṅghassa anumodanāya, gaṇassa anumodanāya,
puggalassa atthāro saṅghassa atthataṃ hoti kathinaṃ”ti vacanato¹
tesaṃyeva anumodanādidhammānaṃ saṅgaho **kathinaṃ** nāma. Yathāha
“kathinaṃ jānitaḥḥanti tesaṅṅeva dhammānaṃ saṅgaho samavāyo nāmaṃ
nāmakammaṃ”ti-ādi². Tasmā **kathinanti** idaṃ bahūsu dhammesu
nāmamattaṃ, na paramatthato eko dhammo. Ko paṇassa atthāroṭi?
Tadekadebhova khīrassa dhārā viya. Yathā cāha “atthāro ekena dhammena
saṅgahito vacībhedenā”ti³. **Sahaḥā** nāma aṭṭha mātikā, dve palibodhā,
pañcānisamsāti ime pannarasa dhammā. **Samayadvayaṃ** nāma
kathinatthārasamayo, cīvarasamayo cāti. Tattha **kathinatthārasamayo**
vassānassa pacchimo māso. **Cīvarasamayo** nāma anattate kathine ayaṃ
kattikamāso, atthate cattāro hemantikā cāti pañca māsā.

Tattha **aṭṭha mātikā** nāma pakkamanantikādayo. Tā sabbāpi atthārena
ekato uppajjanti nāma. Tabbhāvabhāvitāya atthāre sati uddhāro sambhavati.
Tattha kathinatthārena ekuppādā ekanirodhā antarubbhāro sahubbhāro,
avaśesā kathinubbharā ekuppādā, nānānirodhā ca. Tattha **ekanirodhā**
atthārena saha nirodhā, antarubbhārasahubbhārānaṃ uddhārābhāvo
ekakkhaṇe hotīti attho. Sesā nānā nirujjhanti nāma. Tesu hi uddhārābhāvaṃ
pattesuṃpi atthāro tiṭṭhati evāti aṭṭhakathāyaṃ atthavibhāvanā. Sace atthate
kathine bhikkhusmiṃ

1. Vi 5. 310 piṭṭhe.

2. Vi 5. 308 piṭṭhe.

3. Vi 5. 61 piṭṭhe.

sāpekkhe tamhā āvāsā pakkamante saṅgho **antarubbhāraṃ** karoti, tassa bhikkhuno paṭhamameva mūlāvāse niṭṭhitacīvarapalibodhābhāvepi sati antarubbhāre palibodho chijjati satipi sāpekkhatāya sa-ussāhattā. Iminā pariyāyena **pakkamanantiko kathinuddhāro** atthārena ekuppādo nānānirodho hoti. Tathā antarubbhāre sati suṇantissāpi yāva cīvaraniṭṭhānaṃ na gacchati, tāva parihārasambhavato **niṭṭhānantiko**. Yāva sannitṭhānaṃ na gacchati, tāva parihārasambhavato **sannitṭhānantiko**. Yāva na nassati, tāva parihārasambhavato **nāsanantiko**. Yāva na suṇāti, tāva parihārasambhavato **savanantiko**. Yāva cīvarāsā na chijjati, tāva parihārasambhavato **āsāvachediko**. Yāva sīmaṃ nātikkamati, tāva parihārasambhavato **sīmātikkantiko**. Atthārena ekuppādo nānānirodho hotīti veditabbo.

Tattha antarubbhārasahubbhārā dve antosīmāyaṃ eva sambhavanti, na bahisīmāyaṃ. Pakkamanasavanasīmātikkantikā bahisīmāyameva sambhavanti, na antosīmāyaṃ. Niṭṭhānasannitṭhānāsāvachedikā antosīmāyañceva bahisīmāyañca. Antarubbhāro saṅghāyatto, pakkamananiṭṭhānasannitṭhānasīmātikkantikā puggalādhīnā, sesā tadubhayaviparītā.

Tatha “**niṭṭhitacīvarasmīn**”ti iminā cīvarapalibodhābhāvameva dīpeti. Na āvāsapalibodhābhāvaṃ. “**Ubbhatasmīn kathine**”ti iminā ubhayapalibodhābhāvaṃ dīpeti, tasmā ubhayapalibodhābhāvādīpanattharṃ tadeva vattabbanti ce? Na, visesattā. Katharṃ? Kāmañcetaṃ tasmā “ubbhatasmīn kathine”ti kesañci kathinuddhārānaṃ nānānirodhattā, saṅghapuggalādhīnādhīnattā ca antobahi-ubhayasīmāsu niyamāniyamato ca ubbhatasmīn kathine saṅghassa, na puggassa ubbhataṃ hoti, tathāpi “ubbhatasmīn kathine”ti idam sāmāññavacanaṃ. Tasmā “**niṭṭhitacīvarasmīn**”ti iminā niyameti.

Kim vuttarṃ hoti—saṅghassa antarubbhārena ubbhatasmīn kathine acchinnacīvarapalibodho bahisīmāgato pacchā gantvā attano sīmāgato aniṭṭhitacīvaro ānisaṃsaṃ labhati evāti katvā “**niṭṭhitacīvarasmīn**”ti vuttanti veditabbarṃ. Tattha **āvāsapalibodho** nāma vasati vā tasmīn āvāse, sāpekkho vā pakkamati. **Cīvarapalibodho** nāma cīvaraṃ

akataṃ vippakataṃ, cīvarāsānupacchinnā, tabbiparītena apalibodho veditabbo. Tattha anattatakathinānaṃ cīvarakālasamaye niyamato cattāro ānisaṃsā labbhanti, asamādānacāro aniyamako. Tena sāsāṅkasikkhāpadaṃ vuttaṃ. Kathaṃ cattāro niyatāti ce? “Cīvarakālasamayo nāma anattathe kathine vassānassa pacchimo māso”¹ vacanato anattatakathinānaṃ tasmim māse yāvadattacīvaraṃ siddhaṃ, tathā tatiyakathinasikkhāpade² akālacīvaraṃ nāma piṭṭhisamayato paṭṭhāya taṃ paṭiggahetvā saṃghato labhitabbaṃ ce, yāva cīvarakālasamayaṃ nikkhipitvā bhājetvā gahetabbaṃ. Puggalikaṃ ce, vassānassa chaṭṭhapakkhassa pañcamito paṭṭhāya yāva cīvarakālasamayaṃ anadhiṭṭhitaṃ avikappitaṃ vaṭṭati accekacīvarasikkhāpadena anuññātattā, na tatoparaṃ. Tadā uppannacīvarassa paṭisiddhattā paṭhamakathinena. Tattha aṭṭhakathāyaṃ vuttanayo saṃghikaṃ sandhāya, tathā **porāṇagaṇṭhipade** cāti veditabbaṃ.

Paṭhamakathine³ paṭhamapaññattiyā, avisesena vā ekādasame divase āpatti. Vassānassa hi antonivāraṇatthaṃ aṭṭhakathāya “niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunā ubbhatasmim kathine”³ vuttaṃ. Eseva nayo dutiye, tatiye ca. Tena cīvarakālato pure vā anto vā uppannaṃ cīvarakālato uddhaṃ ekadivasampi parihāraṃ na labhati. Yadi labheyya, accekacīvarasikkhāpadavirodho. “Yāva cīvarakālasamayaṃ nikkhipitabbaṃ tato ce uttari nikkhipeyya, nissaggiyaṃ”¹ hi tattha vuttaṃ. Vassāvāsikabhāvena saṃghato laddhaṃ vuṭṭhavassattā attano santakabhūtaṃ accekacīvaraṃ cīvarakālasamayaṃ atikkāmayato eva āpatti, na accekacīvarakālaṃ atikkāmayato āpattīti. “Anattathe kathine ekādasamāse uppannaṃ”⁴ vacanato yo ca tattha cīvaruppādo, so ca nesaṃ bhavissatīti siddhaṃ, anāmantacāragaṇabhojanasikkhāpade “aññatra samayā”⁵ vuttattā sesadvayaṃ siddhameva. Tasmā “kālepi ādissa dinnam, etaṃ akālacīvaraṃ”⁴ vacanato ādissa dinnacīvaraṃ parihāraṃ na labhati.

Aparakattikāyameva vā ubbhatasmim kathine labhati, evaṃ “ubbhatasmim kathine”³ vuttattāti ce? Na vattabbaṃ. Cha ṭhānāni hi sāpekkhatāya

1. Vi 1. 375 piṭṭhe.

2. Vi 1. 303 piṭṭhe.

3. Vi 1. 295 piṭṭhe.

4. Vi 1. 304 piṭṭhe.

5. Vi 2. 104 piṭṭhe.

vuttāni. Duṭṭhadosadvaye adhikaraṇacatuttham, paṭhamāniyate sotassa raho, tatiyakathine ādissa dinnam cīvaram, accekacīvarasikkhāpade “saññānam katvā nikkhipitabban”ti padam, duṭṭhullārocanappaṭicchādanadvaye adhikaraṇam, pārājikavacanañca, tīsu kathinasikkhāpadesu “aṭṭhannam mātikānam aññatarāyā”ti vacananti. Tattha **ādissa dinnam cīvaram** saṃghikam bhājitabbacīvaram sandhāya vuttam, na puggalikam. **Saññānam katvā nikkhipitabbanti** vassāvāsikacīvaram sandhāya vuttam. Avuṭṭhavassena pacchā dātābhattā saññānam kātabbam, na ñātippavāritato laddham puggalikam sandhāya. Tasmā duvidham accekacīvaram saṃghe ninnam, puggale ninnañcāti siddham. Tattha saṃghe pariṇatam accekacīvaram vassūpanāyikadivasato paṭṭhāya, piṭṭhisamayato paṭṭhāya vā yāva pavāraṇā nikkhipitum vaṭṭati eva saṃghikattā, puggalikampi “vassamvuṭṭhakāle gaṇhathā”ti dinnattā. Tādisam hi yāva vassamvuṭṭho na hoti, tāva tasseva dāyakassa santakam hoti. Ettako visesahetu.

“Anaccekacīvare anaccekacīvarasaññī cīvarakālasamayam atikkāmeti, anāpatti”ti¹ vacanato accekacīvarakasseva so aparādhho. Yena “virodho”ti vacanam dasseyyāti na vinaye visesahetu pariyesitabbo. Buddhavisayattā pamāṇanti ce? Na, yadi evam ettha attano santakabhūtampi accekacīvaram saññānam katvā nikkhipitabbameva, na adhiṭṭhātabbam na vikappetabbam na vissajjetabbam. Tato “anāpatti, antosamaye adhiṭṭheti vikappeti vissajjeti”ti-ādi¹ vacanavirodho adhivāsetabbo siyā. Tathā “vassānassa pacchime māse kathinuddhāre kate tasmim māse atthate kathine kathinuddhāradivasam atikkāmeti, nissaggiyam hoti”ti vacanato nissaggiyam hotīti ayampi atthavirodho adhivāsetabbo siyā. Tasmīṇca “anaccekacīvare anāpatti”ti vuttam, tañca anadhiṭṭhitam avikappitamevāti ettako visesahetu. Atirekacīvaram cetam paṭhamasikkhāpadenāpatti, itaram ce anāpattiyevāti imassa atthassa ayam bhagavato visesahetu. Tathā atirekadasāhānāgatāyeva kattikapuṇṇamāya saṃghassa vassāvāsikattham accekacīvaram viya dadamānam

---

1. Vi 1. 376 piṭṭhe.

na gahetabbaṃ, dasāhānāgatāya eva gahetabbanti ettako visesahetu. Tato aṭṭhakathānayavirodho ca adhvāsetabbo siyā. Tattha “adhiṭṭhitato paṭṭhāya uppannaṃ accekācivaraṃ na hotī”ti vatvā aññathā nayo dassito.

Porāṇagaṇṭhipade so ca nayo saṃghikaṃ upādāya vuttattā na virujjhatīti neva so ca paṭikkhitto. Yathā anaccekācivaraṃ chaṭṭhito paṭṭhāya uppannaṃ atirekadasāhānāgatāyapi paṭiggahetabbaṃ, paṭiggahetvā cīvarakālasamayaṃ atikkāmayatopi anāpattīti ayampi nayo adhvāsetabbo siyā. Tato paṭhamakathinavirodho. Dasāhānāgatāya eva paṭiggahetabbaṃ, paṭiggahetvā cīvarakālasamayaṃ atikkāmayato anāpattīti ce, taṃ dve dasāhe labhatīti ettako visesahetu.

Antarā anāpattikkhattacīvarakālappaviṭṭhattā adhiṭṭhahitvā paccuddhaṭaṃ viya taṃ punapi dasāhe labhatīti ce? Na, kālappaveso adhiṭṭhānaṃ viya hotīti ce? Na, “vassikasāṭikaṃ vassānaṃ cātumāsaṃ adhiṭṭhātum, tato paraṃ vikappetun”ti vacanavirodhaṃ katvā, tato paraṃ dasāhaṃ avikappentassāpi anāpattī siyā. Apica yaṃ vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “vassikasāṭikā antovasse laddhā ceva niṭṭhitā ca, antodasāhe adhiṭṭhātābbā, dasāhātikkame niṭṭhitā, tadaheva adhiṭṭhātābbā, dasāhe appahonte cīvarakālaṃ nātikkāmetabbā”ti¹. Tena āpattito na mucceyya. Kālappaveso hi adhiṭṭhānapariyāyo na jātoti. Ettāvatā yathāvutto atthavikappo pāḷinayeneva patiṭṭhāpito hoti.

Apicettha yaṃ vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “dasāhe appahonte cīvarakālaṃ nātikkāmetabbā”ti¹, tathapi cīvarakāle uppannaṃ, dasāhe appahonte cassa karaṇaṃ natthi, taṃ accekācivaraṃ akālacīvaramiva cīvarakālaṃ nātikkāmetabbanti siddhametaṃ. Pāḷito ca tañce antokāle uppajjati, dasāhe appahontepi uppajjati, evaṃ uppannaṃ accekācivaraṃ accekācivameva na hoti. Na hi taṃ kālavisesavasena accekācivarasaṅkhaṃ gacchati. Vuttañhetā “accekācivaraṃ nāma senāya vā gantukāmo hoti, pavāsaṃ vā gantukāmo hoti, gilāno vā hoti, gabbhinī vā

---

1. Vi-Ṭṭha 2. 300 piṭṭhe.

hoti, assaddhassa vā saddhā uppannā hoti -pa- ‘vassāvāsikaṃ dassāmī’ti evaṃ ārocitaṃ, etaṃ accekacīvaram nāmā”ti¹. Tasmā yathā taṃ cīvaram nātikkāmetabbaṃ, tathā anaccekacīvarampīti siddhaṃ hoti. Tena vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “dasāhe appahonte cīvarakālaṃ nātikkāmetabbā”ti. Apica yadi evaṃ taṃ accekacīvarasikkhāpadameva accekacīvaram cīvarakālaṃ nātikkāmetabbanti imassa pana atthavisesassa dassanattham bhagavatā paññattaṃ.

Mahā-aṭṭhakathāyaṃ pana taṃ evaṃ vuttaṃ—kāmañcedaṃ “dasāhaparamaṃ atirekacīvaram dhāretabbaṃ”ti iminā siddhaṃ, aṭṭhuppattivaseṇa pana apubbaṃ viya attham dassetvā sikkhāpadam ṭhapitanti atthavisesadīpanapayojanato. Tasmā taṃ tassa atthavisesadassanattham vuttanti siddhameva. Tasmāpi veditabbameva yaṃ kiñci cīvaram cīvarakālasamayaṃ nātikkāmetabbanti. Apica yaṃ vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ “chaṭṭhito paṭṭhāya pana uppannaṃ anaccekacīvarampi paccuddhāretvā ṭhapitacīvarampi etaṃ pariyāram labhati”ti². Tena “anaccekacīvare anaccekacīvarasaññī cīvarakālasamayaṃ atikkāmeti, anāpattī”ti³ imināpi anaccekacīvarassāpi accekacīvaraparihāralābham dīpetīti.

Etthāvatā yathāvutto dutiyo atthavikappo pāḷinayena, aṭṭhakathānayaṇa ca patiṭṭhāpito hoti. Evaṃ tāva pakiṇṇakāya adhikathā parato pāḥato vitthāritā hotīti apakiṇṇakaṃ.

Cīvarapalibodho, āvāsapalibodho cāti dve palibodhā. Tesu ekapalibodhepi sati anāmantacārādi-ānisaṃsaṃ labhati, taṃ idha natthīti dassetum “**niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunā ubbhatasmim kathine**”ti vuttaṃ. Tasmā eva “**atthatakathinassa hi bhikkhuno**”ti-ādi vuttaṃ. **Kathinatthārārahassāti** ettha “aṭṭhahi aṅgehi samannāgato puggalo bhabbo kathinaṃ attharituṃ—pubbakaraṇam jānāti, paccuddhāram jānāti, adhiṭṭhānam jānāti, atthāram jānāti, mātikaṃ jānāti, palibodham jānāti, uddhāram jānāti, ānisaṃsaṃ jānāti”ti⁴ vacanato imehi aṭṭhahi aṅgehi samannāgato puggalo kathinatthārāraho nāma. **Pubbakaraṇam** nāma dhovana vicāraṇacchedanasibbanarajanakappakaraṇam.

1. Vi 1. 375 piṭṭhe.

3. Vi 1. 376 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 306, 307 piṭṭhesu.

4. Vi 5. 307 piṭṭhe.

“**Cīvaram nāma khoman**”ti-ādinā pāḷivasena jātiṅca pamāṇaṅca dassetvā idāni atirekacīvaram dassetum “**yam pana vuttam adhiṭṭhitavikappitesū**”ti-ādi vuttam. “**Ṭhapitaṭṭhānam sallakkhetvā**”ti vuttepi yasmiṃ ṭhāne yam ṭhapitam, tasmim tam pacchā hotu vā, mā vā, adhiṭṭhānam ruhateva. Pure pacchā ṭhapanatṭhānam na pamāṇam.

Antimavatthum ajjhāpanassa bhikkhubhāvapariccāgavasena setavatthanivāsanam vā kāsāvacaṇam vā **hīnāyāvattanam**.

Ekādasame aruṇuggamaneti antimam ṭhapetvā tato purimatarasminti attho veditabbo. Tattha **antimam** nāma aparakattikāya paṭhamāruṇuggamanam. Tam hi kālattā nissaggiyam na karoti. Idha “**niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunā**”ti karaṇavacanam nidānānekkham nidāne karaṇabhāvato. Tasmā eva “**dasāhaparaman**”ti ayamettha anupaññattīti vuttam. “**Anujānāmi bhikkhave ticīvaram adhiṭṭhātum na vikappetun**”ti-ādi¹ vacanato ca idha “**vikappeti**”ti avisesena vuttavacanam viruddham viya dissati, na ca viruddham tathāgatā bhāsanti, tasmā evamassa attho veditabbo—ticīvaram ticīvarasaṅkhepena parihārato adhiṭṭhātumeva anujānāmi, na vikappetum. Vassikasāṭikam pana catumāsato param vikappetumeva, na adhiṭṭhātunti. Evaṅca pana sati yo ticīvare ekena cīvarena vippavasitukāmo hoti, tassa ticīvarādhiṭṭhānam paccuddharitvā vippavāsasukhattham vikappanāya okāso dinno hoti, dasāhātikkame ca anāpattīti. Etena upāyena sabbattha vikappanāya apaṭisiddhabhāvo veditabboti likhitam.

Imassa pana sikkhāpadassa ayam saṅkhepavinicchayo—**anattate** kathine hemantānam paṭhamadivasato paṭṭhāya, atthate kathine gimhānam paṭhamadivasato paṭṭhāya uppannacīvaram sandhāya “**niṭṭhitacīvarasmin**”ti-ādi vuttam. Etthāha—“**rajakehi dhovāpetvā setakam kārapentassāpi adhiṭṭhānam adhiṭṭhānamevā**”ti² vacanato arajitepi adhiṭṭhānam ruhatīti. Tena sūcikkammam katvā rajitvā kappabindum datvā adhiṭṭhātābanti niyamo kātabbo, na kātabboti? Kattabbova. Patto viya adhiṭṭhito yathā puna setabhāvam vā tambabhāvam vā patto adhiṭṭhānam na vijahati, na ca pana

1. Vi 3. 411 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 229 piṭṭhe.

tādiso yaṃ adhiṭṭhānaṃ upagacchati, evametaṃ daṭṭhabbanti. “Sve kathinaṃ uddharissatī”ti laddhacīvaraṃ sace ajjeva na adhiṭṭhātī, aruṇuggamane eva nissaggiyaṃ hoti. Kasmā? “Niṭṭhitacīvarasmin”ti-ādinā¹ sikkhāpadassa vuttattā. Kathinabbhantare dasāhato uttaripi parihāraṃ labhati, kathinato pana pacchā ekadivasampi na labhati. Yathā kiṃ—yathā atthatakathino saṃgho ticīvaraṃ atthatadivasato paṭṭhāya yāva ubbhārā ānisaṃsaṃ labhati, na tato paraṃ, evaṃ atthatadivasato paṭṭhāya yāva ubbhārā labhati, uddhate pana kathine ekadivasampi na labhati. Etthāha—ubbhatadivasato paṭṭhāya puna dasāhaṃ labhatīti? Na, kasmā? “Anujānāmi bhikkhave dasāhaparamaṃ atirekacīvaraṃ dhāretun”ti¹ vacanato. Kathinabbhantarepi ekādase aruṇuggamane nissaggiyanti āpannaṃ. Taṃ pana atippasaṅgaṃ nivāretun “niṭṭhitacīvarasmin”ti-ādi vuttaṃ, na kathinadivasāni adivasānīti dīpanatthaṃ. Ayamatto tattha tattha āvibhavissati. Atha vā vassikasāṭṭhikā anatirittappamaṇā nāmaṃ gahetvā vuttanayeneva cattāro vassike māse adhiṭṭhātabbā, tato paraṃ paccuddharitvā vikappetabbāti vuttaṃ. Ettha “paccuddharitvā”ti vacane uposathadivase eva paccuddharitvā vikappetvā ṭhapitaṃ hoti, tato paraṃ hemantassa paṭṭhamadivasato paṭṭhāya paccuddharaṇābhāvā. Evaṃ kathinabbhantare uppannacīvarampi veditabbanti likhitaṃ.

Kathinasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā

“Atthatakathinassa pañca māse baddhasīmāyaṃ yattha katthaci cīvaraṃ nikkhipitvā pakkamantassa anāpattī”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. “Abaddhasīmāyapi vaṭṭatī”ti idaṃ abaddhasīmāyaṃ kathinatthārañca āraññakasikkhāpadañca sādhetīti likhitaṃ. Idāni—

“Chinnaṃ dhutaṅgaṃ sāsaṅka-sammato santaruttaraṃ.
Acīvarassānāpatti paccuddhārādisiddhito”ti²—

idaṃ pakiṇṇakaṃ veditabbam.

1. Vi 1. 295; Vi 3. 403 piṭṭhesu.

2. Vajira-Ṭī 232 piṭṭhe.

Tatrāyaṃ codanāpubbaṅgamavinicchayo—keci “diguṇaṃ saṅghāṭin”¹ti vacanato “ekaccikā saṅghāṭi nādhiṭṭhātabbā. Sace adhiṭṭhāti, na ruhatī”²ti vatvā upasampadāpekkhānampi diguṇaṃyeva saṅghāṭim datvā upasampādentī, te iminā suttalesena saññāpetabbā. Bhagavatā hi “chinnakaṃ saṅghāṭim, chinnakaṃ uttarāsaṅgaṃ, chinnakaṃ antaravāsakaṃ”³ti paṭhamāṃ anuññātaṃ. Tato “aññatarassa bhikkhuno ticīvare kariyamāne sabbāṃ chinnakaṃ nappahoti. Dve chinnakāni ekaṃ acchinnakaṃ nappahoti, dve acchinnakāni ekaṃ chinnakaṃ nappahoti”⁴ti imasmim vatthusmim “anujānāmi bhikkhave anvādhikampi āropetun”⁵ti² anuññātaṃ, tasmā ekaccikāpi saṅghāṭi vaṭṭatīti siddham. Yā chijjamānāpi nappahoti, tassā kuto diguṇatāti? Aṭṭhakathāyampissa vuttaṃ “anvādhikampi āropetunti āgantukapattampi dātuṃ, idaṃ pana appahonake āropetabbāṃ. Sace pahoti, āgantukapattāṃ na vaṭṭati, chinditabbamevā”³ti³. Kathinaṃ pana **chinnakameva** vaṭṭati, āveṇikalakkhaṇattā, “chinnakaṃ diguṇaṃ nappahoti”⁴ti vacanābhāvato cāti sanniṭṭhānamettha gantabbanti.

Dhutaṅganti anupasampannānaṃ tecīvarikadhutaṅgābhāvato ticīvareneva tecīvarikoti, tesaṃ adhiṭṭhānābhāvato “adhiṭṭhitenevā”⁵ti vattabbaṃ hotūti ce? Na, dhutaṅgabhedena virodhappasaṅgato. Catutthacīvarasādiyanena hi dhutaṅgabhedo, na ticīvaravippavāseṇa, nāpi atireka cīvarasādiyanena, nāpi atirekacīvaradhāraṇeṇa. Yasmā pana bhikkhūnaṃ eva bhagavatā adhiṭṭhānavaseṇa nava cīvarāni anuññātāni, jātivaseṇa ca vuttāni na evaṃ anupasampannānaṃ, tasmā nesaṃ cīvaraniyamābhāvā na taṃ dhutaṅgaṃ anuññātaṃ gahaṭṭhānaṃ viya. Tasmā tassa samādānavidhāne avacanato ca sanniṭṭhānamettha gantabbanti.

Sāsaṅkasammatoti kaṅkhāvitarāṇīyaṃ⁴ sāsaṅkasikkhāpade visum aṅgāni na vuttāni, “sesamettha cīvaravaggassa dutiyasikkhāpade vuttanayeneva veditabban”⁴ti⁴ vuttaṃ, na ca panetaṃ vuttaṃ. Tattha rattivippavāso catutthamaṅgaṃ, idha chārattavippavāso, ayamettha visesoti. Tasmā aṅgasāmaññato ca sammutisāmaññato ca sāsaṅkasikkhāpadamevidanti⁵

1. Vi 3. 403 piṭṭhe.

2. Vi 3. 412 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 410 piṭṭhe.

4. Kaṅkhā-Ṭṭha 188 piṭṭhe.

5. ... padameva vadanti (Vajira-Ṭṭi 233 piṭṭhe.)

idam nippadesam, tam sappadesam māsaparamattā. Tattha bahigāmepe gāmasīmam okkamitvā vasitvā pakkamantassa anāpatti, idha na tathā. Idha anantare anantare aruṇuggamane nissaggiyam, tattha sattametam ayam imesam dvinnam viseso. Aṅgāni pana cīvaranikkhepanaṅgasampattito vipariyāyena, idha vuttanayena ca siddhattā na vuttāni. Tāni kāmam na vuttāni, tathāpi catutthamaṅgam visesitabbam, na pana visesitam. Kim kāraṇam? Idha vuttanissajjanakkamena nissajjitvā āpattidesanato, tathāpannāpattivimokkhadīpanattham. Saṁvaccharavippavutthampi rattivippavutthameva, pageva chārattavippavuttham. Evam santepi tattha yathāvutta-aṅgasampattiyā sati tattha vuttanayeneva nissajjitabbam. Hemante, gimhe vā nissajjati ce? Idha vuttanayenāpi nissajjiturū vaṭṭatīti nīpanattham catutthamaṅgam na visesitanti no takkoti ācariyo. Māsātikkantam, dasāhātikkantampi cīvaram “dasāhātikkantan”ti vatvā nissaṭṭhameva, na ūnamāsam¹ hutvā “dasāhātikkantan”ti vatvā, “māsātikkantan”ti vatvāti eke. Tathāpi sace paccāsācīvaram hoti, nissaggiyam. “Dasāhātikkantan”ti vatvā mūlacīvaram pana “māsātikkantan”ti vatvā nissajjitabbam.

“Santaruttaran”ti vā “saṅghāṭin”ti vā “cīvaran”ti vā kim ticīvaram, udāhu aññampīti? Kiñcetha—yadi ticīvaremeva paṭisiddham, pariyaṇnavasena acchinnacīvara-acchindanadhovāpanaviññatti-ādivirodho. Atha aññampi “niṭṭhitacīvarasmin”ti evamādinā virodhoti? Vuccate—na niyamato veditabbam yathāsambhavam gahetabbato. Tathā hi “cīvaram nikkhipitvā santaruttarena janapadacārikam pakkamanti”ti² evamādīsu ticīvaremeva, “na bhikkhave santaruttarena gāmo pavisitabbo³, santaruttaraparamam tato cīvaram sādītabbam”ti⁴ evamādīsu yam kiñci, tathā “saguṇam katvā saṅghāṭiyo dātābbā, nivāsanaṃ dātābbam, saṅghāṭi dātābbā, handa te āvuso saṅghāṭi, dehi me paṭan”ti evamādīsu. Vuttañhetam “sabbam hi cīvaram saṅghāṭitaṭṭhena ‘saṅghāṭi’ti vuccati”ti⁵. Tathā “niṭṭhitacīvarasmin”ti etthāpīti eke. Antosamaye yāvadattham cīvaram anuññātam, tam sabbam kariyamānam kadā niṭṭhānam gacchissati, tasmā ticīvaremevāti eke.

1. Dvayena ūnamāsam (Vajira-Ṭī 233 piṭṭhe.)

3. Vi 3. 413 piṭṭhe.

4. Vi 1. 316 piṭṭhe.

2. Vi 1. 297 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭītha 3. 206 piṭṭhe.

Acīvarassānāpatti paccuddhārādisiddhitoti kiṃ vuttam̐ hoti—
 udositasikkhāpadassa nippayojanabhāvappasaṅgato ticīvaravippavāse
 tecīvarassa āpattīti eke. Tatthetam̐ vuccati na hoti āpatti
 paccuddhārādisiddhito. “Anāpatti anto aruṇe paccuddharati vissajjetī”¹ hi
 vuttam̐. Aññathā paccuddharantassa, anto-aruṇe vissajjentassa ca yāva añño
 nādhiṭṭhāti, tāva āpattim̐ āpajjati yathāvuttanayeneva. Aññathā
 sattabbhantarena vippavāsassāti vippavāsato yathārutam̐yeva sati vippavāse
 vippavāsato, avippavāse sati avippavāsatoti.

Udositasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānassa dubbijānattā tam̐ dassetum̐
 “**apica bhikkhūnan**”²ti-ādi vuttam̐. Vihārapariyante
 nivīṭṭhadhuvasannipātaṭṭhānato vā pariyante ṭhitabhojanasālato vā
 nibaddhavasānaka-āvāsato vāti evam̐ gahetabbam̐. Sace vihāre
 sannipatitabhikkhūhi saddhim̐ ekābaddhā hutvā yojanasatampi pūretvā
 nisīdanti, yojanasatampi upacārasīmā hotīti attho.
 “Samānasam̐vāsakasīmāyā”³ti vutte khaṇḍasīmādīsu ṭhitānam̐ na pāpuṇāti,
 tāsam̐ visum̐ samānasam̐vāsakasīmattāti ca, samānasam̐vāsaka-
 avippavāsasīmānam̐ idam̐ nānattam̐. “Avippavāsasīmāya dammī”³ti dinnam̐
 pana gāme ṭhitānam̐ na pāpuṇāti. Kasmā? “Ṭhapetvā gāmañca
 gāmūpacārañcā”²ti vacanato. “Samānasam̐vāsakasīmāyā”³ti dinnam̐ pana
 yasmiṃ ṭhāne avippavāsasīmā atthi, tattha ṭhitānampi. “**Tatra ṭhitānañca
 pāpuṇāti**”³ti ca, “khaṇḍasīmāyam̐ ṭhatvā ‘sīmaṭṭhakasam̐gho gaṇhātū’³ti vutte
 upacārasīmāya eva paricchinditvā dātabban”³ti ca, “tesam̐ bahisīmāṭṭhānampi
 pāpuṇāti yāva kathinassubbhārāti attho”³ti ca, “anattate pana kathine
 antohemante sace vihāram̐ pavisitvā ‘vassam̐vuṭṭhasam̐ghassa dammī’³ti
 vadati, ye tattha vassacchedam̐ akatvā pacchimavassam̐vuṭṭhā, tesam̐
 bahisīmāṭṭhānampi pāpuṇāti”³ti vinayadharā paricchindanti, aṭṭhakathāyam̐
 pana anāgataṃ. Tasmā **samantapāsādikāyam̐** “lakkhaṇaññū vadanti”³ti³
 vuttanti ca, “cīvaram̐sato paṭṭhāya

1. Vi 1. 302 piṭṭhe.

2. Vi 3. 148 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 424 piṭṭhe.

yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva vassāvāsikaṃ demā'ti vutte kathinaṃ atthataṃ vā hotu, anattataṃ vāti yaṃ samantapāsādikā¹vacanaṃ, etthāpi yadi atthataṃ, purimavassaṃvuṭṭhā pañca māse. Yadi anattataṃ, pacchimavassaṃvuṭṭhā cattāro māse labhantīti vinicchayo”ti ca likhitaṃ.

“**Yehi mayhaṃ yāgu pītāti** yehi nimantitehi mayhaṃ yāgu pītāti adhippāyo. Tasmā yehi nimantitehi yāgu pītā, tesāmyeva pāpuṇātīti vuttaṃ. Aññathā ‘yehi mayhaṃ yāgu pītā’ti vutte nimantitā vā hontu, animantitā vā, yehi pītā, tesāṃ pāpuṇitabbāni”ti vadanti. Ettha “niṭṭhitaḥcīvarasmim bhikkhunā ubbhataṃ kathine”ti vadanto ñāpeti etthantare tiṇṇampi akālacīvarānaṃ uppatti-abhāvanti. Kasmā pana padabhājane vitthāritānīti? Vuccate—idaṃ pana sikkhāpadaṃ adhiṭṭhānaṃ sandhāya na vuttaṃ², kintu paṭhamasikkhāpade dasāhaparamaṃ anujānitvā tasmim appahonte sace paccāsā atthi, tameva vaḍḍhetvā māsamanujānanto imampi atthavisesaṃ dīpeti. Akālacīvaraṃ nāma sammukhībhūtena bhājetabbaṃ, taṃ pana “ākaṅkhamānena bhikkhunā paṭiggahetabbaṃ”ti iminā sikkhāpadena vaḍḍhetvā vuttanti. Tasmā tīṇipi padabhājane vitthāritānīti.

“**Khippameva kāretabbanti sīghaṃ antodasāheyeva kāretabbaṃ**”ti idaṃ pana pahonakabhāve purimasikkhāpadalakkhaṇenāti dīpetuṃ vuttaṃ. Tasmā evaṃ “sīghaṃ”ti vā “lahuṃ”ti vā ādinā avatvāpi “dasāhā”ti vuttanti. Atthatakathinassa evaṃ hotu, anattate pana kathine kathanti vutte anattatassa paṭikkhepaṃ dassēti vutto apassanto vighātaṃ āpajjati³ likhitaṃ.

Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

“**Sākiyāniyo viya suddhabhikkhusaṅghe vā**”ti idaṃ “bhikkhunī nāma ubhatoṃsaṅghe upasampannā”ti⁴ iminā virujjhatīti ce? Na,

1. Vi-Ṭṭha 3. 425 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭṭi 237 piṭṭhe.

2. Sandhāya vuttaṃ (Vajira-Ṭṭi 236 piṭṭhe.)

4. Vi 1. 307 piṭṭhe.

adhippāyājānanato. Bhikkhūnaṃ santike upasampadāya paṭikkhittattā tadanuppasaṅgabhayā evaṃ vuttanti veditabbaṃ.

Ekena vatthunāti yena kenaci paṭhamena. **Avuttā vā dhovatīti** avuttā dhovati, rajati ākoṭetīti attho. “Avuttā”ti vacanato avādāpetvā dhovanādīsu anāpattī”ti likhitaṃ. Idha cīvaraṃ nāma nivāsanapārūpanūpagameva. Yadi evaṃ “nivāsanapārūpanūpagameva vattabbaṃ”ti ce? Taṃ na vattabbaṃ “purāṇacīvaran”ti imināva siddhattā. Vuttañhetuṃ “purāṇacīvaraṃ nāma sakiṃ nivatthampi sakiṃ pārutampi”ti⁴.

Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Upacāro dvādasahattho. Acittakattā katham paṃsukūlaṃ vaṭṭatīti ce? Tāya tassa bhikkhuno adinnattā, bhikkhunā ca tato bhikkhunito aggahitattā ca.

Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

Ñātakappavārite vā viññāpentassāti ettha ca saṃghavasena pavāritesu pamāṇameva vaṭṭati. Puggalikappavāraṇāya yaṃ yaṃ pavāreti, taṃ taṃyeva viññāpetabbanti likhitaṃ.

Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā

Pakatiyā santaruttarena carati kathinapalibodhavasena vā sāsāṅkasikkhāpadavasena vā. Ettha siyā—“na mattaṃ jānitvā bahum cīvaraṃ viññāpessanti, dussavaṇijjaṃ vā”ti-ādina² ujjhāyantānaṃ sutvā bhagavāpi chabbaggiye

1. Vi 1. 307 piṭṭhe.

2. Vi 1. 315 piṭṭhe.

bhikkhū “kathañhi nāma tumhe moghapurisā na mattaṃ jānitvā bahuṃ cīvaraṃ viññāpessathā”¹ti vatvā sikkhāpadassa paññattattā ca imissaṃ kañkhāvitaraṇiyaṃ “bahucīvaraviññāpanavatthusmiṃ paññattan”ti vuttattā, **samantapāsādikāyaṃ** “na hi anacchinnacīvarā attano atthāya sākāpalāsaṃ bhañjituṃ labhanti, acchinnacīvarānaṃ pana atthāya labhanti”²ti vuttattā ca aññassatthāya pamāṇaṃ viññāpetuṃ vaṭṭatīti ce? Na, kasmā? Aññātakaviññattisikkhāpadassa aṭṭhuppattiyā eva aññātakaviññatti vāritā. Tassa sikkhāpadassa anāpatti. Pāliyaṃ¹ “aññassatthāyā”ti imissā anāpattipāliyā aññassatthāya viññāpento tassa nātakappavārite eva viññāpeti, na aññeti vacanato ca vāritā. Tasmā bhagavāpi “bahuṃ cīvaraṃ viññāpessathā”³ti vigarahitvā sikkhāpadaṃ paññāpento “abhihaṭṭhuṃ pavāreyyā”³ti vuttanayeneva pamāṇato gahaṇaṃ anujāni, na aññassatthāya pamāṇato viññāpanaṃ. Yasmā paṇimaṃ sikkhāpadaṃ aññassatthāya viññāpanavatthusmiṃyeva paññattā, tasmā idha “aññassatthāyā”ti na vuttaṃ, na na labbhatīti katvā.

Aṭṭhakathāsu “aññātakappavāritaṭṭhāne pakatiyā bahumpi vaṭṭati, acchinnakāraṇā pamāṇameva vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Taṃ “anāpatti nātakānaṃ pavāritānaṃ”⁴ti vutta-anāpattipāliyā na sametīti samantapāsādikāyaṃ⁵ vuttattā idhāpi vuttanayeneva nātakappavārite viññāpentassa attano dhanena gaṇhantassa anāpattīti likhitaṃ. “Aññassatthāyā”ti nidānavirodhato na vuttaṃ, tathāpi anantare vuttanayeneva labbhati evāti vadanti.

Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhama-upakkhaṭe “**pubbe appavārito**”⁶ti vacanato tasmim̃ khaṇe pavāritopi appavāritova hotīti veditabbaṃ.

Upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 315 piṭṭhe.

2. Vi 2. 246 piṭṭhe.

3. Vi 1. 316 piṭṭhe.

4. Vi 1. 317 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 2. 249 piṭṭhe.

6. Vi 1. 318 piṭṭhe.

9. Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Dutiya-upakkhaṭena kiṃ payojananti ce? Natthi payojanam, kevalam aṭṭhuppattivasena pana paññattam bhikkhuniyā rahonisajjasikkhāpadam viya. Evam sante saṅgītikārahehi saṅgītim anāropetabbam bhaveyya vināpi tena tadatthasiddhito, anissarattā, anāropetum anuññātattā ca. Vuttañhetam “ākaṅkhamāno ānanda saṅgho -pa- samūhaneyyā”¹. Idam sabbamakāraṇam. Na hi buddhā appayojanam vacanam nicchārenti, pageva sikkhāpadam. Tenevāha aṭṭhakathāyam “imināva nayena attho veditabbo. Idañhi purimassa anupaññattisadisā”²ti-ādi. Anupaññatti ca nippayojanam natthi. Tamsadisam cetam, na nippayojananti dassitam hoti. Evam sante ko panettha atthavisesoti? Tato āha “**kevalam tattha ekassa pīlā katā, idha dvinnam, ayamettha viseso**”³ti. Iminā atthavisesena ko panañño atirekattho dassitoti? **Porāṇagaṇṭhipade** tāva vuttam “ekasmimpi vatthusmim ubhinnampi pīlā kātum na vaṭṭatīti ayamatirekattho dassito”³ti. Tenetam dīpeti “na kevalam paṭiladdhacīvaragaṇanāya eva āpattigaṇanā, pīlītapuggalasaṅkhātavattugagaṇanāyapī”³ti.

Honti cettha—

“Vatthuto gaṇanāyapi, siyā āpatti nekatā.

Iti sandassanattahañca, dutiyūpakkaṭam idha.

Kāyasamsaggasikkhāya, vibhaṅge viya kintetam.

Ekithiyāpi nekatā, āpattīnam payogato”²ti.

Apicetam sikkhāpadam tamjātikesu sikkhāpadesu sabbesupi gahetabbavinicchayassa dassanappayojananti veditabbam. Āha ca—

“Aññātikāya bahutāya vimissatāya,

Āpattiyāpi bahutā ca vimissatā ca.

Icevamādividhisambhavadassanattam,

Satthā upakkhaṭamidam dutiyam avocā”³ti.

1. Dī 2. 127; Vi 4. 484 piṭṭhesu. 2. Vajira-Ṭī 245 piṭṭhepi. 3. Vajira-Ṭī 246 piṭṭhepi.

Tassāyaṃ saṅkhepato adhippāyapubbaṅgamā vicāraṇā—purāṇacīvaraṃ ekameva bhikkhu bhikkhunīhi dvīhi, bahūhi vā dhovāpeti, bhikkhunigaṇanāya pācittiyagaṇanā. Tathā dvinnaṃ, bahūnaṃ vā sādharmaṇaṃ ekameva cīvaraṃ aññatra pārivattakā paṭiggaṇhāti, idhāpi tathā dvinnaṃ, bahūnaṃ vā sādāraṇamekaṃ viññāpeti, viññattapuggalagaṇanāya āpattigaṇanā. Tathā aññesupi evarūpesu sikkhāpadesu nayo netabbo. Ayaṃ tāva **bahutāya** nayo.

Vimissatāya pana ñātikāya, aññātikāya ca ekam¹ dhovāpeti, ekato niṭṭhāpane ekam pācittiyam. Atha ñātikā paṭhamam thokam dhovitvā ṭhitā, puna aññātikā sudhotam karoti, nissaggiyam pācittiyam. Atha aññātikā paṭhamam dhovati, pacchā ñātikā sudhotam karoti, aññātikāya payogavasena bhikkhuno dukkaṭameva. Aññātikāya, ñātikāya ca aññātikasaññī, vematiko, ñātikasaññī vā dhovāpeti, yathāvuttanayena nissaggiyadukkaṭādi-āpattibhedagaṇanā veditabbā. Tathā aññātikāya, ñātikāya ca santakam cīvaraṃ ubho hi ekato diyyamānam paṭiggaṇhāti, nissaggiyameva. Atha aññātikāya eva hatthato paṭiggaṇhāti, nissaggiyameva. Atha ñātikāya hatthato paṭiggaṇhāti, anāpatti. Atha ubhosu aññātikādisaññī, vuttanayeneva nissaggiyadukkaṭādi āpattibhedagaṇanā veditabbā. Tathā aññātikaviññatti-ādīsupi yathāsambhavam nayo netabbo. Ayaṃ vimissatāya nayo.

Ādisaddena pana aneke aññātikā viññattā, viññattapuggalagaṇanāya dukkaṭam. Eko deti, eko na deti, nissaggiyam. Atha aviññatto deti, na nissaggiyam. Atha viññattāviññattānam sādharmaṇam viññatto deti, nissaggiyam. Ubho denti, nissaggiyameva. Aviññatto deti, nissaggiyena anāpatti. Viññattassa vacanena aviññatto deti, anāpatti eva. Tathā upakkaṭādisupi yathāsambhavam nayo netabbo.

Ettāvatā saṅkhepato aññātikāyādigāthā vuttādhippāyā hoti. Yaṃ panettha bhikkhuniyā rahonisajjasikkhāpadaṃ nippayojanatāya

---

1. Ekato (Ka), Vajira-Ṭī 246 piṭṭhe passitabbam.

nidassanaṃ vuttaṃ, tassa payojanaviseso tasmimīveva āvibhavissatīti.
Evameva aññatthapi vacanena, visesa-aṭṭhuppattivasena ca sikkhāpadesu
ñātabbaṃ visesappayojananti.

Dutiya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rājasikkhāpadavaṇṇanā

“**Ṭhānaṃ bhaṅgati, āgatakāraṇaṃ vināsetī**”ti vuttattā puna codanaṃ na labhatīti eke. Āgamanassa sātthakaṃ na hoti, cīvaraṃ na labhissati paṭisanthārassa katattāti eke. Codanālakkhaṇaṃ na hotīti katvā vuttanti eke. “Dhammadesanādhippāyādinā na paṭisanthāro kātabbo”ti **upatissatthero** “āgatakāraṇaṃ vināsetī”ti codanāṭhānāni bhaṅgati, codetukāmo akattabbamakāsi, tappaccayā vattabhede dukkaṭaṇ”ti ca vadati. **Dhammasiritthero** pana “āsane ce nisīdati, ekāya nisajjāya dve ṭhānāni bhaṅgati. Āmisam ce paṭiggaṇhāti ekena paṭiggahaṇena dve ṭhānāni bhaṅgati. Dhammaṃ ce bhāsati, dhammadesanāsikkhāpade vuttaparicchedāya ekāya vācāya dve ṭhānāni bhaṅgati. Tam sandhāya ‘āgatakāraṇaṃ vināsetī’ti vuttan”ti vadati. “Eso kho”ti vuttena saññatto eko, “ayaṃ veyyāvaccakaroti -pa- avuttepi codetuṃ vaṭṭatī”ti vutto dutiyo, sace pana dūto gacchantova “ahaṃ tassa hatthe dassāmi”ti-ādinā vutto tatiyo “aññaṃ vā pesetvā ārocāpetī”ti vutto catuttho yathā bhikkhunā niddiṭṭhā cattāro, tatheva, dūtena niddiṭṭhā cattāro. **Mukhavevaṭṭikakappiyakārako,** **parammukhakappiyakārako** ceti etesu aññātaka-appavāritesu viya paṭipajjitabbanti likhitaṃ.

Rājasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvaravaggo paṭhamo.

2. Eḷakalomavagga

1. Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā

Kārāpeyyāti attano ca parassa ca ubhinnañca kosiyam ekato gaṇhitvā vuttaṃ, ubho vā ekato karontīti atthato veditabbaṃ. Tattha attanā kataṃ ce, “nissajjanakāle sayam kataṃ nissaggiyan”ti vattabbaṃ. Ubhohi ce kataṃ, yāthāpāḷimeva.

Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā

Yathā paṭhame “ekenapi kosiyamsunā”ti¹ vuttaṃ, tathā idha “ekenapi aññena amissitānan”ti vacanābhāvato aññena missabhāve satipi apaññāyamānarūpakam ce, “suddhakāḷakam”iceva vuccatīti vadanti.

Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā

“Tulayitvā”ti vacanato yathā tulādhāraṇāya kāḷakādhikā na honti, tathā kāḷakānam dve bhāgā gahetabbā ukkaṭṭhaparicchedena. “**Ekassāpi kāḷakalomassa atirekabhāve nissaggiyan**”ti vacanam tulādhāraṇāya kiñcāpi na sameti, acittakattā pana sikkhāpadassa pubbe tulāya dhārayitvā ṭhapitesu ekampi lomam tattha pateyya, nissaggiyanti ayamadhippāyoti no takko”ti² ācariyo. Vuttaparicchedena aggahaṇam **akiriya**, santhatakaṇaṇam **kiriya**.

Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 172 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭṭi 251 piṭṭhe.

4. Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā

“Orena ce channaṃ vassānaṃ”ti vuttattā chabbasse paripuṇṇe kātum vaṭṭatīti niṭṭhānadivasato paṭṭhāya channaṃ vassānaṃ paricchedo veditabbo. Yāni panettha atirekachabbassavasena vā sammutivasena vā katāni, sabbāni tāni ekato paribhuñjitum vaṭṭantīti. Gilānassa ca ekam nappahotīti anekampi vaṭṭati. Yato paṭṭhāya rogassa mandatāya santhataṃ ādāya gantum sakkoti, tato paṭṭhāya sammuti vā rogo vā na rakkhatīti eke. Apica chavassabuddhanimalaṃ sikkhāpadaṃ vicāretum gambhīrattā. Tasmā chavasse kammaṃ katanti.

Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Kasmā panettha “santhataṃ pana bhikkhunā”ti sikkhāpadaṃ apaññāpetvā “nisīdanasanthataṃ”ti paññattaṃ, nanu ettha kāraṇena bhavitabbanti? Atthi kāraṇaṃ, cīvarasaññitāya santhataṃ ujjhitattā tesam acīvarabhāvadassanattaṃ tathā paññattaṃ bhagavatāti vuttaṃ hoti. Tasmā te bhikkhū tecīvarikadhutaṅgabhedabhayā santhate catutthacīvarasaññitāya santhataṃ ujjhitvā terasa dhutaṅgāni samādayiṃsu, bhagavā ca tesam santhataṃ anujāni. Tato tesam bhikkhūnaṃ evaṃ hoti “nisīdanacīvarasaññānampetaṃ nisīdanasanthataṃ no¹ bhagavatā anuññātaṃ catutthacīvarabhāvena, pageva katasanthataṃ vā”ti. Tato “santhate tesam cīvarasaññitā na bhavissatī”ti tadatthaṃ bhagavatā “santhataṃ”ti apaññāpetvā “nisīdanasanthataṃ”ti paññattanti adhippāyo. Imesu pana pañcasu santhatesu purimāni tīṇi vinayakammaṃ katvā paṭilabhitvāpi paribhuñjitum na vaṭṭanti akappiyattā, pacchimāni dve vaṭṭantīti² likhitaṃ. Kathaṃ paññāyatīti ce? “Anāpatti aññena kataṃ paṭilabhitvā paribhuñjatī”ti³ vacanatoti veditabbaṃ.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Na cīvarasanthataṃ na nisīdanasanthataṃ (Ka)

2. Vajira-Ṭi 255 piṭṭhe.

3. Vi 1. 339 piṭṭhe.

6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā

“**Addhānamaggappaṭipannassā**”ti iminā pakatiyā dīghamaggaṃ paṭipannassa uppannānīpi tiyojanaparamameva haritabbāni, pageva appaṭipannassāti dasseti. Paṭipannassa ce, addhānaṃ nāma paṭipannassa akāmā vassamvuṭṭhabhikkhuniyā maggappaṭipatti viyāti dasseti. Addhānamaggappaṭipannassa nissaggiyanti vā sambandho. Teneva vāsādhippāyassa paṭippassaddhagamanussāhattā “appaṭipanno”ti saṅkhaṃ gatassa anāpattīti siddhaṃ. Imasmiṃ pana atthavikappe “bhikkhuno paneva eḷakalomāni uppajjeyyūṃ -pa- asantepi hārake addhānamaggappaṭipannassa nissaggiyaṃ pācittiyā”ti yojanā veditabbā. Yasmā vā eḷakalomānaṃ uppattiṭṭhānato paṭṭhāya tiyojanaparamatā adhippetā, maggaṃ appaṭipannassa ca tiyojanaparamatā natthi, tasmā “**addhānamaggappaṭipannassa uppajjeyyūṃ**”ti vuttaṃ. Tena acchinnāṃ paṭilābhivā harato ca anāpattīti siddhaṃ. Paṭilābho hi tesāṃ uppatti nāmāti.

“**Ākaṅkhamānena bhikkhunā paṭiggahetabbāni**”ti iminā attanā paṭiggahitānamyeva tiyojanātikkame āpattīti dasseti. Tena anākaṅkhamānena parasantakāni paṭiggahitāni harantassa anāpattīti siddhaṃ.

Aṅgesu “attano santakatā”ti natthi, ayamatto “bhikkhuno uppajjeyyūṃ”ti iminā, “acchinnāṃ paṭilābhivā”ti iminā ca dīpito hotīti veditabbo. **Porānagaṇṭhipade** ca “aññaṃ bhikkhūṃ harāpento gacchati ce, dvinnampi anāpattī’ti vuttaṃ. Tasmā dve bhikkhū tiyojanaparamaṃ patvā aññaṃaññaṃ bhaṇḍaṃ parivattetvā ce haranti, anāpattīti siddhaṃ.

Tiyojanaparamaṃ sahatthā haritabbāniti tiyojanaparamameva attanā haritabbāni, taṃ kimatthanti? Sīmāya etaparamato. Vuttañhetāṃ “anujānāmi bhikkhave tiyojanaparamaṃ sīmaṃ sammannitun”ti¹. Vāsādhippāyena, paccāgamanādhippāyena vā gacchato etaparamatā ca. Vuttañhetāṃ “chabbaggiyā bhikkhū atimahatiyo sīmāyo sammannanti -pa-. Bhikkhū uposathaṃ āgacchantā uddissamānēpi pātīmokkhe āgacchanti, uddiṭṭhamattepi āgacchanti, antarāpi parivasanti”ti².

1. Vi 3. 145 piṭṭhe.

2. Vi 3. 144 piṭṭhe.

Asante hāraketi āṇattiyā hārake asati. Kambalassa upari nisīditvā gacchantassa sace ekampi lomam cīvare laggam hoti, tiyojanātikkame āpatti eva kambalato vijaṭṭittatī likhitam. Tam kambalassa paṭiggahitattā attano atthāya paṭiggahitameva hotīti yuttam.

Elakalomasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

8. Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā

“Nibbattarukkacchāyāpi rukkharicchedam anatikkantā”ti likhitam.

Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

9. Rūpiyasamvohārasikkhāpadavaṇṇanā

Jātarūparajatarivattananti ukkaṭṭharicchedena vuttam.

Rūpiyasamvohārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā

Asante pācittiyam desetabbamevāti ettha kim suddhikam pācittiyam udāhu nissaggiyanti? Nissaggiyam pācittiyameva.

Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Tatridam pakiṇṇakam

Aṭṭhamasikkhāpadam parena attano atthāya diyyamānassa vā pārivattakabhāvena diyyamānassa vā paṃsukūlassa vā rūpiyassa uggaṇhana-uggaṇhāpanasādiyanāni paṭikkhipati.

Navamam parassa vā attano vā rūpiyaparivattanam paṭikkhipati.

Dasamaṃ arūpiyaparivattanaṃ. “Arūpiye arūpiyasaññī pañcannaṃ saha anāpattī ti¹ ca vacanaṃ itarehi saha āpattīti dīpeti. Arūpiyañca dukkaṭavattthu. Tasmā tassa parivattane sati nissaggiyanti ekantena vuttaṃ. Pañcannaṃ saha dukkaṭavattthūnaṃ parivattane anāpattippasaṅgato anāpatti evāti porāṇati ce? Na, kappiyavattthūnaṃyeva tattha āgatattā. Yadi kappiyavattthu nissaggiyaṃ, pageva dukkaṭavattthūti ce? Na, āpattigarukalahubhāvena vatthugarukalahukaniyamābhāvato.

Nissaggiyavattthuto hi muttāmaṇiveḷuriyādi mahagghappahonakampi dukkaṭavattthūti katvā nissaggiyavattthuto muttādi lahukaṃ hoti. Lahukepi vatthusmiṃ yatheva dukkaṭavattthuno paṭiggahaṇe dukkaṭaṃ, tatheva tassa vā tena vā cetāpanepi dukkaṭaṃ yuttanti² aṭṭhakathācariyā.

Atha vā yaṃ vuttaṃ “kappiyavattthūnaṃyeva tattha āgatattā”ti, tattha kiñcāpi dukkaṭavattthūnipi adhippetāni, na pana pāliyaṃ vuttāni anāpattivārappasaṅgabhayāti vuttaṃ hoti. Muttādīsipi vuttasu anāpattiyaṃ kappiyakāraḥkassa ācikkhati, “idaṃ muttādi amhākaṃ atthi, amhākañca iminā ca iminā ca veḷuriyādinā attho”ti bhaṇati, dasamena āpajjati adhippāyo siyā. Yasmā ca idaṃ kappiyakāraḥkassa ācikkhanādisaṃvohāro ca, tasmā taṃ navamena vuttanti veditabbaṃ. Kiñcāpi kayavikkayeve hoti kappiyavattthūhi anuññātaṃ, imināva nayena kiñcāpi dukkaṭavattthupi dasame adhippetāni āpajjati, aṭṭhakathāvirodhato pana nādhippetamicceva gahetabbo.

Kā panettha kāraṇacchāyāti, pañcannaṃ saha tattha anāpattippasaṅgato anāpatti evāti ce? Na, tattha anāgatattā. Anāgatakāraṇā vuttanti ce? Na, pañcannaṃ saha āpattivattthukassa anāpattivāralābhe visesakāraṇābhāvā, akappiyattā pañcannaṃ sahāpi āpattiyā bhavitabbanti siddho aṭṭhakathāvādo.

Aparo nayo—yadi dukkaṭavattthunā kayavikkaye nissaggiyaṃ, kappiyavattthumhi vuttapariyāyo tattha labbheyya, na pana labbhatīti navame eva tāni vattabbāni. Tasmā saṃvohāro nāma kayavikkayopi aññathā

1. Vi 1. 349; Vimati 1. 344; Vajira-Ṭī 265 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭītha 2. 276 piṭṭhepi.

parivattanaṃ pariyādiyivā pavatto, kayavikkayaṅca mocetvā “iminā imaṃ dehī”ti cetāpeti, vaṭṭati”ti avatvā dasamassa anāpattivāre vuttanayeneva tesam parivattane nissaggiyānumativirodhato aṭṭhakathāyaṃ vuttanayeneva dukkaṭavatthunā cetāpane dukkaṭameva. Nesam kayavikkayena nissaggiyanti ce? Na, sabbassapi kayavikkayattā. Teneva vuttaṃ “**andhakatṭhakathāyaṃ** pana ‘sace kayavikkayaṃ samāpajjeyya, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ’ti bhāsitaṃ, taṃ dubbhāsitaṃ. Kasmā? Na hi dānaggahaṇato añño kayavikkayo nāma atthi”¹, attano matiyaṃ kayavikkayalakkhaṇasammate dasamassa anāpattivāre vuttanayeneva tesam parivattane nissaggiyānumativirodhato ca. Bhavatu vā attano paṭisiddhamidaṃ kāraṇaṃ, dasame avassameva jānitabbānīti tāni kayavikkayānevāti tesam nissaggiyabhāvaṅca gatānīti evampi siddho aṭṭhakathāvādo.

Etthāhu porāṇā—“attano santakaṃ rūpiyaṃ parahatthagataṃ karoti ajjhācarati, dukkaṭaṃ. Parassa rūpiyaṃ attano hatthagataṃ karoti, aṭṭhamena nissaggiyaṃ. Uggahitavattthuparivattane kathaṃ jātaṃ? Abbohārikaṃ jātaṃ. Atha parassa rūpiyaṃ attano hatthagataṃ paṭhamaṃ karoti, rūpiyappaṭiggahaṇassa katattā aṭṭhamena nissaggiyaṃ. Attano santakaṃ rūpiyaṃ parassa hatthagataṃ pacchā karoti, samvohārena nissaggiyaṃ”ti. “Rūpiyassa gahaṇamattena aṭṭhamena āpatti, pacchā parivattane navamenā”ti hi tattha vuttaṃ, taṃ pana yuttaṃ. “Ajjhācarati, dukkaṭaṃ”ti duvuttaṃ. Dukkaṭassa aniyamappasaṅgato nissajjanavidhānesu dassitova. Kim vuttaṃ hoti—yadi dvīhi nissaggiyehi bhavitabbaṃ, nissajjanavidhāne “ahaṃ bhante rūpiyaṃ paṭiggahesiṃ, nānāppakārakaṅca rūpiyasamvohāraṃ samāpajjin”ti vattabbaṃ bhaveyya “rūpiyaṃ cetāpeti”ti sabbattha pāliyaṃ rūpiyappaṭiggahaṇassa vuttattā.

Ettāvataṃ yaṃ **porāṇagaṇṭhipade** vuttaṃ “dukkaṭavatthunā kayavikkayaṃ pariharantena catūsu nissaggiyavattthūsu ekekasmim gahite aṭṭhamena nissaggiyaṃ hoti. **Dukkaṭavattthunā dukkaṭavattthunti** “iminā idaṃ dehī”ti gahite teneva nissaggiyaṃ hoti. Kayavikkayampi nīharitvā gahite dukkaṭaṃ, cetāpitarūpiyaggahaṇe aṭṭhamena, parivattane navamenāti-ādinā attanā anuggahetvā kappiyavasena nīharitvā pañcahi sahadhammikehi saddhim

---

1. Vi-Ṭṭha 2. 276 piṭṭhe.

parivattetuṃ vaṭṭatī”ti, taṃ visodhitam hoti. Aparampi tattha vuttam “nissajjitabbe asati katham pācittiyam, dunnissaṭṭharūpiyampi ‘na chaḍḍetī”ti vadantassa vissaṭṭho upāsato taṃ gahetvā aññam ce bhikkhuno deti, kappatī”ti, tañca duvuttam. Na hi gahitattā tato aññam vatthu hoti. Puna aparañca tattha vuttam “imam gaṇhāhī”ti vadantassa saddhādeyyavinipātadukkaṭam, ‘etaṃ dehī”ti vadantassa viññattidukkaṭan”ti, tañca duvuttam. Tattha hi payogadukkaṭam yuttam viya paññāyati.

Pakiṇṇakam niṭṭhitam.

Eḷakalomavaggo dutiyo.

3. Pattavagga

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā

Dve apattā, tasmā ete bhājanaparibhogena paribhuñjitabbā, na adhiṭṭhānūpaganavikappanūpagatāti atthoti ca. **Samaṇasāruppena pakkanti** ayopatto pañcahi pākehi pakko hoti, mattikāpatto dvīhi. “Bhikkhuniyā pattasanniccayassa vāritattā bhikkhussapi taṃ ananurūpan”ti katvā ‘purāṇapattam paccuddharitvā”ti vuttan”ti¹ ca likhitam, taṃ na yuttam pāḷiyam “sanniccayam kareyyāti anadhiṭṭhito avikappito”ti² vuttattā. So hi kathinakkhandhake³ niccayasannidhi viya ekopi punādivase “sanniccayo”ti vuccati. Anantarasikkhāpade pana “dutiyo vārito”ti adhiṭṭhānam niyataṃ. Tasmā dve patte adhiṭṭhātuṃ na labhati. Sace ekato adhiṭṭhāti, dvepi anadhiṭṭhitā honti. Visuṃ visuṃ adhiṭṭhāti, dutiyo anadhiṭṭhito. Vikappetuṃ pana bahūpi labhati. **Kākaṇikamattampī** ettha **pi**-kāro “ekapākampi janetī”ti pākam sampiṇḍeti. Atha vā sace ekapākeneva sāruppo, vaṭṭatīti pākaparimāṇam na vuttanti gahetabbam. Apattattā

1. Vajira-Ṭī 267 piṭṭhepi.

2. Vi 2. 318 piṭṭhe.

3. Vi 3. 352 piṭṭhe.

adhiṭṭhānūpago na hoti. Apaccuddharantena vikappetabboti purāṇapattaṃ apaccuddharantena so patto vikappetabboti atthoti likhitaṃ.

Pattasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

2. Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā

Pavāriteti ettha saṅghavasena pavāritaṭṭhāne pañcabandhaneneva vaṭṭati, puggalikavasena pavāritaṭṭhāne ūnapañcabandhanenāpi vaṭṭatīti likhitaṃ.

Yo ūnapañcabandhanatthaṃ, vuttampi cetam karo so.
Ūnapañcabandhanatthaṃ, patvāna santike.

Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā

“**Paṭisāyanīyāni paṭiggahetvā**”ti vadantena pādamakkhanādīnaṃ atthāya paṭiggahetvā ṭhapetum vaṭṭatīti dīpitanti likhitaṃ. “**Yesam maṃsam kappatī**”ti vacanena yesam maṃsam na kappati, tesam sappi-ādi na kappatīti vadantā ajānitvā vadanti. Yesam hi maṃsam kappati, tesam sappīti-ādi sattāhakālīkanissaggiyavattuparicchedadassanatthaṃ vuttaṃ. Tathā paṇītabhojanasikkhāpade yesam maṃsam kappati, tesamyeva khīrādi paṇītabhojanam, netaranti dassetum vuttanti. **Madhu** nāma madhukaribhamaramakkhikānaṃ āsayesu niyyāśasadisaṃ mahāmadhu hoti, taṃ yāvajīvikanti ca likhitaṃ.

Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pattavaggo tatiyo.

Nissaggiyapācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍa

4. Bhojanavagga

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Devadatto kāle viññāpetvā bhuñjati, tappaccayā bhagavatā “gaṇabhojane pācittiyā”¹ sikkhāpadaṃ paññattaṃ. Padabhājane pana “nimantitā bhuñjantī”² nimantanameva gahetvā vibhattaṃ.

Andhakatṭhakathāyaṃ pana vatthuvaseṇa viññattiyā yācanampi vuttanti likhitaṃ. Kasmā? Parivāre eva “gaṇabhojanaṃ dvīhākārehi pasavati viññattito vā nimantanato vā”³ vuttattā. Tasmā aṭṭhuppattiyāmyeva pākaṭṭhā padabhājane na vuttanti veditabbaṃ. “Ekato gaṇhantī”⁴ ca gahitabhattāpi aññe yāva gaṇhanti, tāva ce tiṭṭhanti, ekato gaṇhanti eva nāmā”⁵ ca, “yo koci pabbajitoti sahadhammikesu, tiṭṭhiesu vāti attho”⁶ ca, “samayābhāvoti sattannaṃ anāpattisamayānaṃ abhāvo”⁷ ca, “samayaladdhakena saha cattāro hontī”⁸ ca, “samayaladdhako sayameva muccati, sesānaṃ gaṇapūrakattā āpattikaro hotī”⁹ ca likhitaṃ.

Etthāha—“paṭiggahaṇameva hettha pamāṇaṃ”¹⁰ ti vuttaṃ, atha kasmā pāḷiyāṃ “gaṇabhojanaṃ nāma yattha cattāro -pa- bhuñjantī”¹¹ ti² vuttanti? Vuccate—tattha “bhuñjantī”¹² ti paṭiggahaṇaniyamavacanāṃ. Na hi appaṭiggahitakāṃ bhikkhū bhuñjantīti.

Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Aññatra samayāti pana nimantanato pasavanato bhojanāpekkhaṃ pācittiyanti eke. Eko bhikkhu piṇḍāya caranto bhattaṃ labhati, tamañño cūpāsako nimantetvā ghare nisīdāpesi, na ca tāva bhattaṃ

1. Vi 2. 98 piṭṭhe.

3. Vi 5. 215 piṭṭhe.

2. Vi 2. 101 piṭṭhe.

4. Vajira-Ṭī 312 piṭṭhepi passitabbaṃ.

sampajjati. Sace so bhikkhu piṇḍāya caritvā laddhabhattam bhuñjati, āpatti. Kasmāti ce? “Paramparabhojanam nāma pañcannam bhojanānam aññatarena bhojanena nimantito tam ṭhapetvā aññam pañcannam bhojanānam aññataram bhojanam bhuñjati, etam paramparabhojanam nāmā”¹ vuttattā. “**Paṭhamakathinasadisāni, idam pana kiriyākiriyan**”²ti pāṭho.

Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

Dvattipattapūrā paṭiggahetabbāti tathānītapūvehi atthikena ukkaṭṭhapattappamaṇavasena gahetabbā. “Mā kho tvaṃ ettha paṭiggaṇhī”¹ti apātheyyādi-atthāya sajjitasaññāya atirekappaṭiggahaṇena ārocane, asaṃvibhāge ca na muccati acittakattā sikkhāpadassa. Atha uggahitakam gaṇhāti, na muccati eva. Asaṃvibhāge pana anāpatti akappiyattā. Acittakatā paṇṇattijānanābhāveneva, na vatthujānanābhāvenāti eke. “Na pātheyyādi-atthāya sajjitabhāvajānanan”²ti aṅgesu avuttattā sace sañcicca na vadati, pācittiyanti porāṇā vadanti. **Atirekappaṭiggahaṇanti** tatha pañcamaṃva aṅgam vuttam, tasmā appaṭiggahitattā na pācittiyam, kattabbākaraṇato pana dukkaṭam. Aññathā kiriyākiriyaṃ idam āpajjati. Anivāraṇam, anārocanam vā chaṭṭhamaṅgam vattabbaṃ siyā.

Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

Bhuttāvī pavāraṇam nāma pañcaṅgikam. Tesu “asanaṃ paññāyati”¹ti eteneva “bhuttāvī”²ti etassa siddhattā visum atthasiddhi na dissati. Dissati ce, aṅgānam chakkattadassananti² likhitam. “**Bhojanam paññāyati**”²ti abhihaṭam sandhāya vuttam.

1. Vi 2. 105 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭī 317 piṭṭhe.

Ekāṭṭetvā katacuṇṇampīti pi-kārena kuṇḍakam¹ sampiṇḍeti.
 Samapākabhajjitānaṃ pana ātapasukkhānaṃ vā kuṇḍakam vā ye keci
 taṇḍulā vāti ettakameva vuttattā samapākabhajjitānaṃ vīhīnaṃ,
 vīhipalāsānaṃ vā taṇḍulacuṇṇaṃ pavāreti. Tathā kharapākabhajjitānaṃ
 kuṇḍakampi pavāreti. Bhajjitasattuyo² piṇḍetvā kato apakkasattumodakopi
 pavāretīti likhitaṃ. Sace avasiṭṭhaṃ natthi, na pavāreti. Kasmā?
 Asanasāṅkhātassa vipakatabhojanassa abhāvato.

Akappiyamaṃsaṃ pana kiñcāpi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitaṃ,
 khādiyamānaṃ pana maṃsabhāvaṃ na jahāti, tasmā pavāreti. Bhojanasālāya
 bhujjanto ce attano apāpuṇanakoṭṭhāsaṃ abhihaṭaṃ paṭikkhipati, na
 pavāreti. Kāmaṃ paṭikkhipati, patte pana ārāmikā ākiranti, taṃ bhujjituṃ
 na vaṭṭati. Idañhi buddhappaṭikuṭṭhāya anesanāya uppanneyeva saṅkhaṃ
 gacchati. Yathā hi saṃghato laddhaṃ piṇḍaṃ dussīlo deti, tañce
 paṭikkhipati, na pavāreti, evaṃsampadamidanti ca, vibhāgo lajjī ce deti, taṃ
 so na-ajjhoharitukāmatāya³ paṭikkhipati, pavāretīti ca, “samaṃsarasam
 samaccharasan”ti āpajjanato “maṃsarasam”ti vutte pana paṭikkhipato hoti,
 “maṃsassa rasam **maṃsarasam**”ti ayam viggaho nādhippetoti ca vuttaṃ.
 Bhattamissakam yāguṃ āharitvā “yāguṃ gaṇhathā”ti vadati na pavāreti.
 “Bhattam gaṇhathā”ti vutte pavāreti. Kasmā? Yenāpucchito, tassa atthitāya.
 Ettha pana “yāgumissakam gaṇhathā”ti vadati, tatra ce yāgu bahutarā vā
 hoti, samasamā vā. Bhattam mandam, na pavāreti. Yāgu ce mandā, bhattam
 bahutaram, pavāreti. Idañca sabba-aṭṭhakathāsu vuttattā na sakkā
 paṭikkhipituṃ. Kāraṇam panettha duddasam. “Bhattamissakam gaṇhathā”ti
 vadati. Tatra bhattam bahutaram vā samakam vā appataram vā hoti, pavāreti
 eva. Bhattam vā yāguṃ vā anāmasitvā “missakam gaṇhathā”ti vadati. Tatra
 ce bhattam bahutaram, samakam vā hoti, pavāreti. Appataram na pavāreti.
 Tam sabbam vīmaṃsitabbanti.

---

1. Kuṇḍakam (Ka)

2. Piṭṭhiyo (Ka), Vajira-Ṭī 317 piṭṭhe passitabbam.

3. Tam tena sambhogam akattukāmatāya (Vajira-Ṭī 317 piṭṭhe.)

Phalaṃ vā kandaṃvādi vā pañcahi samaṇakappehi kappiyaṃ akatanti ettha kappiyaṃ akārāpītehi kadalīphalādihi saddhiṃ atirittāṃ kārāpetvāpi taṃ kadalīphalādiṃ ṭhapetvā avasesaṃ bhuñjituṃ vaṭṭati. Amissakarasattā puna tāni kappiyaṃ kārāpetvā aññasmiṃ bhājane ṭhapetvā kāretvā bhuñjituṃ vaṭṭati. Kasmā? Pubbe tesu vinayakammaṃ anāruḥhattāti vadanti.

Patte rajaṃ patitaṃ appaṭiggahitameva hoti. Tasmā paṭiggahetvāva bhikkhā gaṇhitabbā. “Apaṭiggahetvā gaṇhato vinayadukkaṭaṇ”¹ vuttattā etamaññesampi na vaṭṭatīti vadanti. “Taṃ pana puna paṭiggahetvā bhuñjantassa anāpattī”²ti etthāpi evameva. Imasmiṃ pana “atirittāṃ kataṃ anāpattikataṃ hotī”²ti etthāpi evameva. Imasmiṃ pana “atirittāṃ kataṃ, anāpattikataṃ hotī”²ti-ādīhi upaparikkhitvā vinicchayo vedītabboti dīpitaṃ. **Alametaṃ sabbanti** idampi te adhikaṃ, ito aññaṃ na lacchasiṭi attho.

Āhāratthāyāti vikāle evāti eke. “**Paṭhamakathinasadisāni. Idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”²ti pāṭho. **Kāyakammaṃ** ajjhoharaṇato. **Vacīkammaṃ** vācāya “atirittāṃ karoṭha bhante”²ti akārāpanatoti vedītabbaṃ.

Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

“Bhuttaṃ pācītiyaṃ”²ti mātikāyaṃ vuttattā “**bhojanapariyosāne pācītiyaṃ**”²ti vuttaṃ, na ajjhohāre ajjhohāre.

Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 111 piṭṭhe.

2. Vi 2. 113 piṭṭhe.

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Jambudīpassa kālena paricchediti evaṃ kira.

Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā

“**Duddhoto hoti**”ti-ādinā nayena idha vuttattā, “duddhotoṃ pattam dhovivā puna tattha acchodakam vā āsiñcitvā, ānguliyā vā ghaṃsitvā nisnehabhāvo jānitabbo”ti¹ **samantapāsādikāyaṃ** vuttattā ca mattikāpattassa kapālena pīto sneho sannidhiṃ karotīti siddhanti likhitaṃ. **Sayaṃ paṭiggahetvā apariccattamevāti** ettha **apariccattam** nāma anupasampannānaṃ nirapekkha-āpariccattam avijahitaṃ. “**Paṭiggahaṇanti** ettha paṭiggahitabhāvamavijahitameva sannidhiṃ janetī”ti **dhammasirithero**, tam “paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassā”ti² pāliyā virujjhati. Tassa pana puna paṭiggaṇhanakiccābhāvato vīmaṃsitabbaṃ.

Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Tesaṃ maṃsaṇca khīradadhīni ca idha adhippetānī**”ti idaṃ pācittiyavattuparicchedo, na pana kappiyakhīradiparicchedo, tasmā yassa kassaci khīradāni vaṭṭantīti ca, “**mahānāmasikkhāpadena kāretabbo**”ti saṃghavasena pavārite bhesajjatthāya sappi-ādibhesajjapañcakaṃ viññāpeti ce, tattha “na bhesajjakaraṇīyena bhesajjam viññāpetī”ti ettha saṅghaṃ gacchati, tasmā “tena pācittiyā”ti³ ca likhitaṃ.

Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 104 piṭṭhe.

2. Vi 2. 117 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭṭi 323 piṭṭhepi.

10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

“**Sarīrāvayavenā**”ti vuttatā mukhena paṭiggahaṇaṃ anuññātaṃ.
 “Ciñcādipattesu bhūmiyaṃ atthatesu na vaṭṭati, kallakhette tattha vaṭṭatī”ti
 ca, “**sāmaṃ gahetvā**”ti iminā na kevalaṃ sappadaṭṭhamyeva, aññampi
 daṭṭhaṃ viseseti. Sāmaṃ gahetvā paribhuñjitum vaṭṭatī”ti ca likhitaṃ.

Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhojanavaggo catuttho.

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

Acelakādayo yasmā, titthiyāva matā idha.
 Tasmā titthiyanāmena, tikacchedo kato tato.
 Atitthiyassa naggassa, tathā titthiyaliṅgino.
 Gahaṭṭhassāpi bhikkhussa, kappatīti vinicchayo.
 Atitthiyassa cittena, titthiyassa ca liṅgino.
 Sotāpannādino dātuṃ, kappatītidha no mati.

Acelakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Anupavisitvā nisīdanacittena **sacittakatā**ti veditabbā.

Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4-5. Rahopaṭicchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

Catutthaṃ paṭhamāniyate, **pañcamaṃ** dutiyāniyate vuttanayameva. Idha
 pañcamaṃ upanandassa catutthaṃ hoti.

Rahopaṭicchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

Sabhatto samānoti nimantanabhattoti porāṇā. Santam bhikkhum, anāpucchā, purebhattam pacchābhattam, aññatra samayāti ayamettha catubbidhā anupaññatti. Tattha **samayāti** dve samayā. **Bhattiyagharanti** nimantitassa gharam vā salākābhattādidāyakānam vā gharam. “**Samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyan**”ti pāṭho, “idha nimantanā akappiyanimantanā”ti eke.

Purebhattaṅca piṇḍāya, caritvā yadi bhuñjati.
Siyā paramparāpatti, pacchābhattam na sā siyā.

Pacchābhattaṅca gamiko, pubbageham yadi gacche.
Eke āpattiyevāti, anāpattīti ekacce.

Kulantarassokkamane, āpattimatayo hi te.
Samānabhattapaccāsā, iti āhu idhāpare.

Matā gaṇikabhattena, samenti nam nimantane.
Vissajjanam samānanti, eke sammukhatāpare.

Sanniṭṭhānatthikeheva, vicāretabbhedato.
Viññū cārittamiceva, sikkhāpadamidaṃ vidū¹.

Cārittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

Paṇītabhojanasikkhāpade “mahānāmasikkhāpadena kāretabbo”ti² yam vuttam, tassattho saṃghavasena pavārite bhesajjatthāya sappi-ādibhesajjapaṅcakaṃ viññāpeti ce, “nabhesajjena karaṇīyena bhesajjam viññāpeti”ti³ vacanena pācittiyanti⁴ likhitam. “Tayā imināva pavāritamhā, amhākaṅca iminā ca iminā ca attho”ti yathābhūtam ācikkhitvā viññāpetum gilānova labhati, na itaroti ca, “aññassa

1. Vajira-Ṭī 325, 326 piṭṭhesupi passitabbam.

3. Vi 2. 138 piṭṭhe.

2. Kaṅkhā-Ṭī 228 piṭṭhe.

4. Vajira-Ṭī 326 piṭṭhepi.

atthāyā”ti assa ñātakappavārite, attano vā ñātakappavāriteti atthoti ca, “**apariyantappavāraṇāya pavārite**”ti saṅghavasena puggalavasena ca pavāretvā dāyakā. Tasmā “saṅghappavāraṇatā”ti vatvā “puggalappavāraṇatā”ti na vuttanti ca, “**pariyantātikkamo**”ti vacanena gilāno gahito, tasmā “gilānāgilānatā”ti na vuttaṃ, evaṃ santepi “saṅghappavāraṇāya pavāraṇatā”ti pāṭhoti ca likhitaṃ vīmaṃsitabbaṃ.

Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

Hatthi-ādīsu ekamekanti antamaso ekapurisāruḷhahatthimi, eka sarahattaṃ purisampi. “**Samuṭṭhānādīni eḷakalomasadisāni, idaṃ pana lokavajjaṃ, akusalacittaṃ, tivedanan**”ti pāṭho.

Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

Kenaci palibuddhassāti verikena vā issarena vā kenaci ruddhassa. Senāparikkhepena vā parikkhepārahaṭṭhānena vā sañcaraṇaṭṭhānapariyantena vā paricchinditabbā.

Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Acelakavaggo pañcama.

---

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

“Surā”ti vā “na vaṭṭati”ti vā jānitvā pivane akusalamevāti likhitaṃ. **Akusalacittanti** yebhuyyena taṃ sandhāya kira vuttaṃ. Atha

kasmā vinayaṭṭhakathāyaṃ “akusaleneva pātabbatāyā”¹ti vuttanti ce?
Sacittakapakkhe akusaleneva pātabbatāyāti.

Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

Kāyasamsaggasamghādisesāpattibhāve samānepi **bhikkhuniyāpi anupasampannepi** dukkaṭaṃ, upasampanne eva pācittiyanti evaṃ puggalāpekkhaṃ dassetuṃ “**aṅgulipatodake pācittiyān**”ti vuttaṃ. **Sati karaṇīyēti** ettha purisaṃ sati karaṇīye āmasatoti adhippāyo, na itthiṃ.

Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

“**Cikkhallaṃ vā**”ti vacanato sakkharampi khipanakīlaya kīlato dukkaṭameva. Uparigopphake pācittiyāṃ, aññattha dukkaṭanti pācittiyavatthu-atthavasena “**udake hasadhamme pācittiyān**”ti vuttaṃ.

Idaṃ saññāvimokkhaṃ ce, tikapācittiyāṃ kathaṃ.
Kīlitaṃva akīlāti, micchāgāhena taṃ siyā.

Ettāvatā kathaṃ kīlā, iti kīlāyaṃ evāyaṃ.
Akīlāsaññī hotettha, vinayatthaṃ samādaye.

Ekantākusalo yasmā, kīlāyābhiratamano.
Tasmā akusalaṃ cittaṃ, ekamevettha labbhatī².

Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 127 piṭṭhe.

2. Vajira-Ṭṭi 328 piṭṭhepi.

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

Tassa vacananti “ayaṃ ukkhittako vā vambhito vā garahito vā imassa vacanaṃ akataṃ bhavissatī”ti anādariyaṃ karoti. **Dhammanti** kathāyaṃ dhammo nasseyya vā vinasseyya vā antaradhāyeyya vā, taṃ vā asikkhitukāmo anādariyaṃ karoti. “Lokavajjaṃ atikkamitvā ‘idaṃ amhākaṃ ācariyuggaho’ti vadantassa na vaṭṭatī”ti¹ likhitaṃ.

Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

“**Visibbanāpekkho**”ti vuttattā aññassa vaṭṭati, aññesaṅca.

Jotinekamaneke vā, jālenti munayo saha.

Eko sopeṭi nāneko, adhippāyavisesato.

Jotisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Morakkhimaṇḍalamaṅgulaṭṭhīnanti na ekantato, adhikaṃ, oraṅcāti vadanti. Ekakoṇepi vaṭṭati, evaṃ yattha katthaci ekabindupi vaṭṭatīti.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho. Ettha paribhogena **kāyakammaṃ**. Apaccuddharaṇena **vacīkammaṃ**.

Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vajira-Ṭī 328 piṭṭhe.

10. Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Sasūcike sūcighare sūcigaṇanāya āpattiyoti porāṇā.

Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Surāpānavaggo chaṭṭho.

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā

Vatthugaṇanāya kammabandhagaṇanācetanāmāraṇānaṃ, na kammabandhagaṇanāya cetanāmāraṇā. Ettha ekacetanāya bahupāṇakā marantīti ayaṃ vibhāgo veditabbo.

Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

Sappāṇakanti pāṇakānaṃ maraṇavasena pācittiyaṃ, na sappāṇaka-udakaparibhogavasena pācittiyaṃ, tasmā eva “**paṇṇattivajjan**”ti vuttaṃ. Asuddhacittattā pācittiyaṃ, suddhacitte anāpatti. Padīpujjalane viya paṇṇattivajjatā vuttāti likhitaṃ.

Jale pakkhipanaṃ pubbaṃ, jalappavesanaṃ idaṃ.
Evaṃ ubhinnaṃ nānāttam, ñeyyaṃ ñāṇavatā sadāti¹.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ūnavāsativassasikkhāpadavaṇṇanā

Aññaṃ upasampādetīti—

Upajjhāyo sace sāmaṃ, kammavācañca sāveti.
Kammaṃ ruhati icceke, ne’ti vinayakovido.

---

1. Vajira-Ṭī 331 piṭṭhepi.

Dukkaṭaṃ vihitāṃ yasmā, ācariyassa, gaṇassa ca.
Tasmā bhinnāva ācariya-upajjhāyā visuṃ idhāti.

Ūnavāsativassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Idha ekato-upasampannā, sikkhamānā, sāmaṇerīti imā tissopi saṅgaham
gacchanti, imāsaṃ pana tissannaṃ samayo rakkhati, ayamimāsaṃ,
mātugāmassa ca visesoti veditabbaṃ.

Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

“**Taṃ diṭṭhiṃ appaṭinissatthenā**ti laddhinānāsamvāsakaṃ sandhāyā”ti
likhitāṃ. **Ticittanti** ettha vipākābyākatacittena sahaseyyaṃ kappeyyāti
evamattho daṭṭhabbo. Aññathā sacittakattā sikkhāpadassa kiriyābyākataṃ
sandhāya na yujjati.

Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

“Ayaṃ samaṇuddeso pārājiko hoti. Sace taṃ diṭṭhiṃ paṭinissajjati,
saṃghassa ārocetvā saṃghānumatiyā pabbājetabbo”ti **porāṇagaṇṭhipade**
vuttaṃ, taṃ na yuttaṃ. Daṇḍakammaṇāsanā hi idhādhippetā. Yadi so
pārājiko hoti, liṅganāsanā nāma siyā. “**Te paṭisevato nālaṃ antarāyāyā**”ti ca
diṭṭhi satthari asatthādiditṭhi na hoti. Sace sā yassa uppajjati, so pārājiko
hoti, tasmimpi

evameva paṭipajjitabbaṃ, saṃvare atitṭhanto liṅganāsanāya nāsetabboti¹
ācariyassa takko.

Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sappānakavaggo sattamo.

8. Sahadhammikavagga

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

Aṅgesu na mokkhādhippāyatā viya amaraṇādhippāyatā vattabbāti ce?
Na vattabbā. Kasmā? Yo bhikkhu sayaraṃ pahāraṃ dātukāmo, so
adhippāyena tassa maraṇe payogavirahovāti katvā amaraṇādhikārattā
kevalaṃ amaraṇādhippāyo eva soti tā viya tā na vuttā. Mokkhādhippāyassa
pana kopo natthi, tasmā anāpattīti vuttaṃ.

Pahārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

Talameva **talasattikaṃ**. “Pothanasamatthaṭṭhena **sattikaṃ**”ti eke. Yasmā
paharitukāmatāya paharato purimena pācittiyam, kevalaṃ uccāretukāmatāya
uggiraṇamatte kate iminā pācittiyam. Iminā pana virajjhivā pahāro dinno,
tasmā napaharitukāmatāya dinnattā dukkaṭam. Kimidaṃ dukkaṭam
pahārapaccayā, udāhu uggiraṇapaccayāti? Pahārapaccayā eva dukkaṭam,
purimaṃ uggiraṇapaccayā pācittiyanti sadukkaṭam pācittiyam yujjati.
Purimañhi uggiraṇam, pacchā pahāro. Na ca pacchimaṃ pahāraṃ nissāya
purimaṃ uggiraṇam anāpattivatthukaṃ bhavitumarahatīti no takkoti²
ācariyo.

Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vajira-Ṭī 335 piṭṭhepi.

2. Vajira-Ṭī 337 piṭṭhepi.

7. Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā

Paro kukkucceṇ uppādetu vā, mā vā, taṃ appamāṇaṃ.
“Kukkucuppādanan”ti tatiyamaṅgaṃ tassa adhippāyavasena vuttanti
 veditabbaṃ.

Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

Upassutinti yathā upakujjhaṃ “samīpakujjhan”ti vuccati, tathā upassuti
 “samīpassuti”ti veditabbā. Yattha ṭhito suṇāti, taṃ **ṭhānanti** attho. **Suṭīti**
 panettha paresaṃ vacanasaddo ca. So hi suyyatīti **suti** nāma. Upasuyyati vā
 etthāti **upassubhi**. Okāso hi **suti** nāma. **Imesaṃ sutvāti** ettha “vacanan”ti
 pāṭhaseso.

Samuṭṭhānādīni atīadvayasadisānīti na gahetabbāni.
Theyyasatthasamuṭṭhānaṃ. Siyā kiriyāṃ gantvā savane. **Siyā akiriyaṃ**
 ṭhitaṭṭhānaṃ āgantvā vadantānaṃ ajānāpanavasena samuṭṭhānato.
“Saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavaḷḷaṃ, kāyakaṃ, vacikammaṃ,
akusalacittaṃ, dukkhavedanan”ti likhitaṃ.

Upassutisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā

Appamattakavissajjanakena pana cīvaraṃ karontassa
 senāsanakkhandhakavaṇṇanāyaṃ¹ vuttappabhedāni sūci-ādīni
 anapaloketvāpi dātabbāni. Tato atirekaṃ dentena apalokanakammaṃ
 kātabbaṃ. Evaṃ kataṃ pana apalokanaṃ kammalakkhaṇamevāti adhippāyo.
 Evaṃ sabbattha **kammalakkhaṇaṃ** veditabbaṃ. Gāmasīmāvihāresu
 osāraṇādīni saṃghakammāniyeva na vaṭṭati. Vissajjiyavebhaṅgiyāni pana
 vaṭṭanti. “Saṃghassa santakan”ti sāmāññato avatvā “imasmiṃ vihāre
 saṃghassa santakan”ti apaloketabbanti ca, **“samuṭṭhānādīni**
adinnādānasadisāni, idaṃ pana dukkhavedanan”ti pāṭhoti ca likhitaṃ.

Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 4. 332 piṭṭhe.

10. Chandamadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā

Sannipātaṃ anāgantvā ce chandaṃ na deti, anāpattīti eke. Dukkaṭanti eke dhammakammantarāyakaraṇādhippāyattā.

Chandamadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

Akappiyena vāti suvaṇṇarajatamayamañcādinā. **Kappiyamañico sampāṭicchitabboti** “saṃghassa demā”ti dinnam sandhāya vuttam, tehi pana “vihārassa demā”ti vutte suvaṇṇarajatamayādi-akappiyamañcāpi sampāṭicchitabbāti ca, “arañjaro bahu-udakagaṇhanako”ti ca, “**saṃghikaparibhogena vāti** sace ārāmikādayo paṭisāmetvā paṭidentī, paribhuñjitum vaṭṭatī”ti ca, “kaṃsalohādibhājanam saṃghassa dinnampi pārihāriyam na vaṭṭatī”ti¹ **samantapāsādikāyam** vuttattā attano hatthena gahetvā paṭisāmitum na labhatīti ca, “vedhako kāyabandhanassāti vadantī”ti ca, “hiṅgu hiṅguliharitālamanosilā añjanānī”ti pāṭhoti ca, “dārumayo vā -pa-apādakopi samuggo”ti pāṭhoti ca, “**dārumayo tumboti** dārumayo udakatumbo”ti ca, “thambhatulāsopānaphalakādīsū”ti ca likhitam.

Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā

Eko bhikkhu ukkhittakassa dātukāmo hoti, tassa dānam nivāretvā aññassa dāpeti, anāpatti. Tathā saddhādeyyavinipātanam karontassa dāpeti. Attano nissitakā itthannāmassa pattam dātukāmā apucchanti, “visabhāgo eso, sabhāgassa dehi”ti vadati. Anāpatti attano bhārabhūtattā. Tassa pana dātukāmam aññassa

1. Vi-Ṭṭha 4. 80 piṭṭhe.

dāpeti, āpatti eva. Sabbattha āpucchitvā dātukāmaṃ yathāsukhaṃ vicāretuṃ labhati.

Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

Asayanighareti parikkhittassa bahibhūtesu rukkhamūlādīsu. “Sace khattiyova hoti, nābhisitto, abhisittova hoti, na khattiyo, rakkhati”ti ācariyo “khattiyatā, abhisittatā”ti āpattiyā aṅgabhāvena vuttattā. “**Samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyan**”ti pāṭho.

Antepurasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

Sabbopi kathāmaggo **bhaṇḍāgārikasīsenā** nikkhipanaṃ, gopanañca paṭikkhipitvā pavatto.

Ratanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Vikālagāmappavesanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Santaṃ bhikkhuṃ**”ti ca “**anāpucchā**”ti ca “**tathārūpā accāyikāti ca imāti ettha tisso**”ti pāṭho. “**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyan**”ti pāṭho.

Vikālagāmappavesanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā

Taṃ assāti taṃ bhedanakaṃ assa pācittiyassa atthi paṭhamañ bhedanam katvā pacchā desetabbatā. Esa nayo itaresupi. **Vāsijaṭeti** vāsidaṇḍake.

Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhaṅgulapādakanti bhāvanapumsakaṃ. Tulāsaṅghāte ṭhapanameva **aṭṭa-**karaṇam.

Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

Kiñcāpi paṭilābheveva pācittiyam viya dissati, paribhoge eva pana āpatti daṭṭhabbā. “Aññena kataṃ paṭilabhitvā paribhuñjati, āpatti dukkaṭassā”¹ti vacanam ettha sādhamam.

Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Kiñcāpi nisīdanassa jāti na dissati ettha, tathāpi cīvarakkhandhake² anuññātattā, “nava cīvarāni adhiṭṭhātabbānī”³ti ettha ca pariyāpannattā cīvarajāti evassa jātīti veditabham. “Lābhe sadasam, alābhe adasampi vaṭṭati”³ti eke, taṃ na yuttam “nisīdanam nāma sadasam vuccati”³ti tassa saṅṭhānaniyamanato.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ratanavaggo navamo.

Suddhapācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 220 piṭṭhe.

2. Vi 3. 409 piṭṭhe.

3. Vi 2. 221 piṭṭhe.

Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Yāmakālikādīsu āhāratthāya eva dukkaṭaṃ. Tampi āmisena asambhinnarase, sambhinne pana ekarase pāṭidesanīyameva.

Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

“**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Ārāme vā ārāmūpacāre vā paṭiggahetvā ajjhoharantassāti ārāme vā ārāmūpacāre vā paṭiggahetvā ārāme vā ārāmūpacāre vā ajjhoharantassāti attho.

Bahārāme paṭiggahitaṃ ajjhārāme bhuñjantassa anāpatti. Aṅgesu ca “ajjhārāme vā ārāmūpacāre vā paṭiggahaṇaṃ”ti gahettabbaṃ. Ajjhārāme hi dassite ārāmūpacāraṃ dassitamevāti. “**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sekhiyakaṇḍa

Sekhiyesu satipi vītikkame¹ anādariyāpekkhasseva āpattīti dassanattamaṃ kārako na vutto. Ayañhi vinayadhammatā, yadidaṃ sāpekkhe kārakaniddeso, so vuttaniyame vidhi, bhummakaraṇaṇca. Aṭṭhaṅgulādhikampi otāretvā nivāsetuṃ vaṭṭati. Tato paraṃ otārentassa² dukkaṭanti **mahā-aṭṭhakathāyaṃ** vuttaṃ. **Ārāme vāti** buddhupaṭṭhānādikāle. **Pārupitabbanti** uttarāsaṅgakiccavasena vuttaṃ.

Ṭhatvāti ettha gacchantopi parissayābhāvaṃ oloketuṃ labhatiyevā³ likhitaṃ. Yathā vāsūpagatassa antaraghare kāyaṃ vivarivā nisīdituṃ vaṭṭati, tathā tassa santike gantukāmassapi kāyabandhanaṃ abandhitvā saṅghāṭim apārupitvā gāmapavesanamanārocetvā yathākāmaṃ gantuṃ vaṭṭati. Tasmā addhānamaggagamanakāle eko bhikkhu gāmapavesanavattaṃ pūretvā gāmaṃ pavisitvā ekaṃ āvasathaṃ puratova ṭhitaṃ patvā parikkhāraṃ ṭhapetvā vāsūpagato ce hoti, itarehi tassa santikaṃ yathāsukhaṃ gantuṃ vaṭṭati. Ko pana vādo catūhapañcāhaṃ vāsamadhiṭṭhāya vasitabhikkhūnaṃ santikaṃ gantuṃca vāsūpagatānaṃ santikaṃ gantuṃca vaṭṭatīti. Buddhapūjampi yathāsukhaṃ gantuṃ vaṭṭati. Vuttampi cetam aṭṭhakathāyaṃ “anāpatti kāraṇaṃ paṭicca tahaṃ tahaṃ oloketī”ti. Tattha **kāraṇaṃ** nāma āmisapūjāti veditabbāti likhitaṃ.

Chabbīsatisāruppavaṇṇanā niṭṭhitā.

Yasmā “samatittiko piṇḍapāto paṭiggahetabbo”ti⁴ vacanaṃ piṇḍapāto samapuṇṇo paṭiggahetabboti dīpeti, tasmā attano hatthagate patte piṇḍapāto diyyamāno thūpikatopi ce hoti, vaṭṭatīti dīpito hoti. Sūpodanaviññattiyaṃ mukhe pakkhipitvā vippaṭisāre uppanne puna uggiritukāmassāpi sahasā ce pavisati, ettha **asañcicca bhuñjati** nāma. Viññattikataṅca akataṅca ekasmim ṭhāne ṭhitaṃ sahasā anupadhāretvā gahetvā bhuñjati, **assatiyā bhuñjati** nāma.

1. Atikkame (Ka)

3. Vajira-Ṭī 346 piṭṭhepi.

2. Sesānaṃ otārite (Ka)

4. Vi 2. 249 piṭṭhe.

Sayaṃ yānagato hutvā, yathā **yānatassa** ce.

Alaṃ vatthuṃ tathā nālaṃ, sachatto **chattapāṇino**.

“Sūpodanaviññattisikkhāpadaṃ theyyasatthasamuṭṭhānaṃ, kiriyāṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, dukkhavedanaṃ”ti pāṭho.

Sekhiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhupātimokkhavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhunīpātimokkhaṅṅanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Pārājikakaṇḍa

Abhilāpamattamevāti ettha daharavasena “bhante”ti ca vuḍḍhavasena “āvuso”ti ca tattha duvidho abhilāpo, idha pana vuḍḍhadaharānaṃ “ayyā”ti ekameva.

Kāyasamsagge vuttanayenāti ettha tabbahulanayena kiriyasamuṭṭhānatā vuttā. “Kāyasamsaggaṃ samāpajjeyyā”ti avatvā pana “sādiyeyyā”ti vuttattā akiriyatopi samuṭṭhātīti veditabbaṃ. Yathā cettha, evaṃ heṭṭhā “manussitthiyā tayo magge methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassa āpatti pārājikassā”ti-ādinā¹ nayena kiriyasamuṭṭhānataṃ vatvā tadanantaraṃ “bhikkhupaccatthikā manussitthiṃ bhikkhussa santikaṃ ānetvā vaccamaggena aṅgajātaṃ abhinisīdenti, so ce pavesanaṃ sādiyati”ti-ādinā¹ nayena akiriyasamuṭṭhānassapi vuttattā paṭhamapārājikāyapi tabbahulanayeneva kiriyasamuṭṭhānatā veditabbā. Na hi pavesanasādiyanādimhi kiriyasamuṭṭhānatā dissati.

Aṅgajātacalanañcettha na sārato daṭṭhabbaṃ “so ce pavesanaṃ na sādiyati, pavīṭṭhaṃ na sādiyati, ṭhitaṃ na sādiyati, uddharaṇaṃ sādiyati, āpatti pārājikassā”ti² ettha ṭhitanasādiyane pakatīyāpi paripuṇṇacalanattā. Sādiyanapaccayā paṭisevanacalanañcettha na dissatevāti tabbahulanayeneva kiriyasamuṭṭhānatā gahetabbā.

Apica bhikkhuniyāpi paṭhamapārājike tassa sādiyanassa sarūpena vuttattā tadanurūpavasena vibhaṅganayamanoloketvā “kiriyasamuṭṭhānaṃ”icceva vuttaṃ. Yathā cetesu tabbahulanayena kiriyasamuṭṭhānatā vuttā, tathā surādīnaṃ akusaleneva pātabbatā. Itarathā “yam

1. Vi 1. 35 piṭṭhe.

2. Vi 1. 36 piṭṭhe.

akusaleneva āpajjati, ayaṃ lokavajjā, sesā paṇṇattivajjā”ti vutte lokavajjapaṇṇattivajjānaṃ niyamalakkaṇasiddhi hoti, tathā taṃ avatvā “yassā sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, ayaṃ lokavajjā, sesā paṇṇattivajjā”ti¹ vutte lokavajjavacanaṃ niratthakaṃ siyā vatthu-ajānanapakkhepi akusaleneva pātabbattā. Yasmā tattha surāpānavītikamassa akusalacittuppādo natthi, tasmā **khandhakatthakathāyaṃ** “majjapāne pana bhikkhuno ajānitvāpi bījato paṭṭhāya majjaṃ pivantassa pācittiyaṃ. Sāmaṇero jānitvāva pivanto sīlabhedam āpajjati, na ajānitvā”ti² vuttaṃ, na vuttaṃ “vatthu-ajānanapakkhe pāṇātipātādīnaṃ siddhikara-akusalacittuppādasadise cittuppāde satipi sāmaṇero sīlabhedam nāpajjati”ti. Abhinivesavacanaṃ pāṇātipātādīhi samānagatikattā sāmaṇeraṇaṃ surāpānassa. “Surāmerayime”ti vatthum jānitvā pātabbatādivasena vītikkamantassa akusalassa asambhavo natthi. Tena vuttaṃ “yassā sacittakapakkhe”ti-ādi¹.

Kiñcetha—yuttivacanena arahantānaṃ appavisanato sacittakācittakapakkhesu akusalaniyamoti ce? Na, dhammatāvasena sekkhānampi appavisanato. Acittakapakkhe akusalaniyamābhāvadassanattam supantassa³ mukhe pakkhitthajalabindumiva surābindu-ādayo udāharitabbā. Tabbahulanayena hi atthe gahite pubbenāparam aṭṭhakathāya sameti saddhim pāḷiyā cāti. Ācariyāpi surāpāne akusalaniyamābhāvameva vadanti. Ekacce pana kiriyasamuṭṭhānatā panassa tabbahulanayameva, na paṭhamapārājike. Kathaṃ? Kāyasaṃsaggasikkhāpadaṃ paṭhamapārājikasamuṭṭhānaṃ. Ettha bhikkhussa ca bhikkhuniyā ca kāyasaṃsaggabhāve sati bhikkhunī kāyaṅgaṃ acopayamānāpi citteneva adhivāseti, āpajjati, na evaṃ bhikkhu. Bhikkhu pana copayamānova āpajjati, evameva paṭhamapārājikepi copane sati eva āpajjati, nāsati. **Pavesanaṃ sādīyatīti** ettha pavesanasādiyanam nāma sevana-cittuppādanaṃ, maggena vā maggappaṭipannaṃ icchanti. Tassāpi kāyacalanam ekantaṃ atthi eva. Evaṃ santepi vīmaṃsitvā gahetabbanti vadantīti likhitaṃ.

Pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 112 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 296 piṭṭhe.

3. Suttassa (Ka) Vajira-Ṭṭi 353 piṭṭhe passitabbam.

Samghādisesakaṇḍa

1. Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhunīnaṃ samghādisesaṃ patvā vuṭṭhānavidhayo sandassanatthaṃ “ayaṃ bhikkhunī -pa- āpannā”ti puggalāniyamaṃ katvā pārājikato adhippāyanti “nissāraṇīyaṃ samghādisesaṃ”ti āpattināmaggaḥaṇāṅca kataṃ. “Samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisāni, idaṃ pana kiriyamevā”ti pāṭho.

Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Corivuṭṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā

Katthaci agantvā nisinnaṭṭhāne eva nisīditvā karontiyā vācācittato, khaṇḍasīmādigatāya kāyavācācittato.

Corivuṭṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā

“Ābhogaṃ vinā”ti vuttattā ābhoge sati anāpatti, imasmiṃ pana sikkhāpade samantapāsādikāyaṃ¹ upacārātikame āpatti vuttā, idha okkame. Dvīsupi vuttaṃ atthato ekameva gāmantaragamanasamghādisesaṃ upacārassa sandhāya vuttattā, Gaṇamhā ohīyanassa virodho. “Araññe”ti idaṃ atthavasena vuttaṃ, gāmantarepi hoti eva.

Sikkhāpadā buddhavarena vaṇṇitāti gāthāya vasena, aṭṭhakathāyampi gāmantarapariyāpannaṃ nadipāranti vuttaṃ.

Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

“Chādanapaccayā pana dukkaṭaṃ āpajjati”ti idaṃ—

“Āpajjati garukaṃ sāvasesaṃ,
Chādeti anādariyaṃ paṭicca.
Na bhikkhunī no ca phuseyya vajjaṃ,
Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti¹—

imāya virujjhati. Tasmā pamādalekhā viya dissatīti gavesitabbo ettha attho. Bhikkhūnaṃ mānattakathāyaṃ “parikkhittassa vihārassa parikkhepato, aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamitvā”ti² vuttaṃ, idha pana “**gāmūpacārato ca bhikkhūnaṃ vihārūpacārato ca dve leḍḍupāte**”ti-ādi vuttaṃ. Tatra bhikkhūnaṃ vuttappakārappadesaṃ atikkamitvā gāmepi taṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, bhikkhunīnaṃ pana gāme na vaṭṭati. Tasmā evaṃ vuttanti eke. Apare pana bhikkhūnampi gāme na vaṭṭati. Bhikkhuvihāro nāma pubbe eva gāmūpacāraṃ atikkamitvā ṭhito, tasmā gāmaṃ avatvā vihārūpacārameva heṭṭhā vuttaṃ. Bhikkhūnīnaṃ vihāro gāme eva vaṭṭati, na bahi, tasmā gāmūpacāraṇca vihārūpacāraṇca ubhayamevettha dassitaṃ. Tasmā ubhayatthāpi atthato nānāttaṃ natthīti vadanti. Yaṃ yujjati, taṃ gahetabbaṃ.

Samghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 5. 379 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 4. 17; Kaṅkhā-Ṭṭha 147 piṭṭhesu.

Nissaggiyakaṇḍa

Dutiye idha bhājāpitāya laddhacīvaram nissaggiyam hoti, tam vinayakammaṃ katvāpi attanā na labbhati.

Tatiye “**samuṭṭhānādīni adinnādānasadisāni, idaṃ pana dukkhavedanan**”ti pāṭho.

Catutthe paṭhamam viññattam alabhitvā aññam tato unatarampi labheyya, nissaggiyameva aṅgasampattito.

Nissaggiyapācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍa

1. Paṭhamavaggavaṇṇanā

Paṭhame haritapattavaṇṇo **haritako**. **Cāpalasuṇaṃ** amiñjako. Aṅkuramattameva hi tassa hoti. **Paḷaṇḍukā**dayo sabhāveneva vaṭṭanti. **Sūpasampākādi** vināpi antamaso yāgubhattepi pakkhipituṃ vaṭṭatīti likhitaṃ, “bhikkhuniyāpi gilānāya purebhattameva lasuṇaṃ kappati, na agilānāyā”ti abhayagirīnaṃ uggahoti.

Dutiye ābādhapaccayā bhikkhunisaṅghaṃ āpucchitā saṃharāpetuṃ vaṭṭati, bhikkhussa ettha ca lasuṇe ca dukkaṭaṃ.

Sattame “**samuṭṭhānādīni addhānamaggasikkhāpadasadisāni**”ti pāṭho.

Navame **kuṭṭo** nāma gharakuṭṭo. **Pākāro** nāma parikkhepapākāro.

Chaḍḍitakhetteti purāṇakhette. Saṅghasantake bhikkhussa chaḍḍetuṃ vaṭṭati saṅghapariyāpannattā. Bhikkhunīnampi saṅghasantake bhikkhusaṅghasantake vuttanayeneva vaṭṭati. Evaṃ santepi sārūppavasena kātābanti likhitaṃ.

Dasame “**sayāṃ tāni vatthūni karontiyā**”ti-ādi idha sikkhāpade natthi. Kasmā? Eḷakalomasamuṭṭhānattā. Yadi evaṃ kasmā vuttanti ce? Suttānulomamahāpadesato. Yadi naccādīni passituṃ vā suṇituṃ vā na labhati, pageva attanā kātunti nayato labbhamānattā vuttaṃ. Itarathā mahāpadesā niratthakā siyuṃ. “Evaṃ aññatthapi nayo netabbo. Samuṭṭhānampi idha vuttameva aggahetvā chasamuṭṭhānavasena gahetabban”ti ācariyā. Idha vuttaṃ samuṭṭhānaṃ nāma mūlabhūtassa antarā vuttāpattiyā, tasmā eḷakalomasamuṭṭhānamevāti apare. **Ārāme ṭhatvāti** na kevalaṃ ṭhatvā, tato gantvā pana sabbiriyāpathehipi labhati. **Ārāme ṭhitāti** pana ārāmapariyāpannāti attho. Itarathā nisinnāpi na labheyyāti.

Paṭhamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyavaggavaṇṇanā

Pañcame **upacāro** dvādasahattho. “**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Sattame **dhuvapaññatteti** bhikkhunīnaṃ atthāya. **Kulānī**ti kulagharāni.

Dutiyavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyavaggavaṇṇanā

Catutthe saṅghāṭi-ādivasena adhiṭṭhitānaṃ **saṅghāṭicāraṃ**.

Pañcame “**idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Chaṭṭhe **aññasmiṃ parikkhāre dukkaṭanti** thālakādīnaṃ vā sappitelādīnaṃ vā aññatarasmiṃ.

Tatiyavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthavaggavaṇṇanā

Chaṭṭhe saṃsatthavihārasikkhāpade “**sesametta paṭhama-ariṭṭhasikkhāpade vuttavinicchayasadisamevā**”ti pāṭho.

Catutthavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Pañcamavaggavaṇṇanā

“Cittāgāraṃ nāma yattha kathaci manussānaṃ kīḷitum ramitum kataṃ hoti”ti-ādīnā pāḷiyaṃ vuttatā cittāgārādīni sabbesaṃ atthāya katāni, na rañño eva.

Sattame etena nissajjitum kappiyaṃ vuttaṃ. “Nissajjitvā paribhuñjati”ti² pāḷi ca atthi. “**Samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho. Aṭṭhamepi esova pāṭho.

Pañcamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 392 piṭṭhe.

2. Vi 2. 399 piṭṭhe.

6. Chaṭṭhāvaggavaṇṇanā

Dasame “**samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Chaṭṭhāvaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Aṭṭhamāvaggavaṇṇanā

Paṭhamadutiyatatiyesu “**gihigatā**”ti vā “**kumāribhūtā**”ti vā na vattabbā. Vadanti ce, kammaṃ kuppati.

Ekādasame **chandaṃ avissajjetvāti** “yathāsukhan”ti avatvā. Ettha pana ayaṃ vinicchayo—“pārivāsikachandadānenā”ti idaṃ uddharitvā “vuṭṭhitāya parisāyā”ti¹ padabhājanāṃ vuttaṃ. Etassa pana **samantapāsādikāyaṃ** “vuṭṭhitāya parisāyāti chandaṃ vissajjetvā kāyena vā vācāya vā chandavissajjanamattena vā vuṭṭhitāyā”ti² vuttaṃ. Idha chandassa pana avissaṭṭhattā kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti vuttaṃ. Tasmā chandaṃ avissajjetvā dvādasahatthapāse viharitvā puna sannipātakaraṇaṅca vaṭṭatīti likhitāṃ.

Aṭṭhamāvaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Navamāvaggavaṇṇanā

Tatiye “**sesaṃ vuttanayena veditabbaṃ, idaṃ pana akusalacittaṃ**”ti pāṭho.

Catutthe **vuttanayenāti**¹ tatiye vuttanayena.

Ekādasame “**samuṭṭhānādīni kathinasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Dvādasame “**samuṭṭhānādīni padasodhammasadisāni, idaṃ pana kiriyākiriyaṃ**”ti pāṭho.

Terasame “saṅkaccikaṃ nāma adhakkhakaṃ ubbhanābhi, tassā paṭicchādanatthāyā”ti⁴ pāḷiyaṃ vuttattā idhāpi “**adhakkhaka-ubbhanābhisāṅkhātassa sarīrassa**

1. Vi 2. 448 piṭṭhe.

3. Vuttasadisameva (Aṭṭhakathāyaṃ)

2. Vi-Ṭṭha 3. 225 piṭṭhe.

4. Vi 2. 462 piṭṭhe.

paṭicchādanatthan”ti pāṭho. Aparikkhepe āpattiparicchedaṃ samantapāsādikavasena aggahetvā idha vuttanayena gahetabbanti likhitam.

Navamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Suddhapācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānavinicchayavaṇṇanā

Samuṭṭhānānaṃ vinicchaye pana giraggasamajjādīni “acittakāni lokavajjā nī”ti vuttattā “naccan”ti vā “gandhan”ti vā ajānitvāpi dassanena, vilimpanena vā āpajjanato vatthu-ajānanacittena **acittakāni**. “Naccan”ti vā “gandhan”ti vā jānitvā passantiyā, vilimpantiyā vā akusalattā eva **lokavajjāni**. Corivuṭṭhāpanādīni “**cori**”ti-ādinā vatthum jānitvā karaṇeyeva āpajjanattā¹ **sacittakāni**. Upasampadādīnaṃ ekantākusalacitteneva akattabbattā **paṇṇattivajjāni**. “Idha sacittakācittakatā paṇṇattijānanā jānanatāya aggahetvā vatthujānanā jānanatāya gahetabban”ti likhitam. Adhippetattā saṅkhepato dassanābhāvā—

Acittakattaṃ dvidhā mataṃ, vatthupaṇṇatti-aññāṇā.

Vuttaṃ ñāṇaṃ dvidhā idha, sakanāmena aññātaṃ.

Paranāmañca jānanaṃ, vatthussekam balakkāre.

Ekadhā samacārike, tasmim tappaṭibandhoti.

Paranāmena jānanaṃ, dvidhā muttādike ekaṃ.

Ekaṃ lomādike matanti, ayaṃ bhedo veditabbo.

Sesamettha uttānaṃ, anuttānatthe vuttavinicchayattā na uddhaṭanti.

Samuṭṭhānavinicchayavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhunīpātimokkhavaṇṇanā niṭṭhitā.

Kaṅkhāvitaraṇīpurāṇaṭṭikā niṭṭhitā.

1. Āpattisabbhāvato (Vajira-Ṭī 388 piṭṭhe.)

Kaṅkhāvitaraṇī-abhinavaṭīkā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Ganthārambhakathā

Tilokatilakaṃ buddhaṃ, vande suddhaguṇākaraṃ.

Karuṇāsītalībhūta-hadayaṃ mahitodayaṃ.

Tenāpi dhammarājena, lokekācariyena yo.

Pūjito tañca saddhammaṃ, vande gambhīramuttamaṃ.

Munindacandasaddhamma-raṃsīhi vimalehi yo.

Bodhitohaṃ sadā vande, taṃ saṅghaṃ kumudākaraṃ.

Vinaye nayagambhīre, sabbathā pāraddassinā.

Vādinā duttarāgādha-sabbasatthamahaṇṇave.

Yā katā **buddhaghosena**, therena thiracetasā.

Kaṅkhāvitaraṇī nāma, mātikaṭṭhakathā subhā.

Thirānekaguṇoghena, therena vinayaññunā.

Kalyāṇācārayuttana, dhīmatā munisūnuna.

Vinayaṭṭhitikāmena, **sumedhenā**tiyācīto.

Tamahaṃ vaṇṇayissāmi, suvisuddhamanākulaṃ.

Sādhavo taṃ nisāmetha, sakkaccaṃ mama bhāsatoti.

Ganthārambhakathāvaṇṇanā

Sabbakusaladhammappamukhassa vipuloḷāraguṇavisesāvahassa
paramagambhīrassa pātimokkhaṃ atthasaṃvaṇṇanaṃ

kattukāmayamācariyo paṭhamaṃ tāva “**buddhaṃ dhammaṃ**”ti-ādinā
ratanattayappaṇāmakaraṇena attano cittasantānaṃ punāti.

Visuddhacittasantānanissayā hi paññā tikkavisadabhāvappattiyā
yathādhippetasaṃvaṇṇanāya pariyosānagamanasamatthā

hotīti. Apica ratanattayappaṇāmena vidhutasabbakibbise cittasantāne bhavantarūpacitānīpi antarāyikakammāni paccayavekallato yathādhippetāya atthasaṃvaṇṇanāya nālamantarāyakaraṇāyātipi ācariyassa ratanattayavandanā.

Tattha buddhasaddassa tāva “bujjhītā saccānīti buddho, bodhetā pajāyāti buddho”ti-ādinā¹ niddesanayena attho veditabbo. Atha vā savāsanāya aññāṇaniddāya accantavigamato, buddhiyā vā vikasitabhāvato buddhavāti **buddho** jāgaraṇavikasanatthavasena. Atha vā kassacipi ñeyyadhammassa anavabuddhassa abhāvena, ñe yyavisesassa ca kammabhāvena aggahaṇato kammavacanicchāya abhāvena avagamanatthavaseneva kattuniddeso labbhatīti buddhavāti **buddho** yathā “dikkhito na dadātī”ti. Attato pana pāramitāparibhāvitena sayambhuññāṇena sahaṃvāsanāya vigataviddhastaniravasesupakkilesa mahākaruṇāsabbaññūtaññāṇādi-aparimeyyaguṇagaṇādhārova khandhasantāno buddho. Yathāha—

“Buddhoti yo so bhagavā sayambhū anācariyako pubbe
ananussutesu dhammesu sāmāṃ saccāni abhisambujjhi, tattha ca
sabbaññūtaṃ patto, balesu ca vasībhāvan’ti²,

taṃ buddhaṃ.

Dhāretīti **dhammo**. Ayam hi yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjamāne apāyadukkhe, saṃsāradukkhe ca apatamāne dhāretīti, tannibbattakakilesavidhamsanañcetta dhāraṇaṃ. Evañca katvā ariyamaggo, tassa tadatthasiddhihetutāya nibbānañcāti ubhayameva nippariyāyato dhāreti. Ariyaphalañca pana taṃsamucchinnakilesapaṭippassambhanena tadanukūlatāya, pariyattidhammo ca tadadhigamahetutāyāti ubhayampi pariyāyato dhāretīti veditabbaṃ, taṃ dhammaṃ. **Ca**-saddo samuccayattho. Tena yathāvuttaṃ buddhaṃ, imañca dhammaṃ vanditvāti buddharatanena saha vandanakiriyāya dhammaratanaṃ samuccinoti.

Na kevalaṃ idaṃ dvayamevāti āha “**saṃghaṇcā**”ti. Ariyena diṭṭhisīlasāmaññena saṃhato ghaṭitoti **saṃgho**, aṭṭha-ariyapuggalasamūho.

1. Khu 7. 363; Khu 8. 197 piṭṭhesu; Khu 9. 172 piṭṭhe Paṭisambhidāmaggepi.

2. Khu 7. 363; Khu 8. 197; Khu 9. 172 piṭṭhesu.

tehi tehi vā maggaphaleti kilesadarathānaṃ
 samucchedaṭṭhapaṭṭhambhanavasena sammadeva ghātitattā **saṃgho**,
 pothujjanikasamghassāpi pubbabhāgappaṭṭipadāya ṭhitattā purimacetanāya
 viya dāne ettheva saṅgaho daṭṭhabbo. Sopi hi kiñcāpi ariyena
 diṭṭhisīlasāmañña asamhato, niyyānikapakkhiyena pana pothujjanikena
 samhatattā dakkhiṇeyyapaṇipātāraho **saṃgho**evāti, taṃ saṅghaṃ. **Ca-**
 saddassattho etthāpi vuttanayeneva veditabbo.

Kimvisiṭṭhaṃ buddhaṃ, dhammaṃ, saṅghaṅcāti āha
 “**vandanāmānapūjāsakkārabhājanan**”ti. Idañca visesanaṃ paccekamaṃ
 yojetabbaṃ “vandanāmānapūjāsakkārabhājanan. Buddhaṃ -pa-
 vandanāmānapūjāsakkārabhājanan saṅghaṅcā”ti. Tattha sadevakena lokena
 arahatādīhi guṇehi seṭṭhabhāvena kariyamāno paṇāmo **vandanā**, sammāno
māno, gandhapupphādīhi upahāro **pūjā**, abhisankhatapaccayadānaṃ
sakkāro, vandanā ca māno ca pūjā ca sakkāro ca **vandanāmānapūjāsakkārā**,
 tesam mahapphalabhāvakaraṇena bhājanattā ādhārattā
vandanāmānapūjāsakkārabhājanan. Iminā ratanattayassa arahatādīhi guṇehi
 asamabhāvaṃ dasseti. Tandassanampi takkatassa nipaccakārassa
 sasantānapavanādivasena yathādhīpetāya atthasamvaṇṇanāya
 nipphādanasamatthabhāvadīpanatthanti veditabbaṃ.

Vipprasanna cetasā vanditvāti arahatādī-
 anekappakāraguṇavisesānussaraṇavasena vividhena, visesena vā pasannena
 manasā saddhiṃ kāyavacāhi karaṇabhūtāhi abhivandiyāti attho, tīhi dvārehi
 namassitvāti vuttaṃ hoti. Tividhā cāyaṃ vandanā
 kāyavacīmanovandanānaṃ vasena. Tattha vuddhādiguṇārammaṇā
 kāmāvacarakusalakiriyānaṃ aññataracetanā kāyavacīviññattiyō
 samuṭṭhāpetvā kāyavacīdvārasena uppannā **kāyavacīvandanā**ti vuccati,
 ubhayaviññattiyō pana asamuṭṭhāpetvā manodvārasena uppannā
manovandanāti. Imassa padassa “vaṇṇanaṃ vaṇṇayissāmī”ti iminā
 sambandho.

Evam ratanattayassa paṇāmaṃ dassetvā idāni attano nissayabhūtānaṃ
 aṭṭhakathācariyānañca paṇāmaṃ dassento “**theravaṃsappadīpanan**”ti-
 ādimāha. Tattha katañjali pubbacariyasīhānaṃ namo katvāti sambandho.
 Kato añjali karapuṭo etenāti **katañjali**. Chandānurakkhaṇattham hettha

dīgho, katañjali hutvāti vuttam hoti. **Pubbācariyā** porāṇaṭṭhakathākārā tambapaṇṇiyā mahātherā, te eva parissayasahanato, paṭipakkhabhūtakilesahananato, paravādimigehi apadhamāsanīyato ca sīhasadisattā **sīhāti pubbācariyasīhā**, tesam pubbācariyasīhānam. Kīdisā te pubbācariyasīhā, yesam tayā¹ namo karīyatīti āha “**theravaṃsappadīpānan**”ti-ādi. Tattha **theravaṃsappadīpānanti** thirehi sīlakkhandhādīhi samannāgatāti **therā**, mahākassapādayo, tesam vaṃso anvayoti **theravaṃso**. Etena bhinnaladdhikānam sattarasabhedānam mahāsaṃghikādīnam vaṃsam paṭikkhipati, theravaṃsapariyāpannā hutvā pana āgamādhigamasampannattā paññāpajjotena tassa theravaṃsassa dīpanato **theravaṃsappadīpā**, pubbācariyasīhā, tesam theravaṃsappadīpānam. Asamhīrattā **thirānam**. **Vinayakkameti** ārambhānurūpavacanametam, te pana suttābhidhammesupī thirā eva.

Evam aṭṭhakathācariyānampi paṇāmanā dassetvā idāni samvaṇṇetabbadhammavisesassa abhidhānānisaṃsam, desakasampattiyo ca dassento “**pāmokkhan**”ti-ādimāha. Tattha mahesinā yaṃ pātimokkham pakāsīnti sambandho. Tattha **mahesināti** mahante sīlādike pañca dhammakhandhe eṣi gavesīti **mahesi**. Mahantehi esitoti vā puthujjanasekhāsekha-isīhi viṣiṭṭhattā mahanto isīti vā **mahesi**, sammāsambuddho, tena mahesinā. **Pātimokkhanti** sattāpattikkhandhasamvarabhūtam sikkhāpadasīlam, taddīpanato ubhatovibhaṅgasuttasaṅkhātam ganthapātimokkhameva vā. Kimbhūtanti āha “**pāmokkhan**”ti-ādi. Pamukhe sādhūti pamokkham, pamokkhameva **pāmokkham**, vajjapaṭipakkhattā anavajjānam samādhipaññāsaṅkhātānam parittamahaggatalokuttarānam kusalānam dhammānam ādi patiṭṭhābhūtanti attho. “Sīle patiṭṭhāya naro sapañño, cittaṃ paññañca bhāvayan”ti² hi vuttam. Mukhamivāti **mukham**, dvāram. Yathā hi sattānam khajjabhojjaleyyapeyyavasena catubbidhopi āhāro mukhena pavisitvā aṅgapaccāṅgāni pharati, evam yoginopi cātubhūmakakusalam sīlamukhena pavisitvā atthasiddhim sampādeti. Tena vuttam “mukhamivāti mukhan”ti. Atha vā **mukham** dvāram **mokkhappavesāya** nibbānasacchikiriyāyāti attho. Vuttam hi—

1. Mayā (Ka)

2. Sam 1. 13, 167; Khu 10. 197; Khu 11. 33 piṭṭhesu.

“Avipphaṭṭisārathāni kho ānanda kusalāni sīlāni”¹.

Kathā—

“Avipphaṭṭisāro pāmojjathāya, pāmojjaṃ pītathāya, pīti passaddhatthāya, passaddhi sukhatthāya, sukhaṃ samādhathāya, samādhi yathābhūtañāṇadassanathāya, yathābhūtañāṇadassanaṃ nibbidathāya, nibbidā virāgatthāya, virāgo vimuttathāya, vimutti vimuttiñāṇadassanathāya, vimuttiñāṇadassanaṃ anupādāparinibbānathāyā”² ca.

Evam samvaṇṇetabbadhammassa abhidhānādīm dassetvā idāni samvaṇṇanāya nimittaṃ dassetuṃ “**sūratenā**”^{ti}-ādinā catutthagāthamāha. Tattha **sūratenā**ti sobhane ratoti sūrato u-kārassa dīghaṃ katvā, tena sūratena, sobhane kāyikavācasikakamme ratenāti attho, vinītenāti vuttaṃ hoti. **Nivātenā**ti nīcavuttinā. **Sucisallekhavuttinā**ti sucibhūtā kilesasallikhanasamatthā vutti paṭipatti etassāti sucisallekhavutti, tena sucisallekhavuttinā, parisuddhāya appicchavuttiyā samannāgatenāti attho. **Vinayācārayuttenā**ti vārittacārittasilasampanna. Atha vā **vinayoti** cettha pātimokkhasamvarādibhedo samvaravinayo. **Ācāroti** ācāragocaraniddese āgatasamaṇasārūppācāro. **Soṇattherenā**ti ettha **soṇoti** tassa nāmaṃ. Thirehi sīlakkhandhādīhi samannāgatattā **thero**. **Yācitoti** abhiyācīto. Thero hi pātimokkhasa gambhīratāya duravagāhataṃ, ācariyassa ca taṃsamvaṇṇanāya sāmattiyaṃ ñatvā “pātimokkhasa tayā atthasamvaṇṇanā kātabbā. Evam hi sāsanaṃ suciraṭṭhitikā hoti”^{ti} sānisamṣagāravena yācanaṃ akāsi. Tadassa yācanaṃ attano samvaṇṇanāya nidānabhūtaṃ dassento “**yācīto**”^{ti} āha.

Ettha ca “sūratenā”^{ti} imināssa soraccaṃ vuccati. “Nivātenā”^{ti} iminā nīcamanatā nivātavuttitā, yāya nivātavuttitāya samannāgato puggalo nihatamano, nihata dappo, pādapuñchanacoḷakasamo, bhinnavisāṇūsabhasamo, uddhaṭṭadāḥasappasamo ca hutvā saṅho sakhilo

1. Am 3. 515 piṭṭhe.

2. Vi 5. 288 piṭṭhe.

sukhasambhāso hoti. “Sucisallekhavuttinā”ti iminā indriyaśaṃvarapaccayasannissita-ājīvapārisuddhisīlam. “Vinayācārayuttenā”ti iminā pātimokkhasaṃvarasīlam vuttanti vedītabbāṃ. Evamanekaguṇehi tassa abhiṭṭhavanāṃ yathāvuttaguṇasamannāgatassa sabrahmacāriṇo ajjhesanāṃ na sakkā paṭibāhitunti paramagambhīrassāpi pātimokkhasa atthasaṃvaṇṇanāyaṃ pavattāti dassanattāṃ. Kiñca— tādisassa ajjhesanāṃ nissāya kariyamānā atthasaṃvaṇṇanā tassa ajjhesanādhipaccena, mamañca ussāhasampattiyā na cirena pariyośanāṃ gacchatīti katanti vedītabbāṃ.

Evāṃ saṃvaṇṇanāya nimittāṃ dassetvā idāni tassavane sotujanassādaraṃ janetuṃ tappayojanakaraṇappakāraṇissayābhīdhanādiṃ dassento **“tatthā”**ti-ādi gāthādvayamāha. Tattha **tatthā**ti “yaṃ mahesinā pātimokkhaṃ pakāsitaṃ”ti vuttaṃ, tasmīṃ pātimokkhe. **Sañjātakaṅkhānanti** padapadatthavinicchayasena sañjātakaṅkhānaṃ, samuppannasāmsayānanti, attho. **Kaṅkhāvitaraṇattāyāti** yathāvuttasaṃsayassa atikkamanattāyā. **Tassā**ti pātimokkhasa. Vaṇṇiyati attho kathiyati etāyāti **vaṇṇanā**, aṭṭhakathā, taṃ vaṇṇanaṃ. Imassa ca “vaṇṇayissāmi”ti iminā sambandho. Kimbhūtanti āha **“paripuṇṇavinicchayan”**ti-ādi. **Paripuṇṇavinicchayanti** khandhakaparivārapadabhājanādivasena asādhāraṇavinicchayasassa ca nidānādivasena sattarasappahedassa ca sabbasikkhāpadasādhāraṇavinicchayasassa pakāsanaṭo sampuṇṇavinicchayaṃ.

Mahāvihāravāsīnanti mahāmeghavanuyyānabhūmibhāge paṭiṭṭhito vihāro **mahāvihāro**, yo satthuno mahābodhinā vibhūsito, tattha vasanti sīlenāti **mahāvihāravāsīno**, tesāṃ mahāvihāravāsīnaṃ. **Vācanāmagganissitanti** kathāmagganissitaṃ, aṭṭhakathānissitanti attho, mahāvihāravāsīnaṃ sīhaḷaṭṭhakathānayaṃ idha nissāyāti vuttaṃ hoti. **Vaṇṇayissāmi**¹ pavattayissāmi. **Nāmenā**ti attano guṇanāmena. Kaṅkhā vitaranti etāyāti **kaṅkhāvitaraṇī**, taṃ kaṅkhāvitaraṇiṃ. **Subhanti** atthabyañjanasampannattā sundaraṃ, saddalakkhaṇasubhato, vinicchayasubhato, viññeyyasubhato ca subhaṃ parisuddhaṃ. Ettha ca “kaṅkhāvitaraṇattāyā”ti iminā payojanaṃ dasseti, “paripuṇṇavinicchayan”ti

---

1. Vattayissāmi (Aṭṭhakathāyaṃ)

iminā samvaṇṇanāppakāraṃ, “mahāvihāravāsīnaṃ vācanāmagganissitaṃ”ti
iminā samvaṇṇanāya nissayavisuddhiṃ
nikāyantaraḷaddhisāṅkaradosavivajjanato, “vaṇṇayissāmī”ti iminā attano
ajjhāsayaṃ dassetīti daṭṭhabbaṃ. “**Vattayissāmī**”tipi pāṭho.

Ganthārambhakathāvāṇṇanā niṭṭhitā.

Nidānavañṇanā

Evam ratanattayapaṇāmādisahitaṃ saññādikaṃ dassetvā idāni
“pātimokkhaṃ vaṇṇanaṃ vaṇṇayissāmī”ti vuttatā pātimokkhaṃ tāva
vacanatthato, sarūpabhedato, ganthabhedato, uddesavibhāgato,
uddesaparicchato ca vavatthapetvā taduddesakkamenāyaṃ vaṇṇanā
bhavissatīti dassetuṃ “**tattha pātimokkhaṃ**”ti-ādi āradham.

Tattha **tatthā**ti tasmim gāthāpade. **Pa-atimokkhanti** pakārato abhiviya
sīlesu mukhabhūtaṃ. **Atipamokkhanti** tameva padaṃ upasaggabyattayena
vadati. Atha vā **pa ati mokkhanti** padacchedo, tassa
upasaggabyattayenatthamāha “**atipamokkhaṃ**”ti. Evam pabhedato
padavaṇṇanaṃ katvā saddatthato vadati “**atiseṭṭhaṃ ati-uttamanti attho**”ti.
Ettha ca sīlapātimokkhaṃ sabbaguṇānaṃ mūlabhāvato seṭṭhaṃ,
ganthapātimokkhaṃ pana seṭṭhaguṇasahacaraṇato seṭṭhanti veditabbaṃ.
Uttamanti etthāpi eseva nayo. **Itī**ti evaṃ. Iminā yathāvuttavacanattham
nidasseti. Nidassanattho hi ayaṃ **iti**-saddo “sabbamatthīti kho kaccāna
ayameko anto, sabbaṃ natthīti kho kaccāna ayaṃ dutiyo anto”ti-ādīsu¹ viya.
Imināti āsannapaccakkhavacanaṃ iti-saddena anantaranidassitassa,
paṭiggāhakehi ca sotaviññāṇādivīthiyā paṭipannassa vacanattassa vacanato.
Atha vā **iminā**ti āsannapaccakkhabhāvakarāṇavacanaṃ yathāvuttassa
vacanatthassa abhimukhīkaraṇato. **Vacanatthenā**ti “atiseṭṭhaṃ”ti saddatthena.
Ekavidhampīti ekakoṭṭhāsampi. **Sīlaganthabhedato duvidhaṃ hotī**ti puna
sīlaganthaṅkāhātena pabhedena duvidhaṃ hoti, sīlapātimokkhaṃ,
ganthapātimokkhañcāti duvidhaṃ hotīti attho.

1. Sam 1. 258; Sam 2. 110 piṭṭhesu.

Idāni tadubhayassāpi sutte āgatabhāvaṃ dassetuṃ “**tathā hī**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha pāti rakkhatīti **pāti**, taṃ mokkheti moceti āpāyikādīhi dukkhehīti **pātimokkhaṃ**, saṃvaraṇaṃ **saṃvaro**, kāyavācāti avītikkamo, pātimokkhaveva saṃvaro **pātimokkhasaṃvaro**, pātimokkhasaṃvarena saṃvuto samannāgato **pātimokkhasaṃvarasaṃvuto**. **Viharatīti** vattati.

Ādimetanti etaṃ sikkhāpadasīlaṃ pubbuppatti-atthena ādi. Vuttampi cetāṃ—

“Tasmā tiha tvaṃ uttiya ādimeva visodhehi kusalesu dhammesu. Ko cādi kusalanāṃ dhammānaṃ? Sīlaṅca suvisuddhaṃ, diṭṭhi ca ujukā”ti¹.

Yathā hi nagaravaḍḍhakī nagaraṃ māpetukāmo paṭhamaṃ nagaraṭṭhānaṃ sodheti, tato aparabhāge vīthicatukkasiṅghāṭakādiparicchedena vibhajitvā nagaraṃ māpeti, yathā vā pana rajako paṭhamaṃ tīhi khārehi vatthaṃ dhovitvā parisuddhe vatthe yadicchakaṃ raṅgajātaṃ upaneti, yathā vā pana cheko cittaḥāro rūpaṃ likhitukāmo āditova bhittiparikammaṃ karoti, tato aparabhāge rūpaṃ samuṭṭhāpeti, evameva yogāvācaro āditova sīlaṃ visodhetvā aparabhāge samathavipassanādayo dhamme sacchikaroti. Tasmā sīlaṃ “**ādi**”ti vuttaṃ. “**Mukhametan**”ti-ādīni vuttatthāneva. **Ādisaddena** “pātimokkhe ca saṃvaro”ti-ādipāḷim² saṅgaṇhāti.

Sīlanti cārittavārittavasena duvidhaṃ vinayaṭṭakapariyāpannaṃ sikkhāpadasīlaṃ, dhammato pana sīlaṃ nāma pāṇātipātādīhi vā viramantassa, vattapaṭipattiṃ vā pūrentassa cetanādayo dhammā veditabbā. Vuttaṃ hetāṃ **paṭisambhidāyaṃ** “kiṃ sīlanti cetanā sīlaṃ cetasikaṃ sīlaṃ saṃvaro sīlaṃ avītikkamo sīlan”ti³. “**Ubhayāni kho panassa pātimokkhāni**”ti bhikkhubhikkhunīpātimokkhavasena ubhayāni pātimokkhāni, dve mātīkāti attho. **Assāti** bhikkhunovādakassa. **Vitthārenāti** ubhatovibhaṅgena saddhīṃ. **Svāgatāni**ti suṭṭhu āgatāni. **Ādisaddena** “pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti-ādipāḷim⁴ saṅgaṇhāti. **Tatthāti** tesu sīlaganthapātimokkhesu.

1. Saṃ 3. 144 piṭṭhe.

3. Khu 9. 43 piṭṭhe.

2. Dī 2. 42; Khu 1. 41 piṭṭhesu.

4. Vi 3. 140 piṭṭhe.

Yoti aniyamaniddeso, yo koci puggalo. **Nanti** vinayapariyāpannasīlam. **Rakkhatīti** samādiyivā avikopento pāleti. **Tam** “pātī”ti laddhanāmaṃ pātīmokkhasīle ṭhitam. **Mocetīti** sahakārikāraṇabhāvato mokkheti. Apāye jātam **āpāyikam**, dukkham, tam ādi yesam tāni **āpāyikādīni**. **Ādisaddena** tadaññam sabbam saṃsāradukkham saṅgaṇhāti. **Attānuvādādīhīti** attānam anuvādo **attānuvādo**, so ādi yesam tāni **attānuvādādīni**, tehi attānuvādādīhi. **Ādisaddena** parānuvādadaṇḍaduggatibhayāni saṅgaṇhāti. **Tassa** **pātīmokkhassa jotakattāti** tassa sīlapātīmokkhassa dīpanattā. **Ādimhi pana vutto vacanatto** “atiseṭṭhan”ti-ādīnā ādimhi vutto vacanatto. **Ubhinnampi sādharmaṇo hoti** sīlapātīmokkham sabbaguṇānam mūlabhāvato seṭṭham, ganthapātīmokkham seṭṭhaguṇasahacaraṇato seṭṭhanti.

Tatthāti tesu sīlapātīmokkhaganthapātīmokkhesu. “**Ayam vaṇṇanā**”ti vakkhamānavañṇanamāha. Ganthapātīmokkhassa tāva yujjatu, katham sīlapātīmokkhassa yujjatīti āha “**ganthe hī**”ti-ādī. **Hīti** kāraṇatthe nipāto. **Tassāti** ganthassa. **Atthoti** sīlam. **Vaṇṇitova hotīti** ganthavaṇṇanāmukhena atthasseva vaṇṇanato. Idam vuttam hoti—yasmā ganthe vaṇṇite tadavinābhāvato tassattho vaṇṇito hoti, tasmā sīlapātīmokkhassapi yujjatīti.

Evam sarūpabhedato vavatthapetvā idāni ganthabhedato vavatthapetum “**tam panetan**”ti-ādimāha. **Tatthāti** tesu bhikkhupātīmokkhabhikkhunīpātīmokkhesu dvīsu. Uddesā paricchijjanti yehi vakkhamānavacanappabandhehi, te **uddesapariccheda**, tehi. **Vavatthitanti** asaṅkarato ṭhitam.

Evam ganthabhedato vavatthapetvā idāni uddesavibhāgato vavatthapetum “**tatthā**”ti-ādimāha. Uddisīyati sarūpena kathīyati ettha, etenāti vā **uddeso**, nidānassa uddesoti **nidānuddeso**. **Evam** sesesupi. Vitthārova uddeso **vitthāruddeso**.

Idāni nidānuddesādīnam paricchedadassanattam “**tattha nidānuddeso**”ti-ādī āradham. Tattha **tatthāti** tesu pañcasu uddesesu. Nidānuddeso

uddiṭṭho hotīti sambandho. Yaṃ panettha nidānuddesaparicchedaṃ dassentena “suṇātu me bhante saṃgho -pa- āvikatā hissa phāsu hotī”ti idhāgatanidānapāḷiṃ dassetvā tadanantaraṃ uddesakāle vattabbassāpi “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ”ti imassa pāṭhassa yojanaṃ akatvā “tathāyasmante pucchāmi”ti-ādinā anusāvanādikameva yojetvā dassitaṃ, taṃ pana

aparipuṇṇanidānapāḷidassanapubbakanidānuddesaparicchedadassanattamaṃ, khuddakapeyyālavasena vā pākaṭattā tassa ayojanaṃ katanti veditabbaṃ, uddesakāle pana yojetvāva vattabbaṃ. Vakkhati hi “taṃ panetaṃ pārājikādīnaṃ avasāne dissati, na nidānāvasāne. Kiñcāpi na dissati, atha kho uddesakāle ‘āvikatā hissa phāsu hotī’ti vatvā ‘uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ, tathāyasmante pucchāmi’ti-ādinā nayena vattabbamevā”ti-ādi¹.

Avasese sutena sāvīteti avasiṭṭhaṃ pārājikuddesādicatukkaṃ “sutā kho panāyasmantehi cattāro pārājikā dhammā -pa- avivadamaṇehi sikkhitabbaṃ”ti evaṃ sutavasena sāvīte.

Eteneva nayena sesā tayo pātimokkhuddesaparicchedā veditabbāti dassetuṃ “**pārājikuddesādīnaṃ**”ti-ādimāha. Pārājikuddesādīnaṃ paricchedā yojetabbāti sambandho. **Nidānassa ādito paṭṭhāya pārājikādīni osāpetvāti** nidānaṃ, pārājikaṅca, tadubhayaṃ saṃghādisesaṅca, taṃtikaṃ aniyataṅcāti evaṃ yathākkamaṃ uddisitvā pārājikādīni pariyoṣāpetvā. **Yojetabbāti** “avasese sutena sāvīte uddiṭṭho hoti pārājikuddeso”ti-ādinā yojetabbā. **Avasesaṃ sutena sāvīte**ti uposathakkhandhake¹—

“Pañcime bhikkhave pātimokkhuddesā nidānaṃ uddisitvā avasesaṃ sutena sāvītabbaṃ, yaṃ paṭhamo pātimokkhuddeso. Nidānaṃ uddisitvā cattāri pārājikāni uddisitvā avasesaṃ sutena sāvītabbaṃ, yaṃ dutiyo pātimokkhuddeso”ti-ādīsu²—

evaṃ vuttattā. **Yasmim vippakateti** yasmim uddese apariyosite. **Antarāyo uppajjati**ti dasasu antarāyesu yo koci antarāyo

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 102 piṭṭhe.

2. Vi 3. 151 piṭṭhe.

uppañjati. Dasa antarāyā nāma—rājantarāyo, corantarāyo, agyantarāyo, udakantarāyo, manussantarāyo, amanussantarāyo, vāḷantarāyo, sarīsapantarāyo, jīvitantarāyo, brahmacariyantarāyoti. Tattha¹ sace bhikkhūsu “uposatham karissāmā”ti nisinnesu rājā āgacchati, ayaṃ **rājantarāyo**. Corā āgacchanti, ayaṃ **corantarāyo**. Davadāho vā āgacchati, āvāse vā aggi uṭṭhahati, ayaṃ **agyantarāyo**. Megho vā uṭṭhahati, ogho vā āgacchati, ayaṃ **udakantarāyo**. Bahū manussā āgacchanti, ayaṃ **manussantarāyo**. Bhikkhum yakkho gaṇhāti, ayaṃ **amanussantarāyo**. Byagghādayo caṇḍamigā āgacchanti, ayaṃ **vāḷantarāyo**. Bhikkhum sappādayo ḍaṃsanti, ayaṃ **sarīsapantarāyo**. Bhikkhu gilāno vā hoti, kālam vā karoti, verino vā taṃ māretukāmā gaṇhanti, ayaṃ **jīvitantarāyo**. Manussā ekaṃ vā bahū vā bhikkhū brahmacariyā cāvetukāmā gaṇhanti, ayaṃ **brahmacariyantarāyo**. Iti yaṃ vuttaṃ “antarāyo uppañjatīti dasasu antarāyesu yo koci antarāyo uppañjatī”ti, tassattho pakāsito hotīti.

Tena saddhinti vipakatuddesena saddhim. **Avasesam sutena sāvetabbanam** uddiṭṭha-uddesāpekkhattā avasesavacanassa. Yathāha “nidānam uddisitvā”ti-ādi². Tenāha “**nidānuddese panā**”ti-ādi. **Sutena sāvetabbanam nāma natthi** uposathassa antarāyova hotīti adhippāyo. **Aniyatuddeso parihāyatīti** bhikkhunīnam aniyatasikkhāpadapaññattiyā abhāvato. Tadabhāvo ca “idameva lakkhaṇam tatthāpi anugatan”ti katvāti veditabbanam. **Sesanti** avasesuddesaparicchedadassanam. Etesam dvinnam pātimokkhānanti sambandho. **Tāvāti** paṭhamam. **Idanti** idāni vattabbanam buddhiyam viparivattamānam sāmaññena dasseti, idam akkharapadaniyamitaganthitam vacanam **vuccati** kathīyatīti attho. Kim tanti āha “**suṇātu meti-ādīnan**”ti-ādi.

Tattha **suṇātu meti-ādīnanti** “suṇātu me bhante saṃgho ajujposatho”ti-ādīnam³ bhikkhupātimokkhe āgatānam suttapadānam.

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 338 piṭṭhepi.

2. Vi 3. 151 piṭṭhe.

3. Mātikāpāli 1 piṭṭhe.

Atthanicchayanti abhidheyatthassa ceva adhippāyatthassa ca nicchayanam, vavatthāpananti attho. Imāya hi aṭṭhakathāya tesam abhidheyattho ceva adhippāyattho ca anekadhā vavatthāpīyati. Atha vā nicchinnoti **nicchayo**. Gaṇṭhiṭṭhānesu khīlamaddanākārena pavattā vimaticchedakathā, attho ca nicchayo ca **atthanicchayo**, tam atthanicchayanam, mayā vuccamānam atthañca vinicchayañcāti vuttam hoti. **Sīlasampannā**ti samantato pannam pattam puññanti **sampannam**, sīlam sampannametesanti **sīlasampannā**, paripuññasīlāti attho. Atha vā sammadeva pannā gatā upāgatāti **sampannā**, sīlena sampannā **sīlasampannā**, pātimokkhasamvarena upetāti attho. Adhisīla-adhicitta-adhipaññāsāṅkhātā tissopi sikkhitabbaṭṭhena **sikkhā**, tam kāmentīti **sikkhākāmā**. **Suñantu meti** te sabbepi bhikkhavo mama santikā nisāmentu. Iminā attano samvañṇanāya sakkaccaṃ savane niyojati. Sakkaccasavanapaṭibaddhā hi sabbāpi sāsanasampattīti. Ettha ca sīlasampannānam sikkhākāmānamyeva bhikkhūnam gahaṇam tadaññesam imissā samvañṇanāya abhājanabhāvato. Na hi te vinayam sotabbam, paṭipajjitabbañca maññissanti.

Etthāti etasmim gāthāpade, etesam vā gāthāya saṅgahitānam “suṇātume”ti-ādīnam padānamantare. Savane āṇattivacanam **savanāṇattivacanam**. Kiñcāpi savanāṇattivacanam, tathāpi pātimokkhuddesakena evam vattabbanti bhagavatā vuttatā bhagavato āṇatti, na uddesakassāti navakatarenāpi idam vattum vaṭṭati saṅghagāravena, saṅghabahumānena ca sahitatā **sagāravasappatissavacanam**. Saṅgho hi suppaṭipannatādiguṇavisesayuttatā uttamam gāravappatissavaṭṭhānam. Idañca sabbam kena kattha kadā vuttanti āha “**sabbameva cetan**”ti-ādi. **Pātimokkhuddesam anujānantenāti**—

“Anujānāmi bhikkhave pātimokkham uddisitum, evañca pana bhikkhave uddisitabbam, byattena bhikkhunā paṭibalena saṅgho ñāpetabbo ‘suṇātu me bhante saṅgho’ti”¹—

---

1. Vi 3. 140 piṭṭhe.

evamādinā anujānantena. **Rājagaheti** evamñāmake nagare. Tam hi mandhātumahāgovindādīhi pariggahitattā “rājagahan”ti vuccati. Tam panetaṃ buddhakāle, cakkavattikāle ca nagaraṃ hoti, sesakāle suññam hoti yakkhapariggahitaṃ¹, tesaṃ vasaṇatthānaṃ hutvā tiṭṭhati. **Tasmāti** yasmā idaṃ pātimokkhuḍdesakena vattabbavacanaṃ, tasmā. Kim te ubhopi pātimokkhaṃ uddisanti, yenevaṃ vattabbanti āha “**saṃghatthero vāhī**”ti-ādi. **Therādhikanti** therādhīnaṃ, therāyattaṃ bhavitunti attho. “**Therādheyyan**”ti vā pātho, soyevattho. **Tatthāti** tissaṃ parisāyaṃ. **Byattoti** paññāveyyattiyena samannāgato, paṇaṃamātikoti attho. **Paṭibaloti** vattum samattho, abhītoti vuttaṃ hoti. Ettha ca kiñcāpi daharassāpi byattassa pātimokkho anuññāto, atha kho etthāyaṃ adhippāyo—sace therassa pañca vā cattāro vā tayo vā pātimokkhuḍdesā nāgacchanti, dve pana akkhaṇḍā suvisadā vācuggatā honti, therāyattova pātimokkho. Sace pana ettakampi visadaṃ kātum na sakkoti, byattassa bhikkhuno āyattoti.

Idāni “saṃgho”ti avisesena vuttattā idhākhippetasaṃghaṃ visesetvā dassetum “**saṃghoti iminā pana padenā**”ti-ādimāha. **Kiñcāpīti** anuggahatthe nipāto, tassa yadi nāmāti attho veditabbo. Dakkhanti etāya sattā yathādhippetāhi sampattīhi vaḍḍhantīti **dakkhiṇā**, paralokaṃ saddahitvā dātappaṃ dānaṃ, taṃ dakkhiṇaṃ arahati, dakkhiṇāya vā hito, yasmā naṃ mahapphalakāritāya visodhetīti **dakkhiṇeyyo**, diṭṭhisīlasaṅghātena saṃhatoti **saṃgho**, dakkhiṇeyyo ca so saṃgho cāti **dakkhiṇeyyasamgho**. Sammutiyā catuvaggādivinayapaññattiyā siddho saṃgho **sammutisamgho**. **Avisesenāti** “ariyā”ti vā “puthujjanā”ti vā avisesetvā sāmāññena. **Soti** sammutisamgho. **Idhāti** imissaṃ uposathañattiyā. **Adhippeto** uposathañattiyā avisesattā. Nanu ca sopi pañcavidho hoti, tattha katamo idhādhippetoti anuyogaṃ sandhāyāha “**so panesā**”ti-ādi. **Kammavasenāti** vinayakammavasena. Pañca vidhā pakārā assa sammutisamghassāti **pañcavidho**. Tathā hi vidhayuttatagatappakārasadde samānatthe vaṇṇayanti.

---

1. Yakkhapaṭiggahitaṃ (Ka)

Catunnaṃ vaggo samūhoti **catuvaggo**, catuparimāṇayutto vā vaggo **catuvaggo**. Evaṃ **pañcavaggādi**.

Idāni yesaṃ kammānaṃ vassenāyaṃ pañcavidho hoti, taṃ visesetvā dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. Tattha **tatthā**ti pañcavidhe saṅghe. Majjhimesu janapadesu upasampadakammasa dasavaggakaraṇīyattā vuttaṃ “**ṭhapetvā** -pa- **upasampadañcā**”ti. “**Tathā**”ti iminā “na kiñci saṅghakammaṃ kātuṃ na vaṭṭati”ti imamatthaṃ atidisati. Yadi evaṃ kimatthaṃ atirekavīsativaggo vuttoti āha “**so panā**”ti-ādi. **Atirekatarenā**ti catuvaggādikaraṇīyaṃ pañcavaggādinā atirekatarena, dasavaggakaraṇīyañca ekādasavaggādinā atirekatarena. **Dassanattanti** nāpanatthaṃ. Idameva cānena kattabbaṃ kammanti “kammavasena pañcavidho”ti vuttaṃ. Kammassāniyame kathametaṃ yujjeyyāti īdisī codanā anavakāsāti daṭṭhabbaṃ. **Imasmim panattheti** uposathe.

Uposathasaddo panāyaṃ pātimokkhuddesasīla-upavāsapaññattidivasesu vattati. Tathā hesa “āyāmāvuso kappina uposathaṃ gamissāmā”ti-ādīsu¹ pātimokkhuddese āgato, “evaṃ aṭṭhaṅgasamannāgato kho visākhē uposatho upavuttho”ti-ādīsu² sīle, “suddhassa ve sadā phaggu, suddhassuposatho sadā”ti-ādīsu³ upavāse, “uposatho nāma nāgarājā”ti-ādīsu⁴ paññattiyāṃ, “na bhikkhave tadahuposathe sabhikkhukā āvāsā”ti-ādīsu⁵ divase, idhāpi divaseyeva vattamāno adhippetoti āha “**ajja uposathadivaso**”ti-ādi. Upavasanti etthāti **uposatho**. **Upavasantī**ti sīlenavā sabbaso āhārassa abhuñjanasaṅkhātena anasanena vā khīrapānamadhupānādimmattena vā upetā hutvā vasantīti attho.

Sabbesampi vākyānaṃ **eva**-kāratthasahitattā “uposatho”ti etassa “uposatho evā”ti ayamattho labbhatīti āha “**etena anuposathadivasaṃ paṭikkhipati**”ti. Iminā avadhāraṇena nirākataṃ dasseti, atha vā saddantarattāpohanavasena saddo atthaṃ vadatīti “uposatho”ti etassa “anuposatho na hotī”ti ayamatthoti vuttaṃ “**etena anuposathadivasaṃ paṭikkhipati**”ti. “**Esa nayo pannaraso**”ti iminā **aññāṃ**

1. Dī-Ṭṭha 1. 127; Ma-Ṭṭha 4. 50 piṭṭhesupī.

3. Ma 1. 48 piṭṭhe.

4. Dī 2. 142 piṭṭhe.

2. Am 3. 84 piṭṭhe.

5. Vi 3. 187 piṭṭhe.

uposathadivasam paṭikkhipatīti etthāpi. **Etenā**ti “uposatho”ti etena saddena. Pañcadasannaṃ tithīnaṃ pūraṇavasena **pannaraso**. “Pannarasoti iminā aññaṃ uposathadivasam paṭikkhipatī”ti saṃkhittena vuttamattham vitthārato dassetuṃ “**divasavasena hī**”ti-ādimāha. Catuddasiyam niyutto **cātuddasiko**. Evam **pannarasiko**. **Sāmaggi-uposatho** nāma saṃghasāmaggikatadivase kātābba-uposatho. **Hemantagimhavassānānaṃ tiṇṇam utūnanti** ettha **hemanta-utu** nāma aparakattikassa kāḷapakkhapāṭipadato paṭṭhāya phaggunapuṇṇamapariyosānā cattāro māsā, **gimha-utu** nāma phaggunassa kāḷapakkhapāṭipadato paṭṭhāya āsāḷhapuṇṇamapariyosānā cattāro māsā, **vassāna-utu** nāma āsāḷhassa kāḷapakkhapāṭipadato paṭṭhāya aparakattikapuṇṇamapariyosānā cattāro māsā. **Tatīyasattamapakkesu dve dve katvā cha cātuddasikā**ti hemantassa utuno tatiye ca sattame ca pakkhe dve cātuddasikā, evamitaresaṃ utūnanti cha cātuddasikā. **Sesā pannarasikā**ti sesā aṭṭhārasa pannarasikā. Honti cettha—

“Kattikassa ca kāḷamhā, yāva phaggunapuṇṇamā.
‘**Hemantakālo**’ti viññeyyo, aṭṭha honti uposathā.

Phaggunassa ca kāḷamhā, yāva āsāḷhapuṇṇamā.
‘**Gimhakālo**’ti viññeyyo, aṭṭha honti uposathā.

Āsāḷhassa ca kāḷamhā, yāva kattikapuṇṇamā.
‘**Vassakālo**’ti viññeyyo, aṭṭha honti uposathā.

Utūnaṃ pana tiṇṇannaṃ, pakkhe tatīyasattame.
‘**Cātuddaso**’ti pātimokkham, uddisanti nayaññuno”ti.

Pakatiyā nabahutarāvāsikādipaccayena kātābbaṃ **pakaticārittaṃ**. Bahutarāvāsikādipaccaye pana sati aññaṃsmiṃ cātuddasepi kātuṃ vaṭṭati. Tenāha “**sakin**”ti-ādi. **Sakinti** ekasmiṃ vāre. **Āvāsikānaṃ anuvattitabbanti** āvāsikehi “ajjuposatho cātuddaso”ti pubbakicce kariyamāne anuvattitabbam, na paṭikkosittabbam. **Ādisaddena** “āvāsikehi āgantukānaṃ anuvattitabbam”ti¹ vacanaṃ, “anujānāmi bhikkhave

1. Vi 3. 184 piṭṭhe.

tehi bhikkhūhi dve tayo uposathe cātuddasike kātum, katham mayam tehi bhikkhūhi paṭhamataram pavāreyyāmā”ti¹ vacanañca saṅgaṇhāti. Ettha ca paṭhamasuttassa ekekassa utuno tatiyasattamapakkhassa cātuddase vā avasesassa pannarase vā sakim pātimokkham uddisitabbanti pakaticārittavasenapi atthasambhavato “āgantukehi”ti-ādini suttāni dassitānīti veditabbam. **Tathārūpapaccaye satīti** aññasmimpi cātuddasike uposatham kātum anurūpe “āvāsikā bahutarā hontī”ti evamādike paccaye sati. **Aññasmimpi cātuddaseti** tiṇṇam utūnam tatiyasattamapakkhacātuddasato aññasmim cātuddase.

Na kevalam uposathadivasāva hontīti āha “**purimavassamvuṭṭhānam panā**”ti-ādi. **Mā** iti cando vuccati tassa gatiyā divasassa minitabbato, so ettha sabbakalāpāripūriyā puṇṇoti **puṇṇamā**, pubbakattikāya puṇṇamā **pubbakattikapuṇṇamā**, assayujapuṇṇamā. Sā hi pacchimakkattikam nivattetuṃ evam vuttā. **Tesaṃyevāti** purimavassamvuṭṭhānamyeva. **Bhaṇḍanakārakehīti** kalahakārakehi. **Paccukkaḍḍhantīti** ukkaḍḍhanti. Bhaṇḍanakārakehi anuvādavasena assayujapuṇṇamādim pariccajantā pavāraṇam kālapakkham, juṇhapakkhanti uddham kaḍḍhantīti attho. “Suṇantu me āyasmanto āvāsikā, yadāyasmantānam pattakallam, idāni uposatham kareyyāma, pātimokkham uddiseyyāma, āgame kāḷe pavāreyyāmā”ti², “suṇantu me āyasmanto āvāsikā, yadāyasmantānam pattakallam, idāni uposatham kareyyāma, pātimokkham uddiseyyāma, āgame juṇhe pavāreyyāmā”ti¹ ca evam ñattiyā pavāraṇam ukkaḍḍhantīti vuttam hoti.

Athāti anantaratthe nipāto. Catuddasannaṃ pūraṇo **cātuddaso**, divaso. Yam sandhāya “āgame juṇhe pavāreyyāmā”ti ñattim ṭhapyimsu, tasmim pana āgame juṇhe komudiyā cātumāsiniyā avassam pavāretabbam. Na hi tam atikkamivā pavāretum labbhati. Vuttam hetam—

“Te ce bhikkhave bhikkhū bhaṇḍanakārakā kalahakārakā vivādakārakā bhassakārakā saṃghe adhikaraṇakārakā tampi juṇham anuvaseyyum, tehi bhikkhave bhikkhūhi sabbeheva

1. Vi 3. 259 piṭṭhe.

2. Vi 3. 260 piṭṭhe.

āgame juṅhe komudiyā cātumāsiniyā akāmā pavāretabban”ti¹.

Tenevāha “**pacchimavassamvutṭhānañca pacchimakattikapuṇṇamā evā**”ti.
 Yadi hi taṃ atikkamitvā pavāreyya, dukkaṭāpattim āpajjeyya. Vuttam hetam
 “na ca bhikkhave apavāraṇāya pavāretabban aññatra saṅghasāmaggiyā”ti².
 Visuddhipavāraṇāyogato **pavāraṇādivasā. Pisaddena** na kevalam
 pavāraṇādivasāyeva, atha kho uposathadivasāpi hontīti dasseti. Idāni yo so
 sāmaggi-uposathadivaso vutto, tañca tappasaṅgena
 sāmaggipavāraṇādivasañcadassento “**yadā panā**”ti-ādimāha. **Osārite tasmim**
bhikkhusminti ukkhittake bhikkhusmim osārite, taṃ gahetvā sīmam gantvā
 āpattim desāpetvā kammavācāya kammappaṭippassaddhivasena pavesiteti
 vuttam hoti. **Tassa vatthussāti** tassa adhikaraṇassa. Tadā ṭhapetvā -pa-
 uposathadivaso nāma hotīti sambandho. Kim kāraṇanti āha “**tāvadevā**”ti-ādi.
 Tattha **tāvadevāti** taṃ divasameva. **Vacanatoti kosambakakkhandhake**³
 vuttattā. Yattha pana pattacīvarādīnam atthāya appamattakena kāraṇena
 vivadantā uposatham vā pavāraṇam vā ṭhapenti, tattha tasmim adhikaraṇe
 vinicchite “samaggā jātamhā”ti antarā sāmaggi-uposatham kātum na
 labhanti. Karontehi anuposathe uposatho kato nāma hoti.
Kattikamāsabbhantareti ettha **kattikamāso** nāma pubbakattikamāsassa
 kāḷapakkhapāṭipadato paṭṭhāya yāva aparakattikapuṇṇamā, tāva
 ekūnatimsarattidivo, tassabbhantare, tato pacchā vā pana pure vā na vaṭṭati.
Ayameva yo koci divasoyeva. Idhāpi **kosambakakkhandhake**⁴ sāmaggiyā
 sadisāva sāmaggī veditabbā. Ye pana kismiñcideva appamattake pavāraṇam
 ṭhapetvā samaggā honti, tehi pavāraṇāyameva pavāraṇā kātabbā, tāvadeva
 na kātabbā. Karontehi appavāraṇāya pavāraṇā katā hoti. **Na kātabbo**evāti
 niyamena yadi karoti, dukkaṇanti dasseti. Tattha hi uposathakaraṇe
 dukkaṇam. Vuttam hetam “na bhikkhave anuposathe uposatho kātabbo
 aññatra saṅghasāmaggiyā”ti⁵.

1. Vi 3. 261 piṭṭhe.

2. Vi 3. 250 piṭṭhe.

3. Vi 3. 507 piṭṭhe.

4. Vi 3. 506 piṭṭhe.

5. Vi 3. 190 piṭṭhe.

“**Pattakālameva pattakallan**”ti iminā sakatthe bhāvappaccayoti dasseti. **Nāsatī**ti anvayato vuttameva byatirekato daḷhaṃ karoti.

Anurūpāti arahā anucchavikā, sāminoti vuttaṃ hoti. **Sabbantimenā**ti sabbaheṭṭhimena cattāro, na tehi vinā taṃ uposathakammaṃ karīyati, na tesam chando vā pārissuddhi vā eti. Avasesā pana sacepi sahasamattā honti, sace samānasamvāsakā, sabbe chandārahāva honti, chandapārissuddhiṃ datvā āgacchantu vā, mā vā, kammaṃ na kuppāti. **Pakatattā**ti anukkhattā, pārājikaṃ anajjhāpanā ca. **Hatthapāso** nāma diyaḍḍhahatthappamāṇo.

Sīmā ca nāmesā katamā, yattha hatthapāsaṃ avijahitvā ṭhitā kammappattā nāma hontīti anuyogaṃ sandhāya sīmaṃ dassento vibhāgavantānaṃ sabhāvavibhāvanaṃ vibhāgadassanamukheneva hotīti “**sīmā ca nāmesā**”ti-ādimāha. **Sambhindantenā**ti missīkarontena. **Ajjhottharantenā**ti maddantena, anto karontenāti vuttaṃ hoti. Imā vipattisīmāyo nāmāti sambandho. Kasmā vipattisīmāyo nāmāti āha “**ekādasahī**”ti-ādi. **Ākārehī**ti kāraṇehi. **Vacanatoti** kammavagge¹ kathitattā. Saṃghakammaṃ nāmetaṃ vīsativaggakaraṇīyaparamanti āha “**yattha ekavīsati bhikkhū nisīdituṃ na sakkontī**”ti. Yassaṃ sīmāyaṃ heṭṭhimaparicchena kammārahena saddhiṃ ekavīsati bhikkhū parimaṇḍalākāreṇa nisīdituṃ na sakkonti, ayaṃ **atikhuddakā nāmā**ti attho. Evarūpā ca sīmā sammatāpi asammata, gāmakhettasadisāva hoti, tattha kataṃ kammaṃ kuppāti. Esa nayo sesasīmāsupi.

Sammatāti baddhā, vācītakammavācāti attho. Kammavācāya vācānameva hi bandhanaṃ nāma. Nimittaṃ na upagacchatīti **animittupago**, taṃ animittupagaṃ, animittārahanti vuttaṃ hoti. **Tacasāraruḅkho** nāma tālanāḷikerādīkā. **Pamsupuñjavālukaḅpuñjānanti** pamsurāsivālukaḅrāsīnaṃ majjhe. Niddhāraṇe cetam sāmivacanaṃ. Potthakesu pana katthaci “pamsupuñjaṃ vā vālukaḅpuñjaṃ vā aññataran”ti pāṭho dissati, so pana apāṭho. Na hi so “aññataran”ti iminā yujjātīti. **Antarā**ti nimittupaganimittānamantarā.

---

1. Vi 5. 381 piṭṭhe.

Ettha ca yā tīhi nimittehi bajjhamānā animittupagesu tacasārarukkhādīsū aññatarāṃ antarā ekaṃ nimittaṃ katvā sammatā, sā **khaṇḍanimittā** nāma hoti. Yā pana catupañcanimittādīhi, bajjhamānā imesu tacasārarukkhādīsū aññatarāṃ antarā ekaṃ nimittaṃ katvā sammatā, sā **khaṇḍanimittā** nāma na hotīti viññāyati nimittupagānaṃ nimittānaṃ tiṇṇaṃ sabbhāvato. Aṭṭhakathāsu pana avisesena vuttaṃ, tasmā upaparikkhitvā gahetabbaṃ. **Sabbena sabbanti** sabbakārena. **Nimittānaṃ bahi ṭhitena sammatāti** tesāṃ bahi ṭhitena vācītakammavācā. Nimittāni pana anto ca bahi ca ṭhatvā kittetuṃ vaṭṭanti.

Evam sammatāpīti nimittāni kittetvā kammavācāya sammatāpi. Imassa “asammatāva vahoṭī”ti iminā sambandho. **Sabbā bhikkhave nadī asīmāti** yā kāci nadīlakkhaṇappattā nadī nimittāni kittetvā “etaṃ baddhasīmaṃ karomā”ti katāpi asīmā, baddhasīmā na hotīti attho. Attano sabhāvena pana sā baddhasīmāsadisā. Sabbattha saṃghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. **Samuddajātassaresupi** eseva nayo. **“Saṃsaṭṭhaviṭapā”**ti iminā aññamaññassa āsannataṃ dīpeti. **Baddhā hotīti** pacchimadisābhāge sīmaṃ sandhāya vuttaṃ. **Tassā padesanti** tassā ekadesaṃ. Yattha ṭhatvā bhikkhūhi kammaṃ kātuṃ sakkā hoti, tādīsaṃ ekadesanti vuttaṃ hoti. Yattha pana ṭhitehi kammaṃ kātuṃ na sakkā, tādīsaṃ padesaṃ anto karitvā bandhantā **sīmāya sīmaṃ sambhindanti** nāma, na tu ajjhottharanti nāmāti gahetabbaṃ. **Gaṇṭhipadesu** pana **“sambhīdanam** paresaṃ sīmāya ekaṃ vā dve vā nimitte kittetvā lekhāmattaṃ gahetvā bandhanaṃ. **Ajjhottharaṇaṃ** nāma paresaṃ sīmāya nimitte kittetvā taṃ sakalaṃ vā tassekadesaṃ vā anto karontena tassā bahi ekissaṃ, dvīsū vā disāsū nimitte kittetvā bandhanan”ti vuttaṃ.

Pabbatādīnaṃ nimittānaṃ sampadā **nimittasampatti**. Pabbatova nimittaṃ **pabbatanimittaṃ**. Evam sesesupi. **Evam vuttēsūti uposathakkhandhake**¹ sīmāsammutiyaṃ vuttēsū. Imehi ca pana aṭṭhahi nimittehi asammissēhipi aññamaññamissēhipi sīmaṃ sammannituṃ vaṭṭati. Tenāha **“tasmim tasmim disābhāge yathāladdhāni nimittupagāni nimittāni”**ti. Ekena, pana dvīhi vā nimittehi

---

1. Vi 3. 144 piṭṭhe.

sammannitum na vaṭṭati, tīṇi pana ādirū katvā vuttappakārānaṃ nimittānaṃ satenāpi vaṭṭati. “Purattimāya disāya kiṃ nimittan”ti vinayadharena pucchitabbaṃ, “pabbato bhante”ti vutte puna vinayadharena “eso pabbato nimittan”ti evaṃ nimittāṃ kittetabbaṃ. “Etaṃ pabbatāṃ nimittāṃ karoma, nimittāṃ karissāma, nimittāṃ kato, nimittāṃ hotu, hoti¹ bhavissati”ti evaṃ pana kittetum na vaṭṭati. **Pāsāṇā**disūpi eseva nayo. Tenāha “**purattimāya disāya kiṃ nimittan**”ti-ādi. “Pabbato bhante, udakaṃ bhante”ti evaṃ pana upasampanno vā ācikkhatu, anupasampanno vā, vaṭṭatiyeva. **Ādisaddena** “purattimāya anudisāya kiṃ nimittāṃ? Pāsāṇo bhante, eso pāsāṇo nimittāṃ. Dakkhiṇāya disāya, dakkhiṇāya anudisāya, pacchimāya disāya, pacchimāya anudisāya, uttarāya disāya, uttarāya anudisāya kiṃ nimittāṃ? Udakaṃ bhante, etaṃ udakaṃ nimittan”ti idaṃ saṅgaṇhāti. Ettha pana aṭṭhatvā puna “purattimāya disāya kiṃ nimittāṃ? Pabbato bhante, eso pabbato nimittan”ti evaṃ paṭhamāṃ kittitanimittāṃ kittetvāva ṭhapetabbaṃ. Evaṃ hi nimittena nimittāṃ ghaṭitaṃ hoti. **Sammā kittetvā** aññamaññānāmapariyāyena, animittānaṃ nāmena ca akittetvā yathāvutteneva nayena kittetvā. **Sammatāti** “suṇātu me bhante”ti-ādinā nayena **uposathakkhandhake**² vuttāya parisuddhāya ñattidutiyakammavācāya baddhā. Tattha nimittāni sakim kittitānipi kittitāneva honti. **Andhakatṭhakathāyaṃ** pana “tikkhattum sīmamaṇḍalaṃ sambandhantena nimittāṃ kittetabban”ti³ vuttāṃ.

Tatrāti tesu aṭṭhasu nimittesu. **Nimittupagatāti** nimittayogyatā. “**Hatthippamāṇato paṭṭhāyā**”ti vacanato hatthippamāṇopi nimittupagoyeva. Hatthī pana sattaratano vā aḍḍhaṭṭharatano⁴ vā. **Tato omakataroti** tato hatthippamāṇato khuddakataro. Sace catūsu disāsu cattāro vā tīsu vā tayo pabbatā honti, catūhi, tīhi vā pabbatanimittcheva sammannitumpi vaṭṭati, dvīhi pana nimittchehi, ekena vā sammannitum na vaṭṭati. Ito paresu pāsāṇanimittādisūpi eseva nayo. Tasmā pabbatanimittāṃ karontena pucchitabbaṃ “ekābaddho, na ekābaddho”ti.

1. Hoti (Ka) Vi-Ṭṭha 3. 318; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 180 piṭṭhesu passitabbaṃ.

2. Vi 3. 144, 145 piṭṭhādīsu. 3. Vi-Ṭṭha 3. 318 piṭṭhe. 4. Sārattha-Ṭṭi 3. 270 piṭṭhe.

Sace ekābaddho hoti, na kātabbo. Tam hi catūsu vā aṭṭhasu vā disāsu kittentenāpi ekameva nimittam kittitam hoti. Tasmā yo evam cakkasaṅṭhānena vihāram parikkhipitvā ṭhito pabbato, tam ekadisāya kittetvā aññāsu disāsu tam bahiddhā katvā anto aññāni nimittāni kittetabbāni. Sace pabbatassa tatiyabhāgam vā upaḍḍham vā antosīmāya kattukāmā honti, pabbatam akittetvā yattakam padesam anto kattukāmā, tassa parato tasmimyeva pabbate jātarukkhavampikādīsu aññataram nimittam kittetabbam. Sace yojanadviojanappamāṇam sabbam pabbatam anto kattukāmā honti, pabbatassa parato bhūmiyam jātarukkhavammikādīni nimittāni kittetabbāni¹. (1)

Saṅkham gacchatīti gaṇanam vohāram gacchatīti attho.

Dvattimsapalagulaṇḍaparimāṇoti thūlatāya², na tulagaṇanāya. Tattha “**ekapalam** nāma dasakalañjan”ti vadanti. Iṭṭhakā mahantāpi na vaṭṭati. Tathā animittupagapāsāṇānam rāsi, pageva paṃsuvālukārāsi. Bhūmisamo khalamaṇḍalasadiso piṭṭhipāsāṇo vā bhūmito khāṇuko viya utṭhitapāsāṇo vā hoti, sopi pamāṇūpago ce, vaṭṭati. Piṭṭhipāsāṇo pana atimahantopi pāsāṇasankhameva gacchatīti āha “**piṭṭhipāsāṇo panā**”ti-ādi. Tasmā sace mahato piṭṭhipāsāṇassa ekam padesam antosīmāyam kattukāmā honti, tam akittetvā tassupari añño pāsāṇo kittetabbo. Sace piṭṭhipāsāṇupari vihāram karonti, vihāramajjhena ca piṭṭhipāsāṇo vinivijjhivā gacchati, evarūpo piṭṭhipāsāṇo na vaṭṭati. Sace hi tam kittenti, nimittassupari vihāro hoti, nimittāñca nāma bahisīmāyam hoti, vihāropi bahisīmāyam āpajjati. Vihāram parikkhipitvā ṭhitapiṭṭhipāsāṇo pana ekattha kittetvā aññattha na kittetabbo. (2)

Vananimitte tiṇavanam vā tacasārarukkhavanam vā na vaṭṭatīti āha “**antosārehī**”ti-ādi. **Antosārā** nāma ambajambupanasādayo. **Antosāramissakehī**ti anto sāro yesam te antosārā, tehi missakā antosāramissakā, tehi. **Catupañcarukkhhamattampī**

1. Vi-Ṭṭha 3. 319; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 181 piṭṭhesupī.

2. Tulatāya (Ka), Vajira-Ṭṭī 452 piṭṭhepi; Sārattha-Ṭṭī 3. 270 piṭṭhe passitabbam.

heṭṭhimaparicchedenāha. Ukkamsato pana yojanasatikampi vanam vaṭṭati. Ettha pana caturukkhamattañce, tayo sārato, eko asārato. Pañcarukkhamattañce, tayo sārato, dve asāratoti gahetabbam. Sace pana vanamajjhe vihāram karonti, tam vanam na kittetabbam. Ekadesam antosīmāyam kattukāmehipi vanam akittetvā tattha rukkhapāsāṇādayo kittetabbā, vihāram parikkhipitvā ṭhitavanam ekattha kittetvā aññattha na kittetabbam¹. (3)

Rukkhanimittepi tacasāraruukkho na vaṭṭatīti āha “**antosāro**”ti. “**Bhūmiyam patiṭṭhito**”ti iminā kuṭasarāvādīsu ṭhitam paṭikkhipati. Tato apantvā pana taṅkhaṇampi bhūmiyam ropetvā koṭṭhakaṃ katvā udakaṃ āsiñcitvā kittetum vaṭṭati, navamūlasākhāniggamanam akāraṇam. Khandham chinditvā ropite pana etaṃ yujjati. **Sūcidaṇḍakappamāṇoti** “sīhaḷāḍipe lekhanadaṇḍappamāṇo”ti vadanti², so ca kaniṭṭhaṅguliparimāṇoti daṭṭhabbo. Idaṃ pana rukkhanimittam kittentena “rukkho”tipi, “sākaruukkho, sālaruukkho”tipi vattum vaṭṭati. Ekābaddham pana suppatiṭṭhitaniḡrodhasadisam rukkham ekattha kittetvā aññattha kittetum na vaṭṭati. (4)

Magganimitte araññakhattanadīḷākamaggādayo na vaṭṭantīti āha “**jaṅghamaggo vā hotū**”ti-ādi. Yo pana jaṅghamaggo sakaṭamaggato okkamitvā puna sakaṭamaggameva otarati, ye vā jaṅghamaggasakaṭamaggā avalaṅjitā, te na vaṭṭanti. Tenāha “**jaṅghasatthasakaṭasatthehi**”ti-ādi. Ettha ca sace sakaṭamaggassa antīmacakkamaggam nimittam karonti, maggo bahisīmāya hoti. Sace bāhiracakkamaggam nimittam karonti, bāhiracakkamaggova bahisīmāya hoti, sesam antosīmam bhajatīti veditabbam. Sacepi dve maggā nikkhamitvā pacchā sakaṭadhuramiva ekībhavanti, dvidhā bhinnaṭṭhāne vā sambandhaṭṭhāne vā sakim kittetvā puna na kittetabbā. Ekābaddhanimittam hetam hoti.

Sace vihāram parikkhipitvā cattāro maggā catūsu disāsu gacchanti, majjhe ekam kittetvā aparam kittetum na vaṭṭati. Ekābaddhanimittam hetam. Koṇam vinivijhitvā³ gataṃ pana parabhāge kittetum vaṭṭati.

1. Vi-Ṭṭha 3. 320 piṭṭhepi.

2. Sārattha-Ṭī 3. 270 piṭṭhe.

3. Nibbijhitvā (Vi-Ṭṭha 3. 320; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 182 piṭṭhesu.)

vihāramajjhena vinivijjhivā gatamaggo pana na kittetabbo. Kittite pana nimittassa upari vihāro hoti. Imañca maggaṃ kittentena “maggo pajjo patho”ti-ādinā¹ vuttesu dasasu nāmesu yena kenaci nāmena kittetum vaṭṭati. Parikhāsaṅṭhānena vihāram parikkhipivā gatamaggo ekattha kittetvā aññattha kittetum na vaṭṭati. (5)

Yaṃ pana abaddhasīmālakkhaṇe nadim vakkhāmāti “yassā dhammikānaṃ rājūnaṃ kāle”ti-ādinā² udakukkhepasīmāyaṃ nadiyā vakkhamānattā vuttam. Yā pana nadī maggo viya sakaṭadhurasāṅṭhānena vā parikhāsaṅṭhānena vā vihāram parikkhipivā gatā, naṃ ekattha kittetvā aññattha kittetum na vaṭṭati. Vihārassa catūsu disāsu aññamaññaṃ vinivijjhivā gate nadīcatukkepi eseva nayo. Asammissanadiyo pana catassopi kittetum vaṭṭati. Sace vatim karonto viya rukkhapāde nikhaṇitvā vallipalālādīhi nadīsotaṃ rumbhanti, udakampi ajjhottharivā āvaraṇaṃ pavattatiyeva, nimittaṃ kātum vaṭṭati. Yathā pana udakaṃ nappavattati, evaṃ setumhi kate appavattamānā nadī nimittaṃ kātum na vaṭṭati. Pavattanaṅṭhāne nadīnimittaṃ, appavattanaṅṭhāne udakanimittaṃ kātum vaṭṭati.

Yā pana dubbuṭṭhikāle vā gimhe vā nirudakabhāvena nappavattati, sā vaṭṭati. Mahānadito udakamātikaṃ nīharanti, sā kunnadīsadisā hutvā tīṇi sassāni³ sampādentī niccaṃ pavattati. Kiñcāpi pavattati, nimittaṃ kātum na vaṭṭati. Yā pana mūle mahānadito niggatāpi⁴ kālantarena teneva niggatamaggena nadim bhindivā sayameva gacchati, gacchantī ca parato susumārādisamākiṇṇā nāvādīhi sañcaritabbā nadī hoti, taṃ nimittaṃ kātum vaṭṭati. (7)

Asandamānanti appavattamānaṃ. Sandamānaṃ nāma oghanadī-udakavāhakamātikāsu udakaṃ. **Vuttaparicchedakālam atitṭhantanti** “yāva kammavācāpariyosānā saṅṭhamānakan”ti vuttaparicchedakālam atitṭhantaṃ. **Bhājanagatanti** nāvācāṭi-ādīsu bhājanesu gataṃ. Yaṃ pana **andhakaṭṭhakathāyaṃ** “gambhīresu āvāṭādīsu ukkhepimaṃ udakaṃ nimittaṃ na kātabban”ti⁵ vuttam, taṃ

1. Khu 8. 201 piṭṭhe Cūlaniddese. 2. Kaṅkhā-Ṭṭha 90 piṭṭhe.

3. Tīṇasassāni (Sī) Vi-Ṭṭha 3. 321; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 183 piṭṭhesu passitabbaṃ.

4. Nīhatāpi (Ka)

5. Vi-Ṭṭha 3. 322; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 184 piṭṭhesu.

duvuttaṃ, attano matimattameva. Tṭhitaṃ pana antamaso sūkarakhatāyapi gāmadārakānaṃ kīḷanavāpiyampi sace yāva kammavācāpariyosānaṃ tiṭṭhati, appaṃ vā hotu, bahu vā, vaṭṭatiyeva. Tasmim̐ pana tṭhāne nimittasaññākaraṇatthaṃ pāsāṇavālikāpaṃsu-ādirāsi vā pāsāṇatthambho vā dārutthambho vā kātabbo. (8)

Evam̐ nimittasampattiyuttakaṃ dassetvā idāni yehi ākārehi baddhā parisāsampattiyuttā nāma hoti, taṃ dassetuṃ “**parisāsampattiyā yuttā nāmā**”ti-ādimāha. Imassa pana kammassa catuvaggakaraṇiyattā “**catūhi bhikkhūhi**”ti vuttaṃ. Imañca sīmaṃ bandhitukāmehi sāmanta vihāresu bhikkhū tassa tassa vihārassa sīmāparicchedaṃ pucchitvā baddhasīmavihārānaṃ sīmāya sīmantarikaṃ, abaddhasīmavihārānaṃ sīmāya upacāraṃ tṭhapetvā disācārikabhikkhūnaṃ nissañcārasamaye sace ekasmiṃ gāmakhette sīmaṃ bandhitukāmā, ye tatha baddhasīmavihārā, tesu bhikkhūnaṃ “mayāṃ ajja sīmaṃ bandhissāma, tumhe sakasakasīmāparicchedato mā nikkhamitthā”ti pesetabbaṃ. Ye abaddhasīmavihārā, tesu bhikkhū ekajjhaṃ sannipātāpetabbā, chandārahānaṃ chando āharāpetabbo. Tena vuttaṃ “**yāvatikā tasmim̐ gāmakhette**”ti-ādi. **Tasmim̐ gāmakhetteti** yasmim̐ gāmakhette tṭhatvā kammavācaṃ vācenti, tasmim̐ gāmakhette. “Sace aññānipi gāmakhettāni anto kattukāmā, tesu gāmesu ye bhikkhū pasanti, tehipi āgantabbaṃ, anāgacchantānaṃ chando āharitabbo”ti **mahāsumatthero** āha. **Mahāpadumatthero** panāha “nānāgāmakhettāni nāma pāṭiyekkaṃ baddhasīmāsadisāni, na tato chandapārisuddhi āgacchati. Antonimittagatehi pana bhikkhūhi āgantabbaṃ”ti vatvā puna āha “samānasaṃvāsakasīmāsammannanakāle āgamanampi anāgamanampi vaṭṭati, avippavāsasīmāsammannanakāle pana antonimittagatehi āgantabbaṃ, anāgacchantānaṃ chando āharitabbo”ti¹.

Idāni yehi ākārehi sammatā kammavācāsampattiyuttā nāma hoti, taṃ dassetuṃ “**kammavācāsampattiyā yuttā nāmā**”ti-ādimāha. **Ādisaddena** “yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho etehi nimittēhi sīmaṃ sammanneyya samānasaṃvāsaṃ ekūposathaṃ, esā ñatti.

1. Vi-Tṭṭha 3. 323 piṭṭhepi.

Suṇātu me bhante saṅgho, yāvataṃ samantā nimittā kittitā, saṅgho etehi nimittehi sīmaṃ sammannati samānasamvāsam ekūposatham, yassāyasmato khamahi etehi nimittehi sīmāya sammuti samānasamvāsāya ekūposathāya, so tuṅhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Sammatā sīmā saṅghena etehi nimittehi samānasamvāsā ekūposathā, khamati saṅghassa, tasmā tuṅhī, evametam dhārayāmi”¹ti¹ imam pāḷisesam saṅgaṇhāti. **Vuttāyāti** uposathakkhandhake¹ vuttāya. Ñattidosā-anussāvanadosehi virahitattā **parisuddhāya**.

Khaṇḍasīmā² nāma khuddakasīmā. Samānasamvāsakattham sammatā sīmā **samānasamvāsakasīmā**. Avippavāsattham sammatā sīmā **avippavāsasīmā**. Imāsu pana tīsu sīmaṃ sammannantehi pabbajjupasampadādīnam saṅghakammānam sukhakaraṇattham paṭhamam khaṇḍasīmā bandhitabbā. Tam pana bandhantehi vattam jānitabbam. Sace hi bodhicetiyabhattachasālādīni sabbavatthūni patitṭhāpetvā katavihāre bandhanti, vihāramajjhe bahūnam samosaraṇatṭhāne abandhitvā vihārapaccante vivitthokāse bandhitabbā. Akatavihāre bandhantehi bodhicetiyādīnam sabbavatthūnam ṭhānam sallakkhetvā yathā patitṭhitesu vatthūsu vihārapaccante vivittokāse hoti, evam bandhitabbā. Sā heṭṭhimaparicchidena sace ekavīsatabhikkhū gaṇhāti, vaṭṭati. Tato oram na vaṭṭati. Param bhikkhusahassam gaṇhantīpi vaṭṭati. Tam bandhantehi sīmāmālakassa samantā nimittupagā pāsāṇā ṭhapetabbā, na khaṇḍasīmāya ṭhitehi mahāsīmā bandhitabbā, na mahāsīmāya ṭhitehi khaṇḍasīmā. Khaṇḍasīmāyameva pana ṭhatvā khaṇḍasīmā bandhitabbā, mahāsīmāyameva ṭhatvā mahāsīmā.

Tatrāyam bandhanavidhi—samantā “eso pāsāṇo nimittan”ti evam nimittāni kittetvā kammavācāya sīmā sammannitabbā. Atha tassā eva dalhīkammattam avippavāsakammavācā kātabbā. Evam hi “sīmaṃ samūhanissāmā”ti āgatā samūhanitum na sakkhissanti. Sīmaṃ sammannitvā bahi sīmantarikapāsāṇā ṭhapetabbā, sīmantarikā pacchimakoṭṭiyā caturaṅgulappamāṇāpi³ vaṭṭati. Sace pana vihāro mahā hoti, dvepi tissopi tatuttaripi khaṇḍasīmāyo bandhitabbā.

1. Vi 3. 144 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 3. 323; Sārattha-Ṭṭi 3. 271; Vajira-Ṭṭi 453 piṭṭhesupi.
3. Vi-Ṭṭha 3. 324; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 187 piṭṭhesu passitabbam.

Evam khaṇḍasīmaṃ sammannitvā mahāsīmāsammunikāle khaṇḍasīmato nikkhamitvā mahāsīmāyaṃ ṭhatvā samantā anupariyāyantehi sīmantarikapāsāṇā kittetabbā. Tato avasesanimitte kittetvā hatthapāsam avijahantehi kammavācāya samānasamvāsakasīmaṃ sammannitvā tassā dalhīkammatthaṃ avippavāsakammavācāpi kātabbā. Evam hi “sīmaṃ samūhanissāmā”ti āgatā samūhanitum na sakkhissanti. Sace pana khaṇḍasīmāya nimittāni kittetvā tato sīmantarikāya nimittāni kittetvā mahāsīmāya nimittāni kittenti, evam tisu ṭhānesu nimittāni kittetvā yaṃ sīmaṃ icchanti, taṃ paṭhamam bandhitum vaṭṭati. Evam santepi yathāvuttanayena khaṇḍasīmatova paṭṭhāya bandhitabbā. Evam baddhāsu pana sīmāsu khaṇḍasīmāyaṃ ṭhitā bhikkhū mahāsīmāyaṃ kammaṃ karontānaṃ na kopenti, mahāsīmāyaṃ vā ṭhitā khaṇḍasīmāyaṃ karontānaṃ. Sīmantarikāya pana ṭhitā ubhinnampi na kopenti. Gāmakhette ṭhatvā kammaṃ karontānaṃ pana sīmantarikāya ṭhitā kopenti. Sīmantarikā hi gāmakhettaṃ bhajati. Avippavāsasīmāsammannane kate sati sā ca **avippavāsasīmā** nāma hoti. Tenāha “**tassāyeva pabhedo**”ti. **Tassāyevāti** baddhasīmāya eva.

Ayaṃ pana viseso—“ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañjā”ti¹ vacanato avippavāsasīmā gāmañca gāmūpacārañca na otarati², samānasamvāsakasīmā pana tatthāpi otarati. Samānasamvāsakasīmā cettha attano dhammatāya gacchati, avippavāsasīmā pana yattha samānasamvāsakasīmā, tattheva gacchati. Na hi tassā visum nimittakittanaṃ atthi. Tattha sace avippavāsāya sammutikāle gāmo atthi, taṃ sā na otarati. Sace pana sammatāya sīmāya pacchā gāmo nivisati, sopi sīmāsaṅkhameva gacchati. Yathā ca pacchā nivīṭṭho, evam paṭhamam nivīṭṭhassa pacchā vaḍḍhitappadesopi sīmāsaṅkhameva gacchati. Sacepi sīmāsammunikāle gehāni katāni, “pavisissāmā”ti ālayopi atthi, manussā pana appaviṭṭhā, porāṇagāmaṃ vā sagehameva chaḍḍetvā aññattha gatā, agāmoyeva esa, sīmā otarati. Sace pana ekampi kulaṃ pavīṭṭham vā agataṃ vā atthi, gāmoyeva, sīmā na otarati.

---

1. Vi 3. 148 piṭṭhe.

2. Otarati (Ka)

Evam baddhasīmaṃ dassetvā idāni abaddhasīmaṃ dassento “**abaddhasīmā panā**”ti-ādimāha. Gāmo eva sīmā **gāmasīmā**. Gāmaggaḥaṇena cettha nigamanagarānampi saṅgaho veditabbo. Yattake padese tassa gāmassa gāmahojakā baliṃ labhanti, so padeso appo vā hotu, mahanto vā, ekaṃ gāmakhettaṃ nāma. Yampi ekasmiṃyeva gāmakhette ekampadesaṃ “ayaṃ visuṃ gāmo hotū”ti paricchinditvā rājā kassaci deti, sopi **visuṃgāmasīmā** hotiyeva. Tasmā sā ca itarā ca pakatigāmasīmā baddhasīmāsadisāva hoti. Kevalaṃ pana ticīvaravippavāsaparihāraṃ na labhatīti¹.

Agāmake araṇṇeti viñjhāṭṭavisadise² araṇṇe. Tenāha “**agāmakarṇ nāmā**”ti-ādi. Ayaṃ pana sīmā ticīvaravippavāsaparihāraṃ labhati. **Macchabandhānanti** kevaṭṭānaṃ. **Agamanapathesūti** gantum asakkuṇeyyapathesu. Yattha tadaheva gantvā tadaheva paccāgantum na sakkā hoti, tādisesūti vuttaṃ hoti. Tesam gamanapariyantassa orato pana gāmasīmāsāṅkhaṃ gacchati. Tattha gāmasīmaṃ asodhetvā kammaṃ kātum na vaṭṭati. **Majjhe ʘhitānaṃ sabbadisāsu sattabbhantarāti** majjhe ʘhitānaṃ bhikkhūnaṃ ʘhitokāsato sabbadisāsu sattabbhantarā. **Tatthāti** tesu abbhantaresu. **Tasmāti** yasmā parisavasena vaḍḍhati, tasmā. **Upacāratthāyāti** sīmapacāratthāya. **Sīmābhāvaṃ paṭikkhipitvāti** baddhasīmābhāvaṃ paṭikkhipitvā. Samāno samvāso etthāti **samānasamvāsā**. Eko uposatho etthāti **ekūposathā**. Ettha ca uposathassa visuṃ gahitattā avasesakammavasena samānasamvāsatā veditabbā. **Vuttāti** abaddhasīmāparicchedaṃ dassetuṃ **uposathakkhandhake**³ vuttā. Anu anu aḍḍhamāsaṃ **anvaḍḍhamāsaṃ**, aḍḍhamāse aḍḍhamāseti attho. Evam “**anudasāhan**”ti-ādīsipi. **Deveti** meghe. **Valāhakesu vigatamattesūti** bhāvenabhāvalakkaṇe bhummaṃ. **Sotanti** udakappavāho vuccati. Titthena vā atitthena vā otarivāti pāṭhaseso. **Timaṇḍalaṃ paṭicchādetvāti** yathā timaṇḍalapāṭicchādanam hoti, evam nivāsetvā. **Uttarantiyāti** yattha kattaci uttarantiyā. **Bhikkhunīvibhaṅge**⁴ bhikkhuniyā vasena nadilakkhaṇassa pāḷiyam⁴ āgatattā “**bhikkhuniyā**”ti vuttaṃ, na pana visesasabbhāvato.

1. Vi-Ṭṭha 3. 333; Vinayaśāṅgaha-Ṭṭha 194 piṭṭhesu passitabbaṃ.

2. Vijjhāṭṭavisadise (Ka)

3. Vi 3. 150 piṭṭhe.

4. Vi 2. 296 piṭṭhe.

Kenaci khaṇitvā akatoti antamaso tiracchānenapi khaṇitvā akato. **Nadim vā samuddam vā bhinditvā**ti nadikūlam vā samuddavelam vā bhinditvā. **Etam lakkhaṇanti** “yattha nadiyam vuttappakāre vassakāle udakam santiṭṭhati”¹ti vuttappakāralakkhaṇam. Loṇīpi² jātassarasāṅkhameva gacchati. Yattha pana vuttappakāre vassakāle vasse pacchinnamate pivituṃ vā hatthapāde dhovituṃ vā udakam na hoti sukkhati, ayam **jātassaro** gāmakhettasāṅkhameva gacchati.

Udakukkhepāti karaṇatthe nissakkavacananti āha “**udakukkhepenā**”ti. Katham pana udakam khipitabbanti āha “**tatthā**”ti-ādi. **Majjhimena purisenā**ti thāmamajjhimena purisena. **Ayam udakukkhepo nāmā**ti ayam udakukkhepena paricchinnā sīmā nāmāti attho. Yāva parisā vaḍḍhati, tāva ayam sīmāpi vaḍḍhati, parisapariyantato udakukkhepoyeva pamāṇam. Sace pana nadī nābhidiḅhā hoti, pabhavato paṭṭhāya yāva mukhadvāram sabbattha saṅgho nisīdati, udakukkhepasīmākammanam natthi. Sakalāpi nadī etesaṃyeva bhikkhūnam pahoti.

Paktivassakāleti pubbe vuttappakāre pakativassakāle. **Catūsu māsesū**ti vassānassa catūsu māsesu. Ativuṭṭhikāle oghena otthatokāso na gahetabbo. So hi gāmasīmāsāṅkhameva gacchati. Antonadiyam jātassare jātapiṭṭhipāsānadīpakesupi ayameva vinicchayo veditabbo. Sace pana nadī paripuṇṇā hoti samatitthikā, udakasāṭikam nivāsetvāpi antonadiyamyeva kammanam kātabbam. Sace na sakkonti, nāvāyapi ṭhatvā kātabbam. Gacchantiyā pana nāvāya kātum na vaṭṭati. Kasmā? Udakukkhepamattameva hi sīmā, tam nāvā sīghameva atikkāmeti³. Evam sati aññissā sīmāya ñatti, aññissā anussāvanā hoti, tasmā nāvam arittena vā ṭhapetvā, pāsāṇe vā lambitvā, antonadiyam jātarukkhe vā bandhitvā kammanam kātabbam. Antonadiyam baddha-aṭṭakepi antonadiyam jātarukkhepi ṭhitehi kammanam kātum vaṭṭati.

Sace pana rukkhassa sākḅhā vā tato nikkhantapāroho vā bahinadīṭire vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito, sīmam vā sodhetvā,

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 91 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 337 piṭṭhepi.

3. Atikkamati (Vinayasaṅgha-Ṭṭha 196 piṭṭhe; Vi-Ṭṭha 3. 334 piṭṭhe pana passitabbam.)

sākhaṃ vā chinditvā kammaṃ kātappaṃ. Bahinadīṭṭhā jātārukkhassa antonadiyaṃ pavittasākhāya vā pārohe vā nāvaṃ bandhitvā kammaṃ kātum na vaṭṭati. Karontehi sīmā vā sodhetabbā, sākhaṃ chinditvā vā tassa bahipatitthitabhāgo nāsetabbo. Nadīṭṭhā pana khāṇukaṃ koṭṭetvā tattha bandhanāvāya na vaṭṭatiyeva.

Nadiyaṃ setum karonti, sace antonadiyaṃyeva setu vā setupādā vā, setumhi thitehi kammaṃ kātum vaṭṭati. Sace pana setu vā setupādā vā bahitṭhā patiṭṭhitā, kammaṃ kātum na vaṭṭati, sīmā sodhetvā kammaṃ kātappaṃ. Atha setupādā anto, setu pana ubhinnampi tīraṇaṃ upari-ākāse thito, vaṭṭati. Jātassarepi eeva nayo.

“**Yasmiṃ padese pakativīciyo ottharivā saṅghahantī**”ti etena yaṃ padesaṃ uddhaṃ vā dhanaka-udakaṃ vā pakativīciyo vā vegena āgantvā ottharanti, tattha kammaṃ kātum na vaṭṭatī¹ dasseti. Sace ūmivego bādhati, nāvāya vā aṭṭake vā thatvā kātappaṃ. Tesu vinicchayo nadiyaṃ vuttanayeneva veditaṃ. Sace pana samuddo gāmasīmaṃ vā nigamasīmaṃ vā ottharivā tiṭṭhati, samuddova hoti. Tattha kammaṃ kātum vaṭṭati. **Tato paṭṭhāya kapiyabhūmī** ottharivā saṅghita-udakantato paṭṭhāya anto nadījātassarasamuddo nāmāti attho. **Dubbuṭṭhikāletī** vassānahemante sandhāya vuttaṃ. **Sukkesupī**ti nirudakesupi. Yathā ca vāpikhaṇane, evaṃ āvāṭapokkharāṇī-ādīnaṃ khaṇanepi gāmakhettaṃ hotiyevāti daṭṭhabbaṃ. **Vappaṃ vā karontī**ti lābutipusakādivappaṃ² vā karonti. **Tam thānanti** yattha vāpi-ādikaṃ kataṃ, tam thānaṃ. Aññaṃ pana kappiyabhūmi. Sace pana jātassaraṃ pūretvā thalaṃ karonti, ekasmiṃ disābhāge paṭṭhāya bandhitvā sabbameva naṃ mahātaḷākaṃ vā karonti, sabbopi ajātassaro hoti. Gāmasīmāsāṅkhameva gacchati.

Sace nadimpi vināsetvā taḷākaṃ karonti, heṭṭhā pāḷi baddhā, udakaṃ āgantvā taḷākaṃ pūretvā tiṭṭhati, ettha kammaṃ kātum na vaṭṭati. Upari pavattanaṭṭhāne chaḍḍitaṃ udakaṃ nadim ottharivā sandanaṭṭhānato paṭṭhāya vaṭṭati. Kāci nadī kālantarena uppattivā gāmanigamasīmaṃ ottharivā pavattati,

1. Vi-Ṭṭha 3. 336 piṭṭhepi.

2. Lābutimbarusakādivappaṃ (Ka), Vi-Ṭṭha 3. 337 piṭṭhe passitappaṃ.

nadīyeva hoti, kammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Sace vihārasīmaṃ ottharati, “vihārasīmā” tveva saṅkhaṃ gacchati. **Tasmāti** yasmā anto gacchati, tasmā. **Samantā udakukkheparicchedo kātabboti** pahonakaṭṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ. Yattha pana kunnadī-ādīsu nappahoti, tattha pahonakaṭṭhānato udakukkheparicchedo kātabbo. **Upacāratthāyāti** sīmapacāratthāya.

Kasmā pana aññamekaṃ sattabbhantaraṃ, añño eko udakukkhepo ca upacāratthāya ṭhapetabboti āha “**ayaṃ hī**” ti-ādi. Idaṃ vuttaṃ hoti¹—yasmā ayaṃ sattabbhantarasiṃā ca udakukkhepasīmaṃ ca bhikkhūnaṃ ṭhitokāsato paṭṭhāya labbhati, te ca bhikkhū na sabbadā ekasadisā, kadāci vaḍḍhanti, kadāci parihāyanti. Yadā ca vaḍḍhanti, tadā sīmāsaṅkaro hoti. Tasmā aññamekaṃ sattabbhantaraṃ, añño eko udakukkhepo ca upacāratthāya ṭhapetabboti. Yaṃ pana **mahā-aṭṭhakathāyaṃ** “tato adhikaṃ vaṭṭatiyeva, ūnakaṃ pana na vaṭṭatī” ti² vuttaṃ, tampi etadatthameva, na pana tattha katassa kammaṃ kuppattāti gahetabbaṃ. **Paricchedato bahi aññaṃ tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopīti** attano sattabbhantarena, udakukkhepena vā yo tesāṃ sattabbhantarassa, udakukkhepassa vā paricchedo, tato bahi aññaṃ tattakāmyeva paricchedaṃ anatikkamitvā ṭhitopīti attho. Kathametaṃ viññāyatīti āha “**idaṃ sabba-aṭṭhakathāsu sannitṭhānan**” ti, idaṃ “kammaṃ kopetī” ti mahā-aṭṭhakathādīsu vavattānanti attho. “**Iti iman**” ti-ādi yathāvuttassa nigamaṇaṃ. Hoti cettha—

“Baddhābaddhavasenedha, sīmā nāma dvidhā tahiṃ.

Tisampattiyuttā vajji-tekādasa vipattikā.

Baddhasīmā tidhā khaṇḍā-dito gāmādito parā” ti.

Sabhāgāpatti ca nāmesā duvidhā vatthusabhāgā, āpattisabhāgāti. Tattha idha vatthusabhāgā adhippetā, netarāti dassetuṃ “**yaṃ sabbo saṃgho vikālabhojanādina**” ti-ādimāha. **Lahukāpattinti** lahukena vinayakammaṇa visujjhanato lahukā thullaccayapācittiyapāṭidesanīyadukkaṭṭadubbhāsitasāṅkhātā pañcāpattiyo. Vatthusabhāgāya saṃghādisesāpattiyāpi sati uposathakammaṇa pattakallaṃ na hotiyeva.

1. Sārattha-Ṭī 3. 274; Vimati-Ṭī 2. 163 piṭṭhesupi.

2. Vi-Ṭī 3. 334 piṭṭhe.

Yathāha “sabhāgasamghādisesam āpannassa pana santike āvi kātum na vaṭṭati. Sace āvi karoti, āpatti āvikatā hoti, dukkaṭā pana na muccati”¹. Tassā pana adesanāgāminito evam vuttam. **Vatthusabhāgā**ti vatthivasena samānabhāgā, ekakoṭṭhāsāti vuttam hoti. Imameva vatthusabhāgam desetum na vaṭṭati “na bhikkhave sabhāgā āpatti desetabbā, yo deseyya, āpatti dukkaṭassā”² ti² vuttattā, na pana āpattisabhāgam. Tenāha “**vikālabhojanapaccayā āpannam panā**”³ti-ādi. **Āpattisabhāgā**ti āpattiyā samānabhāgam.

Sāmantā āvāsāti sāmanta-āvāsam, samīpavihāranti attho. **Sajjukanti** tadahevāgamanatthāya. **Pāhetabboti** pesetabbo. **Iccetam kusalanti** iti etam sundaram bhaddakam, laddhakappanti vuttam hoti. **No ce labhethāti** vihārānam dūratāya vā magge paripanthādinā vā yadi na labhetha. “Tassa santike paṭikarissati”¹ti iminā vacanena sabhāgāpatti āvikātumpi na labhathīti dīpitaṃ hoti. Yadi labheyya, āvi katvāpi uposatham kareyya. Yadi pana sabbo samgho sabhāgam samghādisesam āpanno hoti, ñattim ṭhapetvā uposatham kātum na vaṭṭati, uposathassa antarāyova hoti. Ubhopi dukkaṭam āpajjanti “na bhikkhave sabhāgā āpatti desetabbā, yo deseyya, āpatti dukkaṭassa. Na bhikkhave sabhāgā āpatti paṭiggahetabbā, yo paṭiggaṇheyya, āpatti dukkaṭassā”² ti² vuttattā. **Vimati** saṃsayo, tatha niyutto **vematiko**. “Puna nibbematiko hutvā desetabbamevā”³ti neva pāḷiyam, na ca aṭṭhakathāyam atthi, desite pana doso natthi. **Vuttanayenevāti** “pārisuddhim āyasmanto ārocethā”³ti-ādinā³ nayena sāpattikassa uposathakaraṇe paññattam dukkaṭam āpajjantīti vuttanayeneva. Kasmā sabhāgāpattiyeva vuttāti āha “**etāsu hī**”³ti-ādi. **Visabhāgāpattīsu vijjamānāsupi pattakallam hotiyevāti** visabhāgāsu pana vijjamānāsu tesamyeva puggalānam āpatti, na samghassāti samghassa pattakallam hotiyeva.

Antimavatthu-ajjhāpanako nāma catunnam pārājikānam aññataram ajjhāpanako. Paṇḍakādīnam vinicchayo parato pārājikuddese āvi

1. Vi-Ṭṭha 4. 20, 21 piṭṭhesu.

2. Vi 3. 169 piṭṭhe.

3. Vi 3. 140 piṭṭhe.

bhavissati. **Tiracchānagato**ti antamaso sakkam devarājānam upādāya yo koci nāgamāṇavakādiko amanussajātiko veditabbo, na assagoṇādayo. Tenāha “**ettha cā**”ti-ādi. Tattha **etthā**ti etissam vajjanīyapuggalakathāyam. **Yassa upasampadā paṭikkhittā**ti “tiracchānagato bhikkhave anupasampanno, na upasampādetabbo”ti¹ yassa nāgasupaṇṇādino tiracchānagatassa upasampadā paṭikkhittā, so idhāpi tiracchānagato nāmāti attho. Tattha hi antamaso deve upādāya nāgamāṇavakādiko yo koci amanussajātiko “tiracchānagato”ti adhippeto. Vuttam hi **samantapāsādikāyam** “tiracchānagato bhikkhveti ettha nāgo vā hotu supaṇṇamāṇavakādīnam vā aññataro, antamaso sakkam devarājānam upādāya yo koci amanussajātiyo, so sabbova imasmim atthe ‘tiracchānagato’ti veditabbo”ti². **Tittham** vuccati laddhi, tam etesam atthīti **titthikā**, titthikā eva **titthiyā**, ito aññaladdhikāti attho.

Suttassa uddeso **suttuddeso**. Pārisuddhi eva uposatho **pārisuddhi-uposatho**. Eseva nayo **adhiṭṭhānuposatho**ti etthāpi. **Soti** pātimokkhuddeso. Ovādova pātimokkham, tassa uddeso sarūpena kathanam **ovādapātimokkhuddeso**. “Imasmim vītikkame ayam nāma āpattī”ti evam āpattivasena āṇāpanam paññāpanam **āṇā**, sesam anantarasadisameva.

Khantī paramam tapo titikkhā -pa- vuttātisso gāthāyo nāma—

“Khantī paramam tapo titikkhā,
 Nibbānam paramam vadanti buddhā.
 Na hi pabbajito parūpaghātī,
 Na samaṇo hoti param viheṭhayanto.
 Sabbapāpassa akaraṇam, kusalassa upasampadā.
 Sacittapariyodapanam, etaṃ buddhāna sāsanaṃ.

1. Vi 3. 121 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 304 piṭṭhe.

Anūpavādo anūpaghāto, pātimokkhe ca saṁvaro.
Mattaññutā ca bhattasmim, pantañca sayanāsanam.
Adhicitte ca āyogo, etaṁ buddhāna sāsanaṁ”ti¹—

imā tisso gāthāyo.

Tattha **khantī paramaṁ tapoti**² adhivāsanakhanti nāma paramaṁ tapo. **Titikkhāti** khantiyā eva vevacanaṁ, titikkhāsaṅkhātā adhivāsanakhanti uttamaṁ tapoti attho. **Nibbānaṁ paramaṁ vadanti**ti sabbākārena pana nibbānaṁ “paramaṁ”ti vadanti buddhā. **Na hi pabbajito parūpaghātī**ti yo adhivāsanakhantivirahitattā paraṁ upaghātetī bādhati vihiṁsati, so pabbajito nāma na hoti. Catutthapādo pana tasseva vevacanaṁ. “Na hi pabbajito”ti etassa hi **“nasamaṇo hoti”**ti vevacanaṁ. “Parūpaghātī”ti etassa **“paraṁ viheṭṭhayanto”**ti vevacanaṁ. Atha vā **parūpaghātī**ti sīlūpaghātī. Sīlaṁ hi uttamaṭṭhena “paraṁ”ti vuccati. Yo ca samaṇo paraṁ yaṁ kañci sattaṁ viheṭṭhayanto parūpaghātī hoti, attano sīlavināsako, so pabbajito nāma na hotīti attho. Atha vā yo adhivāsanakhantiyā abhāvā parūpaghātī hoti, paraṁ antamaso ḍaṁsamakasampisañcicca jīvitā voropeti, so na hi pabbajito. Kim kāraṇā? Malassa apabbājitattā. “Pabbājayamattano malaṁ, tasmā ‘pabbajito’ti vuccati”ti³ idaṁ hi pabbajitalakkhaṇaṁ. Yopi na heva kho upaghātetī na māretī, apica daṇḍādīhi viheṭṭheti, so paraṁ viheṭṭhayanto samaṇo na hoti. Kimkāraṇā? Viheṣāya asamitattā. “Samitattā hi pāpānaṁ, ‘samaṇo’ti pavuccati”ti⁴ idaṁ hi samaṇalakkhaṇaṁ.

Dutiyaḡāthāya **sabbapāpassāti** sabbākusalassa. **Akaraṇanti** anuppādanaṁ. **Kusalassāti** catubhūmakakusalassa. **Upasampadāti** upasampādanaṁ paṭilābho. **Sacittapariyodapananti** attano cittassa vodāpanaṁ pabhassarabhāvakaraṇaṁ sabbaso parisodhanaṁ, taṁ pana arahattena hoti. Iti sīlasaṁvarena sabbapāpaṁ pahāya lokiya lokuttarāhi samathaviṇṇaṇāhi kusalaṁ sampādetvā arahattaphalena cittaṁ pariyodāpetabbanti etaṁ buddhānaṁ sāsanaṁ ovādo anusitṭhi.

1. Dī 2. 42; Khu 1. 41 piṭṭhesu.

2. Dī-Ṭṭha 2. 69; Dhammapada-Ṭṭha 2. 154 piṭṭhesupi.

3. Khu 1. 69 piṭṭhe Dhammapade.

4. Khu 1. 51 piṭṭhe Dhammapade.

Tatīyagāthāya **anūpavādoti** vācāya kassaci anupavadanaṃ.
Anūpaghātoti kāyena kassaci upaghātassa akaraṇaṃ. **Pātimokkheti** yaṃ taṃ
 pātimokkhaṃ pa atimokkhaṃ atipamokkhaṃ uttamaṃ sīlaṃ, pāti vā
 agativisesehi,¹ mokkheti duggatibhayehi. Yo vā naṃ pāti, taṃ mokkhetīti
 “pātimokkhan”ti vuccati, tasmīṃ pātimokkhe ca. **Samvaroti** sattannaṃ
 āpattikkhandhānaṃ avītikkamalakkhaṇo samvaro. **Mattaññutāti**
 paṭiggahaṇaparibhogavasena pamāṇaññutā. **Pantañca sayanāsananti**
 janasaṅghaṭṭanavirahitaṃ nijjanasambādham vivittaṃ, senāsanañca. Ettha ca
 dvīhiyeva paccayehi catupaccayasantoso dīpitoti veditabbo
 paccayasantosasāmaññena itaradvayassāpi lakkhaṇahāranayena jotitattā².
Adhicitte ca āyogoti vipassanāpādakaṃ aṭṭhasamāpatticittaṃ, tatopi
 maggaphalacittameva adhicittaṃ, tasmīṃ yathāvutte adhicitte āyogo ca
 anuyogo cāti attho. **Etam buddhāna sāsanaṃ** etaṃ parassa anupavadanaṃ,
 anupaghātanaṃ, pātimokkhe samvaro, paṭiggahaṇaparibhogesu mattaññutā,
 aṭṭhasamāpattivasibhāvāya vivittasenāsanasevanañca buddhānaṃ sāsanaṃ
 ovādo anusīṭṭhīti. Imā pana tisso gāthā sabbabuddhānaṃ
 pātimokkhuddesagāthāyo hontīti veditabbo. Taṃ buddhā eva uddisanti, na
 sāvaka.

“Suṇātu me bhante saṅgho”ti-ādinā³ nāyena vuttaṃ **āṇāpātimokkhaṃ**
 nāma. Taṃ sāvaka eva uddisanti, na buddhā saṅghakammaṃ karonti, na ca
 tattha pariyāpannāti āha “**taṃ sāvaka eva uddisanti, na buddhā**”ti. **Imasmīṃ**
attheti “pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti etasmīṃ atthe.

Anupagato nāma tattheva upasampanno, asatīyā purimikāya anupagato
 vā. **Cātumāsiniyanti** cātumāsiyaṃ. Sā hi catunnaṃ māsānaṃ pāripūribhūtāti
 cātumāsī, sā eva “cātumāsini”ti vuccati, tassaṃ cātumāsiniyaṃ.
 Pacchimakattikapuṇṇamāsiniyanti attho. **Kāyasāmagginti** kāyena
 samaggabhāvaṃ, hatthapāsūpagamananti vuttaṃ hoti.

Ayaṃ panettha vinicchayo—sace purimikāya pañca bhikkhū vassaṃ
 upagatā, pacchimikāyapi pañca, purimehi ñattiṃ ṭhapetvā pavārite

1. Sugatibhayehi (Ka), Dī-Ṭṭha 2. 70 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Veditabbattā (Ka), Dī-Ṭṭha 2. 76 piṭṭhe passitabbaṃ.

3. Vi 3. 140 piṭṭhe.

pacchimehi tesam̐ santike pārisuddhi-uposatho kātabbo, na ekasmim̐ uposathagge dve ñattiyō ṭhapetabbā. Sacepi pacchimikāya upagatā cattāro, tayo, dve, eko vā hoti, eseva nayo. Atha purimikāya cattāro, pacchimikāyapi cattāro, tayo, dve, eko vā, eseva nayo. Atha purimikāya tayo, pacchimikāya tayo, dve vā, eseva nayo. Idam̐ hettha lakkhaṇam̐—sace purimikāya upagatehi pacchimikāya upagatā thokatarā ceva honti samasamā ca, saṅghappavāraṇāya ca gaṇam̐ pūrenti, saṅghappavāraṇāvasene ñattim̐ ṭhapetvā purimehi pavāretabbā¹. Sace pana purimikāya tayo, pacchimikāya eko hoti, tena saddhim̐ te cattāro honti, catunnam̐ saṅghañattim̐ ṭhapetvā pavāretum̐ na vaṭṭati. Gaṇañattiyā pana so gaṇapūrako hoti, tasmā gaṇavasena ñattim̐ ṭhapetvā purimehi pavāretabbam̐, itarena tesam̐ santike pārisuddhi-uposatho kātabbo. Sace purimikāya dve, pacchimikāya dve vā eko vā, etthāpi eseva nayo. Sace purimikāya eko, pacchimikāyapi eko, ekena ekassa santike pavāretabbam̐, ekena pārisuddhi-uposatho kātabbo. Sace purimavassūpagatehi pacchimavassūpagatā ekenapi adhikatarā honti, paṭhamam̐ pātimokkham̐ uddisitvā pacchā thokatarehi tesam̐ santike pavāretabbam̐. Kattikacātumāsinipavāraṇāya pana sace paṭhamam̐ vassūpagatehi mahāpavāraṇāya pavāritehi pacchā upagatā adhikatarā vā samasamā vā honti, pavāraṇāñattim̐ ṭhapetvā pavāretabbam̐. Tehi pavārite pacchā itarehi pārisuddhi-uposatho kātabbo. Atha mahāpavāraṇāya pavāritā bahū honti, pacchā vassūpagatā thokā vā eko vā, patimokkhe uddiṭṭhe pacchā tesam̐ santike tena pavāretabbanti.

Ekamsam̐ uttarāsaṅgam̐ karitvāti ekasmim̐ amse sādhumam̐ uttarāsaṅgam̐ karitvāti attho. **Añjalim̐ paggahetvāti** dasanakhasamodhānasamujjalam̐ añjalim̐ ukkhipitvā. Sace pana tattha pārivāsikopi atthi, saṅghanavakaṭṭhāne nisīditvā tattheva nisinnena attano pāḷiyā pārisuddhi-uposatho kātabbo. Pātimokkhe uddisiyamāne pana pāḷiyā anisīditvā pāḷim̐ vihāya hatthapāsam̐ amuñcantena nisīditabbam̐. Pavāraṇāyapi eseva nayo.

---

1. Ñatti ṭhapetabbā (Purāṇaṭīkā 7 piṭṭhe.)

Sabbaṃ pubbakaraṇīyanti sammajjanādiṃ navavidhaṃ pubbakiccaṃ. Yathā ca sabbo saṃgho sabhāgāpattiṃ āpajjitvā “suṇātu me bhante saṃgho -pa- paṭikarissatī”¹ti¹ ñattim ṭhapetvā uposathaṃ kātuṃ labhati, evametthāpi tīhi “suṇantu me āyasmantā ime bhikkhū sabhāgaṃ āpattiṃ āpannā, yadā aññaṃ bhikkhuṃ suddhaṃ anāpattikaṃ passissanti, tadā tassa santike taṃ āpattiṃ paṭikarissanti”²ti² gaṇaṇattim ṭhapetvā, dvīhipi “aññaṃ suddhaṃ passitvā paṭikarissāmā”³ti³ vatvā uposathaṃ kātuṃ vaṭṭati. Ekenāpi “parisuddhaṃ labhitvā paṭikarissāmī”³ti³ ābhogaṃ katvā kātuṃ vaṭṭati. **Tadahūti** tasmim ahu, tasmim divaseti attho. **Nānāsamvāsakehī** laddhinānāsamvāsakehi. **Anāvāso** nāma navakammasālādiko yo koci padeso. **Aññaṭṭra saṃghenāti** saṃghappahonakehi bhikkhūhi vinā. **Aññaṭṭra antarāyāti** pubbe vuttaṃ dasavidhamantarāyaṃ vinā. Sabbantimena pana paricchena attacattutthena antarāye vā sati gantuṃ vaṭṭati. Yathā ca āvāsādayo na gantabbā, evaṃ sace vihāre uposathaṃ karonti, uposathādhiṭṭhānatthaṃ sīmāpi nadīpi na gantabbā. Sace panettha koci bhikkhu hoti, tassa santikaṃ gantuṃ vaṭṭati. Vissatṭha-uposathāpi āvāsā gantuṃ vaṭṭati. Evaṃ gato adhiṭṭhātumpi labhati. Āraññaṅkenāpi bhikkhunā uposathadivase gāme piṇḍāya caritvā attano vihārameva āgantabbaṃ. Sace aññaṃ vihāraṃ okkamati, tattha uposathaṃ katvāva āgantabbaṃ, akatvā āgantum na vaṭṭati. Yaṃ jañña “ajjeva tattha gantuṃ sakkomī”³ti³ evarūpo pana āvāso gantabbo. Tattha bhikkhūhi saddhim uposathaṃ karontenāpi hi iminā neva uposathantarāyo kato bhavissatīti.

Udakaṃ āsanena cāti āsanena saha pānīyaparibhojanīyaṃ udakañcāti attho. Saṃghasannipātato paṭhamāṃ kattabbaṃ **pubbakaraṇaṃ**. Pubbakaraṇato pacchā kattabbampi uposathakammato paṭhamāṃ kattabbattā **pubbakiccaṃ**. Ubhayampi cetam uposathakammato paṭhamāṃ kattabbattā “pubbakiccaṃ”iceva ettha vuttanti āha “**evaṃ dvīhi nāmehi navavidhaṃ pubbakiccaṃ dassitan**”³ti. Kim taṃ katanti pucchatīti āha “**na hī**”³ti-ādi. **Tam akatvā uposathaṃ kātuṃ na vaṭṭati** “na bhikkhave therena āṇattena agilānena

1. Vi 3. 170 piṭṭhe.

2. Vi 3. 167 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 348 piṭṭhepi.

na sammajjitabbaṃ, yo na sammajjeyya, āpatti dukkaṭassā”ti-ādi¹ vacanato. Tenevāha “**tasmā therena āṇattenā**”ti-ādi.

Sace² pana āṇatto sammajjanim tāvakālikampi na labhati, sākḥābhaṅgaṃ kappiyaṃ kāretvā sammajjitabbaṃ. Tampi alabhantassa laddhakappiyaṃ hohi. **Pāṇīyaṃ paribhojanīyaṃ upaṭṭhāpetabbanti** āgantukānaṃ atthāya pāṇīyaparibhojanīyaṃ upaṭṭhāpetabbaṃ. **Āsanaṃ paññāpetabbanti** pīṭhaphalakādi-āsanaṃ paññāpetabbaṃ. Sace uposathāgāre āsanāni natthi, saṃghikāvāsato pi āharitvā paññāpetvā puna haritabbāni. Āsanesu asati kaṭasārakepi taṭṭikāyopi paññāpetuṃ vaṭṭati. Taṭṭikāsupi asati sākḥābhaṅgāni kappiyaṃ kāretvā paññāpetabbāni. Kappiyakāraṇaṃ alabhantassa laddhakappiyaṃ hoti. **Padīpo kātābboti** padīpetabbo, padīpujjalanaṃ kātābanti vuttaṃ hoti. Āṇāpentena pana “asukasmim nāma okāse telaṃ vā vaṭṭi vā kapallikā vā atthi, taṃ gahevā karohī”ti vattabbo. Sace telādīni natthi, pariyesitabbāni. Pariyesitvā alabhantassa laddhakappiyaṃ hoti. Apica kapāle aggipi³ jāletabbo. Āṇāpentena ca kiñci kammaṃ karonto vā sadākālemeva eko vā bhāranittharaṇako vā sarabhāṇakadhammakathikādīsu aññataro vā na āṇāpetabbo, avasesā pana vārena āṇāpetabbā. Tenāha “**therenāpi patirūpaṃ ṇatvā āṇāpetabban**”ti.

Bahi uposathaṃ katvā āgatenāti nadiyā vā sīmāya vā yattha katthaci uposathaṃ katvā āgatenā chando dātabbo, “kato mayā uposatho”ti acchituṃ na labhatīti adhippāyo. **Kiccappasuto vā**ti gilānupaṭṭhākādikiccappasuto vā. Sace gilāno chandapārisuddhim dātuṃ na sakkoti, mañcena vā pīṭhena vā saṃghamajjhaṃ ānetvā uposatho kātabbo. Sace gilānupaṭṭhākānaṃ bhikkhūnaṃ evaṃ hoti “sace kho mayā imaṃ gilānaṃ ṭhānā cāvessāma, ābādho vā abhivaḍḍhissati, kālakiriyā vā bhavissatī”ti, na tveva so gilāno ṭhānā cāvetabbo, saṃghena tattha gantvā uposatho kātabbo, na tveva vaggena saṃghena uposatho kātabbo. Kareyya ce, āpatti dukkaṭassa. Sace bahū tādisā gilānā honti, saṃghena paṭipāṭiyā

1. Vi 3. 158 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 341 piṭṭhepi.

3. Kapālepi aggi (Kaṅkhāyojanāmahāṭikā)

ṭhatvā sabbe hatthapāse kātabbā. Sace dūre dūre honti, saṅgho nappahoti, taṃ divasaṃ uposatho na kātabbo, na tveva vaggena saṅghena uposatho kātabbo. “Anujānāmi bhikkhave tadahuposathe pārisuddhiṃ dentena chandampi dātum, santi saṅghassa karaṇīyan”¹ti vuttattā bhagavato āṇaṃ karontena **“chandaṃ dammi”**ti vuttaṃ. “Chandahārako ce bhikkhave dinne chande tattheva pakkamati, aññassa dātabbo chando”²ti-ādi²vacanato puna attano chandadānaparissamavinodanattamaṃ **“chandaṃ me harā”**ti vuttaṃ. “Chandahārako ce bhikkhave dinne chande saṅghapatto sañcicca na āroceti, āhaṭṭo hoti chando, chandahārakassa āpatti dukkaṭassā”¹ti vuttattā dukkaṭato taṃ mocetum **“chandaṃ me ārocehi”**ti vuttaṃ.

Kāyena vā vācāya vā ubhayena vā viññāpetabboti manasā cintetvā kāyappayogaṃ karontena yena kenaci aṅgapaccaṅgena vā, vācaṃ pana nicchāretum sakkontena tattheva vācāya vā, ubhayathāpi sakkontena kāyavācāhi vā viññāpetabbo, jānāpetabboti attho. **“Ayaṃ attho”**ti vacanato pana yāya kāyacipi bhāsāya viññāpetum vaṭṭati, pārisuddhidānēpi chandadāne vuttasadiṣṭva vinicchayo. Taṃ pana dentena paṭhamaṃ santi āpatti desetabbā. Na hi sāpattiko samāno “pārisuddhiṃ dammi, pārisuddhiṃ me hara, pārisuddhiṃ me ārocehi”³ti vattum labhati. “Santi saṅghassa karaṇīyāni”¹ti vattabbe vacanavipallāsena **“santi saṅghassa karaṇīyan”**ti vuttaṃ. **Tesaṅca attano ca chandapārisuddhiṃ detīti** ettha chando ca chandapārisuddhi ca **chandapārisuddhi**, taṃ detīti sarūpekasesanayena attho daṭṭhabbo. **Itarāti** aññesaṃ chandapārisuddhi. **Biḷālasaṅkhalikā chandapārisuddhīti** ettha **biḷālasaṅkhalikā** nāma biḷālabandhanam. Tattha hi saṅkhalikāya paṭhamavalayaṃ dutiyavalayaṃyeva pāpuṇāti, na tatiyaṃ, evamayampi chandapārisuddhi dāyakena yassa dinnā, tato aññattha na gacchatī⁴. Tasmā sā biḷālasaṅkhalikasadisattā “biḷālasaṅkhalikā”¹ti vuttā. Biḷālasaṅkhalikaggahaṇaṃ cettha yāsaṃ kāsāñci saṅkhalikānaṃ upalakkhaṇamattanti daṭṭhabbam.

---

1. Vi 3. 164 piṭṭhe.

2. Vi 3. 163 piṭṭhe.

3. Vi 3. 161 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭī 3. 278; Vimati-Ṭī 2. 171 piṭṭhesupi.

Utukkhānanti taṃ taṃ kiriyāṃ aratī vatteti **utu**, tassa akkhānaṃ utukkhānaṃ, utu-ācikkhananti attho. Yathā ca tassa ācikkhanāṃ, taṃ sarūpato dassetuṃ **“hemantādīnaṃ”**ti-ādi vuttaṃ. **Gaṇanā**ti kalanā. Bhikkhunīnaṃ aṭṭhagarudhammehi ovadanaṃ **bhikkhunovādo**. **Sve uposathoti āgantvā**ti “sve uposatho hoti”ti vutte ajeva āgantvā pannarasike uposathe pakkhassa cātuddasiyaṃ, cātuddasike terasiyaṃ āgantvāti vuttaṃ hoti. **Mahāpaccariyaṃ** pana “pakkhassa terasiyaṃyeva āgantvā ‘ayaṃ uposatho cātuddasiko vā pannarasiko vā’ti pucchitabbaṃ”ti¹ vuttaṃ. Evaṃ pucchitena ca bhikkhunā sace cātuddasiyaṃ uposathaṃ karonti, “cātuddasiko bhaginī”ti vattabbaṃ. Sace pannarasiyaṃ karonti, “pannarasiko bhaginī”ti vattabbaṃ. “Anujānāmi bhikkhave ṭhapetvā bālaṃ, ṭhapetvā gilānaṃ, ṭhapetvā gamikaṃ avasesehi ovādaṃ gahetun”ti² vuttatā **“taṃ ṭhapetvā”**ti-ādimāha. Tattha ārocanavidhānaṃ ajānanto **bālo**. Cātuddasikapannarasikesu uposathesu vā pāṭipade vā gantukāmo **gamiyo**, dutiyapakkhadivasato pana paṭṭhāya tato uddhaṃ gacchanto idha gamiyo nāma na hoti. Araññe nivāso assāti **āraññiko**. Sopi “ahaṃ araññavāsī, sve uposatho, vihāre na vasāmi”ti appaṭiggahitun na labhati. Yadi na gaṇheyya, dukkaṭaṃ āpajjeyya. Vuttaṃ hetuṃ “na bhikkhave ovādo na gahetabbo, yo na gaṇheyya, āpatti dukkaṭassā”ti². Tena pana paccāharaṇatthāya³ saṅketo kātabbo. Vuttaṃ hetuṃ “anujānāmi bhikkhave āraññikena bhikkhunā ovādaṃ gahetun, saṅketaṃca kātuṃ atra patiharissāmi”ti⁴. Tasmā āraññikena bhikkhunā sace bhikkhunīnaṃ vasanagāme bhikkhā labbhati, tattheva caritvā bhikkhuniyo disvā ārocetvā gantabbaṃ. No cassa tattha bhikkhā sulabhā hoti, sāmantaḡāme caritvā bhikkhunīnaṃ gāmaṃ āgamma tattheva kātabbaṃ. Sace dūraṃ gantabbaṃ hoti, saṅketo kātabbo “ahaṃ asukaṃ nāma tumhākaṃ gāmadvāre sabhaṃ vā maṇḍapaṃ vā rukkhamaṃ vā upasaṅkamissāmi, tatra āgaccheyyāthā”ti. Bhikkhunīhi tatra gantabbaṃ, agantun na labbhati. Vuttaṃ hetuṃ “na bhikkhave bhikkhuniyā

1. Vi-Ṭṭha 3. 60 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 63 piṭṭhe.

2. Vi 4. 456 piṭṭhe.

4. Vi 4. 457 piṭṭhe.

saṅketaṃ na gantabbaṃ, yā na gaccheyya, āpatti dukkaṭṭassā”ti¹.

Uposathaggeti uposathakaraṇaṭṭhāne. **Aṭṭhahi aṅgehī**—

“Sīlavā hoti, pātimokkhasaṃvarasaṃvuto viharati
ācāragocarasampanno, aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī samādāya
sikkhati sikkhāpadesu. Bahussuto hoti sutadharo sutasannicayo, ye te
dhammā ādikalyāṇā majjhakalyāṇā pariyośanakalyāṇā sāttham
sabyañjanaṃ kevalaparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ
abhivadanti, tathārūpāssa dhammā bahussutā honti, dhātā vacasā
paricitā, manasā anupekkhitā, diṭṭhiyā suppaṭividdhā. Ubhayāni kho
panassa pātimokkhāni vitthārena svāgatāni honti suvibhattāni
suppavattīni suvinicchitāni suttaso anubyañjanaso. Kalyāṇavāco hoti
kalyāṇavākkaraṇo. Yebhuyyena bhikkhunīnaṃ piyo hoti manāpo.
Paṭibalo hoti bhikkhuniyo ovadituṃ. Na kho panetaṃ bhagavantaṃ
uddissa pabbajitāya kāsāyavatthavasanāya garudhammaṃ
ajjhāpannapubbo hoti. Vīsativasso vā hoti atirekavīsativasso vā”ti²—

imehi aṭṭhahi aṅgehī. **Pāsādikenāti** pasādāvahena niddosena
kāyavacīmanokammaena. **Sampādetūti** tividhaṃ sikkhaṃ sampādetu. Yadā³
pana tāhi bhikkhunīhi pātimokkhuddesakaṃyeva disvā ovādo yācīto, tadā
uposathagge sannipatitehi bhikkhusaṃghehi pubbakiccavasena “atthi kāci
bhikkhuniyo ovādaṃ yācamānā”ti pucchite “evaṃ vadehī”ti attanā
vattabbavacanaṃ aññena kathāpetvā “atthi koci bhikkhu bhikkhunovādako
sammato”ti-ādiṃ sayam vatvā puna sayameva gantvā bhikkhunīnaṃ
ārocetabbaṃ. Aññena vā bhikkhunā tasmīṃ divase pātimokkhaṃ
uddisāpetabbaṃ. **Idanti** “tāhī”ti bahuvacanaṃ. **Ekato** saheva.

Ñattiṭṭhapakena vāti yattha tiṇṇaṃ vasanaṭṭhāne pātimokkhuddeso
natthi, tattha ñattiṭṭhapakena vā. **Itarena vāti** yattha dve bhikkhū vasanti-
eko vā, tattha itarena vā bhikkhunā, sace sayameva sammato, “ahan”ti

1. Vi 4. 457 piṭṭhe.

2. Vi 2. 73, 74 piṭṭhesu.

3. Yadi (Ka)

vattabbarū. **Tathevā**ti uposathagge vuttasadisameva. “**Ārocetvāvā**”ti iminā anārocanaṃ paṭikkhipati. “Na bhikkhave ovādo na ārocetabbo, yo na āroceyya, āpatti dukkaṭassā”ti¹ vacanato ovādaṃ gahetvā uposathagge anārocetuṃ na vaṭṭati.

Parisuddhabhāvanti āpattiyā parisuddhataṃ. **Ārocethā**ti āpi karotha. **Ettha siyā**ti “pātimokkhaṃ uddisissāmī”ti etasmim̐ pade ayamanuyogo bhaveyya. Kim̐ taṃ, yaṃ siyāti āha “**saṃgho uposathaṃ kareyyā**”ti-ādi. **Pubbenāparaṃ sandhiyatī**ti pubbavacanena aparaṃ vacanaṃ sandhānaṃ gacchati. **Sāmaggiyā**ti kāyacittehi sahitatāya. **Gaṇassā**ti uddesakam̐ ṭhapetvā catuvagge sesabhikkhūnaṃ. **Samghassa uddiṭṭhaṃ hotī**ti saṃghena uddiṭṭhaṃ hoti. Karaṇatthe cetam̐ sāmivacanam̐. **Etthā**ti pātimokkhuddese. **Lakkhaṇanti** sabhāvo.

Therā ca navā ca majjhimā cāti ettha dasavassā atirekadasavassā ca **therā**. Ūnapañcavassā **navā**. Pañcavassā, atirekapañcavassā ca **majjhimā**. **Aṭṭhim̐ katvā**ti attānaṃ tena pātimokkhena atthikaṃ katvā, taṃ vā pātimokkhaṃ “idaṃ mayhaṃ pātimokkhan”ti atthim̐ katvā. **Manasi karitvā**ti citte ṭhapetvā. **Sotadvārasenā**ti sotadvārikajavanaviññānavasena. **Sabbacetasā samannāharāmā**ti cittassa thokampi bahi gantuṃ adentā sabbena cittena āvajjema, sallakkhemāti attho. **Manasi karomā**ti āvajjema, samannāharāmāti attho. So ca kho manasikāro na ettha ārammaṇappaṭipādanalakkhaṇo, atha kho vīthippaṭipādanajavanappaṭipādanamanasikārapubbakacitte ṭhapanalakkhaṇoti āha “**ekaggacittā hutvā citte ṭhapeyyāmā**”ti. **Na sametī**ti na saṃgacchati. Kasmā na saṃgacchatīti āha “**samaggassa hī**”ti-ādi. Kiñca bhiiyoti āha “**pātimokkhuddesako cā**”ti-ādi. **Samghapariyāpannoti** saṃghe pariyāpanno antogadho.

Idāni taṃ dassetunti sambandho. **Āyasmantoti** sannipatitānaṃ piyavacanena ālapanam̐.

---

1. Vi 4. 457 piṭṭhe.

Alajjitāti alajjitāya, alajjanabhāvenāti attho. Tatiyatthe hi idaṃ paccattavacanāṃ. “**Aññāṇatā**”ti-ādīsupi eseva nayo. **Kukkuccappakatatāti** kukkuccena abhibhūtatāya. **Satisammosāti** sativippavāsato. **Vītikkamanti** sikkhāpadavītikkamanāṃ.

Sañciccāti sañcetetvā, akappiyabhāvaṃ jānantoyeva vītikkamacittaṃ pesetvāti attho. **Parigūhatīti** nigūhati¹ na deseti na vuṭṭhāti. Lajjāya parigūhanto alajjī na hoti, “kiṃ iminā”ti anādariyena parigūhanto alajjī hotīti dasseti. **Agatigamanañca gacchatīti** bhaṇḍabhājanīyaṭṭhānādīsū chandāgati-ādibhedāṃ agatigamanañca gacchati. **Alajjipuggaloti** ajjhattikasamuṭṭhānalajjāviraḥito puggalo. Ettha ca “sañciccā”ti iminā anādariyavaseneva āpattiṃ āpajjanto, āpannañca āpattiṃ parigūhanto, bhaṇḍabhājanīyaṭṭhānādīsū agatigamanāṃ gacchanto ca alajjī hoti, na itaroti dasseti.

Mandoti mandapañño, apaññassevetāṃ nāmaṃ. **Momūhoti** atisaṃmūḷho. **Virādhētīti** na rādheti na sādheti. **Kukkucceti** vinayasāṃsaye. **Kappiyāṃ ce kattabbaṃ siyāti** vinayadharaṃ pucchitvā tena vatthum oloketvā mātikāṃ, padabhājanāṃ, antarāpattiṃ, anāpattiṃ ca oloketvā “kappati āvuso, mā ettha kaṅkhī”ti vutte kattabbaṃ bhaveyya.

Sahaseyyacīvaravippavāsādīnīti² ettha **sahaseyyā** nāma anupasampanna uttaridirattatirattāṃ sahaseyyāpatti, **vippavāso** nāma ekarattachārattavasena vippavāso. **Ādisaddena** sattāhātikkamādīsū āpattiṃ saṅgaṇhāti. **Sattannaṃ āpattikkhandhānanti** pārājikasaṃghādisesathullaccayapācittiyapāṭidesanīyadukkaṭadubbhāsitasāṅk hātānaṃ sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ.

Desetu vā pakāsetu vāti saṅghamajjhe vā gaṇamajjhe vā ekapuggale vā desetu vā pakāsetu vā. Ettha ca **pārājikāpattidesanā** nāma bhikkhubhāvassa pariccāgo. Vuṭṭhānaṃ pana desanāvisesattā “desanā”ti daṭṭhabbaṃ. **Pakāsetu vāti** ārocetu vā.

Evaṃ anāpannā vāti evaṃ channaṃ ākārānaṃ aññatarena anāpannā vā. **Vuṭṭhitā vāti** parivāsadinā vuṭṭhitā vā. **Ārocitā vāti**

1. Gūhati (Ka), Vi-Ṭṭha 4. 201 piṭṭhe passitabbaṃ. 2. Sahaseyyavippavāsādīnīti (?)

āvikatā vā. Ārocento ca “tuyhaṃ santike ekaṃ āpattiṃ āvikaromi”ti vā “ācikkhāmi”ti vā “āroceṃ”ti vā “mama ekaṃ āpattiṃ āpannabhāvaṃ jānāhi”ti vā vadatu, “ekaṃ garukaṃ āpattiṃ āvikaromi”ti vā ādinā nayena vadatu, sabbehipi ākārehi ārocitāva hoti. Sace pana garukāpattiṃ āvikaronto “lahukāpattiṃ āvikaromi”ti-ādinā nayena vadati, anāvikatā hoti āpatti. Vatthuṃ āroceti, āpattiṃ āroceti, ubhayaṃ āroceti, tividhenāpi ārocitāva hoti. **Asantiyā āpattiyāti** bhāvenabhāvalakkaṇe bhummaṃ. **Tuṇhībhāvenāpi hīti** ettha na kevalaṃ “āma mayaṃ parisuddhā”ti vuttayeve, atha kho tuṇhībhāvenāpīti **apisaddassa** attho veditabbo.

Kim taṃ yāvatatiyānusāvitaṃ nāma, kathañcetaṃ yāvatatiyānusāvitaṃ hotīti vicāraṇāyaṃ ācariyānaṃ matibhedamukhena tamatthaṃ dassetuṃ “**yāvatatiyaṃ anusāpitaṃ hotīti etthā**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha yadetam tikkhattuṃ anusāvitaṃ sambandho. **Atthabyañjanabheda**toti arīyati ñāyatīti **attho**, abhidheyyaṃ, byañjīyati attho anenāti **byañjanaṃ**, akkharāṃ, attho ca byañjanaṃ **atthabyañjanāni**, tesāṃ bhedo **atthabyañjanabhedo**, tato, atthassa ca byañjanassa ca visadisattāti attho.

Idāni tamevatthaṃ vibhāvetuṃ “**anusāvanaṃ hi nāmā**”ti-ādimāha. **Hīti** kāraṇatthe nipāto. Tassa pana “abhinnan”ti iminā sambandho veditabbo. **Tenāti** bhinnattā. **Assāti** “yassa siyā”ti-ādivacanattayassa. Avassañcetaṃ sampañcchitabbaṃ, aññathā atippasaṅgopi siyāti dassetuṃ “**yadi cetan**”ti-ādimāha. **Etanti** “yassa siyā”ti-ādivacanattayaṃ. Apare “anusāvitaṃ”ti padaṃ na atītatthaṃ dīpeti, atha kho anāgatatthaṃ. Dhātvatthasambandho kālantaravihitopi paccayo kālantare sādhu hotīti vikappesuṃ. Tenāha “**apare anusāvitaṃ’ti padassā**”ti-ādi. **Upari uddesāvasāneti** pārājikkuddesāvasāne. **Atthayuttīnaṃ abhāvato**ti anāgatatthassa ca kāraṇassa ca abhāvato. Idāni tameva vibhāvetuṃ “**idaṃ hī**”ti-ādimāha. Kathametaṃ viññāyatīti āha “**yadi cassā**”ti-ādi.

Ayanti anāgatakālo. **Anusāvitaṃ hessatīti vadeyyāti** anuppayogaṃ anāgatakālaṃ katvā “anusāvitaṃ hessatī”ti buddho vadeyya. Ayaṃ hetthādhippāyo—yadi cettha dhātvattha sambandho **ta**-paccayo siyā, tathā sati dhātvatthasambandho nāma visesanavisesyabhāvo, so ca anuppayogassa samānatthabhāve sati uppajjati, nāsatīti “hessatī”ti anuppayogaṃ vadeyya, na ca vuttam. Tasmā anāgataṃ na dīpeti, atītakāleva dīpetīti.

Anusāvīyamāneti vacanatoti “anusāvīyamāne”ti vattamānakālavacanato. Yadi evaṃ “yāvataṭṭhiyaṃ anusāvitaṃ hotī”ti kimidanti āha “**yāvataṭṭhiyaṃ**”ti-ādi. Kiṃ tena lakkhīyati, yenetam lakkhaṇavacanamatam siyāti āha “**tenā**”ti-ādi. **Tenāti** lakkhaṇavacanamatena hetunā.

Tadetanti pātimokkham. **Tam panetanti** “tatthāyasmante pucchāmi”ti-ādikam yāvataṭṭhiyānusāvanam. **Na dissatīti** nopalabbhati. **Imameva ca atthanti** imam amhehi vuttamevattham. Yadi hi “yassa siyā āpattī”ti-ādivacanattayaṃ yāvataṭṭhiyānusāvanam siyā, tadeva **uposathakkhandhake**¹ vadeyya, na pana “sakimpi anusāvitaṃ hotī”ti-ādikanti adhippāyo. Nanu cāyaṃ vinicchayo aṭṭhakathāsu **na** āgato atha kuto laddhoti āha “**ayametthā**”ti-ādi. Vinayaṭṭhānesu kataparicayānam ācariyānam tam tam attham nāpentī paveṇi **ācariyaparamparā**, tāya ābhato ānīto **ācariyaparamparābhato**.

Nanu sampajānamusāvāde pācittiyena bhavitabbaṃ, atha katham dukkaṭāpatti hotīti āha “**sā ca kho na musāvādalakkhaṇenā**”ti-ādi. **Sampajānamusāvāde kiṃ hotīti** yvāyaṃ “sampajānamusāvādo assa hotī”ti vutto, so āpattito kiṃ hoti, katarā āpatti hotīti attho. **Dukkaṭam hotīti** dukkaṭāpatti hoti. **Vacīdvāre akiriyasamuṭṭhānāpatti hotīti** assa hi bhikkhuno adhammikāya paṭiññāya tuṅhībhūtaṃ nisinnassa manodvāre āpatti nāma natthi. Yasmā pana āvikātabbaṃ nāvīkāsi, tenassa vacīdvāre akiriyato

---

1. Vi 3. 139 piṭṭhe.

ayaṃ āpatti samuṭṭhātīti¹ veditabbā. Idāni vuttamevatthaṃ pāliyā sādhetuṃ “**vuttampi cetan**”ti-ādimāha. Etaṃ upālittherena parivāre sedamocanagāthāsu² vuttampi cāti attho.

Anālapanto manudhajana kenaci vācāti kenaci manujena vācāya anālapanto. **Giraṃ no ca pare bhāṇeyyāti** “iti ime sossanti”ti parapuggale sandhāya saddampi na nicchāreyya. **Āpajjeyya vācasikanti** vācato samuṭṭhitam āpattim āpajjeyya. **Pañhāmesā kusalehi cintitāti** ettha **pañhāmesāti** liṅgabyattayena vuttam, eso pañho kusalehi cintitoti attho. Ayaṃ pañho imameva musāvādam sandhāya vutto.

Taṃtaṃsampattiyā vibandhanavasena sattasantānassa antare vemajjhe eti āgacchatīti **antarāyo**, diṭṭhadhammikādi-anattho, atikkamanaṭṭhena tasmim antarāye niyutto, antarāyam vā phalam arahati, antarāyassa vā karaṇasīloti **antarāyiko**. Tenāha “**vippaṭisāravatthutāyā**”ti-ādi. Tattha **vippaṭisāravatthutāyāti vippaṭisāro** nāma pacchānutāpavasena cittavippaṭisāro, tassa kāraṇatāyāti attho. Paṭhamajjhānādipaccayabhūta-avippaṭisāraviruddhassa vippaṭisārassa paccayattāti vuttam hoti. **Pāmojjādisambhavanti** dubbalataruṇā pīti pāmojjam, taṃ ādi yesam te **pāmojjādayo**, tesam sambhavo paṭilābho **pāmojjādisambhavo**, taṃ. **Ādisaddena** pītippassaddhādīnam gahaṇam. **Paṭhamajjhānādīnanti** etthādisaddena pana “dutiyaṃ jhānassa adhigamāya antarāyiko, tatiyaṃ jhānassa adhigamāya antarāyiko, catutthassa jhānassa adhigamāya antarāyiko, jhānānam, vimokkhānam, samādhīnam, samāpattīnam, nekkhammānam, nissaraṇānam, pavivekānam, kusalānam dhammānam adhigamāya antarāyiko”ti³ vuttadutiyaṃjjhānādīnam saṅgaho daṭṭhabbo. “Tasmā”ti vutte **yaṃtaṃ**saddānam abyabhicāritasambandhatāya “yasmā”ti ayamatto upaṭṭhitoyeva hotīti āha “**tasmāti yasmā**”ti-ādi. **Jānantenāti** jānamānena. Imināssa sampajānamusāvādassa sacittakataṃ dasseti. Visuddhim apekkhatīti **visuddhāpekkho**,

1. Sārattha-Ṭī 3. 269 piṭṭhe.

2. Vi 5. 374 piṭṭhe.

3. Vi 3. 142 piṭṭhe.

tena visuddhāpekkhena. Sā ca visuddhi idha vuṭṭhānādīti āha
 “vuṭṭhātukāmena visujjhītukāmena”¹ti. Vuṭṭhānagāminīto saṅghādisesato
 vuṭṭhātukāmena, desanāgāminīto visujjhītukāmenāti attho. **Samghamajjhe vā
 gaṇamajjhe vā ekapuggale vā**ti uposathagge saṅghassa ārocanavasena
 saṅghamajjhe vā tattheva ubhato nisinnānaṃ ārocanavasena gaṇamajjhe vā
 anantarassa ārocanavasena ekapuggale vā pakāsetabbā. **Iti vuṭṭhahitvā**ti ito
 uposathaggato vuṭṭhāya. Ettha pana sabhāgoyeva vattabbo. Visabhāgassa hi
 vuccamāne bhaṇḍanakalahasaṅghabhedādīnīpi honti. Tasmā tassa avatvā
 “ito vuṭṭhahitvā paṭīkarissāmi”¹ti ābhogaṃ katvā uposatho kātabboti
andhakatṭhakathāya¹ vuttaṃ.

Karaṇattheti tatiyāvibhatti-atthe. Kattari hetam paccattavacanam hoti
 phāsusaddāpekkhāya. **Paccattavacananti** paṭhamāvacanam.
Paṭhamajjhānādīnam adhiḡamāya phāsu hotīti adhiḡamattham tassa
 bhikkhuno phāsu hoti sukham hoti saṃvarassa avippaṭisārahetuttā. Tenāha
 “**avippaṭisāramūlakāna**”¹ti-ādi. Pāpapuññānam katākatavasena
 cittavippaṭisārābhāvo **avippaṭisāro**, so mūlam kāraṇam yesam te
 avippaṭisāramūlā, avippaṭisāramūlāyeva **avippaṭisāramūlakā**, tesam
 avippaṭisāramūlakānam. **Sukhappatipadā sampajjatīti** sukhā paṭipadā
 samijjhati, paṭhamajjhānādīnam sukhena adhiḡamo hotīti adhippāyo. Hoti
 cettha—

“Nidāne ñattiṭṭhapanam, pubbakiccassa pucchanam.
 Nidānuddesasavane, visuddhārocane vidhi.
 Anārocane cāpatti, ñeyyam piṇḍatthapañcakan”¹ti.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
 Vinayatthamañjūsāyam līnatthappakāsaniyam
 Nidānavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 346 piṭṭhe.

Pārājikakaṇḍa

Idāni nidānuddesānantaram vuttassa pārājikuddesassa attham saṁvaṇṇetum “**idāni**”ti-ādi āradham. **Nidānānantaranti** bhāvanapuṁsakaniddeso, nidānam anantaram katvāti vuttam hoti. **Tatthāti** pārājikakaṇḍe. **Pātimokkheti** bhikkhupātimokkhe. **Cattāroti** gaṇanaparicchedo unātirekabhāvanivattanato. **Pārājikāti** sajātināmam. **Āpattiyoti** sabbasādharaṇānam. Uddisīyatīti **uddeso**. Bhāvappadhānoyam niddeso. Tenāha “**uddisitabbatan**”ti.

1. Paṭhamapārājikavaṇṇanā

Yo panāti¹ ettha yasmā **panāti** nipātamattam, **yoti** atthapadam, tañca aniyamena puggalam dīpeti. Tasmā tassa attham dassento “**yo kocī**”ti āha. Yasmā pana yo yokoci nāma, so avassam liṅgayuttajātināmagottasīlavihāragocaravayesu ekenākārena paññāyati, tasmā tam tathā nāpetum “**rassadīghādinā**”ti-ādimāha. **Ādi**-saddena navakammādīnam gahaṇam. **Liṅgādibhedenāti** liṅgīyati nāyati etenāti **liṅgam**, tam ādi yesam teti **liṅgādayo**, tesam bhedo **liṅgādibhedo**, tena liṅgādibhedena. Etthādisaddena pana yuttādīnam gahaṇam. Idam vuttam hoti—**liṅgavasena** yādiso vā tādiso vā hotu, dīgho vā rasso vā kālo vā odāto vā maṅguracchavi vā kiso vā thūlo vā. **Yogavasena** yena vā tena vā yutto hotu, navakammayutto vā uddesayutto vā vāsadhurayutto vā. **Jātivasena** yamjacco vā tamjacco vā hotu, khattiyo vā brāhmaṇo vā vesso vā suddo vā. **Nānavasena** yathānāmo vā tathānāmo vā hotu, buddharakkhito vā dhammarakkhito vā saṅgharakkhito vā. **Gottavasena** yathāgotto vā tathāgotto vā hotu, kaccāyano vā vāsīṭṭho vā kosiyo vā. **Silesu** yathāsīlo vā tathāsīlo vā hotu, navakammasīlo vā uddesasīlo vā vāsadhurasīlo vā. **Vihāresupi** yathāvihārī vā tathāvihārī vā hotu, navakammavihārī vā uddesavihārī vā vāsadhuravihārī

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 203 piṭṭhe.

vā. **Gocaresupi** yathāgocaro vā tathāgocaro vā hotu, navakammagocaro vā uddesagocaro vā vāsadhuragocaro vā. **Vayesupi** yo vā so vā hotu thero vā navo vā majjhimo vā, atha kho sabbova imasmim atthe “yo”ti vuccatīti.

Idāni “**bhikkhū**”ti padaṃ saṃvaṇṇetum “**ehibhikkhūpasampadā**”ti-ādimāha. Tattha “ehi bhikkhū”ti bhagavato vacanamattena bhikkhubhāvo **ehibhikkhūpasampadā**. “Buddhaṃ saraṇaṃ gacchāmi”ti-ādinā¹ nayena tikkhattum vācaṃ bhinditvā vuttehi tīhi saraṇagamanehi upasampadā **saraṇagamanūpasampadā**. **Ovādappaṭiggahaṇūpasampadā**² nāma—

“Tasmātiha te kassapa evaṃ sikkhitabbaṃ ‘tibbaṃ me hirottappaṃ paccupaṭṭhitam bhavissati thesuvavesu majjhimesū’ti, evaṃ hi te kassapa sikkhitabbaṃ. Tasmātiha te kassapa evaṃ sikkhitabbaṃ ‘yaṃ kiñci dhammaṃ suñissāmi kusalūpasamhitam, sabbaṃ taṃ aṭṭhim katvā manasi karitvā sabbacetasā samannāharitvā ohitasoto dhammaṃ suñissāmi’ti, evaṃ hi te kassapa sikkhitabbaṃ. Tasmātiha te kassapa evaṃ sikkhitabbaṃ ‘sātasahagatā ca me kāyagatāsati na vijhissatī’ti, evaṃ hi te kassapa sikkhitabbaṃ”ti³—

iminā ovādappaṭiggahaṇena mahākassapaṭṭherassa anuññāta-upasampadā.

Pañhābyākaraṇūpasampadā nāma sopākassa anuññāta-upasampadā. Bhagavā kira pubbārāme anucaṅkamantaṃ sopākasāmaṇeraṃ “uddhumātakasaññā”ti vā sopāka ‘rūpasaññā’ti vā ime dhammā nānatthā nānābyañjanā, udāhu ekatthā byañjanaṃeva nānan”ti⁴ dasa asubhanissite pañhe pucchi. So te byākāsi. Bhagavā tassa sādhu-kāraṃ datvā “kativasso tvaṃ sopākā”ti pucchi. Sattavassohaṃ bhagavāti. “Sopāka tvaṃ mama sabbaññutaññāṇena saddhim saṃsanditvā pañhe byākāsi”ti āradhacitto upasampadaṃ anujāni, ayaṃ pañhābyākaraṇūpasampadā.

Aṭṭhagarudhammapaṭiggahaṇūpasampadā nāma mahāpajāpatiyā aṭṭhagarudhammapaṭiggahaṇena anuññāta-upasampadā⁵.

1. Vi 3. 115 piṭṭhe.

3. Saṃ 1. 420 piṭṭhe.

5. Am 1. 101; Vi 4. 442 piṭṭhesu vitthāro.

2. Vi-Ṭṭha 1. 206 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 1. 206 piṭṭhepi.

Dūtenūpasampadā nāma aḍḍhakāsiyā gaṇikāya anuññāta-upasampadā.

Aṭṭhavācīkūpasampadā¹ nāma bhikkhuniyā bhikkhunisaṃghato ñatticatutthena, bhikkhusaṃghato ñatticatutthenāti imehi dvīhi kammehi upasampadā.

Ñatticatutthakammūpasampadā nāma bhikkhūnaṃ etarahi upasampadā. **Ñatticatutthenāti** tīhi anussāvanāhi, ekāya ca ñattiyāti evaṃ ñatticatutthena. Kiñcāpi hi ñatti sabbapaṭhamāṃ vuccati, tissannaṃ pana anussāvanānaṃ atthabyañjanabhedābhāvato atthabyañjanabhinnāṃ ñattiṃ tāsāṃ catutthanti katvā “ñatticatutthan”ti vuccati. **Akuppenāti**² akopetabbataṃ, appaṭikkositabbatañca upagatena. **Ṭhānārahenāti** kāraṇārahena satthu sāsānārahena. **Upasampanno** nāma uparibhāvaṃ samāpanno, pattoti attho. Bhikkhubhāvo hi uparibhāvo, tañcesa yathāvuttena kammena samāpannattā “upasampanno”ti vuccati. Kasmā panettha imināva upasampanno idha gahito, nāññehīti? Vuccate—ehibhikkhūpasampadā antimabhavikānameva, saraṇagamanūpasampadā parisuddhānaṃ, ovādappaṭiggahaṇapañhābyākaraṇūpasampadā mahākassapasopākānaṃ, na ca te bhabbā pārājikādīlokavajjāṃ āpajjitum, aṭṭhagarudhammapaṭiggahaṇādayo ca bhikkhunīnaṃyeva anuññātā. Ayañca bhikkhu, tasmā ñatticatuttheneva upasampadākammena upasampanno idha gahito, nāññehīti veditabbo. Paṇṇattivajjesu pana sikkhāpadesu aññepi ehibhikkhūpasampadāya upasampannādayo saṅgayhanti³. Vakkhati hi “paṇṇattivajjesu pana aññepi saṅgahaṃ gacchantī”ti. Idāni “akuppena ṭhānārahena upasampanno”ti saṃkhittena vuttamatthaṃ vitthāretvā dassetum “tassa panā”ti-ādimāha.

Tatthāti tesu pañcasu. Vasati etthāti **vatthu**, ādhāro paṭiṭṭhā. Tenāha “**upasampad āpekkho puggalo**”ti. Ūnāni aparipuṇṇāni vīsati vassāni assāti **ūnavīsativasso**. Ettha yaṃ vattabbaṃ, taṃ upari sappānakavagge ūnavīsatisikkhāpade⁴ vaṇṇayissāma. **Tesūti** paṇḍakādīsu ekādasasu abhabbapuggalesu. **Paṇḍako**⁵ panettha pañcavidho hoti āsittapaṇḍako, usūyapaṇḍako, opakkamikapaṇḍako, napuṃsakapaṇḍako, pakkhapaṇḍakoti. Tesu āsittapaṇḍakassa ca

1. Therīgāthā-Ṭṭha 31 piṭṭhe vitthāro.

2. Vi-Ṭṭha 1. 207 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭṭi 2. 57 piṭṭhepi.

4. Kañkhā-Ṭṭha 247 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 3. 297 piṭṭhe.

usūyapaṇḍakassa ca pabbajjā na vāritā, itaresaṃ tiṇṇaṃ vāritā. Tesupi pakkhapaṇḍakassa yasmim pakkhe paṇḍako hoti, tasmimyevassa pakkhe pabbajjā vāritāti. Tayo cettha pabbajjūpasampadānaṃ abhabbatāya avatthū. Tenāha “**āsittapaṇḍakañcā**”ti-ādi. Tattha yassa paresaṃ aṅgajātaṃ mukhena gahevā asucinā āsittassa pariḷāho vūpasammati, ayaṃ **āsittapaṇḍako**. Yassa paresaṃ ajjhācāraṃ passato usūyāya upannāya pariḷāho vūpasammati, ayaṃ **usūyapaṇḍako**. Yassa upakkamena bījāni apanītāni, ayaṃ **opakkamikapaṇḍako**¹. Yo pana paṭisandhiyaṃyeva abhāvako uppanno, ayaṃ **napuṃsakapaṇḍako**. Ekacco pana akusalavipākānubhāvena kāḷapakkhe paṇḍako hoti, juṇhapakkhe panassa pariḷāho vūpasammati, ayaṃ **pakkhapaṇḍakoti** veditabbo.

Theyyena saṃvāso etassāti **theyyasamvāsako**. Yo ca na saṃvāsamattasseva thenako idhādhippeto, atha kho liṅgassa, tadubhayassa ca thenakopīti āha “**theyyasamvāsako pana tividho**”ti-ādi. **Na bhikkhuvassāni gaṇetī**² “ahaṃ dasavasso vā vīsativasso vā”ti musā vatvā bhikkhuvassāni na gaṇeti. **Na yathāvuḍḍhaṃ bhikkhūnaṃ vā sāmaṇeraṇaṃ vā vandanāṃ sādīyatī**ti attanā musāvādaṃ katvā dassitavassānurūpena yathāvuḍḍhaṃ vandanāṃ nādhivāseti. **Na āsanena paṭibāhatī** “apehi, me etaṃ pāpuṇātī”ti āsanena nappaṭibāhati. **Na uposathādīsu sandissatī**ti uposathappavāraṇādīsu na sandissati. **Liṅgamattassevāti evasaddena saṃvāsāṃ nivatteti**. **Samānoti santo**. **Liṅgānurūpassa saṃvāsassāti** sāmaṇeraliṅgānurūpassa sāmaṇerasaṃvāsassa. Sace pana kāsāye dhuraṃ nikkhipitvā naggo vā odātavatthanivattho vā methunasevanādīhi assamaṇo hutvā kāsāyāni nivāseti, **liṅgatthenako** hoti. Sace gihibhāvaṃ patthayamāno kāsāyaṃ ovaṭṭikaṃ katvā, aññena vā ākārena gihinivāsanena nivāseti “sobhati nu kho me gihiliṅgaṃ, na sobhati”ti vīmaṃsanatthaṃ, rakkhati tāva, “sobhati”ti sampatichitvā puna liṅgaṃ sādīyati, **liṅgatthenako** hoti. Odātāṃ nivāsetvā vīmaṃsanasampatichanesupi eseva

1. Vinayaśāṅgaha-Ṭṭha 145; Vimati-Ṭṭi 2. 119 piṭṭhesupi.

2. Vi-Ṭṭha 3. 298; Sārattha-Ṭṭi 3. 257 piṭṭhesu.

nayo. Sacepi nivatthakāsāvassa upari odātaṃ nivāsetvā vīmaṃsati vā sampaticchati, vā, rakkhati eva.

Antimavatthu-ajjhāpanakepi e seva nayoti pārājikaṃ āpannake bhikkhumhipi e seva nayoti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti¹—sace koci bhikkhu kāsāye sa-ussāhova odātaṃ nivāsetvā methunaṃ paṭisevitvā puna kāsāyāni nivāsetvā vassagaṇanādibhedam sabbaṃ vidhiṃ āpajjati, ayaṃ bhikkhūhi dinnaliṅgassa apariccattattā na liṅgatthenako, liṅgānurūpassa saṃvāsassa sādītattā nāpi saṃvāsatthenakoti. **Videsanti** paradesam. Idañca vañcetum sakuṇeyyaṭṭhānaṃ dassetum vuttaṃ. Yo pana sadesepe evaṃ karoti, so pi saṃvāsatthenakova. “Saṃvāsamattassevā”ti iminā liṅgaṃ paṭikkhipati. Sace koci² vuḍḍhapabbajito bhikkhuvassāni gaṇetvā mahāpeḷādīsu diyyamānabhattaṃ gaṇhāti, so pi theyyasamvāsako hoti. Sayam sāmaṇero va sāmaṇerappaṭipāṭiyā kūṭavassāni gaṇetvā gaṇhanto theyyasamvāsako na hoti. Bhikkhu pana bhikkhupaṭipāṭiyā kūṭavassāni gaṇetvā gaṇhanto bhaṇḍagghena kāretabbo.

Nanu saṃvāso nāma ekakammaṃ ekuddeso samasikkhatāti āha **“bhikkhuvassagaṇanādiko hi”**ti-ādi. Iminā na kevalaṃ ekakammādikova kiriyabhedo saṃvāsoti idhādhippeto, atha kho tadañño bhikkhuvassagaṇanādikopīti dasseti. **Imasmim attheti** theyyasamvāsakādhikāre. **Sikkhaṃ paccakkhāyāti** sikkhaṃ pariccajitvā. Idaṃ vuttaṃ hoti—sace koci bhikkhu sikkhaṃ paccakkhāya liṅgaṃ anapanetvā dussīlakammaṃ katvā vā akatvā vā “na maṃ koci jānāti”ti puna sabbaṃ pubbe vuttaṃ vassagaṇanādibhedam vidhiṃ paṭipajjati, so theyyasamvāsako hotīti.

Sace³ pana kassaci **rājā** kuddho hoti, so “evaṃ me sotthi bhavissati”ti sayameva liṅgaṃ gahetvā palāyati. Taṃ disvā rañño ārocenti. Rājā “sace pabbajito, na taṃ labbhā kiñci kātun”ti tasmim kodhaṃ paṭivineti. So “vūpasantaṃ me rājabhayan”ti saṃghamajjhaṃ

1. Vi-Ṭṭha 3. 301 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 302 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 299 piṭṭhe.

anosarivāva gihiliṅgaṃ gahetvā āgato pabbājetabbo. Athāpi “sāsanaṃ nissāya mayā jīvitam laddham, handa dāni aham pabbajāmī”ti uppannasamvego teneva liṅgena āgantvā āgantukavattam na sādiyati, bhikkhūhi puṭṭho vā apuṭṭho vā yathābhūtamattānam āvikatvāva pabbajjam yācati, liṅgam apanetvā pabbājetabbo. Sace pana vattam sādiyati, pabbajitālayam dasseti, sabbam pubbe vuttam vassagaṇanādibhedam paṭipajjati, ayam pana na pabbājetabbo.

Idha panekacco **dubbhikkhe** jīvitum asakkonto sayameva liṅgam gahetvā sabbapāsaṇḍiyabhattāni bhuñjanto dubbhikkhe vītivatte saṅghamajjham anosarivāva gihiliṅgam gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparo **mahākantāram** nittharitikāmo hoti, sathavāho ca pabbajite gahetvā gacchati. So “evam mam sathavāho gahetvā gamissatī”ti sayameva liṅgam gahetvā sathavāhena saddhim kantāram nittharivā khemantam patvā saṅghamajjham anosarivāva gihiliṅgam gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparo **rogabhaye**¹ uppane jīvitum asakkonto sayameva liṅgam gahetvā sabbapāsaṇḍiyabhattāni bhuñjanto rogabhaye vūpasante saṅghamajjham anosarivāva gihiliṅgam gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparassa eko **veriko** kuddho hoti, ghātetukāmo nam vicarati. So “evam me sotthi bhavissatī”ti sayameva liṅgam gahetvā palāyati. Veriko “kuhim so”ti pariyesanto “pabbajivā palāto”ti sutvā “sace pabbajito, na tam labbhā kiñci kātun”ti tasmim kodham paṭivineti. So “vūpasantam me veribhayan”ti saṅghamajjham anosarivāva gihiliṅgam gahetvā āgatoti sabbam purimasadisameva.

Aparo nātikulam gantvā sikkham paccakkhāya gihī hutvā “imāni cīvarāni idha vinassissanti, sacepi imāni gahetvā vihāram gamissāmi, antarāmagge mam ‘coro’ti gahessanti, yannūnāham kāyaparihāriyāni katvā gaccheyyan”ti **cīvarāharaṇattham** nivāsetvā ca pārupitvā ca vihāram gacchati. Tam dūratova āgacchantam disvā sāmaṇerā ca daharā ca abbhuggacchanti,

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 299; Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 147 piṭṭhesu.

vattaṃ dassenti. So na sādīyati, yathābhūtamattānaṃ āvikaroti. Sace bhikkhū “na dāni mayāṃ taṃ muñcissāmā”ti balakkārena pabbājetukāmā honti, kāsāyāni apanetvā puna pabbājetabbo. Sace pana “na ime mama hīnāyāvattabhāvaṃ jānanti”ti tamiyeva bhikkhubhāvaṃ paṭijānitvā sabbaṃ pubbe vuttavassagaṇanādibhedāṃ vidhiṃ paṭipajjati, ayaṃ na pabbājetabbo. Tenāha “**rājadubbhikkhakkantārarogaverībhayena vā**”ti-ādi. **Bhaya**saddo cettha paccekāṃ yojetabbo “rājabhayena, dubbhikkhabhayenā”ti-ādinā. **Liṅgaṃ ādiyatī**ti vesāṃ gaṇhāti. **Idhāti** imasmiṃ sāsane. **Samvāsam nādhivāseti, yāva so suddhamānasoti** bhikkhūnaṃ vañcetukāmatāya abhāvato yo suddhamānaso yāva samvāsam nādhivāseti, tāva esa “gihī maṃ ‘samaṇo’ti jānantū”ti vañcanacitte satipi bhikkhūnaṃ vañcetukāmatāya abhāvato doso natthīti theyyasamvāsako nāmāti na vuccatīti attho.

Titthiyesu pakkantako paviṭṭhoti **titthiyapakkantako**. So ca na kevalaṃ tattha paviṭṭhamatteneva titthiyapakkantako hoti, atha kho tesāṃ laddhiggahaṇena. Tenāha “**yo panā**”ti-ādi. “**Upasampanno**”ti iminā anupasampanno titthiyapakkantako na hotīti dasseti. Vuttaṃ hetam **kurundi-aṭṭhakathāyaṃ** “ayañca titthiyapakkantako nāma upasampannabhikkhunā kathito, tasmā sāmaṇero saliṅgena titthāyatanam gatopi puna pabbajjañca upasampadañca labhati”ti¹. **Kusacīrādikanti** etthādisaddena phalakakkaṇḍajaṭādināṃ gahaṇam. Sacepi “ayaṃ pabbajjā seṭṭhā”ti seṭṭhabhāvaṃ vā upagacchati, na muccati, titthiyapakkantakova hoti. **Vatānī**ti ukkuṭikappadhānādīni vatāni. Sace pana “sobhati nu kho me titthiyapabbajjā, nanu kho sobhati”ti vīmaṃsanattham kusacīrādīni nivāseti, jaṭam vā bandhati, khārikājam vā ādiyati, yāva na sampaṭicchati taṃ laddhiṃ, tāva rakkhati, sampaṭicchitamatte titthiyapakkantako hoti. Acchinnacīvaro pana kusacīrādīni nivāseto, rājabhayādīhi vā titthiyaliṅgam² gaṇhanto laddhiyā abhāvena neva titthiyapakkantako hoti.

Avaseso sabbopīti nāgasupaṇṇayakkhagandhabbādiko. Yaṃ hettha vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva.

1. Vi-Ṭṭha 3. 303 piṭṭhe.

2. Titthiyavesam (Ka), Vinayaṅgaha-Ṭṭha 151 piṭṭhe passitabbaṃ.

Yathā samānajātikassa¹ vikopane kammaṃ garutaraṃ, na tathā vijātikassāti āha “**manussajātikā**”ti. Puttasambandhena mātāpitusamaññā, dattakittimādivasenapi puttavohāro loke dissati, so ca kho pariyāyatoti nipariyāyasiddhataṃ dassetuṃ “**janetti**”ti vuttaṃ. **Janetti**ti ca janikā, mātāti attho. Yathā manussattabhāve ʒhitasseva kusaladhammānaṃ tikkhavisadasūrabhāvāpatti, yathā taṃ tiṇṇampi bodhisattānaṃ bodhittayanipphattiyaṃ, evaṃ manussattabhāve ʒhitasseva akusaladhammānampi tikkhavisadasūrabhāvāpattīti āha “**manussabhūtenevā**”ti. **Sañciccā**ti “pāṇo”ti saññāya saddhiṃ vadhakacetanāya cetetvā. **Ayaṃ mātughātaṃ nāmāti** ayaṃ ānantariyena mātughātakakammena mātughātaṃ nāma. Yena pana manussitthibhūṭāpi ajanikā posāvanikamātā vā mahāmātā vā cūlamātā vā janikāpi vā amanussitthibhūṭā mātā ghātītā, tassa pabbajjā na vāritā, na ca ānantariko hoti. Yena sayāṃ tiracchānabhūṭena manussitthibhūṭā mātā ghātītā, sopi ānantariko na hoti. Tiracchānagatattā panassa pabbajjā paṭikkhittā, kammaṃ panassa bhāriyaṃ hoti, ānantariyaṃ āhacceva tiṭṭhati.

Yena manussabhūṭo janako pitā sayampi manussajātikeneva satā sañcicca jīvītā voropito, ayaṃ ānantariyena pitughātakakammena pitughātaṃ nāmāti imamatthaṃ atidisanto “**pitughātakepi eseva nayo**”ti āha. Sacepi hi vesiyā putto hoti “ayaṃ me pitā”ti na jānāti, yassa sambhavena nibbatto, so ca tena ghātito, “pitughātaṃ”tveva saṅkhaṃ gacchati, ānantariyaṃca phusati².

Eḷakacatukkaṃ³, saṅgāmacatukkaṃ, coracatukkañcetta kathetabbaṃ. “Eḷakaṃ māremī”ti abhisandhināpi hi eḷakaṭṭhāne ʒhitaṃ manussabhūṭaṃ mātaraṃ vā pitaraṃ vā mārento ānantariyaṃ phusati māraṇādhippāyeneva ānantariyavatthuno vikopitattā. Eḷakābhisandhinā, pana mātāpiti-abhisandhinā vā eḷakaṃ mārento ānantariyaṃ na phusati ānantariyavatthu-abhāvato. Mātāpiti-abhisandhinā mātāpitaro mārento

1. Sāratthaṭṭi 3. 259, 260 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 305 piṭṭhe.

3. Ma-Ṭṭha 4. 76; Am-Ṭṭha 1. 355; Abhi-Ṭṭha 2. 407; Sārattha-Ṭṭi 3. 260 piṭṭhesu.

phusateva. Eseva nayo itarasmimpi catukkadvaye. Sabbattha hi purimaṃ abhisandhicittaṃ appamaṇaṃ, vadhakacittaṃ, pana tadārammaṇajīvitindriyaṅca ānantariyānānantariyabhāve pamāṇaṃ.

Arahantaghātakopi manussa-arahantavaseneva veditabboti āha “**yena antamaso gihiliṅge t̥hitopi**”¹ti-ādi. Amanussajātikaṃ pana arahantaṃ, manussajātikaṃ vā avasesaṃ ariyapuggalaṃ ghātetvā ānantariko na hoti, pabbajjāpissa na vāritā, kammaṃ pana balavaṃ hoti. Tiracchāno manussa-arahantampi ghātetvā ānantariko na hoti, kammaṃ pana bhāriyanti ayamettha vinicchayo. Yathā mātāpitūsu, evaṃ arahantepi eḷakacatukkādīni veditabbāni.

Pakatattaṃ bhikkhuninti parisuddhasīlaṃ ubhato saṅghe upasampannaṃ bhikkhuniṃ. Yo¹ pana kāyasaṃsaggena sīlavināsaṃ pāpeti, tassa pabbajjā ca upasampadā ca na vāritā. Balakkārena odātavatthavasanaṃ katvā anicchamaṇaṃyeva dūsentopi bhikkhunidūsakoyeva, balakkārena pana odātavatthavasanaṃ katvā icchamaṇaṃ dūsento bhikkhunidūsako na hoti. Kasmā? Yasmā gihibhāve sampañcchitamatteyeva sā abhikkhuni hoti. Sakiṃ sīlavipannaṃ pana pacchā dūsento sikkhamānasāmaṇerīsu ca vippañjanto neva bhikkhunidūsako hoti, pabbajjaṃ, upasampadaṅca labhatīti.

Dhammato uggataṃ apagataṃ **uddhammaṃ**. **Ubbinayanti** etthāpi eseva nayo. **Catunnaṃ kammānanti** apalokanañattiñattidutiyañatticatutthasaṅkhātānaṃ catunnaṃ kammānaṃ. Imesaṃ hi aññatarāṃ saṅghakammaṃ ekasīmāyaṃ visuṃ visuṃ karontena **saṅgho bhinno** nāma hoti. Tena vuttaṃ “**catunnaṃ kammānaṃ aññataravasena saṅghaṃ bhindatī**”¹ti.

“Duṭṭhacittenā”¹ti vuttamevatthaṃ vibhāvetuṃ “**vadhakacittenā**”¹ti vuttaṃ. Vadhakacetanāya hi dūsitaṃ cittaṃ idha **duṭṭhacittaṃ** nāma. **Lohitaṃ uppādetīti** antosarīreyeva lohitaṃ uppādeti, sañcitaṃ karotīti adhippāyo. Na hi tathāgatassa abhejjakāyatāya parūpakkamena cammaṃ bhinditvā lohitaṃ paggharati, sarīrassa pana antoyeva ekasmiṃ t̥hāne lohitaṃ samosarati, āghātena pakuppamaṇaṃ sañcitaṃ hoti, taṃ

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 305 piṭṭhe.

sandhāyetaṃ vuttaṃ. Yo pana rogavūpasamanatthaṃ jīvako viya satthena phāletvā pūtimaṃsaṅca lohitaṅca nīharitvā phāsukaṃ karoti, ayaṃ lohituppādako na hoti, bahurūpaṃ so puññaṃ pasavati¹.

Duvidhampi byañjananti yathāvuttakammadvayato samuṭṭhitā itthinimittā, purisanimittācāti duvidhampi byañjanaṃ. Iminā ca viggahena “**ubhatobyañjanako**”ti asamānādhikaraṇavisayo bāhiratthasamāsoyaṃ, purimapade ca vibhatti-alopoti dasseti. So duvidho hoti itthi-ubhatobyañjanako, purisa-ubhatobyañjanako cāti. Tattha itthi-ubhatobyañjanakassa itthinimittā pākaṭā hoti, purisanimittā paṭicchanaṃ. Purisa-ubhatobyañjanakassa purisanimittā pākaṭā, itthinimittā paṭicchanaṃ. Itthi-ubhatobyañjanakassa itthiṣu purisattaṃ karontassa itthinimittā paṭicchanaṃ hoti, purisanimittā pākaṭā hoti. Purisa-ubhatobyañjanakassa purisānaṃ itthibhāvaṃ upagacchantassa purisanimittā paṭicchanaṃ hoti, itthinimittā pākaṭā hoti. Itthi-ubhatobyañjanako sayaṅca gabbhaṃ gaṇhāti, paraṅca gaṇhāpeti. Purisa-ubhatobyañjanako pana sayāṃ na gaṇhāti, paraṃ gaṇhāpetīti idametesāṃ nānākaraṇāṃ.

Aparāmasanānīti aggahaṇāni avacanāni. “**Ayaṃ itthannāmo**”ti upasampadāpekkhassa akittananti yassa upasampadā karīyati, tassa akittanaṃ, “suṇātu me bhante saṅgho, ayaṃ dhammarakkhito āyasmato buddharakkhitassa upasampadāpekkho”ti vattabbe “ayaṃ dhammarakkhito”ti² avacananti vuttaṃ hoti. “**Itthannāmassa upasampadāpekkho**”ti upajjhāyassa akittananti “suṇātu me bhante saṅgho, ayaṃ dhammarakkhito āyasmato buddharakkhitassa upasampadāpekkho”ti vattabbe “suṇātu me bhante saṅgho, ayaṃ dhammarakkhito upasampadāpekkho”ti vatvā “āyasmato buddharakkhitassā”ti avacanāni. **Sabbena sabbaṃ ñattiyā anuccāraṇanti** ñattim aṭṭhapetvā catukkhattum kammavācāya eva anussāvanakammassa karaṇāni. **Sampannanti** upetaṃ.

Hāpanaṃ pariccajanaṃ. Yopi ekaṃ ñattim ṭhapetvā sakimyeva vā dvikkhattum vā anussāvanaṃ karoti, ayampi sāvanaṃ hāpetiyeva. **Duruccāraṇaṃ** nāma

1. Vi-Ṭṭha 3. 306 piṭṭhe passitabbā.

2. Vi-Ṭṭha 4. 245 piṭṭhe.

aññasmiṃ akkhare vattabbe aññaṣṣa vacanaṃ. Tasmā kammavācaṃ karontena bhikkhunā yvāyaṃ—

“Sithilaṃ dhanitañca dīgharassaṃ.
Garukaṃ lahukañceva niggahītaṃ.
Sambandhavavatthitaṃ vimuttaṃ,
Dasadhā byañjanabuddhiyā pabhedo”¹—

vutto, ayaṃ suṭṭhu upalakkhetabbo. Ettha hi **sithilaṃ** nāma pañcasu vaggesu paṭhamatatiyaṃ. **Dhanitaṃ** nāma tesveva dutiyacatutthaṃ. **Dīghanti** dīghena kālena vattabbaṃ ā-kārādi. **Rassanti** tato upaḍḍhakālena vattabbaṃ a-kārādi. **Garukanti** dīghameva, yaṃ vā “āyasmato buddharakkhitattherassa yassa nakkhamatī”ti evaṃ saṃyogaparaṃ katvā vuccati. **Lahukanti** rassameva, yaṃ vā “āyasmato buddharakkhitattherassa yassa na khamatī”ti evaṃ asaṃyogaparaṃ katvā vuccati. **Niggahītanti** yaṃ karaṇāni niggahetvā avissajjetvā avivaṭena mukhena sānūāsikaṃ katvā vattabbaṃ. **Sambandhanti** yaṃ parapadena sambandhitvā “tuṇhissā”ti vā “tuṇhassā”ti vā vuccati. **Vavatthitanti** yaṃ parapadena sambandhaṃ akatvā vicchinditvā “tuṇhī assā”ti vā “tuṇha assā”ti vā vuccati. **Vimuttanti** yaṃ karaṇāni aniggahetvā vissajjetvā vivaṭena mukhena anūāsikaṃ akatvā vuccati.

Tattha “suṇātu me”ti vattabbe **ta**-kārassa **tha**-kāraṃ katvā “suṇātu me”ti vacanaṃ **sithilassa dhanitakaraṇaṃ** nāma, tathā “pattakallaṃ esā ñattī”ti vattabbe “patthakallaṃ esā ñattī”ti-ādivacanañca. “Bhante saṃgho”ti vattabbe **bha**-kāra **gha**-kārānaṃ **ba**-kāra **ga**-kāre katvā “bante saṃgho”ti vacanaṃ **dhanitassa sithilakaraṇaṃ** nāma. “Suṇātu me”ti vivaṭena mukhena vattabbe “suṇāntu me”ti vā “esā ñattī”ti vattabbe “esaṃ ñattī”ti vā avivaṭena mukhena anūāsikaṃ katvā vacanaṃ **vimuttassa niggahitavacanaṃ** nāma. “Pattakallaṃ”ti avivaṭena mukhena anūāsikaṃ katvā vattabbe “pattakallā”ti vivaṭena mukhena anūāsikaṃ akatvā vacanaṃ **niggahitassa vimuttavacanaṃ** nāma. Iti sithile kattabbe dhanitaṃ, dhanite kattabbe sithilaṃ, vimutte kattabbe niggahitaṃ, niggahite kattabbe vimuttanti imāni cattāri

1. Dī-Ṭṭha 1. 159; Ma-Ṭṭha 2. 108; Am-Ṭṭha 2. 169; Vi-Ṭṭha 4. 247;
Vinayaśaṅgaha-Ṭṭha 397 piṭṭhesu.

byañjanāni antokammavācāya kammaṃ dūsentī. Evaṃ vadanto hi aññasmim akkhare vattabbe aññaṃ vadati, duruttaṃ karotīti¹ vuccati.

Itaresu pana dīgharassādīsu chasu byañjanesu dīghaṭṭhāne dīghameva, rassatṭhāne ca rassamevāti evaṃ yathāṭṭhāne taṃ tadeva akkharaṃ bhāsantena anukkamaḡataṃ paveṇim avināsentena kammavācā kātabbā. Sace pana evaṃ akatvā dīghe vattabbe rassaṃ, rasse vā vattabbe dīghaṃ vadati, tathā garuke vattabbe lahukaṃ, lahuke vā vattabbe garukaṃ vadati, sambandhe vā pana vattabbe vavatthitaṃ, vavatthite vā vattabbe sambandhaṃ vadati, evaṃ vuttepi kammavācā na kuppati. Imāni hi cha byañjanāni kammaṃ na kopenti.

Yaṃ pana suttantikatherā “**da-kāro ta-kāramāpajjati, ta-kāro da-kāramāpajjati, ca-kāro ja-kāramāpajjati, ja-kāro ca-kāramāpajjati, ya-kāro ka-kāramāpajjati, ka-kāro ya-kāramāpajjati**, tasmā **da-kārādīsu** vattabbesu **ta-kārādīnaṃ** vacanaṃ na virujjhati”ti vadanti, taṃ kammavācaṃ patvā na vaṭṭati. Tasmā vinayadharena neva **da-kāro ta-kāro** kātabbo -pa- na **ka-kāro ya-kāro**. Yathāpāḷiyā niruttiṃ sodhetvā dasavidhāya byañjananiruttiyā vuttadose parihaṛantena kammavācā kātabbā. Itarathā hi sāvanaṃ hāpeti nāma. Ñattiṃ aṭṭhapetvā paṭhamaṃ anussāvanakaraṇanti sambandho.

Yāvatikā bhikkhū kammappattāti yattakā bhikkhū tassa upasampadākammaṃ pattā yuttā anurūpā. Te ca kho sabbantimena pariyaēyena hatthapāsaṃ avijahitvā ekasīmaṭṭhā pañca pakatattā bhikkhū. Na hi tehi vinā taṃ kammaṃ karīyati², na tesā chando eti. Avasesā pana sacepi sahasamattā honti, sace ekasīmaṭṭhā ekasmim ṭhāne samānasaṃvāsakā, sabbe chandārahāva honti, chandaṃ datvā āgacchantu vā, mā vā, kammaṃ na kuppati. **Paṭikkosananti** nivāraṇaṃ. Tiṭṭhati ettha phalaṃ tadāyattavuttitāyāti **ṭhānaṃ**, kāraṇaṃ. Idha pana upasampadākamma karaṇassa kāraṇattā upasampadākammavācāsaṅkhātaṃ bhagavato vacanaṃ vuccati. Tenāha “**kāraṇārahattā pana satthu sāsanārahattā**”ti. Yathā ca “taṃ kattabban”ti bhagavatā anusitṭham, tathākaraṇaṃ upasampadākammaṃ karaṇaṃ

1. Vi-Ṭṭha 3. 248 piṭṭhe.

2. Kayirati (Vi-Ṭṭha 4. 249 piṭṭhe.)

hotīti **ṭhānārahaṃ** nāma. Keci¹ pana “**ṭhānārahenā**ti ettha ‘na bhikkhave hatthacchinno pabbājetabbo’ti-ādi² satthusāsanam ṭhānan”ti vadanti. **Idhā**ti imasmim pārājike. Yathā ca idha, evam sabbatthāpi lokavajjasikkhāpadesu ayameva adhippetoti veditabbaṃ. Tenāha “**paṇṇattivajjesu panā**”ti-ādi. **Aññepī**ti ehibhikkhūpasampannādayopi. Kathametaṃ viññāyati paṇṇattivajjesu sikkhāpadesu aññepi saṅgahaṃ gacchantīti? Atthato āpannattā. Tathā hi “dve puggalā abhabbā āpattim āpajjitum buddhā ca paccekabuddhā ca, dve puggalā bhabbā āpattim āpajjitum bhikkhū ca bhikkhuniyo cā”ti³ sāmāññato vuttattā. Ehibhikkhūpasampannādayopi asaṅcicca assatiyā acittakaṃ sahaseyyāpatti-ādibhedam paṇṇattivajjam āpajjantīti⁴ atthato āpannam.

Idāni “bhikkhūnan”ti imam padam visesatthābhāvato visum avaṇṇetvāva yaṃ sikkhañca sājīvañca samāpannattā bhikkhūnam sikkhāsājīvasamāpanno hoti, tam dassento “**bhikkhūnam sikkhāsājīvasamāpanno**”ti-ādimāha. Sikkhitabbāti **sikkhā**, pātimokkhasamvarasīlam, saha jīvanti etthāti **sājīvam**, mātikādibhedā paṇṇatti, sikkhā ca sājīvañca **sikkhāsājīvam**, tadubhayaṃ samāpanno upagatoti **sikkhāsājīvasamāpanno**. Tenāha “**yā bhikkhūnan**”ti-ādi. Ettha ca “sikkhā”ti sājīvasahacariyato adhisīlasikkhāva adhippetāti āha “**adhisīlasaṅkhātā**”ti. Adhikam uttamam sīlanti **adhisīlam**. “Adhisīlan”ti saṅkhātā **adhisīlasaṅkhātā**.

Katamam panettha sīlam, katamam adhisīlanti? Vuccate⁵— pañcaṅgadasaṅgasīlam tāva sīlameva, na tam adhisīlam. Pātimokkhasamvarasīlam pana “adhisīlan”ti vuccati. Tam hi sūriyo viya pajjotānam, sineru viya ca pabbatānam sabbalokiyasīlanam adhikañceva uttamañca, buddhuppādeyeva ca pavattati, na vinā buddhuppādā. Na hi tam paññattim uddharitvā añño satto paññāpetum⁶ sakkoti, buddhāyeva panassa sabbaso kāyavacīdvārajjhācārasotam chinditvā tassa tassa vītikkamassa anucchavikam tam tam sīlasamvaram paññāpentī. Pātimokkhasamvarasīlatopi ca maggaphalasampayuttameva sīlam adhisīlam, tam pana idha na adhippetam. Na hi tam samāpanno methunadhammam paṭisevati.

1. Sārattha-Ṭi 2. 56 piṭṭhe.

3. Vi 5. 214 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭiṭha 1. 208 piṭṭhe.

2. Vi 3. 126 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭi 2. 58 piṭṭhe.

6. Ṭhapetum (Vi-Ṭiṭha 1. 209 piṭṭhe.)

Eteti nānādesajāhigottādibhedabhinnā bhikkhū. **Saha jīvantīti** ekuddesādivasena saha pavattanti. Tenāha “**ekajīvikā sabhāgavuttino**”ti. **Sikkhāpadasaṅkhātanti** paṇṇattisaṅkhātāṃ. Sāpi hi virati-ādīnaṃ dīpanato “sikkhāpadan”ti vuccati. Vuttampi cetāṃ “sikkhāpadanti yo tattha nāmakāyo padakāyo niruttikāyo byañjanakāyo”ti¹. **Tatthāti** tesu. **Sikkham paripūrentoti** akattabbaparivajjanakattabbakaraṇavasena vārittacārittasaṅkhātāṃ duvidham sīlaṃ paripūrentoti attho, vārittasiḷavasena viratisampayuttacetanaṃ, cārittasiḷavasena virativippayuttacetanañca attani pavattentoti vuttaṃ hoti. **Sājīvañca avītikkamantoti** sikkhāpadañca amaddanto, sīlasaṃvaraṇaṃ, sājīvānatikkamanañcāti idameva dvayaṃ idha samāpajjanaṃ nāmāti adhippāyo. Tattha sājīvānatikkamo sikkhāparipūriyā paccayo. Tassānatikkamanato hi yāva maggā sikkhā paripūrati. Apicettha “sikkham paripūrento”ti iminā viraticetanāsaṅkhātassa sīlasaṃvarassa visesato santāne pavattanakālova gahito, “avītikkamanto”ti iminā pana appavattanakālopi. Sikkham hi paripūraṇavasena attani pavattentopi niddādivasena appavattentopi vītikkamābhāvā sikkhanavasena samāpannoti vuccati.

Yasmā sikkhāpaccakkhānassa ekaccaṃ dubbalyāvikammaṃ attho hoti, tasmā taṃ sandhāya “sikkham apaccakkhāyā”ti padassa attham vivaranto “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti āhāti dassetuṃ “**sikkham apaccakkhāya dubbalyaṃ anāvikatvā**”ti-ādimāha. Tattha siyā², yasmā na sabbaṃ dubbalyāvikammaṃ sikkhāpaccakkhānaṃ, tasmā “dubbalyaṃ anāvikatvā”ti paṭhamam vatvā tassa atthaniyamanattham “sikkham apaccakkhāyā”ti vattabbanti? Taṃ na, kasmā? Atthānukkamābhāvato. “Sikkhāsājīvasamāpanno”ti hi vuttattā yaṃ sikkham samāpanno, taṃ apaccakkhāya, yañca sājīvaṃ samāpanno, tattha dubbalyaṃ anāvikatvāti vuccamāne anukkameneva attho vutto hoti, na aññathā. Tasmā idameva paṭhamam vuttanti.

Idāni tadubhayameva pākaṭam katvā dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. **Tadabhāvenāti** tesam cittādīnaṃ abhāvena. **Cavitukāmatācittēnāti**

1. Vi-Ṭṭha 1. 187 piṭṭhepi.

2. Vi-Ṭṭha 1. 211 piṭṭhepi.

apagantukāmatācittena. **Davāti** sahasā. Yo hi aññaṃ bhaṇitukāmo sahasā “buddhaṃ paccakkhāmi”ti bhaṇati, ayaṃ **davā vadati** nāma. **Ravāti** virajjhivā. Yo hi aññaṃ bhaṇitukāmo virajjhivā “buddhaṃ paccakkhāmi”ti bhaṇati, ayaṃ **ravā bhaṇati** nāma. Purimena ko visesoti ce? Purimaṃ paṇḍitassāpi sahasāvasena aññabhaṇanaṃ, idaṃ pana mandattā momūhattā pakkhalantassa “aññaṃ bhaṇissāmi”ti aññabhaṇanaṃ. “Akkharasamayānabhiññātātāya vā karaṇasampattiyā abhāvato vā kathetabbaṃ kathetum asakko hutvā aññaṃ kathento **ravā bhaṇati** nāmā”ti¹ eke.

Vajjāvajjaṃ upanijjhāyatīti **upajjhāyo**, taṃ upajjhāyaṃ. “Evaṃ sajjhāyitabbaṃ, evaṃ atikkamitabbaṃ”ti-ādinā ācārasikkhāpanako **ācariyo**. Ante samīpe vasati sīlenāti **antevāsī**, vibhatti-alopena yathā “vanekaserukā”ti. Samāno upajjhāyo assāti **samānupajjhāyako**. Evaṃ **samānācariyako**. **Sabrahmacārinti** bhikkhuṃ. So hi “ekakammaṃ, ekuddeso, samasikkhatā”ti imaṃ brahmaṃ samānaṃ carati, tasmā “sabrahmacāri”ti vuccati. **Evaṃ vuttānanti** evaṃ padabhājanīye² vuttānaṃ. Yathā hi loke sassānaṃ viruṇaṭṭhānaṃ “khettaṃ”ti vuccati, evamimānipi buddhādīni padāni sikkhāpaccakkhānaṃ viruṇaṭṭhānaṭṭhā **“khettaṃ”**ti vuccantīti āha **“imesaṃ dvāvīsatiyā khettapadānaṃ”**ti. Yasmā panetesāṃ vevacanehipi sikkhāpaccakkhānaṃ hoti, tasmā **“savevacanassā”**ti vuttaṃ. Vividhaṃ ekasmiṃyeva atthe vacanaṃ vivacanaṃ, vivacanameva **vevacanaṃ**, pariyāyanāmaṃ, saha vevacanehīti **savevacanaṃ**, tassa savevacanassa. Ettha ca **vaṇṇapatṭhāne**³ āgataṃ nāmasahassaṃ, **upāligāthāsu**⁴ nāmasataṃ, aññāni ca guṇato labbhamānāni nāmāni “buddhavevacanāni”ti veditabbāni. Sabbānipi dhammassa nāmāni “dhammavevacanāni”ti veditabbāni. Esa nayo sabbattha.

Tesu yaṃ kiñci vatthukāmassa yaṃ kiñci vadato sikkhāpaccakkhānaṃ hotīti tesu dvāvīsatiyā khettapadesu yaṃ kiñci ekaṃ padaṃ vatthukāmassa tato aññaṃ yaṃ kiñci padampi vacībhedaṃ katvā vadato khettapadantogatto

1. Sārattha-Ṭī 2. 81 piṭṭhe.

2. Vi 1. 32 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 71; Vimati-Ṭī 1. 135; Vajira-Ṭī 99 piṭṭhesu passitabbaṃ.

4. Ma 2. 48 piṭṭhe.

sikkhāpaccakkhānaṃ hotīti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—sace paṇāyaṃ “buddhaṃ paccakkhāmi”ti vattukāmo padapaccābhaṭṭhaṃ katvā “paccakkhāmi buddhaṃ”ti vā vadeyya, milakkhabhāsādisu¹ vā aññatarabhāsāya samatthaṃ vadeyya, “buddhaṃ paccakkhāmi”ti vattukāmo uppaṭipāṭiyā “dhammaṃ paccakkhāmi”ti vā “sabrahma cāriṃ paccakkhāmi”ti vā vadeyya, seyyathāpi uttarimanussadhammavibhaṅge² “paṭhamaṃ jhānaṃ samāpajjāmi”ti vattukāmo “dutiyaṃ jhānaṃ”ti vadati. Sace “yassa vadati, so ayaṃ bhikkhubhāvaṃ cajitukāmo etamatthaṃ vadati”ti ettakamattampi jānāti, viraddhaṃ nāma natthi, khettameva otiṇṇaṃ, paccakkhātāva hoti sikkhā. Sakkattā vā brahmattā vā cutasatto viya cutova hoti sāsanaṭī.

Alanti³ hotu, pariyattanti attho. **Kim nu meti** kim mayhaṃ kiccaṃ, kim karaṇīyaṃ, kim sādhetabbanti attho. **Na mamatthoti** natthi mama attho. **Sumuttāhanti** suṭṭhu mutto ahaṃ. **Purimehi cuddasahi padehīti** buddhādīhi sabrahmacāripariyantehi purimehi cuddasahi padehi. **Yannūnāhaṃ paccakkheyyanti** ettha “yannūnā”ti parivitakkadassane nipāto. Idaṃ vuttaṃ hoti—“sacāhaṃ buddhaṃ paccakkheyyaṃ, sādhu vaha me siyā”ti. **Ādisaddena** “paccakkhin”ti vā “paccakkhissāmi”ti vā “bhavissāmi”ti vā “homī”ti vā “jātomhī”ti vā “amhī”ti vā evambhūtānaṃ gahaṇaṃ. Sace pana “ajja paṭṭhāya ‘gihī’ti maṃ dhārehi”ti vā “jānāhi”ti vā “sañjānāhi”ti vā “manasi karohī”ti vā vadati, ariyakena vā vadati, milakkhakena vā. Evametasmim atthe vutte yassa vadati, sace so jānāti, paccakkhātā hoti sikkhā. Esa nayo sesesupi “upāsako”ti-ādīsu sattasu padesu. Ettha ca **ariyakaṃ** nāma māgadhavohāro. **Milakkhakaṃ** nāma anariyako andhadamiḷādi.

Akkharalikhanti “buddhaṃ paccakkhāmi”ti-ādinā aññesaṃ dassanatthaṃ akkharalikhanaṃ. Adhippāyaviññāpakā aṅgulisāṅkocanādiko hatthavikāro **hatthamuddā**, **hatthasaddo** cettha tadekadesesu aṅgulisu daṭṭhabbo “na bhuñjamāno sabbaṃ hatthaṃ mukhe pakkhipissāmi”ti-ādīsu⁴ viya. Tasmā adhippāyaviññāpakassa aṅgulisāṅkocanādino hatthavikārassa dassanaṃ

1. “Milakkhabhāsāsū”ti bhavitabbaṃ (Vi-Ṭṭha 1. 213, 220; Sāratta-Ṭṭi 2. 81 piṭṭhesu passitabbaṃ.)

2. Vi 1. 134 piṭṭhe peyyāle.

3. Vi-Ṭṭha 1. 215 piṭṭhe.

4. Vi 2. 255 piṭṭhe.

hatthamuddādidassananti¹ evamettha attho daṭṭhabbo. **Ādisaddena** sīsakampanadassanādīm saṅgaṇhāti.

Ummattakakhittacittavedanāṭṭānanti ettha **ummattakoti**² pittummattako. **Khittacittoti** yakkhehi katacittavikkhepo, yakkhummattakoti vuttam hoti. Ubhinnaṃ pana viseso anāpattivāre āvibhavissati. **Vedanāṭṭoti** balavatiyā dukkhavedanāya phuṭṭho mucchāpareto, tena vippalapantena paccakkhātāpi apaccakkhātāva hoti. **Manussajātiko hotīti** sabhāgo vā visabhāgo vā gahaṭṭho vā pabbajito vā viññū yo koci manusso hoti. **Ummattakādīnanti** etthādisaddena khittacitta vedanāṭṭa devatā tiracchānagatānam gahaṇam. Tatra ummattakakhittacittavedanāṭṭatiracchānagatānam santike paccakkhātāpi ajānanabhāvena apaccakkhātāva hoti. Devatāya pana santike atikhippaṃ jānanabhāvena. Devatā nāma mahāpaññā tihetukappaṭisandhikā atikhippaṃ jānanti, cittaṅca nāmetaṃ lahuparittaṃ, tasmā “cittalahukassa puggalassa cittavaseneva mā atikhippaṃ vināso ahoṣī”ti devatāya santike sikkhāpaccakkhānam paṭikkhipi. Tena vuttam “**na ca ummattakādīnam aññataro**”ti. **Dūtena vāti** “mama sikkhāpaccakkhānabhāvaṃ kathehī”ti mukhasāsanavasena dūtena vā. **Paṇṇena vāti** paṇṇe likhitvā paṇṇavasena paṇṇena vā.

Sace te sikkhāpaccakkhānabhāvaṃ jānantīti sambandho. **Āvajjanasamayeti** atthābhogasamaye. Iminā taṃ khaṇaṃyeva pana apubbaṃ acarimaṃ dujjānanti dasseti. **Vacanānantaramevāti** vacanassa anantameva, āvajjanasamayevāti attho. **Eva-saddena** pana cirena jānanam paṭikkhipati. **Ukkaṇṭhitoti**³ anabhiratiyā imasmim sāsane kicchajīvikam patto. Atha vā “ajja yāmi, sve yāmi, ito yāmi, ettha yāmī”ti uddham kaṇḍam katvā viharamāno vikkhitto, anekaggoti vuttam hoti. Idaṅca “anabhirato sāmāññā cavitukāmo”ti-ādīnam⁴ upalakkhaṇam. **Yena kenaci -pa- jānantīti** tāva “ukkaṇṭhito”ti vā “gihibhāvaṃ patthe tī”ti vā “anabhirato”ti vā “sāmāññā cavitukāmo”ti vā yena kenaci ākārena sikkhāpaccakkhānabhāvaṃ jānanti. Idam hi sikkhāpaccakkhānaṅca

1. Sārattha-Ṭī 2. 69 piṭṭhepi.

3. Vi-Ṭītha 1. 211 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭītha 1. 219 piṭṭhe.

4. Vi 1. 29 piṭṭhe.

upari abhūtārocanaḍḍhullavācā-
 attakāmaḍḍhadosaḥbhūtārocanasikkhāpadāni ca ekaparichedāni,
 āvajjanasamaye ñāte eva sīsaṃ enti. “Kiṃ ayaṃ bhaṇatī”ti kaṅkhatā cirena
 ñāte sīsaṃ na enti. Tenāha “**atha aparabhāge**”ti-ādi. Atha dvinnam
 ṭhitaṭṭhāne dvinnampi niyamevā “etesam ārocemī”ti vadati, tesu ekasmiṃ
 jānanteḍḍhi dvīsu jānantesuḍḍhi paccakkhātāva hoti sikkhā. Evaṃ sambahulesuḍḍhi
 veditabbanṃ. **Vuttanayenāti** “tassa vacanānantaran”ti-ādinā vuttana nayena.
Yo koci manussajātikoti antamaso navakammikaṃ upādāya yo koci
 manusso. Vuttam hetam **samantapāsādikāyaṃ**—

“Sace pana anabhiratiyā pīḷito sabhāge bhikkhū parisāṅkamāno ‘yo
 koci jānāhū’ti uccāsaddam karonto ‘buddham paccakkhāmī’ti vadati,
 tañca avidūre ṭhito navakammiko vā añño vā samayaññū puriso sutvā
 ‘ukkaṅṭhito ayaṃ samaṇo gihibhāvaṃ pattheti, sāsanaḍḍhi cuto’ti jānāti,
 paccakkhātāva hoti sikkhā”ti¹.

Sace vacanattham ñatvāpi “ayaṃ ukkaṅṭhito”ti vā “gihibhāvaṃ
 pattheti”ti vā na jānāti, apaccakkhātāva hoti sikkhā. Sace pana vacanattham
 ajānitvāpi “ukkaṅṭhito”ti vā “gihibhāvaṃ pattheti”ti vā jānāti paccakkhātāva
 hoti sikkhā. **Davāyapīti** kiḷādhippāyenapi. **Cittādīnam vā vasenāti** cittādīnam
 vā chaḷaṅgānam vasena. Hoti cettha—

“Cittam khettañca kālo ca, payogo puggalo tathā.

Vijānananti sikkhāya, paccakkhānam chaḷaṅgikan”ti.

Sabbaso vā pana apaccakkhānenāti “buddham paccakkhāmī”ti-ādīsu
 yena yena pariyaḍḍhi sikkhāpaccakkhānam hoti, tato ekassapi
 paccakkhānassa abhāvena. Iminā pana “idaṃ padaṃ sāveśāmi, sikkham
 paccakkhāmī”ti evaṃ pavattacittuppādassa abhāvaṃ dasseti. Yassa hi
 evarūpo cittuppādo natthi, so sabbaso na paccakkhāti nāmāti.

Sikkhāpaccakkhānassāti “buddham paccakkhāmī”ti-

ādīsikkhāpaccakkhānassa. **Atthabhūtam ekaccam dubbalyanti** “buddham
 paccakkhāmī”ti vadati viññāpeti, evampi bhikkhave dubbalyāvikkammañceva
 hoti,

1. Vi-Ṭṭha 1. 214 piṭṭhe.

sikkhā ca paccakkhātā”ti-ādinā¹ vuttehi yehi vacanehi sikkhāpaccakkhānañceva hoti dubbalyāvikkammañca, taṃ “buddhaṃ paccakkhāmī”ti-ādikaṃ atthabhūtaṃ dubbalyaṃ anāvikatvā. “Buddhaṃ paccakkhāmī”ti-ādimhi pana vutte sikkhāparipūraṇe dubbalabhāvassāpi gamyamānattā sikkhāpaccakkhānassa idaṃ dubbalyāvikkammaṃ atthoti daṭṭhabbaṃ. Ettha ca “atthabhūtaṃ”ti iminā “yannūnāhaṃ buddhaṃ paccakkheyyaṃ”ti-ādikaṃ dubbalyāvikkammaṃ paṭikkhipati. Yena hi sikkhāpaccakkhānañceva hoti dubbalyāvikkammañca, tadeva sikkhāpaccakkhānassa atthabhūtaṃ. Yena pana dubbalyāvikkammameva hoti, na sikkhāpaccakkhānaṃ, na taṃ tassa atthabhūtaṃ.

Rāgapariyuṭṭhānena sadisabhāvāpattiyā mithunānaṃ ayanti “**methuno**”ti dhammova vuccatīti āha “**rāgapariyuṭṭhānenā**”ti-ādi. Tattha **rāgapariyuṭṭhānenā**ti rāgassa pariyuṭṭhānena, methunarāgassa pavattiyā pariyonaddhacittatāyāti attho. **Dhammoti** ajjhācāro. “Palambate vilambate”ti-ādīsu viya upasaggassa koci atthaviseso natthīti āha “**seveyyā**”ti. **Ajjhāpajjeyyāti** abhibhuyya pajjeyya. **Sabbanti menāti** paranimmitavasavatti -pa-cātumahārājikamanussitthināgagaruḷamāṇavikādīnaṃ sabbāsaṃ antimena. **Tiracchānagatāyāti** tiracchānesu uppannāya. Tenāha “**paṭisandhivasenā**”ti. Pārājikāya vatthubhūtā eva cettha tiracchānagatitthī “tiracchānagatā”ti gahetabbā, na sabbā. Tatrāyaṃ paricchedo—

“Apadānaṃ ahimacchā, dvipadānañca kukkuṭī.

Catuppadānaṃ majjārī, vatthu pārājikassimā”ti².

Tattha **ahiggahaṇena** sabbāpi ajagaragonasādibhedā dīghajāti saṅgahitā. Tasmā dīghajātīsu yattha tiṇṇaṃ maggānaṃ aññatarasmim sakkā tilaphalamattampi pavesetuṃ, sā pārājikavatthu, avasesā dukkaṭavattthūti veditabbā. **Macchaggahaṇena** sabbāpi macchakacchapamaṇḍūkādibhedā odakajāti saṅgahitā. Tatrāpi dīghajātiyaṃ vuttanayeneva pārājikavatthu ca dukkaṭavattthu ca veditabbaṃ. Ayaṃ pana viseso—pataṅgamukhamaṇḍūkā nāma honti, tesāṃ mukhasaṅṭhānaṃ mahantaṃ, chiddaṃ appakaṃ, tattha pavesanaṃ nappahoti, mukhasaṅṭhānaṃ pana vaṇasaṅkhepaṃ gacchati, tasmā taṃ thullaccayavattthūti

1. Vi 1. 33 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 223 piṭṭhe.

veditabbaṃ. **Kukkuṭi**ggahaṇena sabbāpi kākakapotādibhedā pakkhijāti saṅgahitā. Tatrāpi vuttanayeneva pārajīkavatthu ca dukkaṭavattu ca veditabbaṃ. **Majjari**ggahaṇena sabbāpi rukkhasunakhamaṅgusagodhādibhedā catuppadaajāti saṅgahitā. Tatrāpi vuttanayeneva pārajīkavatthu ca dukkaṭavattu ca veditabbaṃ.

Pārajiko hotīti¹ parājito hoti parājayaṃ apanno. Ayaṃ hi **pārajikasaddo** sikkhāpadāpattipuggalesu vattati. Tattha “aṭṭhānametaṃ ānanda anavakāso, yaṃ tathāgato vajjīnaṃ vā vajjiputtakānaṃ vā kāraṇā sāvakānaṃ pārajīkaṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ samūhaneyyā”²ti evaṃ sikkhāpade vattamāno veditabbo. “Āpattim tvaṃ bhikkhu āpanno pārajīkaṃ”³ti evaṃ āpattiyam. “Na mayaṃ pārajīkā, yo avahaṭo, so pārajīko”⁴ti evaṃ puggale vattamāno veditabbo. “Pārajīkena dhammena anuddhamseyyā”⁵ti-ādīsu⁵ pana dhamme vattatīti vadanti. Yasmā pana tattha “dhammo”⁶ti katthaci āpatti, katthaci sikkhāpadameva adhippetam, tasmā so visuṃ na vattabbo. Tattha sikkhāpadaṃ yo taṃ atikkamati, taṃ parājeti, tasmā “**pārajīkaṃ**”⁷ti vuccati. Āpatti pana yo naṃ ajjhāpajjati, taṃ parājeti, tasmā “**pārajīkā**”⁷ti vuccati. Puggalo yasmā parājito parājayaṃ apanno, tasmā “**pārajīko**”⁷ti vuccati. Idha pana puggalo veditabboti āha “**pārajīko hotī**”⁷ti-ādi. Imināpi idam dasseti— “parājitasadde upasaggassa vuddhim katvā, **ta**-kāraṇa ca **ka**-kāraṃ katvā **pārajīko** hotīti niddiṭṭho”⁷ti.

Apalokanādi catubbidhampi⁶ saṅghakammaṃ sīmāparicchinnehi pakatattehi bhikkhūhi ekato kattabbattā **ekakammaṃ** nāma. **Ādisaddena** ekuddesasamasikkhatānaṃ gahaṇam. Tattha pañcavidhopi pātimokkhuddeso ekato uddisittabbattā **ekuddeso** nāma. Nahāpitapubbakādīnaṃ viya odissa⁷ anuññātaṃ ṭhapetvā avasesam sabbampi sikkhāpadaṃ sabbehipi lajjipuggalehi samaṃ sikkhitabbabhāvato **samasikkhatā** nāma. Yasmā sabbepi lajjino

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 223 piṭṭhe.

2. Vi 1. 27 piṭṭhe.

3. Vi 1. 42 piṭṭhe.

4. Vi 1. 81 piṭṭhe.

5. Vi 1. 249 piṭṭhe.

6. Vi-Ṭṭha 1. 224 piṭṭhe.

7. Odhisa (Sārattha-Ṭṭi 2. 86 piṭṭhe.)

etesu ekakammādīsu saha vasanti, na ekopi tato bahiddhā sandissati, tasmā tāni sabbānīpi gahetvā ekakammādiko tividhopi **saṁvāso** nāmāti āha “so ca vuttappakāro saṁvāso tena puggalena saddhim natthi, tena kāraṇena so pārājiko puggalo ‘asaṁvāso’ti vuccatī”¹.

Idāni yasmā na kevalaṁ manussitthiyā eva nimittaṁ pārājikavatthu, atha kho amanussitthiracchānagatitthīnampi. Na ca itthiyā eva, atha kho ubhatobyañjanakapaṇḍakapurisānampi, tasmā te satte, tesañca yaṁ yaṁ nimittaṁ vatthu hoti, taṁ taṁ nimittaṁ, tattha ca yathā paṭisevanto pārājiko hoti, tañca sabbaṁ vitthāretvā dassetuṁ “**ayaṁ panettha vinicchayo**”ti-ādimāha. **Etthāti** imasmiṁ sikkhāpade. **Tesūti** ye tiṁsa maggā vuttā, tesu. **Attano vāti** lambimudupiṭṭhike sandhāya vuttaṁ. **Santhatassa vāti**² yena kenaci vatthena vā paṇṇena vā vākapatṭena vā cammena vā tipusīsādīnaṁ paṭṭena vā paliveṭhetvā, anto vā pavesetvā paṭicchannassa. **Akkhāyitassa vāti** soṇasiṅgālādīhi akkhāditassa. **Yebhuyyena akkhāyitassāti** yāva upaḍḍhakkhāyito nāma na hoti, evaṁ akkhāditassa. **Allokāseti** tintokāse. **Santhatanti** tesameva vatthādīnaṁ yena kenaci paṭicchanaṁ. Ayaṁ hettha saṅkhepattho—na hettha anupādinnaṁ anupādinnaṁ chupati, mutti atthi, atha kho upādinnaṁ vā anupādinnaṁ ghaṭṭiyatu, anupādinnaṁ vā upādinnaṁ, anupādinnaṁ vā anupādinnaṁ, upādinnaṁ vā upādinnaṁ. Sace yattake paviṭṭhe pārājikaṁ hotīti vuttaṁ, tattakaṁ sevanacittena paveseti, sabbatthāyaṁ pārājikāpattim āpanno nāma hotīti².

Evaṁ sevanacitteneva pavesentassa āpattim dassetvā idāni yasmā taṁ pavesanaṁ nāma na kevalaṁ attūpakkameneva, parūpakkamenāpi hoti. Tatrāpi sādiyantasseva āpatti paṭisevanacittasamaṅgissa, na itarassāti dassetuṁ “**parena vā**”ti-ādimāha. Tattha **parenāti** bhikkhupaccatthikādīnā yena kenaci aññena. **Pavesanapaviṭṭhita-uddharaṇesūti** ettha aggato³ yāva mūlā pavesanaṁ **pavesanaṁ** nāma. Aṅgajātassa yattakaṁ ṭhānaṁ pavesanārahaṁ, tattakaṁ anavasesato paviṭṭhaṁ **paviṭṭhaṁ** nāma.

1. Vi-Ṭṭha 1. 224 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 231 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 88 piṭṭhe.

Evam paviṭṭhassa uddharaṇārambhato antarā ṭhitakālo **ṭhitam** nāma. **Samantapāsādikāyam**¹ pana mātugāmassa sukkavisaṭṭhim patvā sabbathā vāyāmato oramitvā ṭhitakālam sandhāya “sukkavisaṭṭhisamaye”ti vuttam. **Uddharaṇam** nāma yāva aggā nīharaṇakālo. **Sādiyatī**ti sevanacittam upaṭṭhapeti. **Asādhāraṇavinicchayoti** adinnādānādīhi sabbehi sikkhāpadehi asādhāraṇo vinicchayo.

Sādhāraṇavinicchayattha parivāravasena sādhāraṇavinicchayattham. **Mātikā**ti mātā, janettīti attho. Nīdadāti desanam desavasena aviditam viditam katvā nidassetīti **nīdānam**. Paññāpīyatīti **paññatti**, tassā pakāro **paññattividhi**. Aṅgehi gameti nāpetīti **aṅgam**, kāraṇam. Samuṭṭhahanti āpattiyo etenāti **samuṭṭhānam**, uppattikāraṇam, tassa vidhi **samuṭṭhānavidhi**. **Vajjakammappabhedāñcā**ti ettha **pabhedasaddo** paccekam yojetabbo “vajjappabhedam, kammappabhedāñcā”ti. **Tattha tatthā**ti tasmim tasmim sikkhāpade.

Paññattiṭṭhānanti paññattiṭṭhapanassa, ṭhānam, sikkhāpadānam paññattidesoti attho. **Puggaloti** ettha ādikammikoyeva adhippetoti āha “**puggalo nāma yam yam ārabba tam tam sikkhāpadam paññattan**”ti, so so puggaloti adhippāyo. Honti cettha—

“Sudinno dhaniyo samba-hulā vaggumudantikā.

Seyyasako udāyi cā-ḷavakā channamettiyā.

Devadatta’ssajipunabbasu-chabbaggiyo’pananda’ññataropi ca.

Hatthako cānuruddho ca, sattarasa cūḷapanthako.

Belatṭhasīso cānando, sāgatoriṭṭhanāmako.

Nandattherena tevīsa, bhikkhūnam ādikammikā.

Sundarīnandā thullanandā, chabbaggiyaññatarāpi ca.

Caṇḍakālī sambahulā, dve ca bhikkhuniyo parā.

Bhikkhunīnam tu satteva, honti tā ādikammikā”ti.

Tassa tassa puggalassāti yam yam sudinnādikam puggalam ārabba sikkhāpadam paññattam, tassa tassa puggalassa. **Paññatti**ti paṭhamapaññatti. Paṭhamapaññattiyā

pacchā ṭhapitā paññatti **anupaññatti**. Anuppanne dose ṭhapitā paññatti **anuppannapaññatti**. Sabbattha majjhimadesse ceva paccantimesu janapadesu cāti sabbesu padesesu ṭhapitā paññatti **sabbatthapaññatti**. Majjhimadesseyeva ṭhapitā paññatti **padesapaññatti**. Bhikkhūnañceva bhikkhunīnañca sādharmaṇabhūtā paññatti **sādhāraṇapaññatti**. Suddhabhikkhūnameva, suddhabhikkhunīnaṃ vā paññattaṃ sikkhāpadaṃ **asādhāraṇapaññatti**. Ubhinnampi paññatti **ubhatopaññatti**. **Vinayadharapañcamenāti** anussāvanakācariyapañcamena. **Guṇaṅguṇūpāhanāti**¹ catuppaṭalato paṭṭhāya katā upāhanā, na ekadvitipaṭalā. **Cammattharaṇanti** attharitabbaṃ cammaṃ. **Etesaṃ vasena catubbidhā padesapaññatti nāmāti** etesaṃ vasena catubbidhā paññatti majjhimadesseyeva paññattāti padesapaññatti nāma. Tenevāha “**majjhimadesseyeva hī**”ti-ādi. Yasmā majjhimadesseyeva yathāvuttavattuvitikkame āpatti hoti, na paccantimajanapade, tasmā padesapaññattīti attho. **Dhuvanhānaṃ paṭikkhepamattanti** niccanahānappaṭisedhanameva. Ettha ca **mattasaddena aññāni tīni** sikkhāpadāni paṭikkhipati. Tāni hi “**anujānāmi bhikkhave sabbapaccantimesu janapadesu vinayadharapañcamena gaṇena upasampadan**”ti-ādinā² **cammakkhandhake** āgatāni. Tenevāha “**tato aññā padesapaññatti nāma natthī**”ti. **Sabbānīti** kato avasesāni sabbāni sikkhāpadāni. **Tasmāti** yasmā anuppannapaññatti aṭṭhagarudhammasena bhikkhunīnaṃyeva āgatā, yasmā ca dhuvanhānaṃ paṭikkhepamattaṃ ṭhapetvā pātimokkhe sabbāni sikkhāpadāni sabbatthapaññattiyeva honti, yasmā ca sādharmaṇapaññattidukañca ekatopaññattidukañca byañjanamattaṃ nānaṃ, atthato ekaṃ, tasmā. **Sabbatthāti** sabbesu sikkhāpadesu. Āpattibhedo hettha uttarapadalopena “**āpattī**”ti vuttoti āha “**āpattīti ubbappayogādivasena āpattibhedo**”ti. **Sīla-ācāradiṭṭhi-ājīvavipattīnantī** ettha paṭhamā dve āpattikkhandhā sīlavipatti nāma, avasesā pañca ācāravipatti nāma, micchādiṭṭhi ca antaggāhikādiṭṭhi ca diṭṭhivipatti nāma, ājīvahetu paññattāni cha sikkhāpadāni ājīvavipatti nama, iti imāsaṃ sīla-ācāradiṭṭhi-ājīvavipattīnaṃ aññatarāti attho.

Na kevalaṃ yathāvuttanayeneva vuccantīti āha “**yāni sikkhāpadasamuṭṭhānānītipi vuccantī**”ti. Etāni hi kiñcāpi āpattiyā samuṭṭhānāni,

1. Gaṇaṅgaṇūpāhanāti (Kaṅkhāyojanāmahāṭīkā.)

2. Vi 3. 207 piṭṭhe.

na sikkhāpadassa, vohārasukhatthaṃ panevaṃ vuccantīti. **Tatthāti** tesu chasu samuṭṭhānesu. **Tesūti** sacittakācittakesu. Ekaṃ samuṭṭhānaṃ uppattikāraṇaṃ etissāti **ekasamuṭṭhānā**, ekena vā samuṭṭhānaṃ etissāti **ekasamuṭṭhānā**. “**Dvisamuṭṭhānā**”ti-ādīsipi eseva nayo.

Samuṭṭhānavasenāti samuṭṭhānasāvasasena. Paṭhamapārājikaṃ samuṭṭhānaṃ etissāti **paṭhamapārājikasamuṭṭhānā**. Tathā “**adinnādānasamuṭṭhānā**”ti-ādīsipi.

Sayaṃ pathavikhaṇane kāyena, pare āṇāpetvā khaṇāpane vācāya ca āpattisambhavato “**pathavikhaṇanādīsu viyā**”ti vuttam. **Ādisaddena** adinnādānādīnaṃ pariggaho. Paṭhamakathināpatti kāyavācato kattabbam adhiṭṭhānaṃ vā vikappanaṃ vā akarontassa hoti, no karontassāti āha “**paṭhamakathināpatti viyā**”ti. Aññātikāya bhikkhuniyā hatthato cīvarappaṭiggahaṇāpatti tassā hatthato cīvaraṃ paṭiggahaṇantassa, parivattakaṃ adentassa ca hotīti **kiriyaṅkiriyaṭo samuṭṭhāti**. “**Siyā karontassā**”ti-ādīsu **siyāti** “siyā kho pana te brāhmaṇa evamassā”ti-ādīsu¹ viya “kadāci”ti iminā samānattho nipāto. Rūpiyappaṭiggahaṇāpatti² siyā kiriyaṅ gahaṇena āpajjana to, siyā akiriyaṅ paṭikkhepassa akaraṇatoti āha “**rūpiyappaṭiggahaṇāpatti viyā**”ti. Kuṭṭikāpatti vatthum desāpetvā pamāṇātikantakaraṇe karontassa siyā, adesāpetvā pana pamāṇātikantakaraṇe pamāṇayuttaṃ vā karontassa ca akarontassa ca siyāti āha “**kuṭṭikāpatti viyā**”ti.

Saññāya abhāvena vimokkho assāti **saññāvimokkhoti** majjhēpadalopasamāso daṭṭhabboti āha “**yato vītikamasaññā yā**”ti-ādi. **Itarā** nāma yato vītikamasaññāya abhāvena na muccati, sā itarasaddassa vuttappaṭiyogivisayattā. **Yā acittakena vā sacittakamissakena vā samuṭṭhātīti** yā āpatti kadāci acittakena vā kadāci sacittakamissakena vā samuṭṭhānena samuṭṭhāti. Ettha ca saññādukaṃ anāpattimukhena vuttam, sacittakadukaṃ āpattimukhenāti daṭṭhabbam.

1. Dī 1. 128 piṭṭhe. (Thokaṃ visadisam)

2. Vi 1. 344 piṭṭhe.

Yassā sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hotīti yassā sacittakāya āpattiyā cittaṃ akusalameva hoti, yassā ca sacittakācittakasaṅkhātāya surāpānādi-acittakāya āpattiyā vatthuvijānanacittena sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, **ayaṃ lokavajjā**. “Sacittakapakkhe”ti hi idaṃ vacanaṃ sacittakācittakaṃ sandhāya vuttaṃ. Na hi ekamsato sacittakassa “sacittakapakkhe”ti visesane payojanaṃ atthīti. Yaṃ panettha **gaṇṭhipade** “surāpānasmiṃ hi ‘surā’ti vā ‘na vaṭṭatī’ti vā jānitvā pivane akusalamevā”ti vuttaṃ. Tattha “na vaṭṭatīti vā jānitvā”ti vuttavacanaṃ na yujjati paṇṇattivajjassāpi lokavajjabhāvappasaṅgato. Yassā pana “sacittakapakkhe cittaṃ akusalamevā”ti niyamo natthi, sā paṇṇattivajjāti imamatthaṃ dassento āha “**sesā paṇṇattivajjā**”ti. Tathā hi tassā vatthuvijānanacittena sacittakapakkhe cittaṃ siyā kusalaṃ, siyā akusalaṃ, siyā abyākatanti “akusalamevā”ti niyamo natthi. **Ubhayattha āpajjitabbāti** kāyadvāre, vacīdvāre cāti ubhayattha āpajjitabbā āpatti, tā pana adinnādānādayo. **1”Manodvāre āpatti nāma natthī”**ti idaṃ yebhuyyavasena vuttaṃ upanikkhittasādiyanādīsu āpattisambhavatoti¹ daṭṭhabbaṃ.

Akusalacitto vā āpajjātiti pārājika sukkavisaṭṭhi kāyasamsagga duṭṭhulla attakāmapāricariya duṭṭhadosa saṅghabheda ppahāradāna talasattikādibhedāṃ āpattiṃ akusalacitto āpajjati. Anupasampannaṃ padasodhammaṃ vācento, mātugāmassa dhammaṃ desentoti evarūpaṃ āpattiṃ **kusalacitto āpajjati**. Asañciccahaseyyādīṃ **abyākatacitto āpajjati**. Yaṃ arahā āpajjati, sabbaṃ abyākatacittova āpajjati. Tenāha “**kusalābyākatacitto vā**”ti.

Dukkhavedanāsamaṅgī vāti duṭṭhadosaḍḍibhedāṃ āpattiṃ āpajjanto dukkhavedanāsamaṅgī āpajjati. Methunadhammāḍḍibhedāṃ pana **sukhavedanāsamaṅgī āpajjati**. Yaṃ sukhavedanāsamaṅgī āpajjati, taṃyeva majjhato hutvā āpajjanto **adukkhamasukhavedanāsamaṅgī āpajjati**. Tenāha “**itaravedanādvayasamaṅgī vā**”ti. Idampi ca tikadvayaṃ yebhuyyavaseneva vuttaṃ.

1-1. Mahāṭīkāyaṃ ayaṃ vinicchayo nānāyehi paṭikkhitto.

nipajjitvā nirodhasamāpanno hi acittako vedano sahaseyyāpattim āpajjatīti. Kiñcāpi evaṃ aniyamena vuttam, viseso panettha atthīti dassetuṃ “**evaṃ santepī**”ti-ādi vuttam. Evaṃ santepīti hi visesābhidhānanimittābhyūpagameva yujjati. **Sabbesaṃ vasena tīṇi cittānīti** kusalākusalābyākatānaṃ vasena padasodhammādīsu tīṇi cittāni.

Idāni taṃ yathāvuttanidānādivedanāttikapariyosānaṃ sattarasappakāraṃ imasmiṃ sikkhāpade yojetuṃ “**idha panā**”ti-ādimāha. **Idhāti** imasmiṃ paṭhamapārājikasikkhāpade. **Vesāliyanti** evaṃnāmake itthilingavasena pavattavohāre nagare. Taṃ hi nagaraṃ tikkhattuṃ pākāraparikkhepavaḍḍhanena visālībhūtattā “**vesālī**”ti vuccati. Idampi ca nagaraṃ sabbaññutaṃ sampatteyeva sammāsambuddhe sabbākāravepullattaṃ pattanti veditabbaṃ. “**Sikkhaṃ apaccakkhāyā**”ti ca “**antamaso tiracchānagatāyapī**”ti ca dve anupaññattiyoti makkaṭṭivajjiputtakavattthūnaṃ vasena vuttā. “Antamaso tiracchānagatāyā”ti ca sikkhaṃ apaccakkhāyā”ti ca imā dve anupaññattiyō. **Āpattikarā ca hotīti** paṭhamapaññattito visumyevāpattikarā ca hoti. **Aññavādakasikkhāpadādīsu viyāti** aññavādakasikkhāpadādīsu “vihesake”ti-ādikā¹ viyāti attho. **Ādisaddena** ujjhāpanakassa pariggaho. Ettha hi aññavādakādito visumyeva vihesakādīsūpi pācittiyam hoti. Yathāha “ropite vihesake saṅghamajjhe vatthusmiṃ vā āpattiyā vā anuyuñjyamāno taṃ nakathetukāmo taṃ na-ugghāṭetukāmo tuṇhībhūto saṅgham viheseti, āpatti pācittiyassā”ti-ādi¹. Supinante vijjamānāpi mocanassādacetanā abbohārikattā anāpattikarāti āha “**aññatrasupinantāti-ādikā viyā**”ti. Tathā hi thinamiddhena abhibhūtattā supine cittaṃ abbohārikaṃ, cittassa abbohārikattā opakkamanakiriyāpavattanikāpi cetanā abbohārikā. Vuttam hetam “atthesā bhikkhave cetanā, sā ca kho abbohārikā”ti², tasmā “aññatra supinantā”ti ayam anupaññatti anāpattikarā jātā. **Ādisaddena** “aññatra adhimānā”ti-ādikam³ saṅgaṇhāti. **Adinnādānādīsu viyāti**

1. Vi 2. 55 piṭṭhe.

2. Vi 1. 153 piṭṭhe.

3. Vi 1. 117 piṭṭhe.

adinnādānādīsu “araññā vā”¹ti-ādikā¹ viyāti attho. Ettha pana ādisaddena paṭhamapārājikādīnam saṅgaho. Ettha hi “tañca kho gāme, no araññe”²ti-ādinā² nayena lesam oḍḍentānam lesapidahanattham “araññā vā”³ti-ādikā anupaññatti vuttāti upatthambhakarāva hoti. Teneva hi “nanu āvuso tathevetam hoti”⁴ti² bhikkhūhi vuttam.

Vuttappakāre maggeti “manussāmanussatiracchānagatavasenā”³ti-ādinā³ vuttappakāre tiṃsamagge. Imassa pana “chinne”⁴ti iminā sambandho. **Tacādīni anavasesetvāti** nimittappadese bahi ṭhitāni chavicammāni anavasesetvā. **Nimittasaṅghānamattam paññāyatīti** nimittamaṃsassa, pana abbhantare chavicammassa ca vijjamānattā vuttam. **Cammakhilanti** cammakhaṇḍam. “Uṇṇigaṇḍo”⁵tipi⁴ vadanti. Tam hi nimitte jātattā nimittameva. Tenāha “sevanacitte sati pārājikan”⁶ti. **Sevanacitteti** methunasevanacitte. Kāyasaṃsaggasevanacitte pana sati saṅghādisesova. Nattho kāyappasādo etthāti **naṭṭhakāyappasādam**, sukkhapīlakam vā matacammam vāti attho. Mate akkhāyite, yebhuyyena akkhāyite ca pārājikāpatti⁵ vacanato pana naṭṭhakāyappasādepī itthinimitte pavesentassa pārājikāpattiyeva. **Nimittasaṅghānamattampi anavasesetvāti** nimittakārena ṭhitam yathāvuttanimittamāṃsādimpī anavasesetvā. **Vaṇasaṅkhepavasenāti** vaṇasaṅgahavasena. Vaṇe thullaccayañca “amaggena amaggaṃ paveseti, āpatti thullaccayassā”⁶ti⁶ imassa suttassa vasena veditabbam. Tasmim hi sutte dvīsu sambhinnavaṇesu ekena vaṇena pavesetvā dutiyena nīharantassa thullaccayam vuttam. Vuttam hi **samantapāsādikāyam** “imassa suttassa anulomavasena sabbattha vaṇasaṅkhepe thullaccayam veditabban”⁷ti⁷. Manussānam pana akkhi-ādayopi vaṇasaṅgaham gacchantīti vaṇena ekaparicchedam katvā dassento “tathā”⁸ti-ādimāha. Tesam vaṇasaṅgaho “navadvāro mahāvaṇo”⁸ti⁸ evamādisuttānusārena veditabbo. Tattha **manussānanti** itthipurisapaṇḍaka-ubhatobyañjanakavasena catubbidhānam manussānam.

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 109 piṭṭhe.

5. Vi 1. 38 piṭṭhe.

7. Vi-Ṭṭha 1. 233 piṭṭhe.

2. Vi 1. 55 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 2. 83; Vimati-Ṭṭi 1. 139 piṭṭhesu.

6. Vi 1. 41 piṭṭhe.

8. Khu 11. 78 piṭṭhe Milindapañhe.

Vatthikosesūti vatthipuṭesu purisānaṃ aṅgajātakosesu. **Hatthi-assādīnañca tiracchānānanti** hatthi-assaṅgaṇadrabha-oṭṭhamahimsādīnaṃ tiracchānagatānaṃ. **Tiracchānānaṃ panāti** sabbesampi tiracchānagatānaṃ. **Sabbesanti** yathāvuttamanussādīnaṃ sabbesaṃ.

Evam jīvamānakasarīre labbhamānaṃ āpattivisesaṃ dassetvā idāni matasarīre labbhamānaṃ āpattivisesaṃ dassetuṃ “**matasarīre**”ti-ādimāha. Vaccamaggapassāvamaggamukhamaggānaṃ catūsu koṭṭhāsesu dve koṭṭhāse ṭhapetvā yadā apare dve koṭṭhāsā khādītā tadā **upaḍḍhakkhāyitaṃ** nāma hoti. **Na kuthitaṃ hotīti** uddhumātakādibhāvena kuthitaṃ na hoti, allanti attho. Yadā¹ pana sarīraṃ uddhumātakam hoti kuthitaṃ nīlamakkhikasamākiṇṇaṃ kimikulasamākulaṃ navahi vaṇamukhehi paggaḷitapubbakuṇapabhāvena upagantumpi asakkuṇeyyaṃ, tadā pārājikavatthuñca thullaccayavatthuñca vijahati, dukkaṭavatthumeva hotīti āha “**kuthite dukkaṭaṃ**”ti. **Kuthiteti** uddhumātakabhāvappatte. Īdise hi sarīre yattha katthaci upakkamato dukkaṭaṃ. **Tathā vaṭṭakate mukhe acchupantaṃ aṅgajātaṃ pavesentassāti**² vivate mukhe cattāri passāni, tālukañca apphusantaṃ aṅgajātaṃ pavesentassa dukkaṭanti attho. Sace pana heṭṭhā vā upari vā ubhayapassehi vā chupantaṃ paveseti, pārājikaṃ. Catūhi passehi acchupantaṃ pavesetvā abbhantare tālukaṃ chupati, pārājikameva. Bahi nikkhantaḷivhāya vā dantesu vā aṅgajātaṃ pavesentassa thullaccayanti sambandho. Jīvamānakasarīrepi bahi nikkhantaḷivhāya thullaccayameva. Yadi pana bahi jivhāya paliveṭhetvā antomukhaṃ paveseti, pārājikameva. Yadi pana dantā suphusitā, antomukhe okāso natthi, dantā ca bahi oṭṭhamānsena paṭicchannā, tattha vātena asamphuṭṭhaṃ allokāsaṃ tilaphalamattampi pavesentassa pārājikameva. Uppāṭite pana oṭṭhamānse dantesuyeva upakkamantassa thullaccayaṃ. Yopi danto bahi nikkhamanto tiṭṭhati, na sakkā oṭṭhehi pidahituṃ, tatthāpi eseva nayo.

Vedanāya aṭṭo piḷito **vedanāṭṭo**. **Ummattakoti**³ cettha pittummattako adhippetoti āha “**yo pittavasena**”ti-ādi.

1. Vi-Ṭṭha 1. 229 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 241 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 1. 223 piṭṭhe.

Pittavasenāti baddhapittavasena. Tasmim̄ hi baddhapitte pittakosato calitvā bahi nikkhamante sattā ummattakā honti, vipallatthasaññā hirottappaṃ chaḍḍetvā asāruppacariyaṃ caranti, lahukagarukāni sikkhāpadāni maddantāpi na jānanti, bhesajjakiriyāyapi atekicchā honti, evarūpassa ummattakassa anāpatti. Abaddhapittaṃ pana lohitaṃ viya sabbaṅgataṃ, tamhi kupite sattānaṃ kaṇḍukacchusarīrakampādīni honti, tāni bhesajjakiriyāya vūpasamanti. Tena vuttaṃ “baddhapittavasenā”ti.

Khittacitto nāma vissaṭṭhacitto yakkhummattako vuccatīti āha “**yakkhehi katacittavikkhepo khittacitto**”ti. Yakkhā¹ kira bheravāni ārammaṇāni dassetvā mukhena hatthaṃ pavevetvā, hadayarūpaṃ vā maddantā satte vikkhittacitte vipallatthasaññe karonti, evarūpassa khittacittassa anāpatti. Tesāṃ pana ubhinnaṃ ayaṃ viseso—pittummattako niccameva ummattako hoti, pakatisaññaṃ na labhati. Yakkhummattako antarantarā pakatisaññaṃ paṭilabhati. Idha pana pittummattako vā hotu, yakkhummattako vā, yo sabbaso muṭṭhassati kiñci na jānāti, aggimpi suvaṇṇampi gūthampi candanampi ekasadisāṃ maddantova vicarati, evarūpassa anāpatti. Antarantarā pakatisaññaṃ paṭilabhitvā ñatvā karontassa pana āpattiyeva. Tenāha “**dvinnampi ca etesan**”ti.

Adhimattavedanāyāti adhikappamāṇāya dukkavedanāya. Ādikamme niyutto **ādikammiko**, yo ca ādikamme niyutto, so tasmim̄ kamme ādibhūto hotīti āha “**yo**”ti-ādi. Idha pana sudinnatthero ādikammiko, tassa anāpatti. Avasesānaṃ makkaṭisamaṇavajjiputtakādīnaṃ āpattiyeva. **Paṭipādanaṃ** sampādanaṃ. Karontoyeva hi taṃ āpajjatīti **kiriyaṃ**. Idam² pana yebhuyyavasena vuttaṃ methunadhamme parūpakkame sati sādiyantassa akiriyasamuṭṭhānabhāvato. Methunappaṭisaṃyuttāya hi kāmasaññāya abhāvena muccanato **saññāvimokkhaṃ**. “Anāpatti ajānantassa, asādiyantassa”ti³ hi vuttaṃ. Methunacitteneva naṃ āpajjati, na vinā cittenāti **sacittakaṃ**. Rāgavaseneva āpajjitabbato **lokavajjaṃ**. Kāyadvāreneva samuṭṭhānato **kāyakammaṃ**. Cittaṃ panettha aṅgamattaṃ hoti, na tassa vasena kammabhāvo labbhati.

1. Vi-Ṭṭha 1. 233 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 2. 98 piṭṭhe.

3. Vi 1. 41 piṭṭhe.

Lobhacitteneva āpajjitabbato **akusalacittam**. Sukhasamaṅgī vā upekkhāsamaṅgī vā āpajjatīti **dvivedanam**. Nanu samuṭṭhānādīni āpattiyā honti, na sikkhāpadassa, atha kasmā sikkhāpadassa samuṭṭhānādīni vuttānīti āha “**imāni ca samuṭṭhānādīni nāmā**”ti-ādi. **Āpattiyā hontīti** ajjhācārassa honti.

Munanato anumunanato **muti**, ñāṇam, tam etassa atthīti **mutimā**, ñāṇavāti attho.

Paṭhamapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiya-pārājikavaṇṇanā

Etthāti etesu dvīsu. Ekakuṭīkādhedho sabbopi gāmoti veditabboti sambandho. Tattha **ekakuṭīkādhedoti** yasmim gāme ekā eva kuṭi ekaṁ geham seyyathāpi malayajanapade, ayam **ekakuṭīko** gāmo nāma. **Ādisaddena** “dvikuṭīkopi gāmo, tikūṭīkopi gāmo, catukkuṭīkopi gāmo”ti¹ vuttappabhedam saṅgaṇhāti. Abhinavaniviṭṭho ekakuṭīkādigāmo pana yāva manussā pavisitvā vāsam na kappenti, tāva gāmasaṅkham na gacchati. Kimbhūtoti āha “**parikkhitto vā**”ti-ādi. Tattha **parikkhitto** nāma iṭṭhakapākāram ādim katvā antamaso kaṇṭakasākhāhipi parikkhitto. Tabbiparīto **aparikkhitto**. **Amanusso** nāma yo sabbaso vā manussānam abhāvena yakkhapariggahabhūto, yato vā manussā kenaci karaṇīyena punapi āgantukāmā eva apakkantā, yato pana nirapekkhā hutvā pakkamanti, so gāmasaṅkham na gacchati. Na kevalam ekakuṭīkādhedovāti āha “**antamaso**”ti-ādi. **Yo koci satthopīti** jaṅghasatthasakaṭasatthādīsu yo koci satthopī. Imasmim sikkhāpade nigamanagarāni viya gāmaggaṇeṇeva gāmūpacāropi saṅgahitoti āha “**ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañca**”ti. Aññathā pana mātīkāya anavasesato avahāraṭṭhānapariggaho kato nāma na hoti, na ca buddhā sāvasesam pārājikam paññāpenti.

Tatthāti tesu gāmagāmūpacāresu. **Dvāreti** nibbakosassa udakapatanaṭṭhānato abbhantare. **Antogeheti** pamukhassa abbhantare.

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

kataparikkhepoti pākāravati-ādīhi kataparikkhepo. Suppapatanaḍiparicchedo panettha aparikkhittagharaṃ sandhāya vutto. Na kevalaṃ gharassa purato, atha kho samantato tattakova paricchedo gharūpacāro nāmāti gahetabbaṃ. “**Purato**”ti-ādikaṃ pana lokiyehi tathākaraṇato vuttaṃ. **Thāmamajjhimassāti** majjhimathāmassa, neva appathāmassa, na mahāthāmassāti vuttaṃ hoti. “**Yathā taruṇamanussā**”ti-ādinā yathā mātugāmo kāke uḍḍāpento¹ ujukameva hatthaṃ ukkhipitvā leḍḍum khipati, yathā ca udakukkhepe udakaṃ khipanti, evaṃ khittassa leḍḍussa patitaṭṭhānaṃ paṭikkhipati. **Pavattitvāti** luṭhitvā, parivattitvāti vuttaṃ hoti. **Tassa sace dve indakhilā hontī**² tassa parikkhittassa gāmassa sace anurādhapurasseva dve ummārā honti. Yassa pana eko, tassa gāmadvārabāhānaṃ vemajjhe ṭhitassa leḍḍupātabbhantaraṃ **gāmūpacāro** nāma. Yatra pana indakhilo natthi, tatra gāmadvārabāhānaṃ vemajjhaṃ. Yatra dvārabāhāpi natthi, tattha ubhosu passesu vatiyā vā pākārassa vā koṭivemajjhaṃva indakhilāṭṭhāniyattā indakhiloti gahetabbaṃ. Yo pana gāmo pubbe mahā hutvā pacchā kulesu natṭhesu appako hoti, so gharūpacārato leḍḍupāteneva paricchinditabbo. Purimaparicchedo panassa parikkhittassāpi aparikkhittassāpi appamaṇamevāti. Nanu cetam aparikkhittassa upacāradassanaṃ padabhājanena viruddhamiva dissati. Tattha hi “gāmūpacāro nāma parikkhittassa gāmassa indakhīle ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti³ vatvā “aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti³ ettakameva vuttaṃ, na pana taṃ leḍḍupātaṃ gāmasaṅkhepaṃ katvā tato paraṃ gāmūpacāroti vuttoti āha “**padabhājanepi hi imināva nayena attho veditabbo**”ti.

Ayamettha adhippāyo⁴—idha gāmo nāma duvidho hoti parikkhitto ca aparikkhitto ca. Tatra parikkhittassa parikkhepoyeva paricchedo. Tasmā tassa visuṃ paricchedaṃ avatvā “gāmūpacāro nāma parikkhittassa gāmassa indakhīle ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”ti pāḷiyam¹ vuttaṃ. Aparikkhittassa pana gāmassa gāmaparicchedo vattabbo. Tasmā

1. Vuṭṭhāpento (Ka), Vi-Ṭṭha 1. 259 piṭṭhe passitabbaṃ.

3. Vi 1. 56 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 259 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 1. 260 piṭṭhe.

tassa gāmassa gāmaparicchadadassanattamāṃ “aparikkhittassa gāmassa gharūpacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto”¹ ti vuttamāṃ. Gāmaparicchede ca dassite gāmūpacāralakkhaṇam pubbe vuttanayeneva sakkā ñātunti puna “tatha ṭhitassa majjhimassa purisassa leḍḍupāto” ti na vuttamāṃ, attho pana tatthāpi ayameva yathāvuttoti. Yo pana gharūpacāre ṭhitassa leḍḍupātāmyeva “gāmūpacāro” ti vadati, tassa gharūpacāro “gāmo” ti āpajjati. Tato gharam gharūpacāro, gāmo gāmūpacāroti esa vibhāgo saṅkarīyati². Asaṅkarato cettha vinicchayo veditabbo. Tasmā pālīṅca aṭṭhakathaṅca saṃsanditvā vuttanayenevettha gāmo, gāmūpacāro ca veditabboti.

Tatthā ti tesu dvīsu upacāresu. Yvāyam upacāro dassitoti sambandho. **Vikāle gāmappavesanādīsūti** ettha ādisaddena asaṅkaccikāgāmappavesanam³ saṅgaṇhāti. Yo pana parikkhittassa gāmassa upacāro vutto, so na katthaci vinayapiṭake upayogaṃ gato. Kevalam aparikkhittassa parikkhēpokāsato aparo eko leḍḍupāto gāmūpacāro nāmāti ñāpanattamāṃ vutto. Evam vutte hi ñāyati “parikkhittassāpi ce gāmassa eko leḍḍupāto kappiyabhūmi samāno upacāroti vutto, pageva aparikkhittassa parikkhēpokāsato eko” ti. **Imesam paricchadadassanattanti** imesam gāmāraññānam paricchadadassanattamāṃ **vuttā** aṭṭhakathāyam⁴. **Pārājikavattuntū** pādagghanakam. **Avaharantassāti** gaṇhantassa.

Adinnanti⁵ dantaponasikkhāpade attano santakampi appaṭiggahitakam kappiyam ajjhoharaṇīyam vuccati, idha pana yam kiñci parapariggahitam sasāmikam bhaṇḍam, tadetaṃ tehi sāmikehi kāyena vā vācāya vā na dinnanti adinnam. Avahārappahonakameva pana dassetum “**aññassa manussajātikassa santakan**” ti vuttamāṃ. Saṅkhāsaddasseva ta-kārena vadḍhetvā vuttattā “**saṅkhā saṅkhātanti atthato ekan**” ti vuttamāṃ. Tattha **atthato ekanti** padatthato ekam, anattantanti vuttamāṃ hoti. **Koṭṭhāsassetam nāmam**

---

1. Vi 1. 56 piṭṭhe.

2. Saṅkirati (Ka), Vi-Ṭṭha 1. 260; Sārattha-Ṭṭi 2. 125; Vimati-Ṭṭi 1. 170 piṭṭhesu passitabbam.

3. Vi 2. 461 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 1. 260 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 1. 261 piṭṭhe.

bhāgato saṅkhāyati upaṭṭhātīti katvā. **Papañcasāṅkhā**ti sattānaṃ saṃsāre papañcenti cirāyantīti **papañcā**, taṇhāmānadiṭṭhiyo, yassa vā uppannā, taṃ “ratto”ti vā “matto”ti vā “micchādiṭṭhiniviṭṭho”ti vā papañcenti byañjentīti **papañcā**, **saṅkhā** vuccati koṭṭhāso, papañcāva saṅkhā **papañcasāṅkhā**, papañcakoṭṭhāsāti attho, taṇhāmānadiṭṭhiyoti vuttam hoti.

Theyyacittasaṅkhāti “theyyacitto”ti kathito. **Eko citta**koṭṭhāsoti vissāsātāvakālikādiggāhavasappavatta-attheyyacittakoṭṭhāsato añño cittakoṭṭhāso. **Theyyasaṅkhā**tenāti theyyabhūtacittakoṭṭhāsena. Yadi evaṃ atha kasmā etassa vibhaṅge “theyyacitto avaharaṇacitto”ti¹ vuttanti āha “**yo cā**”ti-ādi. **Byañjanaṃ anādiyitvā**² byañjane ādaraṃ akatvāti attho, saddatthamanapekkhitvāti vuttam hoti. **Atthamevā**ti bhāvatthameva.

Te pana avahārāti te pañcavīsati avahārā. Saviññāṇakāviññāṇakavasena nānāvidho bhaṇḍo etassa pañcakassāti **nānābhaṇḍam**, pañcannaṃ avahārānaṃ samūho **pañcakam**, pañcaparimāṇamassāti vā **pañcakam**, nānābhaṇḍameva pañcakam **nānābhaṇḍapañcakam**. Saviññāṇakavasena eko bhaṇḍo etassāti **ekabhaṇḍam**. Sesam vuttanayameva. Sāhatthikova pañcakam **sāhatthikapañcakam**. Ādipadavasena cetam nāmaṃ kusalādittikassa kusalattikavohāro viya. Tasmā sāhatthikādīpañcakanti atthato daṭṭhabbam. Esa nayo sesesu pañcakadvayesu. **Eta**sevāti “ādiyeyyā”ti etasseva mātīkāpadassa. **Imesaṃ padānaṃ vasa**nāti imesaṃ pañcannaṃ padānaṃ vasena. Ettha ca paṭhamapadaṃ abhiyogavasena vuttam, dutiyapadaṃ aññesaṃ bhaṇḍam harantassa gacchato vasena, tatiyapadaṃ upanikkhittabhaṇḍavasena, catuttham saviññāṇakavasena, pañcamam thale nikkhittādivasena vuttanti veditabbam.

Idāni nesaṃ atthayojanaṃ dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. Tattha **tatthā**ti tesu dvīsu pañcakesu. **Ita**ranti ekabhaṇḍapañcakam. **Ārā**manti pupphārāmaphalārāmaṃ. **Abhiyuñjati**³ parasantakaṃ “mama santakova ayan”ti musā bhaṇitvā abhiyuñjati codeti, aṭṭam karotīti attho. Sampajānamusāvādepi adinnādānassa pubbapayogattā dukkaṭanti āha

1. Vi 1. 57 piṭṭhe.

2. Anādaritvā (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 1. 294 piṭṭhe.

“**āpatti dukkaṭassā**”ti, dukkaṭasaṅkhātā āpatti bhaveyyāti attho. Atha vā dukkaṭasaññitassa vītikkamassa āpajjananti attho. Esa nayo “āpatti thullaccayassā”ti-ādīsu. **Sāmikassa vimatiṃ uppādetī**ti vinicchayakusalatāya, balavanissitādibhāvena vā ārāmasāmikassa saṃsayam janeti. Katham? Tam hi tathā vinicchayappasutam disvā sāmiko cinteti “sakkhissāmi nu kho aham imam ārāmam attano kātum, na sakkhissāmi nu kho”ti. Evam tassa vimati uppajjamānā tena uppādītā hoti. **Dhuram nikkhipatī**ti yadā pana sāmiko “ayam thaddho kakkhaḷo jīvītabrahmacariyantarāyampi me kareyya, alam dāni mayham iminā ārāmenā”ti dhuram nikkhipati, ussāham ṭhapeti, attano santakaraṇe nirussāho hotīti attho. **Āpatti pārājikassa** sace sayampi katadhuranikkhepo cāti adhippāyo. Atha pana sāmikena dhure nikkhittepi abhiyuñjako dhuram anikkhipitvāva “imam suṭṭhu piḷetvā mama āṇāpavattim dassetvā kiṅkārappaṭissāvibhāve ṭhapetvā dassāmī”ti dātabbhāve sa-ussāho, rakkhati tāva. Athāpi abhiyuñjako acchinditvā “na dāni imam imassa dassāmī”ti dhuram nikkhipati, sāmiko pana dhuram na nikkhipati, pakkham pariyesati, kālam āgameti, “lajjiparisam tāva labhāmi, pacchā jānissāmī”ti gahaṇeyeva sa-ussāho hoti, rakkhatiyeva. Yadā pana “sopi na dassāmī”ti, “sāmikopi na lacchāmī”ti evam ubho dhuram nikkhipanti, tadā abhiyuñjakassa pārājikam.

Aññassa bhaṇḍam harantoti vetanena vā mittabhāvena vā aññassa bhaṇḍam haranto. **Sīse bhāranti**¹ sīse ṭhitabhāram. Sīsassa tāva purimagale galavāṭako, piṭṭhigale kesañci kesante āvaṭṭo hoti, galasseva ubhosu passesu kesañci kesā oruyha jāyanti, ye “kaṇṇacūlikā”ti vuccanti, tesam adhobhāgo cāti ayam heṭṭhimako paricchedo, tato upari **sīsam**, etthantare ṭhitabhāranti vuttam hoti. **Khandham oropetī**ti ubhosu passesu kaṇṇacūlikāhi paṭṭhāya heṭṭhā, kapparehi paṭṭhāya upari, piṭṭhigalāvaṭṭato ca galavāṭakato ca paṭṭhāya heṭṭhā, piṭṭhivemajjhāvaṭṭato ca uraparicchedamajjhe, hadayāvāṭakato ca paṭṭhāya upari **kandho**, tam oropeti.

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 292 piṭṭhe.

Ayaṃ panettha vinicchayo¹—yo bhikkhu “idaṃ gahetvā ettha yāhī”ti sāmikehi anāṇatto sayameva “mayhaṃ idaṃ nāma detha, ahaṃ vo bhaṇḍaṃ vahāmi”ti tesāṃ bhaṇḍaṃ sīsena ādāya gacchanto theyyacittena taṃ bhaṇḍaṃ āmasati, dukkaṭaṃ. Yathāvuttasīsaparicchedaṃ anatikkamantova ito cito ca ghaṃsanto sāretipi paccāsāretipi, thullaccayaṃ. Khandhaṃ oropitamatte kiñcāpi sāmikānaṃ “vahaṭū”ti cittaṃ atthi, tehi pana anāṇattattā pārājikaṃ. Khandhaṃ pana anoropetvāpi sīsato kesaggamattampi cāventassa pārājikaṃ. Yamakabhārassa pana eko bhāgo sīse paṭiṭṭhāti, eko piṭṭhiyaṃ, tattha dvinnaṃ ṭhānānaṃ vasena vinicchayo veditabbo. Ayaṃ pana suddhasīsabhārasseva vasena vutto. Yo cāyaṃ sīsabhāre vutto, khandhabhārādīsupi ayameva vinicchayo veditabbo.

Upanikkhitaṃ bhaṇḍanti saṅgopanaṭṭhāya attano hatthe parehi ṭhapitabhaṇḍaṃ. Ahaṃ na gaṇhāmīti sambandho. Atītatthe cetam vattamānavacanāṃ, nāhaṃ gahesinti attho. **Dukkaṭaṃ**² sampajānamusāvādepi adinnādānassa pubbapayogattā. “Kiṃ tumhe bhaṇatha, nevidaṃ mayhaṃ anurūpaṃ, na tumhākaṃ”ti-ādīni vadantassāpi dukkaṭameva. **Sāmikassa vimatiṃ uppādetīti** “raho mayā etassa hatthe ṭhapitaṃ, na añño koci jānāti, dassati nu kho me, no”ti sāmikassa vimatiṃ uppādeti. **Dhuraṃ nikkhipatīti** tassa pharusādibhāvaṃ disvā ussāhaṃ ṭhapeti. Tatra sacāyaṃ bhikkhu “kilametvā naṃ dassāmi”ti dāne sa-ussāho, rakkhati tāva. Sace so dāne nirussāho, bhaṇḍasāmiko pana gahaṇe sa-ussāho, rakkhateva. Yadi pana so tasmim dāne nirussāho, bhaṇḍasāmikopi “na mayhaṃ dassati”ti dhuraṃ nikkhipati, evaṃ ubhinnaṃ dhuranikkhepena bhikkhuno pārājikaṃ. Yadi pi mukhena “dassāmi”ti vadati, cittena pana adātukāmo, evampi sāmikassa dhuranikkhepena bhikkhuno pārājikaṃ.

Sahabhaṇḍahāraṃ nessāmīti “sahabhaṇḍahāraṃ bhaṇḍaṃ nessāmī”ti cintetvā. **Paṭhamam pādama atikkāmetīti** bhaṇḍahāraṃ tajjetvā tassa gamanapathaṃ vāretvā attanā rucitamaggaṃ ekapādaṃ atikkāmeti. **Thalaṭṭhanti**³ thale nikkhitaṃ, bhūmitale vā pāsāṇapabbatatalādīsū vā yattha katthaci paṭicchanne vā appaṭicchanne vā ṭhapitanti attho. **Phandāpeti, thullaccayanti** yo

1. Vi-Ṭṭha 1. 293 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 305 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 1. 279 piṭṭhe.

phandāpeti, tassa payoge payoge thullaccayaṃ, āmasane dukkaṭaṃ,
 phandāpane thullaccayaṅca visuṃ visuṃ theyyacittena
 āmasanaphandāpanapayoge karontasseva hoti. “Ekapayogena gaṇhantassa
 pana uddhāre pārājikameva, na dukkaṭathullaccayānī”ti vadanti. **Ṭhānāti**
 ṭhitaṭṭhānato. Sace taṃ thalaṭṭhaṃ rāsikataṃ hoti, antokumbhiyaṃ
 bhājanagatakaraṇamuṭṭhicchedanavinicchayena vinicchinitabbaṃ. Sace
 ekābaddhaṃ silesaniyyāsādi, pakkamadhuphāṇitavinicchayena
 vinicchinitabbaṃ. Sace garukaṃ hoti bhārabaddhaṃ
 lohapiṇḍitelamadhughaṭādi vā, kumbhiyaṃ ṭhānācāvanavinicchayena
 vinicchinitabbaṃ. Saṅkhalikābaddhassa ca ṭhānabhedo sallakkhetabbo.
 Pattharivā ṭhapitaṃ pana pāvārattharaṇakaṭasārakādiṃ ujukaṃ gahetvā
 ākaḍḍhati, pārimate orimantena phuṭṭhokāsaṃ atikkante pārājikaṃ.
 Tatheva gahetvā parato pellati, pārimate phuṭṭhokāsaṃ orimate atikkante
 pārājikaṃ. Vāmato vā dakkhiṇato vā apanāmentassa vāmantena vā
 dakkhiṇantena vā phuṭṭhokāsaṃ dakkhiṇante vā vāmante vā atikkante
 pārājikaṃ. Veṭhetvā uddharati, kesaggamattaṃ, ākāsatamaṃ karontassa
 pārājikaṃ.

Sako hattho **sahattho**, tena nibbatto, tassa vā sambandhīti **sāhatthiko**,
 avahāro. Āṇāpanaṃ **āṇatti**, tāya āṇattiyā nibbatto avahāro **āṇattiko**.
 Nissajjanaṃ **nissaggo**, suṅkaghātaṭṭhāne, parikappitokāse ca ṭhatvā
 bhaṇḍassa bahi nipātanaṃ, nissaggova **nissaggiyo**. Kiriyāsiddhito
 puretameva pārājikāpattisaṅkhātaṃ atthaṃ sādhetīti **atthasādhako**.
 Dhurassa ālayasaṅkhātaṃ bhārasa nikkhipanaṃ pariccajanaṃ
 nirussāhabhāvāpajjanaṃ **dhuranikkhepo**. Idāni byañjane ādaraṃ akatvā
 tesāṃ atthamattameva dassento “**tattha sāhatthiko namā**”ti-ādimāha.
Sahatthāti sahatthena. Karaṇatthe hi idaṃ nissakkavacanaṃ. “**Asukassa**
bhaṇḍaṃ avaharā”ti **aññaṃ āṇāpetī**ti etthāpi āṇattikkhaṇe eva āpatti
 daṭṭhabbā. Yadi evaṃ imassa, atthasādhakassa ca ko visesoti? Taṃ khaṇaṃ
 eva gahaṇe niyuñjanaṃ āṇattikapayogo, kālantarena gahaṇatthaṃ niyogo
 atthasādhakoti¹ ayametesāṃ visesoti. Tenevāha “**asukassa bhaṇḍaṃ yadā**
sakkosi, tadā taṃ avaharāti āṇāpetī”ti.

---

1. Sārattha-Ṭī 2. 129; Vimati-Ṭī 1. 174 piṭṭhesu.

Suṅkaghātaparikappitokāsānanti suṅkaghātañca parikappitokāso ca suṅkaghātaparikappitokāsā, tesam. Tattha **suṅkaghātanti**¹ rukkhapabbatādīsaññānaṇa niyamitassa suṅkatthānassetam adhivacanam. Tam hi yasmā tato rājadeyyabhāgam suṅkam adatvā nīharantā rañño suṅkam hananti vināsenti, tasmā “suṅkaghātan”ti vuttam.

Koci paraparivenādīni pavīṭṭho kiñci lobhaneyyabhaṇḍam disvā dvārappamukhādivasena yaṃ thānam “sace maṃ etthantare passissanti, daṭṭhukāmatāya gahetvā vicaranto viya dassāmi, no ce passissanti, harissāmi”ti parikappeti, ayam **parikappitokāso. Āṇattikkhaṇeyeva pārājikanti**² atthasādhakacetanākkhaṇeyeva pārājikam. Sacepi avahārako saṭṭhivassātikkenapi tam bhaṇḍam avaharati, āṇāpako ca antarāyeva kālam karoti, hīnāya vā āvattati, assāmaṇova hutvā kālam vā karissāti, hīnāya vā āvattissati, avahārakassa pana avahārakkhaṇeyeva pārājikam. **Pādagghanakatelanti**³ ettha **pādo** nāma kahāpaṇassa catuttho bhāgo, tam agghatīti **pādagghanakam**, pādagghanakañca tam telañcāti **pādagghanakatelam**. Upāhanā ādi yesam vatthūnam tāni **upāhanādīni. Ādisaddena dukūlasātakacammakkhaṇḍādīnam** gahaṇam. **Pakkhipatīti** theyyacittena pakkhipati. Tenāha “**hatthato muttamatteyeva pārājikan**”ti. Sace pana attanopi kumbhiyam añño sappim vā telam vā ākirati, tatra cāyam theyyacittena telapivanakam bhaṇḍam pakkhipati, vuttanayeneva pārājikam.

Kāyena vā vācāya vā payuñjanam āṇāpanam **payogo**, āṇattassa bhaṇḍaggahaṇato pubbatā **pubbo**, iti pubbo ca so payogo cāti **pubbapayogo**. Payogena saha vattamāno avahāro **sahapayogo**. Samam ekī hutvā vidahitvā mantetvā avaharaṇam **saṃvidhāvahāro**, aññamaññam saññuppattiyā katāvahāroti vuttam hoti. Pubbañhādīkālāparicchēdēna sañjānanam **saṅketo**, tassa kamman **saṅketakamman**. Nimmittassa kamman **nimmittakamman**, saññuppādanattham kassaci nimmittassa karaṇanti attho. **Tatthāti** yathāvuttesu pubbapayogādīsū pañcasu. **Khilādīni saṅkāmetvā khettādiggahaṇavasēnāti** khilam, rajjum, vatim, mariyādam vā

1. Vi-Ṭṭha 1. 313 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 325 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 1. 277 piṭṭhe.

pākāraṃ vā saṅkāmetvā khettaggahaṇavasena, khilaṃ, rajjuṃ, vatim, mariyādaṃ vā pākāraṃ vā saṅkāmetvā vatthuggahaṇavasena. Sace¹ pana dvīhi khilehi gahetabbaṃ hoti, paṭhame khile thullaccayaṃ, dutiye pārājikaṃ. Sace tīhi gahetabbaṃ hoti, paṭhame dukkaṭaṃ, dutiye thullaccayaṃ, tatiye pārājikaṃ. Evaṃ bahukesupi avasāne dve ṭhapetvā purimehi dukkaṭaṃ, avasāne dvinnāṃ ekena thullaccayaṃ, itarena pārājikaṃ. Rajjupasāraṇādīsipi eseva nayo. Yaṃ pana **samantapāsādikāyaṃ** “taṅca kho sāmikānaṃ dhuranikkhepenā”²ti² vuttaṃ, taṃ “khettaṃ abhiyuñjati, āpatti dukkaṭassa”³ti-ādi³adhikāre vuttatā abhiyogavasena gahaṇaṃ sandhāyāti daṭṭhabbaṃ. **Saṃvidahitvāti** etasseva vevacanaṃ. **Saṃmantayitvāti** ekacchandatāya ekajjhāsayatāya bhaṇitvāti attho. Imasmiṃ avahāre asammoḥatthaṃ “**evaṃ saṃvidahitvā gatesu hī**”⁴ti-ādimāha. **Sañjānanakammanti** pubbaṅhādikālaparicchedavasena saññāṇakaraṇaṃ. Tenaha “**sace hī**”⁴ti-ādi.

Ettha⁴ ca “purebhattaṃ avaharā”⁴ti vutte ajja vā purebhattaṃ avaharatu, sve vā, anāgate vā saṃvacchare, natthi visaṅketo, ubhinnaṃ pi pārājikaṃ. Sace pana “ajja purebhattaṃ avaharā”⁴ti vutte sve avaharati. “Ajja”⁴ti niyamitaṃ saṅketaṃ atikkamma pacchā avahaṭaṃ hoti. Sace “sve purebhattaṃ avaharā”⁴ti vutte ajja purebhattaṃ avaharati, “sve”⁴ti niyamitaṃ taṃ saṅketaṃ apatvā pure avahaṭaṃ hoti, evaṃ avaharantassa avahārasseva pārājikaṃ, mūlaṭṭhassa anāpatti. “Sveva purebhattaṃ”⁴ti vutte tadaheva vā, sve pacchābhattaṃ vā avaharantopi taṃsaṅketaṃ pure ca pacchā ca avaharati. Yo pana evaṃ akatvā yathāparicchinnaṃ kālameva avaharati, ayaṃ **saṅketaṃ apure apacchā taṃ avaharati**ti veditabbo. Esa nayo pacchābhattarattindivesupi, purimayāmajjhimayāmapacchimayāmakāḷajjuṇhamāsa-utusaṃvaccharādivasenāpi ettha saṅketavisaṅketatā veditabbā. Parabhaṇḍāvahārasaññuppādassa hetuttā akkhinikhaṇādīneva nimittanti **akkhinikhaṇādīnimittaṃ**, tassa karaṇaṃ **akkhinikhaṇādīnimittakaraṇaṃ**. **Ādisaddena** bhamukukkhepasīsakampanahatthalaṅghanapāṇippahāra-aṅguliphoṭanaḡivunnāmana-ukkāsānādi-aneḡappakāraṃ saṅgaṇhāti. Sesamettha saṅketakamme vuttanayameva.

1. Vi-Ṭṭha 1. 297 piṭṭhe.

3. Vi 1. 61 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 1. 297 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 1. 322 piṭṭhe.

Theno vuccati coro, tassa bhāvo **theyyam**, tena avaharaṇaṃ **theyyāvahāro**. Pasayha abhibhavitvā avaharaṇaṃ **pasayhāvahāro**. Vatthasuttādikam paricchijja kappanaṃ **parikappo**, tena avaharaṇaṃ **parikappāvahāro**. Tiṇapaṇṇādīhi paṭicchannassa avahāro **paṭicchannāvahāro**. Kusena avahāro **kusāvahāro**. **Kūṭamānakūṭakahāpaṇādīhī** ettha **kūṭamānam**¹ nāma hadayabhedasikhābhedarajjubhedavasena tividham mānakūṭam. Tattha **hadayanti** nāli-ādimānabhājanānaṃ abbhantaraṃ, tassa bhedo chiddakaraṇaṃ **hadayabhedo**, so sappitelādiminanaḅkāle labbhati. Tāni hi gaṇhanto heṭṭhāchiddena mānena “saṇikaṃ āsiṅcā”ti vatvā antobhājane bahum paggharāpetvā gaṇhāti, dadanto ca chiddam pidhāya siḅham puretvā deti.

Sikhābhedo pana tilataṇḍulādiminanaḅkāle labbhati. Tāni hi gaṇhanto saṇikaṃ sikhāṃ ussāpetvā gaṇhāti, dadanto vegena puretvā sikhāṃ chindanto deti.

Rajjubhedo khettavatthuminanaḅkāle labbhati. Khettādim minantā hi amahantampi mahantaṃ katvā minanti, mahantampi amahantaṃ.

Tambakaṃsādimayo kūṭo kahāpaṇo **kūṭakahāpaṇo**. **Ādisaddena** tulākūṭakaṃsakūṭavañcanaḅdim saṅgaṇhāti. Tattha **tulākūṭam** rūpakūṭam, aṅgakūṭam, gahaṇakūṭam, paṭicchannakūṭanti catubbidham hoti. Tattha **rūpakūṭam nāma** dve tulā samarūpā katvā gaṇhanto mahatiyā gaṇhāti, dadanto khuddikāya deti. **Aṅgakūṭam** nāma gaṇhanto pacchābhāge hatthena tulaṃ akkamati, dadanto pubbabhāge akkamati. **Gahaṇakūṭam** nāma gaṇhanto mūle rajjum gaṇhāti, dadanto agge. **Paṭicchannakūṭam** nāma tulaṃ susiraṃ katvā anto ayacuṇṇam pakkhipitvā gaṇhanto tam pacchābhāge karoti, dadanto aggabhāge.

Kaṃso vuccati suvaṇṇapāti, tāya vañcanaṃ **kaṃsakūṭam**. Katham? Ekaṃ suvaṇṇapātim katvā aññā dve tisso lohapātiyo suvaṇṇavaṇṇā karonti. Tato janapadam gantvā kiṅcideva aḅḅham kulaṃ pavisitvā “suvaṇṇabhājanāni kiṅāthā”ti vatvā agge pucchite samagghataram dātukāmā

1. Dī-Ṭṭha 1. 77, 78; Ma-Ṭṭha 2. 114; Abhi-Ṭṭha 3. 90 piṭṭhesu.

honti. Tato tehi “katham imesaṃ suvaṇṇabhāvo jānitabbo”ti vutte “vīmaṃsitvā gaṇhathā”ti suvaṇṇapātim paśāṇe ghaṃsitvā sabbā pātiyo datvā gacchati.

Vañcanaṃ nāma tehi tehi upāyehi paresaṃ vañcanaṃ. Tatridamekaṃ vatthu—eko kira luddako migañca migapotakañca gahetvā āgacchati, tameko dhutto “kiṃ bho migo agghati, kiṃ migapotako”ti-āha. “Migo dve kahāpaṇe, migapotako ekan”ti vutte ekaṃ kahāpaṇaṃ datvā migapotakaṃ gahetvā thokaṃ gantvā nivattento “na me bho migapotakena attho, migam me dehi”ti-āha. “Tena hi dve kahāpaṇe dehi”ti-āha. So āha “nanu bho mayā paṭhamam eko kahāpaṇo dinno”ti. Āma dinno, imam migapotakaṃ gaṇha, evam so ca kahāpaṇo, ayañca kahāpaṇagghanako migapotakoti dve kahāpaṇā bhavissantīti. So “kāraṇaṃ vadatī”ti sallakkhetvā migapotakaṃ gahetvā migam adāsīti.

Pasayhāti¹ pare abhibhuyya. Gāmaṃ ghātentīti **gāmaghātakā**, gāmaṃ paharantā corā, te ādi yesaṃ te **gāmaghātakādayo**. Ādisaddena cettha panthaghātakādīnaṃ gahaṇam. **Uddhāreyeva pārājikanti** “sace sātako bhavissati, gaṇhissāmī”ti parikappassa pavattattā, sātakassa ca tatta sabbhāvato. **Padavārena kāretabboti** bhūmiyaṃ anikkhipitvāva vīmaṃsitattā vuttaṃ. **Bhaṇḍadeyyanti** yaṃ parassa naṭṭhaṃ, tassa mūlaṃ vā tadeva vā bhaṇḍam dātabbanti attho.

Tassāti yo evam parikappeti, tassa. Imassa “avahāro hotī”ti iminā sambandho.

Paresanti kīlāntānaṃ, pavisantānaṃ vā paresaṃ manussānaṃ. “**Pacchā gaṇhissāmī**”ti paṃsunā vā paṇṇena vā paṭicchādetīti “sace idāneva onamitvā gaṇhissāmi, ‘kiṃ samaṇo gaṇhātī’ti maṃ jānitvā vihettheyyūṃ pacchā gaṇhissāmī”ti paṃsunā vā paṇṇena vā paṭicchādeti. **Uddhāro natthīti** ṭhānācāvanaṃ natthīti attho. **Sāmikāti** antogāmaṃ pavisitukāmā bhaṇḍasāmikā manussā. **Uddhāreti** uddharaṇe, ṭhānācāvaneti

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 330 piṭṭhe.

attho. Ṭhānācāvanam cettha heṭṭhā vuttanayānusārena veditabban.

Pavesetīti ṭhānācāvanavasena paveseti, heṭṭhimantena phuṭṭhokāsam kesaggamattampi uparimantena atikkāmento pavesetīti attho.

Samagghataranti appagghataram. **Uddhaṭamatte avahāroti** sakabhāvappayogassa¹ niṭṭhāpitattā, na atthasādhakavasena. **Uddhāre rakkhati** attano koṭṭhāse pātetukāmatāya uddhaṭattā. Eseva nayo **pātanepi rakkhatīti** etthāpi. “**Uddhāreyeva rakkhatī**”ti imināva pātane na rakkhatīti atthe siddhepi atthasādhakavasena attham dassetuṃ “**taṃ uddharitvā**”ti-ādi vuttaṃ. Sace² pana dvīsupi koṭṭhāsesu patitadaṇḍake adassanam gameti, tato avasesabhikkhūsu gatesu itaro “mayham bhante daṇḍako na paññāyatī”ti, “mayhampi āvuso na paññāyatī”ti, “katamo pana bhante mayham bhāgo”ti. “Ayaṃ tuyham bhāgo”ti attano bhāgam dasseti. Tasmim vivaditvā vā avivaditvā vā taṃ gaṇhitvā gate itaro tassa bhāgam uddharati, uddhāre pārājikam. Sacepi tena “aham mama bhāgam tuyham na demi, tvam pana attano bhāgam ñatvā gaṇhā”ti vuttepi “nāyam mamā”ti jānantopi tasseva bhāgam gaṇhāti, uddhāre pārājikam. Sace pana itaro “ayaṃ tuyham bhāgo, ayaṃ mayham bhāgoti kim iminā vivādenā”ti cintetvā “mayham vā patto hotu, tumhākam vā, yo varabhāgo, taṃ tumhe gaṇhathā”ti vadahi, dinnakam nāma gahitam hoti, natthettha avahāro. Sace so vivādabhīruko bhikkhu “yaṃ tuyham rucati, taṃ gaṇhā”ti vutto attano pattam varabhāgam ṭhapetvā lāmakamyeva gahetvā gacchati, tato itarassa vicinitāvasesam³ gaṇhantassāpi avahāro nattheva. Evamimāni pañca pañcakāni samodhānetvā ime pañcavīsati avahārā veditabbā. Niṭṭhito “ādiyeyyā”ti imassa padassa vinicchayo. Tenāha “**iti yaṃ vuttaṃ -pa- yassattho pakāsito hotī**”ti.

Rājānoti kiñcāpi avisesena vuttaṃ, aparādhānurūpaṃ pana chejjabhejjānusāsako pamāṇabhūtova idhādhippetoti āha “**rājānoti idaṃ bimbisāramyeva sandhāya vuttan**”ti. So hi dhammikaṛājattā yathāpaveṇiyāva karoti. Aññe pana kākaṇikamattassāpi sīsam

1. Sakabhāgappayogassa (Ka) 2. Vi-Ṭṭha 1. 333 piṭṭhe. 3. Gahitāvasesam (Ka)

chindeyyuṃ, bahukassāpi na vā kiñci kareyyuṃ. Tenāha “**aññe panā**”ti-ādi. Hananaṃ nāma pothanañceva chedanañcāti āha “**hatthādīhi vā**”ti-ādi. **Ādisaddena** pādakasāvetta-aḍḍhadaṇḍakānaṃ gahaṇaṃ. **Rajjubandhanādīhīti ādisaddena** andubandhanasaṅkhalikābandhana gharabandhana nagarabandhana purisaguttīnaṃ gahaṇaṃ. **Nīhareyyunti** raṭṭhato nikkhāmeyyuṃ. **Corosi -pa- thenosīti** ettha “paribhāseyyuṃ”ti padaṃ ajjhāharitabbaṃ ūnattā padappayogassa. Tenāha “**imehi vacanehi paribhāseyyuṃ**”ti. Yathārūpaṃ pana yasmā pādato paṭṭhāya hoti, tasmā “**pādassa vā pādārahassa vā**”ti āha. Porāṇakassa kahāpaṇassa catuttho bhāgo **pādo**, pādaṃ arahatīti **pādāraho**, tassa pādassa vā pādārahassa vā. Ettha ca pādena kahāpaṇassa catutthabhāgaṃ akappiyabhaṇḍameva dasseti, pādārahena pādagghanakaṃ kappiyabhaṇḍaṃ. Ettāvataṃ heṭṭhimantadassanena sabbākārena dutiyapārājikappahonakavatthu dassitaṃ hotīti daṭṭhabbaṃ. **Porāṇakassāti**¹ porāṇasatthānurūpaṃ uppāditassa lakkhaṇasampannassa nīlakahāpaṇasadisassa kahāpaṇassa. Etena rudradāmakādīni paṭikkhipati.

Evam asādhāraṇavinicchayaṃ dassetvā idāni sādharmaṇavinicchayaṃ dassetuṃ “**rājagāhe**”ti-ādimāha. **Raññoti** bimbisārarañño. **Māsako** nāma porāṇakassa kahāpaṇassa vīsatiṃ bhāgo. Yo loke “mañjeṭṭhi”tipi vuccati. Idāni imasmiṃ adinnādāne vinicchayaṃ dassetuṃ “**sabbatthā**”ti-ādi vuttaṃ. **Sabbatthāti** ūnamāsakātirekamāsakapañcamāsakesu. **Parihīnāparihīnavasenāti** agghassa parihīnāparihīnavasena. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana evaṃ veditabbo—idaṃ hi adinnādānaṃ vinicchinantena otiṇṇe vatthusmiṃ sahasā avinicchinitvā pañca ṭhānāni oloketabbāni. Yāni sandhāya porāṇā āhu—

“Vatthuṃ kālañca desañca, agghaṃ paribhogapañcamaṃ.
Tulayitvā pañca ṭhānāni, dhāreyyatthaṃ vicakkhaṇo”ti².

Tattha ca vatthūti bhaṇḍaṃ. Avahārakena hi “mayā idaṃ nāma avahaṭan”ti vuttepi āpattiṃ anāropetvāva taṃ bhaṇḍaṃ sasāmikaṃ vā asāmikaṃ

1. Vi-Ṭṭha 1. 257; Sārattha-Ṭṭi 2. 123; Vimati-Ṭṭi 1. 169; Vajira-Ṭṭi 124 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 1. 264 piṭṭhesu.

vāti upaparikkhitabbaṃ. Sasāmikepi sāmikānaṃ sālayabhāvo vā nirālayabhāvo vā upaparikkhitabbo. Sace tesam sālayakāle avahaṭaṃ, bhaṇḍaṃ agghāpetvā āpatti kāretabbā. Sace nirālayakāle, na pārājikena kāretabbo. Bhaṇḍasāmikesu pana bhaṇḍaṃ āharāpentesu bhaṇḍaṃ dātabbaṃ. Ayamettha sāmīci. Evaṃ vatthu oloketabbaṃ.

Kāloti avahārakālo. Tadeva hi bhaṇḍaṃ kadāci samagghaṃ hoti, kadāci mahagghaṃ. Tasmā taṃ bhaṇḍaṃ yasmiṃ kāle avahaṭaṃ, tasmimyeva kāle yo tassa aggho, tena agghena āpatti kāretabbā. Evaṃ kālo oloketabbo.

Desoti avahāradeso. Taṃ hi bhaṇḍaṃ yasmiṃ dese avahaṭaṃ tasmimyeva dese yo tassa aggho, tena agghana āpatti kāretabbā. Bhaṇḍuṭṭhānadese hi bhaṇḍaṃ hoti, aññattha mahagghaṃ. Evaṃ deso oloketabbo.

Agghoti¹ bhaṇḍaggho. Navabhaṇḍassa hi yo aggho, so pacchā parihāyati. Yathā navadhoto patto aṭṭha vā dasa vā agghati, so pacchā bhinno vā chiddo vā āṇigaṇṭhikāhato vā appaggho hoti, tasmā na sabbadā bhaṇḍaṃ pakati-aggheneva kātabbanti. Evaṃ aggho oloketabbo.

Paribhogoti bhaṇḍassa paribhogo. Paribhogenāpi hi vāsi-ādibhaṇḍassa aggho parihāyati, tasmā evaṃ upaparikkhitabbaṃ—sace koci kassaci pādagghanakam vāsim harati, tatra vāsisāmiko pucchitabbo “tayā ayam vāsi kittakena kītā”ti. Pādena bhanteti. Kim pana te kiṇivāva ṭhapitā, udāhu taṃ valañjesīti. Sace vadati “ekadivasaṃ me dantakaṭṭhaṃ vā rajanachalli vā pattapacanadāru vā chinnaṃ, ghamsitvā vā nisitā”ti. Athassa porāṇo aggho bhaṭṭhoti veditabbo. Yathā ca vāsiyā, evaṃ añjanīyā vā añjanisalākāya vā kuñcīkāya vā palālena vā thusehi vā iṭṭhakacuṇṇena vā ekavāraṃ ghamsitvā dhovanamattenāpi aggho bhassati. Tipumaṇḍalassa makaradantacchedanenāpi parimaddanamattenāpi, udakasāṭīkāya sakim nivāsanapārūpanenāpi,

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 267 piṭṭhe.

paribhogasīsenā aṅse vā sīse vā ṭhapanamattenāpi, taṇḍulādīnam
papphoṭānenāpi tato ekaṃ vā dve vā apanayanenāpi, antamaso ekaṃ
pāsāṇasakkharam uddharitvā chaḍḍitamattenāpi, sappitelādīnam
bhājanantaraparivattanēnāpi, antamaso tato makkhikāṃ vā kipillikāṃ vā
uddharitvā chaḍḍitamattenāpi, guḷapiṇḍakassa madhurabhāvajānanattham
nakhena vijjhītvā aṇumattam gahitamattenāpi aggho bhassati. Tasmā yaṃ
kiñci pādagghanakam vuttanayeneva sāmikena paribhogena ūnam kataṃ
hoti, na taṃ avahārako bhikkhu pārājikena kāretabboti. Evaṃ paribhogo
oloketabbo.

Evaṃ imāni **tulayitvā pañca ṭhānāni dhāreyya attham vicakkhaṇo**
āpattim vā anāpattim vā garukam vā lahukam vā āpattim yathāṭhāne
ṭhapeyyāti.

Evaṃ tattha vinicchayam dassetvā idāni anāpattim dassento
“**sakasaññissā**”ti-ādimāha. Tattha **sakasaññissāti** “mayham santakam idam
bhaṇḍan”ti evam sakasaññissa parabhaṇḍampi gaṇhato gahaṇe anāpatti,
gahitam pana puna dātabbam. Sace sāmikehi “dehī”ti vutto na deti, tesam
muranikkhepe pārājikam. **Vissāsaggāheti**¹ vissāsaggahaṇepi anāpatti.
Vissāsaggāhalakkhaṇam pana iminā suttēna jānitabbam—

“Anujānāmi bhikkhave pañcahaṅgehi samannāgatassa vissāsam
gahetum, sandiṭṭho ca hoti, sambhatto ca ālapito ca jīvati ca jānāti ca
‘gahite me attamano’ti”².

Tattha **sandiṭṭhoti** diṭṭhamattakamitto. **Sambhattoti** dalhamitto. **Ālapitoti**
“mama santakam yaṃ icchasi, taṃ gaṇheyyāsi, āpucchitvā gahaṇe kāraṇam
natthi”ti vutto. **Jīvātīti** anuṭṭhānaseyyāya sayitopi yāva
jīvitindriyupacchedam na pāpuṇāti. **Gahite ca attamanoti** gahite tuṭṭhacitto.
Evarūpassa santakam “gahite me attamano bhavissatī”ti jānantena gahetum
vaṭṭati. Anavasesapariyādānavasena cetāni pañcaṅgāni vuttāni. Vissāsaggāho
pana tīhi aṅgehi ruhati. Katham? Sandiṭṭho, jīvati, gahite attamano,
sambhatto, jīvati, gahite attamano, ālapito, jīvati, gahite attamanoti evam.

1. Vi-Ṭṭha 1. 326 piṭṭhe.

2. Vi 3. 411 piṭṭhe.

Yo pana jīvati, na ca gahite attamano hoti, tassa santakaṃ viśāsabhāvena gahitampi puna dātabbaṃ. Dadantena ca matakadhaṇaṃ tāva ye tassa dhane issarā gahaṭṭhā vā pabbajitā vā, tesam dātabbaṃ. Anattamanassa santakaṃ tasseeva dātabbaṃ. Yo pana paṭhamameva “suṭṭhu kataṃ tayā mama santakaṃ gaṇhantena”ti vacībheda vā cittuppādamattena vā anumoditvā pacchā kenaci kāraṇena kupito, so paccāharāpetuṃ na labhati. Yo ca adātukāmo, cittaṇa pana adhivāseti, na kiñci vadati, sopi puna paccāharāpetuṃ na labhati. Yo pana “mayā tumhākaṃ santakaṃ gahitaṃ”ti vā “paribhuttaṃ”ti vā vutto gahitaṃ vā hotu, paribhuttaṃ vā, “mayā pana taṃ kenacideva karaṇīyena ṭhapitaṃ, pākātikaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti vadati, ayaṃ paccāharāpetuṃ labhati.

Tāvakāliketi “paṭidassāmi paṭikarissāmī”ti evaṃ gaṇhantassa tāvakālikepi gahaṇe anāpatti. Gahitaṃ pana sace bhaṇḍasāmiko puggalo vā gaṇo vā “tuyhevetam hotū”ti anujānāti, iccetaṃ kusalaṃ. No ce anujānāti, āharāpente dātabbaṃ. Saṃghasantakaṃ pana paṭidātumeva vaṭṭati.

Petapariggaheti ettha pana pettivisaye upaṇṇāpi, kālaṃ katvā tasmīmyeva attabhāve nibbattāpi, cātumahārājikādayo devāpi sabbe “petā”tveva saṅkhyam gatā, tesam pariggahe anāpatti¹. Devatāya pana uddissa balikammaṃ karonteḥi rukkhādīsu laggitasāṭake vattabbameva natthi. Tañca kho ārakkhakeḥi apariggahite, pariggahitaṃ pana gahetuṃ na vaṭṭati².

Tiracchānagatapariggaheti nāgasupaṇṇādīnaṃ tiracchānagatānaṃ pariggahe. Sacepi ḥi devo vā nāgasupaṇṇo vā manussarūpena āpaṇaṃ pasāreti, tato cassa santakaṃ koci dibbacakkhuko bhikkhu taṃ ṇatvā gahetvā gacchati, vaṭṭati.

Paṃsukūlasaṅṅissāti “asāmikaṃ idaṃ paṃsukūlan”ti evaṃsaṅṅissāpi gahaṇe anāpatti. Sace pana taṃ sasāmikaṃ hoti, āharāpente dātabbaṃ. **Ummattakādīni** pubbe vuttapakārāneva. **Ādikammiko** panettha

1. Vi-Ṭṭha 1. 327 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 2. 159; Vimati-Ṭṭi 1. 198 piṭṭhesu.

dhaniyo. Avasesānaṃ pana rajakabhaṇḍikādicorānaṃ chabbaggiyādīnaṃ āpattiyeva.

Sacittakehi tīhi samuṭṭhānehi idaṃ samuṭṭhātīti āha “**adinnādānasamuṭṭhānaṃ**”ti. Tathā hi **sāhatthikaṃ** kāyacittato samuṭṭhāti. **Āṇattikaṃ** vācācittato samuṭṭhāti. **Sāhatthikāṇattikaṃ** kāyavācācittato samuṭṭhāti, tañca kho “bhāriyamidaṃ, tvaṃ ekapassaṃ gaṇha, ahaṃ ekapassan”ti saṃvidhāya¹ ubhayesaṃ payogena ekassa vatthuno ṭhānācāvane labbhati. “Kāyavacīkammaṃ”ti avacanaṃ pana kāyavācānaṃ idise ṭhāne aṅgamattattā. Yāya pana cetanāya samuṭṭhāpito payogo sāhatthiko vā āṇattiko vā padhānabhāvena ṭhānācāvanaṃ sādheti, tassā vasena āpatti kāretabbā. Aññathā sāhatthikaṃ vā āṇattikassa aṅgaṃ na hoti, āṇattikaṃ vā sāhatthikassaṭi idaṃ virujjhati. “Adinnaṃ ādiyāmi”ti saññāya abhāvena mucchanato **saññāvimokkhaṃ**. Kāyena kataṃ kammaṃ **kāyakammaṃ**, kāyadvārena katanti attho. **Vacīkammanti** etthāpi eseva nayo. Tuṭṭho vā bhīto vā majjhatto vā naṃ āpajjatīti **tivedanaṃ**. Sesam paṭhamasikkhāpade vuttanayeneva vedītabbaṃ.

Dutiyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyapārājikavaṇṇanā

Santi sahatthe upasaggo. Tena saddhiṃ ussukkavacanametam “sañciccā”ti āha “**sañcetevā**”ti-ādi. **Ussukkavacananti** ettha ussukkavacanaṃ² nāma pubbakālakiriyāvacanaṃ. Ayaṃ hi samānakattukesu pubbāparakālakiriyāvacanesu pubbakālakiriyāvacanassa niruttivohāro. Idāni “saddhiṃ cetevā”ti iminā saṅkhepena vuttamevattham pākaṭam katvā dassetuṃ “**pāṇo**”ti-ādimāha. Tatha “**pāṇo**”ti **saññāya saddhimyevāti** “pāṇo”ti saññaṃ avijahitvā eva, “pāṇo”ti saññuppattiyā anantaranti vuttam hoti. Evañca katvā katham ekakkhaṇe ekassa cittassa ubhayārammaṇabhāvoti edisī codanā anavakāsati daṭṭhabbaṃ. Keci³ pana

1. Vi-Ṭṭha 1. 321 piṭṭhe. 2. Sārattha-Ṭī 2. 250 piṭṭhe. 3. Sārattha-Ṭī 2. 251 piṭṭhe.

“ñātapariññāya diṭṭhasabhāvesu dhammesu tīraṇapariññāya tilakkhaṇaṃ
 āropetvā ‘rūpaṃ aniccan’ti-ādinā sabhāvena saddhiṃ ekakkhaṇe
 aniccādilakkhaṇajānaṇaṃ viya ‘piṇo’ti saññāya saddhiṃ yeva
 ‘vadhāminan’ti jānāti”ti vadanti. Apare pana ācariyā tathāpi evaṃ na
 kathenti. Ettha ca “manussaviggaho”ti avatvā “pāṇo”ti vacanaṃ “manusso
 ayan”ti ajānitvā kevalaṃ sattasaññāya ghātentassāpi
 pārājikabhāvadassanattaṃ vuttaṃ. **Cetetvāti** cintetvā. **Pakappetvāti**
 abhivicāretvā, sannitṭhānaṃ karitvāti attho.

Idāni manussa-attabhāvaṃ ādito paṭṭhāya dassetuṃ
 “**manussaviggayan**”ti-ādimāha. Tattha **kalalato paṭṭhāyāti**
 paṭisandhiviññāṇena saddhiṃ uppanakalalarūpato paṭṭhāya. **Kalalarūpaṃ**
 nāma itthipurisānaṃ kāyavatthubhāvadasakavasena samatimsa rūpāni,
 napūmsakānaṃ kāyavatthudasakavasena vīsati. Tattha itthipurisānaṃ
 kalalarūpaṃ jāti-uṇṇāya ekena aṃsunā uddhaṭatela bindumattaṃ hoti acchaṃ
 vipasannaṃ. Vuttañhettaṃ aṭṭhakathāyaṃ—

“Tilatelassa yathā bindu, sappimaṇḍo anāvilo.

Evamvaṇṇappaṭibhāgaṃ, ‘kalalan’ti pavuccati”ti¹.

Evam parittakaṃ vattum ādim katvā yāva maraṇakālā etthantare
 anupubbena vuḍḍhippatto attabhāvo manussaviggaho nāmāti vuttaṃ hoti.
 Idañca yebhuyyavaseneva vuttaṃ. Opapātikasaṃsedajāpi hi manussā
 pārājikavatthuyeva. **Kalalakālepīti** paṭhamasattāhepi. Tattha hi santativasena
 pavattamānaṃ kalalasaṅkhātaṃ attabhāvaṃ jīvitā voropetuṃ sakkā, na pana
 sabbapaṭhamaṃ kalalarūpaṃ. Paṭisandhicittena hi saddhiṃ timsa
 kammajarūpāni nibbattanti. Tesu pana ṭhitesuyeva soḷasa bhavaṅgacittāni
 uppajjitvā nirujjhanti. Etasmim antare gahitapaṭisandhikassa dārakassa vā
 mātuyā vā panassa antarāyo natthi. Ayaṃ hi maraṇassa anokāso nāma.
Bhesajjasampadānenāti gabbhapātanabhesajjadānena. **Tato vā uddhampīti**
 abbudapesikālādīsupi. **Jīvitā viyojeyyāti** santativikopanavasena jīvitindriyato
 apaneyya.

1. Saṃ-Ṭṭha 1. 274; Abhi-Ṭṭha 2. 21; Vi-Ṭṭha 2. 38; Mahānidessa-Ṭṭha 214 piṭṭhesu.

Imassa panatthassāti “sañcicca manussaviggahaṃ jīvitā voropeyyā”¹ imassa atthassa. **Āvibhāvattanti** pakāsanattham. Pāṇassa atipāto **pāṇātipāto**, pāṇavadho pāṇaghātoti vuttam hoti. **Sattoti** khandhasantāno. Tattha hi sattapaññatti. **Jīvitindriyanti** rūpārūpajīvitindriyam. Rūpajīvitindriye hi vikopite itarampi taṃsambandhatāya vinassatīti. **Yāya cetanāyāti** tasmiṃ pāṇe pāṇasaññino kāyavacīdvārānaṃ aññataradvārappavattāya yāya cetanāya. Manodvāre pana pavattāya vadhakacetanāya pāṇātipātabhāvo natthi. **Sā cetanāti** sā jīvitindriyupacchedaka-upakkamasamuṭṭhāpikā kāyavacīdvārānaṃ aññataradvārappavattā vadhakacetanā. Idam vuttam hoti²—yāya cetanāya pavattamānassa jīvitindriyassa nissayabhūtesu mahābhūtesu upakkamakaraṇahetu taṃ mahābhūtapaccayā uppajjanakamahābhūtā nuppajjissanti, sā tādisapayogasamuṭṭhāpikā cetanā pāṇātipāto. Laddhūpakkamāni hi mahābhūtāni itarabhātāni viya na visadānīti samānajātikānaṃ kāraṇaṃ na hontīti.

Pāṇātipāto assa atthīti **pāṇātipātī**. Saṃsagge ayamikāro. Tenāha “**vuttacetanāya samaṅgipuggalo**”³ti. Sako hattho **sahattho**, tena nibbatto payogo **sāhatthiko**. Nissajjanaṃ **nissaggo**, sova **nissaggiyo**. Evaṃ **āṇattiko**. **Vijjāmayo** mantaparijappanapayogo. **Iddhimayo** kammavipākajiddhimayo.

Idāni yathāvuttheyeva cha payoge vibhajitvā dassetuṃ “**tatthā**”³ti-ādi vuttam. Tattha **tatthāti** tesu chasu payogesū. **Sāhatthikoti** ettha hattho upalakkhaṇabhāvena gahitoti āha “**kāyena vā**”³ti-ādi. Tattha **kāyenāti**³ hatthena vā pādena vā muṭṭhinā vā jāṇunā vā yena kenaci aṅgapaccaṅgena. Kāyekadeso hettha hatthādikāyo avayave samudāyopacāro yathā “gāmo daḍḍho”³ti. **Kāyappaṭibaddhenāti** kāyato amocitena asi-ādinā paharaṇena. **Paharaṇanti** kāyaviññattisahitāya vadhakacetanāya adhippetatthasādhanam. Kāyena vā satti-ādīnaṃ, kāyappaṭibaddhena vā usuyantapāsāṇādīnaṃ nissajjananti yathāsambhavaṃ yojetabbaṃ. **Tatthāti** tesu

---

1. Vi 1. 92 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 256 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 1. 43 piṭṭhe.

sāhatthikanissaggiyesu. **Uddissānuddissabhedatoti** uddisitvā ca anuddisitvā ca pavattibhedena. Uddisanam **uddiso**, so etassa atthīti **uddisako**, payogo, tasmim. Bajjhati etenāti **baddho**, kammameva baddho **kammabaddho**, pāṇātipātoti attho. Atha vā bandhanam **baddho**, kammunā baddho **kammabaddho**, so assa hoti, pāṇātipātakammamassa siddhanti vuttam hoti. **Ubhayatthāpīti** uddisake, anuddisake cāti dvīsupi. Pacchā vā teneva rogena maratūti yojanā. **Paharitakkhaṇeyevāti** maraṇāya pahonakappahārassa laddhakkhaṇeyeva kammabaddho. Yadi avassam tena maratīti adhippāyo. Sace¹ pana maraṇādhippāyena pahāram datvā tena amatassa puna aññena cittena pahāre dinne pacchāpi paṭhamappahāreneva marati, tadāva kammabaddho. Atha dutiyappahārena marati, natthi pāṇātipāto. Ubhayehi matepi paṭhamappahāreneva kammabaddho, ubhayehi amate nevatthi pāṇātipāto. Esa nayo bahūhipi ekassa pahāre dinne. Tatrāpi hi yassa pahārena marati, tasseva kammabaddhoti. **Āṇāpanam** nāma vacīviññattisahitāya vadhakacetanāya adhippetatthasādhanam.

Idāni imasmim āṇattikapayoge saṅketavisāṅketabhāvajānanattham chabbidham niyamam dassento “**tatthā**”ti-ādimāha. Tattha **tatthāti** tasmim āṇattikapayoge. **Āṇattiniyamakāti** āṇattikapayogasādhikā. Etesu hi avirajjhitesuyeva āṇattikapayogo hoti, na aññathāti.

Puggaloti māretabbo puggalo. Tenāha “**yam hī**”ti-ādi. **Āṇāpakassa āpattīti** āṇāpakassa āṇattikkhaṇe āpatti, āṇattassa māraṇakkhaṇe. **Āṇāpako muccatīti** āṇattasseva kammabaddho, vatthuvisesena panettha kammaviseso ca āpattiviseso ca hotīti. “**Purebhattam mārehī**”ti **āṇatto purebhattameva māretīti** “ajja sve”ti aniyametvā “purebhattam mārehī”ti āṇatto yadā kadāci purebhattam māreti. Yo pana “ajja pubbaṇhe”ti vutto majjhanhe vā sāyanhe vā sve vā pubbaṇhe māreti, visāṅketo hoti, āṇāpakassa natthi kammabaddho. Pubbaṇhe māretum vāyamantassa

---

1. Vi-Ṭṭha 1. 43 piṭṭhe.

majjhanhe jātepi eseva nayo. Etena nayena sabbakālappabhedesu saṅketavisaṅketatā veditabbā.

Evam vatthukālesu saṅketavisaṅketataṃ dassetvā idāni okāsādīsu saṅketavisaṅketataṃ atidiso “**iminā nayanā**”ti-ādimāha. Tattha **okāsoti**¹ gāmo vā vanam vā gehadvāram vāti evamādiko. **Āvudhanti** asi vā usu vā satti vāti evamādi. **Iriyāpathoti** māretabbassa gamanam vā nisajjā vāti evamādi. **Kiriyāvisesoti** vijjhanam vā chedanam vā bhedanam vā saṅkhamuṇḍakam² vāti evamādi. Imesu yathā yathā vadhako āṇatto, tathā tathā kate āṇāpakassa āpatti, aññathā kate visaṅketo hoti. Tenāha “**iminā nayanā**”ti-ādi. Tattha **sabbatthāti** okāsādīsu catūsu. Hoti cettha—

“Yathāṇattivaseneva, āṇattena kate sati.

Āṇāpakassa āpatti, visaṅketoññathā kate”ti.

Āṇattiyam pana ayam viseso—**adhiṭṭhāyāti** adhiṭṭhahitvā āṇāpeti “evam vijjha, evam pahara, evam ghāṭchī”ti³ vuttāya pāḷiyā labbhatīti nātabbo.

Opatanti etthāti **opāto**, āvāto, tassa khaṇanam **opātakkhaṇanam**. **Apassena samvidhānanti**⁴ apassenassa samvidhānam. Niccaparibhogo mañco vā pīṭham vā apassenaphalakaṃ vā divāṭṭhāne nisīdantassa apassenakatthambho vā tatthajātakarukkho vā caṅkame apassāya tiṭṭhantassa ālambanarukkho vā ālambanaphalakaṃ vā, sabbampetaṃ apassanīyaṭṭhena **apassenam** nāma, tasmim apassene yathā apassayantaṃ vijjhati vā chindati vā, tathā katvā vāsipharasusatti-ārakaṇṭakādīsu aññatarassa satthassa ṭhapananti attho.

Upanikkhipanam nāma samīpe nikkhipanam. Manāpassa vā amanāpassa vā rūpassa upaharaṇam samīpe ṭhapanam **rūpūpahāro**, attanā vā yakkhapetādivesaṃ gahetvā tiṭṭhanam. **Ādisaddena** saddūpahārādīnam gahaṇam. **Etthāpīti**

1. Vi-Ṭṭha 2. 45 piṭṭhe.

3. Vi 1. 94 piṭṭhe.

2. Khaṇḍikam (Ka)

4. Vi-Ṭṭha 2. 56 piṭṭhe.

thāvarapayogeṇi. Uddissānuddissabhedo veditabbo, yato tatthapi pubbe vuttanayeneva kammabaddho hoti. Ayaṃ pana vireso—mūlaṭṭhena opātādīsu paresaṃ mūlena vā mudhā vā dinnesupi yadi tappaccayā koci marati, mūlaṭṭhasseva kammabaddho. Yadiṇi tena, aññena vā tatra opāte vināsetvā bhūmisame katepi paṃsuhārakā vā paṃsum gaṇhantā, mūlakhaṇakā vā mūlāni khaṇantā āvāṭaṃ karonti, deve vā vassante kaddamo jāyati, tattha ca koci otarivā vā laggitvā vā marati, mūlaṭṭhasseva kammabaddho. Yadi pana yena laddhaṃ, so vā añño vā vitthatataraṃ vā gambhīrataraṃ vā karoti, tappaccayā ca koci marati, ubhayesampi kammabaddho. Yathā tu mūlāni mūlehi saṃsandanti, tathā tattha thale kate muccati. Evaṃ apassenasaṃvidhānādīsipi yāva tesāṃ pavatti, tāva yathāsambhavaṃ kammabaddho veditabbo.

Vijjāparijappananti āthabbaṇikehi, vijjādharehi ca mantaparijappanaṃ. **Kammavipākajāya iddhiyāti** sātisayakammanibbattāya kammavipākena sahaajāyā iddhiyā, kammaṣṣa vā vipākabhāvena jāyā iddhiyā. **Payoḷananti** pavattanaṃ, karaṇanti attho, dāṭhāvudhādīnaṃ dāṭhākoṭānādīnaṃ mārāṇatthaṃ kammavipākajiddhivikāraṇanti vuttaṃ hoti.

Kammaśādhano vāyaṃ hāraśaddo bahulaṃvidhānena tatthāpi **ṇvupaccayassa** sijjhanakoti āha “**atha vā**”ti-ādi. Jīvitaharaṇakaṃ, upanikkhipitabbaṃ vā satthameva hāraśanti¹ vikappadvayena vuttanti āha “**satthañca taṃ hāraśāñcāti satthahāraśan**”ti. “Hāraśasatthan”ti vattabbe viśeśanaśṣa paraṇipātaṃ katvā evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. **Pariyeśeyyāti** gaveśeyya. “**Yathā labhati, tathā kareyyā**”ti iminā pana adhippāyatthamaḥa, “**upanikkhipiyyā**”ti iminā sikhāpattamattham. Itarathā hi “pariyeśeyyā”ti imassa “upanikkhipiyyā”ti ayamattho adhippeto na siyā.

Pariyitthamatteyvāti pariyeśitamatteyeva. Yadi evaṃ atha kaśmā pāḷiyaṃ “satthahāraśam vāśṣa pariyeśeyyāti aśim vā satthim vā bheṇḍim vā laḷuḷam vā pāśāṇam vā sattham vā viśam vā rajjum vā”ti² vuttanti āha “**padabhājane paṇā**”ti-ādi. **Assāti** “satthahāraśam vāśṣa pariyeśeyyā”ti imassa padassa. Byañjanānurūpato pariṇuṇṇam katvā atthassa

1. Sārattha-Ṭi 2. 258 piṭṭhe.

2. Vi 1. 92 piṭṭhe.

avuttattā “**byañjanam anādiyivā**”ti vuttam. Sasati himsatīti **sattham**, sasanti himsanti etenāti vā **sattham**. Ādisaddena “sattim vā”ti-ādipāḷisesam saṅgaṇhāti. Tattha **lagulanti** muggaro. **Satthanti** vuttāvasesam yaṃ kiñci samukham veditabham.

Yo evam maratīti yo sattham vā āharitvā, visam vā khāditvā, rajjuyā vā ubbandhitvā, sobbhādīsu vā patitvā, aññehi vā aggipavesana-udakapavesanādīhi upāyehi marati. “**So dhanam vā labhati**”ti-ādinā **nayenāti** so dhanam vā labhati, yasam vā labhati, saggam vā gacchati, dhammo vāssa hotīti iminā nayena. Kimanena veditabbanti āha “**etenā**”ti-ādi. Tattha **etenāti** “maraṇavaṇṇam vā samvaṇṇeyyā”ti etena vacanena. **Nayidha evanti** idha manussaviggahapārājike na evam, na pariyāyakathāya mucatīti ettho. Tenāha “**samvaṇṇeyyā**”ti-ādi.

“**Sattham vā āharā**”ti-ādināti ettha ādisaddena “visam vā khāda, rajjuyā vā ubbandhitvā kālam karohi, sobbhe vā narake vā papāte vā papatā”ti-ādim¹ sabbam maraṇūpāyam saṅgaṇhāti. Ettha ca **narako**² nāma tattha tattha phalantiyā bhūmiyā sayameva nibbattā mahādarī, yattha hatthīpi patanti, corāpi nilīyitvā tiṭṭhanti. **Papātoti** pabbatantare vā thalantare vā ekato chinno. **Pāpakenāti** lāmakena. **Dujjīvitenāti** dukkhabahulattā dukkhena jīvitenā. **Mataṃ te jīvitā seyyoti** tava maraṇam jīvitā sundaratarām. Cittamassa atthīti **citto**. Tathā **mano**. **Iti**-saddo “sabbamatthīti kho kaccāna ayameko anto, sabbam natthīti kho kaccāna ayam dutiyo anto”ti-ādīsu³viya nidassane daṭṭhabbo yathāvuttassa buddhiyam viparivattamānassa maraṇassa nidassanato. Tenevāha “mataṃ te jīvitā seyyo”ti-ādi.

Nanu cettha “mano”ti idampi atthato cittameva, atha kasmā vuttanti āha “**ettha cā**”ti-ādi. **Cittassa atthadīpanattham vuttanti** nāyam cittasaddo “cittasaṅkappo”ti-ādīsu⁴ viya vicittādi-attho, athakho viññāṇavacanoti tassa atthadīpanattham vuttam. Iminā punaruttidosābhāvam dasseti. Kathametam viññāyatīti āha “**tenevassā**”ti-ādi.

1. Vi 1. 92, 93 piṭṭhe.

3. Saṃ 1. 258; Saṃ 2. 110 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 2. 42 piṭṭhe.

4. Vi 1. 92 piṭṭhe.

citto nānāppakārako saṅkappo assāti **cittasaṅkappo**. Vicittattho hettha cittasaddo “nāhaṃ bhikkhave aññaṃ ekanikāyampi samanupassāmi evaṃ cittaṃ, yathayidaṃ bhikkhave tiracchānagatā”ti-ādīsu¹ viya. Tenāha “**vicittasaṅkappo**”ti. **Etthāpi itisaddo āharitabboti** “cittasaṅkappo”ti imasmim padepi adhikāravasena itisaddo āharitabbo. Idaṃ hi “iti cittasaṅkappo”ti evaṃ avuttampi adhikārato vuttameva hotīti. **Saṅkappoti** cettha “takko vitakko saṅkappo”ti-ādīsu² viya na vitakkasseva nāmaṃ, atha kho tassa ca aññesañcāti dassetuṃ “**saṅkappoti cā**”ti-ādi āradhāṃ. **Saṃvidahanamattassāti** saññācetanāvitakkasaṅkhātassa sabbassa saṃvidahanassa. Sāmaññattho hettha mattasaddo “brāhmaṇamattaṃ bhojetī”ti-ādīsu viya. Tenāha “**tañca saṃvidahanan**”ti-ādi. Iminā saṃvidahanam nāmettha na vidhānanti dasseti. **Adhippāyo** nāma vitakko.

Uccāvacena kāraṇenāti³ mahantāmahantena upāyena. Tattha maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇane tāva jīvite ādīnavadassanavasena avacākāratā, maraṇe vaṇṇabhaṇanavasena uccākārakā veditabbā. Samādapane pana muṭṭhi jāṇunipphanādīhi maraṇasamādapanavasena uccākāratā, ekato bhuñjantassa nakhe viṣaṃ pakkhipitvā maraṇādisamādapanavasena avacākāratā veditabbā.

Evaṃ asādhāraṇavinicchayaṃ vatvā idāni sādhāraṇavinicchayaṃ dassetuṃ “**vesāliyan**”ti-ādīmāha. **Opātakkaṇaṇādīsu dukkaṭanti** ettha saṇcepi jātapathaviṃ khaṇati, paṇātipātassa pubbapayogattā payoge payoge dukkaṭam. Manussaviggaho nāgasupaṇṇādisadiso tiracchānagato **tiracchānagatamanussaviggaho**, yakkho ca peto ca tiracchānagatamanussaviggaho ca **yakkhapetatiracchānagatamanussaviggahā**, tesaṃ. “**Tathā**”ti iminā thullaccayaṃ atidisati. Idāni “**iminā nāyena**”ti-ādīnā apassenasaṃvidhānādīsupi yathāvutta-āpattibhedam atidisati. **Sabbatthāti** apassenasaṃvidhānādīsu sabbesu payogesu.

Idāni anāpattim dassetuṃ “**asañciccā**”ti-ādīmāha. Ettha ca “**asañciccā**”ti⁴ idaṃ maraṇasaṃvattanika-upakkamassa asallakkaṇam sandhāya

1. Saṃ 2. 123 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 42 piṭṭhe.

2. Abhi 1. 18 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭī 2. 271 piṭṭhe.

vuttaṃ, “**ajānantassā**”ti idaṃ pana maraṇasaṃvattanika-upakaraṇassa ajānanaṃ sandhāya, “**namaraṇādhippāyassā**”ti idaṃ upakkamaṃ jānantassāpi maraṇādhippāyassa abhāvaṃ. Tenāha “**asañciccā**”ti-ādi. **Acetevā**ti asallakkhetvā, virajjhivāti vuttaṃ hoti.

Musalussāpanavatthusmiṃ viyāti “tena kho pana samayena aññataro bhikkhu bhattagge antaraghare āsanaṃ paññapento musale ussite ekaṃ musalaṃ aggahesi. Dutiyo musalo paripatitvā aññatarassa dārakassa matthake avatthāsi. So kālamakāsi. Tassa kukkuccaṃ ahosi -pa-. Kimcitto tvaṃ bhikkhūti. Asañcicca ahaṃ bhagavāti. Anāpatti bhikkhu asañciccā”ti¹ imasmim vatthusmiṃ viya.

Visagatapinḍapātavatthusmiṃ viyāti “tena kho pana samayena aññataro piṇḍacāriko bhikkhu visagataṃ piṇḍapātaṃ labhitvā paṭikkamanaṃ haritvā bhikkhūnaṃ aggakārikaṃ adāsi. Te bhikkhū kālamakaṃsu. Tassa kukkuccaṃ ahosi -pa-. Kimcitto tvaṃ bhikkhūti. Nāhaṃ bhagavā jānāmīti. Anāpatti bhikkhu ajānantassā”ti² imasmim vatthusmiṃ viya.

Bhesajjavatthusmiṃ viyāti “tena kho pana samayena aññatarā vañjhā itthī kulūpakaṃ bhikkhuṃ etadavoca ‘iñghāyya bhesajjaṃ jānāhi, yenāhaṃ vijāyeyyan’ti. ‘Suṭṭhu bhaginī’ti tassā bhesajjaṃ adāsi. Sā kālamakāsi. Tassa kukkuccaṃ ahosi -pa- anāpatti bhikkhu pārājikassa, āpatti dukkaṭassā”ti³ imasmim vatthusmiṃ viya. Idha **ādikammikā** aññamaññaṃ jīvitaṃ voropitabhikkhū, tesam anāpatti. Avasesānaṃ maraṇavaṇṇasaṃvaṇṇanakādīnaṃ āpattiyeva.

Atha kathaṃ dukkhavedananti, nanu rājāno coraṃ disvā hasamānāpi “gacchatha, naṃ ghāthā”ti vadantīti? Saccaṃ hasamānā vadanti, so pana hāso tesam aññavisayo, sanniṭṭhāpakacetanā dukkhasampayuttāva. Vuttaṃ hetam **samantapāsādikāyam** “sacepi hi sirisayanaṃ āruḷho rajjasampattisukhamanubhavanto rājā ‘coro deva ānīto’ti vutte ‘gacchatha naṃ mārethā’ti hasamāno bhaṇāti, domanassacitteneva

---

1. Vi 1. 100 piṭṭhe.

2. Vi 1. 102 piṭṭhe.

3. Vi 1. 108 piṭṭhe.

bhaṇatīti veditabbo. Sukhavokiṇṇattā, pana anuppabandhābhāvā ca dujjānametaṃ puthujjanehī”ti¹.

Tatīyapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapārājikavaṇṇanā

Anabhijānanti na abhijānaṃ. Yena hi yo dhammo adhigato, so tassa pākaṭo hotīti āha “**sakasantāne**”ti-ādi. **Uttarimanussānanti** pakatimanussehi uttaritarānaṃ manussānaṃ, ukkaṭṭhamanussānanti attho. **Dhammanti** mahaggatalokuttarabhūtaṃ adhigatadhammaṃ. Atha vā uttari manussadhammāti **uttarimanussadhammo**. **Manussadhammo** nāma vinā bhāvanāmanasikārena pakatiyā manussehi nibbattetabbo dasakusalakammapathadhammo. So hi manassānaṃ cittādhiṭṭhānamattena ijghanato tesaṃ so bhāvitadhammo viya ṭhitoti tathā vutto, manussaggaṇaṃ cettha tesu bahulaṃ pavattanato. Jhānādikaṃ pana tabbidhuranti tatuttari, iti uttari manussadhammāti **uttarimanussadhammo**, taṃ uttarimanussadhammanti evampettha attho daṭṭhabbo. **Samudācarantoti** ārocento.

Kiñcāpi lokiyalokuttarā sabbāva paññā “ñāṇaṃ”ti vuccati, idha pana mahaggatalokuttarāva veditabbāti āha “**mahaggatalokuttarapaññā jānanatṭhena ñāṇaṃ**”ti. Kilesehi ārakattā parisuddhaṭṭhena ariyanti āha “**ariyaṃ visuddhaṃ uttamaṃ**”ti. Ariyasaddo cettha visuddhapariyāyo, na lokuttarapariyāyo. **Jhānādibhedeti ādisaddena** “vimokkho, samādhi, samāpatti, ñāṇadassanaṃ, maggabhāvanā, phalāsacchikiriyā, kilesappahānaṃ, vinīvaraṇatā cittassa, suññāgāre abhiratī”ti² ime saṅgaṇhāti. **Viññussa manussajātikassāti** ārocetabbapuggalanidassanaṃ. Etassa hi ārocite ārocitaṃ hoti, na devabrahmānaṃ, nāpi petayakkhatiracchānagatānanti. **Āroceyyāti** vadeyya, viññāpeyyāti vuttaṃ hoti. **Vinā aññāpadesenāti** “yo te vihāre vasati, so bhikkhu paṭhamassa jhānassa lābhī”ti-ādinā³ nayena aññāpadesaṃ

1. Vi-Ṭṭha 2. 60 piṭṭhe.

2. Vi 1. 117 piṭṭhe.

3. Vi 1. 136 piṭṭhādisu.

vināti attho. **Idhevāti** “iti jānāmi, iti passāmī”ti imasmiṃyeva pade. “**Tena vuttan**”ti-ādi nigamanam.

Samanuggāhīyamānoti codiyamāno, yaṃ vatthu ārocitaṃ hoti, tasmim vatthusmim “kiṃ te adhigataṃ, kinti te adhigataṃ, kadā te adhigataṃ, kattha te adhigataṃ, katame te kilesā pahīnā, katamesaṃ tvaṃ dhammānaṃ lābhī”ti kenaci vuccamāno”ti vuttaṃ hoti. **Asamanuggāhīyamānoti** na kenaci vuccamāno.

“**Bhikkhubhāve thatvā abhabbo jhānādīni adhigantun**”ti sikkhāpadātikkaṃmassa antarāyakarattā vuttaṃ. Bhikkhubhāvo¹ hissa saggantarāyo ceva hoti maggantarāyo ca. Vuttaṃ hetam “sāmaññaṃ duppārāmaṭṭham, nirayāyu’pakaḍḍhatī”ti². Aparampi vuttaṃ “sithilo hi paribbājo, bhiiyo ākirate rajan”ti³. **Bhikkhubhāvoti** pārājikaṃ āpajjitvā “samaṇo ahan”ti paṭijānanato vohāramattasiddho bhikkhubhāvo. **Dānādīhīti** dānasaraṇasīlasaṃvarādīhi.

Ajānamevāti ettha **evāti** avadhāraṇatthe nipāto. “**Ajānamevan**”tipi paṭhanti. Tattha pana “evaṃ jānāmi, evaṃ passāmī”ti avacanti yojetabbaṃ. **Vacanattavirahatoti** “paṭhamam jhānam samāpajjin”ti-ādi⁴vacanassa atthabhūtena jhānādīnā vajjitattā tucchaṃ udakādisuññaṃ bhājanam viya. **Musāti** visamvādanapurekkhārassa paravisamvādako vacīpayogo, kāyapayogo vā. Tenāha “**vañcanādhippāyato musā**”ti. Musā ca vañcanādhippāyo ca pubbabhāgakkhaṇe, taṅkhaṇe ca. Vuttaṃ hi “pubbe vāssa hoti ‘musā bhaṇissan’ti, bhaṇantassa hoti ‘musā bhaṇāmī’ti”⁵. Etaṃ hi dvayaṃ aṅgabhūtam, itaram pana hotu vā, mā vā, akāraṇametaṃ. **Abhaṇinti** viññāpanam akāsim.

Aññatra adhimānāti adhigato māno, adhiko vā māno **adhimāno**, thaddhamānoti attho, tam vināti attho. Kassa⁶ panāyam adhimāno uppajjati, kassa nuppajjati? Ariyasāvakkassa tāva nuppajjati. So hi maggaphalanibbānapahīnakilesāvasiṭṭhakilesapaccavekkhaṇena

1. Vi-Ṭṭha 2. 83 piṭṭhe.

3. Saṃ 1. 47; Khu 1. 58 piṭṭhesu.

5. Vi 1. 119 piṭṭhe.

2. Saṃ 1. 47; Khu 1. 57 piṭṭhesu.

4. Vi 1. 127 piṭṭhe.

6. Vi-Ṭṭha 2. 80 piṭṭhe.

sañjātasomanasso ariyaguṇappaṭivedhe nikkāṅkho, tasmā sotāpannādīnaṃ “ahaṃ sakadāgāmi”ti-ādivasena māno nuppajjati. Dussīlassa nuppajjati. So hi ariyaguṇādhiḡame nirāsova. Sīlavatopi pariccattakammaṭṭhānassa niddārāmatādīmanuyuttassa nuppajjati, suparisuddhasīlassa pana kammaṭṭhāne appamattassa nāmarūpaṃ vavatthapetvā paccayapariggahena vitiṇṇakaṅkhassa tilakkhaṇaṃ āropetvā saṅkhāre sammasantassa āraddhavipassakassa uppajjati. Tenāha “**yvāyan**”ti-ādi. Tattha **tilakkhaṇaṃ āropetvā**¹ kalāpasammasanavasena aniccādīlakkhaṇattayaṃ āropetvā. **Sammasantassā**ti vipassantassa. **Āraddhavipassakassā**ti udayabbayānupassanāya āraddhavipassakassa. **Apatteti** attano santāne uppattivaseṇa apatte, anadhigateti vuttaṃ hoti. **Pattasaññītasaṅkhātō**ti “patto mayā uttarimanussadhammo”ti evaṃsaññītasaṅkhāto adhimāno uppajjati. Uppanno ca suddhasamathalābhiṃ vā suddhavipassanālābhiṃ vā antarā ṭhapeti. So hi dasapi vīsampi tiṃsampi vassāni kilesasamudācāraṃ apassanto “ahaṃ sotāpanno”ti vā “sakadāgāmi”ti vā “anāgāmi”ti vā maññati. Samathavipassanālābhiṃ pana arahatteyeva ṭhapeti. Tassa hi samādhībalena kilesā vikkhambhitā, vipassanābalena saṅkhārā supariggahitā, tasmā saṭṭhimpī vassāni, asītimpī vassāni, vassasatampī kilesā na samudācaranti, khīṇāsavasseva cittācāro hoti. So evaṃ dīgharattaṃ kilesasamudācāraṃ apassanto antarā aṭṭhatvāva ‘arahā ahan’ti maññatīti. “**Taṃ adhimānaṃ ṭhapetvā**”ti iminā “aññatrā”ti padaṃ apekkhitvā “adhimānā”ti upayogatthe nissakkavacananti dasseti.

Pāpicchatāyāti pāpā icchā etassāti **pāpiccho**, tassa bhāvo **pāpicchatā**, tāya, pāpikāya icchāyāti attho. Yā sā “idhekacco dussīlova samāno ‘sīlavā’ti maṃ jano jānātū”ti-ādinā² nayena vuttā, tāya asantaguṇasambhāvanicchāyāti vuttaṃ hoti. Iminā pana mandattā momūhattā samudācarantassa anāpattīti dasseti. **Ayampī**ti pi-saddena na kevalaṃ purimā tayovāti dasseti.

1. Sārattha-Ṭī 2. 282 piṭṭhe.

2. Abhi 2. 364 piṭṭhe.

Asantanti abhūtaṃ. **Jhānādidhammanti** jhānaṃ, vimokkha, samādhi, samāpatti, ñāṇadassanaṃ, maggabhāvanā, phalasadācchirikiriya, kilesappahānaṃ, vinīvaraṇatā cittaṣṣa, suññāgāre abhiratī¹ti evaṃ vuttaṃ uttarimanussadhammaṃ. **Yassa ārocetī**² vācāya vā hatthavikārādīhi vā aṅgapaccāṅgacopanehi viññattipathe ṭhitassa yassa puggalassa āroceti. Viññattipathaṃ³ pana atikkamitvā ṭhito koci ce dibbena cakkhunā, dibbāya ca sotadhātuyā disvā ca sutvā ca jānāti, na pārājikaṃ. Yopi “kiṃ ayaṃ bhaṇatī”ti saṃsayāṃ vā āpajjati, ciraṃ vīmaṃsitvā vā pacchā jānāti, “avijānanto”icceva saṅkhyāṃ gacchati. Yo pana jhānādīni attano adhigamavasena vā uggahaparipucchādivasena vā na jānāti, kevalaṃ “jhānaṃ”ti vā “vimokkha”ti vā vacanamattameva sutāṃ hoti, sopi tena vutte “jhānaṃ kira samāpajjī”ti esa vadatīti yadi ettakamattampi jānāti, “jānāti”cceva saṅkhyāṃ gacchati, tassa vutte pārājikameva. Seso pana ekassa vā dvinnāṃ vā bahūnaṃ vā niyamitāniyamitavasena viśeso sabbo sikkhāpaccakkhānakathāyaṃ vuttanayeneva veditaḥḥo. Pariyāyabhāsaṇe pana “ahan”ti avuttatā paṭivijānantaṣṣa vuttepi thullaccayaṃ. Viśaṃvādanādhippāyena musāvādapayogassa katattā appaṭivijānantaṣṣāpi dukkaṭanti āha “yo te vihāre vasati -pa- dukkaṭaṃ”ti. **Anullapanādhippāyassāti** ullapanādhippāyavirahitaṣṣa, abhūtarocanādhippāyavirahitaṣṣāti attho. Ummattakādayo pubbe vuttanayā eva. Idha pana **ādikkammikā** vaggumudātīriyabhikkhū, tesāṃ anāpatti.

Catutthapārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikanigamanavaṇṇanā

Idhāti imasmim bhikkhupātīmokkhe. **Uddiṭṭhapārājikaparidīpanamevāti** uddiṭṭhānaṃ catunnaṃ pārājikānaṃ paridīpanavacanameva. Avadhāraṇaṃ pana na aññesampīti dassanattaṃ⁴. Tenāha “**samodhānetvā panā**”ti-ādi. Tattha **samodhānetvāti** tattha tattha āgatāni ettheva samodahitvā, pakkhipitvā rāsiṃ katvāti attho. **Pāḷiyaṃ āgatānīti** uddesapāḷiyaṃ

1. Vi 1. 117 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 291 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 91 piṭṭhe.

4. Nidassanattaṃ (Sī)

āgatāni. **Bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni cattārī**ti ubbhajāṇumaṇḍalikā, vajjappaṭicchādikā, ukkhittānuvattikā, aṭṭhavatthukāti imāni bhikkhunīnaṃ bhikkhūhi asādhāraṇāni cattāri. Paṇḍakādīnaṃ hi ekādasannaṃ abhabbabhāvo pārājikāpattisadisattā pārājikoti āha “**ekādasannaṃ**”ti-ādi. **Abhabbabhāvasaṅkhātehī**ti vatthuvipannatādinā pabbajjūpasampadāya narahabhāvasaṅkhātehi. Paṇḍakatiracchānagata-ubhatobyañjanakā¹ hi tayo vatthuvipannā ahetukappaṭisandhikā, tesāṃ saggo avārito, maggo pana vārito. Abhabbā hi te maggappaṭilābhāya vatthuvipannattā. Pabbajjāpi nesāṃ paṭikkhittā, tasmā tepi pārājikāva. Theyyasaṃvāsako, titthiyapakkantako, mātughātako, pitughātako, arahantaghākako, bhikkhunidūsako, lohituppādako, saṅghabhedakoti ime aṭṭha attano kiriyāya vipannattā abhabbatṭhānaṃ pattāti pārājikāva. Tesu theyyasaṃvāsako, titthiyapakkantako, bhikkhunidūsakoti imesaṃ tiṇṇaṃ saggo avārito, maggo pana vāritova. Itaresāṃ pañcannaṃ ubhayampi vāritaṃ. Te hi anantarāva narake nibbattanakasattā. Yadā bhikkhunī vibbhamitukāmā hutvā kāsāvameva vā gihivatthaṃ vā gihinivāsanākārena nivāseti, tadā pārājikamāpannā nāma hotīti āha “**gihibhāvaṃ patthayamānāyā**”ti-ādi. Sā hi ajjhācāravītikkamaṃ akatvāpi ettāvatā assamaṇī nāma hoti.

Dīghatāya² lambamānaṃ aṅgajātametassāti **lambī**. Na so ettāvatā pārājiko, attha kho yadā anabhiratiyā pīlito attano aṅgajātaṃ mukhe vā vaccamagge vā paveseti, tadā pārājiko hoti. Mudukatā piṭṭhi etassāti **mudupiṭṭhiko**, kataparikkammāya mudukāya piṭṭhiyā samannāgato. Sopi yadā anabhiratiyā pīlito attano aṅgajātaṃ attano mukhamaggavaccamaggesu aññataraṃ paveseti, tadā pārājiko hoti. **Parassa aṅgajātaṃ mukhena gaṇhātīti** yo anabhiratiyā pīlito parassa suttassa vā pamattassa vā aṅgajātaṃ mukhena gaṇhāti. **Parassa aṅgajāte abhinisīdatīti** yo anabhiratiyā pīlito parassa aṅgajātaṃ kammaniyaṃ disvā attano vaccamaggena tassūpari nisīdati, taṃ attano vaccamaggaṃ pavesetīti attho. Etāni¹ hi cattāri

1. Vi-Ṭṭha 2. 103 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 298 piṭṭhe.

yasmā ubhinnaṃ rāgavasena sadisabhāvūpavatānaṃ dhammo
 “methunadhammo”ti vuccati, tasmā ekena pariyāyena methunadhammaṃ
 appaṭisevitvāyeva kevalaṃ maggena maggappavesanavasena āpajjitabbattā
 methunadhammapārājikassa anulomentīti “**anulomapārājikāni**”ti vuccanti.

Etthāha¹—mātughātakapitughātaka-arahantaghātakā tatiyapārājikaṃ
 āpannā, bhikkhunidūsako, lambi-ādayo cattāro ca paṭhamapārājikaṃ āpannā
 evāti katvā kuto catuvīsati? Vuccate—mātughātakādayo hi cattāro idha
 anupasampannā eva adhippetā, lambi-ādayo cattāro kiñcāpi
 paṭhamapārājikenā saṅgahitā, yasmā pana ekena pariyāyena
 methunadhammaṃ appaṭisevino honti, tasmā visum vuttāti. Dutiyavikappe
kiccitthāti ettha kacci atthāti padacchedo kātabbo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
 Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
 Pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Sārattha-Ṭī 2. 299 piṭṭhe.

Samghādisesakaṇḍa

Piyavacanena ālapananti¹ piyāyitabbavacanenālapanam, sādhuṇam samālapananti vuttam hoti. Sādhavo hi pare “bhonto”ti vā “devānampiyā”ti vā “bhadrabhavan”ti vā “āyasmanto”ti vā samālapanti.

1. Sukkavisatṭhisikkhāpadavaṇṇanā

Sam-saddo vijjamānatthoti āha “**samvijjati**”ti. **Cetanā**ti vītikkamavasappavattā pubbhāgacetanā, mocanassādacetanāti attho. **Assā**ti sukkavisatṭhiyā. Aññapadatthasamāseneva sukkavisatṭhiyā vuttattā ikasaddassa visum attho natthīti āha “**sañcetanāva sañcetanikā**”ti. Idāni ikasaddova atthi-attham pakāsetīti dassento “**sañcetanā vā**”ti-ādim āha. Samvijjamānā cetanā **sañcetanā**. **Sukkassā**ti sambhavassa. **Visatṭhī**ti visaggo.

Idāni tam yasmiṃ kāle moceti, yenādhippāyena moceti, yena copāyena moceti, yañca tassa adhippāyassa vatthu, tam sabbam saṅkhepato vibhāvetvā sarūpato tam visatṭhiṃ dassetuṃ “**rāgūpatthambhādīsū**”ti-ādimāha. Tattha rāgassa balavabhāvo, rāgena vā aṅgajātassūpatthambho thaddhabhāvo **rāgūpatthambho**, so ādi yesam te **rāgūpatthambhādayo**, tesu rāgūpatthambhādīsū. **Ādisaddena**² vaccūpatthambha passāvūpatthambha vātūpatthambha uccāliṅgapāṇakadaṭṭhūpatthambhānam gahaṇam. **Kammaññitam patteti** mocanakammakkhamatāya kammaniyatam patte, ajjhatarūpādīsū upakkamārahabhāvam patteti attho. Arogassa bhāvo **ārogyam**, ham ādi yesam te **ārogyādayo**, tesu ārogyādīsū. **Ādisaddena** sukhabhesajjadānapuññayaññasaggabījāvīmaṃsadavānam gahaṇam. **Ajjhattarūpam** ajjhattam upādinnarūpam, tam ādi yesam te **ajjhatarūpādayo**, tesu. **Ādisaddena** bahiddhārūpa-ajjhattabahiddhārūpa-ākāsekaṭīkampanānam gahaṇam. Mocane assado sukhavedanā **mocanassādo**, mocanattham pubbhāge pavattarāgo, sampayutta-assādasīsenā cettha rāgo vutto, tena sampayuttā cetanā **mocanassādacetanā**,

1. Sārattha-Ṭī 1. 435 piṭṭhe.

2. Vi 1. 154 piṭṭhe.

tāya. Iminā mucanassādo¹ muttassādo methunassādo phassassādo kaṇḍuvanassādo dassanassādo nisajjassādo vācassādo gehasitapemaṇṇa vanabhaṅgiyanti imehi sampayuttā cetanāyo paṭikkhipati, tāhi nimitte upakkamantassa muttepi anāpatti. “**Nimitte upakkamantassā**”ti iminā pana ūrumaddāpanādīni paṭikkhipati. Tena hi satipi mocanassāde nimitte upakkamābhāvato muttepi anāpatti. Vuttamā hetamā **samantapāsādikāyaṃ** “sā ca kho nimitte upakkamantasseva, hatthaparikkammapādaparikkammagattaparikkammakaraṇena saṅgepi asuci mucati, anāpatti”ti².

Āsayadhātunānāttatoti pittasemha pubbalohitāsayaṇāñceva pathavīdhātu-ādīnaṅca catunnamā dhātūnamā, rasasaṅgīdhātūnamā vā sattannamā dhātūnamā nānāttato. **Ṭhānā cāvanā**ti sukkassa yaṃ ṭhānamā, tato cuti. Sukkassa hi vatthisīsamā kaṭi kāyoti² tidhā ṭhānamā pakappenti. Eko kirācariyo “vatthisīsamā sukkassa ṭhānamā”ti āha, eko “kaṭi”ti, eko “sakalo kāyo”ti. Tesu tatiyassa bhāsitaṃ subhāsitaṃ. Kesalomanakhadantānamā hi maṃsavanimuttaṭṭhānamā, uccārapassāvakeḷasiṅghāṇikā, thaddhasukkhacammāni ca vajjetvā avaseso chavimaṃsalohitānugato sabbopi kāyo kāyappasādabhāvajīvitindriyābaddhapittānamā, sambhavassa ca ṭhānameva. Tathā hi rāgapariyutṭhānenābhībhūtānamā hatthīnamā ubho hi kaṇṇacūlikāhi sambhavo nikkhamati.

Ettha ca “**rāgūpatthambhādīsū**”ti-ādīnā³ kālo dassito. Rāgūpatthambhādīkaḷesu hi aṅgaṭṭamā kammaniyaṃ hoti. Yassa kammaniyaṭṭhe sati moceti, ito paramā añño kālo natthi. Na hi vinā rāgūpatthambhādīhi pubbaṅghādayo kālabhedā mocane nimittamā honti. “**Ārogyādīsū**”ti-ādīnā pana adhippāyo dassito. Evarūpena hi adhippāyabhedena moceti, na aññathā. “**Ajjhattarūpādīsū**”ti-ādīnā upāyo dassito. Ajjhatarūpe vā hi moceyya, bahiddhārūpe vā, ubhayattha vā, ākāse vā kaṭimā kappento, ito paramā añño upāyo natthi. “**Nīlādīvasenā**”ti-ādīhi pana dasahi navamassa adhippāyassa vatthu dassitaṃ. Vīmaṃsanto hi nīlādīsū aññataravasena vīmaṃsati, na tehi vinimuttanti. “**Ṭhānā cāvanā**”ti iminā pana atthato visaṭṭhi

1. Vi-Ṭṭha 2. 114 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 107 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 110 piṭṭhe.

dassitā. Yathāha “visaṭṭhīti ṭhānato cāvanā vuccatī”¹. Sā cāyaṃ tassa sukkassa ṭhānā cāvanā rāgavasena. Vuttaṃ hetam **kathāvatthu-aṭṭhakathāyaṃ** “sukkavisatṭhi nāma rāgasamuṭṭhānā hotī”². **Aññatra supinantā**ti supino eva supinanto, tam ṭhapetvāti vuttaṃ hoti. Tenāha “**yā supine**”³ti-ādi. **Saṃghādisesoti** imassa āpattinikāyassa nāmaṃ. Tenāha “**yā aññatra supinantā**”⁴ti-ādi. **Āpattinikāyoti** āpattisamūho. Kiñcāpi ayam ekāva āpatti, ruḥhisaddena, pana avayave samūhavohārena vā “nikāyo”⁵ti vutto “eko vedanākkhandho, eko viññāṇakkhandho”⁶ti-ādīsu viya.

Assā³ āpattinikāyassa. Nanu ca ayuttoyaṃ niddeso “saṃgho ādimhi ceva sese ca icchitabbo assā”⁷ti. Na hi āpattinikāyassa ādimhi ceva sese ca saṃgho icchito, kiñcarahi vuṭṭhānassāti imam codanam manasi nidhāya yathā na virujjhati, tathā adhippāyaṃ vivaritam “**kiṃ vuttaṃ hotī**”⁸ti-ādimāha. Āpattito vuṭṭhānassa ādimhi ceva sese ca icchito saṃgho āpattiyāva icchito nāma hotīti ayamettha adhippāyo. **Āpattivuṭṭhānanti** āpattito vuṭṭhānam, anāpattikabhāvūpagamananti attho.

Dakasotanti passāvamaggam, aṅgātappadesanti vuttaṃ hoti. Yadi evam atha kasmā aṭṭhakathāyaṃ “dakasotam otiṇṇamate”⁹ti vuttanti āha “**ṭhānato pana cutan**”¹⁰ti-ādi. **Avassameva dakasotam otarati** adhivāsetvā antarā nivāretum asakkuṇeyyattā. Dakasotorohanato⁴ paṭṭhāya pana upādinnato vinimuttattā sambhavarūpaṃ utusamuṭṭhānameva avasissati, sesam tisanuṭṭhānam natthīti veditabbam. **Tasmāti** yasmā ṭhānato cutam dakasotam otarati, tasmā.

Amocanādhippāyassāti bhesajjena nimittam ālimpantassa, uccārādīni vā karontassa. **Supinam passantassāti**⁵ dhātukkabhato vā anubhūta pubbato vā devatopasamhārato vā pubbanimittato vāti imehi catūhi kāraṇehi supinam passantassa. Kim panetam passanto sutto passati, paṭibuddho, udāhu neva sutto, na paṭibuddhoti? Kiñcettha—

---

1. Vi 1. 153 piṭṭhe.   2. Abhi-Ṭṭha 3. 160 piṭṭhe.   3. Sārattha-Ṭṭi 2. 314 piṭṭhe.
4. Sārattha-Ṭṭi 2. 301 piṭṭhe.   5. Vi-Ṭṭha 2. 108 piṭṭhe.

yadi tāva sutto passati, abhidhammavirodho āpajjati. Bhavaṅgacittena hi supati, taṃ rūpanimittādi-ārammaṇaṃ vā rāgādisampayuttaṃ vā na hoti. Supinaṃ passantassa ca īdisāni cittāni uppajjanti. Atha paṭibuddho passati, vinayavirodho āpajjati. Yaṃ hi paṭibuddho passati, taṃ sabbohārikacittena passati. Sabbohārikacittena ca kate vītikkame anāpatti nāma natthi. Supinaṃ passantena pana katepi vītikkame ekantaṃ anāpatti eva. Atha neva sutto na paṭibuddho passati, ko nāma passati, evañca sati supinassa abhāvova āpajjatīti? Na abhāvo, kasmā? Yasmā kapimiddhapareto passati. Vuttaṃ hetam “kapimiddhapareto kho mahārāja supinaṃ passatī”ti¹.

Kapimiddhaparetoti makkaṭṭaniddāya yutto². Yathā hi makkaṭṭa niddā lahuparivattā hoti, evaṃ yā niddā punappunaṃ kusalādicittavokiṇṇattā lahuparivattā, yassā pavattiyam punappunaṃ bhavaṅgato uttaraṇaṃ hoti, tāya yutto² supinaṃ passati. Yassa ca evaṃ passantassa supine methunaṃ dhammaṃ paṭisevantassa viya, kāyasamsaggādīni āpajjantassa viya ca supinanteneva kāraṇena asuci muccati, tassapi anāpatti. Supine³ pana uppanāya assādacetanāya sacassa visayo hoti, niccalena bhavitabbaṃ, na hatthena nimittaṃ kilāpetabbaṃ. Kāsāvapaccattharaṇarakkhaṇatthaṃ pana hatthapuṭena gahetvā jagganattāya udakaṭṭhānaṃ gantuṃ vaṭṭati.

Sukkavisaṭṭhisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Kāyasamsaggasikkhāpadavaṇṇanā

“Otiṇṇo”ti⁴ idaṃ kammaśādhanaṃ kattusādhanaṃ vā hotīti tadubhayavasena atthaṃ dassento “**yakkhādīhi viya sattā**”ti-ādimāha. **Asamapekkhitvāti** yathāsabhāvaṃ anupaparikkhitvā, yathā te ratijanakā rūpādayo visayā aniccadukkhāsubhānattākārena avaṭṭhitā, tathā apassitvāti vuttaṃ hoti. **Pariṇatenāti** parivattena. Tenāha “**yathā parivattamānaṃ**”ti-ādi. **Vuttarāgavasenaṃ**ti kāyasamsaggarāgavasena. **Tadahujātāyapīti** tasmim ahaṇi jātaṃ janaṇaṃ

1. Khu 11. 289, 290 piṭṭhesu Milindapañhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 117 piṭṭhe.

2. Sutto (Ka)

4. Sārattha-Ṭṭi 2. 316 piṭṭhe.

etissāti **tadahujātā**, tasmim̐ ahani jātāti vā **tadahujātā**, tāya, tam̐ divasaṃ jātāyapīti attho, jātamattāya allamaṃsapesivaṇṇāyapīti vuttam̐ hoti.

Assāti “kāyasaṃsaggam̐ samāpajjeyyā”ti padassa. Idāni hatthādīnam̐ vibhāgadassanattam̐ “**tattha hattho nāma kapparato paṭṭhāyā**”ti-ādīmāha. **Kapparato paṭṭhāyā** ti¹ dutiyamahāsandhim̐ upādāya. Aññattha pana maṇibandhato paṭṭhāyā yāva agganakhā hattho. Vinandhitvā vā avinandhitvā vā katakesakalāpassetaṃ adhivacananti sambandho. Tattha **vinandhitvāti** tīhi kesavaṭṭhi ganthivā. **Suvaṇṇacīrakanti** suvaṇṇapāḷim̐. Yatthañca veṇiñca ṭhapetvā avasesasarīram̐ aṅgati āha “**avasesassa sarīrassā**”ti-ādi.

Yo hi sevanādhippāyopi niccalena kāyena kevalam̐ phassam̐ paṭivijānāti sādīyati anubhoti, tassa cittuppādamatte āpattiyā abhāvato anāpattīti āha “**kāyena avāyamitvā**”ti-ādi. **Mokkhādhippāyenāti** itthito muccitukāmatādhippāyena. **Asañciccāti** “iminā upāyena imam̐ phusissāmī”ti acetetvā. Evam̐ hi acetetvā pattappaṭiggahaṇādīsu mātugāmassa aṅge phuṭṭhepi anāpatti. **Asatiyāti** aññavihito hoti, “mātugāmam̐ phusissāmī”ti sati natthi, evam̐ asatiyā hatthapādapasāraṇādīkāle phusantassa anāpatti. **Ajānantassāti** dārakavesena ṭhitam̐ dārikam̐ “itthī”ti ajānanto kenacideva karaṇīyena phusati, evam̐ “itthī”ti ajānantassa phusato anāpatti. **Asādiyantassāti** kāyasaṃsaggam̐ asādiyantassa bāhāparamparāya nītabhikkhussa² viya anāpatti. Idha pana udāyitthero **ādikammiko**. Tassa anāpatti ādikammikassāti.

Kāyasaṃsaggasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā

Duṭṭhullavācassādarāgavasenāti duṭṭhullā vācā **duṭṭhullavācā**, tāya assādacetanā **duṭṭhullavācassādo**, tena sampayuttarāgavasena.

1. Vi-Ṭṭha 2. 120 piṭṭhe.

2. Vi 1. 185 piṭṭhe.

etthādhippetaṃ mātugāmaṃ dassetuṃ “**mātugāman**”ti-ādimāha.

Duṭṭhullāduṭṭhullasaṃlakkhaṇasamatthanti¹

asaddhammasaddhammappaṭisaṃyuttaṃ kathaṃ jānitum samatthaṃ. Yā pana mahallikāpi bālā eḷamūgā, ayaṃ idhānadhippetā. **Vaṇṇo** nāma dve magge uddissa “itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena samannāgatāli”ti-ādinā¹

thomanā. **Avāṇṇo** nāma dve magge uddissa vuttavipariyāyena garahanā, “itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena asamannāgatāsi”ti-ādīhi khumsanāti vuttaṃ hoti. **Yācanā** nāma “dehi me, arahasi me dātun”ti² vacanaṃ.

Āyācanā nāma “kadā te mātā pasīdissati, kadā te pitā pasīdissati, kadā te devatāyo pasīdissanti, kadā te sukhaṇo sulayo sumuhutto bhavissati, kadā te methunaṃ dhammaṃ labhissāmi”ti² vacanaṃ. **Pucchanam** nāma “kathaṃ tvaṃ sāmikassa desi, kathaṃ jārassa desi”ti² vacanaṃ. **Paṭipucchanam** nāma “evaṃ kira tvaṃ sāmikassa desi, evaṃ jārassa desi”ti² vacanaṃ.

Ācikkhanam nāma puṭṭhassa “evaṃ dehi, evaṃ dentā sāmikassa piyā bhavissasi, manāpācā”ti² bhaṇanaṃ. **Anusāsanam** nāma aputṭhassa “evaṃ dehi, evaṃ dentā sāmikassa piyā bhavissasi, manāpā cā”ti² bhaṇanaṃ.

Akkosanam³ nāma “animittāsi, nimittamattāsi, alohitāsi, dhuvalohitāsi, dhuvacoḷāsi, paggharantīsi, sikharaṇīsi, itthipaṇḍakāsi, vepurīkāsī, sambhinnāsī, ubhatobyañjanakāsī”ti³ vacanaṃ. Yasmā methunupasaṃhitāya vācāya adhikaṃ duṭṭhullaṃ nāma natthi, tasmā “methunupasaṃhitāhi”ti idaṃ duṭṭhullavācāya sikhāpattalakkhaṇadassananti vuttaṃ, na pana methunupasaṃhitāyeva duṭṭhullavācattā. **Sikharaṇīsīti**⁴ bahinikkhanta-āṇimaṃsā. **Sambhinnāsīti** sambhinnavaccamaggapassāvamaggā.

Ubhatobyañjanakāsīti purisanimittena, itthinimittena cāti ubhatobyañjanehi samannāgatā.

Ettha ca vaṇṇabhaṇane tāva “itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena samannāgatāsi”ti¹ vadati, na tāva sīsam eti. “Tava vaccamaggo ca passāvamaggo ca subho subhasaṇṭhāno dassanīyo, īdisena nāma itthilakkhaṇena subhalakkhaṇena samannāgatāsi”ti vadati, sīsam saṃghādiseso hotīti attho.

1. Vi-Ṭṭha 2. 133 piṭṭhe.

3. Vi 1. 189 piṭṭhe.

2. Vi 1. 188 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 2. 134 piṭṭhe.

Avañṇabhaṇane pana “animittāsī”ti-ādīhi ekādasahi padehi avaṇṇe aghaṭite sīsaṃ na eti, ghaṭitepi tesu “sikharañīsi sambhinnāsī ubhatobyañjanakāsī”ti imehi tīhi ghaṭiteyeva saṃghādiseso.

Yācanāyapi “dehi me”ti ettakeneva sīsaṃ na eti, “methunaṃ dhammaṃ dehī”ti evaṃ methunadhammena ghaṭite eva saṃghādiseso.

“Kadā te mātā pasīdissatī”ti-ādīsu āyācanavacanesupi ettakeneva sīsaṃ na eti, “kadā te mātā pasīdissati, kadā te methunaṃ dhammaṃ labhissāmī”ti vā “tava mātari pasannāya vā methunaṃ dhammaṃ labhissāmī”ti-ādinā pana nayena methunadhammena ghaṭiteyeva saṃghādiseso.

“Kathaṃ tvaṃ sāmikassa desī”ti-ādīsu¹ pucchāvacanesupi “methunaṃ dhammaṃ”ti vuttteyeva saṃghādiseso. “Evaṃ kira tvaṃ sāmikassa desī”ti¹ paṭipucchāvacanesupi eseva nayo.

Ācikkhanāya ca “evaṃ dehī”ti “evaṃ dadamānā”ti vuttepi sīsaṃ na eti, “methunaṃ dhammaṃ evaṃ dehi, evaṃ upanehi, evaṃ methunaṃ dhammaṃ dadamānā upanayamānā sāmikassa piyā hotī”ti-ādinā pana nayena methunadhammena ghaṭiteyeva saṃghādiseso. Anusānavacanesupi eseva nayo.

Akkosavacanesu pana ekādasasu “sikharañīsi sambhinnāsī ubhatobyañjanakāsī”ti imāni tīṇiyeva padāni suddhāni sīsaṃ enti, iti imāni ca tīṇi, purimāni ca vaccamaggapassāvamaggamethunadhammapadāni tīṇīti cha padāni suddhāni āpattikarāni, sesāni “animittāsī”ti-ādīni animitte “methunaṃ dhammaṃ me dehī”ti vā “animittāsī, methunaṃ dhammaṃ me dehī”ti vā ādinā nayena methunadhammena ghaṭitāneva āpattikarāni hontīti veditabbāni.

Adhakkhakanti akkhakato paṭṭhāya adho. **Ubbhajāṇumaṇḍalanti** jāṇumaṇḍalato paṭṭhāya uddham. **Ubbhakkhakanti** akkhakato paṭṭhāya uddham. **Adhojāṇumaṇḍalanti** jāṇumaṇḍalato paṭṭhāya adho. Akkhakaṃ, pana jāṇumaṇḍalañca ettheva dukkaṭakhetto saṅghaṃ gacchati bhikkhuniyā kāyasamsagge²

1. Vi 1. 188 piṭṭhe.

2. Vi 2. 286 piṭṭhe.

viya. Na hi buddhā garukāpattim sāvasesam paññāpentīti.

Kāyappaṭibaddhanti vattham vā puppham vā ābharaṇam vā.

Atthadhamma-anusāsanipurekkhārānanti¹ ettha “animittā”ti-ādīnam padānam attham kathento, aṭṭhakatham vā sajjhāyaṃ karonto **atthapurekkhāro** nāma, pāḷim vācento, sajjhāyaṃ vā karonto **dhammapurekkhāro** nāma, “idānipi animittāsi, ubhatobyañjanakāsi, appamādam dāni kareyyāsi, yathā āyatimpi evarūpā mā hohisī”ti bhaṇanto **anusāsanipurekkhāro** nāma. Iti atthañca dhammañca anusāsaniñca purakkhitvā bhaṇantānam anāpatti. Yo pana bhikkhunīnam pāḷim vācento pakativācanāmaggaṃ pahāya hasanto hasanto “sikharāṇīsi, sambhinnāsi, ubhatobyañjanakāsi”ti punappunam bhaṇati, tassa āpattiyeva. Idha **ādikammiko** udāyitthero, tassa anāpatti ādikammikassa. **Nanu** “sikharāṇī”ti-ādīhi akkosantassa paṭighacittam uppajjatīti dukkhavedanāyapi bhavitabban, atha kasmā **dvivedananti**? Nāyam doso. Rāgavasena hi ayam āpatti, na paṭighavasena, tasmā rāgavaseneva pavatto akkoso idhādhippeto, na paṭighavasenāpīti.

Duṭṭhullavācāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā

Attakāmapāricariyāvasenāti attakāmapāricariyāya rāgavasena. Idhāpi duṭṭhullāduṭṭhullajānanasamatthāva itthi adhippetāti āha “**duṭṭhullobhāsena vuttappakārāya itthiyā**”ti. **Samīpeti** savanūpacāre. “Ṭhatvā”ti pāṭhaseso. **Attakāmapāricariyā**ti kāmīyatīti **kāmo**, methunadhammo, paricaraṇam upaṭṭhānam paricariyā, sāva **pāricariyā**, kāmēna pāricariyā **kāmapāricariyā**, attano kāmapāricariyā **attakāmapāricariyā**, attano atthāya methunadhammena upaṭṭhānanti attho. Atha vā kāmītāti **kāmā**, pāricariyā, attanā kāmā **attakāmā**, attakāmā ca sā pāricariyā cāti **attakāmapāricariyā**, sayam

1. Vi-Ṭṭha 2. 135 piṭṭhe.

methunarāgavasena patthita-upaṭṭhānanti attho. Tenāha “**methunadhammasaṅkhātenā**”ti-ādi. Ettha ca paṭhamena atthavikappena kāmahetupāricariyāsaṅkhātāṃ atthattayaṃ dasseti, dutiyena adhippāyapāricariyāsaṅkhātāṃ atthadvayaṃ. Byañjane¹ pana ādaraṃ akatvā atthamattameva dassetuṃ “attano kāmaṃ attano hetuṃ attano adhippāyaṃ attano pāricariyaṃ”ti² padabhājanāṃ vuttaṃ. “Attano kāmaṃ attano hetuṃ attano pāricariyaṃ”ti² hi vutte jānissanti paṇḍitā “ettāvatā attano atthāya kāmāpāricariyā vuttā”ti, “attano adhippāyaṃ attano pāricariyaṃ”ti vuttepi jānissanti “ettāvatā attanā icchitakāmitaṭṭhena attakāmāpāricariyā vuttā”ti.

Kalyāṇena bhaddakena guṇena samannāgatattā **kalyāṇadhammaṃ**. Tenāha “**tadubhayenāpi**”ti-ādi. **Abhirameyyāti** toseyya. **Etadagganti** esā aggā. **Pāricariyānanti** pāricariyānaṃ majjhe, niddhāraṇe cetanā sāmivacanaṃ. Nanu duṭṭhullavācāsikkhāpade³ methunayācanaṃ āgataṃ, atha kasmā idaṃ vuttaṃ? Nāyaṃ doso. Tattha⁴ hi duṭṭhullavācassādarāgavasena vuttaṃ, idha pana attano methunassādarāgavasenāti.

Tasmimīveva khaṇeti bhaṇitakkhaṇe. Ubhatobyañjanako pana paṇḍakagatikattā visuṃ na vutto. “Imasmim sikkhāpadadvaye kāyasamsagge viya yakkhipetīsipi duṭṭhullattakāmavacane thullaccayan”ti⁵ vadanti. **Tasmim yevāti** paṇḍakeyeva itthisaññino attakāmāpāricariyāya vaṇṇabhaṇanepi dukkaṭaṃ. “Yo te vihāre vasati, tassa aggadānaṃ methunaṃ dhammaṃ dehi”ti pariyāyavacanepi dukkaṭaṃ. “Attakāmāpāricariyāya vaṇṇaṃ bhāseyya yā mādisaṃ sīlavantaṃ”ti vuttattā”ti⁶ eke. “Pañcasu aṅgesu sabbhāvā saṃghādisesovā”ti apare. “Methunupasaṃhitenā”ti vuttattā “**cīvarādīhi -pa- bhāsantassa anāpatti**”ti vuttaṃ.

Attakāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 2. 138 piṭṭhe.

2. Vi 1. 188 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭṭi 190 piṭṭhe.

2. Vi 1. 194 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 2. 325 piṭṭhe.

6. Vajira-Ṭṭi 189 piṭṭhe.

5. Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā

Sañcaraṇaṃ **sañcaro**, so etassa atthīti **sañcarī**, sañcaraṇasīloti vā **sañcarī**, tassa bhāvo **sañcarittam**, sañcaraṇanti attho. Tañca parato “itthiyā vā purisamatī”ti-ādivacanato itthipurisānaṃ vemajjheti āha “**itthipurisānaṃ antare sañcaraṇabhāvan**”ti. **Paṭigganḥana**vīmaṃsanapaccāharaṇānīti ettha **paṭigganḥanaṃ** nāma purisena vā itthiyā vā ubhinnam mātādīhi vā “bhante itthannāmaṃ itthim vā purisaṃ vā evaṃ bhaṇāhi”ti vutte tesam vacanaṃ “sādhū”ti vā “hotū”ti vā “bhaṇāmi”ti vā yena kenaci ākārena vacībhedaṃ katvā, sīsakampanādīhi vā sampaṭicchanaṃ. **Vīmaṃsanaṃ** nāma vuttapakārena sāsanaṃ gahetvā kassā itthiyā vā purisassa vā tesam avassaṃ ārocanakānaṃ mātāpitubhātābhagini-ādīnaṃ vā santikaṃ vantvā tassa sāsanaṃ ārocanam. **Paccāharaṇaṃ** nāma tena gantvā ārocite sā itthī vā puriso vā “sādhū”ti sampaṭicchatu vā, mā vā, lajjāya vā tuṅhī hotu, puna āgantvā tassā itthiyā vā purisassa vā tassā pavattiyā ārocanam. **Āpajjeyyā**ti paṭipajjeyya.

Itthiyā vā purisamatī purisassa vā itthimatīti ettha “āroceyyā”ti pāṭhaseso daṭṭhabbo. Tenevāha “**tatthā**”ti-ādi. **Jāyābhāveti** bhariyābhāve. **Jārabhāveti** patibhāve, nimittatthe cetam bhumavacanaṃ. Tasmā bhariyābhāvanimittam patibhāvanimittam, bhariyābhāvahetu patibhāvahetu, bhariyābhāvapaccayā patibhāvapaccayā ārocetīti attho. Esa nayo “**jāyattane ārocetī**”ti-ādīsūpi. Jāyattane vā jārattane, vā”ti hi idaṃ yadattam taṃ tesam matim ārocetī, taṃ dassanattam vuttam. Idāni pana padabhājanīyam¹ vuttanayenāpi attham dassetum “**apicā**”ti-ādīmāha. Kiñcāpi itthilingavasena padabhājanīyam¹ vuttam, “jāyattane vā jārattane vā”ti pana niddesassa¹ ubhayalingasādhāraṇattā purisalingavasenāpi yojetvā vattabbanti āha “**eteneva upāyenā**”ti-ādi. **Muhuttikā**ti gaṇikā. “Antamaso taṅkhaṇikāyapī”ti idaṃ nidassanamattanti āha “**eteneva upāyenā**”ti-ādi.

---

1. Vi 1. 202 piṭṭhe.

Aññatra nālaṃvacanīyāyāti¹ desacārittavasena paṇṇadānādinā apariccattaṃ ṭhapetvā. Sañcarittavasena bhikkhunā vacanīyā na hotīti **nālaṃvacanīyā**, taṃ ṭhapetvāti keci. Appena vā bahunā vā dhanena kītā **dhanakkītā**. Yasmā pana sā na kītamattāyeva bhariyā, saṃvāsattāya pana kītattā bhariyā, tasmāssa niddese “dhanena kiṇitvā vāsetī”²ti² vuttaṃ. **Chandavāsini**ti chandena attano ruciyā vasatīti chandavāsini. Yasmā pana sā na attano chandamatteneva bhariyā hoti, purisena pana sampañcchittattā, tasmāssa niddese “piyo piyaṃ vāsetī”²ti² vuttaṃ. **Ādisaddena** “bhogavāsini, paṭavāsini, odapattakini, obhaṭacumbaṭā, dāsī ca bhariyā ca, kammakārī ca bhariyā ca, dhajāhaṭā, muhuttikā”²ti² imesaṃ aṭṭhannaṃ ākārānaṃ gahaṇaṃ. Yathā ca “chandavāsini”²ti-ādīsu aññataravasena vadato visaṅketo natthi, evaṃ pāliyaṃ avuttessupī “hoti kira itthannāmassa bhariyā, jāyā, pajāpati, puttamātā, gharaṇī, gharasāminī, bhattarandhikā, sussūsikā, paricārikā”³ti³ evamādīsu saṃvāsaparidīpakesu vacanesu aññataravasena vadantassāpi visaṅketo natthi, tivaṅgasampattiyā āpattiyeva.

Māturakkhitaṃ brūhīti ettha **māturakkhitā** nāma mātarā rakkhitā, yathā purisena saha saṃvāsaṃ na kappeti, evaṃ mātarā rakkhitāti attho. Tenevassa padabhājanepi “mātā rakkhati gopeti, issariyaṃ kāreti, vasaṃ vattetī”⁴ti⁴ vuttaṃ. **Piturakkhitādīsūti** “piturakkhitā, mātāpiturakkhitā, bhāturakkhitā, bhaginirakkhitā, ñātirakkhitā, gottarakkhita, dhammarakkhitā, sārakkhā, saparidaṇḍā”⁴ti⁴ evaṃ vuttessu piturakkhitādīsū. Yathā ca ettha, evaṃ “piturakkhitaṃ brūhī”²ti-ādīsūpi nayo veditabbo.

Saṅghassa vā cetiyassa vā gilānassa vā kiccena gacchantassati⁵ ettha bhikkhusaṅghassa uposathāgāraṃ vā kiñci vā vipakataṃ hoti. Tattha kārukānaṃ bhattavetanattāya upāsako vā upāsikāya santikaṃ bhikkhuṃ paṇeyya, upāsikā vā upāsakassa, evarūpena saṅghakiccena gacchantassa anāpatti. Cetiyaṃ kariyamānepi eseva nayo.

1. Sārattha-Ṭī 2. 329 piṭṭhe.

2. Vi 1. 203 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭī 2. 143 piṭṭhe.

4. Vi 1. 202 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭī 2. 146 piṭṭhe.

Gilānassa bhesajjatthāyapi upāsakena vā upāsikāya santikaṃ, upāsikāya vā upāsakassa santikaṃ pahitassa gacchato anāpatti.

Kiñcāpi¹ ettha “itthī nāma manussitthī, na yakkhī na petī na tiracchānagatā. Puriso nāma manussapuriso, na yakkho”ti-ādi natthi, tathāpi manussajātikāva itthipurisā idha adhippetāti āha “**tesaṃ manussajātikatā**”ti. **Nanālaṃvacanīyatāti** yathāvuttanayena pariccattā alaṃvacanīyā. Nivāraṇattho hi ettha **alaṃ**-saddo. Na alaṃvacanīyā **nālaṃvacanīyā**, na nālaṃvacanīyā, tassā bhāvo nanālaṃvacanīyatā, “alaṃvacanīyatā”icceva vuttaṃ hoti.

Paṇṇattinti imaṃ sikkhāpadaṃ. **Kāyavikārenāti** sīsukkhīpanādikāyavikārena. **Tatheva vīmaṃsitvā tatheva paccāharantassāti** hatthamuddādinā kāyavikārena vīmaṃsitvā puna āgantvā tatheva ārocentassa. **Āgamissatīti** tava santike dhammassavanādi-atthaṃ āgamissati. **Kenaci vutteti** āsanasālādīsu nisinnassa kenaci purisena vutte. Sace hi khīṇāsavassa mātāpitāro kujjhitvā alaṃvacanīyā honti, tañca bhikkhuṃ gharaṃ upagataṃ pitā vadati “mātā te tāta maṃ mahallakaṃ chaḍḍetvā ñātikulaṃ gatā, gaccha naṃ maṃ upaṭṭhātuṃ pesehi”ti. So ce gantvā taṃ vatvā puna pituno tassā āgamaṇaṃ vā anāgamaṇaṃ vā āroceti, evaṃ ārocentassa tassapi kāyavācato samuṭṭhāti. Tenāha “**paṇṇattim ajānantassapanā**”ti-ādi. **Khīṇāsavassapīti** ettha pisaddena sekkhaputhujanānaṃ vattabbameva natthīti dīpeti. **Pituvacanenāti** attano pituvacanena. Gantvāti tassā samīpaṃ gantvā. Paṇṇattim, alaṃvacanīyabhāvañcāti ubhayaṃ ajānantassapi kāyavācato samuṭṭhāti. **Tadubhayanti** paṇṇattim, alaṃvacanīyabhāvañca. Yaṃ pana paṇṇattim jānitvā etheva tīhi nāyehi sañcarittaṃ samāpajjato kāyacittato, vācācittato, kāyavācāvittato ca samuṭṭhāti. Imāni tīṇi paṇṇattijānanacittena “sacittakasamuṭṭhānāni”ti vuttaṃ, taṃ ayuttaṃ. Na hi paṇṇattim jānitvāpi “nālaṃvacanīyā”ti maññamānassa sacittakehi samuṭṭhānehi āpatti samuṭṭhātīti vuttaṃ yujjati vītikkamacetanāya asambhavato.

Sañcarittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā

Saññācīkāya panāti ettha santi attavācako tatiyatthe nipāto, **yācīkāti** bhāvasādhano, tesañca majjhepadalopasamāso. **Panāti** nipātamattameva. Tenāha “**sayam pavattitayācanā vuccatī**”ti. Yā hi attanā pavattitā, sā attano nāma hotīti āha “**tasmā**”ti-ādi. Nanu na sakkā yācanāyeva kuṭim kātunti anuyogaṃ sandhāya tassādhippāyatthaṃ dassetum “**sayam yācitatehi**”ti-ādimāha. Tattha **sayam yācitatehi**ti “vāsim detha, pharasum dethā”ti-ādinā¹ sayam yācitatehi. **Upakaraṇehīti** vāsiyādīhi. Parena bhaṇḍasāmikena “mama idan”ti apariccāgārakkhaṇagopanasena pariggahitaṃ **parapariggahitakaṃ**, parasantakanti vuttaṃ hoti. **Mūlacchedavasenāti** mūlassa chindanasena, parasantakabhāvato mocetvā attano santakaṃ katvāti vuttaṃ hoti. Evaṃ hi aññātaka-appavāritatṭhānato yācantassa aññātakaviññattiyā dukkaṭaṃ. **Tāvakālikam pana vaṭṭatīti** tāvakālikam katvā yāciturū vaṭṭati. Sakakammaṃ na yācitatehi pāṇātipātasikkhāpadarakkhaṇatthaṃ vuttaṃ. “Hatthakammaṃ dethā”ti aniyametvāpi na yācitatehi. Evaṃ yācitā hi te “sādhu bhante”ti bhikkhuṃ uyyojetvā migepi māretvā āhareyyum. Niyametvā pana “vihāre kiñci kattabbaṃ atthi, tattha hatthakammaṃ dethā”ti yācitatehi. Kuṭi nāma ullittā vā hoti, avalittā vā ullittāvalittā vā”ti² padabhājane vuttattā “**kuṭinti ullittādīsu aññataran**”ti vuttaṃ. Tattha uddham mukhaṃ littā **ullittā**. Anto limpantā hi evaṃ limpanti. Adho mukhaṃ littā **avalittā**. Bahi limpantā hi evaṃ limpanti. Tenāha “**tattha ullittā nāmā**”ti-ādi. **Piṭṭhasaṅghātoti** dvārabāhā. “**Sudhāya vā mattikāya vā**”ti etena ṭhapetvā ime dve lepe avaseso bhasmāgomayādibhedo alepoti dasseti.

Yasmā pana saññācīkāya kuṭim karontenāpi idha vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ, tasmā “**sayam vā karontena āṇattiyā vā kārapentena**”ti vuttaṃ. Ettha ca “**sayam vā karontena**”ti iminā sāmattiyato labbhamānamatthamāha, na tu padatthato. “**Āṇattiyā vā**

1. Vi 1. 218 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Vi 1. 224 piṭṭhe.

kārāpentenā”ti pana padatthato. Evañca katvā yadi¹ pana “karontena vā kārāpentena vā”ti vadeyya, byañjanaṃ vilomitaṃ bhaveyya. Na hi kārāpento karonto nāma hotīti edisī codanā anavakāsāti daṭṭhabbam. Natthi sāmī pati etissāti **asāmikā**, taṃ asāmikaṃ, anissaranti attho. Anissaratā cettha kārāpanenāti āha “**kāretā dāyakena virahitan**”ti. Uddesoti uddisitabbo.

Tatrāti sāmismim bhummavacananti āha “**tassā kuṭiyā**”ti. **Dīghasoti** nissakkavacananti āha “**dīghato**”ti. **Bahikuṭṭeti** kuṭṭassa bahi, thusena missako piṇḍo **thusapiṇḍo**, tassa pariyanto **thusapiṇḍapariyanto**, tena, thusamissakamattikāpiṇḍapariyantenaṃ vuttaṃ hoti. Thusapiṇḍassūpari setakammaṃ pana abbohārikaṃ. Abbhantare bhavo **abbhantarimo**, tena. **Yatthāti** yassaṃ kuṭiyam. **Pamāṇayuttoti** pakativadatthiyā navavidatthipamāṇo. “Tiriyam sattantarā”to² ukkaṃsato pamāṇassa vuttatā “**heṭṭhimakoṭiyā**³ **catuhatthavitthārā na hoti**”ti vuttaṃ.

Sodhetvāti samatalasīmamaṇḍalasadisaṃ katvā. **Padabhājane vuttanayena saṃghaṃ tikkhattuṃ yācivāti** “saṃghaṃ upasaṅkamtivā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā vuḍḍhānaṃ bhikkhūnaṃ pāde vanditvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggahetvā evamassa vacanīyo ‘ahaṃ bhante saññācikāya kuṭim kattukāmo asāmikaṃ attuddesaṃ, sohaṃ bhante saṃghaṃ kuṭivatthu-olokanaṃ yācāmi’ti”² padabhājane vuttanayena tikkhattuṃ yācivā. **Samghena vā sammatāti** padabhājaniyam⁴ vuttana ṇattidutiyakammena, apalokanakammavasena vā samghena sammatā. **Vatthūti** kuṭivatthu. **Anārambhanti** anupaddavam. Parito kamati gacchati etthāti **parikkamanam**, tena saha vattatīti **saparikkamanam**, sa-upacāranti attho. Tenāha “**tehibhikkhūhī**”ti-ādi.

Kapillikādīnanti ettha **kipillikā**⁵ nāma rattakāḷapiṅgalādibhedā yā kāci, tā ādi yesaṃ tāni **kipillikādīni**, tesam. **Ādisaddena** upacikādīnaṃ saṅgahaṇam. **Āsayoti** nibaddhavasanaṭṭhānaṃ. So

1. Vi-Ṭṭha 2. 153 piṭṭhe. 2. Vi 1. 224 piṭṭhe. 3. Pacchimakoṭiyā (Aṭṭhakathāyam)

4. Vi 1. 225 piṭṭhe.

5. Vi-Ṭṭha 2. 155 piṭṭhe.

ādi yesaṃ te **āsayaḍayo**, tehi. **Ādisaddena** cettha nissitassa gahaṇaṃ. **Soḷasahi upaddavehīti** “kipillikānaṃ vā āsayo hoti, upacikānaṃ vā undūrānaṃ vā ahīnaṃ vā vicchikānaṃ vā satapadīnaṃ vā hatthīnaṃ vā assānaṃ vā sīhānaṃ vā byagghānaṃ vā dīpīnaṃ vā acchānaṃ vā taracchānaṃ vā yesaṃ kesañci tiracchānatānaṃ pāṇānaṃ va āsayo hoti, pubbaṇṇanissitaṃ vā hoti, aparāṇṇa, abbhāghāta, āghātanasusāna, uyyāna, rājavatthu, hatthisālā, assāsālā, bandhanāgāra, pānāgāra, sūna, racchā, caccara, sabhā, saṃsaraṇanissitaṃ vā hoti”¹ evaṃ vuttehi soḷasahi upaddavehi. Tattha ca **abbhāghātaṃ**² nāma kāraṇāgharaṃ. **Āghātanaṃ** nāma dhammagandhikā. **Susānanti** mahāsusānaṃ. **Saṃsaraṇaṃ** nāma anibbijjhagamaṇīyo gatapaccāgatamaggo.

Āvijjhituṃ³ **sakkuṇeyyatāyāti** chinnataḍādīnamabhāvato anupariyāyituṃ sakkuṇeyyatāya. **Tena bhikkhunāti** kuṭikārakena bhikkhunā. **Yācitehīti** “ekāmsaṃ uttarāsaṅgaṃ karitvā vuḍḍhānaṃ bhikkhūnaṃ pāde vanditvā ukkuṭikaṃ nisīditvā añjaliṃ paggahetvā evamassa vacanīyo ‘ahaṃ bhante saññācīkāya kuṭiṃ kattukāmo asāmiḱaṃ attuddesaṃ, sohaṃ bhante saṃghaṃ kuṭivatthudesanaṃ yācāmi”⁴ tikkhattuṃ yācitehi. **Ñattidutiyaena kammenāti**—

“Suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu saññācīkāya kuṭiṃ kattukāmo asāmiḱaṃ attuddesaṃ, so saṃghaṃ kuṭivatthudesanaṃ yācati. Yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho itthannāmassa bhikkhuno kuṭivatthuṃ deseyya. Esā ñatti. Suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu saññācīkāya kuṭiṃ kattukāmo asāmiḱaṃ attuddesaṃ, so saṃghaṃ kuṭivatthudesanaṃ yācati. Saṃgho itthannāmassa bhikkhuno kuṭivatthuṃ deseti, yassāyasmato khamati itthannāmassa bhikkhuno kuṭivatthussa desanā, so tuḥassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Desitaṃ saṃghena itthannāmassa bhikkhuno kuṭivatthu, khamati saṃghassa, tasmā tuḥhī, evametaṃ dhārayāmi”⁴—

1. Vi 1. 226 piṭṭhe.

3. Āvijjituṃ (Vi-Ṭṭha 2. 156 piṭṭhe)

2. Vi-Ṭṭha 2. 156 piṭṭhe.

4. Vi 1. 225 piṭṭhe.

Evam padabhājane¹ vuttena ñattidutiyena kammaena. **Ālavikā** nāma ālaviraṭṭhe jātā dārakā, te pabbajitakālepi “ālavikā”tveva paññāyimsu. Te sandhāya vuttam “**ālavike bhikkhū**”ti. **Lepe ghaṭṭeti**² antolepe vā antolepena saddhim bhittiṅca chadanaṅca ekābaddham katvā ghaṭṭite, bahilepe vā bahilepena saddhim ghaṭṭite. **Dve ca dukkaṭāni** sārāmbha-
aparikkamanavasena. **Ubhayavipannāti** ubhayehi desanāpamāṇehi vipannā virahitā ubhayavipannā, adesitavattukā pamāṇāṭikkantāti attho. **Tasminti** dvārabandhe vā vātapāne vā. **Lepo na ghaṭṭiyatīti** pubbe dinnalepo dvārabandhena vā vātapānena vā saddhim na ghaṭṭiyati, ekābaddham hutvā na tiṭṭhatīti vuttam hoti. **Tanti** dvārabandham vā vātapānam vā parāmasati. **Paṭhamamevāti** lepakiccassa niṭṭhitattā dvārabandhavātapānānam ṭhapanato pubbeyeve, lepassa niṭṭhitakkhaṇeyevāti adhippāyo. “Bhikkhu kuṭim karoti desitavattukam pamāṇikam sārāmbham saparikkamanam, āpatti dukkaṭassa. Bhikkhu kuṭim karoti desitavattukam pamāṇikam anārambham aparikkamanam, āpatti dukkaṭassā”ti³ padabhājanīyam vuttattā “**kevalam sārāmbhāyā**”ti-ādi vuttam. **Vippakatanti** anīṭṭhitam. **Aññassa dadato cāti** aññassa puggalassa vā saṅghassa vā dadato ca. **Guhā** nāma iṭṭhakaguhā vā silāguhā vā dāruguhā vā bhūmiguhā vā. **Tiṇakuṭi** nāma sattabhūmikopi pāsādo tiṇacchadano “tiṇakuṭikā”ti vuccati. **Aññassāti** ācariyassa vā upajjhāyassa vā saṅghassa vā. **Vāsāgāram ṭhapetvāti**⁴ attano vasanatthāya vāsāgāram ṭhapetvā. **Uposathāgārādīsūti** ettha ādisaddena jantāgharabhojanasālā-aggisālānam gahaṇam. **Heṭṭhimapamāṇasambhavoti** catuhatthavittihīṇatā. **Adesāpetvā karototi** vatthum adesāpetvā pamāṇāṭikkantam, pamāṇayuttam vā karoto. Ettha ca vatthuno adesāpanam **akiriya**. Kuṭikaraṇam **kiriya**.

Kuṭikārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 225 piṭṭhe.

3. Vi 1. 228 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 157 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 2. 159 piṭṭhe.

7. Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā

Mahantaṃ lāti gaṇhātīti **mahallako**, taṃ mahallakaṃ. Yo ca yaṃ gaṇhāti, so tassa atthīti āha “**mahantabhāvo etassa atthīti mahallako**”ti. So ca mahantabhāvo kena, kuto cāti āha “**sasāmikabhāvenā**”ti-ādi. Na kevalaṃ sasāmikabhāvenevāti āha “**yasmā vā**”ti-ādi. Yadi evaṃ atha kasmā “mahallako nāma vihāro sasāmiko vuccatī”ti ettakameva padabhājene¹ vuttanti āha “**yasmā panā**”ti-ādi. Viharanti etthāti **vihāro**, āvāso. Mātikāyaṃ **bhikkhū vā anabhineyyāti** ettha **vā**-saddo “ayaṃ vā so mahānāgo”ti-ādīsu viya avadhāraṇattho.

Kosambiyanti² evaṃnāmake nagare. Tassa kira nagarassa ārāmapokkharāṇi-ādīsu tesu tesu ṭhānesu kosambarukkhāva ussannā ahesuṃ, tasmā taṃ “kosambī”ti saṅkhaṃ gacchati. “Kusumbassa nāma isino assamato avidūre māpītattā”ti eke. **Channattheraṃ ārabbhāti** yo abhinikkhamaṇakāle saddhiṃ nikkhanto, yassa ca satthārā parinibbānakāle brahmadaṇḍo³ āṇatto, taṃ channattheraṃ ārabbhā. **Cetiyarukkanti**² cittikataṭṭhena **cetiyam**, pūjārahānaṃ devaṭṭhānānametaṃ adhivacanaṃ, “cetiyam”ti sammataṃ rukkhaṃ **cetiyarukkhaṃ**. Vatthuno adesaṇāya āpajjanato “**akiriyamattato samuṭṭhānabhāvo**”ti vuttaṃ. **Mattasaddena** kiriyato samuṭṭhānataṃ paṭikkhipati. Keci pana “vatthu-adesaṇāya, kuṭikaraṇena ca samuṭṭhānato kiriyākiriyato samuṭṭhātī”ti vadanti. Pamāṇaniyamābhāvova viseso.

Vihārakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā

Dūsiyatīti **duṭṭho**, dūseti paraṃ vināsetīti **doso**. Tenāha “**dūsito cevā**”ti-ādi. Idāni “dūsito ceva dūsako ca”ti

1. Vi 1. 237 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 338 piṭṭhe.

3. Vi 4. 487 piṭṭhe.

iminā saṅkhepena vuttamevatthaṃ vitthāretvā dassetuṃ “**uppanne hi dose**”ti-ādimāha. **Pakatibhāvaṃ jahāpitoti**¹ sommabhāvaṃ jahāpitoti attho, vikāramāpāditoti vuttaṃ hoti. **Ākārānānātenāti** dūsitākārassa ceva dūsakākārassa cāti imesaṃ dvinnaṃ ākārānaṃ nānābhāvena. **Nappatitoti** pītisukhādīhi na abhigato anupagato, na upagatoti attho. Yo ca pītisukhādīhi anupagato, so tehi vajjito nāma hotīti āha “**pītisukhādīhi vivajjito**”ti. Yo ca tehi vajjito, na so tehi abhisāto nāma hotīti āha “**na abhisāto**”ti, pītisukhādīhi na patthaṭoti attho. Nāssa mūlanti **amūlakam**. Tam pana amūlakattaṃ yasmā codakavasena adhippetam, na cuditakavasena, tasmā tadatthaṃ dassetuṃ “**yaṃ codakenā**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **yanti** pārājikaṃ. **Etanti** cuditakassa āpannānāpannattaṃ. **Idhāti** imasmiṃ sikkhāpade.

Idāni attanā vuttameva diṭṭhādīhi vivarituṃ “**ettha cā**”ti-ādi vuttaṃ. **Tathevāti** “pasādasotena vā dibbasotena vā”ti imamatthaṃ atidisati. **Parisaṅkitaṃ**² pana tividdhaṃ diṭṭhapaṛisaṅkitaṃ, sutapaṛisaṅkitaṃ, mutapaṛisaṅkitaṃ. Tattha bhikkhuṅca mātugāmaṅca tathārūpe ṭhāne disvā “addhā imehi katan”ti vā “karissanti”ti vā paṛisaṅkitaṃ, idaṃ **diṭṭhapaṛisaṅkitaṃ** nāma. Andha kāre vā paṭicchannokāse vā bhikkhussa ca mātugāmassa ca vacanaṃ sutvā dutiyassa atthibhāvaṃ ajānato pubbe vuttanayena paṛisaṅkitaṃ, idaṃ **sutapaṛisaṅkitaṃ** nāma. Dhuttehi itthīhi saddhiṃ paccantavihāre maṇḍape vā sālādīsu vā pupphagandhamāmsasurādīni anubhavivā gataṭṭhānaṃ disvā “kena nu kho idaṃ katan”ti vīmaṃsantena tatra kenaci bhikkhunā gandhādīhi pūjā katā hoti, bhesajjattāya ariṭṭhaṃ vā pītaṃ, so tassa gandhaṃ ghāyivā “ayam so bhavissati”ti paṛisaṅkitaṃ, idaṃ **mutapaṛisaṅkitaṃ** nāma. Evaṃ tividdhassa paṛisaṅkitaṃ abhāvo **apaṛisaṅkitaṃ**. Tenāha “**diṭṭhasutamutavasena cetasā apaṛisaṅkitaṃ**”ti. Taṅca panetaṃ diṭṭhādikaṃ na kevalaṃ attanovāti āha “**attano vā parassa vā**”ti. Yasmā “tvaṃ paṇḍako”ti-ādivacanaṃ apī codayato āpattiyeva, tasmā “**bhikkhuno anurūpesu ekūnavīsatiyā aññatarenā**”ti vuttaṃ. Yadi evaṃ atha kasmā

1. Sārattha-Ṭī 2. 347 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭī 2. 171 piṭṭhe.

padabhājane “pārājikena dhammenāti catunnaṃ aññatarenā”¹ vuttanti āha “**padabhājane panā**”ti-ādi. Upasagganipātānaṃ vācakasaddasanniṭṭhāne tadatthajotanabhāvena pavattanato “**dhamseyyā**”ti vuttaṃ. **Dhamsanañcetha** abhibhavanam. Tenāha “**abhibhaveyyā**”ti. “**Tvaṃ methunaṃ dhammaṃ paṭisevī**”ti-**ādinā nayena pavattā**”ti “tvaṃ methunaṃ dhammaṃ paṭisevi, adinnaṃ ādiyi, manussaṃ ghātayittha, abhūtaṃ ārocayittā”ti evaṃ pavattā. Ettha ca “assamaṇosī”ti avandanakāraṇassa avuttattā antimavatthum ajjhāpanno na vanditabbo”ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ avandiyesu antimavatthum ajjhāpannassa avuttattā, “pacchā upasampanna pure upasampanno vandiyo”² vuttattā ca. Idaṃ pana attanā vattabbaṃ dassetuṃ vuttaṃ.

Samīpeti dvādasahatthapamāṇe padese. Sikkhāpaccakkhānameva hi hatthamuddāya sīsaṃ na eti, idaṃ pana anuddhamānaṃ, abhūtarocanaṃ etiyeva. Tenāha “**hatthamuddāya eva vā**”ti. **Brahmacariyāti** brahmaṃ seṭṭhaṃ pasatthaṃ cariyanti **brahmacariyaṃ**, brūhmūnaṃ vā seṭṭhānaṃ buddhapacceka buddha-ariyasāvakaṇānaṃ, brahmānaṃ cariyanti **brahmacariyaṃ**, tamhā brahmacariyā. Tenāha “**seṭṭhacariyā**”ti. **Sādhu vatassa** ekantena bhaddakaṃ bhaveyya. “Tajjanīyakammādisattavidhampi kammaṃ karissāmā”ti āpattiyā codentassa adhippāyo **kammādhippāyo**. “Āpattito vuṭṭhāpessāmā”ti adhippāyo **vuṭṭhānādhippāyo**. **Anuvijjanādhippāyoti** vīmaṃsanādhippāyo, upaparikkhādhippāyo. **Anuvijjakenāti** saṅghamajjhe otiṇṇaṃ adhikaraṇaṃ vinicchinituṃ nisinnena vinayadharena. **Kim te diṭṭhanti** tayā kim diṭṭhaṃ, paṭhamaṃ pārājikaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho, dutiyaṃ tatiyaṃ catutthaṃ parājikaṃ āpajjanto diṭṭhoti vuttaṃ hoti. **Ādisaddena** “kinti te diṭṭhaṃ, kadā te diṭṭhaṃ, kattha te diṭṭhan”ti imaṃ nayaṃ saṅgaṇhāti.

Samanatthāya pavattamānehi samathehi adhikātabbanti **adhikaraṇaṃ**. Yathā hi samanavasena samathānaṃ vivādādīsu adhikatabhāvo, evaṃ vivādādīnaṃ tehi adhikattabbatāti. Tenāha “**samathehi adhikaraṇīyabhāvenā**”ti-ādi. Iminā hi adhikaraṇasaddassa kammaśādhanaṭā vuttā. **Adhikaraṇanti** vivādādhikaraṇaṃ anuvādādhikaraṇaṃ āpattādhikaraṇaṃ kiccādhikaraṇanti catubbidhaṃ adhikaraṇaṃ. Vivādādīni adhikaraṇāni samenti

1. Vi 1. 250 piṭṭhe.

2. Vi 5. 358 piṭṭhe.

vūpasamentīti **samathā**, sammukhāvinayādayo. Atha vā adhikārīyanti etthāti **adhikaraṇaṃ**. Ke adhikārīyanti? Samathā. Kathaṃ adhikārīyanti?

Samanavasena. Adhikaraṇaṃ samenti vūpasamentītipi **samathā**ti evampettha attho daṭṭhabbo. Āpattādhikaraṇaṃ ṭhapetvā sesādhikaraṇehi codanāya abhāvato “**idha pana pārājikasaṅkhātaṃ āpattādhikaraṇameva adhippetan**”ti vuttaṃ. Āpattiyeva adhikaraṇaṃ **āpattādhikaraṇaṃ**.

Anuddhaṃsitakkaṇeyeva saṅghādiseso, so ce taṅkkaṇeyeva jānātīti adhippāyo.

Mettiyabhūmajaketi mettiyañca bhūmajakañca. Chabbaggiyānaṃ aggapurisā etc. **Suddhaṃ vā**ti pārājikamanāpannaṃ vā. “**Sace so taṅkkaṇeyeva jānātī**”ti iminā āvajjanasamayamāha. Taṅkkaṇeyeva jānanaṃ nāma dukkaraṃ, samayena āvajjitvā ñāte pana ñātameva hoti. Pacchā ce jānātī, sīsaṃ na eti. Sikkhāpaccakkhāna-abhūtārocanaduṭṭhullavācā-attakāmaduṭṭhadosaḥbhūtārocanasikkhāpadānīti sabbāneva hi imāni ekaparicchedāni. Yasmā pana parammukhā sattahipi āpattikkhandhehi vadato dukkaṭameva, tasmā “**parammukhā codentassa pana sīsaṃ na eti**”ti vuttaṃ. **Vuttanayāpattiyoti**¹ “vācāya vācāyā”ti-ādinā vuttanayā saṅghādisesadukkaṭāpattiyō. **Tathevā**ti vācāya vācāyeva. **Vadantassā**ti sattahipi āpattikkhandhehi upasampannaṃ sammukhā vadantassa. **Vuttanayenevā**ti vācāya vācāyeva. Okāsaṃ kāretvā upasampannaṃ sammukhā vadantassa vācāya vācāya pācittiyanti āha “**okāsaṃ kāretvā vadantassa pācittiyamevā**”ti. **Evasaddena** dukkaṭaṃ nivattīyati. Asammukhā sattahipi āpattikkhandhehi vadantassa dukkaṭaṃ. **Sattavidhampi kammanti** tajjanīyaṃ, niyaṃ, pabbājanīyaṃ, paṭisāraṇīyaṃ, tividhañca ukkhepanīyanti sattavidhampi kammaṃ.

Uposathaṃ vā pavāraṇaṃ vā ṭhapentassa ca okāsakammaṃ natthīti ettha uposathato pure vā pacchā vā ṭhapitopi aṭṭhapito hoti. Khetta ṭhapito pana ṭhapito hoti, tasmā “suṇātu me bhante saṅgho, ajjuposatho pannaraso, yadi saṅghassa pattakallaṃ saṅgho uposathaṃ kareyyā”ti² ettha yāva rekāraṃ bhaṇāti, tāva ṭhapetabbo, idaṃ khettaṃ. **Yya-kāre** pana vutte ṭhapentena pacchā ṭhapito nāma

1. Vuttanayena āpattiyō (Kaṅkhāyojanāmahāṭīkāyaṃ)

2. Mātikāpāḷi 1 piṭṭhe.

hoti. “Suṇātu me”ti anāraddhe ṭhapentena pure ṭhapito hoti. Pavāraṇāṭṭhapanaṃ pana sabbasaṅgāhikaṃ, puggalikañcāti duvidhaṃ. Tattha sabbasaṅgāhike “suṇātu me bhante saṅgho -pa- saṅgho tevācikaṃ pavāreyyā”ti **su-kāro** yāva **re-kāro**, tāva apariyositāva hoti pavāraṇā, etthantare ekapadepe ṭhapentena ṭhapitā hoti pavāraṇā. **Yya-kāre** pana patte pariyositāva hoti, tasmā tato paṭṭhāya ṭhapentena aṭṭhapitā hoti. Puggalikaṭṭhapane pana “saṅghaṃ bhante pavāremi -pa-. Tatiyampi bhante saṅghaṃ pavāremi diṭṭhena vā -pa-. Passanto paṭī”ti¹ **saṃ-kāro** yāva ayam sabbapacchimo **ṭi-kāro**, tāva apariyositāva hoti pavāraṇā, etthantare ekapadepe ṭhapentena ṭhapitā hoti pavāraṇā. “Karissāmī”ti vutte pana pariyositā hoti, tasmā “karissāmī”ti etasmiṃ pade sampatte ṭhapitāpi aṭṭhapitā hoti. Eseva nayo dnevācika-ekavācikasamānavassikāsu. Etāsupi hi **ṭikārāvasānaṃ**eva ṭhapanakkhattanti. Tenāha “**ṭhapanakkhattaṃ pana jānitabban**”ti. **Osate vatthusminti** codakena attanā vattabbe saṅghamajjhe udāhaṭe. **Idaṅca idaṅca karotīti** pāṇātipātaṃ, adinnādānaṅca karoti, jātarūparajataṅca paṭiggaṇhāti. **Asuko ca asuko ca assamaṇo, anupāsakoti** akkosādhippāyena parammukhā vadantassa dukkaṭaṃ, sammukhā vadantassa pana pācittiyameva. Tenāha “**sace pana odissa niyametvā**”ti-ādi. **Saṅkhyupagamananti** vohārūpagamaṃ.

Duṭṭhadosasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā

Aññabhāgassāti aññakoṭṭhāsassa, yaṃ codetukāmo, tassa jāti-ādito aññassa tiracchānajāti-ādikoṭṭhāsassāti vuttaṃ hoti. **Idanti** napuṃsakaniddesena chagalakādīṃ niddisati, ayam chagalakādīkoti attho, adhikaraṇasaddāpekkhāya vā napuṃsakaniddeso, idaṃ chagalakādīsāṅkhātāṃ adhikaraṇanti vuttaṃ hoti. **Aññabhāgo vāti** tiracchānajāti-ādibhedo añño koṭṭhāso vā. **Assāti**

1. Vi 3. 223 piṭṭhe.

chagalakādikassa. **Aññabhāgiyaṃ** chagalakādi. Ettha ca “aññabhāgasambandhi aññabhāgiyaṃ”ti paṭhamaviggahassa attho, “aññabhāgavantarṃ aññabhāgiyaṃ”ti dutiyaviggahassa. Tḥapetvā pana tiracchānajāti-ādikaṃ paramatthato visuṃ chagalakādike asatipi “paṭimāya sarīran”ti-ādīsu viya abhedepi bhedakappanāya pavattalokavohāravasena “**aññabhāgassa idanṃ, aññabhāgo vā assa atthī**”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Adhikarīyati etthāti **adhikaraṇaṃ**. Tenāha “**ādhāro veditabbo**”ti. Ādharīyati asminti **ādhāro**, patiṭṭhānaṃ. Tenāha “**vatthu adhiṭṭhānanti vuttaṃ hotī**”ti.

Idāni “aññabhāgassa idanṃ”ti-ādinā saṅkhepena vuttamevatthaṃ kevalaṃ nayadassanattaṃ aṭṭhuppattiyaṃ āgatameva gahetvā vibhajanto “**yo hi so**”ti-ādimāha. Tena nanu anāgate evaṃ codentānaṃ pāpabhikkhūnaṃ lesokāsapidahanattaṃ idanṃ sikkhāpadaṃ paññattaṃ, na pana mettiyabhūmajānaṃ. Tesāṃ hi ādikammikattā anāpatti, tasmā sāmāññena attho vibhajitabbo. Na pana “yo hi so aṭṭhuppattiyaṃ dabbo mallaputto”ti-ādinā visesenāti edisī codanā anavakāsāti daṭṭhabbaṃ. **Hīti** kāraṇatthe nipāto, yasmāti vuttaṃ hoti. **Aṭṭhuppattiyanti** atthassa uppatti atthuppatti, atthuppattiyeva **aṭṭhuppatti**, tassaṃ aṭṭhuppattiyaṃ, sikkhāpadassa nidāneti vuttaṃ hoti. **Chagalakoti** setachagalako. **Soti** chagalako. Imassa pana “hotī”ti iminā sambandho. **Aññassa -pa- chagalakabhāvassa cāti** “tiracchānajātiyā ceva chagalakabhāvassa cā”ti saṅkhātassa aññassa bhāgassa koṭṭhāsassa, pakkhassāti attho.

Kutoyamañño, yato “aññassa bhāgassā”ti vuttanti āha “**yvāyaṃ -pa-tato**”ti. Tattha **manussajāti ceva bhikkhubhāvo cāti** yo yaṃ bhāgo koṭṭhāso pakkhoti sambandho, “manussajāti ceva bhikkhubhāvo cā”ti saṅkhāto yo yaṃ bhāgo koṭṭhāso pakkhoti attho. **Tatoti** “manussajāti ceva bhikkhubhāvo cā”ti bhāgato. **So vā aññabhāgoti** yathāvuttatiracchānajāti chagalakabhāvasaṅkhāto so aññabhāgo vā. **Assāti** chagalakassa. **Atthīti** upalabbhati. **Tasmāti** yasmā aññabhāgassa chagalako hoti, yasmā ca so vā aññabhāgo

assa atthi, tasmā. **Aññabhāgiyasaṅkhyam labhatī**ti ettha “so yvāyan”ti idha **so-saddameva ānetvā so aññabhāgiyasaṅkhyam labhatī**ti yojetabbam, “so”ti vā pāṭhaseso daṭṭhabbo. **Ca-saddo samuccayattho**. So pana adhikaraṇasaddato param daṭṭhabbo, “adhikaraṇan”ti ca veditabboti. **Tesanti** mettiyabhūmajānam. **Imam mayam dabbam mallaputtam nāma karomā**ti chagalakam ajikāya vipaṭṭipajjantam disvā “mayam āvuso imam chagalakam dabbam mallaputtam nāma karomā”ti vadantānam. **Nāmakaraṇasaññāyā**ti nāmakaraṇasaṅkhātāya saññāya. Etthāpi “yo so”ti-ādikam ānetvā tassā nāmakaraṇasaññāya yo so aṭṭhuppattiyam “dabbo mallaputto nāmā”ti chagalako vutto, so yasmā ādhāro vatthu adhiṭṭhānanti yojetabbam.

Idāni kathametam viññāyati “adhikaraṇan”ti cettha ādhāro veditabbo, na vivādādhikaraṇādīsu aññataranti anuyogam sandhāyāha “**tamñhi sandhāyā**”ti-ādi. Tattha **tanti** tassā nāmakaraṇasaññāya adhiṭṭhānabhūtam chagalakam paccāmasati. Vivādādhikaraṇādīsu aññataram sandhāya na vuttanti sambandho. Tattha kāraṇam pucchati “**kasmā**”ti. Kāraṇamāha “**asambhavato**”ti. Idāni tameva asambhavam pākaṭam katvā dassetum “**na hī**”ti-ādi vuttam. Na hi upādiyimsūti sambandho. **Upādiyimsūti** gaṇhimsu. Kim catunnam adhikaraṇānampi lesa atthi, yenevam vuttanti āha “**na ca catunnam adhikaraṇānan**”ti-ādi. Idāni tameva samatthetum “**jātilesādayo hī**”ti-ādi vuttam. Tattha jātiyeva lesa **jātileso**. **Ādisaddena nāmalesādīnam gahaṇam**. Hoti cettha—

“Lesā jātināmagotta-liṅgāpattivasāpi ca.

Pattacīvarupajjhāyā-cariyāvāsavasā dasā”ti.

Āpattileso nāma lahukam āpattim āpajjanto diṭṭho hoti. Tañce pārājikena codeti “assamaṇosi, asakyaputtiyosī”ti, āpatti vācāya vācāya saṃghādisesassāti¹ evam āpattilesampi puggalasmim yeva āropetvā vuttatā “**puggalānamyeva lesā vuttā**”ti

1. Vi 1. 259 piṭṭhe.

vuttaṃ. **Taṅca “dabbo mallaputto”ti nāmantī** mettiyabhūmajakehi chagalakassa kataṃ taṃ “dabbo mallaputto”ti nāmaṅca. Evaṃ asambhavaṃ dassetvā idāni imināva paṣaṅgena desalesasaddānaṃ atthaṃ saṃvaṇṇetum “**ettha cā**”ti-ādimāha. **Etthāti** etesu dvīsu desalesesu. **Deso** nāma jāti-ādibhedo vohāro. Tenāha “**jāti-ādīsū**”ti-ādi. **Aññampi vatthuntī** yasmim vatthusmim patiṭṭhitam, taṃ muñcivā aññampi vatthum. Kathaṃ silissatīti āha “**vohāramattenevā**”ti-ādi, vohāramatteneva, na tu atthatoti adhippāyo. “**Īsakaṃ alliyatī**”ti iminā “leso”ti lisa allībhāveti imassa rūpanti dasseti. Kiñcāpi desalesānaṃ vuttanayena byañjanato nānākaraṇaṃ atthi, atthato pana natthīti āha “**jāti-ādīnaṃyeva aññatarakoṭṭhāsassetam adhivacanam**”ti.

Yadi pana nāmakaraṇasaññāya ādhārabhūtaṃ chagalakaṃ sandhāya “aññabhāgiyassa adhikaraṇassā”ti vuttaṃ, atha kasmā padabhājane taṃ avibhajivā “aññabhāgiyassa adhikaraṇassatī āpattaññabhāgiyaṃ vā hoti adhikaraṇaññabhāgiyaṃ vā”ti-ādi¹ vuttanti āha “**padabhājane panā**”ti-ādi. **Tanti** ādhārasaṅkhātāṃ adhikaraṇaṃ. **Āvibhūtaṃ** pākātaṃ. **Atthuddhāravasenāti** tena vattabba-atthānaṃ uddhāraṇavasena. Nanu ca “atthamattaṃ pati saddā abhinivisanti”ti na ekena saddena anekatthā abhidhīyantīti? Saccametam saddavisesa apekkhite, tesam tesam pana atthānaṃ adhikaraṇasaddavacanīyatāsāmaññaṃ upādāya vuccamāno ayaṃ vicāro adhikaraṇasaddassa atthuddhāroti vutto. Tenevāha “**adhikaraṇanti vacanasāmaññato atthuddhāravasena pavattāni cattāri adhikaraṇāni**”ti. **Aññabhāgiyatāti** aññapakkhiyatā. **Tabbhāgiyatāti** tappakkhiyatā. **Apākāṭā** padabhājanato aññatra dassitaṭṭhānābhāvato. **Avasāne āpattaññabhāgiyena codanañcāti** “bhikkhu saṃghādisesaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho hoti, saṃghādisese saṃghādisesadiṭṭhi hoti, tañce pārājikena codetī”ti-ādicodanaṃ sandhāya vuttaṃ “**adhikaraṇaññabhāgiyaṃ**”ti. Ekamekaṃ hi adhikaraṇaṃ itaresaṃ tiṇṇaṃ tiṇṇaṃ aññabhāgiyaṃ aññapakkhiyaṃ aññakoṭṭhāsiyaṃ hoti vatthuvisabhāgattā.

---

1. Vi 1. 257 piṭṭhe.

Ādisaddena “kathaṃ adhikaraṇaṃ adhikaraṇassa aññabhāgiyaṃ”ti-ādiko padavibhāgo saṅgahito.

Kiñci desaṃ lesamattaṃupādāyāti ettha yaṃ vattabbaṃ, tassāpi asambhavadassanappasaṅgena heṭṭhā vuttattā “**sesā vinicchayakathā aṭṭhamevuttasadisāyevā**”ti vuttaṃ. Tattha **sesā vinicchayakathā**ti “pārājikenāti bhikkhuno anurūpesu ekūnavīsatiyā aññatarenā”ti-ādika¹ vinicchayakathā. **Vuttasadisāyevāti** ettha imasmiṃ sikkhāpade yā vattabbā, tena sikkhāpadena sādharmaṇabhūtā sā vuttasadisāyevāti adhippetā, na asādharmaṇabhūtā apubbavaṇṇanāya adhippetattā. Tenevāha “**ayaṃ paṇā**”ti-ādi. Purimasmiṃ sikkhāpadepi tathāsaññino anāpattikattā “**idha cā**”ti vuttaṃ. **Tathāsaññinopīti** “pārājikaṃyeva ayaṃ āpanno”ti evaṃsaññinopi. **Itisaddo ādi-attho vā pakārattho vā.** Tena² kenaci bhikkhunā añño koci khattiyajātiko pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho hoti, atha so aññaṃ attano verim khattiyajātikaṃ bhikkhum passivā taṃ khattiyajātilesaṃ gahetvā evaṃ codeti “khattiyō māyā diṭṭho pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpajjanto, tvaṃ khattiyō pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpannosi, atha vā tvaṃ kho khattiyō, na añño, pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpannosi, assamaṇosi, asakyaputtiyosi, natthi tayā saddhiṃ uposatho vā pavāraṇā vā saṃghakammaṃ vā”ti, āpatti vācāya vācāya saṃghādisesassa. Ettha ca tesāṃ khattiyānaṃ aññamaññaṃ asadisassa tassa tassa dīghādino vā diṭṭhādino vā vasena aññabhāgiyatā, khattiyajātīpaññattiyā ādhārasena adhikaraṇatā ca veditabbā. Esa nayo nāmalesādīsipi.

Āpattilese pana kenaci bhikkhunā koci bhikkhu lahukaṃ āpattim āpajjanto diṭṭho hoti, so cetāṃ bhikkhum pārājikena codeti, āpatti vācāya vācāya saṃghādisesassa. Yadi evaṃ kathaṃ aññabhāgiyaṃ adhikaraṇaṃ hotīti? Yaṃ hi so lahukaṃ āpattim āpanno, taṃ pārājikkassa aññabhāgiyaṃ adhikaraṇaṃ, tassa pana aññabhāgiyassa adhikaraṇassa lesa nāma. Yo so sabbakhattiyānaṃ sādharmaṇo khattiyabhāvo viya sabbāpattīnaṃ sādharmaṇo āpattibhāvo. Eteneva

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 137 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 186 piṭṭhe.

upāyena “kenaci bhikkhunā koci bhikkhu saṅghādisesaṃ ajjhāpajjanto diṭṭho hotī”ti-ādikaṃ visesaṃ saṅgaṇhāti.

Aññabhāgiyasikkhaṃ yo, neva sikkhati yuttito.
Gacche vinayaviññūhi, aññabhāgiyataṃva so¹.

Aññabhāgiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Saṅghabhedasikkhāpadavaṇṇanā

Sahitassāti kāyacittehi ekībhūtassa. Tenāha “cittena ca sarīrena ca aviyuttassāti attho”ti. Assāti “samaggassā”ti padassa. **Samānasamvāsakoti** samāno ekūposathādibhedo samvāso assāti samānasamvāsako, laddhinānāsamvāsakena vā kammanānāsamvāsakena vā virahito. **Kāyasāmaggidānatoti** kāyena, kāyassa vā sāmaggiyā sahitabhāvassa dānato, tesu tesu saṅghakammesu hatthapāsūpagamanatoti vuttaṃ hoti. **Katham nāmāyaṃ bhijjeyyāti** ayaṃ saṅgho kena nu kho upāyena vago bhaveyya. **Vāyameyyāti** ussāhaṃ kareyya, pakkhaṃ pariyeseyya, gaṇaṃ bandheyyāti vuttaṃ hoti. Attano phalaṃ karotīti **karaṇaṃ**, yaṃ kiñci kārāṇaṃ, adhikaṃ karaṇanti **adhikaraṇaṃ**, visesakārāṇaṃ, visesakārāṇaṃca saṅghabhedassāti vuttaṃ “**bhedanassā**”ti-ādi. **Bhedakaravatthivasena aṭṭhārasavidhanti**—

“Idhupāli bhikkhū adhammaṃ ‘dhammo’ti dīpenti, dhammaṃ ‘adhammo’ti dīpenti. Avinayaṃ ‘vinayo’ti dīpenti, vinayaṃ ‘avinayo’ti dīpenti. Abhāsitaṃ alapitaṃ tathāgatena ‘bhāsitaṃ lapitaṃ tathāgatena’ti dīpenti, bhāsitaṃ lapitaṃ tathāgatena ‘abhāsitaṃ alapitaṃ tathāgatena’ti dīpenti. Anāciṇṇaṃ tathāgatena ‘āciṇṇaṃ tathāgatena’ti dīpenti, āciṇṇaṃ tathāgatena ‘anāciṇṇaṃ tathāgatena’ti dīpenti. Apaññattaṃ tathāgatena ‘paññattaṃ tathāgatena’ti dīpenti, paññattaṃ

---

1. Vajira-Ṭī 214 piṭṭhe, Kaṅkhāvitarāṇīṭīkāya imasmim sikkhāpadepi.

tathāgatena ‘apaññattam tathāgatenā’ti dīpenti. Anāpattim ‘āpattī’ti dīpenti, āpattim ‘anāpattī’ti dīpenti. Lahukam āpattim ‘garukā āpattī’ti dīpenti, garukam āpattim ‘lahukā āpattī’ti dīpenti. Sāvasesam āpattim ‘anavasesā āpattī’ti dīpenti, anavasesam āpattim ‘sāvasesā āpattī’ti dīpenti. Duṭṭhullam āpattim ‘aduṭṭhullā āpattī’ti dīpenti, aduṭṭhullam āpattim ‘duṭṭhullā āpattī’ti dīpenti”ti¹—

Evam **kammakkhandhake** vuttānam aṭṭhārasannaṃ bhedakaraṇānam vasena aṭṭhārasavidham. Kāraṇam hi tadāyattavuttitāya phalam ettha vasatīti “**vatthū**”ti vuccati. Honti cettha—

“Dhammavinayabhāsita-cinṇapaññattikā dukā.

Āpattilahuduṭṭhulla-sāvasesadukāni ca.

Etāna’ṭṭhārasa ‘bheda-karavatthū’ti vuccare.

Vipallāsagahitāni, vādamūlūpanissayā”ti.

Paggayhāti² paggahitam abhussitam pākaṭam katvā. **Tiṭṭheyyāti** yathāsamādinnaṃ, yathāpaggahitameva ca katvā accheyya. Yasmā pana evam paggaṇhatā, tiṭṭhatā ca tam dīpitañceva avinissaṭṭhañca hoti, tasmā “**dīpeyya ceva nappaṭinissajjeyya cā**”ti vuttaṃ. Kīva dūre sutvā gantvā avadantānam dukkaṭanti āha “**sabbantimena paricchedenā**”ti-ādi. **Pi**-saddo cettha aṭṭhānappayutto, tassa “**aḍḍhayojanamattan**”ti iminā sambandho veditabbo. Tattha “**aḍḍhayojanamattan**”ti iminā ekavihāre vattabbameva natthīti dīpeti. “**Gantvā**”ti iminā dūtam vā paṇṇam vā pesetvā vadatopi āpattimokkho natthi, sayameva pana gantvā “garuko kho āvuso saṃghabhedo, mā saṃghabhedāya parakkamī”ti² nivāretabboti dīpeti.

Samāgacchatūti ekībhavatu. Ekībhāvo ca samānaladdhivasena hotīti āha “**ekaladdhiko hotū**”ti. Ekā laddhigahaṇam assāti **ekaladdhiko**, ekadiṭṭhikoti attho. **Aññamaññasampattiyāti** aññamaññasassa samānadiṭṭhicittatāsāṅkhātāya sampattiyā. “Aññamaññasassa guṇalābhādikāya

1. Vi 4. 368 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 193 piṭṭhe.

sampattiya”ti keci. Asamaggo hi visum pātimokkham uddisati, bahisīmāyaṃ vā anupariveṇiyaṃ vāti na ekuddeso. Tenāha “**ekato pavattapātimokkhuddesoti attho**”ti. Appaṭinissajjato dukkaṭanti visum visum vadantānaṃ gaṇanāya dukkaṭaṃ. **Samanubhāsanakammaṃ kātābanti** yāvattatiyaṃ samanubhāsanakammaṃ kātābbaṃ, “suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu samaggassa saṃghassa bhedāya parakkamati”ti-ādinā padabhājane¹ vuttāhi ñatticatutthāhi tīhi samanubhāsanakammavācāhi kammaṃ kātābanti vuttaṃ hoti. “**Bhedāya parakkameyyā**”ti visum vuttattā bhedanasāmvattanikassa adhikaraṇassa samādāya paggaṇhanato pubbepi pakkhapariyesanādivasena saṃghabhedāya parakkamantassa samanubhāsanakammaṃ kātābanti veditabbaṃ. Paṭinissajjantassa anāpatti bhāvato “**soṭṭhibhāvo tassa bhikkhuno**”ti vuttaṃ.

Kiñcāpi bhikkhunī saṃghaṃ na bhindati, apica kho bhedāya parakkamatīti “**sādhāraṇapaññattī**”ti vuttaṃ. Saṃghādisesaṃ ajjhāpajantassa ñattiyā dukkaṭaṃ, dvīhi kammavācāhi thullaccayā ca paṭippassambhantīti āha “**samanubhāsanakamme**”ti-ādi. **Taṅca dukkaṭaṃ te ca thullaccayā paṭippassambhantīti** yaṅca ñattipariyosāne dukkaṭaṃ āpanno, ye ca dvīhi kammavācāhi thullaccaye, tā tissopi āpattiyo liṅgaparivattena asādhāraṇāpattiyo viya paṭippassambhanti. Sace paṇassa ñattipariyosāne lajjidhammo okkamati, saṃvaro uppajjati, taṃ paṭinissajjati, ñattiyā dukkaṭaṃ desetvā muccati. Atha taṃ na paṭinissajjati, bhedāya parakkamati ceva bhedanasāmvattanikaṃ adhikaraṇaṃ samādāya paggayha tiṭṭhati ca, ñattidukkaṭaṃ paṭippassambhati, paṭhamakammavācāya thullaccaye patiṭṭhāti. Esa nayo itarakammavācāyampi. Asamanubhāsiyamānassa appaṭinissajjantassāpi saṃghādisesena anāpatti. Paṭinissajjantassāpi ñattito pubbe vā ñattikkhaṇe vā ñattipariyosāne vā paṭhamāya vā anussāvanāya dutiyāya vā tatiyāya vā yāva **yya-kāraṃ** na sampāpuṇāti, tāva paṭinissajjantassa saṃghādisesena anāpatti. Tenāha “**asamanubhāsiyamānassa cā**”ti-ādi.

Ettha pana² “devadatto samaggassa saṃghassa bhedāya parakkami, tasmim vatthusmin”ti³ parivāre āgatattā devadatto ādikammiko, so ca

1. Vi 1. 266 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 195 piṭṭhe.

3. Vi 5. 9 piṭṭhe.

kho saṃghabhedāya parakkamanasseva, na appaṭinissajjanassa¹. Na hi tassa taṃ kammaṃ kataṃ. Kathamidam jānitabbanti ce? Suttato. Tathā hi “ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo pāpikāya diṭṭhiyā yāvatatiyaṃ samanubhāsanāya na paṭinissajji, tasmim vatthusmin”²ti² parivāre āgatattā ariṭṭhassa kammaṃ katanti paññāyati, na tathā devadattassa. Athāpissa katena bhavitabbanti koci attano rucimattena vadeyya, tathāpi appaṭinissajjane ādikammikassa anāpatti nāma natthi. Na hi paññattam sikkhāpadam vītikkamantassa aññatra odissa anuññātato anāpatti nāma dissati. Yampi ariṭṭhasikkhāpadassa padabhājane anāpattiyam “ādikammikassā”³ti potthakesu likhitam, tam pamādalikhitam, pamādalikhitabhāvo ca tassa “paṭhamam ariṭṭho bhikkhu codetabbo, codetvā sāretabbo, sāretvā āpattim āropetabbo”³ti evam kammakkhandhake³ āpattiropanato veditabbo.

Idha⁴ bhedāya parakkamane ādikammikassa devadattassa yasmā tam kammaṃ na kataṃ, tasmāssa āpattiyeva na jātā. Sikkhāpadam pana tam ārabha paññattanti katvā **“ādikammiko”**ti vutto. Iti āpattiyā abhāvato yevassa anāpatti vuttā. Sā panesā kiñcāpi “asamanubhāsiyamānassā”⁵ti imināva siddhā. Yasmā pana asamanubhāsiyamāno nāma yassa kevalam samanubhāsanam na karonti, so vuccati, na ādikammiko. Ayañca devadatto ādikammikoyeva. Tasmā “ādikammikassā”⁵ti⁵ vuttam. Eteneva upāyena ṭhapetvā ariṭṭhasikkhāpadam sabbasamanubhāsanāsu vinicchayo veditabbo. Kāyavācācittato samuṭṭhānato **samanubhāsanasamuṭṭhānam**. “Paṭinissajjāmī”⁶ti kāyavikāram vā vacībhedaṃ vā akarontasseva pana āpajjanato **akiriyam**. “Nappaṭinissajjāmī”⁷ti saññāya abhāvena mucchanato **saññāvimokkham**. “Nappaṭinissajjāmī”⁸ti jānanacitteneva **sacittakam**.

Saṃghabhedasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Parakkamantasseva, na appaṭinissajjantassa. Parakkamantoyeva, na appaṭinissajjanto (Ka)

2. Vi 5. 36 piṭṭhe. 3. Vi 4. 70 piṭṭhe. 4. Vi-Ṭṭha 2. 195 piṭṭhe. 5. Vi 1. 267 piṭṭhe.

11. Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā

Tassevāti bhedāya parakkamantasseva. **Khoti** nipātamattam. **Panāti** visese nipāto. Yam vacanam samaggepi vagge avayavabhūte karoti bhindati, tam kalahakāravacanam idha “vaggan”ti vuccatīti āha “**vaggam asāmaggipakkhiyavacanam vadantī**”ti. Asāmaggipakkhe bhavā **asāmaggipakkhiyā**, kalahakārakā, tesam vacanam **asāmaggipakkhiyavacanam**, asāmaggipakkhe vā bhavam vacanam **asāmaggipakkhiyavacanam**. “**Na hi saṅgho saṅghassa kammam karotī**”ti idam nigghavasena kattabbam kammam sandhāya vuttam, ubbāhikādikammam pana bahūnampi kātum vaṭṭatiyeva. **Dhammavādīti** bhūtavādī. **Vinayavādīti** vūpasamavādī. **Jānātīnoti** etthāpi “chandañca ruciñcā”ti idam ānetvā sambandhitabbam. Tenāha “**amhākam chandādīni jānātī**”ti. **Bhāsātīti** ettha “no”ti idam vibhattivipariṇāmena yujjati. Tenāha “**evam karomāti amhehi saddhim bhāsati**”ti. “**Etan**”ti iminā tassa kammam paccāmaṭṭhanti āha “**yam so karotī**”ti-ādi. **Soti** saṅghabhedāya parakkamanto. **Sametāyasmantānanti** ettha “cittan”ti ajjhāharibhabbanti āha “**āyasmantānam cittan**”ti. **Vuttasadisāyevāti** ettha yam vattabbam, tam heṭṭhā aññabhāgiyasikkhāpadaṭṭhakathāya vaṇṇanāyam¹ vuttameva.

Bhedānuvattakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā

Dukkheṇa vattabbo anusāsituṃ asakkuṇeyyo sabhāvo assāti **dubbacajātiko**, vilomabhāvī. Tenāha “**dubbacasabhāvo**”ti-ādi. **Vattum asakkuṇeyyoti** kismiñci vuccamāne asahanato ovaditum asakkuṇeyyo. Uddisīyatīti **uddeso**, pātimokkho, tasmim pariyāpannā antogadhā **uddesapariyāpannā**, tesu uddesapariyāpannesu. Tenāha “**uddese**”ti-ādi. Atha sabbāneva sikkhāpadāni katham pātimokkhuddesapariyāpannānīti āha “**yassa siyā āpatti, so āvikareyyā’ti evam saṅgahitattā**”ti. “**Yassa siyā āpatti**”ti

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 139 piṭṭhe.

iminā sabbāpi āpattiyo nidānuddese saṅgahitā eva honti. **Sikkhāpadesūti** adhisīlasikkhāya adhigamūpāyabhūtesu vinayapaññattisūti attho. So pana pākaṭoyevāti aṭṭhakathāyaṃ na vutto. **Pañcahi sahadhammikehīti** bhikkhubhikkhunisāmaṇerasāmaṇerisikkhamānāhi. **Sikkhitabbattāti** labbhamānavasena sikkhitabbattā. Tathā hi tehi yathāsakaṃ sikkhā sikkhīyati, na sabbā. **Buddhapaññattenāti** buddhena ṭhapitena, vihitenāti attho. Atha vā **sahadhammikenā** sakāraṇena vuccamānoti evamettha attho daṭṭhabbo. **Vacanāyāti** nissakke sampadānavacananti āha “**tato mama vacanato**”ti.

Dubbacasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā

Nagarassāpi gāmaṇḍasattā idha gāmaggaṇḍaneva nagarampi gahitanti āha “**nagarampi gāme antogadhamevā**”ti, vā-saddena vā anuttavikappatthena gahaṇanti evaṃ vuttaṃ. Ettha ca apākāraparikkhepo sāpaṇo **nigamo**¹, sapākārāpaṇaṃ **nagaram**, taṃtaṃviparīto **gāmoti** imesaṃ tiṇṇaṃ vireso daṭṭhabbo. **Kulāni dūsetīti** khattiyabrāhmaṇavessasuddavasena cattāri kulāni vikāraṃ āpādeti. Dūseto ca na asucikaddamādīhi dūseti, atha kho attano duppaṭṭipattiyā tesam pasādaṃ vināseti. Tenāha “**pupphadānādīsī**”ti-ādi. Tattha¹ haritvā vā harāpetvā vā pakkositvā vā pakkosāpetvā vā sayam vā upagatānaṃ yassa kassaci attano santakassa pupphassa kulasaṅgahatthāya dānaṃ **pupphadānaṃ**, taṃ ādi yesam te **pupphadānādayo**, tehi pupphadānādīhi. **Ādisaddena**² phaladānacūṇṇamattikādantakaṭṭhaveḷuvejjikājaṅghapesanikānaṃ gahaṇaṃ. **Saddham** vināsentoti tathā akarontesu aññesu pesalesu bhikkhūsu appasādaṃ adassanaṃ gamento. Pupphadānādīhi ca tehi katasāṅgahehi aññe pesale tathā akaronte te manussā issanti na allīyantīti so tesam pasādaṃ vināseti nāmāti daṭṭhabbaṃ. **Pāpakā samācārāti** buddhappaṭikuṭṭhattā lāmakā

1. Vi-Ṭṭha 2. 209 piṭṭhe.

2. Vi 1. 281 piṭṭhe.

samācārā. Te pana yasmā kulasaṅghatthaṃ mālāvaccharopanādayo idha adhippetā, tasmā “**mālāvaccharopanādayo**”ti vuttaṃ. Ārāmādīnamatthāya pana kappiyavohārādīhi ropāpanādikaṃ vaṭṭati. Tattha **mālāvacchanti** taruṇapuppharukkhaṃ. Taruṇakā hi puppharukkāpi pupphagacchāpi “mālāvacchā”tveva vuccanti, tassa ropanaṃ **mālāvaccharopanaṃ**, taṃ ādi yesaṃ te **mālāvaccharopanādayo**. **Ādisaddena** cettha ropāpanasiṅcanasiṅcāpana-ocinana-ocināpanaganthanaganthāpanānaṃ gahaṇaṃ.

Mātikāyaṃ **dissantīti** ye paccakkhato passanti, tehi dissanti. **Suyyantīti** ye parato suṇanti, tehi sotadvārena sutvā upadhārīyanti. **Duṭṭhānīti** dūsitāni. **Alaṃ te idha vā senāti** tava idha vāsena alaṃ, mā idha tava vāso hotūti attho. Vāraṇattho hi idha **alaṃ**-saddo. **Pabbājanīyakammakatoti** codetvā sāretvā āpattiṃ āropetvā “suṇātu me bhante saṅgho, ime assajipunabbasukā”ti-ādīnā padabhājane¹ vuttāya ñatticatutthakammavācāya katapabbājanīyakammo. **Yasmiṃ ca vihāre vasatīti** gāmato bahivihāramāha. **Neva tasmīṃ gāme -pa- carituṃ labhatīti** sacepi gāmo vā nigamo vā dvādasayojanaparamo hoti, tiyojanaparamo ca vihāro hoti, neva tasmīṃ gāme vā nigame vā piṇḍāya carituṃ labhati, na vihāre vasituṃ. Tasmīṃ vihāre vasantena sāmanta-gāme-pi piṇḍāya na caritabbaṃ, sāmantavihāre-pi vasantena tasmīṃ gāme piṇḍāya na caritabbaṃ. Sāmantavihāre vasantena pana sāmanta-gāme carituṃ vaṭṭati. **Āpajjitabbā āpattiyoti** kulasaṅghatthaṃ attano santakadāne dukkaṭaṃ, issaravatāya saṅghasantakadāne thullaccayaṃ, pasayha dāne pārājikanti imā āpattiyō. Mātikāyaṃ “**pakkamatāyasmā**”ti pabbājanīyakammakatassa vattavasena vuttaṃ. Ādimhi pana pabbājanīyakammavasena daṭṭhabbaṃ. **Assajipunabbasuketi** assajiñceva punabbasukaṇca.

Kuladūsakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 279 piṭṭhe.

Saṁghādisesanigamanavaṇṇanā

Paṭhamāpattikāti avayavena viggaho samudāyo samāsathoti āha “**paṭhamam āpatti etesanti paṭhamāpattikā**”ti. **Vītikkamanakkhaṇeyevā**ti vatthuvītikkamanakkhaṇeyeva. **Eva-kārena samanubhāsanakammakkaṇam** paṭikkhipati. Ahasa yattako paricchedo **yāvatiham**. Tenāha “**yattakāni ahāni**”ti. **Ahāni**ti ca divasāni attho.

Vatthivasena vāti asucimocanādivītikkamamattavasena vā. **Idanti** idam vītikkamam. **Nāmamattavasena vā ayam itthannāmā āpattī**ti “ayam saṁghādiseso nāma āpattī”ti evam vinā vatthum nāmavasena vā. **Mattasaddena** cettha vatthum paṭikkhipati. Potthakesu pana katthaci “nāmagottavasena vā”ti likhanti, tam na sundaram “ayam itthannāmā āpattī”ti vuttattā. Idāni nam kassaci na ārocessāmīti sambandho. **Dhuram nikkhipitvā**ti ārocane ussāham ṭhapetvā. Na kevalam vatthunāmavaseneva āpattisaññī hutvā chādentasseva, atha kho yopi evam ajānanto kevalam “āpattim chādemī”ti āpattisaññāya chādeti, tassapi channā hotīti veditabbam. Sace panettha anāpattisaññī vā hoti, aññāpattikkhandhasaññī vā vematiko vā hutvā “na dāni nam kassaci ārocessāmī”ti evam chādetukāmovā dhuram nikkhipitvā aruṇam uṭṭhāpeti, acchannāva hotīti ānetvā yojetabbam. Anāpatti¹ pana āpattisaññāyapi anāpattisaññāyapi chādentena acchāditāva hoti. Lahukam vā “garukā”ti garukam vā “lahukā”ti chādeti, alajjipakkhe tiṭṭhati, āpatti pana acchannā hoti. Garukam “lahukā”ti maññamāno deseti, neva desitā hoti nacchannā.

Pakato sabhāvabhūto attā assāti **pakatatto**, na kammehi vikatattoti attho. Tenāha “**anukkhittosamānasamvāsako**”ti. **Vuttanayenevā**ti “na dāni nam kassaci ārocessāmī”ti-ādinā vutteneva nayena. Atha “mayham saṁghena kammam katan”ti apakatattasaññī¹ hutvā chādeti, acchannāva hoti. Apakatattena pana pakatattasaññinā vā pakatattena apakatattasaññinā vā chāditāpi acchannāva hoti. Vuttampi cetam—

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 19 piṭṭhe.

“Āpajjati garukaṃ sāvasesaṃ,
Chādeti anādariyaṃ paṭicca.
Na bhikkhunī no ca phuseyya vajjaṃ,
Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti¹.

Ayaṃ hi pañho ukkhittakena kathito.

Dasasu antarāyesu yaṃ vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva. Sace pana yo bhīrukaḷāṭikāṭāya andhakāre amanussacaṇḍamigabhayena antarāyikasaññī hutvā chādeti, acchannāva hoti. Yassapi pabbatavihāre vasantassa kandaraṃ vā nadim vā atikkamitvā ārocetabbaṃ hoti, antarāmagge ca caṇḍavāla-amanussādibhayaṃ atthi, magge ajagarā nipajjanti, nadī pūrā hoti, etasmim satiyeva antarāye antarāyikasaññī hutvā chādeti, acchannāva hoti. Antarāyikassa pana antarāyikasaññāya vā anantarāyikasaññāya vā chādayato acchannāva.

Bhikkhunoti sabhāgassa bhikkhuno. Sacassa mukhe appamattako gaṇḍo vā hoti, hanukavāto vā vijjhati, danto vā rujjati, bhikkhā vā mandāladdhā hoti, tāvatakena pana neva vattum na sakkoti, na gantu. Apica kho “na sakkomi”ti saññī hoti, ayaṃ **pahu hutvā appahusaññī** nāma. Iminā chāditāpi acchādītā. Appahunā pana vattum vā gantum vā asamatthena pahusaññinā vā appahusaññinā vā chāditāpi acchādītāva.

Idaṃ uttānamevāti idaṃ aṅgadvayaṃ uttānatthameva. Sace pana “chādessāmi”ti dhuranikkhepaṃ katvā purebhatte vā pacchābhatte vā paṭhamayāmādīsu vā lajjidhammaṃ okkamati, anto-aruṇeyeva āroceti, ayaṃ **chādetukāmo na chādeti** nāma.

Yassa pana abhikkhuke ṭhāne vasantassa āpattim āpajjitvā sabhāgassa bhikkhuno āgamaṇaṃ āgamentaṃ vā, sabhāgassa santikaṃ vā gacchantassa aḍḍhamāsopi māsopi atikkamati, ayaṃ **nacchādetukāmo chādeti** nāma. Ayampi acchannāva hoti.

---

1. Vi 5. 379 piṭṭhe.

Yo pana āpannamattova aggiṃ akkantapuriso viya sahasā apakkamivā sabhāgaṭṭhānaṃ gantvā āvi karoti, ayaṃ **nacchādetukāmo na chādeti nāma. Sabhāgamattameva pamāṇanti** averisabhāgamattameva pamāṇaṃ. Averisabhāgassa hi santike ārocetabbaṃ. Yo pana visabhāgo hoti sutvā pakāsetukāmo, evarūpassa upajjhāyassapi santike na ārocetabbā. Tattha purebhattaṃ āpattiṃ āpanno hotu, pacchābhattaṃ vā divā vā rattim vā, yāva aruṇaṃ na uggacchati, tāva ārocetabbaṃ. Uddhaste¹ aruṇe paṭicchannā hoti, paṭicchādanapaccayā ca dukkaṭaṃ āpajjati. **Saṅkhepatoti** samāsato. Vitthārato pana **samantapāsādikāyaṃ**² vuttoti adhippāyo.

Akāma parivattabbanti appaṭikammakatāya āpattiyā saggamokkhāvaraṇabhāvato anicchantenāpi parivasitabbanti attho. Tenāha “**na kāmenā**”ti-ādi. **Parivāsaṃ samādāyāti** parivāsavattaṃ saṃghamajjhe samādiyivā. Yadi pi catubbidho parivāso appaṭicchannaparivāso, paṭicchannaparivāso, suddhantaparivāso, samodhānaparivāso, tathāpi appaṭicchannāparivāso idha na adhippetoti āha “**tattha paṭicchanna -pa-tividho parivāso**”ti. **Tatthāti** tasmim vākye. Paṭicchannāya āpattiyā sati dātabbo parivāso paṭicchannavisayatāya **paṭicchannaparivāso**. Suddhantato paṭṭhāya dātabbo parivāso **suddhantaparivāso**. Samodahitvā dātabbo parivāso **samodhānaparivāso**.

Idāni te tividheyeva parivāse sarūpato dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. **Hiti** yasmā. Ekāhaṃ paṭicchannā **ekāhappaṭicchannā**. **Vuttanayenāti** “āpatti ca hoti”ti-ādinā vuttana nayena. **Ekāhappaṭicchannanti** ettha itisaddo “iti vā, iti evarūpā visūkadassanā paṭivirato”ti-ādīsu³ viya ādi-attho. Tena “sohaṃ bhante saṃghaṃ ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisatṭhiyā ekāhappaṭicchannāya ekāhaparivāsaṃ yācāmi”ti imaṃ pāḷisesaṃ⁴ saṅgaṇhāti. **Evaṃ parivāsaṃ yācāpetvāti** evaṃ yāvatatiyaṃ yācāpetvā. **Khandhake āgatanayenāti** samuccayakkhandhake⁵ āgatanayena. **Tatoti**

1. Uggate (Ka), Vi-Ṭṭha 4. 20 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Vi-Ṭṭha 4. 21 piṭṭhe.

3. Dī 1. 6, 61 piṭṭhesu.

4. Vi 4. 108 piṭṭhe.

5. Vi 4. 104 piṭṭhe.

pakkhato paṭṭhāya. **Atirekapakkhappāṭicchannanti** pakkhassa atireko **atirekapakkho**, taṃ paṭicchannanti attho. **Tatoti** tiṃsatimadivasato paṭṭhāya. **Māsappaṭicchannanti** sattānaṃ āyuraṃ minanto viya siyati antaṃ karotīti **māso**, tiṃsarattindivo, taṃ paṭicchannanti attho. **Saṃvacchare punṇeti** taṃ taṃ sattaṃ, dhammappavattiṅca saṅgama vadanto viya sarati pavattatīti **saṃvaccharo**, dvādasa māsa, tasmim̐ paripunṇe.

Vatthukittanavasena vāti nāmena saha vatthukittanavasena vāti attho. Teneva hi upari “nāmamattavasena vā”ti mattaggahaṇaṃ katanti daṭṭhabbaṃ. **Nāmamattavasena**vāti vatthukittanaṃ vinā kevalaṃ nāmasseva vasena. **Tasmāti** yasmā duvidhe nāme “āpattī”ti sabbasādhāraṇaṃ nāma, tasmā. **Sukkavisatṭhīti** sukkavisatṭhi nāmāyaṃ. **Itisaddo** hettha vacanīyatthaṃ nidasseti. Nidassanamattañcetaṃ “sukkavisatṭhī”ti kāyasaṃsaggādīnampi vatthu-ādibhāvena icchi tabbattā. **Vatthu ceva gottañcāti** vītikkamattā vatthu ceva anaññasādhāraṇattā gottañca. Gaṃ tāyatīti **gottaṃ**, sajātito aññattha kāyasaṃsaggādīsu gantuṃ adatvā buddhiṃ, vacanañca rakkhatīti attho. **Samghādisesoti** samghādiseso nāmāyaṃ. Ettha pana **itisaddo** vacanavacanīyasamudāyaṃ nidasseti. Tenāha “**nāmañceva āpatti cā**”ti, sajātisādhāraṇanāmattā **nāmañceva** tena tena vītikkamenāpajjitabbattā **āpatti cāti** attho. Idampi nidassanamattameva “āpattiyo”ti imassāpi nāmādibhāvena icchitabbattā. **Itisaddo** vā ādi-attho. Evañca katvā “**kāyasaṃsagganti ādivacanenāpi**”ti-ādikampi samatthitaṃ hoti.

Tayidaṃ kammavācāya kena vacanena gahitanti anuyogaṃ sandhāya “**tatthā**”ti-ādimāha. “**Āpatti**”ti sabbasādhāraṇanāmattā, vītikkamena āpajjitabbattā ca nāmañceva āpatti ca hotīti āha “**āpattiyoti vacanenāpi**”ti. **Tasmāti** yasmā idaṃ parivāsādivinayakammaṃ vatthuvāsena, gottavasena, nāmavasena, āpattivasena ca kātuṃ vaṭṭatiyeva, tasmā. **Etesūti** vatthu-ādīsu, sukkavisatṭhi-ādīsu vā. **Vattaṃ samādātābanti** yathāvuttesu dvīsu padesu ekenapi samādātābbaṃ. Dvīhi pana susamādinnaṃyeva. Teneva vakkhati “samādānēpi eseva nayo”ti¹.

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 147 piṭṭhe.

Ārocetvāti—

“Ahaṃ bhante ekaṃ āpattiṃ āpajjīṃ sañcetanikaṃ sukkavisaṭṭhiṃ ekāhappaṭicchannaṃ, sohaṃ saṃghaṃ ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisaṭṭhiyā ekāhappaṭicchannāya ekāhaparivāsaṃ yācīṃ, tassa me saṃgho ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisaṭṭhiyā ekāhappaṭicchannāya ekāhaparivāsaṃ adāsi, sohaṃ parivasāmi, vedayāmahaṃ bhante, ‘vedayatī’ti maṃ saṃgho dhāretū”ti¹—

evamādinā taṃ taṃ yojanānurūpaṃ ārocetvā. Imañca panatthaṃ gahetvā yāya kāyaci bhāsāya ārocetum vaṭṭatiyeva¹. **“Puna āgatāgatānaṃ bhikkhūnaṃ ārocentena”**ti idaṃ āgantukaṃ bhikkhuṃ sandhāya vuttaṃ. Ettha ca ekassa ārocentena avasāne “vedayatīti maṃ āyasmā dhāretu”, dvinnā “āyasmantā dhārentu”, tiṇṇā “āyasmanto dhārentū”ti vattabbaṃ. **Vattabhedañca ratticchedañca akatvāti** “na bhikkhave pārivāsikena bhikkhunā sādītappaṃ pakatattānaṃ bhikkhūnaṃ abhivādanaṃ paccupaṭṭhānaṃ”ti-ādinā² pārivāsikakkhandhake yāni catunavuti vattāni vuttāni, tesāṃ bhedañca, yo ca “tayo kho upāli pārivāsikassa bhikkhuno ratticchedā sahavāso vippavāso anārocanā”ti³ ratticchedo vutto, tañca akatvā.

Ayaṃ hettha vinicchayo—sace⁴ āgantukā muhuttaṃ vissamitvā vā avissamitvā eva vā vihāramajjhena gacchanti, tesampi ārocetabbaṃ. Sace tassa ajānantasseva gacchanti, ayañca gatakāle jānāti, gantvā ārocetabbaṃ. Sampāpuṇitum asakkontassa ratticchedova hoti na vattabhedadukkaṭaṃ. Yepi antovihāraṃ appavisitvā upacārasīmaṃ okkamitvā gacchanti, ayañca nesāṃ chattasaddaṃ vā ukkāsitassaddaṃ vā khipitasaddaṃ vā sutvāva āgantukabhāvaṃ jānāti, gantvā ārocetabbaṃ. Gatakāle jānantenāpi anubandhitvā ārocetabbameva. Sampāpuṇitum asakkontassa ratticchedova hoti, na vattabhedadukkaṭaṃ. Yopi rattim yeva āgantvā rattimyeva gacchati, sopissa ratticchedaṃ karoti.

1. Vi-Ṭṭha 4. 23 piṭṭhe.

3. Vi 4. 87 piṭṭhe.

2. Vi 4. 82 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 4. 11 piṭṭhe.

Aññātattā pana vattabhedadukkaṭaṃ natthi. Sace ajānitvāva abbhānaṃ karoti, akatameva hotīti **kurundiyam**¹ vuttaṃ. Tasmā adhikārattiyo gahetvā kātappaṃ. Ayam apanṇakappaṭipadā.

Nadi-ādīsu nāvāya gacchantampi paratīre ṭhitampi ākāse gacchantampi pabbatatala-araññādīsu dūre ṭhitampi bhikkhum disvā sace “bhikkhū”ti vavattānaṃ atthi, nāvādīhi vā gantvā, mahāsaddaṃ katvā vā vegena anubandhitvā vā ārocetappaṃ, anārocentassa ratticchedo ceva vattabhedadukkaṭaṃ. Sace vāyamantopi sampāpuṇitum vā sāvetaṃ vā na sakkoti, ratticchedova hoti, na vattabhedadukkaṭaṃ.

Aññaṃ² kañci vihāra gatenapi bhikkhūnaṃ ārocetabbameva. Sace sabbe ekaṭṭhāne ṭhite passati, ekaṭṭhāne ṭhiteneva ārocetappaṃ. Atha rukkhamulādīsu visum visum ṭhitā honti, tattha tattha gantvā ārocetappaṃ. Sañcicca anārocentassa ratticchedo ca hoti, vattabhede ca dukkaṭaṃ. Atha vicinanto ekacce na passati, ratticchedova hoti, na ca vattabhedadukkaṭaṃ. Sañcicca anārocentassa pana ratticchedo ceva hoti, vattabhede ca dukkaṭaṃ.

Tatthevāti mālakasīmāyameva. Mālakato³ pana bhikkhūsu nikkhantesu ekassapi santike nikkhipitum vaṭṭati. Mālakato nikkhamitvā satim paṭilabhantena saha gacchantassa santike nikkhipitappaṃ. Tenāha “**ekapuggalassa vā santi ke**”ti. Sace sopi pakkanto, aññaṃ yassa mālake nārocitaṃ, tassa ārocetvā nikkhipitappaṃ. **Pakatattaṭṭhāneti** saṃghakammānaṃ arahaṭṭhāne. **Dve leḍḍupāte atikkamitvā**⁴ bhikkhūnaṃ sajjhāyanasaddasavanūpacāravijahanatthaṃ vuttaṃ. **Mahāmaggato okkammāti** maggappaṭipannabhikkhūnaṃ upacāravijahanatthaṃ vuttaṃ. **Gumbena vā vatiyā vā paṭicchannaṭṭhāneti** dassanūpacāravijahanatthaṃ vuttaṃ. **Vattaṃ samādiyitvā ārocetabbanti** vuttanayeneva vattaṃ samādiyitvā parivāso ārocetabbo. “**Ārocetabban**”ti pana sāmāññaṃ vuttaṃ. Ārocentena ca sace navakatāro hoti, “āvuso”ti vattappaṃ. Sace vuḍḍhatāro, “bhante”ti vattappaṃ. Sace³ añño koci bhikkhu kenacideva karaṇīyena taṃ ṭhānaṃ āgacchati,

1. Vi-Ṭṭha 4. 11 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 4. 10 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 3. 371 piṭṭhe.

sace esa naṃ passati, saddaṃ vā tassa suṇāti, ārocetabbaṃ. Anārocentassa ratticchedo ceva vattabhedo ca. Tenāha “**yampi aññaṃ bhikkhuṃ passati, tassāpi ārocetabbamevā**”ti. Atha dvādasahatthaṃ upacāraṃ okkamitvā ajānantasseva gacchati, ratticchedo hotiyeva, vattabhedo pana natthi.

Uṭṭhiteti uggate. **Yaṃ sabbapaṭṭhamāṃ bhikkhūti** vihārato nikkhamantaṃ vā āgantukaṃ vā sabbapaṭṭhamāṃ yaṃ aññaṃ bhikkhuṃ passati. **Tassa ārocetvā nikkhipitabbanti** anārocentassa dukkaṭaṃ siyā, taṃ sandhāya vuttaṃ, na tu ratticchedaṃ sandhāya. Itarathā hi

“vihārasīmāpariyāpannānaṃ sabbesaṃ ārocetvā”ti vadeyya. **Yāva rattiyō pūrentīti**, yattakā rattiyō āpatti paṭicchannā hoti, tattakā rattiyō yāva pūrenti, tāva parivatthabbaṃ. **Samantapāsādikāyaṃ** pana “evaṃ yattakāni divasāni āpatti paṭicchannā hoti, tattakāni, tato adhikatarāni vā kukkuccavinodanattāya parivasitvā”ti¹ vuttaṃ. **Vitthāroti** papañco.

Itaresu pana dvīsūti suddhantaparivāso, samodhānaparivāsoti dvinnam majjhe. **Khandhaketī** samuccayakkhandhake. **Cūlasuddhanto mahāsuddhantoti** ettha yo³ upasampadato paṭṭhāya anulomakkamena vā ārocitadivasato paṭṭhāya paṭilomakkamena vā “asukañca asukañca divasaṃ vā pakkhaṃ vā māsaṃ vā saṃvaccharaṃ vā tava suddhabhāvaṃ jānāsī”ti pucchiyamāno “āma bhante jānāmi, ettakaṃ nāma kālaṃ ahaṃ suddho”ti vadati, tassa dinno suddhantaparivāso “**cūlasuddhanto**”ti vuccati.

Taṃ gahetvā parivasantena yattakaṃ kālaṃ attano suddhabhāvaṃ jānāti, tattakaṃ apanetvā avasesaṃ māsaṃ vā dvemāsaṃ vā parivasitabbaṃ. Sace “māsamattaṃ asuddhomhī”ti sallakkhetvā parivāsaṃ aggahesi, parivasanto ca puna aññaṃ māsaṃ sarati, tampi māsaṃ parivasitabbameva, puna parivāsadānakiccaṃ natthi. Atha “dvemāsaṃ asuddhomhī”ti sallakkhetvā aggahesi, parivasanto ca “māsamattamevāhaṃ asuddhomhī”ti sanniṭṭhānaṃ karoti, māsameva parivasitabbaṃ, puna parivāsadānakiccaṃ natthi. Ayaṃ hi suddhantaparivāso uddhampi ārohati, heṭṭhāpi orohati, idamassa lakkhaṇaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 4. 2 piṭṭhe.

2. Vi 4. 152 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 4. 25; Vinayasāṅgaha-Ṭṭha 347 piṭṭhesu.

Yo¹ pana yathāvuttena anulomappaṭilomavasena pucchiamānopi rattipariyantam na jānāti nassarati, rattipariyante vematiko vā hoti, tassa dinno suddhantaparivāso “**mahāsuddhanto**”ti vuccati. Tam gahetvā gahitadivasato yāva upasampadadivaso, tāva rattiyō gaṇetvā parivasitabbam. Ayam uddham nārohati, heṭṭhā pana orohati. Tasmā sace parivasanto rattiparicchede sanniṭṭhānam karoti “māso vā samvaccharo vā mayham āpannassā”ti, māsam vā samvaccharam vā parivasitabbam. Ettha ca kiñcāpi “ettakam kālam aham suddho”ti vadantassa cūḷasuddhanto dīyati, tathāpi niyameneva jānanābhāvā “**duvidhōpi cesa -pa- dātabbo**”ti vuttam. **Tassa dānavidhi khandhake āgatoti** tassa duvidhassāpi suddhantassa dānavidhi “tena bhikkhave bhikkhunā saṅgham upasaṅkamtivā -pa- evamassa vacanīyo”ti-ādinā samuccayakkhandhake² āgato. Tasmā tattha vuttanayeneva veditabboti adhippāyo. Esa nayo **vinicchayakathā pana vitthārato samantapāsādikāyam**³ vuttāti etthāpi.

Odhunitvā avadhuya pahāya samodhāno **odhānasamodhāno**. Cirappaṭicchannānam agghena samodhāno **agghasamodhāno**. Missakānam samodhāno **missakasamodhāno**. Idāni tam tividhampi samodhānaparivāsam saṅkhepato dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. **Antarāpattim āpajjitvā paṭicchādentassāti** yo parivāsam gahetvā anikkhittavatto hutvā parivasanto apariniṭṭhiteyeva parivāse antarā vemajjhe saṅghādisesāpattim āpajjitvā paṭicchādeti, tassa. **Parivutthadivaseti** lakkhaṇavacanametam, tena “mānattaciṇṇadivase cā”tipi vuttameva hoti. **Makkhetvāti** ṅatticatutthena kamma mūlāya paṭikassanavasena makkhetvā. **Samodahitvāti** mūlāpattiṭṭhāne ṭhapetvā, pakkhipitvāti attho. **Dātabbaparivāsoti** “suṇātu me bhante saṅgho”ti-ādinā ṅatticatutthena kamma dātabbaparivāso. Idam vuttam hoti—yo⁴ paṭicchannāya āpattiyā parivāsam gahetvā parivasanto vā mānattāraho vā mānattam caranto vā abbhānāraho vā anikkhittavatto aññam āpattim āpajjitvā purimāpattiyā samā vā unatarā vā

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 26 piṭṭhe.

2. Vi 4. 152 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 4. 25 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 4. 26; Vinayasāṅgha-Ṭṭha 353 piṭṭhesu.

rattiyō paṭicchādeti, tassa mūlāya paṭikassanena te parivuttadivase ca mānattaciṇṇadivase ca sabbe odhunitvā adivase katvā pacchā āpannāpattim mūlāpattiyam samodhāya parivāso dātabboti.

Sace¹ pana antarāpatti mūlāpattito atirekappaṭicchannā hoti, tam mūlāpattim katvā tattha itaram samodhāya parivāso dātabbo. Sace pana antarāpatti appaṭicchannā hoti, mūlāya paṭikassanam akatvā pubbe gahitaparivāseneva parivasitabbam.

Yā ekā vā -pa- sabbacirappaṭicchannāyoti yā ekā vā āpatti sabbacirappaṭicchannā, yā dve vā tisso vā sambahulā vā āpattiyō sabbacirappaṭicchannāyoti attho. Tāsanti sabbacirappaṭicchannānam āpattīnam. Dānavidhi panassa khandhake vuttanayeneva veditabbo.

Yassa pana satam āpattiyō dasāhappaṭicchannā, aparampi satam āpattiyō dasāhappaṭicchannā, aparampi satam āpattiyō dasāhappaṭicchannāti evam dasakkhattum katvā āpattisahassam divasatappaṭicchannam hoti, tena kim kātabbanti? Sabbam samodahitvā dasa divase parivasitabbam. Evam ekeneva dasāhena divasatampi parivasitameva hoti. Vuttampi cetam—

“Dasasatam rattisatam, āpattiyō chādayitvāna.

Dasa rattiyō vasitvāna, mucceyya pārivāsiko”²ti.

Ayam **agghasamodhāno** nāma.

Idāni missakasamodhānam niddisitum “**missakasamodhāno nāmā**”ti-ādimāha. Tatrāyam nayo—

“Aham bhante sambahulā saṃghādisesā āpattiyō āpajjim ekam sukkavisatthim, ekam kāyasamsaggaṃ, ekam duṭṭhullavācam, ekam attakāmaṃ, ekam sañcarittaṃ, ekam kuṭikāraṃ, ekam vihārakāraṃ, ekam duṭṭhadosaṃ, ekam aññabhāgiyam, ekam saṃghabhedaṃ, ekam bhedānuvattakaṃ, ekam dubbacaṃ, ekam kuladūsakaṃ, soham bhante saṃgham tāsam āpattīnam samodhānaparivāsam yācāmi”ti—

1. Vi-Ṭṭha 4. 27 piṭṭhe.

2. Vi 5. 369 piṭṭhe.

tikkhattuṃ yācāpetvā tadanurūpāya kammavācāya parivāso dātabbo. Ettha ca “saṃghādisesā āpattiyo āpajjīm nānāvattukāyo”tipi “saṃghādisesā āpattiyo āpajjīm”tipi evaṃ pubbe vuttanayena vatthuvasenapi gottvasenapi nāmavasenapi āpattivasenapi yojetvā kammavācaṃ kātuṃ vaṭṭatiyevāti. Ayaṃ **missakasamodhāno**. Sabbaparivāsakammavācāvasāne pana nikkhittānikkhittavattādīkathā purimanayeneva vedītabbā. Tividhepi samodhānaparivāse atthamattasseva vuttattā, vinicchayādīnaṃ vā anāmaṭṭhattā “**ayaṃ tividhepi samodhānaparivāse saṅkhepakathā**”ti vuttaṃ. Mahāvisayattā samodhānavicāraṇāya sā niravasesā kuto laddhabbāti āha “**vitthāro**”ti-ādi.

Chārattanti rā saddo tīyati chijjati etthāti **ratti**, sattānaṃ saddassa vūpasamanakāloti attho, cha rattiyo samāhaṭṭā, channaṃ rattīnaṃ vā samāhāro charattaṃ, charattameva **chārattaṃ**, avayavabyatirekena samudāyassābhāvato cha rattiyoti attho vutto.

Parivāsaṃ adatvā mānattameva dātabbanti yasmā āpatti appaṭicchannā, yasmā ca āpannabhāveneva mānattāraho hoti, tasmā parivāsaṃ adatvā kevalaṃ mānattameva dātabbaṃ. Yaṃ paṭicchannāya āpattiyā parivutthaparivāsassa dīyati, idaṃ paṭicchannamānattaṃ nāmāti āha “**yassa paṭicchannā hoti**”ti-ādi. **Idanti** paṭicchannamānattaṃ. **Idhāti** imasmīm vākye. Kathaṃ pana tesāṃ dvinnāṃ mānattānaṃ dānavidhi ca vinicchayakathā ca vedītabbāti. Āha “**ubhinnaṃ pi panā**”ti-ādi.

Ayanti vakkhamānaṃ sandhāyāha. **Parivāse vuttappakāraṃ padesanti** parikkhittassa vihārassa parikkhepato, aparikkhittassa parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamitvā mahāmagгато okkamma gumbena vā vabhiyā vā paṭicchannaṭṭhānaṃ. **Samādiyitvāti** anto-arūṇeyeva samādiyitvā. **Ārocetvāti**—

“Ahaṃ bhante ekaṃ āpattīm āpajjīm sañcetanikaṃ sukkavisatṭhīm appaṭicchannaṃ, sohaṃ bhante saṃghaṃ ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisatṭhiyā appaṭicchannāya chārattaṃ mānattaṃ

yāciṃ, tassa me saṃgho ekissā āpattiyā sañcetanikāya sukkavisatṭhiyā appaṭicchannāya chārattaṃ mānattaṃ adāsi, sohaṃ mānattaṃ carāmi, vedayāmahaṃ bhante, ‘vedayati’ti mamaṃ saṃgho dhāretū”ti-ādinā¹—

āpattidivasānurūpaṃ ārocetvā. Imañca² pana atthaṃ gahetvā yāya kāyaci bhāsāya ārocetum vaṭṭatiyeva. Ārocitakālato paṭṭhāya ca ekaṃ bhikkhum ṭhapetvā sesehi sati karaṇīye gantumpi vaṭṭati. Aruṇe uṭṭhite tassa bhikkhussa santike vattaṃ nikkhipitabbaṃ. Sace sopi kenaci kammaena pure aruṇeyeva gacchati, aññaṃ vihārato nikkhantaṃ vā āgantukaṃ vā yaṃ paṭhamaṃ passati, tassa santike ārocetvā nikkhipitabbaṃ. Ayañca yasmā gaṇassa ārocetvā, bhikkhūnañca atthibhāvaṃ sallakkhetvā vasi, tenassa ūne gaṇe caraṇadoso vā vipavāso vā na hoti. Sace pana kañci na passati, vihāraṃ gantvā yaṃ paṭhamaṃ passati, tassa ārocetvā nikkhipitabbaṃ. Tenāha “**tato tesu gatesu vā agatesu vā purimanayena paṭipajjitabban**”ti.

Yattha siyāti yassaṃ samānasamvāsakasīmāyaṃ **vīsati gaṇo bhikkhusaṃgho** atthi. **Avhātābbo**ti abbhānakammavasena pakkositaḥ. Abbhānakammaṃ pana kathanti āha “**abbhānakammaṃ panā**”ti-ādi. **Pāḷivasenāti** “suṇātu me bhante saṃgho”ti-ādinā³ pāḷivasena. **Vinicchayavasenāti** “abbhantehi ca paṭhamaṃ abbhānāraho kātābbo. Aya hi nikkhattavattattā pakatattaṭṭhāne ṭhito, pakatattassa ca abbhānaṃ kātum na vaṭṭati, tasmā vattaṃ samādapetaḥ. Vatte samādinne abbhānāraho hoti. Tenāpi vattaṃ samādiyitvā ārocetvā abbhānaṃ yācitabbaṃ. Anikkhattavattassa pana vattasamādānakkiccam natthi. So hi chārattātikkameneva abbhānāraho hoti”ti-ādinā⁴ vinicchayavasena. Tam panetaṃ sabbaṃ parivāsādikammaṃ pāḷivasena⁵ ca aṭṭhakathāvasena⁶ ca suviññeyyattā ativittārahayena na vitthārayimha, atthikehi pana tatova gahetabbaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 4. 16 piṭṭhe passitabbaṃ.

3. Vi 4. 106 piṭṭhe.

5. Vi 4. 82, 104 piṭṭhādīsu.

2. Vi-Ṭṭha 4. 16, 17 piṭṭhesu.

4. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

6. Vi-Ṭṭha 4. 6, 16 piṭṭhādīsu.

imassa pana kammaṣṣa vīsativaggakaraṇīyattā tato ūnatarena kataṃ kuppati.
 Tenāha “**ekenāpi ce -pa- anabbhito**”ti. **Ayanti** ayaṃ yathāvuttā. **Sāmicīti**
 vattaṃ.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
 Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
 Saṃghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

Aniyatakaṇḍa

1. Paṭhama-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā

“Mātugāmenā”ti vatvā puna “ekāyā”ti vuttattā “**mātugāmasaṅkhātāya ekāya itthiyā**”ti vuttam. **Rahoti** appakāsam. Appakāsatā ca yo anāpattim karoti, tassa apaccakkhabhāvatoti āha “**cakkhussa raho**”ti. Nanu “raho nāma cakkhussa raho, sotassa raho. Cakkhussa raho nāma na sakkā hoti akkhiṃ vā nikhaṇiyamāne, bhamukam vā ukkhiṇiyamāne, sīsam vā ukkhiṇiyamāne passitum. Sotassa raho nāma na sakkā hoti pakatikathā sotun”ti padabhājanapāḷiyam¹ sotassa rahopi āgataṃ, atha kasmā taṃ avatvā “cakkhussa raho”ti ettakameva vuttanti āha “**kiñcāpī**”ti-ādi. Iminā pāḷiyam “sotassa raho”ti idam atthuddhāravasena vuttanti dasseti. Atha kathametaṃ viññāyati “cakkhusseva raho idha adhippeto”ti? “Paṭicchanne āsane”ti vacanato, “sakkā hoti methunam dhammam paṭisevitun”ti¹ ca vuttattā. Tenevāha “**sacepī**”ti-ādi. “**Pihitakavāṭassa**”ti² iminā paṭicchannabhāvato cakkhussa rahosabbhāvam dasseti. Apihitakavāṭassa³ pana dvāre nisinno anāpattim karoti, na kevalam apihitakavāṭassa gabbhassa dvāre nisinnova anāpattim karoti, antodvādasahatthe okāse nisinnopīti veditabbo. Tenāha “**yattha pana sakkā daṭṭhun**”ti-ādi. Yasmā nisīditvā niddāyanto kapimiddhapareto kañci kālam cakkhūni ummīleti, kañci kālam nimīleti, na ca mahāniddam okkamati, tasmā “**niddāyantopi anāpattim karoti**”ti vuttam. Nipajjitvā niddāyanto pana tādiso na hotīti āha “**nipajjitvā niddāyantopi na karoti**”ti, anāpattim na karotīti attho. Methunassa mātugāmo dutiyo na hoti. Itthiyo hi aññamaññissā vajjam paṭicchādenti. Teneva vesāliyam⁴ mahāvane dvāram vivaritvā nipanne bhikkhumhi sambahulā itthiyo yāvadattham katvā pakkamimsu. Tenāha “**itthīnam pana satampi na karoti**”ti. **Tam kammanti** ajjhācārakammaṃ. Yasmā nisīditvāva nipajjati,

---

1. Vi 1. 287 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 215 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭṭi 2. 379 piṭṭhe.

4. Vi 1. 48 piṭṭhe.

tasmā nipajjanampi antokatvā “nisajjam kappeyyā”ti vuttanti dassetuṃ “**ettha cā**”ti-ādimāha. **Tiṇṇam dhammānam aññatarena kāretabboti** nisajjam paṭijānamānassa tiṇṇam dhammānam aññatarasamāyogo hotiyevāti vuttam. Pārājikena, pana saṃghādisesena ca pācittiyena ca tenākārena nisajjam paṭijānamānova kāretabbo. **Na appaṭijānamānoti** nisajjam appaṭijānamāno tiṇṇam dhammānam aññatarena na kāretabboti. Alajjipi hi paṭijānamānova āpattiyā kāretabbo. Yāva na paṭijānāti, tāva “neva suddho”ti vā “na asuddho”ti vā vattabbo, vattānusandhinā pana kāretabboti. Vuttam hetam—

“Paṭiññā lajjisu katā, alajjisu evam na vijjati.

Bahumpi alajjī bhāseyya, vattānusandhitena¹ kāraye”ti².

Na kevalam tiṇṇam dhammānam aññatarena codanāyameva evam paṭiññāya kāretabbo, atha kho nisajjādinā ākārena saddhim codanāyapīti dassetuṃ “**yena vā sā saddheyyavacasā upāsikā vadeyya, tena so bhikkhu kāretabbo**”ti vuttam. Tenevāha “**nisajjādīsu ākāresū**”ti-ādi. Ettha ca “paṭijānamāno”ti avuttepi adhikārattā “**paṭijānamānova tena so bhikkhu kāretabbo**”ti vuttam. Tathārūpāya³ upāsikāya vacane aññathattābhāvato **diṭṭham nāma tathāpi hoti, aññathāpi hotīti** dassane aññathattasambhavam dasseti. Anekamsikatāya na niyatoti **aniyato**. Tenāha “**tiṇṇam āpattinan**”ti-ādi.

Rahonisajjassādena mātugāmassa santikam gantukāmo akkham añjeti, dukkaṭam. Nivāsanam nivāseti, kāyabandhanam bandhati, cīvaram pārupati, sabbattha payoge payoge dukkaṭam. Gacchati, padavāre padavāre dukkaṭam. Gantvāna nisīdati, dukkaṭameva. Tenāha “**methunadhammasannissitakilesasaṅkhātenā**”ti-ādi. Ettha ca rahonisajjassādassa asatipi methunarāgabhāve tappaṭibaddhakilesattā vuttam “**methunadhammasannissitakilesasaṅkhātenā**”ti. Teneva **sannissita**ggahaṇam katam. **Rahassādenāti** “itthannāmāya saddhim raho nisīditvā hasitalapitādikam kareyyan”ti

1. Vuttānusandhitena (Ka)

2. Vi 5. 279 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 380 piṭṭhe.

uppanna-assādaheṭṭu. **Nisajjāya pācittiyam** asati upacāragate nipajjitvā aniddāyante anandhe viññupuriseti adhippāyo. Sace sā itthī kenaci karaṇīyena uṭṭhāyutṭhāya punappunam nisīdati, nisajjāya nisajjāya pācittiyam. Yam sandhāya gato, sā na diṭṭhā, aññā āgantvā nisīdati, assāde uppanne pācittiyam. Sace sambahulā āgacchanti, mātugāmagaṇanāya pācittiyam. Sace uṭṭhāyutṭhāya punappunam nisīdanti, nisajjāgaṇanāyapi pācittiyāni. Aniyametvā “diṭṭhaditṭhāya saddhim rahassādam kappissāmī”¹ti gantvā nisinnassāpi āgatāgatānam vasena, punappunam nisajjāya vasena ca vuttanayeneva āpattiyo veditabbā. **Vuttappakāre puriseti** anandhe viññupurise. **Upacāragate satīti** dvādasahatṭhabbantaragate sati. Sace suddhacittena gantvā nisinnassa santikam āgantvā nisinnāya itthiyā rahassādo uppajjati, evampi anāpatti.

Paṭhama-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Duttiya-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā

Naheva kho pana paṭicchannanti ettha pana yampi bahi parikkhittam anto vivaṭam pariveṇaṅgaṇādi, tampi antogadhanti veditabbanam. “Evarūpam hi ṭhānam appaṭicchanneyeva gahitan”¹ti **mahāpaccariyam**¹ vuttam. **Samghādisesena vāti** kāyasamsaggaduṭṭhullobhāsanasānkhātena samghādisesena vā. Teneva hi padabhājane “sā ce evam vadeyya ‘ayyo mayā diṭṭho nisinnō mātugāmena saddhim kāyasamsaggam samāpajjanto’²ti”² vuttam. Idam sikkhāpadam duṭṭhullavācāvasena āgataṃ. Duṭṭhullavācaṅca sutvā tam mātugāmopi na paṭicchādeti. Tathā hi duṭṭhullavācāsikkhāpade³ yā pana tā itthiyo hirimanā, tā nikkhamitvā bhikkhū ujjhāpesum, tasmā idha itthīpi anāpattim karotīti āha “**itthīpi**”³ti. Atha vā idha appaṭicchannattā itthīpi anāpattim karoti, paṭhame pana paṭicchannattā itthisatampi anāpattim na karotīti evamettha attho daṭṭhabbo. **Anandho abadhiroti** ettha kāyasamsaggavasena anandho vutto, duṭṭhullavācāvasena abadhiro.

1. Vi-Ṭṭha 2. 217 piṭṭhe.

2. Vi 1. 291 piṭṭhe.

3. Vi 1. 187 piṭṭhe.

Samuṭṭhānādisu idaṃ sikkhāpadaṃ tisamuṭṭhānaṃ—kāyacittato vācācittato kāyavācācittato samuṭṭhāti, kiriyaṃ, saññāvimokkhaṃ, sacittakaṃ, lokavajjaṃ, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, akusalacittaṃ, sukhamajjhattavedanāhi dvivedanaṃ. Tenāha “**samuṭṭhānādinī panettha adinnādānasadisānevā**”ti. Ettha ca kāyasaṃsaggaṃ samāpajjanto duṭṭhullampi bhaṇati, duṭṭhullaṃ bhaṇanto nisīdati cāti “**kāyavācācittato ca samuṭṭhāti**”ti vuttaṃ, duṭṭhullameva vā sandhāya vuttanti gahetabbaṃ.

Dutiya-aniyatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

“Aniyatuddeso cāyaṃ diṭṭhādisamūlakacodanāya vatthum paṭijānamānova āpattiyā kāretabbo, na itaroti āpattiropanāropanalakkhaṇadassanattaṃ vutto”ti vadanti¹.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
Aniyatavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Sārattha-Ṭī 2. 383 piṭṭhe.

Nissaggiyakaṇḍa

1. Cīvaravagga

1. Kathinasikkhāpadavaṇṇanā

Niṭṭhitacīvarasminti¹ niṭṭhitañca taṃ cīvarañcāti niṭṭhitacīvaram, niṭṭhite ānisaṃsamūlake cīvare, paccāsācīvare cāti attho. Yasmā pana taṃ cīvaram karaṇenapi niṭṭhitam hoti nāsanādhipi, tasmā “**sūcikkammapariyosānena vā**”ti-ādi vuttam. Tattha yaṃ kiñci sūciyā kattabbarṃ pāsakapaṭṭagaṇṭhikapapaṭṭapariyosānakammaṃ, taṃ sūcikkammapariyosānam nāma, tena. **Naṭṭhanti** corādīhi haṭam. Etampi hi karaṇapalibodhassa niṭṭhitattā “niṭṭhitan”ti vuccati. **Vinaṭṭhanti** upacikādīhi khāditaṃ. **Daḍḍhanti** agginā daḍḍham. **Cīvarāsā vā upacchinnāti** “asukasmim nāma kule cīvaram labhissāmī”ti yā cīvarāsā uppannā hoti, sā upacchinnā. Etesampi karaṇapalibodhasseva niṭṭhitattā niṭṭhitabhāvo veditabbo. Tenāha “**imesu vā**”ti-ādi. Etena cīvarapalibodhābhāvo vutto. Tenāha “**cīvarassa karaṇapalibodhe upacchinneti attho**”ti. Kathametam viññāyatīti āha “**atthatakathinassa hī**”ti-ādi. Pañcānisamse aññattha gantum adavā saṅgaṇhanaṭṭhena **kathinam**, thiranti attho, atthataṃ kathinam yena so **atthatakathino**, tassa atthatakathinassa. **Hīti** kāraṇatthe nipāto. **Tāva kathinānisamsam labhatīti** ettha yo atthatakathino bhikkhūti ajjhāharitabbarṃ, tāva so atthatakathino bhikkhūti veditabbo, anāmantacārādikaṃ kathinānisamsam labhatīti attho. “Atthatakathinassa bhikkhuno”ti idam vā “atthatakathino bhikkhū”ti vibhattivipariṇāmaṃ katvā yojetabbarṃ. Idam vuttam hoti—cīvarapalibodho āvāsapalibodhoti dve palibodhā. Tesu ekapalibodhepi sati yasmā anāmantacārādikaṃ ānisaṃsam labhati, nāsati. Kasmā? “Niṭṭhitacīvarasmin”ti etassa cīvarassa karaṇapalibodhe upacchinneti ayamattho viññāyatīti. **Samghassāti** samghena. Kattari cetam sāmivacanam. **Ubbhateti** aṭṭhannam mātīkānamaññatarena, antarubbhārena vā uddhaṭe.

Tatrāti tasmim̄ kathine. **Ubbhāro** uddharaṇaṁ. Purimavassaṁvuṭṭhe tiṁsamatte pāveyyake bhikkhū uddissa “anujānāmi bhikkhave vassaṁvuṭṭhānaṁ bhikkhūnaṁ kathinaṁ attharituṁ”ti kathinakkhandhake¹ bhagavatā kathinassa anuññātattā “**ayaṁ hi kathinatthāro nāma -pa-anuññāto**”ti vuttaṁ. Tattha **purimavassaṁvuṭṭhānanti** vassacchedaṁ akatvā purimavassaṁvuṭṭhānanti attho. Etena vuṭṭhavassavasena tāva purimikāya vassaṁ upagatāyeva kathinatthāraṁ labhanti, na pacchimikāya upagatāti dasseti. Vuṭṭhavassavasena tāva evaṁ hotu, gaṇanavasena taṁ kittakā labhantīti āha “**so**”ti-ādi. **Soti** kathinatthāro. **Sabbantimena paricchedenā**ti gaṇanavasena pacchimakotiya. **Pañcannaṁ janānaṁ vaṭṭati**ti pacchimakotiya cattāro, kathinadussassa dāyakā eko paṭiggāhakoti pañcannaṁ janānaṁ vaṭṭati. Keci pana “pañcavaggakaraṇiyattā ‘pañcannaṁ janānaṁ vaṭṭati’ti vuttan”ti vadanti, taṁ tesāṁ matimattaṁ “tatra bhikkhave yvāyaṁ catuvaggo bhikkhusaṅgho ṭhapetvā tīṇi kammāni upasampadaṁ pavāraṇaṁ abbhānaṁ”ti campeyyakkhandhake² vuttattā. **Tasmā**ti yasmā vuṭṭhavassavasena purimavassaṁvuṭṭhānaṁ anuññāto, yasmā ca sabbantimena paricchedenā pañcannaṁ janānaṁ vaṭṭati, tasmā. **Yatthā**ti yasmim̄ vihāre. **Ānisaṁseti** anāmantacārādike kathinānisaṁse. Atha³ pana cattāro bhikkhū vassaṁ upagatā, eko paripuṇṇavasso sāmaṇero sace pacchimikāya upasampajjati, gaṇapūraṁ ceva hoti, ānisaṁsaṅga labhati. Tayo bhikkhū, dve sāmaṇerā, dve bhikkhū, tayo sāmaṇerā, eko bhikkhu, cattāro sāmaṇerāti etthāpi eseva nayo.

Khandhake vuttāya ñattidutiyakammavācāyāti—

“Suṇātu me bhante saṅgho, idaṁ saṅghassa kathinadussaṁ uppannaṁ. Yadi saṅghassa pattakallaṁ, saṅgho imaṁ kathinadussaṁ itthannāmassa bhikkhuno dadeyya kathinaṁ attharituṁ, esā ñatti. Suṇātu me bhante saṅgho, idaṁ saṅghassa kathinadussaṁ uppannaṁ, saṅgho imaṁ kathinadussaṁ itthannāmassa bhikkhuno deti kathinaṁ attharituṁ. Yassāyasmato khamati imassa kathinadussassa itthannāmassa bhikkhuno dānaṁ kathinaṁ attharituṁ, so tuṅghassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Dinnaṁ idaṁ saṅghena kathinadussaṁ

1. Vi 3. 351 piṭṭhe.

2. Vi 3. 439 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 388 piṭṭhe.

itthannāmassa bhikkhuno kathinaṃ attharituṃ, khamati saṅghassa,
tasmā tuṃhī, evametaṃ dhārayāmi”ti—

evam kathinakkhandhake¹ vuttāya ñattidutiyakammavācāya.

Kathinatthārārahassāti kathinaṃ attharituṃ bhabbassa. So ca kho
pubbakaraṇajānanādīhi aṭṭhahi aṅgehi samannāgatoti veditabbo. Vuttaṃ
hetam **vinayavinicchaye** “aṭṭhadhammakovido bhikkhu,
kathinatthāramarahatī”ti². **Parivārepi**³ vuttaṃ—

“Aṭṭhahaṅgehi samannāgato puggalo bhabbo kathinaṃ attharituṃ.
Katamehi aṭṭhahaṅgehi samannāgato puggalo bhabbo kathinaṃ
attharituṃ? Pabbakaraṇaṃ jānāti, paccuddhāraṃ jānāti, adhiṭṭhānaṃ
jānāti, atthāraṃ jānāti, mātikaṃ jānāti, palibodhaṃ jānāti, uddhāraṃ
jānāti, ānisaṃsaṃ jānāti, imehi aṭṭhahaṅgehi samannāgato puggalo
bhabbo kathinaṃ attharituṃ”ti.

Ettha ca **pabbakaraṇaṃ** nāma dhovanavicāraṇacchedanabandhana-
sibbanarajanakappakaraṇaṃ. **Paccuddhāro** nāma purāṇasaṅghāṭi-ādīnaṃ
paccuddharaṇaṃ. **Adhiṭṭhānaṃ** nāma kathinacīvarādhiṭṭhānaṃ. **Atthāro**
nāma kathinatthāro. **Mātikā** nāma aṭṭha mātikā. **Palibodho nāma**
āvāsapalibodho cīvarapalibodhoti dve palibodhā. **Uddhāro** nāma
pakkamanantikādayo. **Ānisaṃso** nāma pañcānisaṃsā.

Yaṃ pana **samantapāsādikāyaṃ**⁴ vuttaṃ “kathinaṃ pana kena
attharitabbaṃ? Yassa saṅgho kathinacīvaraṃ deti, saṅghena pana kassa
dātabbaṃ? Yo jiṇṇacīvaro hoti, sace bahū jiṇṇacīvarā honti, vuḍḍhassa
dātabbaṃ. Vuḍḍhesupi yo mahāpariso tadaheva cīvaraṃ katvā attharituṃ
sakkoti, tassa dātabbaṃ. Sace vuḍḍho na sakkoti, navakataro sakkoti, tassa
dātabbaṃ. Apica saṅghena mahātherassa saṅghaṃ kātum vaṭṭati, tasmā
‘tumhe bhante gaṇhatha, mayaṃ katvā dassāma’ti vattabban”ti, tampi
kathinatthārāraṃyeva gahetvāva dātabbaṃ. Dentena pana tīsu cīvaresu
yaṃyaṃ

1. Vi 3. 325 piṭṭhe.

3. Vi 5. 307 piṭṭhe.

2. Kathinakkhandhakakathāya aṭṭhamagāthāyaṃ.

4. Vi-Ṭṭha 3. 389 piṭṭhe.

jiṇṇaṃ hoti, taṃ tadatthāya dātabbaṃ. Pakatīyā dupaṭṭacīvarassa dupaṭṭatthāyeva dātabbaṃ. Sacepissa ekapaṭṭacīvaraṃ ghaṇaṃ hoti, kathinasāṭako ca pelavo, sārūppatthāya dupaṭṭappahonakameva dātabbaṃ. “Ahaṃ alabhanto ekapaṭṭaṃ pārupāmi”ti vadantassāpi dupaṭṭaṃ dātum vaṭṭati. Yo pana lobhapakatiko hoti, tassa na dātabbaṃ. Tenāpi kathinaṃ attharītvā pacchā sibbetvā “dve cīvarāni karissāmi”ti na gahetabbaṃ.

Tenāti kathinatthārakena bhikkhunā. **Tadahevāti** tasmiṃyeva divase. **Pañca vā atirekāni vā khaṇḍāni chinditvāti** yathā pañcākhaṇḍikādīnaṃ saṃghāṭi-ādīnaṃ tiṇṇaṃ cīvarānaṃ aññatarappahonakāni mahāmaṇḍala-aḍḍhamaṇḍalādivasena pañca khaṇḍāni vā atirekāni vā sattādikhaṇḍāni honti, evaṃ chinditvā. Tasmīṃ ca kathinacīvare kariyamāne “ahaṃ thero”ti vā “bahussuto”ti vā ekenāpi akātum na labbhati. Anādariyena akarontassa dukkaṭaṃ. Tasmā sabbeheva sannipatitvā dhovanachedanasibbanarajanāni niṭṭhāpetabbāni. Tenāha “**sesabhikkhūhipi tassa sahāyehi bhavitabbaṃ**”ti. **Katacīvamevāti** niṭṭhitaparikkammaeva kathinadussaṃ. Sabbantimena paricchidena antaravāsakopi chinditvāva kātabbo aññathā atthāravipattito. Yathāha—

“Kathaṅca pana bhikkhave anatthataṃ hoti kathinaṃ? Na ullikkhitamattena atthataṃ hoti kathinaṃ -pa- na aññatra pañcakena vā atirekapañcakena vā tadaheva sañchinnenā”ti¹.

Tenevāha “**sacchinnāsibbitaṃ pana na vaṭṭatī**”ti. **Tena bhikkhunāti** atthārakena bhikkhunā. **Attharītabbanti** attharaṇaṃ kātabbaṃ. Taṅca kho tathāvacībhedakaraṇamevāti daṭṭhabbaṃ. Yathāha—

“Sace saṃghāṭiyā kathinaṃ attharītukāmo hoti, porāṇikā saṃghāṭi paccuddharitabbā, navā saṃghāṭi adhiṭṭhātabbā, ‘imāya saṃghāṭiyā kathinaṃ attharāmi’ti vācā bhinditabbā”ti²—

vitthāro. “Bhante, āvuso”ti ca “anumodatha, anumodāhi”ti ca vacanabhedam sandhāya “**therānaṅcā**”ti-ādi vuttam.

1. Vi 3. 352, 353 piṭṭhesu.

2. Vi 5. 309 piṭṭhe.

Evam atthārakena paṭipajjitabbavidhiṃ dassetvā idāni anumodakehi paṭipajjitabbavidhiṃ dassetum **“tehipī”**ti-ādi vuttam. **“Anumodāmā”**ti attanāva attani gāravavasena vuttam. Kiñcāpi evam vuttam, tathāpi ekakena **“anumodāmā”**ti vuttum na vaṭṭati, **“anumodāmi”**cceva vattabbanti vadanti, vīmaṃsitvā gahetabbam. Idāni kathinānisaṃse dassetum bhūmiṃ vicārayanto **“purimavassam vuṭṭhesupī”**ti-ādimāha. Tattha **tesaṃyevā**ti atthāraka-anumodakānāmyeva. Vuttam hetam **parivāre** **“dvinnam puggalānam atthataṃ hoti kathinam atthārakassa ca anumodakassa cā”**ti¹. **Teti** atthāraka-anumodakā. **Tato paṭṭhāyā**ti atthārānumodanato paṭṭhāya. **Yāva kathinassubbhārā**ti na kevalam cīvaramāseyeva, atha kho aṭṭhannaṃ mātikānam aññatarena vā antarubbhārena vā yāva kathinassubbhārā pañcānisaṃse labhanti, **uddhaṭe pana na labhantīti** attho.

Idāni te pañcānisaṃse sarūpato dassetum **“anāmantacāro”**ti-ādimāha. Tattha **anāmantacāro** nāma pañcannaṃ bhojanānam aññatarena nimantitassa santam bhikkhum anāpucchā kulesu cārītāpajjanam. **Asamādānacāro** nāma nāmenādhiṭṭhitassa cīvarassa asamādānacaraṇam, nāmenādhiṭṭhitānam tiṇṇam cīvarānamaññataram cīvaram yattha katthaci nikkhipivā aññattha aruṇuṭṭhāpananti attho, cīvaravippavāsoti vuttam hoti. **Yāvadatthacīvaranti** yāvata cīvarena attho hoti, tāvatakam anadhiṭṭhitam avikappitam cīvaradhāraṇam, dasāhamatikkamitvā cīvarassa ṭhapananti attho. Gaṇassa bhojanam **gaṇabhojanam**. **Gaṇoti** cettha cattāro vā tatuttari vā bhikkhū, tesaṃ viññattito vā nimantanato vā laddhassa odanādīnam pañcannaṃ aññatarabhojanassa saha gahaṇanti attho. **Yo ca tattha cīvaruppādoti** tattha kathinatthasīmāya matakacīvaram vā hotu, saṃgham uddissa dinnam vā saṃghikena tatruppādena ābhataṃ vā yena kenaci ākārena yaṃ saṃghikam cīvaram uppajjati, tam tesaṃ bhavissatīti attho. Tenāha **“tasmim āvāse saṃghassa uppannacīvarañcā”**ti.

“Yaṃ pana tattha saṃghassa uppannaṃ pattādi vā aññam bhaṇḍam vā, tam sabbesaṃ pāpuṇāti. Yaṃ pana tatruppādena taṇḍulādīnā vattham cetāpitaṃ, atthatakathinānameva tāni vatthāni pāpuṇanti. Vatthehi pana taṇḍulādīsu

---

1. Vi 5. 302 piṭṭhe.

cetāpitesu sabbesaṃ tāni pāpuṇanti”ti **gaṇṭhipade** vuttam, tampi cetāpitakālato paṭṭhāya cīvaruppādo na hotīti suvuttanti daṭṭhabbam. Anattatakathinā pana imesu pañcasu ānisaṃsesu cīvaramāse asamādānacāraṃ ṭhapetvā sesānisaṃse labhanti. Yadi asamādānacāropi labbheyya, pāveyyakā bhikkhū vassaṃvuṭṭhā okapuṇṇehi cīvarehi na bhagavantaṃ upasaṅkameyyuṃ. Yasmā taṃ na labbhati, tasmā cīvaramāsepi cīvaraṃ samādāya eva bhagavantaṃ upasaṅkamimsu.

Evam kathinatthāraṃ dassetvā idāni ubbhāraṃ dassento “**taṃ panetaṃ kathinan**”ti-ādīmāha. Tatha **māṭikā**ti mātarō, janettiyoti attho. Kathinubbhāraṃ hi etā aṭṭha janenti. Tāsu pakkamaṇaṃ anto etissāti **pakkamanantikā**. Evam sesāpi veditabbā. Tattha yo bhikkhu atthatakathino kathinacīvaraṃ ādāya tasmim āvāse nirapekkho “na paccesan”ti pakkamati, tassevaṃ pakkamato kathinuddhāro atikkantamattāya sīmāya ahotīti **pakkamanantiko kathinuddhāro**ti veditabbo. (1)

Yo pana ānisaṃsacīvaraṃ ādāya pakkamati, tassa bahisīmāgatassa evam hoti “idhevimaṃ karissāmi, na puna taṃ vihāraṃ gacchissāmi”ti tasmim āvāse nirapekkho hutvā taṃ cīvaraṃ kāreti, tassa bhikkhuno **niṭṭhānantiko kathinuddhāro**. (2)

Yadi pana ānisaṃsamūlacīvaraṃ ādāya bahisīmāgato “nevimaṃ cīvaraṃ karissāmi, na ca taṃ āvāsaṃ gacchissāmi”ti sannīṭṭhānaṃ karoti, tadā **sannīṭṭhānantiko kathinuddhāro**. (3)

Tadeva ānisaṃsacīvaraṃ laddhā taṃ ādāya bahisīmaṃ gantvā “idhevimaṃ cīvaraṃ karissāmi, na gacchissāmi”ti karontassa sace taṃ cīvaraṃ nassati vinassati ḍayhati, **nāsanantiko kathinuddhāro** hoti. (4)

Sace pana ānisaṃsacīvaraṃ laddhā tasmim vihāre sāpekkhova bahisīmāgato “vihāre bhikkhūhi antarubbhāraṃ katan”ti suṇāti, tassa **savanantiko kathinuddhāro** hoti. (5)

Āsāya avacchedo etissāti **āsāvacchedikā**. Yo pana yena kenaci “tuyhaṃ cīvaraṃ dassāmi”ti vutto tasmim cīvare āsāya vihāre apekkhaṃ pahāya bahisīmāgato puna tena “na sakkomi

dātun”ti vutte āsaṃ chindati, tassa **āsāvacchediko kathinuddhāro** hoti. (6)

Yo pana vassaṃvuṭṭhavihārato aññaṃ vihāraṃ sāpekkhova gantvā āgacchanto antarāmaggeyeva kathinuddhāraṃ vītināmeti, tassa **sīmātikkamanantiko kathinuddhāro**. (7)

Saha ubbhārenāti **sahubbhārā**. Ānisaṃsacīvaraṃ ādāya sāpekkhova bahi gantvā kathinuddhāraṃ sambhuṇantassa **kathinuddhāro sahubbhāro**ti veditabbo. (8)

“Etasmiṃ pana pakkamanantike kathinuddhāre paṭhamāṃ cīvarapalibodho chijjati”ti-ādinā cīvarapalibodhupacchedādikassa vinicchayassa vitthārato **samantapāsādikāyaṃ**¹ vuttattā **“tathā vitthāravinicchayo”**ti-ādimāha. Atthārubbhārānaṃyeva vā vitthāravinicchayassa tathāgatattā evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. **Sesapalibodhābhāvanti** avasesassa palibodhassa abhāvaṃ, āvāsapalibodhābhāvanti attho.

Assāti kālassa. **Dasāhaparamanti** accantasāmyoge upayogavacananti āha **“taṃ dasāhaparamaṃ kālaṃ”**ti. **Atirekanti** adhikaṃ, so ca adhikabhāvo adhiṭṭhitavikappitacīvaratoti āha **“adhiṭṭhitavikappitesū”**ti-ādi. **Khomanti**² khomasuttehi vāyitaṃ khomapaṭṭacīvaraṃ. Tathā sesāni. **Kambalaṃ** nāma manussalomavālalome ṭhapetvā sesalomehi vāyitvā katavatthaṃ. **Sāṇaṃ** nāma sāṇavākehi katavatthaṃ. **Bhaṅgaṃ** nāma khomasuttādihi pañcahi missetvā katavatthaṃ. “Pāṭekkaṃ vākamayamevā”tipi vadanti. **Tadanulomānaṃ vāti** dukūlaṃ pattuṇṇaṃ somārapaṭṭaṃ cīnapaṭṭaṃ iddhijaṃ devadinnanti³ tesāṃ khomādīnaṃyeva anulomānaṃ channaṃ cīvarānaṃ vā, tathā **dukūlaṃ** sāṇassa anulomaṃ vākamayattā. Pattuṇṇadesa pāṇakehi sañjātavatthaṃ **pattuṇṇaṃ**. Somāradese jātaṃ vatthaṃ **somārapaṭṭaṃ**. Tathā **cīnapaṭṭaṃ**. Imāni tīṇipi koseyyassa anulomāni pāṇakehi katasuttamayattā. **Iddhijaṃ** ehibhikkhūnaṃ puññiddhiyā nibbattacīvaraṃ. Taṃ pana khomādīnamaññataraṃ hotīti tesāṃyeva anulomaṃ. Devehi dīnaṃ cīvaraṃ **devadīnaṃ**, taṃ kapparukkhe nibbattaṃ jāliniyā devakaññāya

1. Vi-Ṭṭha 3. 393 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 302 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 385 piṭṭhe.

anuruddhattherassa dinnavatthasadisam, tampi khomādināṇyeva anulomaṃ hoti tesu aññatarabhāvato.

Dīghato vaḍḍhakihatthappamāṇaṃ, vitthārato tato upaḍḍhappamāṇaṃ **vikappanupagaṃ pacchimaṃ. Aṭṭhaṅgulaṃ sugataṅgulenāti** ettha **sugataṅgulaṃ** nāma idāni majjhimassa purimassa tīṇi aṅgulāni, tena sugataṅgulena aṭṭhaṅgulaṃ vaḍḍhakihatthappamāṇanti attho.

Caturaṅgulavitthatanti etthāpi yathāvuttānusāreṇeva attho veditabbo. Yesam pana adhiṭṭhānavikappanānaṃ abhāvato adhiṭṭhitavikappitesu apariyāpannattā idaṃ atirekacīvaraṃ nāma hoti.

Taṃ adhiṭṭhānavikappanaṃ kenākāreṇa jānitabbanti anuyogaṃ sandhāya taṃ dassetuṃ “**yaṃ pana vuttan**”ti-ādi āradhmaṃ. Tattha **yaṃ pana vuttanti** atirekacīvaraṃ dassetuṃ “adhiṭṭhitavikappitesu apariyāpannattā”ti amhehi yaṃ vuttanti attho. **Ticīvaraṃ adhiṭṭhātunti** nāmaṃ vatvā adhiṭṭhātuṃ. **Na vikappetunti** saṅghāṭi-ādināmena vikappetuṃ na anujānāmīti attho. “Imaṃ cīvaraṃ vikappemī”ti pana vikappetuṃ vaṭṭatiyeva. Sāmaññavacanaṃ pana ticīvarassa kaṇḍupaṭicchādivassikasāṭikānaṃ viya kālavasena visesābhāvā cassa vikappetabbatāti dassanatthaṃ, na pana sabbathā vikappanapaṭisedhanatthanti daṭṭhabbaṃ. Tathā hi purāṇacīvaraṃ paccuddharitvā navassa adhiṭṭhānavacanaṭo, “anāpatti adhiṭṭheti vikappeti”ti-ādi¹vacanaṭo ca ticīrassapi vikappanāya okāso dinno. Esa nayo sabbattha. Ticīvarādīni hi adhiṭṭhahantena “imaṃ saṅghāṭiṃ adhiṭṭhāmī”ti-ādinā taṃ taṃ nāmaṃ vatvā adhiṭṭhātabbaṃ. Vikappentena pana “imaṃ saṅghāṭiṃ”ti-ādinā tassa tassa cīvarassa nāmaṃ aggahetvā “imaṃ cīvaraṃ tuyhaṃ vikappemī”ti vikappetabbāṃ. Ticīvaraṃ vā hotu, aññaṃ vā, yadi taṃ taṃ nāmaṃ gahetvā vikappeti, avikappitaṃ hoti, atirekacīvaraṭṭhāneyeva tiṭṭhati. **Tato paraṃ vikappetunti** catumāsato paraṃ “imaṃ cīvaraṃ vikappemī”ti vikappetuṃ. Idañca paribhuñjituṃ anuññātaṃ. Keci² pana “tato paraṃ vikappetvā yāva āgāmisamvacchare vassānaṃ catumāsam, tāva ṭhapetuṃ anuññātan”ti vadanti. **Tato paranti** ābādhatto paraṃ. “Imāsañca pana vassikasāṭikakaṇḍupaṭicchādīnaṃ tato paraṃ vikappetvā paribhogassa anuññātattā

1. Vi 1. 296 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 387 piṭṭhe.

tathāvikappitaṃ aññanāmena adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabban”ti **gaṇṭhipadesu** vuttam. **Adhiṭṭhātabbavikappetabbatā jānitabbāti** adhiṭṭhātabbam vikappetabbanti evaṃ adhiṭṭhānavikappanā jānitabbāti attho.

Pañcaparimāṇaṃ assāti **pañcakam**, muṭṭhissa muṭṭhihatthassa sambandham pañcakam **muṭṭhipañcakam**. Esa na yo **muṭṭhittikanti** etthāpi. Pārūpanenapi sakkā nābhim paṭicchādetunti āha **“dvihatthopi vaṭṭati”**ti. Na kevalam adḍhateyyova vaṭṭati, atha kho dvihatthopi vaṭṭatīti **pi**-saddassa attho daṭṭhabbo. **Atirekañcāti** sugatacīvarappamāṇampi tato adhikampi. **Paccuddharāmīti** ṭhapemi, pariccajāmīti vā attho. “Imaṃ cīvaraṃ saṅghāṭim adhiṭṭhāmī”ti¹ evampi vattuṃ vaṭṭati. **Kāyavikāraṃ karontenāti** hatthādīnā cīvaraṃ parāmasantena, cālentena vā. Idaṃ hi adhiṭṭhānam yena kenaci sarīravayavena aphasantassa na vaṭṭati. **Duvidhanti** sammukhāparammukhabhedena duvidham. **Vācā bhinditabbāti** vacanaṃ nicchāretabbam. **Antogabbhādīsūti** antogabbha-uparipāsādesu. **Sāmantavihāreti** yattha tadaheva gantvā nivattetuṃ sakkā, evarūpe samīpavihāre. Idañca desanāsīsamattam, tasmā dūre ṭhikampi adhiṭṭhātabbanti vadanti. **“Ṭhapitaṭṭhānam sallakkhetvā”**ti iminā cīvarasamlakkhaṇam vuttam. Na hi ṭhapitaṭṭhānamattasallakkhaṇena kiñci payojanam atthi.

Adhiṭṭhahitvā ṭhapitavattehīti paccattharaṇamukhapuñchanacoḷa-parikkhāracōlavasena adhiṭṭhahitvā ṭhapitavattehi. Adhiṭṭhānato pubbe saṅghāṭi-ādivohārassa abhāvato **“imaṃ paccuddharāmī”**ti paccattharaṇādīnam visum paccuddharaṇavimim dasseti. Paccattharaṇādīnāmena pana adhiṭṭhātabbattā “imaṃ paccattharaṇam paccuddharāmī”ti-ādīnā vuttepi nevatti doso. **Puna adhiṭṭhātabbānīti** saṅghāṭi-ādīnāmena adhiṭṭhātabbāni. Parikkhāracōlakassa pana parikkhāracōlavasena adhiṭṭhahitvā ṭhapitavattehipi saṅghāṭi-ādīmhi kate paccuddharitvā puna adhiṭṭhātabbanti natthi. Pubbe katādhiṭṭhānameva adhiṭṭhānam. Adhiṭṭhitena pana tena saddhim mahantatarameva dutiyam vaṭṭam vā khaṇḍam vā saṃsibbantena adhiṭṭhātabbam, same vā khuddake vā adhiṭṭhānakiccam natthi. **Sukhaparibhogatthanti** vippavāsadosābhāvato yattha katthaci ṭhapetvā dhammassavanādīnā kiccena aññattha aruṇam uṭṭhāpetvā āgantvā nissajjanam

1. Sārattha-Ṭī 2. 388 piṭṭhe.

vināva paribhuñjituṃ sakkuṇeyyatāya sukhaparibhogatthaṃ.

Parikkhāraḥaṃ adhiṭṭhātunti parikkhāraḥaṃ katvā adhiṭṭhātum.

Anatirittapamāṇāti “dīghaso cha vidatthiyo sugatavidatthiyā, tiriyaṃ adḍhateyyā”ti¹ vuttappamāṇato anadhikapamāṇā. **Paccuddharitvā vikappetabbā**ti vassikasāṭīkabhāvato apantvā vikappetabbā, hemantassa paṭhamadivasato paṭṭhāya antodasāhe vassikasāṭīkāvassikasāṭīkabhāvato apantvā “imaṃ cīvaraṃ tuyhaṃ vikappemī”ti-ādinā nayena vikappetabbāti vuttaṃ hoti. Aññathā hi “vassikasāṭīkā vassānamāsāṭīkamenāpi, kaṇḍupaṭīcchādi ābādhavūpasamenāpi adhiṭṭhānaṃ vijahatī”ti² vakkhamānattā vassānamāsato paraṃ asati adhiṭṭhāne kiṃ paccuddhareyyāti “paccuddharitvā”ti vacanameva nopapajjeyya.

Keci³ pana “yathā kathinamāsabbhantare uppannacīvaraṃ kathinamāsāṭīkame nissaggiyaṃ hoti, evamayāṃ vassikasāṭīkāpi vassānamāsāṭīkame nissaggiyā hoti. Tasmā kattikapuñṇamadivase paccuddharitvā tato paraṃ hemantassa paṭhamadivase vikappetabbāti evamattho gahetabbo, paccuddharitvā tato paraṃ vikappetabbāti padayojanā veditabbā”ti ca vadanti, taṃ na yuttaṃ. Kathinamāse uppannaṃ hi cīvaraṃ atirekacīvaraṭṭhāne ṭhitattā avasānadivase anadhiṭṭhitaṃ kathinamāsāṭīkame nissaggiyaṃ hoti. Ayaṃ pana vassikasāṭīkā adhiṭṭhahitvā ṭhapitattā na tena sadisāti vassānāṭīkame kathaṃ nissaggiyaṃ hoti. Anadhiṭṭhita-avikappitameva hi taṃ kālāṭīkame nissaggiyaṃ hoti, tasmā hemantepe vassikasāṭīkā dasāhaparihāraṃ labhati. Evaṃ kaṇḍupaṭīcchādipi adhiṭṭhānavijahanato paraṃ dasāhaparihāraṃ labhati. Dasāhaṃ pana anatikkāmetvā vikappetabbā. Nahānatthāya anuññātattā **vaṇṇabhedamattarattāpi cesā vaṭṭatī**ti vuttaṃ. “**Dve pana na vaṭṭantī**”ti dvinnāṃ adhiṭṭhānābhāvato vuttaṃ. “Sace vassāne aparā vassikasāṭīkā uppannā hoti, purimavassikasāṭīkaṃ paccuddharitvā, vikappetvā ca adhiṭṭhātābbā”ti vadanti.

Pamāṇayuttanti “dīghaso sugatavidattiyā dve vidatthiyo, vitthārato diyaḍḍhaṃ dasā vidatthī”ti⁴ iminā pamāṇena yuttaṃ. **Pamāṇikā**ti

1. Vi 2. 224 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 389 piṭṭhe.

2. Kaṅkhā-Ṭī 155 piṭṭhe.

4. Vi 2. 221 piṭṭhe.

“sugatavidatthiyā dīghaso catasso vidatthiyo, tiriyaṃ dve vidatthiyo”¹ evaṃ vuttappamaṇayuttā. **Paccuddharitvā vikappetabbā**ti ettha yaṃ vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva. Yasmā bhikkhūnaṃ ticīvare paripuṇṇe, atthe ca sati parissāvanādīhi “anujānāmi bhikkhave parikkhāraḥḥaṇaṃ”²ti bahūnaṃ pattatthavikaparissāvanādīnaṃ saṅghavasena parikkhāraḥḥaṇaṃ adhiṭṭhānaṃ anuññātaṃ, tasmā “**parikkhāraḥḥaṇaṃ gaṇaṇā natthi**”³ti-ādi vuttaṃ. Bhagavatā hi yaṃ yaṃ bhikkhū labhanti, taṃ taṃ iminā vidhānena³ adhiṭṭhahitvā puna “yena yena parissāvanādīnaṃ attho hoti, taṃ taṃ katvā gaṇhantū”⁴ti anukampāya anuññātaṃ. Tenevāha “**thavikāpi**”⁴ti-ādi. **Ādisaddena** “etāni cīvarāni parikkhāraḥḥaṇāni adhiṭṭhāmi”⁴ti asammukhādhiṭṭhānaṃ saṅghāṇhāti. “**Senāsanaparikkhāratthāya dinnapaccattharaṇe cā**”⁴ti iminā attano santakaṃ paṭikkhipati. Keci⁴ pana “anivāsetvā, apārupitvā ca kevalaṃ mañcapīthesuyeva attharitvā paribhuñḥijamānaṃ paccattharaṇaṃ attano santakampi anadhiṭṭhitaṃ vaṭṭati”⁴ti vadanti, taṃ ayuttaṃ “senāsanaparikkhāratthāya dinnan”⁴ti paccattharaṇassa visesitattā. Bhisibibbohanapāvārakojavānampi senāsanaparikkhāratoyeva adhiṭṭhānakiccaṃ natthīti veditabbaṃ.

Adhiṭṭhitaṅca panetaṃ cīvaraṃ paribhuñjato kathaṃ adhiṭṭhānaṃ vijahatīti āha “**sabbaṅca panetan**”⁴ti-ādi. Tattha **acchinditvā gahaṇenāti** corādīhi acchinditvā gahaṇena. **Hīnāyāvattanenāti** gihibhāvāya āvattanena, vibbhamenāti attho, “sīlavantova hutvā gihī bhavissāmi”⁴ti setavatthanivāsanenāti vuttaṃ hoti. “Antimavatthum ajjhāpanassa setavatthanivāso vā kāsāyacajanaṃ vā hīnāyāvattanan”⁴ti keci. “Hīnāyāvattanenā”⁴ti iminā bhikkhuniyā eva adhiṭṭhānavijahanaṃ gahitaṃ hoti. Sā hi yadā vibbhamati, tadā assamaṇī hoti. Bhikkhu pana vibbhamantopi yāva sikkhaṃ na paccakkhāti, tāva bhikkhuyevāti adhiṭṭhānaṃ na vijahatī”⁴ti apare. **Sikkhāpaccakkhānenāti** līṅge ṭhitasseva sikkhāya paccakkhānena. Yo hi bhikkhulīṅge ṭhitova sikkhaṃ paccakkhāti, tassa kāyalaggampi cīvaraṃ adhiṭṭhānaṃ vijahatīti. **Kālaṃ kiriyāyāti** maraṇena. **Līṅgaparivattanenāti** purisalīṅgassa, itthilīṅgassa vā parivattanena, purisassa itthilīṅgapātubhāvena, itthiyā vā purisalīṅgapātubhāvenāti vuttaṃ hoti.

1. Vi 2. 223 piṭṭhe.

3. Adhiṭṭhānena (St)

2. Vi 3. 411 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭī 2. 391 piṭṭhe.

Kaniṭṭhaṅgulinakhapitṭhippamāṇenāti heṭṭhimaparicchedaṃ dasseti. **Oratoti** abbhantarato. Yo pana dubbalaṭṭhāne paṭṭhamāṃ aggaḷaṃ datvā pacchā dubbalaṭṭhānaṃ chinditvā apaneti, adhiṭṭhānaṃ na bhijjati. Maṇḍalaparivattanepi eseva nayo. Dupatṭassa pana ekasmiṃ paṭale chidde vā jāte, galite vā adhiṭṭhānaṃ na bhijjati. Khuddakaṃ cīvaraṃ mahantaṃ karoti, mahantaṃ vā khuddakaṃ karoti, adhiṭṭhānaṃ na bhijjati. Ubo koṭiyo majjhe karonto sace pana paṭṭhamāṃ chinditvā pacchā ghaṭeti, adhiṭṭhānaṃ bhijjati. Atha ghaṭetvā chindati, na bhijjati. Rajakehi dhovāpetvā setaṃ karontassāpi adhiṭṭhānaṃ adhiṭṭhānameva. **Vassānamāsātikkaṃenāpī**ti ettha **pi**-saddo sampiṇḍanatto. Tena na kevalaṃ pubbe vuttena dānādīnā aṭṭhavidheneva kāraṇena vassikasāṭīkā adhiṭṭhānaṃ vijahati, atha kho vassānamāsātikkaṃenāpīti evamettha attho daṭṭhabbo. Esa nayo **ābādhavūpasamenāpī**ti etthāpi. **Vikappanasikkhāpadeti** pācittiye surāpānavaggassa navamasikkhāpade¹.

Taṃ atikkāmayatoti ettha tanti cīvaraṃ, kālaṃ vā parāmasatīti āha “**taṃ yathāvuttajātippamāṇaṃ**”ti-ādi. **Assāti** bhikkhussa. **Tassa yo aruṇoti** tassa cīvaruppādādivasassa yo atikkanto aruṇo. **Cīvaruppādādivasena saddhinti** cīvaruppādādivasassa aruṇena saddhiṃ. Divasasaddena cettha taṃdivasanissito aruṇo vutto. Idāni yassa ca nissajjitabbaṃ, yathā ca nissajjitabbaṃ, taṃ dassetuṃ “**taṃ gahetvā**”ti-ādi vuttaṃ. **Tatrāyaṃ nayoti** tasmīṃ nissajjane ayaṃ vidhi. **Aññathāpīti** bhāsantarenāpi, yāya kāyaci bhāsāyapīti attho. **Paṭibalenāti** vattum samatthena. **Āyatim samvareyyāsīti** upari samvaramāpajjeyyāsi, samvutakāyavacīdvāro bhaveyyāsīti attho. Imāni ca “**passasī**”ti-ādīni yathākkamaṃ paṭiggāhakadesakehi vattabbavacanāni. Tathā hi “**passasī**”ti paṭiggāhakena vattabbavacanāṃ “**āma passāmī**”ti tadanudesakena vattabbavacanāṃ. “**Āyatim samvareyyāsī**”ti tadanuppaṭiggāhakena vattabbavacanāṃ, “**sādhu sutṭhu samvarissāmī**”ti tadanudesakena vattabbavacanāṃ. Iminā ca attano āyatim samvare patiṭṭhitabhāvaṃ dasseti **dvīsu**, **pana sambahulāsu vāti** dvīsu vā sambahulāsu vā āpattīsu purimanayeneva vacanabhedo kātabbo. Ñattiyam **āpattim sarati vivaratīti** ettha

---

1. Vi 2. 159 piṭṭhe.

“dve āpattiyo”ti vā “sambahulā āpattiyo”ti vā vacanabhedo kātabbo. **Dvīsu, bahūsu vā vacanabhedo kātabboti** “saṃgho imāni cīvarāni”ti vatthuvaseṇa vacanabhedo kātabbo.

Evam saṃghassa nissajjanavidhiṃ dassetvā gaṇassa nissajjanavidhiṃ dassetuṃ “**gaṇassa pana nissajjantenā**”ti-ādimāha. Tattha **sesaṃ purimasadisamevāti** nissajjanāpattippaṭiggahaṇa nissaṭṭha cīvaradānesu “**āyasmantānan**”ti-ādinā vuttavacanabhedam vinā avasesaṃ saṃghassa nissajjanādīsu vuttasadisamevāti attho.

Idāni puggalassa nissajjanavidhiṃ dassetuṃ “**puggalassa panā**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **dvīsu, tīsu vāti** dvīsu, tīsu vā āpattīsu ceva dātabbacīvaresu ca. Yathā ca gaṇassa nissajjane, evaṃ dvinnaṃ nissajjanepi pāli veditabbā. Yadi hi viseso bhavyeṃ, yatheva “anujānāmi bhikkhave tiṇṇaṃ pārisuddhi-uposathaṃ kātuṃ, evaṃca pana bhikkhave kātabbo—byattena bhikkhunā paṭibaleṇa te bhikkhū ṇāpetabbā”ti-ādinā¹ nayena tiṇṇaṃ pārisuddhi-uposathaṃ vatvā “anujānāmi bhikkhave dvinnaṃ pārisuddhi-uposathaṃ kātuṃ, evaṃca pana bhikkhave kattabbo—therena bhikkhunā ekaṃsaṃ uttarāsaṅgaṃ”ti-ādinā¹ nayena visuṃyeva dvinnaṃ pārisuddhi-uposatho vutto, evaṃ idhāpi visuṃ pāliṃ vadeyya. Yasmā pana natthi, tasmā avatvāva gatoti gaṇassa vuttā pāliyevettha pāli. Āpattippaṭiggahaṇe pana ayaṃ viseso—yathā gaṇassa nissajjitvā āpattiyā desiyamānāya āpattippaṭiggāhako bhikkhu ṇattim ṭhapeti, evaṃ aṭṭhapetvā dvīsu aññatarena yathā ekapuggalo paṭiggaṇhāti, evaṃ āpatti paṭiggahetabbā. Dvinnaṃ hi ṇattiṭṭhapanam nāma natthi. Yadi siyā, dvinnaṃ pārisuddhi-uposathaṃ visuṃ na vadeyya. Nissaṭṭhacīvaradānepi yathā “imaṃ cīvaraṃ āyasmato dammī”ti eko vadati, evaṃ “mayam imaṃ cīvaraṃ āyasmato demā”ti vattuṃ vaṭṭati. Ito garukatarānipi hi ṇattidutiyakammāni apaloketvā kātabbānīti vuttāni atthi, tesam etaṃ anulomaṃ. Tenevāha “**dvinnaṃ panā**”ti-ādi. Nissaṭṭhacīvaraṃ pana dātabbameva, adātuṃ na labbhati. Vinayakammamattameva hetam. Na tam tena saṃghassa vā gaṇassa vā puggalassa vā dinnameva hoti. Tenāha “**nissaṭṭhavatthun**”ti-ādi.

---

1. Vi 3. 167 piṭṭhe.

Anissajjitvā paribhuñjantassa dukkaṭanti sakim nivattham vā sakim pārutam vā kāyato amocetvā divasampi carati, ekameva dukkaṭam. Mocetvā nivāseti vā pārupati vā, payoge payoge dukkaṭam. Dunnivattham vā duppārutam vā saṅṭhāpentassa anāpatti. Aññassa tam paribhuñjatopi anāpatti. “Aññena katam paṭilabhitvā paribhuñjati”¹ti-ādi¹ vacanañcetha sādhamam. **Dasāham anatikkantepi atikkantasaññino, vematikassa ca dukkaṭanti** etthāpi “paribhuñjantassā”ti ānetvā sambandhitabham. **Atikkante anatikkantasaññinopīti** dasāham atikkante cīvare “anatikkantam idam”ti evam saññino, dasāhe vā atikkante “anatikkanto dasāho”ti evam saññino.

Idāni “anadhiṭṭhite adhiṭṭhitasaññino nissaggiyam”ti-ādi-āpattivāram saṅgahetvā dassento “**tathā**”ti-ādimāha. **Tathā**ti yathā dasāham atikkante saññābhedenā tikapācittiyam, tathā anadhiṭṭhitādīsu sattasu vikappesu adhiṭṭhitādisaññābhedatoti attho. Tattha **avissajjite vissajjitasaññinoti** kassaci adinne apariccatte “dinnam pariccattam mayā”ti evam saññino. **Anaṭṭhe naṭṭhasaññinoti** attano cīvarena saddhim bahūni aññesam civarāni ekato ṭhapitāni, tāni ce corā haranti, tatresa attano cīvare anaṭṭhe naṭṭhasaññi hoti, tassa naṭṭhasaññino. Esa nayo **avinatṭhādīsupi. Avilutteti** ettha pana gabbham bhinditvā pasayhāvahārasena avilutteti veditabham.

Vissajjiteti² aññassa dinne. Katham pana dinnam hoti, katham gahitam? “Imam tuyham demi, dadāmi, dajjāmi, oṇojemi, pariccajāmi, vissajjāmi, nissajjāmi”ti vāvadati, “itthannāmassa demi -pa- nissajjāmi”ti vā vadati, sammukhāpi parammukhāpi dinnamyeva hoti. “Tuyham gaṇhāhi”ti vutte “mayham gaṇhāmi”ti vadati, sudinnam, suggahitañca. “Tava santakam karohi, tava santakam hotu, tava santakam karissasī”ti vutte “mamasantakam karomi, mama santakam hotu, mama santakam karissāmi”ti vadati, duddinnam, duggahitañca. Neva dātā dātum jānāti, na itaro gahetum. Sace pana “tava santakam karohī”ti vutte “sādhu bhante mayham gaṇhāmi”ti gaṇhāti, suggahitam, sace pana eko “gaṇhāhi”ti vadati, itaro “na gaṇhāmi”ti vadati, puna so “dinnam

1. Vi 1. 339 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 231 piṭṭhe.

mayā tuyhaṃ, gaṇhāhī”ti vadati, itaropi “na mayhaṃ iminā attho”ti vadati. Tato purimopi “mayā dinnan”ti dasāhaṃ atikkāmeti, pacchimopi “mayā paṭikkhittan”ti, kassāpattīti? Na kassaci. Yassa pana ruccati, tena adhiṭṭhahitvā paribhuñjitabbaṃ. Yo pana adhiṭṭhāne vematiko, tena kim kātappaṃ? Vematikabhāvaṃ ārocetvā “sace anadhiṭṭhitam bhavissati, evaṃ me kappiyaṃ hotī”ti vatvā vuttanayeneva nissajjitabbaṃ. Na hi evaṃ jānāpetvā vinayakammaṃ karontassa musāvādo hoti.

Yathā ca idaṃ, evaṃ ito parānipīti yathā idaṃ
 atirekacīvaradhāraṇasikkhāpadaṃ ācāravipatti, evaṃ ito parānipi
 sikkhāpadāni ācāravipattiyevāti attho. Tenāha “**ubhatopātimokkhesū**”ti-ādi.
Ājīvavipattipaccayā pana ṭhapetvā dubbhāsitaṃ cha āpattikkhandhā
paññattā ti—

“Ājīvahetu ājīvakāraṇā pāpiccho icchāpakato asantaṃ abhūtaṃ
 uttarimanussadhammaṃ ullapati, āpatti pārājikassa. Ājīvahetu
 ājīvakāraṇā sañcarittaṃ samāpajjati, āpatti saṃghādisesassa. Ājīvahetu
 ājīvakāraṇā ‘yo te vihāre vasati, so bhikkhu arahā’ti bhaṇati,
 paṭivijānantassa āpatti thullaccayassa. Ājīvahetu ājīvakāraṇā bhikkhu
 paṇītabhojanāni agilāno attano atthāya viññāpetvā bhuñjati, āpatti
 pācittiyassa. Ājīvahetu ājīvakāraṇā bhikkhunī paṇītabhojanāni agilānā
 attano atthāya viññāpetvā bhuñjati, āpatti pāṭidesanīyassa. Ājīvahetu
 ājīvakāraṇā bhikkhu sūpaṃ vā odanaṃ vā agilāno attano atthāya
 viññāpetvā bhuñjati, āpatti dukkaṭassā”ti¹—

evaṃ pārājikādivasena ṭhapetvā dubbhāsitaṃ ājīvavipattipaccayā cha
 āpattikkhandhā paññattā. **Diṭṭhivipattipaccayā pācittiyadukkaṭavasena dve**
āpattikkhandhā paññattāti samanubhāsanāya pāpikāya diṭṭhiyā
 appaṭinissajjane ñattiyā dukkaṭaṃ, kammavācāpariyosāne pācittiyanti evaṃ

1. Vi 5. 178 piṭṭhe.

diṭṭhivipattipaccayā pācittiyadukkaṭavasena dve āpattikkhandhā paññattā.
Etthāti vipattikathāsu.

Gaṇanupagatāti divasagaṇanaṃ upagatabhāvo. Aññehi “imaṃ cīvaraṃ itthannāmassa demā”ti parahatthe dinnampi “na tāva taṃ gaṇanupagaṃ, yāva na hatthaṃ gacchaṭi”¹ **cammakkhandhake** vuttattā yāva āharitvā vā na dinnam, “tumahākaṃ bhante cīvaraṃ uppannaṃ”ti pahīnitvā vā anārocitaṃ, tāva divasagaṇanaṃ na upeti, anadhiṭṭhitaṃ vaṭṭati. Yadā pana ānetvā dinnam hoti, “uppannaṃ”ti vā sutam, tato paṭṭhāya gaṇanupagaṃ hoti, antodasāhe adhiṭṭhātabbam. Kathinasaññitaṃ samuṭṭhānamassāti **kathinasamuṭṭhānam**, tatiyachatṭhasamuṭṭhānavasena dvisamuṭṭhānanti attho. Kāyavācāhi kattabba-adhiṭṭhānavikappanānaṃ akaraṇena **kāyavācato**, citte pana satī kāyavācācittato ca samuṭṭhātīti vuttam hoti. Anadhiṭṭhānavikappanavasena āpajjanato **akiriyaṃ**. Ajānantopi āpajjati **nosaññāvimokkham**. Kāyadvāre ca vacīdvāre ca kattabbākaraṇato **kāyakammaṃ vacīkammaṃ**.

Kathinasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Udositasikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhunāti bhikkhussāti attho, sāmi-atthe cetam karaṇavacanam. Tenāha “**purimasikkhāpade viyā**”ti-ādi. Atha kasmā karaṇavaseneva karaṇavacanassa attham aggahetvā sāmivasena attho veditabboti āha “**karaṇavasena hī**”ti-ādi. **Hī**ti karaṇatthe nipāto. **Chinnapalibodhoti** chinnacīvarāvāsapalibodho. Ekāva ratti **ekarattam**, samāsantagatassa attham. Tiṇṇam cīvarānam samāhāroti **ticīvaraṃ**, tena ticīvarena, tīhi cīvarehīti attho. Ekena² vippavutthopi hi ticīvarena vippavuttho nāma hoti paṭisiddhapariyāpannena vippavutthattā, avayavepi vā samudāyavohārato. Tenāha “**ticīvarādhiṭṭhānanayenā**”ti-ādi.

1. Vi 3. 288 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 233 piṭṭhe.

Idāni vippavāsalaḅkhaṇavavattḅāpanattham̄ “**gāmo ekūpacāro**”ti-ādimāha. Tattha **nivesananti** udositādīnaṃ vasena akatāya patissayavikatiyā adhvacaṇaṃ. **Udositoti**¹ yānādīnaṃ bhaṇḍānaṃ sālā. Yo “udavasito”tipi² vuccati. **Aṭṭoti** paṭirājādipaṭibāhanattham̄ iṭṭhakāhi kato bahalabhittiko catupaṇcabhūmiko patissayaviseso. “**Aṭṭo**”ti bahalabhittikagehaṃ, yassa gopānasiyo aggahetvā iṭṭhakāhi eva chadanaṃ hoti”ti apare. “Aṭṭākārena kariyati”tipi vadanti. **Māloti** ekakūṭasaṅgahito caturassapāsādo, ekakūṭasaṅgahito vā anekakoṇavanto patissayaviseso. “**Māloti** vaṭṭākārena katasenāsananaṃ”ti apare. **Pāsādoti** dīghapāsādo, aḍḍhayogādibhedo aṭṭamāḷahammiyavajjito sabbo vā pāsādo. **Hammiyanti** muṇḍacchadanapāsādo. “Candiyaṅgaṇayuttanaṃ”ti apare. **Nāvāti** thalaṭṭha-udakaṭṭhavesena dvidhā nāvā. **Satthoti** jaṅghasattho, sakaṭasattho vā. **Dhañṇakaraṇanti**³ khalaṃ vuccati. **Ārāmoti** pupphārāmo, phalārāmo vā. **Vihāroti** saparikkhitto vā aparikkhitto vā sakalo āvāso. “Gehampī”ti keci. Nivesanādīni cettha gāmato bahi niviṭṭhāni gahitāni. Antogāme ṭhitānaṃ pana gāmaggaḅaṇeṇeva gahitattā gāmaparihāroyevāti. “Nivesanādayo hammiyapariyosānā gāmaparikkhepato bahi niviṭṭhā”ti apare. **Hatthapāsātikkameti** ettha **hatthapāso** nāma aḍḍhateyyaratanappamāṇo padeso, tassa atikkamo **hatthapāsātikkamo**, tasmim̄ hatthapāsātikkame. Hatthapāsabbhantare pana vatthum̄ vaṭṭati. Taṃ pamāṇaṃ atikkamivā sacepi iddhiṃ bhikkhu ākāse aruṇaṃ uṭṭhāpeti, nissaggiyameva hoti.

Ayṃ panettha vinicchayo—sace⁴ gāmo ekassa rañño vā bhojakassa vā vasena ekakulassa hoti, pākārādīnā parikkhittattā ekūpacāro ca, evarūpe gāme cīvaraṃ nikkhipivā tasmim̄ gāmabbhantare yathārucitaṭṭhāne vasitabbaṃ, sace aparikkhitto, yasmim̄ ghare cīvaraṃ nikkhittaṃ hoti, tasmim̄ ghare vasitabbaṃ, tassa gharassa samantato hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 2. 235 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 236 piṭṭhe.

2. Uddhasivotipi (Ka)

4. Vi-Ṭṭha 2. 233 piṭṭhe.

Sace gāmo vesālikusinārādayo viya nānārājūnaṃ vā bhojakānaṃ vā hoti, vuttappakārena parikkhitto ca, evarūpe gāme yasmim̄ ghare cīvaraṃ nikkhittaṃ hoti, tasmim̄ ghare vā vatthabbaṃ, tassa gharassa hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ. Yassā vīthiyā gharaṃ hoti, tassā vīthiyā tassa gharassa sammukhāṭṭhāne sabhāyaṃ vā gharadvāre vā vatthabbaṃ, tesam̄ sabhādvārānaṃ hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ.

Sace so gāmo aparikkhitto, yasmim̄ ghare cīvaraṃ nikkhittaṃ, tattha vā tassa hatthapāse vā vatthabbaṃ. Nivesane pana sace ekakulassa nivesanaṃ hoti, parikkhittaṃca, antonivesane cīvaraṃ nikkhipitvā antonivesane vatthabbaṃ. Aparikkhittaṃ ce hoti, yasmim̄ gabbhe cīvaraṃ nikkhittaṃ, tasmim̄ vatthabbaṃ tassa gabbhassa hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ.

Sace nānākulassa nivesanaṃ hoti, parikkhittaṃca, yasmim̄ gabbhe cīvaraṃ nikkhittaṃ, tasmim̄ gabbhe vatthabbaṃ, sabbesam̄ sādharmaṇadvāramūle vā tesam̄ gabbhadvāramūlānaṃ hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ. Aparikkhittaṃ ce, yasmim̄ gabbhe cīvaraṃ nikkhittaṃ, tasmim̄ gabbhe vatthabbaṃ, tassa gabbhassa hatthapāsā vā na vijahitabbaṃ. Esa nayo **udositā**dīsipi.

Sattho pana jaṅghasattho vā hotu, sakaṭasattho vā. Sace ekakulassa sattho hoti, satthe cīvaraṃ nikkhipitvā purato vā pacchato vā sattabbhantārā na vijahitabbā, passato abbhantaraṃ na vijahitabbaṃ. Sace¹ sattho gacchanto gāmaṃ vā nadiṃ vā pariyādiyitvā tiṭṭhati, antopaviṭṭhena saddhim̄ ekābaddho hutvā oraṅca pāraṅca pharitvā ṭhito hoti, satthaparihārova labbhati. Atha gāme vā nadiyā vā pariyāpanno hoti antopaviṭṭho, gāmaparihāro ceva nadiparihāro ca labbhati. Sace vihārasīmaṃ atikkamitvā tiṭṭhati, antosīmāya ca cīvaraṃ hoti, vihāraṃ gantvā vasitabbaṃ. Sace bahisīmāya cīvaraṃ hoti, satthasamīpeyeva vasitabbaṃ. Sace gacchanto sakaṭe vā bhagge, goṇe vā natṭhe antarā chijjati, yasmim̄ koṭṭhāse cīvaraṃ nikkhittaṃ, tattha vasitabbaṃ.

Khettepi² sace ekakulassa khettaṃ hoti, parikkhittaṃca, antokhette cīvaraṃ nikkhipitvā antokhette vatthabbaṃ. Sace aparikkhittaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 2. 235 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 236 piṭṭhe.

hatthapāsā cīvaram na vijahitabbam. Sace nānākulassa khettaṃ hoti, parikkhittaṅca, antokhette cīvaram nikkhipitvā khetadvāramūle vā vatthabbam, tassa hatthapāsā vā na vijahitabbam. Sace aparikkhittam, cīvaram hatthapāsā na vijahitabbam. Esa nayo dhaññakaraṇārāmesu dvīsupi. Vihāre pana nivesane vuttasadisova vinicchayo.

Rukkhamūle pana yaṃ majjhanhike kāle samantā chāyā pharati, tasmim̃ ṭhāne aviraḷe, padese tassa chāyāya phuṭṭhokāsassa antoyeva nikkhipitabbam. Sace viraḷasākhassa rukkhassa ātapena phuṭṭhokāse ṭhapeti, aruṇuggamane ca so bhikkhu tassa hatthapāse na hoti, aññasmim̃ ṭhāne tassa chāyāyapi hoti, nissaggiyaṃ hoti. Sace nānākulassa rukkho hoti, cīvarassa hatthapāsā na vijahitabbam.

Ajjhokāse pana viñjhāṭavi-ādīsu araññesupi samuddamajjhe macchabandhānaṃ agamanapathadīpakesupi cīvaram ṭhapetvā tato samantā sattabbhantare padese yattha katthaci vasitabbam, ito aññattha vasanto vippavuttho nāma hotīti daṭṭhabbam.

Imassa pana vitthārassa idha avuttattā, **samantapāsādikāya**ṅca¹ vuttattā “**ayamettha saṅkhepo**”ti-ādi vuttam. **Etthā**ti “ticīvarena vippavaseyyā”ti etasmim̃ pade. **Saṅkhepo**ti saṅkhepavaṇṇanā. Ettha pana pālīyam² “gāmo ekūpacāro nānūpacāro”ti-ādinā avisesena mātikaṃ nikkhipitvāpi gāmanivesana-udositakhettdhaññakaraṇa-ārāmavihārānaṃ ekūpacāranānūpacāratā “gāmo ekūpacāro nāma ekakulassa gāmo hoti parikkhitto ca aparikkhitto cā”ti-ādinā² parikkhittāparikkhittavasena vibhattā. Aṭṭamāḷapāsādahammiyanāvāsattarukkhamūla-ajjhokāsānaṃ pana evaṃ avatvā “ekakulassa aṭṭo hoti, nānākulassa aṭṭo hoti”ti-ādinā³ nayena ekakulanānākulavasena ca ante “ajjhokāso ekūpacāro nāma agāmake araññe samantā sattabbhantarā ekūpacāro, tato paraṃ nānūpacāroti⁴ ca evaṃ ekūpacāranānūpacāratā vibhattā. Tasmā gāmādīsu parikkhittam̃ ekūpacāram̃,

1. Vi-Ṭṭha 2. 235, 236 piṭṭhādīsu.

3. Vi 1. 301 piṭṭhe.

2. Vi 1. 299 piṭṭhe.

4. Vi 1. 302 piṭṭhe.

aparikkhittam nānūpacāraṇi ca, aṭṭādīsu yaṃ ekakulassa, taṃ ekūpacāraṃ, yaṃ nānākulassa, taṃ nānūpacāraṇi ca gahetabbaṃ. Ajjhokāse vuttanayena gahetabbaṃ. **Upacāro**ti hi “gāmo ekūpacāro nānūpacāro”ti-ādīsu dvāraṃ, “ajjhokāso ekūpacāro”ti ettha samantā sattabbhantarasaṅkhātāṃ pamāṇanti apare.

Aññatra bhikkhusammutiyāti bhikkhuno saṅghena dinnā sammuti **bhikkhusammuti**, taṃ vināti attho. Tenāha “**yaṃ saṅgho**”ti-ādi. **Avippavāsasammutiṃ detīti** avippavāsā sammuti, avippavāsāya vā sammuti **avippavāsasammuti**, taṃ ñattidutiyena kammaṇa detīti attho.

Santaruttarenāti “antaran”ti antaravāsako vuccati, “**uttaran**”ti uttarāsaṅgo, saha antarena uttarāṃ **santaruttaraṃ**, tena santaruttarena, saha antaravāsakena uttarāsaṅgenāti attho. **Anto-aruṇe paccuddhaṇeti** nivattitvā sampāpuṇitumasakkontena tattheva ṭhatvā anto-aruṇe paccuddhaṇe. **Paccāgantabbanti** yathā rogo na kuppati, tathā puna cīvarassa ṭhapitaṭṭhānaṃ āgantabbaṃ. Yato paṭṭhāya hi satthaṃ vā pariyesati, “gacchāmi”ti ābhogaṃ vā karoti, tato paṭṭhāya vaṭṭati. “Na dāni gamissāmi”ti evaṃ pana dhuranikkhepaṃ karontena paccuddharitabbaṃ “atirekacīvaraṭṭhāne ṭhassatī”ti. tenāha “**tattheva vā ṭhitena paccuddharitabbaṃ**”ti. Soti yassa sammuti dinnā, so rogo. **Laddhakappiyameva** puna sammutidānakiccaṃ natthīti adhippāyo.

Adhiṭṭhitacīvaratāti ticīvarādhiṭṭhānanayena adhiṭṭhitacīvaratā. **Vippavāso** nāma yadi baddhasīmāyaṃ cīvaraṃ hoti, tato bahi aruṇuṭṭhāpanaṃ. Atha abaddhasīmāyaṃ, yathāvuttagamādīnaṃ bahi hatthapāsātikkame aruṇuṭṭhāpanaṃ. Baddhasīmāyaṃ pana yattha katthaci cīvaraṃ ṭhapetvā antosīmāyameva yattha katthaci vasitum vaṭṭati. Idha apaccuddharaṇaṃ akiriyāti sambandho.

Udositasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Purimasikkhāpade viya etthāpi **bhikkhunā**ti sāmi-atthe karaṇavacananti āha “**niṭṭhitacīvarasmim bhikkhunā**”ti-ādi. “Akālacīvaram nāma anattate kathine ekādasamāse uppannam, atthate kathine sattamāse uppannam, kālepi ādissa dinnam, etam akālacīvaram nāmā”ti¹ padabhājanīyam vuttattā “**yvāyam anattate kathine**”ti-ādimāha. Yvāyam cīvarakālo vuttoti sambandho. **Vassānassā**ti vassānasaṅkhātassa utuno. **Pacchimo māso** nāma cīvaramāso. Tasmim hi anattatepi kathine uppannam cīvaram anadhiṭṭhitam, avikappitam ṭhapetum vaṭṭati. **Pañca māsā**ti pacchimakattikamāso, hemantikā cattāro cāti pañca māsā. **Aññadā**ti anattate kathine ekādasamāse, atthate kathine sattamāse. **Kālepī**ti “anattate kathine cīvaramāso, atthate kathine pañca māsā”ti yathāvuttacīvarakālepi. “**Ādinā nāyena**”ti iminā “dadāmi dajjāmī”ti-ādīnam² saṅgaho. Kiñcāpi cetāni sabbāni “akālacīvaran”ti vuttāni, tathāpi piṭṭhisamayeyeva uppannāni “akālacīvaran”ti idhādhippetāni.

“**Kāle saṅghassa idam akālacīvaran**”ti dinnam pana akālacīvarasāmaññato atthuddhārasena vuttam. Yathā piṭṭhisamaye uppannam cīvaram vuṭṭhavasasehi, sesehi ca sammukhībhūtehi bhājetum labbhatīti akālacīvaram nāma jātam, tathepidampīti tadidam akālacīvarasāmaññam. Yadi evam “puggalassa vā idam tuyham dammī”ti-ādīnā nāyena dinnam”ti kasmā vuttam, na hi puggalassa ādissa dinnam kenaci bhājanīyam hotīti? Nāyam virodho, ādissa dānasāmaññato labbhamānamattham dassetum tathā vuttanti. **Attano vā dhanenā**ti attano kappāsasuttādīnā dhanena. Imassa “uppajjeyyā”ti iminā sambandho veditabbo. “**Sīmāya detī**”ti-ādi puggalādhiṭṭhānanayena vuttam. Ettha pana sīmāya dānam ekā mātikā, katikāya dānam dutiyā -pa- puggalassa dānam aṭṭhamā.

“**Parikkhepārahatṭhānenā**”ti iminā aparikkhittassa vihārassa dhuvasannipātāṭṭhānādīto paṭhamaleḍḍupātassa anto upacārasīmāti dasseti.

1. Vi 1. 304 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 231 piṭṭhe.

Idāni dutiyaledḍupātassapi anto upacārasīmāyevāti dassetum **“apicā”**ti-ādi āraddham. Dhuvassannipātaṭṭhānampi sīmāpariyantagatameva veditabban. **Āvāse vaḍḍhante vaḍḍhatī**ti sace upacārato abahibhūto hutvā āvāso vaḍḍhatīti adhippāyo. **Mahāpaccariyam** pana “bhikkhūsupi vaḍḍhantesu vaḍḍhatī”ti¹ vuttam. “Sace vihāre sannipatitabhikkhūhi saddhim ekābaddhā hutvā yojanasatampi pūretvā nisīdanti, yojanasatampi upacārasīmāva hoti, sabbesam lābho pāpuṇātī”ti¹ **samantapāsādikāyam** vuttam. **Bhikkhunīnam āramapavesanasenāsanāpucchanānī**ti āgantukagamikānam bhikkhunīnam āramapavesanāpucchanam, senāsanāpucchanañcāti attho. Tathā hi āgantukāya bhikkhuniyā āramapavesanam āpucchitabban, gamikāya saṅghikam dasavidham senāsanam. Ettha ca kiñcāpi “bhikkhunīnan”ti vuttam, gamikassa pana bhikkhussāpi imissāyeva sīmāya vasena senāsanāpucchanam veditabban.

Parivāsamanattārocananti parivāsikamānattacārīnam parivāsārocanam, mānattārocanañca. **Vassacchedanissayasenāsanaggāhādividhānanti** vassacchedavidhānam, nissayaggāhavidhānam, senāsanaggāhavidhānanti attho. **Ādisaddena nissayapaṭippassaddhi**, lābhaggāho, āgantukavattam pūretvā āramapavesananti evamādikam saṅgaṇhāti. **Imissāva sīmāya vasenā**ti upacārasīmāyevāti yathāsambhavam anto, bahi ca imassa sabbassa labbhanato vuttam.

Lābhatthāya ṭhapitā sīmā **lābhasīmā**². Sā ca kho neva sammāsambuddhena anuññātā, na dhammasaṅgāhakattherehi ṭhapitā, apica kho lābhadāyakehi. Tenāha **“yam rājarājamāhāmattādayo”**ti-ādi. **Samantā**ti vihārassa samantā. **Yanti** suṅkasassādi. “Sīmam ṭhapenti”ti pāṭhaseso. **Ekassa rañño āṇāpavattiṭṭhānanti** coḷabhogo keraḷabhogoti evam ekekassa rañño āṇāpavattiṭṭhānam. Dvidhā āpo gato etthāti **dīpo**, oghena anajjhotthato bhūmibhogo. Sova sīmā **dīpasīmā**. Tenāha **“samuddantenā”**ti-ādi. Cakkavālasīmā cakkavālapabbateneva paricchinnāti āha **“ekacakkavālapabbataparikkhepabbhantaram cakkavālasīmā”**ti.

1. Vi-Ṭṭha 3. 417 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 418 piṭṭhe.

Sesāti khaṇḍasīmādayo. **Khaṇḍasīmāya demāti dinnanti** khaṇḍasīmāya kenaci kammaṇa sannipatitaṃ saṃghaṃ disvā “khaṇḍasīmāyaṃ saṃghassa demā”ti dinnam. Khaṇḍasīmāya ṭhite rukkhe vā pabbate vā ṭhitopi heṭṭhā vā pathavivemajjhagatopi khaṇḍasīmāyeva ṭhitoti veditabbo.

Samānasaṃvāsasīmāya dinnanti “samānasaṃvāsasīmāya dammī”ti dinnam. Esa nayo sesesupi. **Khaṇḍasīmā sīmantarikaṭṭhānaṃ na pāpuṇāti** tattha samānasaṃvāsasīmāya abhāvatoti adhippāyo. Samānasaṃvāsa-avippavāsasīmāsu dinnassa idaṃ nānāttam—“avippavāsasīmāya dammī”ti dinnam gāmaṭṭhānaṃ na pāpuṇāti. Kasmā? “Ṭhapetvā gāmañca gāmūpacārañcā”ti¹ vuttattā. “Samānasaṃvāsasīmāya dammī”ti dinnam pana gāme ṭhitānampi pāpuṇāti. **Abbhantarasīmā-udakukkhepasīmāsu dinnanti** tattha uposathādi-atthāya sannipatite disvā “imissā abbhantarasīmāya demā”ti-ādinaṃ dinnam. Janapadaratṭharajjadīpacakkavāḷasīmāsupi gāmasīmādīsū vuttasaṃdisova vinicchayoti āha “**janapadasīmādīsū**”ti-ādi. **Ekopi gantvā sabbesaṃ saṅgaṇhituṃ labhatīti** ekopi gantvā idha vassaggena bhājetvā gahetvā āgantum labhatīti attho. **Ekoti sabhāgo eko bhikkhu,** ayampi bhāgameva gahetum labhati. Tenāha “**sabhāgānaṃ bhāgaṃ gaṇhātī**”ti.

Evam tāva yo sīmaṃ parāmasitvā deti, tassa dāne vinicchayaṃ vatvā idāni yo “asukasīmāyā”ti vattum na jānāti, kevalaṃ “sīmā”ti vacanamattameva jānanto vihāraṃ āgantvā “sīmāya dammī”ti vā “sīmaṭṭhakasaṃghassa dammī”ti vā bhaṇāti, tattha vinicchayaṃ dassetum “**yo pana vihāraṃ pavisitvā**”ti-ādimāha. **Kataranti** katarasīmaṃ. **Ahametaṃ bhedaṃ na jānāmīti** ahaṃ “asukā sīmā”ti etaṃ vibhāgaṃ na jānāmi. **Upacārasīmaṭṭhehi bhājetabbaṃ** lābhassa upacārasīmāya paricchinnattāti adhippāyo. **Sāti** samānalābhakatikā.

Yattha mayhaṃ dhuvakārā kariyantīti² ettha yasmim vihare tassa cīvaradāyakassa santakaṃ saṃghassa pākavattam³ vā vattati. Yasmim vihare bhikkhū attano bhāraṃ katvā sadā gehe bhojeti, yattha vā anena āvāso vā kārīto, salākabhattādīni vā nibaddhāni, ime

1. Vi 3. 148 piṭṭhe. 2. Vi-Ṭṭha 3. 419 piṭṭhe. 3. Pākavaṭṭam (Vi-Ṭṭha 3. 419 piṭṭhe)

dhuvakārā nāma. Yena pana sakalopi vihāro patiṭṭhāpito, tattha vattabbameva natthi. Tenāha “**yattha tassa pākavattarū vā vattati**”ti-ādi. Tattha **pākavattanti** dānavattarū. **Vattati**ti pavattati. **Yatoti** yasmā vihārā. **Yatthāti** yasmim vihāre. **Sabbatthāti** sabbesu vihāresu. **Mātikarū āropetvāti** ekasmim vihāre bhikkhū bahutarā, ekasmim thokatarā, ekañca vattharū, dhuvakāraṭṭhānañca bahukarū, kattha demāti pucchivā, yadi pana mañco vā piṭṭharū vā ekameva hoti, tarū pucchivā yassa vā vihārassa, ekavihārepi vā yassa senāsanassa so vicāreti, tattha¹ dātabbarū. Sacepi “asukabhikkhu gaṇhatū”ti vadati, vaṭṭati. Atha “mayharū dhuvakāre dethā”ti vatvā avicāretvāva gacchati, saṅghassapi vicāreturū vaṭṭati. Evarū pana vicāretabbarū—“saṅghattherassa vasanaṭṭhāne dethā”ti vattabbarū. Sace tattha senāsanarū paripuṇṇarū hoti, yattha nappahoti, tattha dātabbarū. Sace eko bhikkhu “mayharū vasanaṭṭhāne senāsanaparibhogabhaṇḍarū natthi”ti vadati, tattha dātabbarū.

Saṅghassa dammīti dinnanti “imāni cīvarāni saṅghassa dammī”ti evarū dinnarū. **Tato bahiddhāpīti** upacārasīmāto bahiddhāpi. **Tehi saddhīti** upacārasīmāgatehi saddhīrū. **Ekābaddhānañca pāpuṇāti** parisāvasena vadḍhitā sīmā hotīti katvāti adhippāyo. **Tasmāti** yasmā upacārasīmāgatānarū pāpuṇāti, yasmā ca tato bahiddhāpi upacārasīmokkantehi ekābaddhānarū pāpuṇāti, tasmā. **Tesanti** upacārasīmāgatānarū, tato bahiddhā tehi saddhīrū ekābaddhānañca. **Gāhake satīti** antevāsikādike gaṇhante sati.

Asampattānampīti upacārasīmāyārū ṭhitehi ghaṇṭim paharivā kālarū ghosetvā lābhabhājanaṭṭhānarū asampattānampi upacārasīmāya pavitṭhānarū, tehi vā saddhīrū ekābaddhānarū hutvā attano vihāradvāre vā antovihāreyeva vā ṭhitānañcāti attho. **Bhāgo dātabboti**² saṅghanavakassa dinnepi adhippāyo. Dutiyabhāge pana therāsanarū āruḷhe āgatānarū paṭhamabhāgo na pāpuṇāti. Dutiyabhāgato vassaggena dātabbarū.

Sace pana “bahi-upacārasīmāyārū ṭhitānarū dethā”ti vadanti, na dātabbarū. Yadi pana vihāro mahā hoti, therāsanato paṭṭhāya vatthesu

---

1. Tassa (Sī)

2. Vi-Ṭṭha 3. 421 piṭṭhe.

dīyamānesu alasaḷātikā mahātherā pacchā āgacchanti, “bhante vīsativassānaṃ dīyati, tumhākaṃ ṭhitikā atikkantā”ti na vattabbā. Ṭhitikaṃ ṭhapetvā tesam datvā pacchā ṭhitikāya dātabbam.

“Asukavihāre kira bahucīvaraṃ uppannaṃ”ti sutvā yojanantarikavihāratopi bhikkhū āgacchanti, sampattasampattānaṃ ṭhitaṭṭhānato paṭṭhāya dātabbam ayamettha saṅkhepo. Vitthāro pana **samantapāsādikāya** cīvarakkhandhakavaṇṇanāyaṃ¹ vuttanayena veditabbo.

Evam vihāraṃ pavisitvā “imāni cīvarāni saṅghassa dammī”ti dinnesu vinicchayaṃ vatvā idāni bahi-upacārasīmāyaṃ bhikkhuṃ disvā “saṅghassa dammī”ti dinnesu vinicchayaṃ dassetuṃ “**yaṃ panā**”ti-ādi vuttaṃ. **Ekābaddhapaṇḍita** sace yojanaṃ pharitvā parisā ṭhitā hoti, ekābaddhā ce, sabbesaṃ pāpuṇātīti attho. Ekābaddhatā cettha dvādasahatṭhabbantarato paricchinditabbā. Tenāha “**ye panā**”ti-ādi.

Ubhatosaṅghassa dinnanti² “ubhatosaṅghassa dammī”ti dinnam. “Dvedhāsaṅghassa dammi, dvinnam saṅghānaṃ dammi, bhikkhusaṅghassa ca bhikkhunisaṅghassa ca dammī”ti vuttepi ubhatosaṅghassa dinnameva hoti. **Upaḍḍham bhikkhūnaṃ, upaḍḍham bhikkhunīnaṃ dātabbanti** dve bhāge same katvā eko bhāgo bhikkhūnaṃ, eko bhāgo bhikkhunīnaṃ dātabbo. **Gahetuṃ labhati** ubhatosaṅghaggahaṇena gahitattāti adhippāyo. **Cetiyaṃ** thūpādino. Tam hi dhātāyatanādībhāvena citattā, lokassa cittikāraṭṭhānatāya ca “**cetiyaṃ**”ti vuccati. Na koci viśesoti āha “**idha pana cetiyaṃ**”ti-ādi.

“Ubhatosaṅghassa ca tuyhaṅca cetiyassa cā”ti vutte pana dvāvīsatiakoṭṭhāse katvā dasa bhikkhūnaṃ, dasa bhikkhunīnaṃ, eko puggalassa, eko cetiyassa dātabbo. Tattha puggalo saṅghatopi attano vassaggena puna gahetuṃ labhati, cetiyassa ekoyeva. Ayaṃ pana vāro yathāvutteneva nayena nāyatīti katvā idha na vutto. **Samantapāsādikāyaṃ**³ pana vuttoyeva.

1. Vi-Ṭṭha 3. 420 piṭṭhādīsu. 2. Vi-Ṭṭha 3. 422 piṭṭhe. 3. Vi-Ṭṭha 3. 423 piṭṭhe.

Na majjhe bhinditvā dātabbāṃ “bhikkhunīnaṃ”ti puggalikavasena vuttatā. **Puggalo visum na labhatī**ti pubbe viya visum puggalikakoṭṭhāsaṃ na labhati. **Pāpuṇanaṭṭhānato**¹ ekameva labhatīti attano vassaggena pattabaṭṭhānato ekameva koṭṭhāsaṃ labhati. Kasmā? Bhikkhusaṃghaggaṇena gahitattā. “Bhikkhusaṃghassa ca bhikkhunīnaṃca tuyhaṅca cetiyassa cā”ti vuttepi cetiyassa ekapuggalapaṭivīso labbhati, puggalassa visum na labbhati. Tasmā ekaṃ cetiyassa datvā avasesaṃ bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā bhājetabbāṃ. Tenāha “**cetiyassa cāti vutte panā**”ti-ādi.

Tehi saddhiṃ puggalacetiyaparāmasanaṃ anantaranayasadisamevāti tehi bhikkhūhi bhikkhunīhi saddhiṃ puggalassa ca cetiyassa ca gahaṇaṃ anantaranayasadisamevāti attho. “Bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca tuyhaṅca, bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca cetiyassa ca, bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca tuyhaṅca cetiyassa cā”ti vuttepi cetiyassa ekapaṭivīso labbhati, puggalassa visum natthi, bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvāva bhājetabbanti vuttaṃ hoti. **Puggalassa visum na labbhatī**ti puggalassa visum paṭivīso na labbhati, vassaggena ekova labbhatīti attho. “Bhikkhusaṃghassa ca cetiyassa cā”ti vutte pana cetiyassa visum paṭivīso labbhatīti āha “**cetiyassa pana labbhatī**”ti. “Bhikkhusaṃghassa ca tuyhaṅca cetiyassa cā”ti vuttepi cetiyasseva visum labbhati, na puggalassa. **Cetiyassa pana labbhatiyevāti** “bhikkhūnaṃca cetiyassa cā”ti vutte pana cetiyassa visum paṭivīso labbhatīti attho. “Bhikkhūnaṃca tuyhaṅca cetiyassa cā”ti vuttepi cetiyasseva visum labbhati, na puggalassa. Bhikkhunisaṃghaṃ ādiṃ katvāpi evameva yojetabbāṃ.

Etthāha—yaṃ panetarahi² paṇḍitamanussā sadhātukaṃ paṭimaṃ vā cetiyaṃ vā ṭhapetvā buddhappamukhassa ubhatoṃghassa dānaṃ denti, paṭimāya vā cetiyassa vā purato ādhārake pattam ṭhapetvā dakkhiṇodakaṃ datvā “buddhānaṃ demā”ti, tattha yaṃ paṭhamaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ denti, vihāraṃ vā āharitvā “idaṃ cetiyassa demā”ti piṇḍapātaṅca mālāgandhādīni ca denti, tattha kathaṃ paṭipajjitabbanti? Vuccate—mālāgandhādīni tāva cetiye āropetabbāni, vatthehi paṭākā,

1. Pāpuṇakoṭṭhāsatoti (Ka)

2. Vi-Ṭṭha 3. 424 piṭṭhe.

telena padīpā kātabbā, piṇḍapātamadhuphāṇitādīni pana yo nibaddhacetiyaḥaggako hoti pabbajito vā gahaṭṭho vā, tassa dātabbāni. Nibaddhajaḥgake asati āhaṭabhattaṃ ṭhapetvā vattaṃ katvā paribhuñjitum vaṭṭati. Upakaṭṭhe kāle bhūñjitvā pacchāpi vattaṃ kātum vaṭṭatiyeva.

Mālāgandhādīsu ca yaṃ kiñci “idaṃ haritvā cetiyapūjaṃ karoṭhā”ti vutte dūrampi haritvā pūjetabbaṃ. “Bhikkhusaṃghassa harā”ti vuttepi haritabbaṃ. Sace pana “ahaṃ piṇḍāya carāmi, āsanasālāyaṃ bhikkhū atthi, te harissantī”ti vutte “bhante tuyhaṃyeva dammī”ti vadati, bhūñjitum vaṭṭati. Atha pana “bhikkhusaṃghassa dassāmī”ti harantassa gacchato antarāva kālo upakaṭṭho hoti, attano pāpetvā bhūñjitum vaṭṭati.

Vassaṃ vuṭṭhasaṃghassa dammīti vadatī¹ “vassaṃvuṭṭhasaṃghassa imāni cīvarāni dammī”ti vadati. **Tesaṃ bahisīmaṭṭhānampi pāpuṇātī** atthate kathine bahisīmaṭṭhānampi yāva kathinassa ubbhārā pāpuṇāti, tasmā disāpakkantassāpi sati paṭiggāhake dātabbaṃ. Anattate pana kathine antohemante, evaṅca pana vatvā dinnāṃ pacchimavassaṃvuṭṭhānampi pāpuṇāti. **Yattha katthacīti** yesu kesuci vihāresu. **Evaṃ vadatīti** “vassaṃvuṭṭhasaṃghassa dammī”ti vadati. Tatra sammukhībhūtānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti piṭṭhisamaye uppannattā. Sace pana “vassaṃ vasantānaṃ dammī”ti vadati, antovasseyeva vassaṃ vasantāva labhanti, chinnavassā na labhanti. Cīvaramāse pana “vassaṃ vasantānaṃ dammī”ti vutte pacchimikāya vassūpagatānaṃyeva pāpuṇāti, purimikāya vassūpagatānaṅca chinnavassānaṅca na pāpuṇāti.

Cīvaramāso paṭṭhāya yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva “vassāvāsikaṃ demā”ti vutte kathinaṃ atthataṃ vā hotu, anattataṃ vā, atītavassaṃvuṭṭhānaṃyeva pāpuṇāti. Gimhānaṃ paṭhamadivasato paṭṭhāya vutte pana mātikā āropetabbā “atītavassāvāsassa pañca māsā atikkantā, anāgato catumāsaccayena bhavissati, kataravassāvāsassa desī”ti. Sace “atītavassaṃvuṭṭhānaṃ dammī”ti vadati, taṃ antovassaṃvuṭṭhānameva pāpuṇāti, disā pakkantānampi sabhāgā gaṇhitum labhanti.

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 424 piṭṭhe.

Sace “anāgate vassāvāsikaṃ dammī”ti vadati, taṃ ṭhapetvā vassūpanāyikadivase gahetabbaṃ. Atha “agutto vihāro, corabhayaṃ atthi, na sakkā ṭhapetuṃ, gaṇhitvā vā āhiṇḍitun”ti vutte “sampattānaṃ dammī”ti vadati, bhājetvā gahetabbaṃ. Sace vadati “ito me bhante tatiye vasse vassāvāsikaṃ na dinnāṃ, tā dammī”ti, tasmim̐ antovasse vuṭṭhabhikkhūnaṃ pāpuṇāti. Sace te disā pakkantā, añño vissāsiko gaṇhāti, dātabbaṃ. Atha ekoyeva avasiṭṭho, sesā kālaṅkatā, sabbaṃ ekasseva pāpuṇāti. Sace ekopi natthi, saṃghikaṃ hoti, sammukhībhūtehi bhājitabbaṃ.

Yehi nimantitehi yāgu pītā¹ nimantitehi yehi bhikkhūhi yāgu pītā, yehi pana bhikkhācāravattena gharadvārena gacchantehi vā gharaṃ pavitṭhehi vā yāgu laddhā, yesaṃ vā āsanasālato pattaṃ āharitvā manussehi nītā, yesaṃ vā therehi pesitā, tesāṃ na pāpuṇāti. Sace pana nimantitabhikkhūhi saddhim̐ aññepi bahū āgantvā antogehaṅca bahigehaṅca pūretvā nisinnā, dāyako ca evaṃ vadati “nimantitā vā hontu, animantitā vā, yesaṃ mayā yāgu dinnā, sabbesaṃ imāni vatthāni hontū”ti, sabbesaṃ pāpuṇāti. Yehi pana therānaṃ hatthato yāgu laddhā, tesāṃ na pāpuṇāti. Atha so “yehi mayhaṃ yāgu pītā, sabbesaṃ hotū”ti vadati, sabbesaṃ pāpuṇāti. **Bhattakhajjakādīhī**ti ettha **ādi**-saddenapi cīvarasenāsanabhesajjānaṃ gahaṇaṃ.

Puggalassāti² sammukhāsammukhabhūtassa puggalassa. Tenāha “**idaṃ cīvaran**”ti-ādi. Sace pana “idaṃ tumhākaṅceva tumhākaṃ antevāsikānaṅca dammī”ti evaṃ vadati, therassa ca antevāsikānaṅca pāpuṇāti. Uddesaṃ gahetuṃ āgato, gahetvā gacchanto ca atthi, tassāpi pāpuṇāti. “Tumhehi saddhim̐ nibaddhacārikabhikkhūnaṃ dammī”ti vutte uddesantevāsikānaṃ vattaṃ katvā uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantānaṃ sabbesaṃ pāpuṇāti. **Etthāti** aṭṭhasu mātikāsu. Yadi pana ayamettha saṅkhepakathā, vitthāro pana kathaṃ nātābhoti āha “**samantapāsādikāyaṃ vutto**”ti. Samantapāsādikāyaṃ cīvarakkhandhakavaṇṇanāyaṃ³ vuttoti attho.

1. Vi-Ṭṭha 3. 425 piṭṭhe.   2. Vi-Ṭṭha 3. 426 piṭṭhe.   3. Vi-Ṭṭha 3. 417 piṭṭhādīsu.

“Ñātakehi vā me cīvaratthāya pesitaṃ, mittehi vā pesitaṃ, te ābhate¹ cīvare dassanti”ti evaṃ ñātito vā mittato vā paccāsā hotīti veditabbaṃ. **Kappiyabhaṇḍenāti** kappāsasuttādinā attano dhanena. **Sanhanti** sukhumāṃ. **Aññaṃ paccāsācīvaraṃ labhitvā eva kālabbhantare kāretabbanti aññaṃ** mūlacīvarasadisāṃ paccāsācīvaraṃ labhitvāyeva māsabbhantare kāretabbāṃ. Tañca kho satiyāyeva paccāsāya, asatiyā pana paccāsāya mūlacīvaraṃ dasāhaṃ ce sampattaṃ, tadaheva adhiṭṭhātabbāṃ. Tenāha “**sace na labhati**”ti-ādi. **Paccāsācīvarampi parikkhāraḥaṃ adhiṭṭhātabbanti** paṭhamataraṃ uppannaṃ thūlapaccāsācīvarampi sandhāya vuttaṃ. **Pi-**saddena na kevalaṃ mūlacīvarevāti dasseti.

Akālācīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Purāṇācīvarasikkhāpadavaṇṇanā

“Amhākameva ñāti”ti ñāyatīti **ñāti**, sāva **ñātikā**, na ñātikā **aññātikā**, tāya aññātikāya. Tenāha “**na ñātikāyā**”ti. **Mātito vā pitito vāti** mātipakkhato vā pitipakkhato vā. **Yāva sattamaṃ yuganti**² yāva sattamassa purisassa, sattamāya vā itthiyā āyuppamaṇaṃ, yāva pitāmahayugaṃ pitāmahiyaugaṃ mātāmahayugaṃ mātāmahiyauganti vuttaṃ hoti. Atha vā **yāva sattamaṃ yuganti** yāva sattamadvandanti attho. **Yugasaddo** cettha ekasesanayena daṭṭhabbo “yugo ca yugo ca **yugā**”ti. Evaṃ hi tattha tattha dvandaṃ gahitaṃ hoti. **Kenaci ākārena asambaddhāyāti** bhātubhaginibhāgineyyaputtaputtādīsu yena kenaci ākārena asambaddhāya. Pitā, pitupitā, tassa pitā, tassāpi pitāti evaṃ yāva sattamā yugā, pitā, pitumātā, tassā pitā ca mātā ca bhātā ca bhaginī ca, puttā ca, dhītarō cāti evampi uddhañca adho ca yāva sattamā yugā, pitā, pitubhātā, pitubhaginī, pituputtā, pitudhītarō, tesampi puttadhītuparamparāti evampi yāva sattamā yugā, mātā, mātumātā, tassā mātā, tassāpi mātāti evaṃ yāva sattamā yugā, mātā, mātupitā, tassa pitā ca mātā ca bhātā ca bhaginī ca puttā ca dhītarō cāti evampi uddhañca

1. Āgate (Ka)

2. Vi-Ṭṭha 2. 240 piṭṭhe.

adho ca yāva sattamā yugā, mātā, mātubhātā, mātubhaginī, mātuputtā, mātudhītarō, tesampi puttadhītoparamparāti evampi yāva sattamā yugā, tāva neva mātusambandhena, na pītusambandhena yā sambaddhā, sā “**aññātikā nāmā**”ti vuttaṃ hoti.

Sākiyāniyo viyāti pañcasatamattā sākiyāniyo viya.

Nidassanamattañcetāṃ, tasmā bhikkhubhāve ṭhatvā parivattalīṅgā bhikkhuniyopi idha suddhabhikkhusaṅghe “upasampannā”icceva vedītabbā. **Ubhatosaṅghe vāti** bhikkhunisaṅghe ñatticatutthena, bhikkhusaṅghe ñatticatutthenāti evaṃ ubhatosaṅghe vā. **Purāṇacīvaranti** ettha **cīvaranti** nivāsanapārūpanupagameva adhippetanti āha “**rajītvā**”ti-ādi. **Kappaṃ katvāti** kappabindum datvā. “Iminā adinnakappaṃ pācittiyavattu na hotīti dasseti”ti¹ vadanti. **Paribhogasīsenāti** kāyena phusitvā paribhogasīsenā. **Aṃseti** jattumhi. **Matthaketi** sīsamatthake. Sace pana paccattharaṇassa heṭṭhā katvā nipajjati, hatthehi vā ukkhipitvā ākāse vitānaṃ katvā sīsenā asamphusanto gacchati, ayaṃ paribhogo nāma na hoti.

Kāyavikāraṃ vā karotīti yathā sā “dhovāpetukāmo ayaṃ”ti jānāti, evaṃ kāyavikāraṃ karoti. “**Antodvādasahatthe okāse ṭhatvā upari vā khipatī**”ti iminā upacāraṃ muñcitvā orato khipantassa anāpattīti dasseti. **Aññassa vā hatthe pesetīti** antodvādasahatthe okāse ṭhatvā sikkhamānasāmaṇerasāmaṇeri-upāsaka-itthiyādīsū yassa kassaci aññassa hatthe vā peseti. **Soti** upāsako ca sāmaṇero ca. **Upasampajjitvā dhovatīti** ettha upāsako liṅge parivate bhikkhunīsū pabbajitvā upasampajjitvā dhovati, sāmaṇero liṅge parivate bhikkhunīsū upasampajjitvā dhovatīti yathāyogaṃ attho gahetabbo. Sace pana bhikkhuniyā hatthe dinnam hoti, sace liṅge parivate dhovati, vaṭṭati.

Ettha ca ekassa tikkhattum nissajjanābhāvato tīṇipi kārentassa ekena nissaggiyam, dvīhi dve dukkaṭāni. Dve kārentassa ekena nissaggiyam, dutiyena dukkaṭam. Tenāha “**dhovanādīni tīṇi**”ti-ādi. “**Ekena**

1. Sārattha-Ṭī 2. 399 piṭṭhe.

vatthunā”ti paṭhamam katvā niṭṭhāpitaṃ sandhāya vuttaṃ. Sace pana “imaṃ cīvaram rajitvā dhovivā ānehī”ti vutte sā bhikkhunī paṭhamam dhovivā pacchā rajati, nissaggiyena dukkaṭameva, evaṃ sabbesu viparītavacanesu nayo netabbo. Sace pana “dhovivā ānehī”ti vuttā dhovati ceva rajati ca, dhovāpanapaccayā eva āpatti, rajane anāpatti. Evaṃ sabbattha. Tenāha “**sace pana ‘dhovā’ti vuttā**”ti-ādi. Bhikkhūnam vasena ekato-upasampannāya dhovāpentassa yathāvatthukamevāti āha “**bhikkhunisaṃghavasenā**”ti-ādi.

Aññassa vā santakanti aññassa santakam purāṇacīvaram dhovāpentassāti attho. **Nisīdanapaccattharaṇanti** aññassa vā attano vā santakam nisīdanañceva paccattharaṇaṇca. Nivāsanapārūpanupagasseva ca idha “purāṇacīvaran”ti adhippetattā attano santakampi nisīdanapaccattharaṇam dhovāpentassa dukkaṭameva hoti, na nissaggiyam. **Avuttā vā dhovatīti** uddesāya vā ovādāya vā āgatā kiliṭṭhacīvaram disvā ṭhapitaṭṭhānato vā gahetvā, “detha ayya, dhovissāmī”ti āharāpetvā vā dhovati ceva rajati ca ākoṭeti ca, ayam **avuttā dhovati** nāma. Yāpi “imaṃ cīvaram dhovā”ti daharam vā sāmaṇeram vā āṇāpentassa bhikkhuno vacanam sutvā “āharatha’yya, aham dhovissāmī”ti dhovati, tāvakālikam vā gahetvā dhovivā rajitvā deti, ayampi **avuttā dhovati** nāma.

Aññam vā parikkhāranti upāhanatthavika pattatthavika aṃsabaddhaka kāyabandhana maṇca pīṭha taṭṭikādim yam kiñci. “**Upacāre ṭhatvā**”ti vacanato pesivā dhovanepi anāpatti. **Upacāreti** antodvādasahatthe okāse.

Purāṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvarappaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Channanti khomādīnam channam cīvarānam majjhe. **Upacāram muñcitvāti** dvādasahatthūpacāram muñcitvā. **Pi-saddena** dhammakatham kathentassa catasso parisā cīvarāni ca nānāviraḡavattāni ca āharitvā pādāmūle ṭhapenti, upacāre vā ṭhatvā upari khipanti, “**sace sādiyati, paṭiggahitamevā**”ti ettha

vattabbameva natthīti dasseti. **Khipatūti** divā vā rattibhāge vā khipatu. **Paṭiggahitameva hotīti** kiñcāpi “idaṃ bhikkhuniyā, idaṃ aññesan”ti nātuṃ na sakkā, tathāpi acittakabhāvena gahitameva hoti. **Yassa kassaci pana anupasampannassāti** sikkhamānasāmaṇerasāmaṇeri-upāsaka-upāsikādīsu yassa kassaci anupasampannassa. **Ṭhapitanti** bhikkhuniyā ṭhapitaṃ. **Paṃsukūlaṃ adhiṭṭhahitvāti** “assāmikaṃ idan”ti saññaṃ uppādetvā. Assāmikaṃ hi “paṃsukūlan”ti vuccati. Iminā “amhākamattthāya ṭhapitan”ti-ādikāya saññāya gahetuṃ na vaṭṭatīti dasseti. **Aññatra pārivattakāti** parivattetabbaṃ **parivattam**, parivattameva **pārivattakam**, parivattetvā diyyamānaṃ, taṃ vināti attho. Tenāha “**yaṃ antamaso harītakakkaṇḍampī**”ti-ādi. **Abhogam katvāti** cittaena samannāharitvā. Sace bhikkhunī vassāvāsikampi deti, tampi yathāvuttavidhānaṃ akatvā gahetuṃ na vaṭṭatīti veditabbaṃ.

Paṭilābhenāti gahaṇena. **Tikapācittiyanti** tīṇi parimāṇāni assāti **tikaṃ**, tikañca taṃ pācittiyañcāti **tikapācittiyam**, aññātikāya nātikasaññivematika-aññātikasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyānīti attho. **Ekato-upasampannāyāti** bhikkhunīnaṃ santike upasampannāya. Tāya hi hatthato aññatra pārivattakā cīvaraṃ paṭiggaṇhantassa dukkaṭaṃ, bhikkhūnaṃ santike upasampannāya pana pācittiyameva. “**Pattatthavikādimhi ca anadhiṭṭhātabbaparikkhāre**”ti iminā bhisicchavimpī saṅgaṇhāti. Sā hi mahantāpi senāsanaṅgahitattā cīvaraṃ saṅkhaṃ na gacchatīti neva adhiṭṭhānupagā, na vikappanupagā ca. Vuttam hi **samantapāsādikāyaṃ** “sacepi mañcappamāṇā bhisicchavi hoti, vaṭṭatiyevā”ti¹. “Hatthato cīvaraṃ paṭiggaṇhāti”ti vacanato pana aññātikāya bhikkhuniyā pesitaggahaṇepi anāpatti. Paṭiggahaṇato, parivattanākaraṇato ca **kiriyaṅkiriyaṃ**.

Cīvarappaṭiggaṇhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

Gehassa pati jeṭṭhoti **gahapati**, taṃ gahapatim, idha pana apabbajito yo koci manusso adhippeto. Tenāha “**bhikkhūsu apabbajitamanussan**”ti. Eseva nayo **gahapatāninti** etthāpi. “**Viññāpeyyā**”ti idaṃ suddhakattu-atthe ca hetukattu-atthe ca vattatīti āha “**yāceyya vā yācāpeyya vā**”ti. **Yācāpana**ñcettha attano atthāyevāti daṭṭhabbaṃ. Evañca pana katvā “anāṇattikan”ti idaṃ samatthitaṃ hoti. **Aññātra samayāti** sameti ettha, etena vā saṃgacchati satto, sabhāvadhammo vā saha-jātādīhi, uppādādīhi vāti **samayo**, kālo, dhammappavattimattatāya atthato abhūtopi hi kālo dhammappavattiyā adhikaraṇaṃ, karaṇaṃ viya ca kappanāmetassiddhena rūpena voharīyati, taṃ samayaṃ ṭhapetvāti attho. Tenāha “**yo acchinnacīvaro vā hotī**”ti-ādi. Tattha rājādīsu yehi kehici acchinnāṃ cīvaraṃ etassāti **acchinnacīvaro**. Yathāha “acchinnacīvaro nāma bhikkhussa cīvaraṃ acchinnāṃ hoti, rājūhi vā corehi vā dhuttehi vā yehi kehici vā acchinnāṃ hotī”ti¹. Aggi-ādīsu yena kenaci natṭhaṃ cīvarametassāti **natṭhacīvaro**. Yathāha “natṭhacīvaro nāma bhikkhussa cīvaraṃ agginā vā daḍḍhaṃ hoti, udakena vā vūlhaṃ hoti, undūrehi vā upacikāhi vā khāyitaṃ hoti, paribhogajīṇaṃ vā hotī”ti¹. **Samayāti** aññātrasaddāpekkhāya upayogatthe nissakkavacananti āha “**taṃ samayan**”ti. **Aññasminti** aññasmim samaye.

Tikapācittiyanti aññātake aññātakasaññivematikaññātakasaññinaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Samayeti** yathāvutte acchinnacīvarakāle ca natṭhacīvarakāle ca. **Ñātakappavārite vā viññāpentassāti** ñātake, pavārite ca “tumbhākaṃ santhataṃ dethā”ti yācantassa. Ettha² ca saṃghavasena pavārite pamāṇameva yācituṃ vaṭṭati, puggalikavasena pavārite pana yaṃ yaṃ pavārenti, taṃ tameva viññāpetabbaṃ. Yo hi catūhi paccayehi pavāretvā sayameva sallakkhetvā kālānukālaṃ cīvarādīni divase divase yāgubhattādīni deti, evaṃ yena yena attho, taṃ taṃ deti, tassa viññāpanakiccaṃ natthi. Yo pana pavāretvā

1. Vi 1. 314 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 248 piṭṭhe.

bālatāya vā satisammosena vā na deti, so viññāpetabbo. Yo “mayhaṃ gehaṃ pavāremī”ti vadati, tassa gehaṃ gantvā yathāsukhaṃ nisīditabbaṃ nipajjitabbaṃ, na kiñci gahetabbaṃ. Yo pana “yaṃ mayhaṃ gehe atthi, taṃ pavāremī”ti vadati, yaṃ tattha kappiyaṃ, taṃ viññāpetabbaṃ. Gehe pana nisīdituṃ vā nipajjituṃ vā na labbhati. **Tassevatthāyāti** “aññassā”ti laddhavohārasa tasseva buddharakkhitassa vā dhammarakkhitassa vā atthāya. **Attano dhanena gaṇhantassāti** attano kappiyabhaṇḍena kappiyavohāreneva gaṇhantassa cetāpentassa, parivattāpentassāti attho.

Aññātakaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā

Taṃ-saddo cettha pakatattavacano. **Ceti** nipātamattaṃ. **Ceti** vā yadīti attho, tassa “pavāreyyā”ti iminā sambandho veditabbo. **Pavāreyya ceti** yadi pavāreyyāti attho. “**Abhīti upasaggo**”ti¹ iminā tassa atthavisesābhāvaṃ dasseti. Tenāha “**haritunti attho**”ti. **Pavārasaddassa**² icchāyaṃ vattamānattā “**icchāpeyyā**”ti vuttaṃ. **Icchaṃ uppādeyyāti** paccaye icchaṃ uppādeyya. Upanimantanāyetaṃ adhivacanaṃ. Tenāha “**yāvattakan**”ti-ādi. **Nekkhammanti** pabbajjaṃ. **Daṭṭhūti** daṭṭhuṃ. Chandānurakkhaṇatthaṃ hettha anuṇāsikalopo. **Khematoti** nibbhayato. Kāyena vā vācāya vā abhiharitvā nimanteyyāti sambandho. Yathā ca kāyena abhihareyya, vācāya ca, taṃ vidhiṃ dassetuṃ “**upanetvā**”ti-ādi vuttaṃ. **Sa-antaranti** antaravāsakasahitaṃ. **Uttaranti** uttarāsaṅgaṃ. **Paramanti** avasānaṃ. **Assa cīvarassāti** assa samudāyabhūtaṃ haritabbassa cīvarassa. Tagguṇasaṃviññāṇo hi ayaṃ bāhiratthasamāso yathā “**lambakaṇṇo**”ti daṭṭhabbaṃ. Tenāha “**nivāsanaṇā**”ti-ādi. Ukkaṭṭhaparicchedena hi sabbe taṃ paramaṃyeva gahetuṃ labhanti.

1. Sārattha-Ṭī 2. 403 piṭṭhe.

2. Varasaddassa (Sārattha-Ṭī 2. 403 piṭṭhe), vārasaddassa (Ka)

Yasmā acchinnasabbacīvarena ticīvaramattakeneva bhikkhunā evaṃ paṭipajjitabbaṃ, aññena pana aññathāpi, tasmā taṃ vibhāgaṃ dassetuṃ **“tatrāyaṃ vinicchayo”**ti-ādi vuttaṃ. **Adhiṭṭhitacīvarassāti** ticīvarādhiṭṭhānanayena vā parikkhāraḥavasena vā yena kenaci adhiṭṭhitacīvarassa, idaṅca yebhuyyena adhiṭṭhahitvā cīvaraṃ paribhuñjato vuttaṃ, na pana anadhiṭṭhitacīvarassa cīvare acchinne ayaṃ vidhi na sambhavaṭīti. Yassa vā ticīvarato adhikampi cīvaraṃ aññattha atthi, tattha natthi, tenāpi tadā tattha abhāvato dve sādituṃ vaṭṭati. **Pakatiyāva santaruttarena caratī**¹ atthatakathinattā vā sāsankasikkhāpadavasena vā avippavāsasammutivasena vā tatiyassa alābhena vā carati. “Dve naṭṭhānī”ti adhikārattā vuttaṃ **“dve sādītābānī”**ti. **Ekam sādianteneva samo bhavissatī**ti tiṇṇaṃ cīvarānaṃ dvīsu naṭṭhena ekam sādiantena samo bhavissati ubhinnaṃpi santaruttaraparamatāya avatṭhānato. **Yassa ekamyeva hoti** aññena kenaci kāraṇena vinaṭṭhasacīvarattā.

Pañcasu naṭṭhesūti ticīvaraṃ udakasāṭikā saṅkaccikāti imesu pañcasu cīvaresu naṭṭhesu. “Ekasmiṃ vā naṭṭhe”ti vacanavipariṇāmaṃ katvā yojetabbaṃ. **Tato uttarīti** santaruttaraparamato uttari.

Sesakam āharissāmīti dve cīvarāni katvā “sesakam puna āharissāmī”ti attho. **Sesakam tuyhamyeva hotūti vuttassāti** dānasamaye evaṃ vuttassa. Sace pana “sesakam āharissāmī”ti vatvā gahetvā gamanasamayepi “sesakam tuyhamyeva hotū”ti vadanti, laddhakappiyameva. **Na acchinnanattakāraṇā dinnanti** bāhusaccādiguṇavasena dinnam. **Vuttanayenāti** “ñātakappavārite vā viññāpentassa, samaye ca aññassa vā ñātakappavārite tassevatthāya viññāpentassā”ti vuttanayena.

Tatuttarisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Paṭhama-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhūṃ paneva uddissāti ettha **panā**ti nipātamattaṃ, tathā **eva-**saddopi. Tenāha “**itthannāmassā**”ti-ādi. **Apadisitvā**ti kathetvā, ārabbhāti vā attho. **Aññātakassa gahapatissā**ti aññātakagahapatināti attho. Karaṇatthe hi idaṃ sāmivacanaṃ. Aṭṭhakathāyaṃ pana idaṃ suviññeyyanti na vicāritaṃ. Cīvaraṃ cetāpenti parivattenti etenāti **cīvaracetāpannaṃ**¹, cīvaramūlaṃ, nakāro panettha āgamo, “cīvaracetāpanan”tipi paṭhanti. Taṃ pana yasmā hiraññādīsu aññātaraṃ hoti, tasmā “**hiraññādikan**”ti vuttaṃ. Tattha **hiraññanti** kahāpaṇo vuccati. **Ādisaddena** suvaṇṇādīnaṃ gahaṇaṃ. **Upakkhaṭanti** upaṭṭhāpitaṃ. Taṃ upakkharaṇaṃ tesam tathā sajjitanti āha “**upakkhaṭaṃ hotīti sajjitaṃ hotī**”ti. **Samharitvā ṭhapitanti** rāsimaṃ katvā ṭhapitaṃ. Parivattanañca akatassa kāraṇaṃ, katassa kiṇananti āha “**kāretvā vā kiṇitvā vāti attho**”ti. **Acchādessāmīti** pārupessāmīti vuttaṃ hoti. Tenāha “**voḥāravacanametana**”ti. **Voḥāravacananti** ca upacāravacananti attho.

“Tatra ce so bhikkhū”ti-ādīsu ko padasambandhoti āha “**yatra so gahapati vā**”ti-ādi. **Pubbe appavāritoti** “dassāmi, kīdisena te bhante cīvarena attho, kīdisaṃ te cīvaraṃ cetāpemi”ti² pubbe avutto. **Upasaṅkamitvā**ti gantvā. Padabhājane pacuravohāravasena “gharaṃ gantvā”ti² vuttaṃ. Ettha ca **pacuravohāravasenāti** yebhuyyavohāravasena. Yebhuyyena hi gharasāmikaṃ daṭṭhukāmā tassa gharaṃ gacchantīti tatheva bahulavohāro. **Vikappanti** visitṭho kappo **vikappo**, vi-saddo cettha visitṭhatto. Tenāha “**visitṭhakappan**”ti. Iminā vacanattamāha. “**Adhikavidhānan**”ti iminā pana adhippāyattham. **Yathā pana tamāpajjatīti** yenākārena taṃ vikappaṃ āpajjati. **Taṃ dassetunti** taṃ ākāraṃ dassetuṃ.

“**Sādhū**”ti ayaṃ saddo sampaṭicchanasampahaṃsanasundarāyācanādīsu dissati. Tathā hesa “sādhū bhanteti kho so bhikkhu bhagavato

1. Sārattha-Ṭī 2. 416 piṭṭhe.

2. Vi 1. 319 piṭṭhe.

bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā”ti-ādīsu¹ sampañcchane dissati, “sādhu sādhu sārīputtā”ti-ādīsu² sampahaṃsane.

“Sādhu dhammaruci rājā, sādhu paññānavā naro.

Sādhu mittānamaddubbho, pāpassākaraṇaṃ sukhaṃ”ti-ādīsu³—

sundare, “sādhu me bhante bhagavā saṃkhittena dhammaṃ desetū”ti-ādīsu⁴ āyācane, idhāpi āyācaneveva daṭṭhabboti⁵ āha “sādhūti āyācane nipāto”ti.

Tattha **āyācaneti** abhimukhaṃ yācane, abhipatthanāyanti attho. Parivittakke nipātoti sambandho. **Ālapatīti** āmanteti. **Āyatādīsūti** ettha ādisaddena

vitthata-appitasañhānaṃ gahaṇaṃ. Yasmā pana na imassa

āpajjanamatteneva āpatti sīsāṃ eti, tasmā “**tassa vacanenā**”ti-ādi vuttaṃ.

Payogeti suttapariyesanādipayoge.

Mahagghaṃ cetāpetukāmaṃ appagghanti vīsati-agghanaṃ cīvaraṃ cetāpetukāmaṃ “alaṃ mayhaṃ tena, dasa-agghanaṃ vā aṭṭhagghanaṃ vā dehi”ti vadantassāti attho. **Evarūpanti** evaṃ samabhāgaṃ, iminā samakanti vuttaṃ hoti. Tañca kho agghavaseneva, na pamāṇavasena. Agghavaḍḍhanaṃ hi idaṃ sikkhāpadaṃ.

Paṭhama-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutīya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Kasmā iminā nayena attho vedītabboti āha “**idañhi**”ti-ādi. **Hīti** kāraṇatthe nipāto. Na koci viśesoti āha “**kevalan**”ti-ādi.

Dutīya-upakkhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Ma 3. 66 piṭṭhe.

2. Dī 3. 226; Ma 1. 278 piṭṭhesu.

3. Khu 6. 45 piṭṭhe Jātake.

4. Saṃ 2. 62, 63, 294 piṭṭhesu.

5. Dī-Ṭṭha 1. 154; Ma-Ṭṭha 1. 19; Saṃ-Ṭṭha 2. 6; Suttanipāta-Ṭṭha 1. 158;

Buddhavaṃsa-Ṭṭha 66 piṭṭhesu passitabbaṃ.

10. Rājasikkhāpadavaṇṇanā

Rājato bhogganti rājato laddhabhoggaṃ. **Rājabhoggoti** rājāmatto. **Rājato bhogoti** raññā dinnam issariyam. **Imināti-ādīti** “iminā cīvaracetāpanna cīvaram cetāpetvā itthannāmaṃ bhikkhum cīvarena acchādehi”¹ti idam. **Āgamanasuddhinti** mūlasuddhim. Yadi hi iminā kappiyanīhārena apesetvā “idam itthannāmassa bhikkhuno dehi”ti peseyya, sopi dūto taṃ bhikkhum upasaṅkamtivā evaṃ vadeyya “idam kho bhante āyasmantaṃ uddissa cīvaracetāpannam ābhataṃ, paṭiggaṇhātu āyasmā cīvaracetāpannam”¹ti, tadā paṭikkhipitvāpi kappiyakāraṃ puṭṭhena taṃ niddisituṃ na vaṭṭati. Tenāha “**sace hī**”ti-ādi. **Akkappiyavattum ārabbhāti** hiraññādīm ārabbhā. **Īdisena dūtavacanenāti** “paṭiggaṇhātu āyasmā cīvaracetāpannam”ti evarūpena dūtavacanena. **Tasmāti** yasmā sampaṭicchitum akappiyam hoti, tasmā. **Suvaṇṇanti** jātarūpaṃ. **Rajatanti** rūpiyam. **Kahāpaṇenāti** suvaṇṇamayo vā rūpiyamayo vā pākātiko vā kahāpaṇo. **Māsakoti** lohamāsako vā hotu, dārumāsako vā hotu, jatumāsako vā hotu, yo yo yattha yattha janapade yadā yadā vohāraṃ gacchati, antamaso aṭṭhimayopi cammamayopi rukkhaphalabījamayopi samuṭṭhāpitarūpopi asamuṭṭhāpitarūpopi sabbo idha māsakoti veditabbo. Ettha ca yaṃ vattabbaṃ, taṃ rūpiyasikkhāpade vakkhāma.

Muttāti hatthikumbhajādikā aṭṭhavidhā muttā. Tathā hi hatthikumbhaṃ varāhadāṭṭham, bhujāṅgasīsam, valāhakaṃ, veḷu, macchasiro, saṅkho, sippīti aṭṭha muttāyoniyō. Tattha yā macchasaṅkhasippijātā, sā **sāmuddikā**, bhujāṅgajāpi kāci sāmuddikā hoti. Itarā **asāmuddikā**. Yasmā pana bahulam sāmuddikāva muttā loke dissanti, tatthāpi sippijāva, itarā kadāci. Tasmā **sammohavinodaniyam** “muttāti sāmuddikamuttā”²ti vuttaṃ. **Maṇīti** ṭhapetvā veḷuriyādike antamaso jātiphalikaṃ upādāya sabbopi nīlapītādivaṇṇabhedo maṇīti veditabbo, pacitvā kato pana kācamaṇīyeveko pattādibhaṇḍamūlattaṃ sampaṭicchitum vaṭṭati. **Veḷuriyo** nāma vaṃsavaṇṇamaṇi. **Saṅkhoti** dhamanaṅkho dhotaviddho ratanamisso,

1. Vi 1. 325 piṭṭhe.

2. Abhi-Ṭṭha 2. 60 piṭṭhe.

pānīyasaṅkho pana ratanāmissakato, so ca añjanādibhesajjathāya, bhaṇḍamūlatthāya ca sampāṭicchitum vaṭṭati. **Silāti** dhotaviddhā ratanasamīyuttā muggavaṇṇā silā. Ratanena pana amissā satthakanisānādi-atthāya paṭiggaṇhitum vaṭṭati. Ettha ca “**ratanasamīyuttā**ti suvaṇṇena saddhim yojetvā pacitvā katā”ti vadanti. **Pavāḷanti** dhotampi adhotampi sabbaṃ pavāḷaṃ. **Lohitaṅkoti** rattamaṇi. **Masāragallanti** kabaramaṇi. Yam “marakatan”tipi vuccati.

Satta dhañṇānīti sānulomāni sāli-ādīni satta dhañṇāni. Nīvārādi-upadhañṇassa pana sāli-ādīmūladhañṇantogadhattā “satta dhañṇānī”ti vuttaṃ. **Dāsīdāsakhattavathupupphārāmaphalārāmādayoti** ettha **dāsī** nāma antojātadhanakkītakaramarānītappabhedā. Tathā **dāso**. **Khattam** nāma yasmim pubbaṇṇam ruhati. **Vatthu** nāma yasmim aparāṇṇam ruhati. Yattha vā ubhayampi ruhati, taṃ **khattam**. Tadatthāya akatabhūmibhāgo **vatthu**. Khettavatthusīsenā cettha vāpitaḷākādīnīpi saṅgahitāneva. Vassikādīnaṃ pupphanako **pupphārāmo**. Ambaphalādīnaṃ phalanako **phalārāmo**. Na kevalaṅca attanoyevatthāya sampāṭicchitum na vaṭṭati, sacepi koci jātarūparajataṃ ānetvā “idaṃ saṅghassa dammi, āramam vā karotha, cetiyam vā bhojanasālādīnaṃ vā aññataran”ti¹ vadati, idampi sampāṭicchitum na vaṭṭati. “Yassa kassaci hi aññassa atthāya sampāṭicchantassa dukkaṭam hotī”ti¹ **mahāpaccariyam** vuttaṃ. Tenāha “**cetiyasaṅghaṇapuggalānaṃ vā atthāya sampāṭicchitum na vaṭṭanti**”ti.

Sace pana saṅgham vā gaṇam vā puggalam vā anāmasitvā “idaṃ hiraññasuvaṇṇam cetiyassa dema, vihārassa dema, navakammassa demā”ti vadanti, paṭikkhipitum na vaṭṭati. “Ime idaṃ bhaṇanti”ti kappiyakārakānaṃ ācikkhitabbaṃ. “Cetiyaḍīnaṃ atthāya tumhe gahetvā ṭhapethā”ti vutte pana “amhākaṃ gahetum na vaṭṭatī”ti paṭikkhipitabbaṃ.

Veyyāvaccakaroti kiccakaro. Idha pana sabbo kiccakaro va “veyyāvaccakaro”ti adhippetoti āha “**kappiyakārako**”ti. **Eso khoti** “asukavīthiyam asukaghare asukanāmo”ti parammukham vadati. **Itarampīti** parammukhāniddiṭṭhampi. “Attho me āvuso cīvarenā”ti etaṃ codanālakkaṇanidassananti sambandho. Tattha **codanālakkaṇanidassananti**

---

1. Vi-Ṭṭha 2. 256 piṭṭhe.

vācāya codanālakkaṇanidassanaṃ. Tenāha “**sace hī**”ti-ādi. Idam vā vacanaṃ vattabbanti sambandho. Etassa vā attho yāya kāyaci bhāsāya vattabboti sambandho. “Dehi me cīvaraṃ, āhara me cīvaraṃ, parivatthehi me cīvaraṃ, cetāpehi me cīvaran”ti etāni pana vacanāni etesaṃ vā attho yāya kāyaci bhāsāya na vattabbo. Tenāha “**dehi me**”ti-ādi. **Sādheyyāti** nipphādeyya. **Iccetam kusalanti** evaṃ yāvattatiyaṃ codanena tassa cīvarassa yadetam abhinipphādanaṃ, etaṃ kusalaṃ sādhu suṭṭhūti attho. Tenāha “**etaṃ sundaran**”ti.

Chakkhattuṃ paramo paricchedo assāti **chakkhattuparamaṃ**. Idam hi “ṭhātabban”ti imissā kiriyāya visesanaṃ, chakkhattuparamaṃ ṭhānaṃ kātābbanti attho. Tenāha “**bhāvanapuṃsakavacanametana**”ti, etaṃ bhāve ṭhātabbanti vuttadhātvatthamatte sādhetabbe napuṃsakaliṅgavacananti attho. **Na nisīditabbanti** “idha bhante nisīdathā”ti vuttepi na nisīditabbaṃ. **Na āmisam paṭiggahetabbanti** yāgukhajjakādibhedam kiñci āmisam “gaṇhatha bhante”ti yāciyamānenāpi na gaṇhitabbaṃ. **Na dhammo bhāsitabboti**¹ “maṅgalaṃ vā anumodanaṃ vā bhāsathā”ti yāciyamānenāpi na kiñci bhāsitabbaṃ. **Ṭhānaṃ bhañjati** ṭhitim vināseti. Ṭhatvā cīvaraṃ gahetuṃ āgatena hi tam uddissa tuṇhībhūtena ṭhātabbameva, na nisajjādikaṃ kātābbaṃ. Iminā pana tam katanti ṭhānaṃ vināsitaṃ hoti. Tenāha “**āgatakāraṇam vināseti**”ti. “Āgatakāraṇam nāma ṭhānameva, tasmā ‘na kātābbaṃ’ti vāritassa katattā nisajjādīsu katesu chasu ṭhānesu ekaṃ ṭhānaṃ bhañjati”ti² ayamettha adhippāyo. Chakkhattuparamaṃ tuṇhībhūtena uddissa ṭhātabbaṃ. “Na aññaṃ kiñci kātābbaṃ”ti hi idam ṭhānalakkaṇaṃ. Tenevāha “**idan**”ti-ādi. Tattha **idanti** “catukkhattuṃ, pañcakkhattuṃ, chakkhattuparamaṃ tuṇhībhūtena uddissa ṭhātabban”ti vacanaṃ. Ettha ca “nisīdanādīmhi kate puna cīvaraṃ gahetuṃ na labhati”ti keci. “Dve ṭhānāni parihāyanti”ti aññe. “Ekaṃ ṭhānaṃ parihāyati”ti apare. **Ubhayaṃ karotīti** codetipi tiṭṭhatipi.

“**Tatra tatra ṭhāne tiṭṭhati**”ti idam codakassa ṭhitaṭṭhitaṭṭhānato apakkamma tatra tatra cīvaraṃ uddissa ṭhānaṃyeva sandhāya vuttaṃ. **Etthāti** etesu dvīsu codanāṭṭhānesu.

1. Vi-Ṭṭha 2. 253 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 2. 408 piṭṭhe.

Kim¹ pana sabbakappiyakāraḥesu evaṃ paṭipajjitabbanti? Na paṭipajjitabbaṃ. Ayaṃ hi kappiyakāraḥo nāma saṅkhepato duvidho niddiṭṭho ca aniddiṭṭho ca. Tattha ca niddiṭṭho duvidho bhikkhunā niddiṭṭho, dūtena niddiṭṭhoti. Aniddiṭṭhopi duvidho mukhavevaṭīkakappiyakāraḥo, parammukhakappiyakāraḥoti. Tesu bhikkhunā niddiṭṭho sammukhāsammukhavasena catubbidho hoti, tathā dūtena niddiṭṭhopi.

Kathaṃ? Idhekacco bhikkhussa cīvaratthāya dūtena akappiyavatthum paṇiṇati, dūto ca taṃ bhikkhum upasaṅkamitvā “idaṃ bhante itthannāmena tumhākaṃ cīvaratthāya pahitaṃ, gaṇhatha nan”ti vadati. Bhikkhu “idaṃ na kappatī”ti paṭikkhipati. Dūto “atthi pana te bhante veyyāvaccakaro”ti pucchati, puññatthikehi ca upāsakehi “bhikkhūnaṃ veyyāvaccam karoṭhā”ti āṇattā vā bhikkhūnaṃ vā sandiṭṭhā sambhattā keci veyyāvaccakarā honti, tesam aññataro tasmim khaṇe bhikkhussa santike nisinno hoti, bhikkhu taṃ niddisati “ayaṃ bhikkhūnaṃ veyyāvaccakaro”ti. Dūto tassa hatthe akappiyavatthum datvā “therassa cīvaraṃ kiṇitvā dehi”ti gacchati, ayaṃ **bhikkhunā sammukhāniddiṭṭho**. (1)

No² ce bhikkhussa santike nisinno hoti, apica kho bhikkhu niddisati “asukasmim nāma gāme itthannāmo bhikkhūnaṃ veyyāvaccakaro”ti. So gantvā tassa hatthe akappiyavatthum datvā “therassa cīvaraṃ kiṇitvā dadeyyāsi”ti āgantvā bhikkhussa ārocetvā gacchati, ayameko **bhikkhunā asammukhāniddiṭṭho**. (2)

Na heva kho so dūto attanā āgantvā āroceti, apica kho aññam paṇiṇati “dinnam mayā bhante tassa hatthe cīvaracetāpannam, cīvaraṃ gaṇheyyāthā”ti, ayaṃ dutiyo **bhikkhunā asammukhāniddiṭṭho**. (3)

Na heva kho aññam paṇiṇati, apica kho gacchantova bhikkhum vadati “ahaṃ tassa hatthe cīvaracetāpannam dassāmi, tumhe cīvaraṃ gaṇheyyāthā”ti ayaṃ tatiyo **bhikkhunā asammukhāniddiṭṭho**ti evaṃ eko sammukhāniddiṭṭho, tayo asammukhāniddiṭṭhāti ime cattāro **bhikkhunā niddiṭṭhaveyyāvaccakarā** nāma. Etesu imasmim rājasikkhāpade vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ. (4)

1. Vi-Ṭṭha 2. 254; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 62 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 2. 255; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 63 piṭṭhesu.

Aparo bhikkhu purimanayeneva dūtena pucchito natthitāya vā avicāretukāmatāya vā “natthamhākaṃ kappiyakārako”ti vadati, tasmim ca khaṇe koci manusso āgacchati, dūto tassa hatthe akappiyavatthum datvā “imassa hatthato cīvaram gaṇheyyāthā”ti vatvā gacchati, ayaṃ **dūtena sammukhāniddiṭṭho**. (1)

Aparo dūto gāmaṃ pavisitvā attanā abhirucitassa kassaci hatthe akappiyavatthum datvā purimanayeneva āgantvā vā āroceti, aññaṃ vā paṇiṇati, “ahaṃ asukassa nāma hatthe cīvaracetāpannaṃ dassāmi, tumhe cīvaram gaṇheyyāthā”ti vatvā vā gacchati, ayaṃ tatiyo **dūtena asammukhāniddiṭṭho**ti evaṃ eko sammukhāniddiṭṭho, tayo asammukhāniddiṭṭhāti ime cattāro **dūtena niddiṭṭhaveyyāvaccakarā** nāma. Etesu meṇḍakasikkhāpade¹ vuttanayeneva paṭipajjitabbaṃ. (2. 3. 4)

Vuttaṃ hetam—

“Santi bhikkhave manussā saddhā pasannā, te kappiyakārakānaṃ hatthe hiraññaṃ upanikkhipanti ‘iminā ayyassa yaṃ kappiyaṃ, taṃ dethā’ti. Anujānāmi bhikkhave yaṃ tato kappiyaṃ, taṃ sādituṃ, na tvevāhaṃ bhikkhave kenaci pariyāyena jātarūparajataṃ sādītappaṃ pariyesitabbanti vadāmi”ti¹.

Ettha ca codanāya parimāṇaṃ natthi. Mūlaṃ asādiyantena sahasakkhattumpi codanāya vā ṭhānena vā kappiyabhaṇḍaṃ sādituṃ vaṭṭati. No ce deti, aññaṃ kappiyakārakaṃ ṭhapetvāpi āharāpetabbaṃ. Sace icchati, mūlasāmikānampi kathetabbaṃ. No ce icchati, na kathetabbaṃ.

Aparo² bhikkhu purimanayeneva dūtena pucchito “natthamhākaṃ kappiyakārako”ti vadati, tadañño samīpe ṭhito sutvā “āhara bho, ahaṃ ayyassa cīvaram cetāpetvā dassāmi”ti vadati. Dūto “handā bho dadeyyāsī”ti tassa hatthe datvā bhikkhussa anārocetvāva gacchati, ayaṃ **mukhavevaṭṭikakappiyakārako**. (1)

Aparo bhikkhuno upaṭṭhākassa vā aññassa vā hatthe akappiyavatthum datvā “therassa cīvaram dadeyyāsī”ti ettova pakkamati, ayaṃ

1. Vi 3. 342 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 256; Vinayasāṅgaha-Ṭṭha 64 piṭṭhesu.

parammukhakappiyakārakoti ime dve **aniddiṭṭhakappiyakāra**kā nāma. Etesu aññāta-ka-appavāritesu viya paṭipajjitabbaṃ. (2)

Sace sayameva cīvaraṃ ānetvā denti, gahetabbaṃ. No ce, na kiñci vattabbā. Tenāha “**sace**”ti-ādi. **Kappiyakāra**keti sammukhāsammukhavasena cattāro kappiyakāraketi attho. “**Dāyako sayamevā**”ti iminā bhikkhuṃ paṭikkhipati, na dūtaṃ. Tasmā dūtena niddiṭṭhopi yathārucci codetum vaṭṭati. Mukhaṃ vivarivā sayameva kappiyakāra-kattaṃ upagatoti **mukhavevaṭṭikakappiyakāra**ko. Evanti “eso kho”ti-ādinā yathāvuttena ākārena. **Dassitā honti** saṅkhepatoti adhippāyo.

Vuttacodanāṭṭhānaparimāṇatoti vuttacodanāparimāṇato ca vuttaṭṭhānaparimāṇato ca. **Santikanti** samīpaṃ. **Tatthāti** ettha kathamayamattho labbhatīti āha “**samīpatthe hi idaṃ bhumma**vacanaṃ”ti. Idaṃ vuttaṃ hoti—“gaṅgāyaṃ goyūthāni caranti, kūpe gaggakūlan”ti-ādīsu viya yasmā samīpādhāre idaṃ sattamīvibhattivacanaṃ, tasmā ayamattho labbhatīti. **Evam akarontoti** sāmaṃ vā agacchanto, dūtaṃ vā apāhento.

Ajjaṇho bhante āgamehīti bhante ajja ekadivasaṃ amhākaṃ tiṭṭha, adhivāsehīti attho. **Tikapācittiyanti** atirekesu codanāṭṭhānesu atirekasaññivematika-ūnakasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. Tikkhattum codanāya chakkhattum ṭhānena, ūnakatikkhattum codanāya ūnakacchakkhattum ṭhānena laddhepi anāpatti. **Appitatāti** patiṭṭhāpitatā, “saññatto so mayā”ti-ādinā¹ kathitabhāti vuttaṃ hoti.

Rājasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvaravaggo paṭhamo.

---

1. Vi 1. 325 piṭṭhe.

2. Eḷakalomavagga

1. Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā

Kosiyamissakanti “kosakārakā”ti laddhavohārānaṃ pāṇakānaṃ kosato nibbattaṃ aṃsu **kosiyāṃ**, tena missaṃ **kosiyamissakaṃ**. Tena pana kosiyena appakenāpi missitaṃ kosiyamissakameva, na idaṃ abbohārikanti vattuṃ labbhā. Tenāha “**ekenāpi**”ti-ādi. **Kosiyāṃsunāti** kimikosasambhavana aṃsunā. “**Antamaso**”ti-ādikaṃ pana imassa sikkhāpadassa acittakattā vuttaṃ. **Santhataṃ** nāma santharivā kataṃ avāyimaṃ. Tenāha “**same bhūmibhāge**”ti-ādi. **Imasseva vacanassa anusārenāti** imasseva paṭhamasanthatassa nissajjanavidhānavacanānusārena. **Sabbasanthatanti** sabbasanthatanissajjanavidhānaṃ.

Aññassatthāya kārāpane dukkaṭattā attano atthāya kārāpanavasena “**sāṇattikaṃ**”ti vuttaṃ. **Attanā vippakatapariyosāpananayenāti** “attanā vippakataṃ attanā pariyosāpeti, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. Attanā vippakataṃ parehi pariyosāpeti, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. Parehi vippakataṃ attanā pariyosāpeti, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ. Parehi vippakataṃ parehi pariyosāpeti, nissaggiyaṃ pācittiyaṃ”ti¹ iminā nayena. **Vitānādikaraṇeti** vitānabhūmattharaṇasāṇipākārabhisibbohanakaraṇe. Yathā ca vitānādikaraṇe, evaṃ tenākārena paribhogepi anāpatti. “Avāyimaṃ”ti¹ vuttattā vāyitvā karontassāpi anāpatti.

Kosiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Suddhakāḷakasikkhāpadavaṇṇanā

Kāḷakānanti sabhāvena vā rajanena vā kāḷakānaṃ. Yathāha “kāḷakaṃ nāma dve kāḷakāni jātiyā kāḷakaṃ vā rajanakāḷakaṃ vā”ti². **Aññehi amissitānanti** aññehi amissitakāḷakānanti attho. “Yathā paṭhame ‘ekenāpi kosiyāṃsunā’ti³ vuttaṃ, tathā

1. Vi 1. 329 piṭṭhe.

2. Vi 1. 330 piṭṭhe.

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 172 piṭṭhe.

idhāpi ‘ekenāpi aññena amissetvā’¹ti avuttattā aññena pana missakabhogepi apaññāyamānarūpakam ce ‘suddhakālakam’icceva vuccatī”¹ti vadanti.

Ettha ca “idaṃ me bhante suddhakālakānam eḷakalomānam santhatan”²ti-ādinā² nissajjanavidhānam veditabbanā. **Sesanti** pubbapayogadukkaṭacatukkapācittiyādikam. Aṅgesu pana “**suddhakālakabhāvo**”³ti ayam viseso.

Suddhakālakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā

Gahetabbāti yathā kālakā adhikā na hontī, tathā gahetabbā. Ṭhapetvā cettha kālaka-odāte avasesā gocariyesuyeva saṅgham gacchantī³ daṭṭhabbanā. Ettha **ca dve bhāgā**ti ukkaṭṭhaparicchedo kālakānam adhikaggahaṇassa paṭikkhepavasena sikkhāpadassa paññattattā. Tasmā kālakānam bhāgadvayato adhikam na vaṭṭati, ūnakam vaṭṭati. Tenāha “**ekassāpi**”⁴ti-ādi. **Ekassāpi kālakalomassa atirekabhāveti** tulāya dhārayitvā ṭhapitesu antamaso vātavegenapi patitassa ekassāpi kālakalomassa adhikabhāve satīti attho. “**Tatīyam odātānam, catuttham gocariyānam**”⁴ti idaṃ pana heṭṭhimaparicchedo tesam adhikaggahaṇe paṭikkhepābhāvato. Tasmā tesam vuttappamāṇato adhikampi vaṭṭati.

Ettha ca “idaṃ me bhante santhataṃ anādiyitvā dve tule suddhakālakānam eḷakalomānam, tulaṃ odātānam, tulaṃ gocariyānam santhataṃ kārāpitaṃ nissaggiyan”⁴ti iminā nayena nissajjanavidhānam veditabbanā. Ādāya ca vuttaparicchedena anādāya ca karaṇato **kiriyaḷkiriyaṃ. Sesanti** pubbapayogadukkaṭacatukkapācittiyādikam. Ayam pana viseso—tulaṃ odātānam tulaṃ gocariyānam ādiyitvā karaṇe, bahutaram odātānam bahutaram gocariyānam ādiyitvā

1. Vajira-Ṭī 251 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 2. 413 piṭṭhe.

2. Vi 1. 331 piṭṭhe.

4. Vi 1. 332 piṭṭhe.

karāṇe, suddham odātānaṃ suddham gocariyānaṃ ādiyitvā karāṇe ca anāpattīti.

Aṅgesu pana paṭhamaṅgaṃ kālakānaṃ dvebhāgato atirekabhāvoti daṭṭhabbaṃ. Imāni hīṇi na kevalaṃ anissatṭhāneva paribhuñjituṃ na vaṭṭantīti āha “**imāni panā**”ti-ādi. “**Paribhuñjituṃ na vaṭṭantī**”ti iminā yadi paribhuñjati, dukkaṭanti dasseti.

Dvebhāgasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā

Yaṃ santhatasammutiṃ detīti sambandho. **Gilānassa bhikkhunoti** yassa vinā santhatā na phāsu hoti, na sakkoti ca santhatāṃ ādāya pakkamituṃ, evaṃbhūtassa gilānassa bhikkhuno. **Santhatasammutiṃ detīti** “suṇātu me bhante saṅgho, ayaṃ itthannāmo bhikkhu gilāno na sakkoti santhatāṃ ādāya pakkamituṃ”ti-ādinā¹ padabhājane vuttāya ñattidutiya-kammavācāya santhatasammutiṃ deti.

Sāti santhatasammuti. Vūpasanto vā puna kuppattīti vūpasanto vā so ābādho puna kuppatti, anuvassampi kātuṃ vaṭṭati, puna sammutidānakiccaṃ natthīti adhippāyo. Na kevalaṃ tasmīmyeva roge kuppate, atha kho aññasmīṃ roge kuppatepi gatagataṭṭhāne anuvassaṃ kātuṃ labhati. Teneva hi **samantapāsādikāyaṃ** “sace arogo hutvā puna mūlabyādhināva gilāno hoti, soyeva parihāro, natthaññaṃ sammutikiccaṃ’ti **phussadevatthero** āha. **Upatissatthero** pana ‘so vā byādhi paṭikuppatu, añño vā, sakiṃ ‘gilāno’ti nāmaṃ laddhaṃ laddhameva, puna sammutikiccaṃ natthī’ti āhā”ti² upatissattheravādo pacchā vutto.

Ettha ca “idaṃ me bhante santhatāṃ ūnakachabbassāni kārāpitaṃ aññātra bhikkhusammutiyā nissaggiyaṃ”ti³ iminā nayena nissajjanavidhānaṃ vedittabbaṃ. “**Sesaṃ paṭhamasadisamevā**”ti iminā “attanā kataṃ parehi pariyosāpetī”ti-ādikaṃ³ atidiṭṭhaṃ. Ayaṃ pana vireso—paripuṇṇe chabbasse vā

1. Vi 1. 334 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 264 piṭṭhe.

3. Vi 1. 335 piṭṭhe.

atirekachabbasse vā anāpatti. Aṅgesu ca chabbassānaṃ antobhāvo nānāttham.

Chabbassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Nisīdanasanthatanti “nisīdanaṃ nāma sadasaṃ vuccatī”ti ettha padabhājanīyam¹ vuttattā sadasaṃ santhatam, ettha ca nisīdanaggahaṇaṃ santhate cīvarasaññānivāraṇattham, yato te bhikkhū kambalacīvarasaññāya santhatam chaḍḍetvā dhutaṅgāni samādiyimsu. Sayanāsanappayojanattā santhatassa “**purāṇasanthatam nāmā**”ti-ādi vuttam. **Yatthāti** yasmim santhate. **Vidatthimattanti** sugatavidatthimattam. Ukkatṭhaparicchedo cāyam “anāpatti alabhanto thokaram ādiyitvā karotī”ti¹ padabhājane vuttattā. **Ekadeseti** idāni kattabbanavasanthatassa ekappadesa. **Vijātetvāti** viddhamsetvā. **Anādāti** ya-kāralopenāyam niddesoti āha “**sati purāṇasanthate aggahetvā**”ti.

Ettha ca “idaṃ me bhante nisīdanasanthatam anādiyitvā purāṇasanthatassa sāmantā sugatavidatthim kārapitam nissaggiyan”ti¹ iminā nayena nissajjanavidhānam veditabham. **Santhatavissajjanavatthusmim paññattanti**² bhagavatā santhatāni vipakīṇṇāni disvā “saddhādeyyavinipātane kāraṇam natthi, paribhogupāyam nesam dassessāmi”ti² santhatavissajjanavatthusmim paññattam. Kiriyaḷkiriyaṭṭā imassa sikkhāpadassa “**sesam tatiyasadisamevā**”ti vuttam, dvebhāgasikkhāpadasadisamevāti attho. Ayam pana viseso— purāṇasanthatassa sāmantā sugatavidatthiyā ādāya karaṇe, alabhantassa thokaram ādāya karaṇe, sabbathā alabhantassa anādāya karaṇe ca anāpattīti. Aṅgesu panettha paṭhamaṅgapurāṇasanthatassa sāmantā sugatavidatthi-anādiyanāti daṭṭhabham.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 339 piṭṭhe.

2. Vi-Tṭha 2. 266 piṭṭhe.

6. Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā

Addhānamaggappaṭipannassāti addhānameva maggo **addhānamaggo**, taṃ paṭipannassāti attho. Tenāha “**addhānasāṅkhātan**”ti-ādi. Addhānasaddena visesitattā pana “**dīghamaggan**”ti vuttam. Addhānagamanasamayassa vibhaṅge “addhayaḷjanam gacchissāmīti bhuñjītabban”ti-ādi¹ vacanato addhayaḷjanampi addhānamaggo hoti. Eḷakalomāni cetāni addhānamaggato aññattha uppannāni paṭiggahetuṃ na vaṭṭanti, yato “addhānamaggappaṭipannassā”ti-ādikaṃ vuttanti anuyogaṃ sandhāyāha “**sabbañcetan**”ti-ādi. Tattha **sabbañcetan**ti “bhikkhuno paneva addhānamaggappaṭipannassa eḷakalomāni uppajjeyyūn”ti-ādikaṃ etaṃ sabbaṃ. **Vatthumattadīpanamevā**ti “tena kho pana samayena aññatarassa bhikkhuno Kosalesu janapade Sāvattim gacchantassa antarāmagge eḷakalomāni uppajjimsū”ti-ādikassa² vatthumattassa dīpanameva. **Yattha katthacī**ti addhānato aññatthāpi yattha katthaci ṭhānesu. **Sahatthā**ti karaṇatthe nissakkavacananti āha “**sahatthenā**”ti. Lakkhaṇavacanañcetaṃ, tasmā yena kenaci sarīrāvayavenāti attho daṭṭhabbo. Tenāha “**attanā haritabbānīti attho**”ti. **Asante hāra**keti ettha padānam antogadhāvadhāraṇato avadhāraṇattho labbhatīti āha “**asanteyevā**”ti-ādi.

Ettha ca “imāni me bhante eḷakalomāni tiyojanam atikkāmitāni nissaggiyāni”ti-ādinā³ nissajjanavidhānam veditabbaṃ. **Tikapācittiyanti** atirekatiyojane atirekatiyojanasaññivematika-ūnakasaññīnam vasena tīṇi pācittiyāni. **Vāsādhippāyena gantvā tato param hara**ṇeti yattha gato, tattha uddesaparipucchādīnam vā paccayādīnam vā alābhena tato param aññattha haraṇe, tatopi aññatthāti evam yojanasatampi haraṇe anāpatti. **Acchinnaṃ vā nissatthaṃ vā**ti corehi acchinnaṃ vā vinayakammakataṃ vā. **Katabhaṇḍanti** kataṃ bhaṇḍam kambalakojavasanthatādi yaṃ kiñci antamaso suttakena baddhamattampi. Tenāha “**antamaso**”ti-ādi. Yo⁴ pana tanukapattatthavikantare vā āyoga-amśabaddhakakāyabandhanādīnam antaresu vā pipphalikādīnam malarakkhaṇatthaṃ sipāṭīkāyam vā antamaso vātābādhiko kaṇṇacchiddepi lomāni pakkipitvā

1. Vi 2. 101 piṭṭhe. 2. Vi 1. 340 piṭṭhe. 3. Vi 1. 341 piṭṭhe. 4. Vi-Ṭṭha 2. 268 piṭṭhe.

gacchati, āpattiyeva. Suttakena pana bandhitvā pakkhitaṃ katabhaṇḍaṭṭhāne tiṭṭhati, veṇim katvā harati, idaṃ nidhānamukhaṃ nāma, āpattiyeva.

Paṭhamappaṭilābhoti attano atthāya eḷakalomānaṃ paṭhamuppatti. Etena acchinnanissaṭṭhappaṭiladdhānaṃ paṭikkhepo. **Aññassa ajānantassa yāne pakkhipitvā**¹ gacchante rathādike vā hatthipiṭṭhi-ādīsu vā sāmikassa ajānantasseva “harissatī”ti pakkhipitvā. Agacchantepi eseva nayo. Sace pana agacchante rathādimhi vā hatthi piṭṭhi-ādīsu vā ṭhapetvā ārohitvā sāreti, heṭṭhā vā gacchanto codeti, pakkosanto vā anubandhāpeti, “aññaṃ harāpetī”ti² vacanato anāpatti. Ettha ca “ajānantassa yāne”ti iminā jānantassa ce yāne pakkhipati, aññaṃ harāpeti nāmāti dasseti. **Aharaṇapaccāharaṇanti** haraṇapaccāharaṇānamabhāvo.

Eḷakalomasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Eḷakalomadhovāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Sakkesūti “sakyā vata bho kumārā”ti³ udānaṃ paṭicca “sakyā”ti laddhanāmānaṃ nivāso ekopi janapado ruḷhisaddena “**sakkā**”ti vuccati, tasmim sakkesu janapade. **Chabbaggiyā** nāma paṇḍukalohitakādayo chamūlakā, tesam sissā ca.

Eḷakalomadhovāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā

Rajatanti na kevalaṃ rūpiyameva idhādhippetam, atha kho yaṃ kiñci vohāragamanīyaṃ kahāpaṇādi ca etaṃ adhippetanti āha “**apicā**”ti-ādi. Tattha **kahāpaṇoti**⁴ suvaṇṇamayo vā rūpiyamayo vā pākatiko vā. **Lohamāsako** nāma tambalohādīhi katamāsako. **Dārumāsako** nāma sārādārunā vā veḷupesikāya

1. Vi-Ṭṭha 2. 267 piṭṭhe.

3. Dī 1. 87 piṭṭhe.

2. Vi 1. 341 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 2. 269 piṭṭhe.

vā antamaso tālapaṇṇenapi rūpaṃ chinditvā katamāsako. **Jatumāsako** nāma lākhāya vā niyyāsena vā rūpaṃ samuṭṭhāpetvā katamāsako. “**Ye vohāraṃ gacchantī**”ti iminā pana padena yo yo yattha yattha janapade yadā yadā vohāraṃ gacchati, antamaso aṭṭhimayopi cammamayopi rukkaphalabījamayopi samuṭṭhāpitarūpopi asamuṭṭhāpitarūpopi sabbo saṅgahito. **Tadevāti** jātarūparajatameva. **Hiraññaṃ** nāma kahāpaṇo.

“Sādiyati”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti “**gaṇhitukāmo hotī**”ti. Na kevalaṃ kāyavācāhi paṭikkhittameva paṭikkhittam hoti, atha kho manasāpi paṭikkhittam paṭikkhittameva hotīti āha “**kāyavācāhī**”ti-ādi. Sace pana kāyavācāhi appaṭikkhipitvā cittena adhivāseti, kāyavācāhi kattabbassa paṭikkhepassa akaraṇato akiriyasamuṭṭhānaṃ kāyavacīdvāre āpattim āpajjati. Manodvāre pana āpatti nāma natthi.

Eko¹ satam vā sahasam vā pādāmūle ṭhapeti “tuyhidam hotū”ti, bhikkhu “nayidam kappatī”ti paṭikkhipati. Upāsako “pariccattam mayā tumhākan”ti gato, añño tattha āgantvā pucchati “kiṃ bhante idan”ti. Yam tena ca attanā ca vuttam, tam ācikkhitabbam. So ce vadati “gopessāmi bhante, guttaṭṭhānaṃ dassethā”ti, sattabhūmikampi pāsadam abhiruhitvā “idam guttaṭṭhānan”ti ācikkhitabbam, “idha nikkhipāhī”ti na vattabbam. Ettāvata kappiyaṅca akappiyaṅca nissāya ṭhitam hoti, dvāram pidahitvā rakkhantena vasitabbam. Sace kiñci vikkāyikabhaṇḍam pattam vā cīvaram vā āgacchati, “idam gahessatha bhante”ti vutte “upāsaka atthi amhākam iminā attho, vatthu ca evarūpaṃ nāma samvijjati, kappiyakārako natthī”ti vattabbam. Sace so vadati “aham kappiyakārako bhavissāmi, dvāram vivaritvā dethā”ti, dvāram vivaritvā “imasmim okāse ṭhapan”ti vattabbam, “imam gaṇhā”ti na vattabbam. Evaṅca kappiyaṅca akappiyaṅca nissāya ṭhitameva hoti. So cetam gahetvā tassa kappiyabhaṇḍam deti, vaṭṭati. Sace adhikam gaṇhāti, “na mayam tava bhaṇḍam gaṇhāma, nikkhamāhī”ti vattabbo.

---

1. Vi-Ṭṭha 2. 270 piṭṭhe.

Sam̄ghamajjheyeva nissajjitabbanti ettha yasmā rūpiyaṃ nāma akappiyaṃ, tasmā “nissajjitabbaṃ sam̄ghassa vā gaṇassa vā puggalassa vā”ti na vuttaṃ. Yasmā pana taṃ paṭiggahitamattameva, na tena kiñci kappiyabhaṇḍaṃ cetāpitaṃ, tasmā upāyena paribhogadassanattaṃ “sam̄ghamajjheyeva nissajjitabbaṃ”ti vuttaṃ. **Ādisaddena** telādīnaṃ gahaṇaṃ. **Soti** yo gahaṭṭho “sappi vā telāṃ vā vaṭṭati upāsakā”ti-ādinā nayena vutto, so. **Aññena labhitvā**ti bhikkhunā vā ārāmikena vā attano vassaggena labhitvā. **Tato nibbatarukkhacchāyāpī**ti nissaggiyavatthunā āhaṭabījato nibbatarukkhaparicchena ṭhitacchāyāpī, paricchēdātikkantā pana āgantukattā vaṭṭati. **No ce chaḍḍetī**ti atha neva gahetvā gacchati, na chaḍḍeti, “kiṃ mayhaṃ iminā byāpārenā”ti yenakāmaṃ pakkamati. **Pañcaṅgasamannāgatoti** “yo na chandāgatiṃ gaccheyya, na dosāgatiṃ gaccheyya, na mohāgatiṃ gaccheyya, na bhayāgatiṃ gaccheyya, chaḍḍitāchaḍḍitañca jāneyyā”ti¹ evaṃ vuttapañcaṅgehi samannāgato. **Sammannitabboti** “suṇātu me bhante sam̄gho, yadi sam̄ghassa pattakallaṃ, sam̄gho itthannāmaṃ bhikkhuṃ rūpiyachaḍḍakaṃ sammanneyyā”ti-ādinā¹ padabhājane vuttāya ñattidutiyakammavācāya sammannitabbo.

Animittaṃ katvā gūthaṃ viya chaḍḍetabbanti patitaṭṭhānaṃ sallakkhaṇavasena nimittaṃ akatvā gūthaṃ viya chaḍḍetabbaṃ, akkhīni nimīletvāva nadiyā vā papāte vā vanagahane vā gūthaṃ viya anapekkhena patitokāsaṃ asamannāharantena pātetabbanti vuttaṃ hoti. Tenāha “gūthaṃ viya chaḍḍetabbaṃ”ti. **Tikapācittiyanti** rūpiyasaññivematika-arūpiyasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Arūpiye rūpiyasaññīnoti** kharapattāsu suvaṇṇādisaññīno. **Ratanasikkhāpadanayenāti** “ajjhārāme vā ajjhāvasathe vā”ti² ettha vuttavidhinā.

Jātarūpasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 346 piṭṭhe.

2. Vi 2. 212 piṭṭhe.

9. Rūpiyasamvohārasikkhāpadavaṇṇanā

Katādivasenāti kata-akatakatakatavasena. Suvaṇṇādicatubbidhampi nissaggiyavatthu idha rūpiyaggahaṇena gahitanti āha “**jātarūparajataparivattanan**”ti. Idañca ukkaṭṭhaparicchedena vuttanti daṭṭhabbam. Tenāha “**purimasikkhāpadena hī**”ti-ādi. **Parivattananti** sāditarūpiyassa parivattanam. **Purimanayānusārenā**ti “aham bhante nānappakāraṇam rūpiyasamvohāram samāpajjim, idam me nissaggiyan”ti-ādinā¹.

Rūpiyasamvohāravatthusminti paṭiggahaṇasseva paṭikkhittatā paṭiggahitaparivattane dosam adisvā rūpiyaparivattane. **Tassa vāti** parivattitassa vā. **Dhanassa vāti** attano mūladhanassa vā. Attano vā hi arūpiyena parassa rūpiyam cetāpeyya, attano vā rūpiyena parassa arūpiyam, ubhayathāpi rūpiyasamvohāro katova hotīti.

Rūpiyasamvohārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā

Rūpiyasamvohārassa pana heṭṭhāsikkhāpadena gahitattā kappiyabhaṇḍānamevettha gahaṇanti āha “**cīvarādīnan**”ti-ādi. Tattha **cīvarādīnam kappiyabhaṇḍānanti** antamaso dasikasuttam upādāya cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayānam yesam kesañci kappiyabhaṇḍānam. **Kayam** nāma parabhaṇḍassa gahaṇam. **Vikkayam** nāma attano bhaṇḍassa dānam. Tenāha “**iminā imam deyī**”ti-ādi. **Parassāti** ṭhapetvā pañca sahadhammike aññassa. Ettha ca “aham bhante nānappakāraṇam kayavikkayam samāpajjim, idam me nissaggiyam, imāham samghassa nissajjāmī”ti-ādinā² nayena nissajjitabbam. Tenāha “**vuttalakkhaṇavasenā**”ti-ādi. Nanu cettha cīvaradhovane vā kesacchedane vā bhūmisodhanādinavakamme vā parabhaṇḍam attano hatthagatam nissajjitabbam nāma natthi, tattha kim kātabbanti āha “**asante pācittiyam desetabbamevā**”ti. Yathā nissaggiyavatthumhi paribhutte vā naṭṭhe vā pācittiyam deseti, evam idhāpi desetabbamevāti adhippayo.

1. Vi 1. 348 piṭṭhe.

2. Vi 1. 351 piṭṭhe.

Idaṃ amhākaṃ atthīti idaṃ paṭiggahitaṃ telaṃ vā sappi vā amhākaṃ saṃvijjati. **Amhākañca iminā ca iminā ca atthoti** amhākañca tadaññena iminā ca iminā ca appaṭiggahitakena attho. “**Rūpiyasamvohāre vuttanayamevā**”ti iminā “tikapācittiyaṃ akayavikkaye kayavikkayasaññino ca vematikassa ca dukkaṭaṇ”ti imaṃ nayamatidisati.

Kayavikkayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ēlakalomavaggo dutiyo.

3. Pattavagga

1. Pattasikkhāpadavaṇṇanā

Avikappitoti “imaṃ pattaṃ tuyhaṃ vikappemī”ti-ādinā nayena avikappito. **Aḍḍhāḷhakodanaṃ gaṇhātīti** magadhanāliyā dvinnam taṇḍulanāliṇa odanaṃ gaṇhāti. “**Magadhanāli** nāma aḍḍhaterasapalā hotī”ti¹ **andhakatṭhakathāyaṃ** vuttaṃ. “Sihaḷadīpe pakatināli mahantā, Damiḷanāli khuddakā, Magadhanāli pamāṇayuttā, tāya Magadhanāliyā diyaḍḍhanāli ekā Sihaḷanāli hotī”ti¹ **mahā-aṭṭhakathāyaṃ** vuttaṃ. **Anuttaṇḍulanti** pākato ukkantaṃ taṇḍulaṃ **uttaṇḍulaṃ**, na uttaṇḍulaṃ **anuttaṇḍulaṃ**. **Sabbasambhārasaṅkhatoti** jīrakādisabbasambhārehi saṅkhatō. Ālopassa catutthabhāgappamāṇaṃ byañjanaṃ ālopassa anurūpabyañjanaṃ.

Evam ukkatṭhapattaṃ dassetvā idāni majjhimomakāni dassetuṃ “**ukkatṭhato**”ti-ādimāha. Tatrāyaṃ nayo—sace nāḷikodanādi sabbampi pakkhittaṃ vuttanayeneva heṭṭhimarājisamaṃ tiṭṭhati, ayaṃ **majjhimō** nāma patto. Sace taṃ rājiṃ atikkamma thūpikataṃ tiṭṭhati, ayaṃ **majjhimomako** nāma patto. Sace taṃ rājiṃ na sampāpuṇāti, antogadhameva hoti, ayaṃ **majjhimukkaṭṭho** nāma patto. Sace pattodanādi sabbampi pakkhittaṃ heṭṭhimarājisamaṃ tiṭṭhati, ayaṃ **omako** nāma patto. Sace taṃ rājiṃ atikkamma thūpikataṃ tiṭṭhati, ayaṃ **omakomako** nāma patto. Sace taṃ

1. Vi-Ṭṭha 2. 282 piṭṭhe.

rājīm na sampāpuṇāti, antogadhameva hoti, ayaṃ **omakukkaṭṭho** nāma pattoti. Tenāha “**tesampi vuttanayeneva bhedo veditabbo**”ti.

Idāni tesu adhiṭṭhānavikappanānadhiṭṭhānavikappanupage dassetuṃ “**iccesū**”ti-ādimāha. Tattha **ukkaṭṭhukkaṭṭho**ti ukkaṭṭhato ukkaṭṭho. Tato hi so “apatto”ti vutto. **Omakomakoti** omakato omako. Tato hi so “apatto”ti vutto. Ete pana bhājanaparibhogena paribhuñjitabbā, na adhiṭṭhānupagā na vikappanupagā, itare pana satta adhiṭṭhahitvā vā vikappetvā vā paribhuñjitabbā. Tenāha “**sesā satta pattā pamāṇayuttā nāmā**”ti.

Tasmāti yasmā satta pattā pamāṇayuttā, tasmā. **Samaṇasāruppena pakkanti** ettha¹ ayopatto pañcahi pākehi pakko samaṇasāruppena pakko hoti, mattikāpatto dvīhi pākehi. Sace eko pāko ūno hoti, na adhiṭṭhānupago. Yathā ca samaṇasāruppena pakkoyeva adhiṭṭhānupago, tathā ubhopi yaṃ mūlaṃ dātabbāṃ, tasmīm dinneyeva adhiṭṭhānupagā. Yadi pana appakampi adinnaṃ hoti, na adhiṭṭhānupagā. Tenāha “**sace panā**”ti-ādi.

“**Kākaṇikamattaṃ** nāma diyaḍḍhavīhī”ti vadanti. Sacepi pattasāmiko vadati “yadā tumhākaṃ mūlaṃ bhavissati, tadā dassatha, adhiṭṭhahitvā paribhuñjathā”ti, neva adhiṭṭhānupago hoti. Pākassa hi ūnattā pattasaṅkhaṃ na gacchati. Mūlassa sakalassa vā ekadesassa vā adinnattā sakabhāvaṃ na upeti, aññasseva santako hoti. Tasmā pāke ca mūle ca niṭṭhiteyeva adhiṭṭhānupago hoti. Yo adhiṭṭhānupago, sveva vikappanupago ca. Tenāha “**apaccuddharantēnā**”ti-ādi. **Apaccuddharantena vikappetabboti** purāṇapattaṃ apaccuddharantena navo patto vikappetabboti attho, ṭhapetabboti adhippāyo. **Kaṅgusitthanti** sattannaṃ dhaññānaṃ lāmakadhaññasitthanti āha “**kaṅgusitthanikkhamanamattena chiddenā**”ti.

Pattasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā

Assāti imassa pattassa. **Tena ūnapañcabandhanenāti** tena ūnapañcabandhanena pattena upalakkhito hutvāti attho. Ūnapañcabandhano hi patto ettha lakkhaṇabhāvena gahito. Tenevāha “**itthambhūtassa lakkhaṇe karaṇavacanan**”ti. Tattha **itthambhūtassāti** kañci pakāraṃ pattassa. Lakkhīyate anenāti **lakkhaṇaṃ**, tasmim̄ **karaṇavacanaṃ**, tatiyāvibhattīti attho. “**Pakāro**”ti ca sāmāññassa bhedako viseso vuccati. Tathā hi **ūnapañcabandhanena pattenāti** ettha bhikkhubhāvasāmāññassa ūnapañcabandhanapattabhāvo pakāro, taṃ bhikkhu āpanno, tassa patto lakkhaṇaṃ. Yadi aparipuṇṇapañcabandhano patto ūnapañcabandhano nāma hoti, atha kasmā imassa **padabhājanīyam**¹ abandhanopi vuttoti āha “**tatthā**”ti-ādi. Tattha **tatthāti** vākyopaññāse. Bandhanokāse sati vā asati vā bandhanavirahito patto abandhano, pañcabandhanānaṃ okāso assāti **pañcabandhanokāso**. **Apattoti** patto nāma na hotīti attho, pākatikaṃ kātuṃ asamatthoti vuttaṃ hoti. Idañca aññassa viññāpane kāraṇavacanaṃ. Tenāha “**tasmā aññaṃ viññāpetuṃ vaṭṭati**”ti.

Bandhanañca nāmetaraṃ yasmā bandhanokāse sati hoti, asati na hoti, tasmā tassa lakkhaṇaṃ, bandhanavidhiñca dassetuṃ “**yasmim̄ panā**”ti-ādi vuttaṃ. Mukhavaṭṭisamīpe pana pattavedhakena vijjhiyamāne kapālassa bahalattā bhijjati, tasmā heṭṭhā vijjhitabbo. Tenāha “**heṭṭhimapariyante**”ti-ādi. **Sukhumaṃ vā chiddaṃ katvā bandhitabboti** sukhume chidde tipupaṭṭādīhi payojanaṃ natthi, suttaṃ pakkhipitvāva adhiṭṭhātabboti adhippāyo. Na kevalaṃ tipusuttakādināva bandhitabboti āha “**phāṇitaṃ**”ti-ādi. **Phāṇitaṃ jhāpetvā pāsāṇacuṇṇenāti** pāsāṇacuṇṇena saddhim̄ phāṇitaṃ pacitvā tathāpakkena pāsāṇacuṇṇenāti attho. **Nissajjitabboti** “ayaṃ me bhante patto ūnapañcabandhanena pattena cetāpito nissaggiyo, imāhaṃ saṃghassa nissajjāmī”ti¹ nissajjitabbo. Tenāha “**nissajjantena**”ti-ādi. **Sammatenāti**—

“Suṇātu me bhante saṃgho, yadi saṃghassa pattakallaṃ, saṃgho itthannāmaṃ bhikkhuṃ pattaggāhāpakaṃ sammanneyya, esā

1. Vi 1. 357 piṭṭhe.

ñatti. Suṇātu me bhante saṅgho, saṅgho itthannāmaṃ bhikkhuṃ pattaḡgāhāpakaṃ sammannati, yassāyasmato khamati itthannāmassa bhikkhuno pattaḡgāhāpakassa sammuti, so tuṅhassa. Yassa nakkhamati, so bhāseyya. Sammato saṅghena itthannāmo bhikkhu pattaḡgāhāpako, khamati saṅghassa, tasmā tuṅhī, evametaṃ dhārayāmi”¹—

evaṃ padabhājane vuttāya ñattidutiyakammavācāya sammatena. **Pattassa vijjamānaḡuṇaṃ vatvāti** “ayaṃ bhante patto pamāṇayutto sundaro therānurūpo”²ti-ādinā² vijjamānānisamsaṃ vatvā. **Pattapariyantoti** pariyante ṭhitapatto. **Adeseti** mañcapīṭhacchattanāḡadantakādike adese. Pattassa hi nikkhipanadeso “anujānāmi bhikkhave ādhāraḡaṇaṃ”³ti-ādinā³ nayena khandhake vuttoyeva. **Aparibhogena**ti yāgurandhanarajanapacanādinā ayuttaparibhogena. Antarāmagge pana byādhimhi uppanne aññaṃsmiṃ bhājane asati mattikāya limpivā yāguṃ pacituṃ, udakaṃ vā tāpetuṃ vaṭṭati. **Vissajjetī**ti aññaṃsa deti. Sace pana saddhivihāriko vā antevāsiko vā aññaṃ varapattaṃ ṭhapetvā “ayaṃ mayhaṃ sāruppo, ayaṃ therassā”³ti gaṇhāti, vaṭṭati. Aññaṃ vā taṃ gaḡetvā attano pattaṃ deti, vaṭṭati. “Mayhameva pattaṃ āharaṃ”³ti vattabbakiccaṃ natthi.

Ñātakappavāriteti ettha saṅghavasena pavāritaṭṭhāne pañcabandhaneneva vaṭṭati, puggalavasena pana pavāritaṭṭhāne ūnapañcabandhanenāpi. **Akataviññatti** nāma “vada bhante paccayenaṃ”³ti evaṃ akataṭṭhāne viññatti.

Ūnapañcabandhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā

Uggaḡetvāti uggaḡitakaṃ katvā, appaṭṭiggaḡitaṃ sayameva gaḡetvāti attho. Sattāhātikkamepi anāpattikatā cettha anajjhoharaṇīyataṃ āpannattāti veditabbaṃ. Kasmā etena idaṃ dassitaṃ hotīti āha “**tāni hi**”³ti-ādi. Bhisakkassa imāni tena anuññātattāti **bhesajjāni**,

1. Vi 1. 357 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 287 piṭṭhe.

3. Vi 4. 249 piṭṭhe.

yesam kesañci sappāyanametam adhivacanam. Tenāha “**bhesajjakiccam karontu vā, mā vā, evam laddhavohārāni**”ti. Idāni sattāhakālikam nissaggiyavatthubhūtam sappinavanītam dassetum “**sappi nāma gavādīnan**”ti-ādi vuttam. **Ādisaddena** ajikādīnam gahaṇam. “**Yesam maṃsam kappatī**”ti iminā pākāṭehi go-ajikādīhi aññānipi migarohitādīni saṅgaṇhāti. Yesam hi khīram atthi, sappipi tesam atthiyeva. Tam pana sulabham vā hotu, dullabham vā, asammohattham vuttam.

Makkhikāmadhumevāti khuddakabhamaramadhukarīhi tīhi makkhikāhi katam madhumeva. **Ucchurasanti** suddhodakasambhinnānam vasena duvidhampi ucchurasam. “Agilānassa guḷodakan”ti¹ pana uddissa anuññātattā udakasambhinno agilānassa vaṭṭati. “**Avatthukapakkā vā**”ti iminā savatthukapakkā na vaṭṭatīti dasseti. **Mahāpaccariyam** pana “etam savatthukapakkam vaṭṭati, no vaṭṭatīti puccham katvā ucchuphāṇitam pacchābhattam novatṭanakam nāma natthī”ti vuttam, tam yuttanti **Samantapāsādikāyam**² vuttam. **Ucchuvikatī**ti ucchumhā nibbattā rasalasikādikā. Pakatattānam paṭiniddesattā **tam**-saddassa tena pakatānam bhesajjānam eva gahaṇam, na tesam vatthūnanti āha “**tāni bhesajjāni**”ti-ādi. **Na tesam vatthūnī**ti tesam sappi-ādīnam kāraṇāni khīrādīni appaṭiggahetvāti attho.

Vasātelanti³ “anujānāmi bhikkhave vasāni bhesajjāni acchavasam macchavasam susukāvasam sūkaravasam gadrabhavasam”ti⁴ evam anuññātavasānam telam. **Yānī**ti yāni bhesajjāni. “Anujānāmi bhikkhave vasāni bhesajjāni acchavasam macchavasam susukāvasam sūkaravasam gadrabhavasam kāle paṭiggahitam kāle nippakkam kāle saṃsaṭṭham telaparibhogena paribhuñjitun”ti evam telattham vasāpaṭiggahaṇassa anuññātattā “**vasātelam panā**”ti-ādi vuttam. **Kāleti** purebhattam. **Saṃsaṭṭhanti** parissāvitam. **Tasmā**ti yasmā anuññātam, tasmā. “Acchavasam”ti vacanena ṭhapetvā manussavasam sabbesam akappiyamaṃsānam vasāya anuññātattā “**ṭhapetvā manussavasam**”ti vuttam.

Sāmam pacitvāti kāleyeva sāmam pacitvā. **Nibbattitatelampī**ti kāleyeva attanā vivecitatelampi. Tividhampi cetam kāleyeva vaṭṭati. Vuttampi cetam “kāle ce bhikkhave paṭiggahitam kāle nippakkam

1. Vi 3. 320 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 292 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 294 piṭṭhe.

4. Vi 3. 291, 292 piṭṭhesu.

kāle saṃsaṭṭhaṃ, taṃ ce paribhuñjeyya, anāpatti”ti¹. Pacchābhattaṃ pana paṭiggahetuṃ vā kātuṃ vā na vaṭṭatiyeva. Vuttampi cetam “vikāle ce bhikkhave paṭiggahitaṃ vikāle nippakkaṃ vikāle saṃsaṭṭhaṃ, taṃ ce paribhuñjeyya, āpatti tiṇṇaṃ dukkaṭānaṃ. Kāle ce bhikkhave paṭiggahitaṃ vikāle nippakkaṃ vikāle saṃsaṭṭhaṃ, taṃ ce paribhuñjeyya, āpatti dvinnāṃ dukkaṭānaṃ. Kāle ce bhikkhave paṭiggahitaṃ kāle nippakkaṃ vikāle saṃsaṭṭhaṃ, taṃ ce paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassā”ti¹. **“Sattāhaṃ nirāmisaparibhogena vaṭṭati”**ti iminā pana “kāle paṭiggahitaṃ kāle nippakkaṃ kāle saṃsaṭṭhaṃ telaparibhogena paribhuñjitun”ti¹ idam nirāmisaparibhogaṃ sandhāya vuttanti dasseti.

Yam panettha² sukhumarajasadisam maṃsam vā nhāru vā aṭṭhi vā lohitaṃ vā hoti, taṃ abbohārikaṃ. Sace pana anupasampanno tāya paṭiggahitavasāya telaṃ katvā deti, taṃ kathanti āha **“anupasampannā”**ti-ādi. **Tadahūti** yasmim ahani paṭiggahitaṃ, tadahu. Pacchābhattato paṭṭhāya pana sattāhaṃ nirāmisameva vaṭṭati. Tatrāpi abbohārikaṃ abbohārikameva. Yāvakālikavatthūnaṃ aññesaṃ vatthum pacitum na vaṭṭatīti sambandho. Tatha **yāvakālikavatthūnanti** yāvakālikaṃ vatthu etesanti yāvakālikavatthūni, tesam, yāvakālikavatthumantānanti attho. **Aññesanti** vasātelato aññesaṃ sappi-ādīnaṃ. **Vatthunti** khīradikaṃ yāvakālikabhūtaṃ vatthum, pacitum na vaṭṭatiyeva, sāmampākattāti adhippāyo.

Nibbattitasappim vāti yāvakālikavatthuto vivecitasappim vā. Yathā tattha dadhigataṃ vā takkagataṃ vā khayam gamissati, evam jhāpitaṃ vāti attho. **Navanītaṃ vāti** takkabindūnipi dadhiguḷikāyopi apanetvā sudhotanavanītaṃ pacitum vaṭṭati sāmampakkābhāvatoti adhippāyo. Yadi sayampacitasattāhakālikena³ saddhim āmisam bhuñjati, taṃ āmisam sayampacitasattāhakālikena missitam attano yāvakālikabhāvaṃ sattāhakālikena gaṇhāpeti. Tathā ca yāvakālikaṃ apakkampi sayampakkabhāvaṃ upagacchatīti **“taṃ pana tadahu purebhattampi sāmisaṃ paribhuñjitum na vaṭṭati”**ti vuttam. Yathā sayampakkasattāhakālikaṃ vasātelam, sayambhajjitasāsapādiyāvajīvikavatthūnaṃ telaṅca sāmisaṃ tadahupurebhattampi na vaṭṭati, tathā navanītasappīti veditabbaṃ. Vuttaṅca—

1. Vi 3. 292 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 292 piṭṭhe.

3. Sayampakka... (Sī, Ka)

“Yāvakālika-ādīni, saṃsaṭṭhāni sahattanā.

Gāhāpayanti sabbhāvan”ti ca¹,

“Teheva bhikkhunā pakkam, kappate yāvajīvikam.

Nirāmisamva sattāham, sāmise sāmāpakatā”ti ca².

Khīrādītoti ettha ādisaddena tilādīnam gahaṇam. **Sāmisānipīti** na kevalam nirāmisānevāti attho. Pacchābhattato pana paṭṭhāya na vaṭṭantiyeva. Sattāhātikkamepi anāpatti savatthukānam paṭiggahitattā. “Tāni paṭiggahetvā”ti³ hi vuttam. Tenāha “**pacchābhattato paṭṭhāyā**”ti-ādi. Pacchābhattam paṭiggahitakehi kataṃ pana abbhañjanādīsu upanetabbam, purebhattampi ca uggahitakehi kataṃ. Ubhayesampi sattāhātikkamepi anāpatti. **Antosattāheti** sattāhabbhantare. **Abbhañjanādīnanti** ettha ādisaddena muddhanitela-arumakkhanagharadhūpanādīnam gahaṇam. **Adhiṭṭhahitvāti** “idāni na mayham ajjhoharaṇatthāya bhavissati, idam sappi ca telaṇca vasā ca muddhanitelattham vā abbhañjanattham vā bhavissati, madhu arumakkhanattham vā phāṇitam gharadhūpanattham vā bhavissati”ti evam cittam uppādetvā.

Ko panettha yāvakālikayāvajīvikavatthūsu visesoti āha “**yāvajīvikānī**”ti-ādi. **Yāva aruṇassa uggamanā tiṭṭhatīti** sattamadivase katatelaṃ sace yāva aruṇuggamanā tiṭṭhatīti attho. **Pāliyam anāgatasappi-ādīnanti** ettha tāva migarohitādīnam sappi pāliyam anāgatasappi, tathā navanītam, nāḷikeranimbakosambakaramandasāsapa-ādīnam telaṃ pana pāliyam anāgatatelaṃ, tathā madhukapupphaphāṇitam pāliyam anāgataphāṇitanti veditabbam. Na sabbam madhukapupphaphāṇitam phāṇitagatikanti āha “**sītudakenā**”ti-ādi. **Sītudakena katanti** madhukapupphāni sītudake pakkhipitvā amadditvā puppharase udakagate sati tam udakam gahetvā pacitvā kataṃ. “**Phāṇitagatikamevā**”ti iminā sattāhakālikanti dasseti, na pana nissaggiyavatthunti. Tasmā sattāham atikkāmayato dukkaṅganti veditabbam. Vuttampi cetam **samantapāsādikāyam** “sītudakena kataṃ madhukapupphaphāṇitam purebhattam sāmisaṃ

1. Khuddasikkhā-aṭṭhakathāyam “kālikā cā”ti uddesassa niddesagāthāsu ekūnavīsati magāthā.

2. Khuddasikkhā-aṭṭhakathāyam “bhūmiyo”ti uddesassa niddesagāthāsu sattamagāthā.

3. Vi 1. 363 piṭṭhe.

vaṭṭati, pacchābhattato paṭṭhāya sattāham nirāmisameva, sattāhātikame vatthugaṇanāya dukkaṭaṇ”ti¹. Sace pana khīraṃ pakkhipitvā kataṃ, yāvakālikam. Khaṇḍasakkharam pana khīrajallikam apanetvā sodhenti, tasmā vaṭṭati, ambajambupanasakadalikhajjuriciñcādīnam sabbesam yāvakālikaphalānam phāṇitam yāvakālikamevāti āha “**ambaphāṇitādīni yāvakālikāni**”ti.

Kāyikaparibhogam vaṭṭatīti kāyassa vā kāye aruno vā makkhanam vaṭṭati, ajjhoharitam pana na vaṭṭati. **Yanti** sattāhātikantam bhesajjam. **Nirapekkho pariccajitvāti** anapekkho sāmaṇerassa datvā. **Tanti** evam pariccajitvā puna laddhabhesajjam. Evam hi dinnam bhesajjam sace so sāmaṇero abhisankharitvā vā anabhisankharitvā vā tassa bhikkhuno dadeyya, gahetvā natthukammaṃ vā katabbam, aññaṃ vā kañci paribhogam. Tenāha “**ajjhoharitumpi vaṭṭatī**”ti. Sace so bālo hoti, dātum na jānāti, aññena bhikkhunā vattabbo “atthi te sāmaṇera bhesajjan”ti, “āma bhante atthī”ti. “Āhara, therassa bhesajjam karissāmā”ti, evampi vaṭṭati. **Vatthugaṇanāyāti** sappi-ādivatthugaṇanāya ceva sappipiṇḍādivatthugaṇanāya ca. Missitesu pana ekaṃ nissaggiyam pācittiyam. Ettha ca “idaṃ me bhante bhesajjam sattāhātikantam nissaggiyam, imāham saṃghassa nissajjāmī”ti² nissajjanavidhānam veditabbam.

Sādhāraṇapaññatti. Sattāham anatikkante pi atikkantasaññino ceva vematikassa ca dukkaṭam. Atikkante anatikkantasaññinopi vematikassapi nissaggiyam pācittiyameva, tathā anadhiṭṭhitāvissajjitānaṭṭhāvinaṭṭhādaḍḍhāviluttesu adhiṭṭhitādisaññino. Antosattāham adhiṭṭhite, vissajjite, naṭṭhe, vinaṭṭhe, daḍḍhe, acchinne, vissāsenā gahite ummattakādīnañca anāpatti. Ācāravipatti. Sappi-ādīnam attano santakatā, gaṇanupagatā, sattāhātikkamoti imānettha tīṇi aṅgāni. Kathinasamuṭṭhānam, akiriyam, nosaññāvimokkham, acittakam, paṇṇattivajjam, kāyakammaṃ, vacīkammaṃ, ticittam, tivedanam. Tenāha “**sesam cīvaravaggassa paṭhamasikkhāpade**³ **vuttanayeneva veditabbam**”ti.

Bhesajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 2. 294 piṭṭhe.

2. Vi 1. 363 piṭṭhe.3. Kaṅkhā-Ṭṭha 152 piṭṭhe.

4. Vassikasāṭikasikkhāpadavaṇṇanā

Pacchimamāsassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti jeṭṭhamūlapuṇṇamāsiyā pacchimapāṭipadadivasato paṭṭhāya. **Tāvāti** tāva parimāṇe kāle. Jeṭṭhamūlapuṇṇamāsiyā pacchimapāṭipadadivasato paṭṭhāya yāva kattikapuṇṇamā, imasmim pañcamāseti attho. **Kālo vassikasāṭikāyāti-ādināti** ettha **ādisaddena** “samayo vassikasāṭikāya, aññepi manussā vassikasāṭikacīvaram denti”¹ti¹ imesam gahaṇam. **Detha me vassikasāṭikacīvaranti ādikāyāti** ettha **ādisaddena** pana “āharatha me vassikasāṭikacīvaram, parivattetha me vassikasāṭikacīvaram, cetāpetha me vassikasāṭikacīvaran”¹ti¹ imesam gahaṇam. Attano aññātaka-appavāritesu tadubhayaṃ karontassa kim hotīti āha “**aññātaka-appavāritatṭhāne**”¹ti-ādi. “**Vattabhede dukkaṭan**”¹ti idam vassikasāṭikam pubbe adente sandhāya vuttam. Ye pana pubbepi denti, tesu vattabhedo natthi. Vuttam hi **Samantapāsādikāyam** “ye manussā pubbepi vassikasāṭikacīvaram denti, ime pana sacepi attano aññātaka-appavāritā honti, vattabhedo, natthi tesu satuppādakaraṇassa anuññātattā”²ti². **Aññātakaviññattisikkhāpadena nissaggiyam pācittiyanti** “yo pana bhikkhu aññātakam gahapatim vā gahapatānim vā cīvaram viññāpeyya aññatra samāyā, nissaggiyam pācittiyam”³ti³ iminā sikkhāpadena nissaggiyam pācittiyam. Idam pana pakatiyā vassikasāṭikadāyakesupi hotiyeva.

Gimhānam pacchimaddhamāsassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti ettha jeṭṭhamūlakālapakkhūposathassa pacchimapāṭipadadivasato paṭṭhāya yāva āsāḷhipuṇṇamā, ayamaddhamāso gimhānam pacchimaddhamāso nāma, tassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti attho, addhamāsassa paṭhamapāṭipadadivasato paṭṭhāyāti vuttam hoti. **Kattikamāsassa pacchimidivaso** nāma pacchimakattikamāsassa puṇṇamā. **Ettāvatāti** “māso seso gimhānanti bhikkhunā vassikasāṭikacīvaram pariyesitabban, addhamāso seso gimhānanti katvā nivāsetabban”¹ti¹ ettakena gaṇanena. **Pariyesanakkhettanti** pariyesanassa khettam. Etasmim hi māse vassikasāṭikam aladdham pariyesitum vaṭṭati. **Karaṇanivāsanakkhettampī** karaṇakkhettañceva nivāsanakkhettañca. **Pi-saddena**

1. Vi 1. 365 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 299 piṭṭhe.

3. Vi 1. 314 piṭṭhe.

“detha me vassikasāṭīkacīvaran”ti-ādinā¹ nayena viññattim karontassa. **Tena sikkhāpadena anāpattīti aññātakaviññattisikkhāpadena² anāpatti**, iminā pana sikkhāpadena āpattiyeva asamayattā. Vuttaṃ hetarū **bhadantabuddhadattācariyena—**

“Katvā pana satuppādam, vassasāṭīkacīvaram.

Nipphādentassa bhikkhussa, samaye piṭṭhisammate.

Hoti nissaggiyāpatti, ñātakāññātakādino.

Tesuyeva ca viññatti, katvā nipphādane tathā”ti³.

Ettha ca “idam me bhante vassikasāṭīkacīvaram atirekamāse sese gimhāne pariyaṭṭham atirekaddhamāse sese gimhāne katvā paridahitam nissaggiyan”ti iminā¹ nayena nissajjanavidhānam veditabban.

Vassikasāṭīkapariyesanavatthusminti paṭīkacceva vassikasāṭīkapariyesanavatthusmim. **Tikapācittiyanti** atirekamāsaddhamāsesu atirekasaññivematika-ūnakasaññīnam pariyesananivāsanavasena tīni pācittiyāni, ekasesaniddeso cāyam, sāmaññaniddeso vā. **Ūnakamāsaddhamāsesūti** ūnakamāse ceva ūnakaddhamāse ca. **Atirekasaññino, vematikassa vā dukkaṭanti** ettha “pariyesananivāsanam karontassā”ti pāṭhaseso. Idam vuttaṃ hoti— “ūnakamāse sese gimhāne atirekasaññino, vematikassa vā pariyesantassa dukkaṭam, ūnakaddhamāse sese gimhāne ca atirekasaññino, vematikassa vā nivāsentassa dukkaṭan”ti. **“Tathā”**ti iminā dukkaṭam atidisati, tañca dukkaṭam udakaphusitagaṇanāya akatvā nhānapariyosānavasena payoge payoge kāretabban, tañca kho vivaṭaṅgaṇe ākāśato patita-udakeneva nhāyantassa, na nhānakoṭṭhakavāpi-ādīsu ghaṭeti āsittūdakena nhāyantassa. Tenevāha **“satiyā vassikasāṭīkāya”**ti-ādi⁴. Pokkharāṇiyādīsu pana naggassa nhāyantassa anāpattīti sambandho, pokkharāṇiyādīsu pana satiyāpi vassikasāṭīkāya naggassa nhāyantassa natthi dukkaṭāpattīti attho.

1. Vi 1. 365 piṭṭhe.

2. Vi 1. 313 piṭṭhe.

3. Vinayavinicchaye vassikasāṭīkathāyam dutiyatīyagāthā.

4. Vi 1. 366 piṭṭhe.

Evam antarāpattiyā anāpattim dassetvā idāni nissaggiyena anāpattim dassetum “**acchinnacīvarassā**”ti-ādi vuttam. Tattha **acchinnacīvarassāti** acchinnasesacīvarassa. Tassāpi asamaye nivāsato anāpatti. Esa nayo **naṭṭhacīvarassa vāti** etthāpi. Yathā cettha nivāsantānam tesam anāpatti, evam tattha pariyesantānampīti daṭṭhabbam. Ettha pana mahagghavassikasāṭikam ṭhapetvā¹ nhāyantassa corūpaddavo āpadā nāmāti āha “**anivatthan**”ti-ādi. **Āpadāsu vā nivāsayatoti** āpadāsu vijjamānāsu asamaye nivāsantassa. Yam pana **samantapāsādikāyam**² “acchinnacīvarassāti etam vassikasāṭikāmyeva sandhāya vuttam. Tesam hi naggānam kāyovassāpane anāpatti. ettha ca mahagghavassikasāṭikam nivāsetvā nhāyantassa corūpaddavo āpadā nāmā”ti acchinnacīvarādino nissaggiyena anāpattim adassetvā naggassa nhāyato dukkaṭeneva anāpattidassanam, tam yuttam viya na dissati. Sabbasikkhāpadesu hi mūlāpattiyā eva āpattippasaṅge anāpattidassanattham anāpattivāro ārabhīyati, na antarāpattiyāti, tasmā upaparikkhitabbam. **Sacīvaratāti** antaravāsaka-uttarāsaṅgehi sacīvaratā.

Vassikasāṭikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvara-acchindanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Datvā**”ti yam kiñci paccāsīsamānasseva dānamiha adhippetam, na nissaṭṭhadānanti āha “**veyyāvaccādīni**”ti-ādi. **Sakasaññāyāti** “sakan”ti saññāya. Iminā pārājikābhāvam dasseti. Cajitvā dinnampi hi sakasaññāya gaṇhato natthi pārājikam. **Acchindantassāti** ekato abaddhāni visum ṭhapitāni ca bahūni acchindato, “saṅghāṭim āhara, uttarāsaṅgam āharā”ti evam āharāpayato ca. Tenāha “**vathugaṇanāya āpattiyō**”ti. “Mayā dinnāni sabbāni āharā”ti vadatopi ekavacaneneva sambahulā āpattiyō. Ekam cīvaram, pana ekābaddhāni ca bahūni acchindato ekā āpatti. “**Acchindā**”ti **āpattiyā dukkaṭanti** “mayā dinnāni sabbāni gaṇhā”ti āpattiyā ekam dukkaṭam, acchinnesu

1. Nivāsetvā (Vi-Ṭṭha 2. 300 piṭṭhe.)

2. Vi-Ṭṭha 2. 300 piṭṭhe.

pana ekavacaneneva sambahulā pācittiyo. Tenāha “acchinesu¹ vatthugaṇanāya āpattiyo”ti. **Acchinesūti**² tenāṇattena acchinesu cīvaresu. Yattha pana potthakesu “**acchinesu yattakāni āṇattāni, tesam gaṇanāya āpattiyo**”ti pāṭho, tattha **yattakāni āṇattāni**ti yattakāni cīvarāni gaṇhitum āṇattāni attho. Yam pana **samantapāsādikāyam** “cīvaram gaṇhā”ti āṇāpeti, ekaṃ dukkaṭam. Āṇatto bahūni gaṇhāti, ekaṃ pācittiyan”ti³ vuttam, tam ekābaddham sandhāya. Evañca katvā samantapāsādikāya saddhim imāya aṭṭhakathāya na koci virodho. Sace pana “saṃghāṭim gaṇha, uttarāsaṅgham gaṇhā”ti āṇāpeti, vācāya vācāya dukkaṭam. Acchinesu vatthugaṇanāya āpattiyo. Ettha ca “idaṃ me bhante cīvaram bhikkhussa sāmam datvā acchinnaṃ nissaggiyan”ti⁴ iminā nayena nissajjanavidhānam veditabbam.

Tikapācittikayanti upasampanne upasampannasaññivematika-anupasampannasaññīnam vasena tīṇi pācittiyāni. **Aññam parikkhāranti** pattādim aññam parikkhāram, antamaso sūcimpīti attho. Na kevalam anupasampannassa cīvaramyeva acchindato dukkaṭanti āha “**anupasampannassa cā**”ti-ādi. Tattha **yam kiñcīti** cīvaram vā hotu, pattādi, yam kiñci parikkhāram vā. **Tassa vissāsam gaṇhantassāti** yassa dinnam, tassa vissāsenā gaṇhantassa, tatiyatthe cetam upayogavacanam. **Upasampannatāti** acchindanasamaye upasampannabhāvo. Kiñcāpi upasampannabhāvo **pāliyam**⁴, mātikaṭṭhakathāyañca⁵ dānaggahaṇesu dissati, tathāpi anupasampannakāle cīvaram datvā upasampannakāle acchindantassa āpattito acchindanakāleyeva upasampannatā aṅganti veditabbam.

Cīvara-acchindanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Suttaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

Chabbidham khomasuttādinti “suttam nāma cha suttāni khomam kappāsikam koseyyam kambalam sāṇam bhaṅgan”ti⁶ evam vuttam chabbidham khomasuttādim.

1. Acchindesu (Aṭṭhakathāyam)

3. Vi-Ṭṭha 2. 301 piṭṭhe.

5. Kaṅkhā-Ṭṭha 184 piṭṭhe.

2. Acchindesūti (Aṭṭhakathāyam)

4. Vi 1. 368 piṭṭhe.

6. Vi 1. 369 piṭṭhe.

tattha **Khomanti**¹ Khomavākehi katasuttaṃ. **Kappāsikanti** kappāsato nibbattaṃ. **Koseyyanti** Kosiyāmsūhi kantivā katasuttaṃ. **Kambalanti** eḷakalomasuttaṃ. **Sāṇanti** sāṇavākena katasuttaṃ. **Bhaṅgati** pāṭekkaṃ vākasuttamevāti eke. Pañcahipi missetvā katasuttaṃ pana “bhaṅgan”ti veditabbaṃ. **Tesaṃ anulomanti** tesaṃ khomādīnaṃ anulomaṃ dukūlaṃ pattuṅṅaṃ somārapaṭṭaṃ cīnapaṭṭaṃ iddhijaṃ devadinnanti chabbidham suttaṃ.

Turīti vāyanūpakaraṇo eko daṇḍo, vītavītaṭṭhānaṃ yattha saṃharitvā ṭhapenti. **Vemanti** vāyanūpakaraṇo eko daṇḍo, suttaṃ pavesetvā yena ākoṭento ghanabhāvaṃ sampādentī. **Tassa sabbappayogesu dukkaṭanti** tantavāyassa ye te turivemasajjanādīkā payogā, tesu sabbesu payogesu bhikkhussa dukkaṭaṃ, tassa tantavāyassa payoge payoge bhikkhussa dukkaṭanti vuttaṃ hotī. Turi-ādīnaṃ abhāve tesaṃ karaṇatthaṃ vāsīpharasu-ādīnaṃ maggananisānarukkhaḥchedanādisabbappayogepi eseva nayo. Tantūnaṃ attano santakattā vītapītaṭṭhānaṃ paṭiladdhameva hotīti āha “**paṭilābhena nissaggiyaṃ hotī**”ti, vikappanupagapacchīmacīvarappamaṇe vīte nissaggiyaṃ hotīti vuttaṃ hotī. Teneva vakkhati “dīghato vidatthimatte, tiriyaṅca hatthamatte vīte nissaggiyaṃ pācittīyaṃ”ti. Ettha ca “idaṃ me bhante cīvaraṃ sāmaṃ suttaṃ viññāpetvā tantavāyehi vāyāpitaṃ nissaggiyaṃ”ti² iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbaṃ.

Tenevāti viññāpītatantavāyeneva. **Evaṃ idha dukkaṭanti** idhāpi tantavāyeneva dīghato vidatthimatte, tiriyaṃ hatthamatte vīte dukkaṭanti attho. **Akappiyasuttamayeti** viññāpītasuttamaye. **Itarasminti** aviññāttisuttamaye paricchede. **Tato ce unatarāti** vuttappamaṇato ce unatarā, antamaso³ acchīmaṇḍalappamaṇāpīti adhippāyo. Kappiyatantavāyenapi akappiyasuttaṃ vāyāpentassa yathā pubbe nissaggiyaṃ, evamidha dukkaṭaṃ. Teneva kappiyaṅca akappiyaṅca suttaṃ vāyāpentassa sace pacchīmacīvarappamaṇā vā unakā vā akappiyasuttaparicchedā honti, tesu paricchedagaṇanāya dukkaṭaṃ. Kappiyasuttaparicchedesu anāpatti. Atha ekantarikena vā suttana, dīghato vā kappiyaṃ tiriyaṃ akappiyaṃ katvā vītaṃ hotī, pamāṇayutte paricchede paricchede dukkaṭaṃ.

1. Vi-Ṭṭha 2. 302 piṭṭhe.

2. Vi 1. 370 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 2. 303 piṭṭhe.

Yadi¹ pana dve tantavāyā honti eko kappiyo eko akappiyo, suttañca akappiyam, te ce vārena vinanti, akappiyatantavāyena vīte pamāṇayutte paricchede paricchede pācittiyam, ūnatare dukkaṭam. Itarena vīte ubhayattha dukkaṭam. Sace dvepi vemaṃ gahetvā ekato vinanti, pamāṇayutte paricchede paricchede pācittiyam². Atha suttaṃ kappiyam, cīvarañca kedārabaddhādīhi saporicchedaṃ, akappiyatantavāyena vīte paricchede paricchede dukkaṭam, itarena vīte anāpatti. Sace dvepi ekato vinanti, pamāṇayutte paricchede paricchede dukkaṭam. Atha suttampi kappiyañca akappiyañca, te ce vārena vinanti, akappiyatantavāyena akappiyasuttamayesu pacchimacīvarappamāṇesu paricchedesu vītesu paricchedagaṇanāya pācittiyam, ūnataresu kappiyasuttamayesu ca dukkaṭam. Kappiyatantavāyena akappiyasuttamayesu pamāṇayuttasu vā ūnakesu vā dukkaṭameva, kappiyasuttamayesu anāpatti.

Atha ekantarikena vā suttana, dīghato vā akappiyam tiriyam akappiyam katvā vinanti, ubhopi vā te vemaṃ gahetvā ekato vinanti, aparicchede cīvare pamāṇayutte paricchede paricchede dukkaṭam, saporicchede paricchedavasena dukkaṭāni. Tenāha “**eteneva upāyenā**”ti-ādi.

Ettha ca tantavāyo¹ tāva aññātaka-appavāritato viññattiyā laddho akappiyo, seso kappiyo. Suttampi sāmam viññāpitaṃ akappiyam, sesam, ñātakādivasena uppannañca kappiyanti veditabbaṃ. **Tikapācittiyanti** vāyāpīte vāyāpītasaññivematika-avāyāpītasaññīnam vasena tīṇi pācittiyāni. **Cīvaratthāya viññāpītasuttanti** sāmam vā aññena vā cīvaratthāya viññāpītasuttam. Kiñcāpi pāḷiyam “sāmam suttaṃ viññāpetvā”ti vuttam, tathāpi idha “cīvaratthāya sāmam viññāpītasuttan”ti avatvā kevalam “cīvaratthāya viññāpītasuttan”ti aṅgesu vuttattā aññena cīvaratthāya viññāpītasuttampi saṅgham gacchatīti veditabbaṃ. **Akappiyaviññattiyāti** “cīvaram me āvuso vāyathā”ti evambhūṭāya akappiyaviññattiyā.

Suttaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 2. 303 piṭṭhe.

2. Pācittiyadukkaṭam (Ka), Vi-Ṭṭha 2. 303 piṭṭhe passitabbaṃ.

7. Mahāpesakārasikkhāpadavaṇṇanā

Cīvarasāmikehi pubbe appavārito hutvāti “kīdisena te bhante cīvarena attho, kīdisaṃ te cīvaraṃ vāyāpemi, vada bhante yadicchasi”ti cīvarasāmikehi pubbe avutto hutvā. Ettha ca āyatādīhi tīhi suttavaḍḍhanākārena saha vāyanākāraṃ dasseti, suvitādīhi catūhi vāyanākārameva. “**Kiñcimattaṃ anupadajjeyyāma**”ti-ādi tassa kattabbākāramattadassanaṃ, na pana aṅgadassanaṃ suttavaḍḍhanavaseneva āpajjitabbattāti āha “**na bhikkhuno piṇḍapātadānamattena**”ti-ādi. Ettha ca “idaṃ me bhante cīvaraṃ pubbe appavāritena aññātakassa gahapatikassa tantavāye upasaṅkamtivā cīvarevikappaṃ āpannaṃ nissaggiyaṃ”ti¹ iminā nayena nissajjanavidhānaṃ vedittabbaṃ. **Tikapācittiyanti** aññātake aññātakasaññivematikaññātakasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni.

Mahāpesakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Accekacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhamapadassāti “dasāhānāgatan”ti padassa. **Purimanayenevāti** accantasamyogavaseneva. **Tāni divasānīti** tesu divasesu. **Accantamevāti** nirantareva, tesu dasāhesu yattha katthaci divaseti vuttaṃ hoti. **Pavāraṇāmāsassāti** pubbakattikamāsassa. So hi idha paṭhamapavāraṇāyogato “pavāraṇāmāso”ti vutto. **Juṇhapakkhapañcamito paṭṭhāyāti** sukkapakkhapañcamim ādim katvā. **Pavāraṇāmāsassa juṇhapakkhapañcamitoti** vā pavāraṇāmāsassa pakāsanato purimassa juṇhapakkhassa pañcamito paṭṭhāyāti attho. Yo panettha “kāmañcesa”² ‘dasāhaparamaṃ atirekacīvaraṃ dhāretabbaṃ’³ imināva siddho, aṭṭhuppattivasena pana apubbaṃ viya atthaṃ dassetvā sikkhāpadaṃ ṭhapitaṃ”ti pāḥo dissati, so pamādapāḥo “dasāhānāgatan”ti iminā virodhatoti daṭṭhabbaṃ. Kiñca “juṇhapakkhapañcamito paṭṭhāyā”ti vuttattā aṭṭhakathāyeva pubbāparavirodhopi siyā.

1. Vi 1. 373 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 2. 444 piṭṭhe.

3. Vi 1. 295 piṭṭhe.

Accekacīvaranti accāyikacīvaram vuccati, so ca accāyikabhāvo dāyakassa gamikādibhāvenāti dassatum “**gamikagilānagabbhini-abhinavuppannasaddhānam puggalānan**”¹ti-ādi vuttam. Tattha **gamiko** nāma “senāya vā gantukāmo hoti, pavāsam vā gantukāmo hoti”¹ti vutto. **Aññātarena** “**vassāvāsikam dassāmī**”²ti **evam ārocetvā dinnanti** gamikādīnam aññātarena gamanādīhi kāraṇehi dātukāmena dūtam vā pesetvā, sayam vā āgantvā “vassāvāsikam dassāmī”²ti **evam ārocetvā dinnam** cīvaram. Ettha ca “idam me bhante accekacīvaram cīvarakālasamayam atikkāmitam nissaggiyan”²ti² iminā nayena nissajjanavidhānam veditabbam.

Sesanti “sādhāraṇapaññattī”³ti-ādikam. Ayaṃ pana viseso—tattha atirekacīvare atirekacīvarasaññi-ādino dasāhātikkamo, idha accekacīvare accekacīvarasaññi-ādino cīvarakālātikkamo. Tathā anaccekacīvare accekacīvarasaññino, vematikassa ca dukkaṭam. Jātippanāmasampannassa accekacīvarassa attano, santakatā, dasāhānāgatāya kattikatamāsikapuṇṇamāya uppanabhāvo, anadhiṭṭhita-avikappikatā, cīvarakālātikkamoti caturāṅgabhāvova ettha viseso.

Accekacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Sāsaṅkasikkhāpadavaṇṇanā

Upasampajjanti-ādīsu viyāti “paṭhamam jhānam upasampajja viharatī”³ti³ imassa vibhaṅge “upasampajjā”³ti uddharitabbe “upasampajjan”³ti uddhaṭam. Tadiha nidassanam kataṃ. **Ādisaddena** pana “anāpuccham vā gaccheyyā”⁴ti-ādīnam⁴ saṅgaho daṭṭhabbo. **Upagantvāti** upasaddassatthamāha. **Vasitvāti** akkhaṇḍam vasitvā. “Yena yassa hi sambhandho, dūraṭṭhampi ca tassa tan”⁵ti⁵ vacanato “**imassa -pa- iminā sambandho**”⁵ti vuttam. Tattha **imassāti** “upavassan”⁵ti padassa. Vinayapariyāyena araññalakkhaṇam adinnādānapārājike⁶ āgataṃ. Tattha hi “gāmā vā araññā vā”⁶ti anavasesato

1. Vi 1. 375 piṭṭhe.

3. Abhi 2. 253, 267 piṭṭhesupi.

5. Dī-Ṭī 1. 22; Sāratta-Ṭī 1. 36 piṭṭhesu.

2. Vi 1. 376 piṭṭhe.

4. Vi 2. 58, 60 piṭṭhesu.

6. Vi 1. 57 piṭṭhe.

avahāraṭṭhānapariggahena tadubhayaṃ asaṅkarato dassetuṃ “ṭhapetvā gāmañcā”ti-ādi vuttaṃ. Gāmūpacāro hi loke gāmasaṅkhameva gacchatīti. Idha pana suttantapariyāyena “pañcadhanusatikaṃ pacchiman”ti¹ āgataṃ āraññakaṃ bhikkhuṃ sandhāya. Na hi so vinayapariyāyike araññe vasanto “āraññako panthasenāsano”ti² sutte vutto, tasmā tattha āgatameva lakkhaṇaṃ gahetabbanti dassento “**sabbapacchimāni āropitena ācariyadhanunā**”ti-ādimāha. Tattha “**ācariyadhanu** nāma pakatihatthena navavidatthipamaṇaṃ. Jiyāya pana āropitāya catuhatthapamaṇa³n”ti vadanti. **Gāmassāti** parikkhittassa gāmassa. **Indakhīlatoti** ummārato. **Parikkhepārahaṭṭhānatoti** pariyante ṭhitagharassa upacāre ṭhitassa majjhimassa purisassa paṭhamaleḍḍupātato. Kittakena maggena minitabbanti āha “**sace**”ti-ādi. **Majjhimaṭṭhakathāyaṃ** pana “vihārassāpi gāmasseva upacāraṃ niharitvā ubhinnāṃ leḍḍupātānaṃ antarā minitabban”ti vuttaṃ. **Corānaṃ nivittḥokāsādidassanenāti** ārāme, ārāmūpacāre ca corānaṃ nivittḥokāsādidassanena kāraṇena. **Ādisaddena** bhuttokāsaṭṭhitokāsanisinnokāsanipannokāsānaṃ gahaṇaṃ. **Corehi manussānaṃ hataviluttākoṭitabhāvadassanatoti** ārāme, ārāmūpacāre ca hataviluttākoṭitabhāvadassanato.

Antaraghare nikkhipeyyāti antare antare gharāni ettha, etassāti vā **antaragharaṃ**, gāmo, tasmim ṭhapeyyāti attho. Tenāha “**āraññakassā**”ti-ādi. **Tañcāti** nikkhipanañca. “**Mahāpavāraṇāya pavārito hoti**”ti idaṃ vassacchedaṃ akatvā vuṭṭhabhāvaṃ dassetuṃ vuttaṃ, na pana pavāraṇāya aṅgabhāvaṃ. Teneva hi byatirekaṃ dassentena **Samantapāsādikāyaṃ**⁴ vuttaṃ “sace pacchimikāya vā upagato hoti chinnavasso vā, nikkhipituṃ na labhatī”ti. Kattikamāso nāma pubbakattikamāsassa kāḷapakkhapāṭipadato paṭṭhāya yāva aparakattikapuṇṇamā, tāva ekūnattimsa rattindivā. **Eva-**saddena Kattikamāsato paraṃ na labhatīti dasseti. Ūnappamaṇe tāva araññalakkhaṇāyogato na labhatu, kasmā gāvutato atirekappamaṇe na labhatīti āha

---

1. Vi 1. 377 piṭṭhe.

3. Sattaṭṭhavidatthimattaṃ (Vimati-Ṭī 1. 171 piṭṭhe.)

2. Ma 1. 36 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭītha 2. 309 piṭṭhe.

“**yatra hī**”ti-ādi. Nimantito pana addhajojanampi yojanampi gantvā vasitum pacceti, idamappamāṇam. **Sāsaṅkasappaṭibhayameva hotīti** sāsaṅkañceva sappaṭibhayaṅca hoti. **Eva**-saddena anāsaṅka-appaṭibhayehi aṅgayuttepi senāsane vasanto nikkhipitum na labhatīti dasseti. Ettāvatā purimikāya upagantvā akkhaṇḍam katvā vuṭṭhavasso yaṁ gāmaṁ gocaragāmaṁ katvā pañcadhanusatikapacchime āraññakasenāsane viharati, tasmim gāme cīvaraṁ ṭhapetvā sakalakattikamāsaṁ tamsmimyeva senāsane tena cīvarena vinā vatthum anujānitvā idāni vihārato aññattha vasantassa chārattam vippavāsaṁ anujānanto “**siyā ca tassa bhikkhuno**”ti-ādimāha. Asamādānacāraṁ hi atthatakathinā eva labhanti, netareti ettha idampi kāraṇam daṭṭhabbam. Tattha **chārattaparamaṁ tena bhikkhunā tena cīvarena vippavasitabbanti** yo bhikkhu vihāre vasanto tato aññattha gamanakicce sati antaraghare cīvaraṁ nikkhipati, tena bhikkhunā tena cīvarena chārattaparamaṁ vippavasitabbam, cha rattiyo tamhā vihārā aññattha vasitabbāti vuttam hoti. Vuttam hi bhadantena **buddhadattācariyena**—

“Yaṁ gāmaṁ gocaraṁ katvā, bhikkhu āraññake vase.
Tasmim gāme ṭhapetum tam, māsamekaṁ tu vaṭṭati.

Aññattheva vasantassa, chārattaparamaṁ mataṁ.
Ayamassa adhippāyo, paṭicchanno pakāsito”ti¹.

Tenevāha “**tato ce uttari vippavaseyyāti chārattato uttari tasmim senāsane sattamaṁ aruṇaṁ uṭṭhāpeyyā**”ti-ādi. **Tathā asakkontenāti** gataṭṭhānassa dūratāya senāsanaṁ āgantvā sattamaṁ aruṇaṁ uṭṭhāpetum asakkontena. Evampi asakkontena tatveva ṭhitena paccuddharitabbam “atirekacīvaraṭṭhāne ṭhassatī”ti. **Vasitvāti** aruṇaṁ uṭṭhāpetvā. Bhikkhusammuti Udositasikkhāpade vuttāva.

Sesanti “aññatra bhikkhusammutiyāti ayamettha anupaññatī”ti-ādikaṁ. Tattha hi aṅgesu yaṁ rattivippavāso catutthamaṅgam, tam idha chārattato uttari vippavāso hotīti ayameva viseso.

Sāsaṅkasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vinayavinicchaye sāsaṅkakathāyaṁ pañcamachāṭṭhagāthā.

10. Pariṇatasikkhāpadavaṇṇanā

Nanu cāyaṃ saṅghassa pariṇato, na pariccatto, atha kathaṃ saṅghasantako hotīti āha “so hī”ti-ādi. Tattha soti lābho. **Ekena pariyāyenā**ti pariṇatabhāvasaṅkhātena ekena pariyāyena. “**Labhitabban**”ti iminā **lābhasaddassa** kammaśādanamāha. **Cīvarādivatthunti** cīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhāraṃ antamaso cuṇṇapiṇḍampi dantakaṭṭhampi dasikasuttampi. **Pariṇatanti** saṅghassa ninnāṃ saṅghassa poṇāṃ saṅghassa pabbhāraṃ hutvā ṭhitanti attho. Yena pana kāraṇena so pariṇato hoti, taṃ dassetvā tassa atthaṃ dassetuṃ “**dassāma karissāmā**”ti-ādi vuttaṃ. **Attano pariṇāmentassā**ti “idāṃ mayhaṃ dehī”ti saṅghassa pariṇatabhāvaṃ ṇatvā attano pariṇāmetvā gaṇhantassa. **Payogeti** pariṇāmanappayoge. Ettha ca “idāṃ me bhante jānaṃ saṅghikaṃ lābhaṃ pariṇataṃ attano pariṇāmitaṃ nissaggiyaṃ”ti¹ iminā nayena nissajjanavidhānaṃ veditabbaṃ.

Saṅghacetiyapuggalesūti ettha ca antamaso sunakhaṃ upādāya yo koci satto “puggalo”ti veditabbo. **Aññasaṅghādīnanti** aññasaṅghacetiyapuggalānaṃ. Idāṃ vuttaṃ hoti—“saṅghassa pariṇataṃ aññassa saṅghassa vā cetiyassa vā puggalassa vā, cetiyassa pariṇataṃ aññassa cetiyassa vā saṅghassa vā puggalassa vā, puggalassa pariṇataṃ aññassa puggalassa vā saṅghassa vā cetiyassa vā pariṇāmentassa dukkaṭaṇ”ti.

Idāni anāpattim dassetuṃ “**apariṇatasaññino**”ti-ādimāha. Pariṇate, apariṇate ca apariṇatasaññino cāti sambandho, pariṇate, apariṇate cāti ubhayatthāpi anāpattīti attho. Vuttaṃ hetāṃ “pariṇate apariṇatasaññī attano pariṇāmeti, anāpatti. Apariṇate apariṇatasaññī anāpattī”ti¹. **Deyyadhammoti** cattāro paccayā. **Ādi**-saddena “paṭisaṅkhāraṃ vā labheyya, ciraṭṭhitiko vā assa, yattha vā pana tumhākaṃ cittaṃ pasīdati, tattha dethā”ti² vacanānaṃ gahaṇaṃ. Sace pana dāyakaṃ

1. Vi 1. 380 piṭṭhe.

2. Vi 1. 381 piṭṭhe.

“mayam saṅghabhataṃ kattukāma, cetiyapūjaṃ kattukāma, ekassa bhikkhuno parikkhāraṃ dātukāma, tumhākaṃ ruciya dassāma. Bhaṇatha, kattha demā”ti¹ vadanti, evaṃ vutte tena bhikkhunā “yattha icchatha, tattha dethā”ti vattabbā.

Pariṇatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pattavaggo tatiyo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
Nissaggiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvādavagga

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā

Sampajānamusāvādeti ettha **musāti** abhūtaṃ atacchaṃ vatthu, **vādoti** tassa bhūtaṃ tacchato viññāpanaṃ, sampajānassa musāvādo **sampajānamusāvādo**, tasmim̐ sampajānamusāvādeti attho. Tenāha “**pubbe**”ti-ādi. So ca pana musāvādo pubbabhāgakkhaṇe, taṅkhaṇe ca vijānantaṃ hoti “pubbevassa hoti ‘musā bhaṇissaṃ’ti, bhaṇantaṃ hoti ‘musā bhaṇāmi’ti”¹ vuttattāti āha “**pubbepi jānitvā vacanakkhaṇepi jānantassā**”ti. Etaṃ hi dvayaṃ aṅgabhūtaṃ, itaraṃ pana hotu vā, mā vā, akāraṇameṭaṃ. Nanu cetaṃ bhaṇanameva nāyatīti² āha “**bhaṇanañca nāmā**”ti-ādi. **Abhūtassāti** atacchassa.

Hatthakaṃ sakyaputtanti ettha **hatthakoti** tassa therassa nāmaṃ. Sakyānaṃ puttoti **sakyaputto**. Buddhakāle kira sakyakulato asīti purisasahassāni pabbajimsu, tesaṃ so aññataro. **Avajānitvā paṭijānanādivatthusminti** ettha **avajānitvā paṭijānanam̐** nāma titthiyehi saddhim̐ kathento attano vāde kañci dosaṃ sallakkhento “nāyaṃ mama vādo”ti avajānitvā puna kathento kathento niddosataṃ sallakkhetvā “nameva ayaṃ vādo”ti paṭijānāti. **Ādisaddena paṭijānitvā avajānanam̐**, aññenaññam̐ paṭicaraṇam̐, sampajānamusābhāsanam̐, saṅketam̐ katvā visamvādakaraṇaṇca saṅgaṇhāti. Idāni āpattibhedadassanattaṃ “**uttarimanussadhammārocanaṭṭhan**”ti-ādi vuttaṃ.

Anupadhāretvā sahasā bhaṇantassāti avīmaṃsitvā vegena diṭṭhampi “adiṭṭham̐ me”ti-ādinaṃ bhaṇantaṃ. “**Aññam̐ bhaṇissāmī**”ti **aññam̐ bhaṇantassāti** yo mandattā momūhattā pakkhalanto “cīvaran”ti vattabbe “cīran”ti-ādīni bhaṇati, ayaṃ “aññam̐ bhaṇassāmī”ti aññam̐ bhaṇati nāma. Yo pana sāmaṇerena “api bhante mayaṃ upajjhāyaṃ

1. Vi 2. 2 piṭṭhe.

2. Na nāyatīti (Ka) Kaṅkhāyojanāmahāṭikā passitabbā.

passitthā”ti vutto keḷim kurumāno “tava upajjhāyo dārusakaṭaṃ yojetvā gato bhavissatī”ti vā siṅgālasaddaṃ sutvā “kassāyaṃ saddo”ti vutto “mātuyā te yānena gacchantiyā kaddame laggacakkaṃ uddharantānaṃ ayaṃ saddo”ti vā evaṃ neva davā, na ravā aññaṃ bhaṇati, so āpattiṃ āpajjatiyeva. Aññā purāṇakathā¹ nāma hoti—eko gāme thokaṃ telaṃ labhitvā vihāraṃ āgato sāmaṇeraṃ bhaṇati “tvaṃ ajja kuhiṃ gato, gāmo ekatelo ahoṣī”ti vā, pacchikāya ṭhapitaṃ pūvakhaṇḍaṃ labhitvā “ajja gāme pacchikāhi pūve cāresun”ti vā, ayaṃ musāvādoḥ hoti. **Visaṃvādanapurekkhārātā**ti visaṃvādentī etenāti **visaṃvādanam**, vañcanādhippāyavasappavattaṃ cittaṃ, tassa purekkhārātā **visaṃvādanapurekkhārātā**, visaṃvādanacittassa purato karaṇanti attho.

Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā

Omasavādeti khumsanagaraṇavacane. Yasmā pana taṃ neva kaṇṇasukhaṃ, na hadayasukhaṃ, tasmā tena kaṇṇaṅceva hadayaṅca vijjhatīti āha “**ovijjhanavacane**”ti, jāti-ādīhi ghaṭetvā vacaneti vuttaṃ hoti. Tenāha “**jātināmā**”ti-ādī. Tattha **jāti** nāma brāhmaṇāti ukkaṭṭhā ceva caṇḍālādi hīnā ca jāti. **Nāmaṃ** nāma avakaṇṇakādi hīnaṅceva buddharakkhitādi ukkaṭṭhaṅca nāmaṃ. **Gottaṃ** nāma kosiyādi hīnaṅceva gotamādi ukkaṭṭhaṅca gottaṃ. **Kammaṃ** nāma pupphachaddakādi hīnaṅceva va kasivaṇijjādi ukkaṭṭhaṅca kammaṃ. **Sippaṃ** nāma naḷakārādi hīnaṅceva muddāgaṇanādi ukkaṭṭhaṅca sippaṃ. **Ābādho** nāma sabbopi rogo hīnoyeva. Atha vā madhumeho ukkaṭṭho, seso hīnoti veditabbo. **Liṅgaṃ** nāma atidīghādi hīnaṅceva nātidīghādi ukkaṭṭhaṅca liṅgaṃ. **Kilesa** nāma rāgādiko sabbopi kilesa. **Āpatti** nāma sotāpattādikā ukkaṭṭhā ceva pārājikādi anukkaṭṭhā ca āpatti. **Akkoso** nāma “oṭṭhoṣī”ti-ādiko hīno ceva “paṇḍitoṣī”ti-ādiko² ukkaṭṭho ca akkoso.

1. Purāṇakathā (Ka)

2. Vi 2. 9 piṭṭhe.

Yathā tathāti pāli-āgatānāgatapadānaṃ yena kenaci ākārena. Imasmiṃ sikkhāpade ṭhapetvā bhikkhuṃ bhikkhuni-ādayo sabbe sattā anupasampannaṭṭhāne ṭhitāti āha “**idha cā**”ti-ādi. **Davakamyatā** nāma keḷihasādhippāyatā. **Sabbatthā**ti upasampannānupasampannesu ceva pāli-āgatānāgatapadesu cāti sabbattha. **Atthadhamma-anusāsanipurekkhārānanti** ettha “caṇḍālosī”ti-ādikāya pāliya atthaṃ vaṇṇento **atthapurekkhāro** nāma. Pāliṃ vācento **dhammapurekkhāro** nāma. Anusitṭhiyaṃ ṭhatvā “idānipi caṇḍālosi, pāpaṃ mā akāsi. Mā tamotamaparāyaṇo aho”ti-ādinā¹ nayena kathento **anusāsanipurekkhāro** nāmāti veditabbo.

Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhupesuññeti pisatīti **pisuṇā**, yāya vācāya samagge satte avayavabhūte vagge bhinne karoti, sā vācā pisuṇā, pisuṇā eva **pesuññaṃ**, tāya vācāya samannāgato **pisuṇo**, tassa kammaṃ **pesuññaṃ**, bhikkhussa pesuññaṃ **bhikkhupesuññaṃ**, tasmīṃ bhikkhupesuññe, bhikkhuto sutvā bhikkhunā, bhikkhussa vā upasaṃhaṭapesuññeti attho. Tenāha “**jāti-ādīhi**”ti-ādi. Tañca kho dvīhi kāraṇehi upasaṃharatīti āha “**bhikkhuno piyakamyatāya vā**”ti-ādi. Tattha **bhikkhuno piyakamyatāyāti** yassa taṃ bhāsati, tassa bhikkhuno “evamaham etassa piyo bhavissāmī”ti attano piyabhāvaṃ patthayamānatāya. **Bhedādhippāyenāti** “evamayaṃ tena saddhiṃ bhijjissatī”ti parassa parena bhedaṃ icchantena. Atha vā² piyasuññakaraṇato **pesuññaṃ** niruttinayena, yāya vācāya yassa taṃ bhāsati, tassa hadaye attano piyabhāvaṃ, parassa ca suññabhāvaṃ karoti, sā vācā, “bhikkhussa pesuññaṃ bhikkhupesuññaṃ”ti-ādinā evampettha attho daṭṭhabbo. **Vuttanayenevāti** “jāti-ādīhi akkosavatthūhi”ti-ādinā vuttanayena.

1. Vi-Ṭṭha 3. 6 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 4 piṭṭhe.

Ettha gāthābandhesu¹ tāva “manopubbaṅgamā dhammā”ti ekamekaṃ padaṃ sāmaṇerena saddhiṃ ekato ārabhitvā ekatoyeva niṭṭhāpentassa **padagaṇanāya** pācittiyam. Therena “manopubbaṅgamā dhammā”ti² vutte taṃ padaṃ apāpuṇitvā “manoseṭṭhā manomayā”ti vacanakāle pattena sāmaṇerena ekato bhaṇantassa **anupadagaṇanāya**. “Rūpaṃ aniccan”ti-ādi³ vacanakāle tena saddhiṃ “**rū**”kāramattameva vācentassa **anvakkharagaṇanāya**. Esa nayo gāthābandhepi. “Rūpaṃ bhikkhave aniccaṃ, vedanā aniccā”ti³ imaṃ suttaṃ vācayamāno therena “rūpaṃ aniccan”ti³ vuccamāne sāmaṇero sīghapaññatāya “vedanā aniccā”ti imaṃ aniccapadaṃ therassa “rūpaṃ aniccan”ti³ etena aniccapadena saddhiṃ ekato bhaṇanto vācaṃ nicchāreti, evaṃ vācentassa **anubyañjanagaṇanāya** pācittiyanti veditabbaṃ.

Tikapācittiyanti anupasampanne anupasampannasaññivematika-upasampannasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. Anupasampannena saddhiṃ ekato uddesaggahaṇe ekato bhaṇantassa anāpattīti sambandho. Esa nayo “**sajjhāyakaṇe, tassa santike uddesaggahaṇe**”ti etthāpi. Tatrāyaṃ vinicchayo—upasampanno ca anupasampanno ca nisīditvā uddisāpenti. Ācariyo “nisinnānaṃ bhaṇāmī”ti tehi saddhiṃ ekato vadati, ācariyasseva āpatti. Anupasampannena saddhiṃ gaṇhantassa anāpatti. Dvepi ṭhitā gaṇhanti, eseva nayo. Daharabhikkhu nisinno, sāmaṇero ṭhito, “nisinnassa bhaṇāmī”ti bhaṇato anāpatti. Sace daharo tiṭṭhati, itaro nisīdati, “ṭhitassa bhaṇāmī”ti bhaṇatopi anāpatti. Sace bahūnaṃ bhikkhūnaṃ antare eko sāmaṇero nisinno hoti, tasmīṃ nisinne padaso dhammaṃ vācentassa acittakā āpatti. Sace sāmaṇero upacāraṃ muñcitvā ṭhito vā nisinno vā hoti, yesaṃ vāceti, tesu apariyāpannattā ekena disābhāgena palāyanakaganthaṃ nāma gaṇhātīti saṅkhaṃ gacchati, tasmā anāpatti.

Sajjhāyakaṇeti anupasampannena saddhiṃ ekato sajjhāyakaṇe. **Tassa santike uddesaggahaṇeti** anupasampannassa santike uddesaggahaṇe. **Yebhuyyena paṇaṇanāya bhaṇantassāti** sace ekagāthāya

1. Vi-Ṭṭha 3. 8 piṭṭhe.

2. Khu 1. 13 piṭṭhe Dhammapade.

3. Ma 1. 290, 292 piṭṭhādīsu.

eko pādo nāgacchati, avasesā āgacchanti, ayaṃ yebhuyyena. Paṇḍagantho nāma. Etena nayena suttepi veditabbo, taṃ bhaṇantassa. **Osārentassa cāti parisāmajjhe suttaṃ uccārentassa ca.**

Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

Idha “bhikkhum ṭhapetvā avaseso anupasampanno nāmā”¹ti vacanato tiracchānagatopi anupasampannoyeva, so ca kho na sabbo, methunadhammāpattiyā vatthubhūtovāti āha “**antamaso**”ti-ādi. Tassa ca paricchedo methunadhammāpattiyā vuttanayeneva veditabbo.

Dirattatirattanti ettha dirattavacanena na koci visesattho labbhati, kevalaṃ lokavohāravasena byañjanasiliṭṭhatāya, mukhāruḷhatāya evaṃ vuttanti veditabbaṃ. **Dvinnam vā tiṇṇam vā rattinanti** pana vacanatthamattadassanattham vuttaṃ, nirantaratirattadassanattham vā dirattaggahaṇam katanti daṭṭhabbaṃ. **Sahaseyyanti** ekato seyyam. **Seyyāti** ca kāyappasāraṇasaṅkhātāṃ sayanampi vuccati “sayanam seyyā”ti katvā, yasmim senāsane sayanti, tampi “sayanti etthāti seyyā”ti katvā. Tadubhayampi idha sāmāññena, ekasesanayena vā gahitanti āha “**sabbacchannaparinchanne**”ti-ādi.

Tattha² yaṃ senāsanaṃ upari pañcahi chadanehi, aññena vā kenaci antamaso vatthenāpi sabbameva paricchanaṃ, bhūmito paṭṭhāya yāva chadanaṃ āhacca, anāhaccāpi vā sabbantimena pariyāyena diyaḍḍhahatthubbedhena pākārena vā aññena vā kenaci antamaso vatthenāpi parikkhitaṃ, idaṃ **sabbacchannasabbaparinchanam** nāma. Yassa pana upari bahutaram ṭhānam channaṃ, appaṃ acchannaṃ, samantato ca bahutaram parikkhitaṃ, appaṃ aparikkhitaṃ, idaṃ **yebhuyyena channaṃ yebhuyyena paricchannaṃ** nāma. Tasmim sabbacchannaparinchanne, yebhuyyena channaparinchanne vā.

Vidaheyyāti kareyya, tañca kho atthato sampādananti āha “**sampādeyyā**”ti. Ayaṃ hettha saṅkhepattho “senāsanasāṅkhātāṃ seyyam pavisitvā

1. Vi 2. 27 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 11 piṭṭhe.

kāyappasāraṇasaṅkhātāṃ seyyāṃ kappeyya vidaheyya sampādeyyā”ti. **Diyaddhahatthubbedho** vadḍhakihatthena gahetabbo. **Ekūpacāroti** valañjanadvārassa ekattāṃ sandhāya vuttāṃ. Satagabbhaṃ vā catusālāṃ ekūpacāraṃ hotīti sambandho. **Tattha vāti** purimapurimadivase yattha vuṭṭhaṃ, tasmimīyeva senāsane vā. **Aññattha vā tādiseti** yathāvuttalakkhaṇena samannāgate aññasmim pubbe avuṭṭhasenāsane vā. **Tena vāti** yena saha purimapurimadivase vuṭṭhaṃ, tena vā. **Aññena vāti** yena saha purimapurimasim divase vuṭṭhaṃ tato aññena vā. **Saṅkhepoti** saṅkhepavaṇṇanā. Yadi evaṃ vitthāro kathaṃ veditabboti āha “**vitthāro panā**”ti-ādi.

Upaḍḍhacchannaparicchannādīsūti ādisaddena “sabbacchanne cūlakaparicchanne dukkaṭaṃ, yebhuyyena channe cūlakaparicchanne dukkaṭaṃ, sabbaparicchanne cūlakacchanne dukkaṭaṃ, yebhuyyena paricchanne cūlakacchanne dukkaṭaṃ”ti¹ aṭṭhakathāyaṃ vuttānaṃ gahaṇaṃ. **Tatīyāya rattiyā purāruṇā nikkhamitvā puna vasantassāti** tatīyāya rattiyā aruṇato puretameva nikkhamitvā aruṇaṃ bahi uṭṭhāpetvā catutthadivase atthaṅgate sūriye puna vasantassa. **Sabbacchannasabbāparicchannādīsūti** ettha pana ādi-saddena “sabbaparicchanne sabba-acchanne, ( )², yebhuyyena acchanne yebhuyyena aparicchanne”ti³ pāḷiyaṃ āgatānaṃ, “upaḍḍhacchanne cūlakaparicchanne anāpatti, upaḍḍhaparicchanne cūlakacchanne anāpatti, cūlakacchanne cūlakaparicchanne anāpatti”ti¹ aṭṭhakathāyaṃ āgatānaṃ gahaṇaṃ.

Paṭhamasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

Manussitthiyāti jīvamānakamanussitthiyā. “Matitthī pana kiñcāpi pārājikavatthubhūtā, anupādinnaṃ pakke pana ṭhitattā sahaseyyāpattim na karoti”ti⁴ vadanti. Adissamānarūpāhi pana yakkhipetīhi, methunassa

1. Vi-Ṭṭha 3. 15 piṭṭhe.

2. (Sabba-acchanne sabba-aparicchanne) (Ka)

3. Vi 2. 28 piṭṭhe.

4. Vajira-Ṭṭ 294 piṭṭhe.

avatthubhūtāya ca tiracchānagatitthiyā anāpatti. **Paṭhamadivasepīti** paṭhamasmiṃ viya sikkhāpade na catuttheyeva divase, atha kho idha paṭhamadivasepīti attho. Iminā idha divasaparicchedo natthīti dasseti. Aṅgesu pana pācittiyavatthukasenāsanam, tattha mātugāmena saha nipajjanam, sūriyatthaṅgamananti tīṇi aṅgānīti ayampi viseso daṭṭhabbo.

Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā

Chappañcavācāhīti chahi pañcahi vācāhi. Vācāparicchedo panettha katham veditabboti āha “**uttari chappañcavācāhī**”ti-ādi. **Sabbatthāti** sutte, aṭṭhakathāyañca. Sace aṭṭhakatham, dhammapadam, jātakādivatthum vā kathetukāmo hoti, chappadamattameva kathetum vaṭṭati. Pāḷiyā saddhim kathentena ekam padam pālito, pañca aṭṭhakathātoti evam cha padāni anatikkamitvāva kathetabbo. **Purisenāti** manussapurisena. Tenāha “**manussaviggaham gahetvā panā**”ti-ādi.

Tikapācittiyanti mātugāme mātugāmasaññivematika-amātugāmasaññīnam vasena tīṇi pācittiyāni. **Aññassa vā mātugāmassāti** ekassa mātugāmassa desetvā nisinne puna āgatassa aññassa mātugāmassa, evam pana ekāsane nisinnena mātugāmasatassāpi desetum vaṭṭati. “Viññumanussitthiyā”ti vacanato aviññitthiyāpi desayato anāpatti. **Iriyāpathaparivattābhāvoti** attano vā mātugāmassa vā iriyāpathaparivattābhāvo. **Kappiyakārakassābhāvoti** viññussa kappiyakārakassābhāvo, dutiyāniyate vuttalakkhaṇassa manussassa abhāvoti vuttam hoti. **Kiriyaḷkiriyanti** ettha uttari chappañcavācāhi dhammadesanā **kiriyaḷ**, kappiyakārakassa aggahaṇam **akiriyaḷti** daṭṭhabbam.

Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā

Nippariyāyenāti “paṭhamam jhānam samāpajjin”ti-ādinā¹ ujukameva. Pariyāyena ārocitanti “yo te vihāre vasi, so bhikkhu paṭhamam jhānam samāpajji, samāpajjati, samāpanno”ti-ādinā² aññāpadesena bhaṇitaṃ. Parinibbānakāle³, pana antarā vā atikaḍḍhiyamānena upasampannassa bhūtam ārocetum vaṭṭati. Anatikaḍḍhiyamānenāpi⁴ tathārūpe kāraṇe sati ārocetum vaṭṭatiyeva. Teneva aññatarena daharabhikkhunā upavadito aññataro thero “āvuso uparimaggatthāya vāyāmaṃ mā akāsi, khīṇāsavo tayā upavadito”ti āha. Therena ca “atthi te āvuso imasmim sāsane patiṭṭhā”ti puṭṭho daharabhikkhu “āma bhante sotāpanno ahan”ti avoca. “Kārako ayan”ti ṇatvāpi paṭipattiyā amoghahāvadassanena samuttejanāya, sampahaṃsanāya ca ariyā attānaṃ pakāsentiyeva⁵. Tenāha “**tathārūpe kāraṇe sati upasampannassa ārocayato**”ti. Sutapariyattisīlaguṇaṃ pana anupasampannassapi ārocetum vaṭṭati. Kasmā na idha ummattakādayo gahitāti āha “**yasmā panā**”ti-ādi. Ādisaddena khittacittavedanāṭṭānaṃ gahaṇaṃ. **Tasmim satīti** ummattakādibhāve sati. **Idha na gahitāti** imasmim sikkhāpade padabhājanīyaṃ na gahitā. **Acittakanti** paṇṇattijānanacittābhāvena acittakaṃ. “**Kusalābyākatacittēhi dvicittan**”ti idaṃ ukkaṭṭhaparicchēdena ariyapuggaleyeva sandhāya vuttaṃ. Na hi paṇṇattim ajānantā jhānalābhino puthujjanā vatthumhi lobhavasena akusalacittēnāpi na ārocentīti. Dukkavedanāya vā abhāvato “**dvivedanan**”ti imassa anurūpaṃ katvā evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ.

Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā

Dvinnam āpattikkhandhānanti pārājikasamghādisesasaṅkhātānaṃ dvinnam āpattikkhandhānaṃ. **Āyatim samvaratthāyāti** “evamesa paresu hirottappenāpi

1. Vi 2. 39 piṭṭhe.

2. Vi 2. 44 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 18 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭi 3. 12 piṭṭhe.

5. Visuddhi 2. 55 piṭṭhe vitthāravatthu passitabbaṃ.

āyatim samvaram āpajjissatī”ti āyatim samvaratthāya. **Āpattīnañca kulānañca pariyantaṃ katvā vā akatvā vā**ti “ettakā āpattiyo ārocetabbā, ettakesu kulesu ārocetabbā”ti evaṃ āpattīnañca kulānañca pariyantaṃ katvā vā akatvā vā.

Aduṭṭhullāyāti pārājikasamghādisesaṃ ṭhapetvā avasesapañcāpattikkhandhasaṅkhātāya aduṭṭhullāya āpattiyā. **Avasese cha āpattikkhandheti** samghādisesavajjite sese cha āpattikkhandhe. **Purimapañcasikkhāpadavītikkamasāṅkhātāṃ duṭṭhullanti** pāṇātipātaveramaṇi-ādikassa ādito pañcasikkhāpadassa vītikkamasāṅkhātāṃ duṭṭhullāṃ. **Itaraṃ aduṭṭhullāṃ vā ajjhācāranti** tato aññaṃ vikālabhojanādikapañcakaṃ, sukkavisaṭṭhikāyasaṃsaggaduṭṭhulla-attakāmañceti aduṭṭhullāṃ vā ajjhācāraṃ. **Vatthumattanti** “ayaṃ sukkavisaṭṭhim āpanno, duṭṭhullāṃ, attakāmaṃ, kāyasaṃsaggaṃ āpanno”ti evaṃ vatthumattaṃ vā ārocentassa. **Āpattimattanti** “ayaṃ pārājikaṃ āpanno, samghādisesaṃ, thullaccayaṃ, pācittiyaṃ, pāṭidesanīyaṃ, dukkaṭaṃ, dubbhāsitaṃ āpanno”ti evaṃ āpattimattaṃ vā ārocentassa. **Vuttalakkaṇassatī** “pārājikaṃ anajjhāpannassā”ti¹ evaṃ vuttalakkaṇassa. **Savatthukoti** vatthunā saha ghaṭīto.

Duṭṭhullārocanaṣikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pathavīkhaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Pāsāṇasakkharakathalamarumbavālukādīsūti² ettha muṭṭhippamāṇato upari **pāsāṇā**ti veditabbā. Muṭṭhippamāṇā **sakkharā**. **Kathalā**ti kapālakhaṇḍāni. **Marumbā**ti kaṭasakkharā. **Vālukā** vālikāyeva. **Aññatarassa tatiyabhādhagā hotī**ti tatiyo bhāgo hoti. Idaṃ vuttaṃ hoti—yato paṃsum vā mattikaṃ vā āharāpetvā visum visum kate dve koṭṭhāsā paṃsu vā mattikā vā eko pāsāṇādīsū aññataro hoti, ayaṃ **missakapathavī** nāmāti. **Ovaṭṭho** nāma devena ovaṭṭho. **Vuttanti** padabhājanīyaṃ³, Sīhaḷaṭṭhakathāyameva vā

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 195 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 21 piṭṭhe.

3. Vi 2. 50 piṭṭhe.

vuttam. **Adhikatarapāsāṇādīmissāti** adhikatarapāsāṇādīhi missā, adaḍḍhāpi vuttappamāṇato adhikatarapāsāṇādīmissāti adhippāyo. **Vāsaddo** avuttavikkappatto, tena ūnakacatumāsovaṭṭhapaṭṭhaviṃ saṅgaṇhāti.

Suddhapāsāṇādibhedāyāti suddhā pāsāṇā etthāti **suddhapāsāṇā**, sā ādi yassa bhedassa so **suddhapāsāṇādi**. **Ādi**-saddena suddhasakkharādīnam gahaṇam. Suddhapāsāṇādibhedo yassā sā **suddhapāsāṇādibhedā**, tāya suddhapāsāṇādibhedāya, suddhapāsāṇādīppakārāyāti attho.

Sayam khaṇatīti ettha yo antamaso pādaṅguṭṭhakenapi khaṇati, udakampi chaḍḍento bhindati, pādaṅguṭṭhakenapi vilikhati, pattampi pacanto dahati, so sabbo khaṇatiyevāti veditabbo. Tenāha

“**khaṇanabhedanavilekhanapacanādīhi vikopetī**”ti. Pattam¹ pacantena hi pubbe pakkaṭṭhāneyeva pacitabbo. Adaḍḍhāya pathaviyā aggim ṭhapetum na vaṭṭati. Pattapacanakapālassa pana upari aggim ṭhapetum vaṭṭati. Dārūnam upari ṭhapeti, so aggi tāni dahanto gantvā pathaviṃ dahati, na vaṭṭati.

Iṭṭhakapāsāṇādīsūpi² eseva nayo. Tatrāpi hi iṭṭhakādīnamyeva upari ṭhapetum vaṭṭati. Kasmā? Tesam anupādānattā. Na hi tāni aggissa upādānasankham gacchati. Sukkhakhāṇurukkhādīsūpi aggim dātum na vaṭṭati. Sace pana “pathaviṃ apattameva nibbāpetvā gamissāmī”ti deti, vaṭṭati. Pacchā nibbāpetum na sakkoti, avisayattā anāpatti. **Vuttanayenevāti** “khaṇanabhedanavilekhanapacanādīhi”ti² vutteneva nayena. **Niyametvāti** sanniṭṭhānam katvā. **Itaroti** āṇāpako.

“Pokkharaṇim khaṇā”ti³ vadati, vaṭṭati. Khatāyeva pokkharaṇī nāma hoti, tasmā ayam kappiyavohāro. Esa nayo “vāpim, taḷākam, āvāṭam khaṇā”ti-ādīsūpi. “Imam okāsam khaṇa, imasmim okāse pokkharaṇam khaṇā”ti pana vattum na vaṭṭati. “Kandam khaṇa, mūlam khaṇā”ti aniyametvā vattum vaṭṭati. “Imam vallim khaṇa, imasmim okāse kandam vā mūlam vā khaṇā”ti vattum na vaṭṭati. Tenāha “**okāsam aniyametvā -pa-bhaṇantassā**”ti. Ātāpena sukkhakkaddamo ca phalati, tatra yo heṭṭhā pathaviyā asambaddho, tameva apanetum vaṭṭati. Esa nayo

1. Vi-Ṭṭha 3. 23 piṭṭhe.

2. Iṭṭhakapālādīsūpi (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 3. 21 piṭṭhe.

gokaṇṭakepi. Tenāha “**ātapena -pa- asambaddhan**”ti. Tattha **gokaṇṭako**¹ nāma gāvīnaṃ khuracchinnakaddamo vuccati. Sace pana heṭṭhimatalena bhūmisambandho, vikopetuṃ na vaṭṭati. **Bhijjivā patitanaditaṭanti** bhijjivā nadisāmantā patitaṃ omakacātumāsāṃ ovaṭṭhaṃ naditaṃ. Sace pana bhijjivā udayeva patati, deve atirekacātumāsāṃ ovaṭṭhepi udayeva udakassa patitattā vaṭṭati. **Mahantampi naṅgalacchinnamattikāpiṇḍanti** mahantampi kasitaṭṭhāne heṭṭhā pathaviyā asambaddham naṅgalacchinnamattikāpiṇḍaṃ. **Evamādisaddena** kūṭasiṅcanayoggatanukakaddamādīnaṃ gahaṇaṃ. **Asañcicarukkhādipavaṭṭanena bhindantassāti** pāsānarukkhādīni vā pavaṭṭentassa, kattaradaṇḍena vā āhacca āhacca gacchantassa pathavī bhijjati, sā “tena bhindissāmī”ti evaṃ sañcicca abhinnattā **asañcicca bhinnā** nāma hoti, iti asañcicca rukkhādippavaṭṭanena bhindantassa anāpatti. **Asatiyā pādaṅguṭṭhakādīhi vilikhantassāti** yo aññavihito kenaci saddhim kiñci kathento pādaṅguṭṭhakena vā kattarayattīhiyā vā pathaviṃ vilikhanto tiṭṭhati, tassa evaṃ asatiyā pādaṅguṭṭhakādīhi vilikhantassa anāpatti.

Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Musāvādavaggo paṭhamo.

2. Bhūtagāmapadaṅga

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā

“**Bhavantī**”ti² iminā viruḷhamūle nīlabhāvaṃ āpajjivā vaḍḍhamānake taruṇagacche dasseti. “**Ahesun**”ti iminā pana vaḍḍhitvā ṭhite mahante rukkhagacchādike dasseti. Tenāha “**jāyantī**”ti-ādi. Ettha ca “bhavantī”ti imassa vivaraṇaṃ “**jāyanti vaḍḍhantī**”ti, “ahesun”ti imassa “**jātā vaḍḍhitā**”ti. **Gāmoti** samūho. **Patitṭhitaharitatiṇarukkhādīnantī** bhūmiyaṃ patitṭhitassa haritatiṇassa ceva haritarukkhādīnañca. **Ādi**-saddena osadhigacchalatādayo veditabbā. Nimittatthe ca bhummaṃ. Yo attho sampajjati, tamāha “**bhūtagāmapātabyatāyā**”ti-ādinā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 22 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 19 piṭṭhe.

Nanu ca rukkhādayo cittarahitatāya na jīvā, cittarahitatā ca paripphandābhāvato, chinnepi viruhanato, visadisajātikabhāvato, catuyoniyam apariyāpannato ca veditabbā, vuḍḍhi pana pavālasilālavaṇānampi vijjatīti na tesam jīvabhāve kāraṇam, visayaggahaṇaṅca nesam parikkappanāmettam supanam viya ciñcādīnam, tathā dohaḷādayo, atha kasmā bhūtagāmassa pātabyatāya pācittiyam icchitanti? Samaṇa-asāruppato, tannissitasattānurakkhaṇato ca. Tenevāha “jīvasaṅgāhiṇo hi moghapurisā manussā rukkhāsmi”¹ti-ādi¹.

Sāsapabījakasevālampīti sāsapabījakasaṅkhātāṃ sevālampi, sāsapasevālam, bījakasevālampīti attho. Tattha **sāsapasevālo** nāma sāsapamatto khuddakasevālo. **Bījakasevālo** nāma upari khuddakapatto heṭṭhā khuddakamūlo sevālo.

Mūlabījakhandhabījaphalubīja-aggabījabījabījānanti ettha mūlameva bījam **mūlabījam**. Evaṃ sesesupi. Tattha **mūlabījam** haliddi-ādikaṃ. **Khandhabījam** assatthādikaṃ. **Phalubījam** ucchu-ādikaṃ. **Aggabījam** hiriverādikaṃ. **Bījabījam** pubbaṇṇādikaṃ. **Bhājanagatanti** sarāvādibhājanagatāṃ. Nikkhantaṃ mūlamattaṃ etasmāti **nikkhantamūlamattaṃ**. **Mattasaddena** cettha paṇṇassa nikkhamaṇam paṭikkhipati. Esa nayo **nikkhanta-aṅkuramattanti** etthāpi. Sace pana mūlaṅca paṇṇaṅca niggataṃ, bhūtagāmasaṅkham gacchati. **Vidatthimattā pattavaṭṭi niggaḍḍhatīti** vidatthimattā anīlavaṇṇā pattavaṭṭi nikkhamati. Tenāha “**anikkhante**”²ti-ādi. **Harito pa hotīti** nīlavaṇṇo na hoti. Muggādīnam pana paṇṇesu utṭhitesu, vīhi-ādīnam vā aṅkure harite bhūtagāmasaṅgahaṇam gacchanti. Esa nayo ambaṭṭhi-ādīsu.

Bhūtagāmaabījagāmeti ettha bhūtagāmato viyojitaṃ viruhasamatthameva mūlabījādikaṃ bījagāmo nāmāti veditabbaṃ. **Ubhayatthāti** bhūtagāmaabījagāmesu. **Atathāsaṅgāhissati** abhūtagāmaabījagāmasaṅgāhissa. Ko pana vādo abhūtagāmaabījagāmesu abhūtagāmaabījagāmasaṅgāhissa. **Asaṅgiccati**² pāsāṅgarukkhādīni vā pavaṭṭentassa, sākham vā kaḍḍhantassa, kattaradaṇḍena vā bhūmim paharivā gacchantassa tiṇāni kuppanti. Tāni tena “vikopessāmī”²ti evaṃ saṅgicca avikopitattā **asaṅgicca vikopitāni** nāma honti. Iti asaṅgicca vikopentassa anāpatti.

1. Vi 2. 51 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 33 piṭṭhe.

Asatiyāti aññavihito kenaci saddhim kiñci kathento pādaṅguṭṭhakena vā hatthena vā tiṇaṃ vā lataṃ vā vikopento tiṭṭhati, evaṃ asatiyā vikopentassa anāpatti.

Ajānitvāti ettha abbhantare “bījagāmo”ti vā “bhūtagāmo”ti vā na jānāti, “vikopemī”ti pana jānāti. Evaṃ tiṇe vā palālapuñje vā khaṇittim vā kudālaṃ vā saṅgopanathāya ṭhapeti, ḍayhamānahattho vā aggim pātehi. Tatra ce tiṇāni chijjanti vā ḍayhanti vā, evaṃ ajānitvā vikopentassa anāpatti.

Yena kenaci aggināti kaṭṭhaggigomayaggi-ādīsu yena kenaci agginā, antamaso lohakhaṇḍanapi ādittena. “**Kappiyan**”ti vatvāvāti yāya kāyaci bhāsāya “kappiyan”ti vatvāva. **Eva**-saddena paṭhamam agginā phusitvā pacchā “kappiyan”ti vattum na vaṭṭatī”ti dasseti. “Paṭhamam aggim nikkhipitvā taṃ anuddharitvāva ‘kappiyan’ti vutte pana vaṭṭatī”ti¹ vadanti. Esa nayo sesesupi. **Tathevā**ti “kappiyan”ti vatvāva.

Assamahimsasūkaramigagorūpānaṃ pana khurā atikhiṇā, tasmā tehi na kātabbāṃ, katampi akataṃ hotīti āha “**ṭhapetvā gomahimsādīnaṃ khure**”ti. Hatthinakhā pana khurā na honti, tasmā tehi vaṭṭati. **Tiracchānānanti** sīhabyagghadīpimakkaṭānaṃ, sakuntānañca. Tesāṃ hi nakhā tikhiṇā honti, tasmā tehi kātabbāṃ. “**Antamaso chinditvā āhaṇepi**”ti iminā yehi kātum vaṭṭati, tehi tatthajātakehi kātabbanti ettha vattabbameva natthīti dasseti.

“**Satthe vuttanayenevā**”ti iminā chedaṃ vā vedhaṃ vā dassentena “kappiyanti vatvāvā”ti vuttamatidisati. Ettha ca kiñcāpi “kappiyanti vatvāva kātabban”ti-ādinā kappiyam karontena kattabbākārameva dassitam, tathāpi bhikkhunā “kappiyam karohī”ti vuttheyeva anupasampanna “kappiyan”ti vatvā aggiparijitādi kātabbanti gahetabbāṃ. Avacanaṃ pana “punapi kappiyam karohīti kāretvāva paribhuñjitabban”ti paṭhamameva vuttattā.

Ekasmim -pa- kappiye kate sabbam kataṃ hotīti ekamyeva “kappiyam karomī”ti adhippāyenapi kappiye kate ekābaddhattā sabbam

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 22 piṭṭhe.

katam hoti. **Dārukaṃ vijjhatī** jānitvā vā ajānitvā vā vijjhati vā vijjhāpeti vā, vaṭṭatiyeva. **Bhattasitthe vijjhatī** etthāpi eseva nayo. **Taṃ vijjhati, na vaṭṭatī** valli-ādīnaṃ bhājanagatikattāti adhippāyo. **Bhindāpetvā kappiyaṃ kāretabbanti** bījato muttassa kaṭṭhassa bhājanagatikattā vuttam. **Abijanti** aṅkurajananasamatthavijarahitaruṇambaphalādi. Tenāha “**yaṃ pana phalaṃ taruṇaṃ hoti, abijan**”ti. Nibbattabījaṃ nāma bījaṃ nibbattetvā visuṃ katvā paribhuñjitum sakkuṇeyyaṃ ambapanasādiphalaṃ. Tenāha “**bījaṃ apantvā paribhuñjitabban**”ti. Tattha kappiyakaraṇakiccaṃ natthi, sayameva kappiyānīti adhippāyo.

Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aññāvādakasikkhāpadavaṇṇanā

Yamatthanti “tvaṃ kira dukkaṭāpattim āpanno”ti-ādikaṃ yaṃ kiñci attham. **Tato aññanti** pucchitatthato aññamattam. **Aññenaññam paṭiccarāṇassāti** vinayadharena yaṃ vacanaṃ dosapucchanaṭṭham vuttam, tato aññena vacanena paṭicchādanassa. Paṭicchādanatthopi hi **carasaddo** hoti anekatthattā dhātūnaṃ. **Vuttanti** pāliyaṃ¹ vuttam.

Sāvasesaṃ āpattim āpannoti ettha ṭhapetvā pārājikaṃ sesā sāvasesāpatti nāma, taṃ āpanno. **Anuyuñjijyamānoti** “kiṃ āvuso itthannāmaṃ āpattim āpannosī”ti pucchijyamāno. **Aññena vacanenāti** “ko āpanno? Kiṃ āpanno? Kismim āpanno? Kathaṃ āpanno? Kaṃ bhaṇatha? Kiṃ bhaṇathā?”ti aññena vacanena. **Aññanti** “kiṃ tvaṃ itthannāmaṃ āpattim āpannosī?”ti-ādikaṃ anuyuñjakavacanam². **Tathā tathā vikkhipatīti** tena tena pakārena vikkhipati. Kiṃ vuttam hoti? So³ kiñci vītikkamaṃ disvā “āvuso āpattim āpannosī”ti saṃghamajjhe āpattiyā anuyuñjijyamāno “ko āpanno”ti vadati. Tato “tvaṃ”ti vutte “ahaṃ kiṃ āpanno”ti vadati. Atha “pācittiyaṃ vā dukkaṭam vā”ti vutte “ahaṃ kismim

1. Vi 2. 55 piṭṭhe.

2. Anuyuñjitavacanam (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 3. 34 piṭṭhe.

āpanno”ti vadati. Tato “amukasmim nāma vatthusmin”ti vutte “ahaṃ katham āpanno, kim karonto āpannomhī”ti pucchati. Atha “idaṃ nāma karonto āpanno”ti vutte “kaṃ bhaṇathā”ti vadati. Tato “taṃ bhaṇāmā”ti vutte “kim bhaṇathā”ti evamanekehi pakārehi vikkhipatīti vuttam hoti.

Yo pana bhikkhu sāvasesam āpattim āpanno, tam na kathetukāmo tuṅhībhāvena vihesetīti sambandho. **Vihesetīti** ciranisajjācirabhāsanehi piṭṭhi-āgilāyanatālusosādivasena saṃgham viheseti, parissamam tesam karotīti attho. **Parissamo** hi vihesā nāma. **Aññavādakakammanti** aññavādakassa bhikkhuno aññavādakāropanattham kātabbam ñattidutiyakammaṃ. **Vihesakakammanti** etthāpi eseva nayo. **Tasmim saṃghenakateti** tasmim aññavādakakamme ca vihesakakamme ca saṃghena ñattidutiyakammavācāya kate. **Tathā karontānanti** tam pakāram karontānam, aññavādakañca vihesakañca karontānanti attho.

“Vihesaketi ayamettha anupaññattī”ti avacanañcettha “āpattikarā ca hoti aññavādakasikkhāpadādīsu viyā”ti¹ vuttattāyeva paññāyatīti katvā. Esa nayo upari sikkhāpadesu. **Dhammakamme tikapācittiyanti** dhammakamme dhammakammasaññivematika-adhammakammasaññīnam vasena tīpi pācittiyāni. **Adhammakamme tikadukkaṭanti** etthāpi eseva nayo. **Anāropiteti** kammavācāya anāropite, appatiṭṭhāpiteti attho. **Gelaññenāti** yena kathetum na sakkoti, mukhe tādisena byādhinā. **Saṃghassa bhaṇḍanādīni bhavissantīti** saṃghamajjhe kathite tappaccayā saṃghassa bhaṇḍanam vā kalaho vā viggaho vā vivādo vā saṃghabhedo vā saṃgharāji vā bhavissantīti iminā vā adhippāyena na kathentassa. Ettha ca **adhammenāti** abhūtena vatthunā.

“**Samuṭṭhānādīni adinnādānasadisāni**”ti avisesam atidisitvā visesam dassetum “**idaṃ panā**”ti-ādi vuttam. **Siyā kiriyam** aññenaññam paṭicarantassa. **Siyā akiriyam** tuṅhībhāvena vihesentassa.

Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 113 piṭṭhe.

3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

Yena vacanenāti “chandāya itthannāmo idam nāma karotī”ti-ādikena yena vacanena. Tenāha **“chandāyā”**ti-ādi. Tattha **chandāyāti** chandena pakkhapātena. “Akkharāya vāceti”ti-ādīsu¹ viya liṅgavipallāso esa. **Idam nāma karotī**ti attano sandiṭṭhasambhattānaṃ paṇītaṃ senāsanam vā paññāpeti, bhaddādikam vāti adhippāyo. **Senāsanapaññāpakādibhedanti** ettha ādisaddena bhadduddesakayāgubhājakaphalabhājakādīnaṃ gahaṇaṃ. Anekathattā dhātūnaṃ **jhe**-saddo oloka natthopi hotīti āha **“avaññāya olokāpentī”**ti. Cintanattthoyeva vā gahetabboti āha **“lāmakato vā cintāpentī”**ti. **Tatheva vadantāti** “chandāya itthannāmo idam nāma karotī”ti-ādīni vadantā. **Vuttanti** pāḷiyam² vuttam. **“Khiyyanake”**ti ayamettha anupaññatti.

Asammatassāti saṅghena kammavācāya asammatassa. Kevalam “taveso bhāro”ti saṅghena āropitabhārassa, bhikkhūnaṃ vā phāsuvihāratthāya sayameva bhāraṃ vahantassa, yatra vā dve tayo bhikkhū viharanti, tatra tādisaṃ kammaṃ karontassāti adhippāyo. **Yassa kassacīti** upasampannassa vā anupasampannassa vā yassa kassaci. **Anupasampannassa pana sammatassa vā asammatassa vāti** ettha³ pana kiñcāpi anupasampannassa terasa sammutiyo dātum na vaṭṭati, tathāpi yo upasampannakāle laddhasammutiko pacchā anupasampannabhāve ṭhito, taṃ sandhāya “sammata vā”ti vuttam. Yassa pana byattassa sāmaṇerassa kevalam saṅghena vā sammatena vā bhikkhunā “tvaṃ idam kammaṃ karohī”ti bhāro kato, taṃ sandhāya “asammata vā”ti vuttam. Yasmā ujjhāpanaṅca khiyyanaṅca musāvādasena pavattaṃ, tasmā ādikammikassa imināva anāpatti, musāvādena pana āpattiyevāti gahetabbaṃ.

Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 26 piṭṭhe.

2. Vi 2. 57 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 37 piṭṭhe.

4. Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

Mañcaṃ vāti masārako, bundikābaddho, kuḷīrapādako, āhaccapādakoti imesu catūsu yaṃ kañci mañcaṃ vā. **Pīṭham vā**ti etthāpi eseva nayo. **Bhisim vā**ti uṇṇabhisi, coḷabhisi, vākabhisi, tiṇabhisi, paṇṇabhisiṭi imāsu pañcasu bhisīsu yaṃ kañci bhisim vā. Tenāha “**mañcādīsū**”ti-ādi. Tattha “**mañcasaṅkhepenā**”ti iminā pīṭhasaṅkhepaṃ paṭikkhipati. **Kappiyacammenā**ti migājeḷakacammena. Ettha pana migacamme Eṇimigo, Vātamigo, Pasadamigo, Kuruṅgamigo, Migamātuko, Rohitamigoti etesaṃyeva cammāni vaṭṭanti, aññesaṃ pana—

Makkaṭo kāḷasīho ca, sarabho kadalīmigo.

Ye ca vālamigā keci, tesam cammaṃ na vaṭṭatī¹.

Tattha **vālamigā**ti sīhabyaggha-acchataracchā. Na kevalaṅca eteyeva, yesaṃ pana cammaṃ vaṭṭatīti vuttaṃ, te ṭhapetvā avasesā antamaso gomahimsasasabilārādayopi sabbe imasmim atthe “vālamigā”tveva veditabbā. Etesaṃ hi sabbesaṃ cammaṃ na vaṭṭati. **Tālīsapattanti** suddham tamālapattaṃ, aññena missaṃ pana vaṭṭati. Tiṇavākacoḷesu akappiyaṃ nāma natthi. Kiṃ panettha vibbohane viya nisīdituṅca nipajjituṅca na vaṭṭatīti āha “**tatthā**”ti-ādi. Na kevalaṅcedamevāti āha “**pamāṇaparicchedopi cettha natthi**”ti, “**ettakameva kātabban**”ti bhisiyā pamāṇaniyamopi natthīti attho. Mañcabhisipīṭhabhisibhūmattharaṇabhisaṅkamanabhisipādapuñchanabhisīti i etesaṃ pana anurūpato sallakkhetvā attano rucivasena pamāṇaṃ kātabbaṃ. **Anto samvelltivā baddhanti** yathā vemajjhaṃ saṅkhittaṃ hoti, evaṃ majjhe suṭṭhu veṭhetvā baddhaṃ.

Ye aṭṭha māsāti sambandho. “Avassikasaṅketā”ti etasseva vivaraṇaṃ “**vassānamāsāti evaṃ apaññātā**”ti, appatitā appasiddhāti attho. “**Asaññitā**”tipi pāṭho, tattha aviññātāti attho. **Aṭṭha māsāti** cattāro hemantikā, cattāro gimhikā māsāti aṭṭha māsā. **Ovassakamaṇḍapeti** sākhamāṇḍapapadamaṇḍapānaṃ yattha katthaci ovassake maṇḍape. **Yatthāti** yesu janapadesu. **Sabbatthāti** sabbesu

1. Vi-Ṭṭha 3. 371 piṭṭhepi.

janapadesu. **Kākādīnaṃ nibaddhavāsarukkhamūleti** yattha dhuvanivāsena kākā vā kulālā vā aññe vā sakuntā kulāvake katvā vasanti, tādisassa kākādīnaṃ nibaddhavāsassa yassa kassaci rukkassa heṭṭhā. Yattha pana gocarappasutā sakuntā vissamitvā gacchanti, tassa rukkassa mūle nikkhipitum vaṭṭati. “**Kadācipi**”ti iminā na kevalaṃ vassikasāṅketeyevāti dasseti. **Yatthāti** yasmiṃ padese. **Yadāti** yasmiṃ kāle.

Soti yassatthāya santhato, so. **Pakatisanthateti** pakatiyāva santhate, yaṃ nevattanā santhataṃ, na parena santharāpitaṃ, tasminti vuttaṃ hoti. **Lajjī hotīti** lajjanasīlo hoti, parikkhāravināsane bhītoti attho. Tenāha “**attano palibodhaṃ viya maññatī**”ti, iminā alajjīṃ āpucchitvā gantum na vaṭṭatīti dasseti. **Nirapekkhoti** “āgantvā uddharissāmī”ti apekkhārahito, iminā sāpekkho ce gacchati, anāpattīti dasseti. Teneva hi anāpattivāre “otāpento gacchatī”ti¹ vuttaṃ. **Aññattha gacchantoti** taṃ maggaṃ atikkamitvā aññattha gacchanto. Leḍḍupātūpacārato bahi ṭhitattā “**pādudhārena kāretabbo**”ti vuttaṃ, aññattha gacchantassa paṭhamapādudhāre dukkaṭaṃ, dutiyapādudhāre pācittiyanti attho.

Tikapācittiyaṃ saṅghike saṅghikasaññivematikapuggalikaśāññīnaṃ vasena. Imināva nayena **tikadukkaṭaṃ**pi veditabbaṃ. **Cimilikādīnaṃ** attho dutiyasikkhāpade dassitova. **Pādapuñchani**² nāma rajjukehi vā pilotikāhi vā pādapuñchanatthaṃ katā. **Phalakapīṭhaṃ** nāma phalakamayaṃ pīṭhaṃ. Na kevalaṃ cimilikādīniyeva ajjhokāse ṭhapetvā gacchantassa dukkaṭanti āha “**yaṃ vā panā**”ti-ādi. Yaṃ kiñci dārubhaṇḍaṃ, yaṃ kiñci mattikābhaṇḍanti sambandho. “**Antamaso pattādhārakampī**”ti iminā tālavaṇṭabījanipattapānīya-uḷuṅkapānīyasaṅkhādīsū vattabbameva natthīti dasseti.

Araññe³ paṇṇakuṭīsuvasantānaṃ sīlasampadāya pasannacittā manussā mañcapīṭhādīni denti “saṅghikaparibhogena paribhuñjathā”ti, tattha kim kātabbanti āha “**āraññakena panā**”ti-ādi. Tattha **asati anovassaketi** pabbhārādi-anovassakaṭṭhāne asati. Idañca lakkhaṇavacanaṃ.

1. Vi 2. 60 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 41 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 38 piṭṭhe.

“sabhāgānaṃ abhāve”ti ca icchitabbattā. Āraññakena hi bhikkhunā tattha vasitvā aññattha gacchantena sāmantavihāre bhikkhūnaṃ pesetvā gantabbaṃ. Sabhāgānaṃ abhāve anovassake nikkhipitvā gantabbaṃ. Anovassake asati rukkhe laggetvā gantabbaṃ.

Na kevalaṃ idaṃyeva katvā gantuṃ vaṭṭatīti āha “**yathā vā**”ti-ādi. **Yathā vā upacikāhi na khajjatīti** yathā ṭhapite upacikāhi senāsanaṃ na khajjati, evaṃ tathā pāsāṇānaṃ upari ṭhapanāṃ katvāti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—catūsu¹ pāsāṇesu mañcaṃ ṭhapetvā mañce avasesamañcapīṭhāni² āropetvā upari bhisi-ādikaṃ rāsiṃ katvā dārubhaṇḍaṃ mattikābhaṇḍaṃ paṭisāmetvā gamikavattaṃ pūretvā gantabbanti.

Abbhokāsikenāpi “ahaṃ ukkaṭṭha-abbhokāsiko”ti cīvarakuṭimpi akatvā asamaye ajjhokāse paññapetvā nisīdituṃ vā nipajjitūṃ vā na vaṭṭatīti dassento āha “**abbhokāsikenā**”ti-ādi. Sace pana catugguṇenapi cīvarena katakuṭi atementaṃ rakkhituṃ neva sakkoti, sattāhavaddalikādīni bhavanti, bhikkhuno kāyānugatikattā vaṭṭati. Rukkhamūlikassāpi eseva nayo.

Yasmiṃ vissāsaggāho ruhati, tassa santakaṃ attano puggalikamiva hotīti āha “**vissāsikapuggalike**”ti. Yasmiṃ pana vissāso na rūhati, tassa santake dukkaṭameva. **Amanussoti** yakkho vā peto vā. **Palibuddhaṃ hotīti** upaddutaṃ hoti.

Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

Yaṃ kiñci cammanti kappiyākappiyaṃ yaṃ kiñci cammaṃ. Nanu “na bhikkhave mahācammāni dhāretabbāni sīhacammaṃ byagghacammaṃ dīpicammaṃ, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti³ khandhake sīhacammādīnaṃ paṭikkhepo katoti āha “**sīhacammādīnañhī**”ti-ādi. **Pariharāṇeyeva paṭikkhepoti** attano

1. Vi-Ṭṭha 3. 43 piṭṭhe.

2. Avasesamañcapīṭhādīni (Ka)

3. Vi 3. 281 piṭṭhe.

santakaṃ katvā taṃ taṃ vihāraṃ haritvā mañcapīṭhādīsu attaritvā paribhogeyeva paṭikkhepo, senāsanasantakaṃ katvā bhūmattharaṇavasena pana paribhoge nevatthi doso. Tenāha “**senāsanaparibhoge pana akappiyacammaṃ nāma natthī**”ti. Pāvārenti sañchādentī sarīraṃ etenāti **pāvāro. Kojavoti** uddalomi-ekantalomi-ādikojavattharaṇaṃ. **Sesanti** bhisi nisīdanaṃ tiṇasanthāro paṇṇasanthāroti avasiṭṭhaṃ senāsanāṃ. Tattha **bhisīti** mañcakabhisi vā pīṭhakabhisi vā. **Nisīdananti** sadasaṃ veditabbaṃ. **Tiṇasanthāroti** yesaṃ kesañci tiṇānaṃ santhāro. Esa nayo **paṇṇasanthāre**. Ettha ca **bhisi** heṭṭhā vuttattā pākaṭā. **Nisīdanaṃ** nisīdanasikkhāpadeneva¹ pākaṭaṃ. **Tiṇasanthārapaṇṇasanthārāni** pana lokapasiddhāniyeva. Tenevāha “**pākaṭadhevā**”ti.

Neva uddhareyya, na uddharāpeyyāti attanā vā uddharitvā patirūpe ṭhāne na ṭhapeyya, parena vā tathā na kāreyya. Tenāha “**yathā ṭhapitaṇ**”ti-ādi. Taṃ ṭhapentena² ca “catūsu pāsāṇesū”ti-ādinā pubbe vuttanayeneva antogehe anovassake nikkhipitabbaṃ. Sace pana senāsanāṃ ovassati, chadanatthañca tiṇaṃ vā iṭṭhakā vā ānītā honti. Sace ussahati, chādetabbaṃ. No ce sakkoti, yo okāso anovassako, tatha nikkhipitabbaṃ. Sace sabbampi ovassati, ussahantena antogāme upāsakānaṃ ghare ṭhapetabbaṃ. Sace tepi “saṃghikaṃ nāma bhante bhāriyaṃ, aggidāhādīnaṃ bhāyāmā”ti na sampañcchanti, ajjhokāse pāsāṇānaṃ upari mañcaṃ ṭhapetvā sesaṃ pubbe vuttanayeneva nikkhipitvā tiṇehi ca paṇṇehi ca paṭicchādetabbaṃ. Yaṃ hi tattha aṅgamattampi avasissati, taṃ aññesaṃ tattha āgatānaṃ bhikkhūnaṃ upakāraṃ bhavissatīti. **Upacāranti** sabbapacchimasaṇasānato dve leḍḍupātā.

Ayamettha āpucchitabbānapucchitabbavinicchayo³—yā tāva bhūmiyaṃ dīghasālā vā paṇṇasālā vā hoti, yaṃ vā rukkhatthambhesu katagehaṃ upacikānaṃ uṭṭhānaṭṭhānaṃ hoti, tato pakkamantena āpucchitvāva pakkamitabbaṃ. Tasmim hi katipayāni divasāni ajaggiyamāne vammikāva santiṭṭhanti. Yaṃ pana pāsāṇapiṭṭhiyaṃ vā pāsāṇatthambhesu vā katasenāsanāṃ siluccayaleṇaṃ vā sudhālittasaṇasānaṃ vā, yattha upacikāsaṅkā natthi,

1. Vi 2. 221 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 43 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 44 piṭṭhe.

tato pakkapantassa āpucchitvāpi anāpucchitvāpi gantuṃ vaṭṭati. Tenāha “**yattha panā**”ti-ādi. Sace tādisepi senāsane ekena passena upacikā ārohanti, āpucchitvāva gantabbaṃ. **Āpucchanam pana vattanti** āpucchanam gamikavattam. Idañca itikattabbatādassanattham vuttam, na pana vattabhedadukkaṭanti¹ dassanattham. Keci pana “dukkaṭanti dassanatthan”ti vadanti, tam na yujjati **vattakkhandhakatṭhakathāya** “yam pāsāṇapiṭṭhiyam vā pāsāṇatthambhesu vā katasenāsanam, yattha upacikā nārohanti, tam anāpucchantassāpi anāpatti”ti² vuttattā. Āpucchantena pana bhikkhumhi³ sati bhikkhu āpucchitabbo, tasmim asati sāmaṇero, tasmim asati ārāmiko, tasmimpi asati yena vihāro kārāpito, so vihārasāmiko, tassa vā kule yo koci āpucchitabbo.

“**Upacāre**”ti etasseva vivaraṇam “**bahi āsanne**”ti, vihārassa bahi āsannaṭṭhāneti attho. **Upaṭṭhānasālāya vāti** bhojanasālāyam vā. **Dukkaṭamevāti** vuttappakāram hi dasavidham seyyam antogabbhādismi guttaṭṭhāne paññapetvā gacchantassa yasmā seyyāpi senāsanampi upacikāhi palujjati, vammikarāsiyeva hoti, tasmā pācittiyam vuttam. Bahi pana upaṭṭhānasālādīsu paññapetvā gacchantassa seyyāmetameva nasseyya ṭhānassa aguttatāya, na senāsanam, tasmā ettha dukkaṭam vuttam. Mañcapīṭham pana yasmā na sakkā sahasā upacikāhi khāyitum, tasmā tam vihārepi santharivā gacchantassa dukkaṭam vuttam. Vihārūpacāre pana tam vihāracārikam āhiṇḍantā disvāva paṭisāmenti.

Uddharaṇāni katvāti⁴ ettha uddharivā gacchantena mañcapīṭhakavānam sabbam⁵ apanetvā samharivā cīvaravamse laggetvā gantabbaṃ. Pacchā āgantvā vasanakabhikkhunāpi puna mañcapīṭham vā paññapetvā sayitvā gacchantena tatheva kātabbaṃ. Antokuṭṭato seyyam bahikuṭṭe paññapetvā vasantena gamanakāle puna gahitaṭṭhāneyeva paṭisāmetabbaṃ. Uparipāsādato oropetvā heṭṭhāpāsāde vasantassāpi eseva nayo. Rattiṭṭhānadivāṭṭhānesu mañcapīṭham paññapetvāpi gamanakāle puna gahitaṭṭhāneyeva ṭhapetabbaṃ. Uddharāpetvā gamanepi eseva nayo. **Āpucchitvā gacchantena**

1. Sārattha-Ṭī 3. 30 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭītha 3. 43 piṭṭhe.

5. Mañcapīṭhakādisabbam (Ka), Sārattha-Ṭī 3. 29 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Vi-Ṭītha 4. 118 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭītha 3. 44 piṭṭhe.

pana “bhikkhumhi sati bhikkhu āpucchitabbo”ti-ādinā¹ heṭṭhā vuttanayeneva āpucchitvā gantabbaṃ.

Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā

“Jānan”ti vutte “anuṭṭhāpanīyo ayan’ti jānanto”ti ayaṃ viśeso kuto labbhatīti āha “**tenevassā**”ti-ādi. Nanu padabhājanepi vuḍḍhabhāvādi jānanameva vuttaṃ, na tu anuṭṭhāpanīyabhāvanti anuyogaṃ sandhāyāha “**vuḍḍho hī**”ti-ādi. **Bahūpakāratanti** “bhaṇḍāgārikattādibahu-upakārabhāvaṃ. Na kevalaṃ idamevāti āha “**guṇavisitṭhatañcā**”ti-ādi, tena bahūpakārattepi guṇavisitṭhattābhāve, guṇavisitṭhattepi bahūpakārattābhāve dātuṃ na vaṭṭatīti dasseti. “Bhaṇḍāgārikassa bahūpakāraṃ, dhammakathikādīnaṃ guṇavisitṭhatañca sallakkhetvā”ti² keci.

Dhuvavāsathāyāti niccavāsathāya. **Sammannitvāti** apalokanena kammaṇa sammannitvā. Kāmañcetta gilānassāpi saṃghoyeva anucchavikaṃ senāsanāṃ deti, gilāno pana apaloketvā saṃghena adinnasenāsanopi na piḷetabbo anukampitabboti dassetuṃ viśuṃ vutto.

Samantādiyaḍḍho hatthoti majjhe paññattaṃ mañcapīṭhaṃ sandhāya vuttaṃ. Ekapassena ce pahonakadisā dissati, tato gahetabbaṃ.

Pādadhovanapāsāṇatoti dvāre nikkhattapādadhovanapāsāṇato. **Nisīdantassa vā nipajjantassa vā pācittiyanti** ettha nisīdanamattena, nipajjanamatteneva vā pācittiyaṃ. **Punappunaṃ karontassāti** uṭṭhāyuṭṭhāya nisīdato vā nipajjato vā.

Saṃghike saṃghikasaññivematikapuggalikaśāññīnaṃ vasena **tikapācittiyaṃ** veditabbaṃ. **Tikadukkaṭaṃ** pana puggalike saṃghikasaññivematika-āññapuggalikaśāññīnaṃ vasena. **Vihārassa upacāreti** tassa bahi āsannappadesa.

Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 43 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 30 piṭṭhe.

7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā

Anekakoṭṭhakānīti anekadvāraakoṭṭhakānī. “Nikkhamā’ti vacanam sutvā attano ruciyā ce nikkhamati, anāpattī”¹ti vadanti.

Tassa parikkhāranikkāḍḍhaneti tassa santakam yaṃ kiñci pattacīvaraparissāvanadhammakaraṇamañcapīṭhabhisibibbohanādibhedam antamaso rajanachallipi atthi, tassa parikkhārassa nikkāḍḍhane. **Tañcāti** dukkaṭam parāmasati. **Nikkaḍḍhāpanepi** eseva nayo. Gāḷham bandhitvā ṭhapitesu pana ekāva āpatti.

Bhaṇḍanakāraḥakalahakāraḥameva sakalasaṃghārāmato nikkāḍḍhitum labhati. So hi pakkham labhitvā saṃghampi bhindeyya. Alajji-ādayo pana attano vasanaṭṭhānatoyeva nikkāḍḍhitabbā. Sakalasaṃghārāmato nikkāḍḍhitum na vaṭṭati. Tenāha “**sakalasaṃghārāmatopī**”ti-ādi.

Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā

Uparivehāsakuṭiyāti uparimatale asanthatapadarāya kuṭiyā. Tenāha “**upari acchannatalāyā**”ti-ādi. Yā hi kāci upari acchannatalā dvibhūmikakuṭikā vā tibhūmikādikuṭikā vā, sā “vehāsakuṭī”ti vuccati. Idam hi vehāsakuṭilakkaṇam. Yadi evam kasmā padabhājane “majjhimassa purisassa asīsaghaṭṭā”²ti vuttanti āha “**padabhājane panā**”ti-ādi. **Idha adhippetam kuṭim dassetunti** imasmim sikkhāpade adhippetam vehāsakuṭim dassetum. **Majjhimassa purisassāti** pamāṇamajjhimassa purisassa. Sabbahetṭhimāhi tulāhi sīsam na ghaṭṭetīti **asīsaghaṭṭā**. **Ānge vijjhitvāti** aṭaniyo vijjhitvā. **Pavesitapādakanti** pavesitapādasikam. **Tasmāti** “bhūmatthe vā”ti-ādinā vuttamevattham kāraṇabhāvena paccāmasati. Yasmā āhaccapādakādīsu yathāvutto attho hoti, tasmāti vuttam hoti.

Sahasāti abhibhavitvā ajjhottharivā. **Avehāsakuṭikāyāti** bhūmiyam katapaṇṇasālādīsu, tattha anāpatti. Na hi sakkā tattha parassa

1. Sārattha-Ṭī 3. 31 piṭṭhe.

2. Vi 2. 67 piṭṭhe.

pīḷā kātum. **Sīsaghaṭṭāyāti** yā sīsam ghaṭṭā hoti, tatthāpi anāpatti. Na hi sakkā tattha heṭṭhāpāsāde anoṇatena vicaritum, tasmā asaṅcaraṇaṭṭhānattā parapīḷā na bhavissati. **Uparitalam vā padarasañcinti** uparimatalam dāruphalakehi ghanasanthataṃ. **Kiñci gaṇhāti vāti** upari nāgadantakādīsu laggitaṃ cīvarādīm yaṃ kiñci gaṇhāti vā. **Laggati vāti** etthāpi eseva nayo. Paṭipakkhabhūtā āṇi **paṭāṇi**. Yassā dinnāya nisīdantepi pādā na nipatanti, evambhūtā āṇi mañcapīḷhānam pādasikhāsa dinnā hotīti attho. Tenāha “**pādasīsānan**”ti-ādi.

Vehāsakuṭṭisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Mahallakavīhārasikkhāpadavaṇṇanā

Piṭṭhasaṅghāṭassāti dvārabandhassa. **Sāmantā aḍḍhateyyahattho padesoti** yassa¹ vemajjhe dvāram hoti, uparibhāge ca uccā bhitti, tassa tīsu disāsu sāmantā aḍḍhateyyahattho padeso. Khuddakassa pana vihārassa dvīsu disāsu. Tatrāpi yaṃ bhittim vivariyamānam kavāṭam āhanati, sā aparipuṇṇūpacārāpi hoti. Sace pana dvārassa adhobhāgepi lepokāso atthi, tampi limpitem vaṭṭati. **Aggaḷaṭṭhapanāyāti** ettha **aggaḷasaddena** taṃsambandhato dvārāphalakasahitam dvārabandhanam adhippetam. Tenāha “**sakavāṭakassā**”ti-ādi. “**Niccalabhāvattāyā**”ti iminā tañca kho ṭhapanam idha niccalabhāvenāti dasseti. Ko panettha adhippāyoti āha “**kavāṭāñhī**”ti-ādi. **Kampatīti** calati. **Yāva dvāraḷakosā aggaḷaṭṭhapanāya punappunam limpitaḷbo vā lepāpetabbovāti** aggaḷaṭṭhapanatthāya yāva dvāraḷakosā punappunam attanā limpitaḷbo vā, parehi lepāpetabbo vāti attho.

Nanu cāyamatto neva mātikāyam, na padabhājane vutto, atha kuto daṭṭhabboti āha “**tatthā**”ti-ādi. **Kiñcāpīti** yadipi. **Aṭṭhuppattiyanti** sikkhāpadassa nidāne. **Adhikāratoti** anuvattanato. Ālokaṃ sandheti pidhetīti **ālokasandhi**. Tenāha “**ālokasandhīti vātapānakavāṭakā vuccantī**”ti. Tattha **vātapānakavāṭakāti** vātapānaphalakā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 50 piṭṭhe.

anuññātapadesato pana aññattha punappunam vilimpitum vā vilimpāpetum vā na vaṭṭati. “Mattikāya kattabbakiccam niṭṭhāpetvā puna catutthalepe dinne pācittiyam”¹ keci. “Punappunam lepadānassa vuttappamāṇato aññattha paṭikkhattamattam ṭhapetvā pācittiyassa avuttattā dukkaṭam”² ti apare.

Adhiṭṭhātabbanti samvidhātabbam. **Appahariteti** ettha **appasaddo** “appiccho”³ ti-ādīsu² viya abhāvattthoti āha “**aharite**”³ ti. Sālivīhi-ādi³ **pubbaṇṇam** “purakkhataṃ sassaphalan”² ti katvā, tabbipariyāyato muggamālādi **aparaṇṇam**. **Vuttanti** vapitam. “**Tasmim ṭhatvā adhiṭṭhahanto dukkaṭam āpajjati**”² ti iminā yasmim padese samantā vuttappamāṇe paricchede pubbaṇṇādīni na santi, tattha vihāro kāretabbo. Yattha pana santi, tattha kārapetum na vaṭṭatīti dasseti. **Tathevāti** mukhavaṭṭi-antena. **Tasmim ṭhātabbam** patantassa vihārassa apatanokāsattā, tassa bhikkhuno upari na pateyyāti adhippāyo. Yathāparicchinnassa pana okāsassa abbhantaram vihārassa patantassa okāso hotīti appaharitepi tasmim ṭhatvā adhiṭṭhātum na labhati. Tenāha “**tassa anto aharitepi ṭhātum na labhati**”² ti.

Tato ce uttarīti tiṇṇam maggānam vā pariyāyānam vā upari catutthe magge vā pariyāye vāti attho. Tenāha “**maggena chādiyamāne**”² ti-ādi. Tattha **maggena chādiyamāneti** aparikkhipitvā ujukameva chādiyamāne. **Pariyāyenāti** parikkhepena. Tattha maggena chādanam iṭṭhakasilāsudhāhi labbhati, pariyāyena chādanam tiṇapaṇṇehīti āha “**iṭṭhakasilāsudhāhi**”² ti-ādi. Tasmā yathā icchati, tathā dve magge vā dve pariyāye vā adhiṭṭhahitvā tatiyam maggam vā pariyāyam vā “**evam chādechī**”² ti āṇāpetvā pakkamitabbam. Sace na pakkamati, tuṇhībhāvena ṭhātabbam. Sabbampi cetam chadanam chadanūpari veditabbam. Uparūparichanno hi vihāro ciram anovassako hotīti maññamānā evam chādentī. **Tiṇamuṭṭhigaṇanāyāti** tiṇakaraḷagaṇanāya.

Tikapācittiyanti atirekadvattipariyāye atirekasaññivematika-ūnakasaññīnam vasena tīni pācittiyāni. **Setavaṇṇādikaraṇeti**

1. Sārattha-Ṭī 3. 32 piṭṭhe.

2. Ma 1. 199, 275; Sam 1. 405 piṭṭhesu.

3. Sārattha-Ṭī 2. 7 piṭṭhe.

setavaṇṇakāḷavaṇṇagerukaparikkammamālākammalatākammamakaradantaka-
pañcapaṭikānaṃ karaṇe. **Leṇaguhātiṇakuṭikādīsūti** ettha **leṇanti**
dvārabandham. **Guhāti** kevalā pabbataguhā. **Tiṇakuṭikā** pākaṭā eva.

Mahallakavihārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Sappānakasikkhāpadavaṇṇanā

Ekasmim ghaṭe ekāva āpattīti ekasmim udakaghaṭe ekāva āpatti. Esa
nayo sabbabhājanesu. **Vicchindantassāti** dhāraṃ vicchindantassa. **Ekekaṃ**
pakkhipantassāti ekekaṃ tiṇaṃ vā paṇṇaṃ vā mattikaṃ vā aññaṃ vā
kaṭṭhagomayādiṃ pakkhipantassa. **Pariyādānanti** khayam.

“Padīpe¹ pativā paṇṇāgādipāṇakā marissanti”ti jānantassāpi
kusalacittena padīpujjalanaṃ viya “siñcanena pāṇakā marissanti”ti
pubbabhāge jānantassāpi “idaṃ jalaṃ siñcāmi”ti siñjantassa vadhakacittaṃ
na hotīti āha “**vinā vadhakacetanāyā**”ti-ādi. Evañca katvā “**paṇṇattivaḷḷan**”ti
idampi samatthitaṃ hoti. **Ticcanti** kusalākusalābyākatavasena ticittaṃ.
Tathā hi paṇṇattiṃ madditvā siñcantassa vā siñcāpentassa vā akusalacittena
hoti “āsaṇaṃ dhovissāmi”ti cittena dhovanatthaṃ siñcantassa vā
siñcāpentassa vā kusalacittena hoti, paṇṇattiṃ ajānatā arahatā²
siñcanādikaraṇe abyākatacittena hotīti kusalākusalābyākatacittavasena
ticittaṃ hoti.

Sappānakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhūtagāmaṃvaggō dutiyo.

3. Ovādavagga

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhaṅgasamannāgatassāti “sīlavā hotī”ti-ādīhi³ aṭṭhahi aṅgehi
samannāgatassa. **Anuññātīti** imassa sikkhāpadassa nidāne

1. Sārattha-Ṭī 3. 34 piṭṭhe.

2. Ariyena (Ka) khīṇāsavena (Kaṅkhāyojanāmahāṭikā)

3. Vi 2. 73 piṭṭhe.

anuññātā. “**Vassasatūpasampannāyā**”ti-ādi vakkhamāna-aṭṭhagarudhammadassanaṃ. Tattha **sāmīcikkammanti** maggasampadānabījanapānīyāpucchanādikaṃ anucchavikaṃ vattaṃ. **Ādisaddena**—

“Na bhikkhuniyā abhikkhuke āvāse vassaṃ vasitabbaṃ, anvaddhamāsaṃ bhikkhuniyā bhikkhusaṅghato dve dhammā paccāsīsitaḥ uposathapucchakaṅca ovādūpasāṅkamaṅca, vassaṃvuṭṭhāya bhikkhuniyā ubhatoṅghe tīhi ṭhānehi pavāretabbaṃ diṭṭhena vā sutena vā parisāṅkāyā vā, garudhammaṃ ajjhāpannāya bhikkhuniyā ubhatoṅghe pakkhamānattaṃ caritabbaṃ, dve vassāni chasu dhammesu sikkhitasikkhāya sikkhamānāya ubhatoṅghe upasampadā pariyesitaḥ, na bhikkhuniyā kenaci pariyāyena bhikkhu akkositaḥ paribhāsitaḥ, ajjatagge ovaṭo bhikkhunīnaṃ bhikkhūsu vacanapatho, anovaṭo bhikkhūnaṃ bhikkhūsu vacanapatho”ti¹—

ime satta dhamme saṅgaṇhāti. **Garudhammeti** garuke dhamme. Te hi gāravaṃ katvā bhikkhunihi sampaṭicchitabbattā “garudhammā”ti vuccanti.

Aññena vā dhammenāti ṭhapetvā aṭṭha garudhamme aññena yena kenaci dhammena. **Bhikkhūsu upasampannamattaṃ vā ovadatoti** bhikkhūsu upasampannamattaṃ garudhammena ovadato vā. Bhikkhūnaṃ santike upasampannāya yathāvatthukameva. “**Adhammakamme**”ti-ādīsu bhikkhunovādasammutikammaṃ “kamman”ti veditabbanti āha “**sammatassāpī**”ti-ādi. **Vagge bhikkhunisaṅghe ovadato tikapācittiyanti** vagge bhikkhunisaṅghe ovadato vaggasaññivematikasamaggasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Tathā vematikassa cāti** adhammakamme vematikassa ca vagge bhikkhunisaṅghe ovadato tikapācittiyanti attho. Esa nayo **dhammakammasaññino cāti** etthāpi. Yathā ca vagge bhikkhunisaṅghe ovadato nava pācittiyāni, evaṃ adhammakamme adhammakammasaññino samagge bhikkhunisaṅghe ovadato tasmim saṅghe vaggasaññivematikasamaggasaññīnaṃ vasena tikapācittiyāni, tathā vematikassa ca dhammakammasaññino cāti nava pācittiyāni. Tenāha “**samaggepi bhikkhunisaṅghe navā**”ti-ādi. Dhammakamme pana adhammakammasaññino vaggam bhikkhunisaṅgham

1. Vi 2. 25; Vi 4. 444; Am 3. 103 piṭṭhesu.

ovadato tikadukkaṭaṃ, tathā vematikassa, dhammakammasaññino cāti nava dukkaṭāni. Samaggaṃ pana bhikkhunisaṃghaṃ ovadato aṭṭhāti sattarasa dukkaṭāni. Tenāha “**sace paṇā**”ti-ādi. **Aññaṃ dhammanti** aññaṃ suttantaṃ vā abhidhammaṃ vā. “Samaggāmhāyyā”ti vacanena hi ovādaṃ paccāsīanti. Tasmā ṭhapetvā ovādaṃ aññaṃ dhammaṃ bhaṇantassa dukkaṭaṃ. **Ovādañca aniyyātetvā**ti “eso bhagini ovādo”ti avatvā. **Paripucchaṃ detī**ti tassāyeva paṇḍāya garudhammapāḷiyā atthaṃ bhaṇahi. **Osārehī**ti uccāreti, kathehīti attho. **Osāretī**ti aṭṭhagarudhammapāḷim vadati. **Pañhaṃ puṭṭho**ti garudhammanissitaṃ vā khandhādinissitaṃ vā pañhaṃ bhikkhuniyā puṭṭho.

Ovādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā

Ekato-upasampannanti bhikkhunisaṃghe upasampannamattaṃ. Ito parampi ca yattha yattha “ekato-upasampanna”ti vuccati, sabbattha ayameva attho daṭṭhabbo.

Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā

Samvāsāyāti uposathādi-atthaṃ. **Itaranti** ubhatosaṃghe upasampannaṃ.

Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā

Taṇhādiṭṭhīhi āmasitabbato **āmisam**, cīvarādi, āmisameva hetu **āmisahetu**. Tenāha “**cīvarādīnaṃ aññatarahetū**”ti. **Ādisaddena** piṇḍapātasenāsanagilānapaccayasakkāragarukāramānanavandanapūjanānaṃ gahaṇaṃ. **Avanṇakāmatāyā**ti ayasakāmatāyeva.

Dhammakammeti-ādīsu bhikkhunovādasammutikammaṃ “kamman”ti veditabbaṃ. Tattha **tikapācittiyanti** dhammakamme dhammakammasaññivematika-adhammakammasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. Tatheva **adhammakamme tikadukkaṭaṃ** veditabbaṃ. **Asammatanti** sammatena vā saṅghena vā bhāraṃ katvā ṭhapitaṃ upasampannaṃ. Nanu ovādasammuti upasampannasseva dīyati, na sāmaṇerassāti āha “**tatthā**”ti-ādi. Sammatena vā saṅghena vā ṭhapito pana bahussuto sāmaṇero “asammato”ti veditabbo. **Pakatiyā cīvarādihetu ovadantaṃ pana evaṃ bhaṇantassāti** pakatiyā cīvarādihetu ovadantaṃ “esa cīvarādihetu ovadati”ti saññāya evaṃ bhaṇantassa. “Na cīvarādihetu ovadati”ti saññāya pana evaṃ bhaṇantassa dukkaṭaṃ. **Anāmisantarātāti** āmisacittābhāvo, “āmisahetu ovadissāmī”ti evaṃ pavatta-ajjhāsayaḥbhāvoti attho. Cittapariyāyo hettha **antarasaddo** “yassantarato na santikopā”ti-ādīsu¹ viya.

Āmisasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā

Pañcamasikkhāpadaṃ uttānatthameva.

Cīvaradānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

Sūcim pavesetvā pavesetvā nīharaṇeti ārāpathe ārāpathe pācittiyam. “Sibbissāmī”ti pana vicārentassa, chindantassāpi dukkaṭaṃ. **Satakkhattumpi vijjhivā sakim nīharantassāti** sakalasūcim anīharanto dīghasuttappavesanattamaṃ satakkhattumpi vijjhivā sakim nīharantassa. “**Sibbā**”ti **vuttoti** sakim “cīvaram sibbā”ti vutto. **Niṭṭhāpetīti** sabbaṃ sūcikkammaṃ pariyosāpeti. **Tassa ārāpathe ārāpathe pācittiyanti** āṇattassa sūcim pavesetvā pavesetvā nīharaṇe ekamekaṃ pācittiyam.

1. Khu 1. 100 piṭṭhe Udāne.

Udāyittheranti lāḷudāyittheraṃ. **Vuttalakkhaṇaṃ sibbanāṃ vā sabbāpanaṃ vā**ti “sūcim pavevetvā”ti-ādinā vuttalakkhaṇaṃ sibbanāṃ vā sabbāpanaṃ vā.

Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Saṃvidahitvāti “ehi, asukagāmaṃ gacchāma”ti vā “sve ahaṃ gacchāmi, tvampi āgaccheyyāsī”ti vā vatvā. Tañca kho saṃvidahanaṃ atthato saṅketakammanti āha “**gamanakāle saṅketaṃ katvāti attho**”ti. **Akappiyabhūmiyaṃ saṃvidahantassāti** antogāme, bhikkhuni-upassayadvāre, rathikāya, aññesu vā catukkasiṅghāṭakahaṭṭhisālādīsu ṭhatvā saṃvidahantassa. Tenāha “**tattha ṭhapetvā**”ti-ādi. **Āsannassāpīti** accāsannassāpi, ratanamattantarassāpīti adhippāyo. **Aññassa gāmassāti** yato nikkhamati, tato aññassa gāmassa. **Taṃ okkamantassāti** taṃ antaragāmassa upacāraṃ okkamantassa. Sace dūraṃ gantukāmo hoti, gāmūpacāraṇanāya okkamante okkamante purimanayeneva āpatti. Tenāha “**iti gāmūpacārokkamanagaṇanāya pācittiyāni**”ti. Tassa tassa pana gāmassa atikkamane anāpatti. **Gāme asatīti** addhayaṇjanabbhantare gāme asati. Tasmim̄ pana gāme sati gāmantaragaṇanāyeva pācittiyāni. **Addhayaṇjanagaṇanāya pācittiyanti** addhayaṇjane addhayaṇjane pācittiyaṃ, ekamekaṃ addhayaṇjanaṃ atikkamantassa “idāni atikkamissāmi”ti paṭhamapāde dukkaṭaṃ, dutiyapāde pācittiyanti attho. Imasmim̄ hi naye atikkamane āpatti, okkamane anāpatti.

Visaṅketenāti¹ ettha “purebhattaṃ gamissāma”ti vatvā pacchābhattaṃ gacchanti “ajja vā gamissāma”ti sve gacchanti, evaṃ kālavisāṅketeyeva anāpatti. Dvāravisaṅkete pana maggavisāṅkete vā satipi āpattiyeva. **Āpadāsūti** raṭṭhabhede cakkasamāruḷhā jānapadā pariyāyanti, evarūpāsu āpadāsu anāpatti. **Cakkasamāruḷhāti** ca iriyāpathacakkaṃ vā sakaṭacakkaṃ

1. Vi-Ṭṭha 3. 73 piṭṭhe.

vā samāruḷhāti attho. **Mātugāmasikkhāpadenā**ti sappānakavagge
sattamasikkhāpadena¹.

Samvidahanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā

Kīḷāpurekkhāroti lokassādamittasanthavavasena kīḷāpurekkhāro.
Tathevāti kīḷāvaseneva. **Agāmakatīrapassenāti** addhajojanabbhantare
gāmānaṃ abhāvato agāmakatīrapassena. Pāḷiyam “uddhamgāminim vā
adhogāminim vā”²ti vacanato pana vāpisamuddādīsu kīḷāpurekkhāratāyapi
gacchantassa anāpatti. Tenāha “**samudde pana yathāsukhaṃ gantuṃ
vaṭṭati**”ti. **Visaṅketenāti** idhāpi kālavisaṅketeneva anāpatti, tiṭṭhivisaṅketena,
pana nāvāvisaṅketena vā gacchantassa āpattiyeva.

Sesanti saddhim samuṭṭhānādīhi avasesam, keci³ pana “kīḷāpurekkhāro
samvidahitvā”ti vacanato imaṃ sikkhāpadaṃ akusalacittaṃ lokavajjaṃ,
tasmā sesam nāma ṭhapetvā ‘paṇṇattivajjaṃ ticittan’ti idaṃ dvayaṃ
avasesan”ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ. Kīḷāpurekkhāratāya hi
abhiruhitvāpi gāmantarokkamane, addhajojanātikkame vā samvegaṃ
paṭilabhitvā arahattaṃ vā sacchikareyya, niddaṃ vā okkameyya,
kammaṭṭhānaṃ vā manasi karonto gaccheyya, kuto cassa
akusalacittasamaṅgitā, yenidaṃ sikkhāpadaṃ akusalacittaṃ, lokavajjaṃ
siyāti.

Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā

Paripācitanti paripākamāpādikaṃ, yathā labhati, tathā katvā ṭhapitanti
vuttaṃ hoti. Tenāha “**neva tassā**”ti-ādi. **Tassāti** yo paribhuñjeyya, tassa
bhikkhuno. **Bhikkhussa guṇaṃ pakāsetvāti** “ayyo bhāṇako, ayyo
bahussuto”ti-ādinā⁴ guṇaṃ

1. Vi 2. 174 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 3. 51 piṭṭhe.

2. Vi 2. 89 piṭṭhe.

4. Vi 2. 93 piṭṭhe.

pakāsetvā. **Piṇḍapātanti** pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataraṃ.
 Kammasādhanoyaṃ **samārambhasaddoti** āha “**samāraddhan**”ti.
Paṭiyāditassāti sampāditassa. Yasmā ñātakappavāritehi bhikkhussa atthāya
 asamāraddhopi piṇḍapāto atthato samāraddhova hoti yathāsukhaṃ
 harāpetabbato, tasmā “**ñātakappavāritānaṃ vā santakan**”ti vuttaṃ.

Ubhayatthāti paripācitāparipācitesu. **Avaseseti** bhikkhuniparipācītepi
 yāgukhajjakaphalāphalādikē sabbattha. Nīmittobhāsaparikathāviññattivasena
 pana avasesepi dukkaṭato na muccati.

Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

Uparīti acelakavagge. **Upanandassa catutthasikkhāpadenāti**
 appaṭicchanne mātugāmena saddhiṃ rahonisajjasikkhāpadena¹. Tam hi
 upanandattheraṃ ārabba paññattesu catutthabhāvato “upanandassa
 catutthasikkhāpadan”ti vuttaṃ. Yadi ekaparicchedaṃ, atha kasmā visum
 paññattanti āha “**aṭṭhuppattivasena pana visum paññattan**”ti. Tattha
aṭṭhuppattivasenāti atthassa uppattivasena, bhikkhuniyā eva rahonisajjāya
 uppattivasenāti attho. Ayam hetthādhippāyo—catutthasikkhāpadavatthuto
 imassa sikkhāpadassa vatthuno paṭhamam uppannattā ekaparicchedepi idaṃ
 paṭhamam visum paññattanti.

Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ovādavaggo tatiyo.

4. Bhojanavagga

1. Āvasathasikkhāpadavaṇṇanā

“Agilāno”ti ettha antamaso dvigāvutaṃ gantuṃ samattho adhippetoti
 āha “**addhajojanampi gantuṃ samatthenā**”ti.

---

1. Vi 2. 128 piṭṭhe.

āvasathapiṇḍoti āvasathe piṇḍo, sālādīsu anodissa yāvadatthaṃ paññattaṃ pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataraṃ bhojananti attho. Tenāha “**imesaṃ vā**”ti-ādi. Tattha **imesaṃ vā**ti imesaṃ pāsaṇḍānaṃ vā. **Ettakānaṃ vā**ti imasmim pāsaṇḍe ettakāna pāsaṇḍānaṃ vā. **Pāsaṇḍanti** channavutividhaṃ samaṇaparibbājakādim. Te hi taṇhāpāsaṇḍe dīṭṭhipāsaṇḍe denti oḍḍentīti **pāsaṇḍā**ti vuccanti. **Anodissā**ti anuddisitvā, aparicchinditvāti attho. **Sālādīsu yattha katthacī**ti sālārukkhamūla-abbhokāsādīsu yattha katthaci ṭhānesu. **Ekadivasameva bhuñjittabboti** ekadivasam sakimyeva bhuñjittabbo, ekasmim divase punappunaṃ bhuñjitum na vaṭṭati. **Dutiyadivasato paṭṭhāyā**ti bhuttadivasassa dutiyadivasato paṭṭhāya. **Ajjhohāre ajjhohāre pācittiyanti** ālope ālope kabaḷe kabaḷe pācittiyam. Nānākulehi¹ pana nānāṭṭhānesu paññattaṃ, ekasmim ṭhāne ekadivasam bhuñjitvā dutiyadivase aññattha bhuñjitum vaṭṭati, paṭipāṭim pana khepetvā puna ādito paṭṭhāya bhuñjitum na vaṭṭati. Ekapūganānāpūga-ekagāmanānāgāmesupi eseva nayo. Yopi ekakulassa vā nānākulānaṃ vā ekato paññatto taṇḍulādīnaṃ abhāvena antarantarā chijjati, sopi na bhuñjittabbo. Sace pana “na sakkoma dātun”ti upacchinditvā puna kalyāṇacitte uppanne dātum ārabhanti, etaṃ puna ekadivasam bhuñjitum vaṭṭati.

Tikapācittiyanti agilāne agilānasaññivematikagilānasaññīnaṃ vasena tīṇi pācittiyāni. **Gilānassa gilānasaññī**noti gilānassa pana “gilāno ahan”ti saññīno anuvasitvā bhuñjantassa anāpatti. **Sakim bhuñjatī**ti ekadivasam bhuñjati. “**Gacchanto vā**”ti idaṃ addhayaḥjanavasena gahetabbaṃ, tathā “**paccāgacchanto**”ti idampīti² vadanti. **Kenaci upaddavenā**ti nadipūracorabhayādīnā kenaci upaddavena. **Aññanti** yāgukhajakaphalāphalādibhedam yaṃ kiñci aññaṃ. **Anuvasitvā**ti puna vasitvā.

Āvasathasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 77 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 53 piṭṭhe.

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Gaṇabhojaneti gaṇena laddhattā gaṇassa santake bhojane. Tenāha “**gaṇassa bhojane**”ti. Nanu cettha “gaṇassa bhojane”ti vuccati, so ca kho gaṇo “katthaci dvīhi, katthaci tīhī”ti-ādinā anekadhā adhippeto, idha katihīti āha “**idha cā**”ti-ādi. Tam panetaṃ gaṇabhojanaṃ dvīhi pakārehi pasavati nimantanato vā viññattito vāti āha “**tesaṃ nimantanato vā**”ti-ādi. Tattha **nimantanatovāti** akappiyanimantanato vā. **Odanādināṃ pañcannanti** odanasattukummāsamacchamaṃsānaṃ pañcannaṃ.

“Odanena nimantemi, odanaṃ me gaṇhathā”ti-ādinā¹ nayena yena kenaci vevacanena vā bhāsantarena vā pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvā nimantetīti sambandho. **Cattāro**ti ekaṭṭhāne vā nānāṭṭhānesu vā ṭhite cattāro bhikkhū, lakkaṇavacanañcetam, tasmā cattāro vā tato vā adhike bhikkhūti attho. **Vevacanena vāti** bhatta-annādi-pariyāyasaddena vā. **Bhāsantarena vāti** andhadamiḷādibhāsantarena vā. **Pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvāti** pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarassa nāmaṃ gahetvā. **Odanena nimantemī**ti tumhe bhante odanena nimantemi. **Ādisaddena** “ākaṅkhatha oloketha adhivāsetha paṭimānetha, sattunā nimantemi, sattum me gaṇhatha ākaṅkhatha oloketha adhivāsetha paṭimānethā”ti-ādinā¹ gahaṇam. **Ekato vāti** ekattha ṭhite vā nisinne vā bhikkhū disvā “tumhe bhante odanena nimantemi”ti-ādinā¹ evaṃ ekato nimantitā. **Nānāto vā nimantitāti** cattāri pariveṇāni vā vihāre vā gantvā nānāto vā nimantitā. Ekaṭṭhāne ṭhitesuyeva vā eko puttana, eko pitarāti evampi nimantitā nānātoyeva nimantitā nāma honti. **Ekato gaṇhantīti** aññamaññassa dvādasahatthūpacāre ṭhitā gaṇhanti.

Kasmā pana nānāto bhuttepi gaṇabhojanaṃ hotīti āha “**paṭiggahaṇameva hettha pamāṇan**”ti. Yadi evaṃ atha kasmā pāḷiyam “gaṇabhojanaṃ nāma yattha cattāro bhikkhū pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarena bhojanena nimantitā bhuñjanti, etaṃ gaṇabhojanaṃ nāmā”ti² vuttam? Tam

1. Vi-Ṭṭha 3. 79 piṭṭhe.

2. Vi 2. 101 piṭṭhe.

paṭiggahaṇaniyamanatthameva. Na hi appaṭiggahitakaṃ bhikkhū bhuñjantīti “bhuñjantī”ti padaṃ paṭiggahaṇaniyamavacanaṃ hoti. **Ekato vā nānāto vā viññāpetvā**ti cattāro bhikkhū ekato ṭhito vā nisinnā vā upāsakaṃ disvā “amhākaṃ catunnampi bhattaṃ dehi”ti vā pāṭekkaṃ pavisitvā “mayhaṃ bhattaṃ dehi, mayhaṃ bhattaṃ dehi”ti vā ekato vā nānāto vā viññāpetvā. **Tassa duvidhassāpī**ti yañca nimantanato laddhaṃ gaṇabhojanaṃ, yañca viññattito laddhaṃ, tassa duvidhassāpi gaṇabhojanassa. **Evaṃ paṭiggahaṇeti** ekato paṭiggahaṇe.

Pādānampi phalitattā¹ antamaso pādānampi yathā mahācammassa parato maṃsaṃ dissati, evaṃ phalitattā. **Na sakkā piṇḍāya caritunti** vālikāya vā sakkharāya vā phuṭṭhamatte dukkhuppattito antogāme piṇḍāya caritum na sakkoti. **Cīvare kariyamāneti** sāṭakañca suttāñca labhitvā cīvare kariyamāne. **Yaṃ kiñci cīvare kattabbakammanti** cīvaravicāraṇachindanamoghasuttāropanādi yaṃ kiñci cīvare kattabbaṃ kammaṃ, antamaso sūcivedhanampīti adhippāyo. **“Addhayojanampī”**ti-ādi avakaṃsato vuttaṃ. Yo pana dūraṃ gantukāmo, tattha vattabbameva natthi, gacchanto addhayojanabbhantare gāvutepi bhuñjitum labhati, gato pana ekadivasam. Yadā nāvaṃ abhiruhitukāmo vā hoti āruḷho vā oruḷho vā, ayam nāvābhiruhanasamayo nāmāti āha **“nāvābhiruhanasamayepi eseva nayo”**ti. Ayam pana viseso—abhiruḷhena icchitaṭṭhānaṃ gantvāpi yāva na orohati, tāva bhiñjitabbaṃ. **Cattāro bhikkhū**ti antimaparicchedo. Yattha pana satam vā sahasam vā sannipatitam, tattha vattabbameva natthi. Tasmā tādise kāle “mahāsamayo”ti adhiṭṭhahitvā bhuñjitabbaṃ. **Yo koci pabbajitoti** sahadhammikesu vā titthiyesu vā aññataro.

Ye ca dve tayo ekato gaṇhantīti yepi akappiyanimantanam sādīyitvā dve vā tayo vā ekato gaṇhanti, tesampi anāpatti. Paṇītabhojanasūpodanaviññattīhi pana āpattiyevāti vadanti, upaparikkhitabbaṃ. **Niccabhattādīsū**ti niccabhatte salākabhatte pakkhike uposathike pāṭipadike. Tattha **niccabhattanti** dhuvabhattaṃ vuccati. “Niccabhattaṃ gaṇhathā”ti

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 80 piṭṭhe.

vadanti, bahūnampi ekato gaṇhitum vaṭṭati. **Salākabhattā**dīsupi eseva nayo.

Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Gaṇabhojane vuttanayenevāti bhikkhum upasaṅkamitvā “tumhe bhante odanena nimantemi, odanam me gaṇhathā”ti-ādinā¹ nayena yena kenaci vevacanena vā bhāsantarena vā pañcannam bhojanānam aññatarassa nāmaṃ gaḥetvā nimantetīti vutteneva nayena. **Nimantitassā**ti akappiyanimantanena nimantitassa. **Avikappetvā**ti sammukhāsammukhavasena avikappetvā, apariccajivāti attho. Ayaṃ hi bhattavikappanā nāma sammukhāparammukhāpi vaṭṭati. Tenāha “**yo bhikkhu pañcasu sahadhammikesū**”ti-ādi.

Aññatra nimantanabhojanavattthusminti aññatra paṭhamam nimantitā hutvā aññasmiṃ nimantane bhuñjanavattthusmiṃ. Yadi tividhā anupaññatti, atha kasmā parivāre “catasso anupaññattiyō”ti vuttanti āha “**parivāre panā**”ti-ādi. **Vikappanampi gaḥetvā**ti vikappanānujānanampi anupaññattisamānanti anupaññattibhāvena gaḥetvā. **Ekasamsaṭṭhānī**ti ekasmiṃ missitāni. Idam vuttam hoti²—dve tīṇi kulāni nimantetvā ekasmiṃ ṭhāne nisīdāpetvā ito cito ca āharitvā bhattam ākiranti, sūpabyañjanam ākiranti, ekamissakam hoti, ettha anāpattīti. Sace pana mūlanimantanam heṭṭhā hoti, pacchimaṃ pacchimaṃ upari, tam uparito paṭṭhāya bhuñjantassa āpatti. Hattham pana anto pavesetvā paṭhamanimantanato ekampi kabaḷam uddharitvā bhuttakālato paṭṭhāya yathā tathā vā bhuñjantassa anāpatti. **Dve tīṇi nimantanāni ekato vā katvā bhuñjatī**ti dve tīṇi nimantanāni ekato pakkhipitvā missetvā ekam katvā bhuñjatīti attho. “**Sakalena gāmena vā**”ti-ādīsu sakalena gāmena ekato hutvā nimantitasseva yattha katthaci bhuñjato anāpatti. **Pūgepi** eseva nayo. **Nimantiyamāno vā “bhikkham gaḥessāmi”ti vadatī**ti “bhattam gaṇhā”ti

1. Vi-Ṭṭha 3. 79 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 84 piṭṭhe.

nimantiyamāno “na mayhaṃ tava bhaddhena attho, bhikkhaṃ gahessāmi”ti bhaṇāti. **Kiriyākiriyaṃ**ti ettha bhojanaṃ kiriyāṃ, avikappanaṃ akiriyaṃ.

Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

Paheṇakatthāyāti paṇṇākāratthāya. **Pātheyyatthāyāti** maggaṃ gacchantānaṃ antarāmaggatthāya. **Sattūti** baddhasattu, abaddhasattu ca. **Dvattipattapūre paṭiggahetvāti** mukhavaṭṭiyā heṭṭhimalekhāya samaṃ pūre dvattipattapūre gahetvāti attho. Imassa catthassa heṭṭhā vuttanayeneva pākaṭṭā tattha kattabbappakārameva dassetuṃ “**etthā**”ti-ādimāha. **Sesanti** tato ekapattato aññaṃ pattāṃ. Sace tayo pattapūrā gahitā, dve, sace dve gahitā, ekanti vuttaṃ hoti. **Gamane vā paṭippassaddheti** antarāmagge upaddavaṃ disvā, anattikatāya vā “mayāṃ idāni na pesissāma na gamissāmā”ti evaṃ gamane upacchinne dentānanti attho.

Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

Bhuttavāti katabhattakicco. **Sāsapamattampi ajjhoharitanti** evaṃ parittampi bhojanaṃ saṅkhāditvā vā asaṅkhāditvā vā gilitaṃ. **Pavāritoti** paṭikkhepito. Yo hi bhuñjanto parivesakena upanītaṃ bhojanaṃ anicchanto paṭikkhipati, so tena pavārito paṭikkhipito nāma hoti. Byañjanaṃ pana anādiyitvā atthamattameva dassetuṃ “**katappavāraṇo katappaṭikkhepoti attho**”ti vuttaṃ. Sopi ca paṭikkhepo yasmā na paṭikkhepamattena, atha kho pañcaṅgavasena. Tenassa padabhājane “asanaṃ paññāyatī”ti-ādi¹ vuttaṃ.

1. Vi 2. 111 piṭṭhe.

Bhojanam paññāyatīti pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarānaṃ pattādīsu dissati. Tenāha “**pavāraṇappahonakaṃ ce bhojanan**”ti-ādi. **Sālīti**¹ antamaso nīvāraṃ upādāya sabbāpi sālijāti. **Vīhīti** sabbāpi vīhijāti. **Yavagodhumesu** bhedo natthi. **Kaṅgūti** setarattakālabhedā sabbāpi kaṅgūjāti. **Varakoti** antamaso varakacorakaṃ upādāya sabbāpi setavaṇṇā varakajāti². **Kudrūsakoti** kālakodravo ceva sāmākādibhedā ca sabbāpi tiṇadhaññajāti.

Nīvāravarakorakā cettha “dhaññānulomā”ti vadanti. **Yāgunti** ambilayāgukhīrayāgu-ādibhedam yaṃ kiñci yāguṃ. Imināva pāyāsassāpi gahitattā “ambilapāyāsādīsu aññatarānaṃ pacāmāti vā”ti na vuttaṃ. **Pavāraṇam janetīti** anātirittabhojanāpattinibandhanaṃ paṭikkhepaṃ sādheti. Sace pana odhi na paññāyati, yāgusaṅgahaṃ gacchati, pavāraṇam na janeti. **Puna pavāraṇam janeti** ghanabhāvagamānato paṭṭhāya bhojanasaṅgahitattāti adhippāyo.

Udakakaṅjikakhīrādīni ākiritvāti udakañceva kaṅjikañca khīrādīni ca ākiritvā tehi saddhiṃ amadditvā bhattamissake katvā. Tenāha “**yāguṃ gaṇhathā**”ti-ādi. Sace pana bhatte udakakaṅjikakhīrādīni ākiritvā madditvā “yāguṃ gaṇhathā”ti denti, pavāraṇā na hoti. **Yāguyāpīti** evaṃ yāgusaṅgahaṃ gatāya vā aññāya vā yāguyāpi. Suddharasako, pana rasakayāgu vā na janehi.

Pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataravasena vipakatabhojanabhāvassa upacchinnattā “**dvepi khādītāni honti -pa- na pavāreti**”ti vuttaṃ. Akappiyamaṃsaṃ³, akappiyabhojanañca buddhapaṭikuṭṭham paṭikkhipato pavāraṇāya avatthutāya na pavāraṇā hotīti āha “**Yo panā**”ti-ādi. Yaṃ hi bhikkhuno khādītum vaṭṭati, taṃ eva paṭikkhipato pavāraṇā hoti. Idaṃ pana jānanto akappiyattā paṭikkhipati. Ajānantopi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitameva paṭikkhipati nāma, tasmā na pavāreti. Sace pana akappiyamaṃsaṃ khādanto kappiyamaṃsaṃ vā bhojanam vā paṭikkhipati, pavāreti. Kasmā? Vatthutāya. Yaṃ hi tena paṭikkhittam, taṃ pavāraṇāya vatthu. Yaṃ pana khādati,

1. Vi-Ṭṭha 3. 89 piṭṭhe.

2. Kodravajāti (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 3. 91 piṭṭhe.

taṃ kiñcāpi paṭikkhipitabbaṭṭhāne ṭhitam, khādiyamānam pana maṃsabhāvaṃ na jahati, tasmā pavāreti. Ko pana vādo kappiyamaṃsaṃ khādato kappiyamaṃsabhojanappaṭikkhepe. Esa nayo akappiyabhojanam khādato kappiyabhojanappaṭikkhepe.

Bhojane satīti pañcasu bhojanesu ekasmimpi bhojane sati. **Aññam vuttalakkaṇam bhojananti** pattādigatato aññam vuttalakkaṇam pañcasu bhojanesu ekampi bhojanam. “Nirapekkho hotī”ti etasseva vivaraṇam “**yam pattādīsū**”ti-ādī. Na kevalam nirapekkho vāti āha “**aññatra vā**”ti-ādī. **So paṭikkhipantopi na pavāretīti** tasmim ce antare aññam bhojanam abhihaṭam, tam so paṭikkhipantopi na pavāreti. Kasmā? Vippakatabhojanabhāvassa upacchinnattā.

“**Upanāmetī**”¹ti iminā kāyābhihāram dasseti. **Hatthe vā ādhārake vāti** ettha vā-saddo avuttavikappatho, tena “ūrūsu vā”ti vikappeti. Dūre nisinnassa daharabhikkhussa pattam pesetvā “ito odanam gaṇhāhī”ti vadati, gaṇhitvā pana gato tuṇhī tiṭṭhati, tampi paṭikkhipato eseva nayo. Kasmā? Bhikkhussa dūrabhāvato, dūtassa ca anabhiharaṇato. Sace pana gahetvā āgato bhikkhu “imam bhattam gaṇhā”ti vadati, tam paṭikkhipato pavāraṇā hoti. **Evam vuttepīti** “bhattam gaṇhā”ti vuttepi.

Bhattapacchim gahetvā parivissantassāti ekena hatthena bhattapacchim gahetvā ekena hatthena kaṭacchum gahetvā parivissantassa. **Añño “aham dhāressāmi”ti gahitamattakameva karotīti** añño āgantvā “aham pacchim dhāressāmi, tvaṃ odanam dehī”ti vatvā gahitamattakameva karoti. **Abhihaṭāva hotīti** parivesakeneva abhihaṭāva hoti. Idāni asati tassa dātukāmābhihāre gahaṇasamayepi paṭikkhipato na hotīti dassetuṃ “**sace panā**”ti-ādī vuttam. **Uddhaṭeti** uddhaṭe bhatte. Kaṭacchu-abhihāroyeva hi tassa abhihāroti adhippāyo. **Anantarassa diyyamāneti** anantarassa bhikkhuno bhatte diyyamāne. **Kāyavikārenāti** “aṅgulim vā hattham vā macchikabājanim² vā cīvarakaṇṇam

1. Vi-Ṭṭha 3. 92 piṭṭhe.

2. Makkhikābājanim (Ka)

vā cāleti, bhamukāya vā ākāraṃ karoti, kuddho vā oloketi”ti¹ evaṃ vuttena aṅgualalanādinā kāyavikārena. **“Alaṃ mā dehi”ti-ādinā vacīvikārenāti** “alan”ti vā “na gaṇhāmī”ti vā “mā ākirā”ti vā “apagacchā”ti vā evaṃ yena kenaci vacīvikārena.

Abhihaṭe pana bhatte pavāraṇāya bhīto hatthe apantvā punappunam patte odanam ākirantam “ākira ākira, koṭṭetvā pūrehī”ti vadato pavāraṇā na hoti. Esanayo bhattam abhiharantam bhikkhum sallakkhetvā “kim āvuso itopi kiñci gaṇhisasi, dammi te kiñci”ti vadatopi.

“Rasaṃ paṭiggaṇhathā”ti appavāraṇājanakassa nāmam gahetvā vuttatā **“taṃ sutvā paṭikkhipato pavāraṇā natthī”**ti vuttam. **Maṃsarasanti** ettha pana na kevalam maṃsassa rasaṃ “maṃsarasaṃ”icceva viññāyati, atha kho maṃsañca rasañca maṃsarasanti evaṃ pavāraṇājanakanāmasenāpi. Tasmā taṃ paṭikkhipato pavāraṇāva hotīti āha **“maṃsarasanti vutte pana paṭikkhipato pavāraṇā hotī”**ti. Parato **macchamaṃsam byañjananti** etthāpi eseva nayo. **Yasmim iriyāpathe pavāreti, taṃ avikopenteneva bhuñjitabbanti** yo² gacchanto pavāreti, tena gacchanteneva bhuñjitabbam. Kaddamam vā udakam vā patvā ṭhitena atirittam kāretabbam. Sace antarā nadī pūrā hoti, naditīre gumbam anupariyāyantena bhuñjitabbam. Atha nāvā vā setu vā atthi, taṃ abhiruhitvāpi caṅkamanteneva bhuñjitabbam, gamanam na upacchinditabbam. Esa nayo itara-iriyāpathesupi. Tam taṃ iriyāpatham kopentena atirittam kāretabbam. Yo ukkuṭikova nisīditvā pavāreti, tena ukkuṭikeneva bhuñjitabbam. Tassa pana heṭṭhā palālapīṭham vā kiñci vā nisīdanam dātabbam. Pīṭhake nisīditvā pavāritena pana āsanam acāletvāva catasso disā parivattantena bhuñjitum labbhati. Mañce nisīditvā pavāritena ito vā etto vā saṃsaritum na labbhati. Sace pana saha mañcena ukkhipitvā aññatra nenti, vaṭṭati. Nipajjitvā pavāritenāpi nipanneneva bhuñjitabbam. Parivattantena yena passena nipanno, tassa ṭhānam nātikkametabbam.

Alametaṃ sabbanti etaṃ sabbam alaṃ pariyattam, idampi te adhiṅgam, ito aññam na lacchasīti adhippāyo. **Yo atirittam karotīti** yo

1. Vi-Ṭṭha 3. 93 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 95 piṭṭhe.

“alametaṃ sabban”ti atirittam karoti. **Paṭipakkhanayenā**ti “kappiyakataṃ, paṭiggahitakataṃ, uccāritakataṃ, hatthapāse kataṃ, bhuttāvinā kataṃ, bhuttāvinā pavāritena āsanā avuṭṭhitena kataṃ ‘alametaṃ sabban’ti vuttan”ti¹ imehi sattahi vinayakammākārehi yaṃ atirittam kappiyam kataṃ, yañca gilānātirittam, tadubhayampi atirittanti evaṃ tasseva paṭipakkhanayena. Ettha ca “alametaṃ sabban”ti tikkhattum vattabbam, ayam kira āciṅṇo. Vinayadharā pana “sakim eva vattabban”ti vadanti.

Kasmā taṃ so puna kātum na labhatīti āha “**yañhi**”ti-ādi. Tattha **yañhi akatanti** yena paṭhamaṃ kappiyam kataṃ, tena yaṃ akataṃ, taṃ kātabbam. Paṭhamabhājane pana kātum na labbhati. **Yena ca akatanti** aññena bhikkhunā yena paṭhamaṃ na kataṃ, tena ca kātabbanti attho. **Vuttanti** sīhaḷaṭṭhakathāsu vuttam. **Aññasmim** pana **bhājaneti** yasmim pana bhājane paṭhamaṃ kataṃ, tato aññasmim patte vā kuṇḍe vā pacchiyam vā yattha katthaci purato ṭhapetvā onāmitabhājane.

Aññatrabhuñjanavatthusminti bhuttāvinā pavāritena hutvā aññatra bhuñjanavatthusmim. **Tikapācittiyanti** anatiritte anatirittasaññivematika-atirittasaññīnam vasena tīni pācittiyāni. **Ajjhoharato ca dukkaṭanti** ajjhoharato ajjhohāre ajjhohāre dukkaṭam. Sace pana āmisasamsaṭṭhāni honti, āhāratthāyapi anāhāratthāyapi paṭiggahetvā ajjhoharantassa pācittiyameva. **Tesaṃ anuññātaparibhogavasenā**ti yāmakālikādīnam anuññātaparibhogavasena, yāmakālikam pipāsāya sati pipāsacchedanattham, sattāhakālikam yāvajīvikañca tena tena upasametabbake ābādhe sati tassa upasamanatthanti vuttam hoti. Idampi ajjhoharaṇato **kāyakammaṃ**, vācāya “atirittam karoṭha bhante”ti akārāpanena **vacīkamanti** āha “**samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisānevā**”ti. **Kiriyākiriyanti** ettha paṭikkhipitvā bhuñjanaṃ **kiriyam**, atirittassa akaraṇam **akiriyanti** veditabbam

Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

Sutvā vāti aññena vā teneva vā ārocitaṃ sutvā. “Bhuttasmim pācittiyān”¹ti vuttattā **“bhojanapariyosāne pācittiyān”**ti vuttam.

Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

Vikāleti ettha aruṇuggamanato paṭṭhāya yāva majjhanhiko, ayam buddhādīnaṃ ariyānaṃ āciṇṇasamāciṇṇo bhojanassa **kālo** nāma. Tadañño **vikālo** “vigato kālo”ti katvā tenāha **“vigate kāle”**ti-ādi. Ṭhitamajjhanhikopi² kālasaṅgahaṃ gacchati. Tato paṭṭhāya pana khādituṃ vā bhuñjituṃ vā na sakkā. Sahasā pivituṃ sakkā bhavye, kukkuccakena pana na kātabbāṃ. Kālaparicchedajānanatthañca kālatthambho yojetabbo. Kālabbhantareva³ bhattakiccaṃ kātabbāṃ. **“Yaṃ kiñci -pa- khādaniyaṃ vā”**ti iminā yaṃ tāva sakkhalimodakādipubbaṇṇāparaṇṇamayāṃ, tattha vattabbameva natthīti dasseti. **Bhojanīyaṃ** nāma pañca bhojanāni.

Sati paccayeti pipāsādikāraṇe vijjamāne. **Romaṭṭhakassāti** romaṭṭhakassa bhikkhuno ajjhoharivā uggiritvā mukheva ṭhapito bahi mukhadvārā viniggato bhojanassa maggābahi niggato “romaṭṭho”ti pavuccati. Idha pana ajjhoharivā uggiritvā mukheva ṭhapitoti adhippeto. Tenāha **“na ca bhikkhave”**ti-ādi. Ṭhapetvā romaṭṭhakaṃ sesānaṃ āgataṃ uggāraṃ mukhe sandhāretvā gilantānaṃ āpatti. Sace pana asandhārentameva paragalaṃ gacchati, vaṭṭati.

Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Sannidhikārasikkhāpadavaṇṇanā

“Kāro karaṇaṃ kiriyāti atthato ekan”ti etena kārasaddassa bhāvatthataṃ dasseti. Sammā nidhānaṃ ṭhapanāṃ **sannidhi.** **“Paṭiggaheṭvā ekarattaṃ**

1. Vi 2. 113 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 98 piṭṭhe.

3. Kālabbhantare vā (Ka)

vītināmitassetam nāman”ti iminā paṭiggahetvā ekarattam vītināmite imassa duddhotabhāvaṃ dasseti. Kiñcāpi yāmakālikam khādanīyam, bhojanīyam vā na hoti, “anāpatti yāmakālikam yāme nidahitvā bhuñjati”ti-ādi¹ vacanato pana tatthāpi yāmātikkame sannidhipaccayā pācittiyena bhavitabbanti “**yam kiñci yāvakālikam vā yāmakālikam vā**”ti vuttam. Idāni duddhotabhāvameva vibhāvetum “**yam aṅguliya**”ti-ādi vuttam. Tattha **yam aṅguliya ghaṃsantassa lekhā paññāyatīti** yam pattam dhotam aṅguliya ghaṃsantassa patte aṅgulilekhā paññāyati, so **patto duddhototi** hotīti attho. Telavaṇṇapatte pana aṅgulilekhā paññāyati, sā abbohārikā. **Snehoti** telam. **Sandissatīti** yāgyuṃ upari sandissati. **Tādise pattepīti** paṭiggahaṇam avissajjivā sayam vā aññena vā bhojanam nīharitvā na sammā dhote pattepi. **Punadivase bhuñjantassa pācittiyanti** patte laggam avijahitappaṭiggahaṇam hotīti dutiyadivase bhuñjantassa pācittiyam. Pariccatte pana patte puna divase bhuñjantassa anāpatti.

Yam panāti yam bhojanam pana. **Apariccattameva hīti** anapekkhavissajjanena vā anupasampannassa nirapekkhadānena vā apariccattameva. **Kappiyabhojananti** antamaso ekasitthamattampi kappiyabhojanam. **Akappiyesūti** akappiyamaṃsesu. **Sesesūti** manussamaṃsato avasesesu hatthi-assasunakha-ahisīhabyagghadīpi-acchataracchamaṃsesu ceva appaṭivekkhite uddissakatamaṃse ca. Pāḷiyam “sattāhakālikam yāvajīvikam āhāratthāya paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassā”ti-ādinā¹ sannihitesu sattāhakālikayāvajīvikesu purebhattampi āhāratthāya ajjhoharaṇepi dukkaṭassa vuttattā yāmakālikepi āhāratthāya ajjhoharaṇepi visum dukkaṭenāpi bhavitabbanti āha “**āhāratthāya ajjhoharato dukkaṭena saddhim pācittiyam**”ti. **Sabbavikappesūti** “kappiyabhojanam bhuñjantassā”ti-ādinā vuttetu sabbesu vikappesu aparampi pācittiyam vuḍḍhati. Idam vuttam hoti²—kappiyabhojane dve pācittiyāni, manussamaṃse thullaccayena saddhim dve pācittiyāni, avasesesu pana akappiyamaṃsesu dukkaṭena saddhim dve pācittiyāni. Yāmakālikam sati paccaye sāmisenā

1. Vi 2. 117 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 105 piṭṭhe.

mukhena ajjhoharato dve pācittiyāni, nirāmisena ekameva. Āhāratthāya ajjhoharato vikappadvayepi dukkaṭena saddhinti.

Avasesesūti yāmakālikādito avasesesu. **Pācittiyam vaḍḍhatiyevāti** aparampi pācittiyam vaḍḍhatiyeva. Idam vuttam hoti—sace vikāle ajjhoharati, pakatibhojane sannidhipaccayā ca vikālabhojanapaccayā ca dve pācittiyāni, akappiyamañsesu manussamañse thullaccayena saddhim dve pācittiyāni, avasesesu dukkaṭena saddhim dveti.

Belatṭhasīso nāma jaṭilasahassassa abhantare eko mahāthero. **Tikapācittiyanti** sannidhikārake sannidhikārakasaññivematika-asannidhikārakasaññīnam vasena tīni pācittiyāni. **Samṣatṭhānīti** samṣatṭharasāni. Sambhinnarasam sandhāyeva hi “tadahupaṭiggahitam kāle kappatī”ti-ādi¹ vuttam. Tenāha “**tasmā**”ti-ādi. Ettha ca **asambhinnarasanti** amissitarasam. Idañca sītalapāyāsādinā saha laddham sappiṇḍādikam sandhāya vuttam. “**Sumotam vā**”ti idam pana piṇḍapātena saddim laddham takkolajātīphalādīm, yāgu-ādīsu pakkhipitvā dinnasiṅgīverādikañca sandhāya vuttam.

Tenāti sattāhakālikena. Tadahupaṭiggahitam assāti **tadahupaṭiggahitam**, tena tadahupaṭiggahitena. Esa nayo “**dvīhapaṭiggahitenā**”ti-ādīsupi. **Tasmāti** yasmā purebhattam paṭiggahitampi vaṭṭati, tasmā. **Paṭiggahitam sattāham kappatīti vuttanti** “sattāhakālikena bhikkhave yāvajīvikam paṭiggahitam sattāham kappati, sattāhātikkante na kappatī”ti¹ **bhesajjakkhandhake** vuttam. Kiñcāpi mukhe ekarattam na vuttam, tathāpi mukhe pakkhittameva yasmā sannidhi nāma hoti, tasmā “**mukhasannidhī**”ti vuttam.

Catasso kappiyabhūmiyoti ussāvanantikā, gonisādikā, gahapati, sammutīti catasso kappiyakuṭiyō. Tattha **ussāvanantikā**² nāma gehe kariyamāne samparivāretvā ṭhitehi “kappiyakuṭim karoma, kappiyakuṭim karomā”ti vā “kappiyakuṭi kappiyakuṭi”ti vā vadantehi ṭhapitapaṭhamiṭṭhakathambhādikā samghassa vā ekassa bhikkhuno vā kuṭi. Yo pana ārāmo yebhuyyena vā aparikkhitto hoti, sakalopi

1. Vi 3. 349 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 379 piṭṭhe.

vā, so “**gonisādī**”ti vuccati. **Gahapatī**ti yā ṭhapetvā bhikkhum sesehi, “kappiyakuṭim demā”ti dinnā, tesam vā santakā. **Sammuti** nāma kammavācāya sāvetvā katā. Katham panetāsam vinicchayo jānitabboti āha “**tāsam vinicchayo samantapāsādikāyaṃ vutto**”ti.

Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paṇitabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Paṇitabhojanānī**”ti idam majjhe padalopam katvā niddiṭṭhanti āha “**paṇītasamsaṭṭhānī**”ti-ādi. **Sabbopi** “**odako**”ti **vuttalakkaṇo macchoti** “maccho nāma odako vuccati”ti¹ evam vibhaṅge vuttalakkaṇo sabbopi maccho eva, yo koci udake jāto maccho nāmāti vuttam hoti.

Mahānāmasikkhāpadenāti—

“Agilānena bhikkhunā catumāsapaccayapavāraṇā sādītābā aññatra punapavāraṇāya aññatra niccapavāraṇāya. Tato ce uttari sādiyeyya, pācittiyam”ti—

iminā sikkhāpadena². Ettha hi saṅghavasena gilānapaccayapavāraṇāya pavāritaṭṭhāne sace tattha rattihī vā bhesajjehi vā paricchedo kato hoti “**ettikāyeva rattiyo, ettakāni vā bhesajjāni viññāpetabbānī**”ti, tato rattipariyantato vā bhesajjapariyantato vā uttari na bhesajjakaraṇīyena vā bhesajjam, aññabhesajjakaraṇīyena vā aññam bhesajjam viññāpentassa pācittiyam vuttam. Tasmā agilāno gilānasaññīpi hutvā pañca bhesajjāni viññāpento nabhesajjakaraṇīyena bhesajjam viññāpento nāma hotīti “**mahānāmasikkhāpadena kāretabbo**”ti vuttam.

Yo pana nabhesajjattāya viññāpeti, atha kho kevalam attano bhuñjanattāya, so sūpodanaviññattiyāyeva kāretabbo. Vuttam hetam **samantapāsādikāyaṃ** “suddhāni sappi-ādīni viññāpetvā bhuñjanto pācittiyam

1. Vi 2. 119 piṭṭhe.

2. Vi 2. 135 piṭṭhe.

nāpajjati, sekhiyesu sūpodanaviññattidukkaṭaṃ āpajjati”ti¹.

Sūpodanaviññattiyā kāretabboti “na sūpaṃ vā odanaṃ vā agilāno”ti-ādinā² sikkhāpadena kāretabbo, dukkaṭena kāretabboti vuttaṃ hoti. **Imināti** iminā Paṇītabhojanasikkhāpadena.

“Sappibhattaṃ dehī”ti vutte kim hoṭīti āha “**sappibhattaṃ dehī**”ti vutte **panā**”ti-ādi. Sūpodanaviññattiyā dukkaṭameva hotīti sambandho. Kasmāti āha “**yasmā**”ti-ādi. Atha yathā “paṇītabhojanāni”ti, evaṃ “sappibhattan”ti idampi kasmā na viññāyatīti ce? Anekantikattā. Tathā hi “paṇītabhojanāni”ti vutte “paṇītasamsaṭṭhāni bhojanāni paṇītabhojanāni”ti ayamatto ekantato paññāyati, “sappibhattan”ti vutte pana “sappimayaṃ bhattaṃ sappibhattan”tipi viññāyamānattā “sappisamsaṭṭhaṃ bhattaṃ sappibhattan”ti ayamatto na ekantato paññāyati. Esa nayo “navanītabhattaṃ dehī”ti-ādīsupi.

Purimanayenevāti “bhattaṃ datvā sappim katvā bhuñjā”ti purimeneva nayena. Sace pana “sappinā”ti vutte kevalaṃ sesesu navanītādīsu aññatarena deti, visaṅketameva hoti. **Anāpattīti** visaṅketattā sabbāhiyeva āpattīti anāpattī. “Kiñcāpi anāpattī, attano pana payogena nibbattattā na bhuñjitabban”ti³ vadanti. **Kappiyasappināti** kappiyamaṃsasappinā. Esa nayo **akappiyasappināti** etthāpi. Kappiyākappiyatā hi maṃsānaṃyeva, na sappi-ādināṃ. Ṭhapetvā ekaṃ manussavasātelāṃ sabbesaṃ khīradadhisappināvanītavasātelesu akappiyaṃ nāma natthi.

Paribhogepi dukkaṭameva idha anadhippetattāti adhippāyo. Sace asati akappiyasappimhi purimanayeneva akappiyāvanītādīni deti “sappim katvā bhuñjā”ti, akappiyasappināva dinnāṃ hoti. Yathā ca “kappiyasappinā dehī”ti vutte akappiyasappinā deti, visaṅketāṃ, evaṃ “akappiyasappinā”ti vutte kappiyasappinā deti”ti etthāpi paṭipāṭiyā ekamekaṃ vitthāretvā vuccamānepi ayamevattho vattabbo siyā, so ca saṅkhepenapi sakkā viññātunti vitthāranayaṃ hitvā

1. Vi-Ṭṭha 3. 106 piṭṭhe.

2. Vi 2. 253 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭṭi 3. 69; Vimati-Ṭṭi 2. 34 piṭṭhesu.

imināva nayena sabbapadesu vinicchayo veditabboti vuttaṃ. Ayaṃ hettha saṅkhepattho—yena yena viññatti hoti, tasmim̐ vā tassa mūle vā laddhe taṃ taṃ laddhameva hoti. Sace pana aññaṃ pāḷiyā āgataṃ vā anāgataṃ vā deti, visanketanti. **Nānāṭṭhāne** vāti tasmim̐ yeva ghare sappim̐, itarasmim̐ navanītanti-ādinā nānāṭṭhāne vā

Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

Kāyenāti hatthādīsu yena kenaci sarīrāvayavena, antamaso pādaṅguliyaṃ gaṇhanto kāyena gaṇhāti nāmāti veditabbo. Dānēpi eseva nayo. **Kāyappaṭibaddhenāti** pattādīsu yena kenaci sarīrasambaddhena upakaraṇena. Dānēpi eseva nayo. Kaṭacchu-ādīsu yena kenaci upakaraṇena dinnam̐ kāyappaṭibaddhena dinnam̐yeva hoti. **Aññatarenāti** kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā nissaggiyena vāti attho. Tattha **nissaggiyenāti**¹ kāyato ca kāyappaṭibaddhato ca mocetvā hatthapāse ṭhitassa kāye vā kāyappaṭibaddhe vā pātiyamānam̐ hi nissaggiyena payogena dinnam̐ nāma hoti. **Tassāti** paṭiggahitakassa. **Vuttavipallāsavasenāti** vuttassa paṭipakkhavasena. Idam̐ vuttaṃ hoti—yam̐ kāyakāyappaṭibaddhanissaggiyānam̐ aññatarena diyyamāne kāyena vā kāyappaṭibaddhena vā gaṇhāti, etaṃ paṭiggahitam̐ nāmāti.

Saṃhārimenāti thāmamajjhimena purisena saṃhārimena, iminā asaṃhārima phalake vā pāsāṇe vā paṭiggahaṇam̐ na ruhatīti dasseti.

Dhāretum̐ samatthenāti sandhāretum̐ yoggena, iminā sukhumesu tintiṇikādīpaṇṇesu paṭiggahaṇam̐ na ruhatīti dasseti.

Atatthajātakarukkhapaṇṇenāti jātaṭṭhānato cutena paduminipaṇṇādinā, iminā pana mahantepi tatthajātake paduminipaṇṇe vā kimsukapaṇṇādimhi vā paṭiggahetum̐ na vaṭṭati. Na hi taṃ kāyappaṭibaddhasaṅkham̐ gacchatīti dasseti. Yathā

1. Vi-Ṭṭha 3. 109 piṭṭhe.

ca tatthajātake, evaṃ khāṇuke bandhitvā ṭhapitamañcādimhipi. Nanu paṭibaddhappaṭibaddhenāpi pattādhārādīnā paṭiggaṇhantassa paṭiggahaṇaṃ ruhati, atha kasmā kāyakāyappaṭibaddhehiyeva paṭiggahaṇaṃ idha vuttaṃ, na paṭibaddhappaṭibaddhenāpī āha “**paṭibaddhappaṭibaddhaṃ nāma idha natthī**”ti. Keci pana “ādharakena paṭiggahaṇaṃ kāyappaṭibaddhappaṭibaddhena paṭiggahaṇaṃ nāma hoti, tasmā na vaṭṭati”ti vadanti, taṃ vacanamattameva. Atthato pana sabbampi taṃ kāyappaṭibaddhameva hotīti dasseti.

AKALLAKOTI gilāno. **Mudhena paṭiggaṇhātīti** sahatthena gahetvā paribhuñjituṃ asakkonto mukhena paṭiggaṇhātī. **Abhihaṭabhājanato patitarajampi vaṭṭati** abhihaṭattāti adhippāyo.

Tasmim̐ thatvāti tādise hatthapāse thatvā. **Yanti** yaṃ bhāraṃ. **Majjhimo purisoti** thāmamajjhimapuriso. Vinaye paññattaṃ dukkaṭaṃ **vinayadukkaṭaṃ**. **Taṃ anupasampannassa datvāti** piṇḍāya caritvā vihāraṃ vā āsanasālaṃ vā gantvā taṃ bhikkhaṃ anupasampannassa datvā, idaṅca pubbābhogassa anurūpavasena vuttaṃ. Yasmā pana taṃ “anupasampannassa dassāmi”ti cittuppādamattena taṃ santakaṃ nāma na hoti, tasmā vināpi tassa dānādīṃ paṭiggahetvā paribhuñjituṃ vaṭṭati.

Assukheḷasiṅghāṇikādīsūti ettha **assu** nāma akkhijalaṃ. **Kheḷo** nāma lālā. **Siṅghāṇikāti** antosīsato pūti semhabhāvaṃ āpannaṃ matthaluṅgaṃ galitvā tālumattakavivarena otarivā nāsāpuṭe pūretvā ṭhitaṃ vuccati. **Ādi-**saddena muttakarīsasemhadantamala-akkhigūthakaṇṇagūthakānaṃ, sarīre uṭṭhitaloṇassa ca gahaṇaṃ. **Ṭhānatoti** akkhikūpādito. Antarā ce gaṇhāti, kiṃ hotīti āha “**uggahitakaṃ nāma hotī**”ti, duṭṭhu gahitakaṃ nāma hotīti attho. **Phalininti** phalavantāṃ. **Tatthajātakaphaliniśākhāya vāti** tasmim̐ rukkhe jātāya phaliniśākhāya vā. **Durupaciṇṇadukkaṭanti** “na kattabban”ti vāritassa katattā duṭṭhu āciṇṇaṃ caritanti **durupaciṇṇaṃ**, tasmim̐ dukkaṭaṃ durupaciṇṇadukkaṭaṅce āpajjatīti attho.

Āharīyatīti **āhāro**, ajjhoharitabbaṃ yaṃ kiñci, idha pana cattāri kālikāni adhippetānīti āha “**yaṃ kiñci**”ti-ādi. Tattha

aruṇuggamanato yāva ṭhitamajjhanhikā bhuñjitabbato yeva kālo assāti **yāvakālikam**. Aruṇuggamanato yāva yāmāvasānā pipāsāya sati pipāsacchedanattham pātabbato yāmo kālo assāti **yāmakālikam**. Yāva sattāham nidahitvā paribhuñjitabbato sattāham kālo assāti **sattāhakālikam**. Yāvajīvampi pariharitvā paribhuñjitabbato yāva jīvam etassāti **yāvajīvitam**. Tenāha “**tatthā**”ti-ādi.

Vanamūlapattapupphalādīti ettha tāva **mūlam** nāma mūlaka khāraka caccu tambakādīnam tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānam khādanīyatthañceva bhojanīyatthañca pharaṇakam sūpeyyapaṇṇamūlam. **Pattam** nāma mūlaka khāraka caccu tambakādīnam tādīsamyeva pattam. **Pupham** nāma mūlaka khārakādīnam tādīsamyeva pupham. **Phalam** nāma panasalabujādīnam tesu tesu janapadesu pakati-āhāravasena manussānam khādanīyatthañceva bhojanīyatthañca pharaṇakam phalam. **Ādisaddena** kandamūlādīnam gahaṇam.

Ambapānanti¹ āmeti vā pakkehi vā ambehi katapānam. Tattha āmehi karontena ambataruṇādīni bhinditvā udake pakkhipitvā ātape ādiccapākena pacitvā parissāvetvā tadahupaṭiggahitehi madhusakkarakappūrādīhi yojetvā kātabbam. Evaṃ kataṃ purehattameva kappati. Anupasampannena kataṃ labhitvā pana purehattam paṭiggahitam purehattam sāmīsaparibhogenāpi vaṭṭati, pacchābhatta nirāmisaparibhogena yāva aruṇuggamanā vaṭṭati. Esa nayo sabbapānesu.

Tesu pana **jambupānanti** jambuphalehi katapānam. **Cocapānanti** aṭṭhikehi kadaliphalehi katapānam. **Mocapānanti** anaṭṭhikehi kadaliphalehi katapānam. **Madhukapānanti** madhukānam jātirasena katapānam. Tam pana udakasambhinnaṃ vaṭṭati, suddham na vaṭṭati. **Muddikāpānanti** muddikā udake madditvā ambapānam viya katapānam. **Sālūkāpānanti** rattuppalanīluppalādīnam sālūke madditvā katapānam. **Phārusakapānanti** phārusakehi ambapānam viya katapānam. Imināva nayena vettapānādīni veditabbāni. Etāni ca pana sabbāni pānāni aggipākāni na vaṭṭanti. Tenāha “**sītodakenā**”ti-ādi.

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 383 piṭṭhe.

avasesesupi anuññātapalappattapuppharasesūti

dhaññaphalapakkasākamadhukapuppharasato avasesesu “anujānāmi bhikkhave sabbaṃ phalarasaṃ ṭhapetvā dhaññaphalarasaṃ”ti-ādinā¹ anuññātakesu phalapattapuppharasesupi.

Khādanīyatthanti khādanīyena kattabbakiccaṃ. **Neva pharātīti** na nipphādeti. **Anāhārepi udake āhārasaññāyāti** “āhāraṃ āhareyyā”ti padassa padabhājane² vuttamatthaṃ sammā asallakkhetvā “āharīyatīti āhāro”ti anāhārepi udake āhārasaññāya **kukkuccāyantānaṃ**. **Dantapone ca “mukhadvāraṃ āhaṭaṃ idan”ti saññāyāti** mukhadvāraṃ anāhaṭampi dantaponam “mukhadvāraṃ āhaṭaṃ idam dantaponan”ti vipallatthasāññāya **kukkuccāyantānaṃ**. **Yathāsukhaṃ pātunti** paṭiggahetvā vā appaṭiggahetvā vā yathākāmaṃ pātum. **Dantaponaparibhogenāti** dantakaṭṭhaparibhogena, dantadhovandināti attho, iminā tassa pana rasaṃ gilitum na vaṭṭatīti dasseti.

Cattāri mahāvikaṭānīti gūthaṃ, muttaṃ, chārikā, mattikā³ ca “āsayaḍivasena virūpāni jātāni”ti katvā **vikaṭānīti** vā apakatibhojanattā **vikaṭāni** “virūpāni jātāni”ti vā attho. **Sati paccayeti** kāraṇe sati, sappadaṭṭheti attho. **Dhūmādi-abbohārikābhāvoti** dhūmapupphagandhadantakhayādi-abbohārikābhāvo.

Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhojanavaggo catuttho.

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

Acelakassāti yassa kassaci pabbajjāsamāpannassa naggassa. **Paribbājakassāti** ṭhapetvā bhikkhuñca sāmaṇerañca avasesassa yassa kassaci pabbajjāsamāpannassa. **Paribbājikāyāti** ṭhapetvā bhikkhunim, sikkhamānaṃ, sāmaṇeriñca avasesāya yāya kāyaci pabbajjāsamāpannāya. Ete ca sabbe aññatitthiyā veditabbā. Tenāha “**etesam acelakādīnaṃ aññatitthiyānaṃ**”ti.

1. Vi 3. 344 piṭṭhe.

2. Vi 2. 121 piṭṭhe.

3. Vi 3. 298 piṭṭhe.

Tesanti aññatitthiyānaṃ. **Bhājanaṃ nikkhipitvā** āmisabharitaṃ bhājanaṃ nikkhipitvā. **Bāhirālepanti** telādim.

Acelakādayo yasmā, titthiyāva matā idha.

Tasmā titthiyānāmena, tikacchedo kato tayo¹.

Atitthiyassa naggassa, tathā titthiyāliṅgino.

Gahaṭṭhassāpi bhikkhussa, kappatīti vinicchayo.

Atitthiyassa cittena, titthiyassa ca liṅgino.

Sotāpannādino dātum, kappatītīdha no mati.

Acelakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

Gāmaṃ vā nigamaṃ vāti ettha nagarampi **gāmaggaṇe**veva gahitanti daṭṭhabbam. **Pavisissāmā**ti ettha gahetvā “gantvā”ti pāṭhaseso, asamannāhāro vā tassā itthiyā tasmim gāme sannihitabhāvaṃ ajānanto vā “ehāvuso gāmaṃ vā nigamaṃ vā piṇḍāya pavisissāmā”ti bhikkhum gahetvā gantvāti attho. **Yaṃ kiñci āmisanti** yāgu-ādikaṃ yaṃ kiñci āmisam. **Uyyojeyyā**ti attano kīlanurūpaṃ itthim disvā uyyojeyya paṇeyya. Tenāha “**mātugāmena saddhin**”ti-ādi. **Ādisaddena** vuttāvasesam kāyavacīdvārāvītikkamaṃ saṅgaṇhāti. “**Gacchā**”ti-ādini **vatvā**ti “gacchāvuso, na me tayā saddhim kathā vā nisajjā vā phāsu hoti, ekakassa me kathā vā nisajjā vā phāsu hoti”ti² vatvā. **Etam anācāramevā**ti etam yathāvuttam hasanādi-anācārameva. **Na aññaṃ patirūpaṃ kāraṇanti** ṭhapetvā vuttappakāram anācāram ubhinnaṃ ekato na yāpanādim aññaṃ patirūpakāraṇam paccayam karitvā na hotīti attho. **Assā**ti uyyojakassa. **Soti** yo uyyojito, so.

Anupasampanneti sāmaṇere. Sova idha anupasampannoti adhippetoti vadanti. **Ubhinnampī**ti upasampannassa vā anupasampannassa vāti dvinnampi. **Kalisāsanāropaneti**³ **kalī**ti kodho, tassa sāsanam āṇam

1. Tato (Ka)

2. Vi 2. 125 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 122 piṭṭhe.

kalisāsanam, tassāropaneti attho, “appeva nāma imināpi ubbāḷho pakkameyyā”ti kodhavasena ṭhānanisajjādīsu dosam dassetvā “passatha bho imassa ṭhānam nisajjam ālokitaṃ vilokitaṃ, khāṇu viya tiṭṭhati, sunakho viya nisīdati, makkaṭo viya ito cito ca viloketī”ti evaṃ amanāpavacanassa bhaṇaneti vuttam hoti. Suddhacittena panevaṃ bhaṇane doso natthi.

Evamādīhīti ettha **ādisaddena** “mahaggham bhaṇḍam passitvā lobhadhammam uppādessatī”ti uyyojeti, “mātugāmam passitvā anabhiratiṃ uppādessatī”ti uyyojeti, “gilānassa vā ohiyyakassa vā vihārapālassa vā yāgum vā bhattam vā khādanīyam vā nīharā”ti uyyojeti, “na anācāram ācaritukāmo sati karaṇīye uyyojetī”ti¹ etesam gahaṇam.

Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Sabhojane**”ti bāhiratthasamāsoyam, ubhasadde ukārassa ca lopoti āha “**saha ubhohi janehī**”ti-ādi. Tattha **ubhohi janehīti** jāyā ca pati cāti ubhohi janehi. Bhuñjitabbanti vā **bhojanam**, itthī ca puriso ca, tena saha vattatīti **sabhojananti** āha “**atha vā**”ti-ādi. **Rāgapariyuṭṭhitassāti** methunādhippāyassa. **Sayanigharanti** sayanīyagharam, vāsagehanti attho. **Mahallakassāti** mahallakassa sayanigharassa. **Piṭṭhasaṅghāṭatoti** dvārabāhato. **Khuddakassa vāti** yathā tathā vā katassa khuddakassa sayanigharassa. **Vemajjham atikkamitvā nisīdeyyāti** piṭṭhivaṃsam atikkamitvā nisīdeyya. Khuddakam² nāma sayanigharam vitthārato pañcahatthappamāṇam hoti, tassa ca majjhimatṭhānam piṭṭhasaṅghāṭato aḍḍhateyyahatthappamāṇameva hoti, tasmā tādise sayanighare piṭṭhasaṅghāṭato hatthapāsam vijahitvā nisinno piṭṭhivaṃsam atikkamitvā nisinno nāma hoti. Evaṃ nisinno ca vemajjham atikkamitvā nisinno nāma hoti. Tena vuttam pāḷiyam “piṭṭhivaṃsam atikkamitvā nisīdati”ti³. **Sacittakañcetha** anupavisitvā nisīdanacittena daṭṭhabbam.

Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 126 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 76 piṭṭhe.

3. Vi 2. 127 piṭṭhe.

4-5. Rahopaticchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

Catutthapañcamasikkhāpade yaṃ vattabbaṃ siyā, taṃ sabbaṃ aniyatadvaye vuttamevāti āha “**seso kathānayo aniyatadvaye vuttanayeneva veditabbo**”ti.

Rahopaticchanna, rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

Anto-upacārasīmāya dattanūpacāre bhikkhuṃ disvāti yattha ṭhitassa kulāni payirupāsanacittam uppannam, tato paṭṭhāya gacchanto anto-upacārasīmāya dattanūpacāre bhikkhuṃ passe vā abhimukhe vā disvā. **Pakativacanenāti** yaṃ dvādasahatthabbhantare ṭhitena sotuṃ sakkā, tādisena vacanena, ito cito ca pariyesitvā ārocanakiccaṃ pana natthi. Yo hi evaṃ pariyesitabbo, so asantoyeva. Tenāha “**tādisan**”ti-ādi. **Anāpucchitvāti** anārocetvā.

Antarārāmabhikkhunupassayatitthiyaseyyapaṭikkamanabhattiyagharānī i ettha **antarārāmanti** antogāma vihāro. **Paṭikkamananti** āsanasālā. **Bhattiyagharanti** nimantitagharaṃ vā salākabhattādidāyakānaṃ vā gharaṃ. **Āpadāsūti** jīvītabrahmacariyantarāyesu. **Kiriyaḷkiriyaṃ** ettha kulesu cārittāpajjanaṃ **kiriyaṃ**, anāpucchanaṃ **akiriyaṃ** veditabbaṃ.

Cārittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

Sabbañcetaṃ vatthivasena vuttanti “agilānena bhikkhunā catumāsapaccayapavāraṇā sādītābā aññatra punapavāraṇāya aññatra niccapavāraṇāyā”ti¹ etaṃ sabbaṃ sikkhāpadanidānasaṅkhātassa vatthuno vasena vuttaṃ. Tattha hi mahānāmena sakkena “icchāmahaṃ bhante saṅghaṃ catumāsaṃ bhesajjena pavāretun”ti-ādina² ussannussannena ca bhesajjena

1. Vi 2. 137 piṭṭhe.

2. Vi 2. 135 piṭṭhe.

catumāsaṃ puna niccaṃ pavāraṇā katā, tasmā bhagavatā tassa vasena evaṃ vuttanti vuttaṃ hoti. **Aññatra punapavāraṇāyāti** yadi punapavāraṇā atthi, taṃ ṭhapetvā. **Aññatra niccapavāraṇāyāti** etthāpi eseva nayo. Yadi pana tāpi atthi, sādītābāvāti adhippāyo. Tenāha “**ayaṃ panettha attho**”ti-ādi. **Tatthāti** tissaṃ pavāraṇāyaṃ. **Bhesajjehi vā paricchedo kato hotīti** “sappi telan”ti evamādinā nāmasasena vā “patthena nāḷiyā āḷhakenā”ti-ādinā parimāṇavasena vā “ettakāni vā bhesajjāni viññāpetabbāni”ti bhesajjehi paricchedo kato hoti. **Nabhesajjakaraṇīyēti** missakabhattenāpi ce yāpetuṃ sakkoti, nabhesajjakaraṇīyaṃ nāma hoti. **Aññaṃ bhesajjanti** sappinā pavārito telam, āḷhakena pavārito doṇam.

Yathābhūtaṃ ācikkhitvāti “imehi tayā bhesajjehi pavāritamhā, amhākaṅca iminā ca iminā ca bhesajjena attho, yāsu tayā rattīsu pavāritamhā, tā rattīyo vītivattā, amhākaṅca bhesajjena attho”ti yathābhūtaṃ ārocetvā. Evaṅca viññāpetuṃ gilānova labhati, na itaro.

Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

Caturaṅgininti hatthi-assarathapattīti cattāri aṅgāni etissāti **caturaṅginī**, taṃ caturaṅginim. “Dvādasapuriso hatthī, tipuriso asso, catupuriso ratho, cattāro purisā sarahatthā pattī”ti¹ ayaṃ pacchimakoṭiyā caturaṅgasamannāgatā **senā** nāma, īdisaṃ senanti attho. **Taṃ pana vijahitvāti** kenaci antaritā vā ninnam oruḷhā vā na dissati, idha ṭhatvāna sakkā daṭṭhanti taṃ dassanūpacāraṃ vijahitvā aññaṃ ṭhānaṃ gantvā.

Senādassanavatthusminti senam dassanāya gamanavatthusmim. Ayameva vā pāṭho. **Hatthi-ādīsu ekamekanti** hatthi-ādīsu catūsu aṅgesu ekamekaṃ,

1. Vi 2. 140 piṭṭhe.

antamaso ekapurisāruḷhahatthimpi ekampi sarahattaṃ purisanti attho. **Anuyyuttā** nāma rājā uyyānaṃ vā nadim vā gacchati, evaṃ anuyyuttā hoti. **Tāthārūpappaccayeti** “mātulo senāya gilāno hoti”¹ti-ādike¹ anurūpakāraṇe sati. **Āpadāsūti** jīvitabrahmacariyantarāyesu “ettha gato muccissāmī”²ti gacchato anāpatti.

Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭisenāruddhāyāti yathā sañcāro chijjati, evaṃ paṭisenāya ruddhāya senāya. **Kenaci palibuddhassāti** verikena vā issarena vā kenaci ruddhassa.

Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā

Sampahāraṭṭhānassāti yuddhabhūmiyā. **Balassa aggaṃ jānantīti** “ettakā hatthī, ettakā assā, ettakā rathā, ettakā pattī”²ti² balassa koṭṭhāsaṃ jānanti. “Anujānāmi bhikkhave vihāraggenā”³ti-ādīsu³ viya koṭṭhāsattho hettha **aggasaddo**. Tenāha “**balagaṇanaṭṭhānanti attho**”³ti. **Senāya viyūhanti** “ito hatthī hontu, ito assā hontu, ito rathā hontu, ito pattī hontū”²ti² senāya ṭhapanam, rāsīm katvā ṭhapananti attho. Tenāha “**senāsannivesassetam nāmān**”³ti. **Dvādasapuriso hatthīti** cattāro ārohakā, ekekapādarakkhakā dve dveti evaṃ dvādasapuriso hatthī. **Tipuriso assoti** eko ārohako, dve pādarakkhakāti evaṃ tipuriso asso. **Catupuriso rathoti** eko sārathi, eko yodho, dve āṇirakkhakāti evaṃ catupuriso rathoti.

Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Acelakavaggo pañcama.

1. Vi 2. 140 piṭṭhe.

2. Vi 2. 143 piṭṭhe.

3. Vi 4. 317 piṭṭhe.

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

Piṭṭhādīhi kataṃ majjaṃ surāti piṭṭhapūva-odanakiṇṇasambhārehi kataṃ majjaṃ surāti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—piṭṭhasurā, pūvasurā, odanasurā, kiṇṇapakkhittā, sambhārasaṃyuttā¹ imāni pañca surā nāmāti. Tattha² piṭṭhaṃ bhājane pakkhipitvā tajjaṃ udakaṃ datvā madditvā katā **piṭṭhasurā**. Evaṃ sesāsupi. **Kiṇṇāti** pana tassā surāya bījaṃ vuccati. Ye “surāmodakā”tipi vuccanti, te pakkhipitvā katā **kiṇṇapakkhittā**. Harītakisāsapādinānāsambhārehi saṃyojitā **sambhārasaṃyuttā**.

Pupphādīhi kato āsavo merayanti pupphaphalamadhuguḷasambhārehi kato ciraparivāsito merayanti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti—pupphāsavo, phalāsavo, madhvāsavo, guḷāsavo, sambhārasaṃyuttoti pañcamerayaṃ nāmāti. Tattha madhukatālanāḷikerādipuppharaso ciraparivāsito **pupphāsavo**. Panasādiphalaraso **phalāsavo**. Muddikāraso **madhvāsavo**. **Samantapāsādikāyaṃ** pana “phalāsavo nāma muddikāphalādīni madditvā tesāṃ rasena kato. Madhvāsavo nāma muddikānaṃ jātirasena kato, makkhikāmadhunāpi kariyatīti vadanti”³ ti³ vuttaṃ. Ucchuraso **guḷāsavo**. Harītakāmalakakaṭukabhaṇḍādinānāsambhārānaṃ raso ciraparivāsito **sambhārasaṃyutto**. Ettha ca surāya, merayassa ca samānepi⁴ sambhārasaṃyoge madditvā katā **surā**, ciraparivāsitamattena **merayanti** evamimesaṃ nānākaraṇaṃ daṭṭhabbaṃ. **Bījato paṭṭhāyāti** sambhāre paṭiyādetvā cāṭiyaṃ pakkhittakālato ceva tālanāḷikerādīnaṃ puppharasassa abhinavakālato ca paṭṭhāya.

Loṇasovīraṇaṃ vā suttāṃ vāti ime dve anekehi bhesajjehi abhisāṅkhatā āsavavisesā. **Vāsaggāhāpanatthanti** sugandhabhāvagāhāpanatthaṃ. Vatthum ajānanatāya cetta **acittakatā** veditabbā. Akusaleneva pātabbatāya **lokavajjaṃ**. Yaṃ panettha vattabbaṃ siyā, taṃ sabbaṃ paṭhamapārājikavaṇṇanāya vuttanayameva.

Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 146 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 79 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭītha 3. 127 piṭṭhe.

4. Surāmerayabhāvasamānepi (Sī) Kaṅkhāyojanāmahāṭīkā passitabbā.

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

Hasādhippāyassāti khiḍḍādhippāyassa, iminā kāyasamsaggādhippāyaṃ paṭikkhipati.

Ettha ca bhikkhunimpi hasādhippāyena phusato bhikkhussa dukkaṭaṃ. Tathā bhikkhumpi phusantiyā bhikkhuniyāti āha “**idha pana bhikkhunīpi bhikkhussa, bhikkhu ca bhikkhuniyā anupasampanno evā**”ti.

Kāyappaṭibaddhādisu sabbatthāti “kāyena kāyappaṭibaddhe, kāyappaṭibaddhena kāye, kāyappaṭibaddhena kāyappaṭibaddhe, nissaggiyena kāye, nissaggiyena kāyappaṭibaddhe, nissaggiyena nissaggiye”ti¹ sabbattha. **Sati karaṇīye āmasatoti** sati karaṇīye purisaṃ āmasato anāpatti. Itthi pana sati karaṇīyepi āmasitum na vaṭṭati.

Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

Uparigoppaketi goppakānaṃ uparibhāgappamaṇe. **Hasādhippāyoti** kīlādhippāyo. **Yena yena aṅgenāti** hatthapādādīsu yena yena aṅgena. **Tathā nāvāya kīlatoti** phiyārittādīhi nāvaṃ pājentassa vā tīre ussārentassa vā dukkaṭanti attho.

Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

Duvidhaṃ hettha anādariyaṃ puggalānādariyañca dhammānādariyañcāti āha “**puggalassa vā**”ti-ādi. Tattha yo bhikkhu upasampanna paññattena vuccamāno “ayaṃ ukkhittako vā vambhito vā garahito vā, imassa vacanaṃ akataṃ bhavissati”ti² anādariyaṃ karoti, ayaṃ puggale anādariyaṃ karoti nāma. Yo pana paññattena vuccamāno “kathā’yam nasseyya vā

1. Vi 2. 147 piṭṭhe.

2. Vi 2. 150 piṭṭhe.

vinasseyyavā antaradhāyeyya vā”ti, taṃ vā nasikkhitukāmo anādariyaṃ karoti, ayaṃ dhamme anādariyaṃ karoti nāma. Tenāha “**tasmā**”ti-ādi.

Idaṃ na sallekhāya saṃvattatīti sammā kilese likhatīti **sallekho**, appicchata, tadatthaṃ nayidaṃ saṃvattati. **Ādisaddena** “idaṃ na dhutatthāya saṃvattati, na pāsādikatāya, na apacayāya, na gīriyārambhāya saṃvattatī”ti¹ idaṃ saṅgaṇhāti. **Apaññattenāti** sutte vā abhidhamme vā āgatena. **Paveṇi-āgatanti** saṅgītikālato paṭṭhāya mahākassapādi-ācariyaparamparāya āgataṃ. Sace² pana yasmā ucchuraso sattāhakāliko, tassa kasaṭo yāvajjiviko, dvinnamīyeva samavāyo ucchuyaṭṭhi, tasmā vikāle ucchuyaṭṭhiṃ khādītum vaṭṭati guḷaharītakaṃ viyāti evamādikaṃ gārayhācariyuggahaṃ gahetvā “evaṃ amhākaṃ ācariyānaṃ uggaho paripucchā”ti bhaṇati, āpattiyeva.

Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Rūpādīnīti bhayānakāni rūpasaddagandharasaphoṭṭhabbāni. **Bhayānakakathanti** corakantāravāḷakantārapisācakantārappaṭisaṃyuttakathaṃ.

Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

Agilānoti yassa vinā agginā phāsu hoti, so idha agilāno nāma. **Jotinti** aggin.

Bhaggesūti evaṃnāmake janapade. **Bhaggā** nāma jānapadino rājakumāro, tesam nivāso ekopi janapado ruḷhisaddena “**bhaggā**”ti vuccati. Tena vuttam “bhaggesūti evaṃnāmake janapade”ti. **Tathā patilātam ukkhipantassāti** ḍayhamānaṃ alātam patitam ukkhipantassa tathā dukkaṭanti attho.

1. Vi 2. 150 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 80 piṭṭhe.

tañcāti dukkaṭaṃ parāmasati. **Avijjhātanti** anibbutālātaṃ.

Padīpajotikajantāghareti padīpujjalanapattapacanasedakammādīsu jotikaraṇe aggisālāyañca samādahantassa anāpattīti attho. **Tathārūpappaccayeti** ṭhapetvā padīpādīni aññasmimpi tathārūpapaccaye. **Āpadāsūti** duṭṭhavālamiga-amanussehi upaddavesu.

Jotisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā

“**Diyaddho māso seso gimhānan**”ti “**vassānassa paṭhamo māso**”iccete **aḍḍhateyyamāsā uṇhasamayo, pariḷāhasamayoti** gimhānaṃ seso diyaddho māso uṇhasamayo, vassānassa paṭhamo māso pariḷāhasamayoti evaṃ ete aḍḍhateyyamāsā kamena uṇhasamayo, pariḷāhasamayo nāma hotīti attho. Teneva **padabhājaniyam**¹ “uṇhasamayo nāma diyaddho māso seso gimhānan”ti, “pariḷāhasamayo nāma vassānassa paṭhamo māso”ti vuttaṃ. Yadā vinā nahānena na phāsu hoti, ayaṃ **gilānasamayo. Padabhājaniyam**¹ pana gilāne nicchite gilānakālo nicchitova hotīti “yassa vinā nahānena na phāsu hoti, ‘gilānasamayo’ti nahāyitabban”ti vuttaṃ.

Pariveṇasammajjanamattampīti antamaso pariveṇasammajjanamattampi.

Vālukam ukkiritvāti sukkhāya nadiyā vālikam ukkiritvā. **Āvāṭesupīti** pi-saddena nadiyam vattabbameva natthīti dasseti. **Āpadāsūti** bhamarādihi anubandhesu.

Nahānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Lābhasaddoyam kammasādhano “ko bhavatā lābho laddho”ti-ādīsu viya, so cettha atītakālikoti āha “**alabbhīti**

1. Vi 2. 157 piṭṭhe.

labho”ti, laddhanti attho. “**Labho eva lābho**”ti iminā sakattheṇapaccayoti dasseti. **Kim alabbhīti** kim laddhaṃ. **Navanti** abhinavaṃ. Ettāvata ca navañca taṃ cīvarañcāti **navacīvaraṃ**, navacīvaraṃ lābho etenāti **navacīvaralābhoti** evamettha samāso daṭṭhabboti. Yadi evaṃ kathaṃ “navam cīvaralābhenā”ti vuttanti āha “**iti navacīvaralābhenā**”ti-ādi. Ettha ca “vikappanupagam pacchiman”ti na vuttattā **cīvaranti** yaṃ nivāsetuṃ vā pārupituṃ vā sakkā hoti, tadeva veditabbanti āha “**nivāsanapārupanupagam cīvaran**”ti. “**Dubbaṇṇakaraṇaṃ ādāttabban**”ti etaṃ kappabinduṃ sandhāya vuttaṃ, na nīlādīhi sakalacīvaraṃ dubbaṇṇakaraṇaṃ, tañca pana kappam ādiyantena cīvaraṃ rajitvā catūsu vā koṇesu, tīsu vā dvīsu vā ekasmiṃ vā koṇe morassa akkhimaṇḍalamattaṃ vā maṅgulaṭṭhimattaṃ vā ādāttabbanti āha “**tassā**”ti-ādi. **Kaṃsanīlenāti** cammakāranīlena. **Mahāpaccariyaṃ** pana “ayomalaṃ lohamalaṃ, etaṃ kaṃsanīlaṃ nāmā”ti¹ vuttaṃ. **Pattanīlenāti** yena kenaci nīlavaṇṇena paṇṇarasena. **Kappabinduṃ ādiyitvāti** vaṭṭaṃ ekaṃ kappabinduṃ ādiyitvā.

Pāḷikappakaṇṇikakappādayo pana sabbatṭhakathāsu paṭisiddhā. Aggaḷādīni kappakatacīvare pana pacchā āropetvā kappakaraṇakiccaṃ natthīti āha “**pacchā āropitesū**”ti-ādi. **Aggaḷa-anuvātaparibhaṇḍesūti** uddharitvā alliyāpanakakhaṇḍa piṭṭhi-anuvātakucchi-anuvātesu. **Kiriyākiriyaṃ** nivāsanapārupanato, kappassa anādānato kiriyākiriyaṃ.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

Sammukhena vikappanā **sammukhavikappanā**. Parammukhena vikappanā **parammukhavikappanā**. **Sannihitāsannihitabhāvanti** āsannadūrabhāvaṃ. Āsannadūrabhāvo ca adhiṭṭhāne vuttanayeneva veditabbo.

Mittoti daḷhamitto. **Sandiṭṭhoti** diṭṭhamatto nātidalhamitto. **Akatapaccuddhāraṃ** “mayhaṃ santakaṃ paribhuñja vā vissajjehi vā “ti-ādinā akatapaccuddhāraṃ. **Yena vinayakammaṃ katanti** yena saddhiṃ vinayakammaṃ kataṃ.

1. Vi-Ṭṭha 3. 131 piṭṭhe.

Paribhogena **kāyakammaṃ**, apaccuddhārāpanena **vacīkammanti** āha “**samuṭṭhānādīni paṭhamakathinasadisānevā**”ti. **Kiriya**kiriyaṃti ettha paribhuñjanaṃ **kiriyaṃ**. Apaccuddhārāpanaṃ **akiriyaṃ**.

Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Adhiṭṭhānupaganti adhiṭṭhānayoggaṃ ayopattañceva mattikāpattañca. **Sūkarantaṃ**¹ nāma kuñcikaḅoso viya anto susiraṃ katvā koṭṭitaṃ.

Aññaṃ parikkhāraṃti pāḷiyā anāgatapattatthavikādiṃ. **Dhammakathaṃ katvā**ti “samaṇena nāma anihitaparikkhārena bhavituṃ na vaṭṭati”ti evaṃ “dhammakathaṃ kathetvā dassāmi”ti nikkhipato anāpatti.

Apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Surāpānavaggo chaṭṭho.

7. Sappānakavagga

1. Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā

Pācittiyanti² antamaso mañcapīṭhaṃ sodhento maṅgulabījakepi pāṇasaññī nikkāruṇikatāya taṃ bhindanto apaneti, pācittiyaṃ. Tenāha “**taṃ khuddakampī**”ti-ādi. **Upakkamamahantatāya akusalaṃ mahantaṃ hotīti** bahukkhattuṃ pavattajavanehi laddhāsevanāya sanniṭṭhāpakacetanāya vasena payogassa mahantattā akusalaṃ mahantaṃ hoti, mahāsāvajjaṃ hotīti adhippāyo.

Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sūkarantaṃ (Ka), Vi-Ṭṭha 4. 54 piṭṭhe passitabbaṃ.

2. Vi-Ṭṭha 3. 133 piṭṭhe.

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

Ettha ca paṭaṅgapāṇakānaṃ patanaṃ ñatvāpi suddhacittatāya padīpujjalane viya sappāṇakabhāvaṃ ñatvāpi udakasaññāya paribhuñjitabbato **paṇṇattivajjatā** veditabbā.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā

Tassa tassa bhikkhunoti yena yena vūpasamitaṃ, tassa tassa bhikkhuno. “**Akataṃ kammaṃ**”ti-ādīni vadantoti “akataṃ kammaṃ, dukkaṭaṃ kammaṃ, puna kātabbaṃ kammaṃ, anihataṃ dunnihataṃ puna nihanitabbaṃ”ti¹ vadanto. **Yathāṭṭhitabhāvena paṭiṭṭhātuṃ na dadeyyāti** tesam pavatti-ākāradassanattaṃ vuttaṃ. Tenāha “**yaṃ pana dhammena adhikaraṇaṃ nihataṃ, taṃ sunihatamevā**”ti.

Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā

Cattāri pārājikāni atthuddhārasena padabhājanīyaṃ dassitaṃ āha “**duṭṭhullanti saṃghādisesaṃ adhippetan**”ti. **Yena kenaci upāyenāti** “sāmaṃ vā jānāti, aññe vā tassa āroceti, so vā āroceti”ti² vuttasu yena kenaci upāyena. **Pācittiyaṃ** dhuraṃ nikkhattamatteyevāti adhippāyo. Sace pacchāpi āroceti, dhuranikkhepane āpattito na muccati. Tenāha “**sacepī**”ti-ādi. **Samaṇasatampi āpajjatiyevāti** samaṇasatampi sutvā yadi chādeti, pācittiyaṃ āpajjatiyevāti attho. **Yenassa ārocitanti** yena dutiyena assa tatiyassa ārocitaṃ. **Tassevāti** tassa dutiyasseva. **Ārocetīti** paṭicchādanatthameva “mā kassaci ārocesī”ti vadati. **Koṭi chinnā hotīti**³ yasmā paṭicchādanapaccayā āpattim āpajjitvāva

1. Vi 2. 166 piṭṭhe.

2. Vi 2. 168 piṭṭhe.

3. Sārattha-Ṭī 3. 84 piṭṭhe.

dutiyena tatiyassa ārocitaṃ, tasmā tappaccayā puna tena āpajjitabbāpattiyā abhāvato āpattiyā koṭi chinnā nāma hoti.

Ādipadeti duṭṭhullāpattisaññī, vematiko, aduṭṭhullāpattisaññīti imesu tīsu “duṭṭhullāpattisaññī paṭicchādetī”¹ti imasmiṃ paṭhamapade. **Itaresu dvisūti** “vematiko paṭicchādeti, aduṭṭhullāpattisaññī paṭicchādetī”ti imesu padesu. **Aduṭṭhullāyāti** avasesapañcāpattikkhandhe. **Anupasampannassa duṭṭhulle vā aduṭṭhulle vā ajjhācāreti** anupasampannassa purimapañcasikkhāpadavītikkamasāṅkhāte duṭṭhulle vā itarasmim aduṭṭhulle vā ajjhācāre. Yaṃ pana **samantapāsādikāyaṃ** “anupasampannassa sukkavisaṭṭhi ca kāyasaṃsaggo cāti ayaṃ duṭṭhulla-ajjhācāro nāmā”²ti vuttaṃ, taṃ duṭṭhullārocanasikkhāpadaṭṭhakathāya³ na sameti, na cāpi evaṃ vattum yujjati “ārocane anupasampannassa duṭṭhullaṃ aññathā adhippetam, paṭicchādane aññathā”⁴ti visesakāraṇassānupalabbhanato, tasmā taṃ upaparikkhitabbaṃ.

Duṭṭhullasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā

Gabbhavīsopi hi “paripuṇṇavīso”tveva saṅkhaṃ gacchatīti āha “paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāyā”ti-ādi. Tattha paṭisandhiggahaṇato paṭṭhāyāti yaṃ mātukucchismim paṭhamam cittaṃ uppannam paṭhamam viññāṇam pātubhūtam, taṃ ādim katvā. **Soti** yo puggalo ūnavīsativasso upasampādito, so puggalo. **Aññam upasampādetīti** upajjhāyo vā kammavācācariyo vā hutvā aññam puggalam upasampādeti. **Tanti** ūnavīsativassam puggalam. **Sīmam vā sammannatīti** navam sīmam bandhati.

Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā

Rājānam vā vañcetvāti rājānam thenetvā rañño santakam kiñci gahetvā, “idāni tassa na dassāmā”ti **maggappaṭipannā akatakammā ceva**

1. Vi 2. 168 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 20 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 135 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭṭi 3. 84 piṭṭhe.

katakammā ca corāti vuttam hoti. Esa nayo **suṅkaṃ pariharitukāmāti** etthāpi.

Kālavisaṅketenāti kālassa visaṅketena, divasavisaṅketenāti vuttam hoti. Maggavisaṅketena, pana aṭavivisaṅketena vā gacchato āpattiyeva.

Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

Mātugāmenāti itthiyā. Ekato-upasampannā, pana sikkhamānā, sāmaṇerī cāti imā tissopi idha saṅgahaṃ gacchanti. Imāsaṃ pana tissannaṃ samayo rakkhati. Ayametāsaṃ, mātugāmassa ca visesoti veditabbari.

Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Aritṭhasikkhāpadavaṇṇanā

Taṃtaṃsampattiyā¹ vibandhanavasena sattasantānassa antare vemajjhe etī āgacchatīti **antarāyo**, diṭṭhadhammikādi-anattho, anatikkamanatthena tasmim antarāye niyuttā, antarāyaṃ vā phalaṃ arahanti, antarāyassa vā karaṇasilāti **antarāyikā**. Tenāha “**saggamokkhānaṃ antarāyaṃ karontīti antarāyikā**”². Te **kammakilesavipāka-upavādapaññattivītikkamavasena pañcavidhāti** ettha ca pañcānantariyakammaṃ **kamantarāyikaṃ** nāma, tathā bhikkhunidūsakakammaṃ. Tam pana mokkhasseva antarāyaṃ karoti, na saggassa. Niyatamicchādiṭṭhidhammā **kilesantarāyikā** nāma. Paṇḍakaturacchānagata-ubhatobyañjanakānaṃ paṭisandhidhammā **vipākantarāyikā** nāma. Ariyūpavādā **upavādantarāyikā** nāma. Te pana yāva ariye na khamāpentī, tāvadeva, na tato paraṃ. Sañcicca āpannā āpattiyō **paññattivītikkamantarāyikā** nāma. Tāpi yāva bhikkhubhāvaṃ vā paṭijānāti, na vuṭṭhāti vā na deseti vā, tāvadeva, na tato paraṃ.

1. Sārattha-Ṭī 3. 86 piṭṭhe.

2. Ma-Ṭṭha 2. 9 piṭṭhe passitabbari.

Tatrāyam¹ ariṭṭho bhikkhu bahussuto dhammakathiko sesantarāyike jānāti, vinaye pana akovidattā paṇṇattivītikkamantarāyike na jānāti, tasmā rahogato evaṃ cintesi “ime āgārikā pañca kāmaguṇe paribhuñjantā sotāpannāpi sakadāgāminopi anāgāminopi honti, bhikkhūpi manāpikāni cakkhuviññeyyāni rūpāni passanti -pa- kāyaviññeyye phoṭṭhabbe phusanti, mudukāni attharaṇapāvuraṇādīni paribhuñjanti, etaṃ sabbaṃ vaṭṭati. Kasmā? Itthirūpā -pa- itthiphoṭṭhabbā eva na vaṭṭanti, etepi vaṭṭanti”ti evaṃ rasena rasam̐ saṃsanditvā sacchandarāgaparibhogañca nicchandarāgaparibhogañca ekaṃ katvā thūlavākehi saddhim̐ atisukhumasuttam̐ ghaṭento viya, sāsapena saddhim̐ sinerum̐ upasamharanto viya ca pāpakaṃ diṭṭhigataṃ uppādetvā “kiṃ bhagavatā mahāsamuddam̐ bandhantena viya mahatā ussāhena paṭhamapārājikaṃ paññattam̐, natthi ettha doso”ti sabbaññutaññāṇena saddhim̐ paṭivirujjhanto bhabbapuggalānam̐ āsam̐ chindanto jinassa āṇācakke pahāramadāsi. Tenāha “tesū”ti-ādi.

Tattha tesūti yathāvuttesu antarāyesu. **Aṭṭhikaṅkalūpamākāmā**ti ettha **aṭṭhikaṅkalam̐**² nāma uraṭṭhi vā piṭṭhikaṅṭakaṃ vā sīsattḥhi vā. Tam̐ hi nimmaṃsattā “kaṅkalan”ti vuccati. Vigatamaṃsāya hi aṭṭhisikaṅkhalikāya ekaṭṭhimhi vā **kaṅkalasaddo** niruḷho, taṃsadisā kāmā appassādaṭṭhenāti attho. **Ādisaddena** “maṃsapesūpamā kāmā, tiṇukkūpamā kāmā, aṅgārakāsūpamā kāmā, supinakūpamā kāmā, yācitakūpamā kāmā, rukkhaphalūpamā kāmā, asisūnūpamā kāmā, sattisūlūpamā kāmā, sappasirūpamā kāmā”ti³ etesaṃ gahaṇam̐.

Tattha **maṃsapesūpamā kāmā**⁴ bhusādhāraṇaṭṭhena. **Tiṇukkūpamā kāmā** anudhanaṭṭhena. **Aṅgārakāsūpamā kāmā** mahābhitāpanaṭṭhena. **Supinakūpamā kāmā** ittarapaccupaṭṭhānaṭṭhena. **Yācitakūpamā kāmā** tāvakālikaṭṭhena. **Rukkhaphalūpamā kāmā** sabbaṅgapaccaṅgalibhañjanaṭṭhena. **Asisūnūpamā** adhikuṭṭanaṭṭhena. **Sattisūlūpamā** vinivijjanaṭṭhena. **Sappasirūpamā** sāsākasappaṭibhayaṭṭhena.

1. Ma-Ṭṭha 2. 9; Vi-Ṭṭha 3. 138 piṭṭhesu passitabbaṃ. 2. Sārattha-Ṭṭi 3. 87 piṭṭhe.

3. Ma 1. 182, 185; Ma 2. 28, 29; Vi 2. 176; Vi 4. 69, 70 piṭṭhesu.

4. Vi-Ṭṭha 3. 139 piṭṭhe.

Tathevāti “mā āyasmā”ti-ādīhi. **Itaresanti** so saṅghamajjhaṃ ākaḍḍhitvā yehi “mā āyasmā”ti-ādinā vutto, tattha tehi aññesaṃ sutānaṃ bhikkhūnaṃ. **Ñatticatutthena kammenā**ti “suṇātu me bhante saṅgho, itthannāmassa bhikkhuno evarūpaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ uppannaṃ”ti-ādinā¹ padabhājanīyaṃ vuttena ñatticatutthena kammena.

Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

Akatānudhammenāti ukkhipitvā anosāritena. Tenāha “**anudhammo vuccatī**”ti-ādi. Ettha anudhammoti osāraṇā vuccatīti sambandho. Ukkhepanīyakammassānurūpo, pacchā kattabbo vā dhammoti **anudhammo**. **Anulomavattaṃ disvā**ti “na upasampādetabbaṃ, na nissayo dātabbo”ti-ādikāṃ aṭṭhārasavidhaṃ² vattaṃ disvā, etesu aṭṭhārasasu anulomavattesu vattantaṃ disvāti adhippāyo. **Āmisasambhogaṃ vā dhammasambhogaṃ vā**ti ettha yaṃ kiñci āmisassa dānaṃ, paṭiggahaṇaṇca **āmisasambhogo**. Dhammassa uddisaṇaṃ, uddisāpanaṇca **dhammasambhogo**. **Samvaseyyā**ti “uposathaṃ vā pavāraṇaṃ vā saṅghakammaṃ vā”ti³ evaṃ padabhājanīyaṃ vuttaṃ tividhaṃ saṃvāsaṃ kareyya. Yasmā panettha uposathapavāraṇāpi saṅghehiyeva kātabbattā **saṅghakammā**niyeva honti, tasmā “**uposathādikaṃ saṅghakammaṃ kareyyā**”ti vuttaṃ. **Payoge payogeti** dāne dāne, gahaṇe gahaṇe cāti attho.

Paṇṇattim ājānantaṃ arahatāpi kiriyābyākatacittena āpajjitabbattā “**ticittan**”ti vuttaṃ.

Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

Pireti⁴ nipātapadaṃ sambodhane⁵ vatthamānaṃ parasaddena samānatthaṃ vadantīti āha “**para amāmakā**”ti, amhākaṃ anajjhattikabhūtāti attho.

1. Vi 2. 178 piṭṭhe.

4. Sārattha-Ṭī 3. 89 piṭṭhe.

2. Vi 4. 75 piṭṭhe.

3. Vi 2. 180 piṭṭhe.

5. Sambadhanatthe (Ka)

Pireti vā “parato”ti iminā samānatthaṃ nipātapadaṃ, tasmā **cara pireti** parato gaccha, mā idha tiṭṭhāti evamettha attho daṭṭhabbo.

Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sappāṇakavaggo sattamo.

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikāsikkhāpadavaṇṇanā

Sahadhammikaṃ vuccamānoti sahadhammikena vuccamāno. Karaṇatthe cetam upayogavacanam. “Pañcahi sahadhammikehi sikkhitabbattā, tesam vā santakattā ‘**sahadhammikan**’ti laddhanāmena buddhapaññattena sikkhāpadena vuccamānoti attho”ti¹ dubbacasikkhāpade vuttattā “**sahadhammikaṃ vuccamānoti imassattho Dubbacāsikkhāpade vutto**”ti vuttam. **Anādariyabhayāti** anādarakaraṇe bhayā, tatha pācittiyabhayāti attho. **Lesena evaṃ vadantassāti** ujukam “na sikkhissāmī”ti avatvā “yāva na aññam bhikkhun”ti-ādinā lesena vadantassa.

Sahadhammikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Vilekhanāsikkhāpadavaṇṇanā

Khuddakehi ca anukhuddakehi cāti saṃghādisesādīhi khuddakehi ceva thullaccayādīhi anukhuddakehi ca. Ṭhapetvā hi cattāri pārājikāni avasesāni sabbāni sikkhāpadāni pariyaena khuddakāni ceva honti anukhuddakāni ca. Vuttam hetam **pañcasatikakkhandhake**²—

“Katamāni pana bhante khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti? Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni’ti. Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni’ti.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 143; Vi-Ṭṭha 2. 198 piṭṭhesu.

2. Vi 4. 484 piṭṭhe.

Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānī’ti. Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā timsa nissaggiye pācittiye ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānī’ti. Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā timsa nissaggiye pācittiye ṭhapetvā dvenavutipācittiye ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānī’ti. Ekacce therā evamāhaṃsu ‘cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa saṃghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā timsa nissaggiye pācittiye ṭhapetvā dvenavutipācittiye ṭhapetvā cattāro pāṭidesanīye ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānī’ti”.

Yaṃ pana nāgasenattherena milindaraññā puṭṭhena vuttaṃ “dukkaṭaṃ mahārāja khuddakaṃ sikkhāpadaṃ, dubbhāsitaṃ anukhuddakaṃ”ti¹. Tattha antimakoṭṭhāsameva gahetvā vuttaṃ. Taṃ vādapathopacchedanattanti daṭṭhabbāṃ.

Samvattanamarīyādaparichedavacananti samvattanassa marīyādā avadhi **samvattanamarīyādā**, tāya niyamavasena yo paricchedo, tassa vacanaṃ **samvattanamarīyādaparichedavacanaṃ**, idāni taṃ marīyādaṃ vivarivā dassetuṃ “**idaṃ vuttaṃ hotī**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **uddisantīti** ācariyā attano ruciya uddisanti. **Uddisāpentīti** ācariyaṃ yācitvā antevāsikā uddisāpenti. **Sajjhāyantīti** dhārenti. **Kukkuccavippaṭṭisāro**ti kukkuccasaṅkhāto vippaṭṭisāro. **Vihesāvicikicchāmanovilekhā**ti vihesāvicikicchāsaṅkhātā manovilekhā. **Garahaṇeti** nindane.

Anupasampannassa vivaṇṇaneti anupasampannassa santike nindato tassa tasmim vimatim uppādetum vinayavivaṇṇane.

Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Khu 11. 146 piṭṭhe Milindapañhe.

3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā

Tasmim anācāreti tasmim anācāre āciṇṇe. **Mokkho natthīti** tassā āpattiyā mokkho natthi. **Tassa teti** tassa tava. **Alābhāti** ye aññesam pātimokkhe uddissamāne sādhuḥkaṃ aṭṭhim katvā manasikaraṇassa ānisamsasaññitā diṭṭhadhammikasamparāyikā ca lābhā icchitabbā, te sabbe tuyhaṃ alābhā eva honti. **Dulladdhanti** puññavisesena laddhampi manussattaṃ dulladdhaṃ. **Sādhuḥkanti** suṭṭhu. **Aṭṭhim katvāti** atthikabhāvaṃ katvā, atthiko hutvāti vuttaṃ hoti. **Ñattidutiyaena kammenāti** “suṇātu me bhante saṃgho”¹ti-ādinā¹ padabhājanīyaṃ vuttana mohāropanakena ñattidutiyaena kamma.

Adhammakammeti ettha mohāropanakammaṃ adhippetam.

Mohanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

Pahāraṃ dadeyyāti antamaso uppalapattaṃ upādāya kāyakāyappaṭibaddhanissaggiyānaṃ aññatarena pahāraṃ dadeyya. Evaṃ pana pahāre dinne hattho vā bhijjatu, pādo vā sīsam vā, maratu vā, pācittiyameva. Tenāha “paharitukāmatāyā”²ti-ādi.

Anupasampanneti gahaṭṭhe vā pabbajite vā itthiyā vā purise vā antamaso tiracchānagatepi. Sace pana rattacitto itthim paharati, saṃghādiseso. **Kenaci viheṭṭhiyamānassāti** manussena vā tiracchānagatena vā viheṭṭhiyamānassa. **Mokkhādhippāyassāti** tato attano mokkhaṃ patthayamānassa. Sacepi² antarāmage coram vā paccatthikaṃ vā viheṭṭhetukāmaṃ disvā “upāsaka ettheva tiṭṭha, mā āgamitthā”²ti vatvā vacanaṃ anādiyitvā āgacchantaṃ “gaccha re”²ti muggarena vā satthakena vā paharivā yāti, so ce tena pahārena marati, anāpattiyeva. Vālamigesupi eseva nayo.

Pahārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 191 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 147 piṭṭhe.

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

Talasattikanti talameva talasattikaṃ. “Poathanasamatthaṭṭhena sattikan”ti¹ eke. **Uccāreyyāti** ukkhipeyya. **Napaharitikāmatāya dinnattādukkaṭanti** ettha paharitikāmatāya paharite purimasikkhāpadena pācittiyaṃ. Uccāretukāmatāya kevalaṃ uggiraṇamatte kate iminā pācittiyaṃ. Iminā pana virajjhivā pahāro dinno, tasmā dukkaṭaṃ. Ettha pana “tiracchānagatādīnaṃ asucikaraṇādīni disvā kujjhivāpi uggirantassa mokkhādhippāyoyevā”ti² vadanti.

Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā

Chaṭṭhasikkhāpadaṃ uttānameva.

Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā

Kukkuccaṃ uppādentassāti³ saṃsayāṃ janentassa. Paro kukkuccaṃ uppādetu vā, mā vā, taṃ appamāṇaṃ. **Maññeti** takkayāmi. **Ādisaddena** “vikāle maññe tayā bhuttaṃ, majjaṃ maññe tayā pītaṃ, mātuḡāmena saddhiṃ raho maññe tayā nisinnaṃ”ti-ādīnaṃ⁴ gahaṇaṃ. **Anupasampanneti** sāmaṇere.

Sañciccāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

Suyyatīti **suti**, saddo, sutiyaṃ samīpaṃ **upassutīti** āha “**sutisamīpan**”ti, saddasamīpanti attho. Yattha pana ṭhitena sakkā hoti saddaṃ

1. Vajira-Ṭī 336 piṭṭhe.

3. Vajira-Ṭī 337 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 94 piṭṭhe.

4. Vi 2. 196 piṭṭhe.

sotum, tattha tiṭṭhanto saddasamīpe tiṭṭhati nāmāti āha “**yattha thatvā**”ti-ādi. Atha vā upecca suyyati etthāpi **upassuti**, ṭhānam, yaṃ ṭhānam upagatena sakkā hoti kathentānam saddam sotum, tatthāti evampettha attho daṭṭhabbo. **Turitāmanepī**ti pacchato gacchantassa purato gacchantānam saddasavanattham sīghagamanepi. **Ohīyamānepī**ti purato gacchantassa apacchato gacchantānam vacanasavanattham ohīyamānepi.

Vūpasamissāmīti upasamaṃ gamissāmi, kalahaṃ na karissāmi. **Attānam parimocessāmī**ti mama akārahāvaṃ kathetvā attānam parimocessāmi. **Siyā kiriyanti** kadāci sotukāmatāya gamanavasena samuṭṭhānato siyā kiriyam. **Siyā akiriyanti** kadāci ṭhitatṭhānam āgantvā mantayamānānam aṅānāpanavasena samuṭṭhānato siyā akiriyam.

Upassutisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā

Dhammikānanti dhammena vinayena satthusāsanena katattā dhammo etesu atthīti **dhammikāni**, tesam dhammikānam. **Kammānanti** catunnam saṃghakammānam. Tenāha “**dhammenā**”ti-ādi. Tattha **dhammenāti** bhūtena vatthunā. **Vinayenāti** codanāya ceva sāraṇāya ca. **Satthusāsanenāti** ṇattisampadāya ceva anussavanāsampadāya ca. **Samaggassa saṃghassāti** sīmaṭṭhakasaṃgham soddhetvā chandārahānam chandam āharitvā kattabbattā kāyena ceva cittena ca ekībhūtassa saṃghassa. **Tam tam vatthunti** avaṇṇabhaṇṇanādim tam tam vatthum.

Osārenti saṃghamajjham etenāti **osāraṇam**. Nissārenti saṃghamhā etenāti **nissāraṇam**. **Bhaṇḍukammanti** muṇḍakaraṇam, kesacchedanāpucchanti attho. Kammameva lakkhaṇam **kammalakkhaṇam**. Osāraṇādayo viya kammaṇca hutvā aññaṇca nāmaṃ na labhati, kammameva hutvā lakkhīyatīti kammalakkhaṇanti attho. “Osāraṇam nissāraṇam”ti¹ cettha padasiliṭṭhatāyetaṃ vuttam. Paṭhamam pana nissāraṇā hoti, pacchā osāraṇāti

1. Vi-Ṭṭha 4. 250 piṭṭhe.

āha “**tattha kaṅṭakasāmaṇerassa**”ti-ādi. **Kaṅṭakasāmaṇerassa nāsanā viya nissāraṇāti** yathā kaṅṭakasāmaṇerassa daṇḍakammanāsanā nissāraṇā, tathā buddhassa vā dhammassa vā saṅghassa vā avaṇṇaṃ bhaṇato, akappiyaṃ “kappiyaṃ”ti dīpayato, micchādiṭṭhikassa antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgatassa aññassāpi sāmaṇerassa—

“Saṅghaṃ bhante pucchāmi ‘ayaṃ itthannāmo sāmaṇero buddhassa vā dhammassa vā saṅghassa vā avaṇṇavādī micchādiṭṭhiko, yaṃ aññe sāmaṇerā labhanti dirattatirattaṃ bhikkhūhi saddhiṃ sahaseyyaṃ, tassa alābhāya nissāraṇā rucati saṅghassa’ti. Dutiyampi -pa-. Tatiyampi bhante saṅghaṃ pucchāmi ‘ayaṃ itthannāmo sāmaṇero -pa- rucati saṅghassa’ti, cara pire vinassa”ti¹—

kattabbanāsanā nissāraṇāti attho. **Tādisaṃyeva sammāvattantaṃ disvā pavesanā osāraṇāti** tādisaṃyeva aparena samayena “ahaṃ bhante bālatāya aññāṇatāya alakkhikatāya evaṃ akāsiṃ, svāhaṃ saṅghaṃ khamāpemi”ti khamāpentaṃ disvā yāvatiyaṃ yācāpetvā—

“Saṅghaṃ bhante pucchāmi ‘ayaṃ itthannāmo sāmaṇero buddhassa vā dhammassa vā saṅghassa vā avaṇṇavādī micchādiṭṭhiko, yaṃ aññe sāmaṇerā labhanti bhikkhūhi saddhiṃ dirattatirattaṃ sahaseyyaṃ, tassa alābhāya nissārīto, svāyaṃ idāni soraho nivātavutti lajjidhammaṃ okkanto hirottappe paṭiṭṭhito katadaṇḍakammo accayaṃ deseti, imassa sāmaṇerassa yathā pure kāyasambhogasāmaggidānaṃ rucati saṅghassa’ti. Dutiyampi -pa-. Tatiyampi bhante Saṅghaṃ pucchāmi -pa- rucati saṅghassa’ti”—

pavesanā osāraṇāti attho.

Kesacchedanāpucchananti² sīmāpariyāpanne bhikkhū sannipātāpetvā pabbajjāpekkhaṃ tattha netvā “saṅghaṃ bhante imassa dārakassa bhaṇḍukammaṃ

1. Vi-Ṭṭha 4. 250 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 284 piṭṭhe.

āpucchāmi”ti tikkhattuṃ vā dvikkhattuṃ vā sakim vā vacanaṃ. Idha ca ‘imassa dārakassa bhaṇḍukammaṃ āpucchāmā”tipi “imassa samaṇakaraṇaṃ āpucchāmā”tipi “imassa pabbājanaṃ āpucchāmā”tipi “ayaṃ samaṇo hotukāmo”tipi “ayaṃ pabbajitukāmo”tipi vattuṃ vaṭṭatiyeva.

Mukharassāti mukhena kharassa. Yaṃ avandiyakammaṃ anuññātanti sambandho. **Ūruṃ vivarivā dassanādivatthūsūti**—

“Tena kho pana samayena Chabbaggiyā bhikkhū bhikkhuniyo kaddamodakena osiñcanti ‘appeva nāma amhesu sārājjeyyun’ti, kāyaṃ vivarivā bhikkhunīnaṃ dassenti, ūruṃ vivarivā bhikkhunīnaṃ dassenti, aṅgajātaṃ vivarivā bhikkhunīnaṃ dassenti, bhikkhuniyo obhāsenti, bhikkhunīhi saddhim sampayojenti ‘appeva nāma amhesu sārājjeyyun’ti”¹—

imesu vatthūsu.

Acchinnacīvarakādīnanti acchinnacīvara jīṇṇacīvara natthacīva ragilāna bahussuta saṃghabhāranittharak ādīnaṃ. **Cīvarādīnīti** cīvarabhesajjasenāsanādīni. **Paribhuñjitabbānīti** paribhuñjitabbāni mūlatacapatta-aṅkurapupphaphalādīni. **Apanetabbānīpi vatthūnīti** āvāsakaraṇādi-atthaṃ haritabbānīpi chāyūpagaphalūpagarukkhādīni. **Tathārūpaṃ vā dhammikaṃ katikaṃ karontehīti** cīvarapiṇḍapātathāya dīnnato āvāsajaggaṇādikaṃ tādisaṃ vā aññampi dhammikaṃ katikaṃ karontehi.

Neva suttaṃ āgacchatīti na mātikā āgacchati. **No suttavibhaṅgoti** vinayopi na paṇḍo. **Byañjanacchāyāya atthaṃ paṭibhāhatīti**² byañjanamattameva gahetvā atthaṃ paṭisedheti. Jātarūparajatakhattavattuppapaṭiggahaṇādīsu vinayadharehi bhikkhūhi āpattiyā kāriyamāne disvā “kim ime āpattiyā kāretha, nanu ‘jātarūparajatapapaṭiggahaṇā paṭivirato hotī’ti”³ evaṃ sutte paṭiviratimattameva vuttaṃ, natthi ettha āpattī”ti vadati. Aparo dhammakathiko suttassa āgatattā olambetvā nivāsentaṇaṃ āpattiyā āropiyamānāya “kim imesaṃ āpattim āropetha, nanu ‘parimaṇḍalaṃ nivāsessāmīti sikkhā karaṇiyā’ti”⁴

1. Vi 4. 452, 453 piṭṭhe.

3. Dī 1. 5, 60 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 4. 42 piṭṭhe.

4. Vi 2. 239 piṭṭhe.

evaṃ sikkhākaraṇamattameva vuttaṃ, natthi ettha āpattī”ti vadati.

Ubbāhikavinicchayeti Samathakkhandhake¹ vutta-ubbāhikavinicchaye “sīlavā hotī”ti-ādikāya¹ hi dasaṅgasampattiyā samannāgate dve tayo bhikkhū uccinivā vinicchayo **ubbāhikavinicchayoti** daṭṭhabbo.

Pavāraṇappaccukkaḍḍhanāti pavāraṇāya ukkassanā, uddham kaḍḍhanāti attho. **Tiṇavatthāarakasamathe sabbasaṅgāhikañatti cāti** “suṇātu me bhante saṅgho, amhākaṃ bhaṇḍanaajātānaṃ -pa- thapetvā ghippaṭṭisamyuttan”ti² evaṃ tiṇavatthāarakasamathe katā sabbapaṭhamā **sabbasaṅgāhikañatti** ca.

Alābhāya parisakkanādikehīti catunnaṃ paccayānaṃ alābhatthāya payogakaraṇādikehi. **Ādi**-saddena “anattāya parisakkanā, anāvāsāya parisakkanā, akkosanaparibhāsanā, bhikkhū bhikkhūhi bhedanā, buddhassa avaṇṇabhaṇanaṃ, dhammassa avaṇṇabhaṇanaṃ, saṅghassa avaṇṇabhaṇanaṃ”ti³ avasesaṃ sattaṅgaṃ saṅgaṇhāti. **Aṭṭhahaṅgehi samannāgatassāti** aṭṭhahi ceva aṅgehi ekekenapi aṅgena ca samannāgatassa. **Asambhogakaraṇatthanti** tena dinnassa deyyadhammassa appaṭiggahaṇattham. **Pattanikkujjanavasenāti** kammavācāya pattanikkujjanavasena, na adhomukhaṭṭhapanavasena. **Pattukujjanavasenāti** etthāpi eseva nayo. **Tassevāti** yo pattanikkujjanavasena katanissāraṇo, tasseva upāsakassa. **Sammāvattantassāti** yena samannāgatassa pattukujjanaṃ, tena samannāgatassa. **Sāti** yathāvuttā nissāraṇā, osāraṇā ca.

Sūciyādi-appamattakaṃ taṃtadatthikānaṃ vissajjeti detīti **appamattakavissajjako**. **Sāṭiyaggāhāpakoti** vassikasāṭiyaggāhāpako. Kammaṃ karonte ārāmike pesanattāya dātābbā sammuti **ārāmikapesakasammuti**. Esa nayo **sāmaṇerapesakasammutī**ti etthāpi.

Tajjanīyakammādīnaṃ sattannanti tajjanīyaṃ, niyaṃ, pabbājanīyaṃ, paṭṭisāraṇīyaṃ, tividhaṅca ukkhepanīyanti tajjanīyādīnaṃ sattannaṃ. **Aṭṭha yāvattiyakāti** bhikkhūnaṃ vasena cattāro, bhikkhunīnaṃ vasena cattāroti aṭṭha saṅghādisesā.

1. Vi 4. 223 piṭṭhe.

2. Vi 4. 208, 209 piṭṭhesu.

3. Vi 4. 263 piṭṭhe.

Ñattikammādivasenāti

ñattikammañattidutiyakammañatticatutthakammavasena. “Kariyamānaṃ daḷhataraṃ hoti, tasmā kātabban”ti ekacce vadanti. Evaṃ pana sati kammaśaṅkaro hoti, tasmā na kātabbanti paṭikkhittameva. Sace pana akkharaparihīnaṃ vā padaparihīnaṃ vā duruttapadaṃ vā hoti, tassa sodhanatthaṃ punappunaṃ vattum vaṭṭati. Idaṃ akuppakammasa daḷhīkammaṃ hoti, kuppakamme kammaṃ hutvā tiṭṭhati.

Sakalakkhaṇevāti ñattiṅca catasso ca kammavācāyo sāvetvāva. **Na sesakammavasenāti** apalokanakammādinā avasesakammavasena na kātabbaṃ.

Kammappaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Chandamadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā

Ārocitaṃ vatthu avinicchitanti ārocitavatthu āpattikabhāvena na vinicchitaṃ. Ettha ca codakena ca cuditakena ca attano kathā kathitā, anuvijjako sammato, ettāvataṃ vatthumeva ārocitaṃ hotīti daṭṭhabbaṃ. **Chandam adatvā utṭhāyāsanā pakkameyyāti** “kathaṃ idaṃ kammaṃ kupaṃ assa, vaggam assa, na kareyyā”ti¹ iminā adhippāyena chandam adatvā nisinnāsanato utṭhāya gaccheyya. Tenāha “**yo bhikkhū**”ti-ādi. **Kiriyaṅkiriyaṃ** ettha gamanaṃ **kiriyaṃ**, chandassa adānaṃ **akiriyaṃ**.

Chandamadatvāgamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

Yathāsanthutanti yathāmittaṃ. Tenāha “**yo yo**”ti-ādi. Tattha **mittasandiṭṭhasambhattavasenāti** mittasandiṭṭhasambhattānaṃ vasena. Tattha **mittā** mittāva. **Sandiṭṭhā** tattha tattha saṅgama diṭṭhamattā nātidalhamittā. **Sambhattā** suṭṭhu bhattā sinehavanto dalhamittāti daṭṭhabbā.

Pañca garubhaṇḍānīti rāsivasena pañca garubhaṇḍāni, sarūpavasena panetāni bahūni honti. Tenāha “**rāsivasena pañca garubhaṇḍāni vuttānī**”ti.

1. Vi 2. 201 piṭṭhe.

Ārāmo¹ nāma pupphārāmo vā phalārāmo vā. **Ārāmaṅgavattu** nāma tesamīyeva ārāmānaṃ atthāya paricchinditvā ṭhapitokāso, tesu vā ārāmesu vinaṭṭhesu tesam porāṇakabhūmibhāgo. **Vihāro** nāma yaṃ kiñci pāsādādisenāsanam. **Vihāravattu** nāma tassa patiṭṭhānokāso. **Mañico** nāma masārako bundikābaddho, kuḷīrapādako, āhaccapādakoti imesaṃ pubbe vuttānaṃ catunnaṃ mañcānaṃ aññataro. **Piṭham** nāma masārakādīnaṃyeva catunnaṃ piṭhānaṃ aññataram. **Bhisi** nāma uṇṇabhisi-ādīnaṃ pañcannaṃ bhisīnaṃ aññatarā. **Bibbohanaṃ** nāma rukkhātūlalātūlapoṭakitūlānaṃ aññatarena puṇṇam. **Lohakumbhī** nāma kāḷalohena vā tambalohena vā yena kenaci lohena katā kumbhī. **Lohabhāṇakā**disupi eseṃ nayo. Ettha pana **bhāṇakanti** araṅjaro vuccati. **Vārakoti** ghaṭo. **Kaṭāham** kaṭāhameva. **Vāsi**-ādīsu, **valli**-ādīsu ca duviññeyyaṃ nāma natthi. Evaṃ—

Dvisaṅgahāni dve honti, tatiyaṃ catusaṅgaham.

Catuttham navakoṭṭhāsam, pañcamaṃ aṭṭhabhedanam.

Iti pañcahi rāsīhi, pañcanimmalalocano.

Pañcavīsavidham nātho, garubhaṇḍam pakāsayi².

Vissajjetum vā vibhajjetum vā na vaṭṭatīti mūlacchejjasena vissajjetum vā vibhajjetum vā na vaṭṭanti. Parivattanavasena pana vissajjantassa, vibhajjantassa ca anāpatti. Tenāha “**thāvarena**”ti-ādi. Tattha **thāvarena thāvaranti** ārāma-ārāmaṅgavattuvihāravihāravatthunā ārāmam ārāmaṅgavattum vihāram vihāravatthum. **Itarenāti** athāvarena, pacchimarāsittayenāti vuttam hoti. **Akappiyenāti** suvaṇṇamayamañcādinā ceva akappiyabhisibibbohanehi ca. **Mahagghakappiyenāti** dantamayamañcādinā ceva pāvārādinā ca. **Itaranti** athāvaram. **Kappiyaparivattanena parivattetu** yathā akappiyam na hoti, evam parivattetuṃ.

Tatrāyam parivattananayo³—saṅghassa nāḷikerārāmo dūre hoti, kappiyakārakāva bahutaram khādanti, yampi na khādanti,

1. Vi-Ṭṭha 4. 76; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 301 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 4. 77; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 302 piṭṭhesu.

3. Vi-Ṭṭha 4. 77; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 303 piṭṭhesu.

tato sakaṭavetanam datvā appameva āharanti. Aññesaṃ pana tassārāmassa avidūre gāmaṃvāsīnam manussānam viharassa samāpe āramo hoti, te saṃgham upasaṅkamitvā sakena āramena taṃ āramam yācanti, saṃghena “ruccati saṃghassa”ti apaloketvā sampañcchitabbo. Sacepi bhikkhūnam rukksahasassam hoti, manussānam pañcasatāni, “tumahākam āramo khuddako”ti na vattabbam. Kiñcāpi ayam khuddako, atha kho itarato bahutaram āyam deti. Sacepi samakameva deti, evampi icchicchitakkhaṇe paribhuñjitum sakkāti gahetabbameva. Sace pana manussānam bahutarā rukkhā honti, “nanu tumhākam bahutarā rukkhā”ti vattabbam. Sace “atirekam amhākam puñnam hotu, saṃghassa demā”ti vadanti, jānāpetvā sampañcchitum vaṭṭati. Bhikkhūnam rukkhā phaladhārino, manussānam rukkhā na tāva phalam gaṇhanti. Kiñcāpi na gaṇhanti, na cirena gaṇhissantīti sampañcchitabbameva. Manussānam rukkhā phaladhārino, bhikkhūnam rukkhā na tāva phalam gaṇhanti, “nanu tumhākam rukkhā phaladhārino”ti vattabbam. Sace “gaṇhatha bhante, amhākam puñnam bhavissati”ti denti, jānāpetvā sampañcchitum vaṭṭati. Evaṃ āramena āramo parivattetabbo, eteneva nayena āramavatthupi viharopi viharavatthupi āramena parivattetabbam. Āramavatthunā ca mahantena vā khuddakena vā āramam āramavatthum viharam viharavatthunti.

Katham¹ viharena viharo parivattetabbo? Saṃghassa antogāme geham hoti, manussānam viharamajjhe pāsādo, ubhopi agghena samakā. Sace manussā tena pāsādena taṃ geham yācanti, sampañcchitum vaṭṭati. Bhikkhūnam ce mahagghataram geham hoti, “mahagghataram amhākam geham”ti vutte “kiñcāpi mahagghataram pabbajitānam asāruppam, na sakkā tattha pabbajitehi vasitum, idaṃ pana sārappam, gaṇhathā”ti vadanti, evampi sampañcchitum vaṭṭati. Sace pana manussānam mahaggham hoti, “nanu tumhākam geham mahagghan”ti vattabbam. “Hotu bhante, amhākam puñnam bhavissati, gaṇhathā”ti vutte pana sampañcchitum vaṭṭati. Evaṃ viharena viharo parivattetabbo. Eteneva nayena viharavatthupi āramopi āramavatthupi viharena parivattetabbam. Viharavatthunā ca mahagghena vā appagghena

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 78; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 303 piṭṭhesu.

vā vihāraṃ vihāravatthum āramaṃ āramavatthum. Evaṃ tāva **thāvarena thāvaraparivattanaṃ** veditabbaṃ.

Itarena itaraparivattana¹ pana mañcapīṭhaṃ mahantaṃ vā hotu, khuddakaṃ vā, antamaso caturaṅgulapādakaṃ gāmadārakehi paṃsvāgārakesu kīḷantehi katampi saṃghassa dinnakālato paṭṭhāya garubhaṇḍaṃ hoti. Sacepi rājā vā rājamahāmatṭādayo vā ekappahārenea mañcasataṃ vā mañcasahassaṃ vā denti, sabbe kappiyamañcā sampaṭicchitabbā, sampaṭicchitvā vuḍḍhappaṭipāṭiyā “saṃghikaparibhogena paribhuñjathā”ti dātabbā, na puggalikaparibhogena dātabbā. Atirekamañce bhaṇḍāgārādīsu paññapetvā pattacīvaraṃ nikkhipitvā paribhuñjitumpi vaṭṭati. Bahisīmāya “saṃghassa demā”ti dinnamañco saṃghattherassa vasanaṭṭhāne dātabbo. Tattha ce bahū mañcā honti, mañcena kammaṃ natthi. Yassa vasanaṭṭhāne kammaṃ atthi, tattha “saṃghikaparibhogena paribhuñjathā”ti dātabbo, na puggalikabhogena. Mahagghena satagghanakena vā sahasagghanakena vā mañcena aññaṃ mañcasataṃ labhati, parivattetvā gahetabbaṃ. Na kevalaṃ mañcena mañcoveva, ārama-āramavatthuvihāravihāravatthupīṭhabhisibibbohanānipi parivattetuṃ vaṭṭanti. Eseva nayo **pīṭhabhisibibbohane supi. Varasenāsanādīnaṃ samrakkhaṇatthanti** sace dubbhikkhaṃ hoti, bhikkhū piṇḍapātena na yāpenti, ettha rājarogacorabhayāni, aññattha gacchantānaṃ vihārā palujjanti, tālanāḷikerādike vināsenti, senāsanapaccayaṃ sandhāya yāpetuṃ sakkā hoti, evarūpe kāle varasenāsanādīnaṃ samrakkhaṇatthaṃ. **Lāmakāni vissajjetunti** lāmakāṃ lāmakāṃ vissajjetuṃ, lāmakatoṭiyā vissajjetunti adhippāyo. **Vissajjetvā paribhuñjituṃ vaṭṭatīti** vissajjetvā tato laddhayāgubhattacīvarādīni paribhuñjituṃ vaṭṭati. **Kāḷalohatambalohakaṃsalohavaṭṭalohānanti** ettha **kaṃsalohaṃ, vaṭṭalohaṃca** kittimalohaṃ. Tīṇi hi kittimalohāni kaṃsalohaṃ, vaṭṭalohaṃ, ārakūṭanti. Tattha tiputambe missetvā kataṃ **kaṃsalohaṃ**, sīsataṃbe missetvā kataṃ **vaṭṭalohaṃ**, rasakatambe missetvā kataṃ **ārakūṭaṃ**. Tena vuttaṃ “kaṃsalohaṃ, vaṭṭalohaṃca kittimalohan”ti. **Tato atirekanti** tato atirekaggaṇhanako.

1. Vi-Ṭṭha 4. 79; Vinayasaṅgaha-Ṭṭha 304 piṭṭhesu.

Sarakoti majjhe makuḷaṃ dassetvā mukhavaṭṭivittathaṃ katvā piṭṭhito nāmetvā kātappaṃ ekam bhājanam. “Sarāvan”tipi vadanti. **Ādi**-saddena kañcanakādīnam gihi-upakaraṇānam gahaṇam. Tāni hi khuddakānīpi garubhaṇḍāneva gihi-upakaraṇattāti. **Pi**-saddena pageva mahantānīti dasseti. Imāni pana bhājanīyāni bhikkhūpakaraṇattāti adhippāyo. Yathā ca etāni, evaṃ kuṇḍikāpi bhājanīyā. Vakkhati hi “yathā ca mattikābhaṇḍe, evaṃ lohahaṇḍepi kuṇḍikā bhājanīyakoṭṭhāsameva bhajati”ti¹.

Samghikaparibhogenati āgantukānam vuḍḍhutarānam datvā paribhogena. **Gihivikaṭā**ti gihihi vikatā paññattā, attano vā santakakaraṇena virūpaṃ katā. **Puggalikaparibhogena na vaṭṭati**ti āgantukānam adatvā attano santakam viya gahetvā pariharitvā paribhuñjitum na vaṭṭati. **Pipphalikoti** kattari. **Āraṇṭakam** sūcivedhakam. **Tālam** yantam. **Kattarayattihivedhako** kattarayattihivalayam. **Yathā tathā ghanakatam lohanti** lohavaṭṭi lohaguḷo lohapiṇḍi lohacakkalikanti evaṃ ghanakatam loham. **Khīrapāsānamayānī** mudukakhīravaṇṇapāsānamayāni.

Gihivikaṭānīpi na vaṭṭanti anāmāsattā. **Pi**-saddena pageva samghikaparibhogena vā puggalikaparibhogena vāti dasseti. Senāsanaparibhogo pana sabbakappiyo. Tasmā jātarūpādimayā sabbepi senāsanaparikkhārā āmāsā. Tenāha “senāsanaparibhoge panā”ti-ādi.

Sesāti tato mahattarī vāsi. **Yā panāti** yā kudārī pana. **Tudālo** antamaso caturaṅgulamattopi garubhaṇḍameva. **Nikhādanam** caturassamukham vā hotu, doṇimukham vā vaṅkam vā ujukam vā, antamaso sammuñjanidaṇḍakavedhanampi daṇḍabandham ce, garubhaṇḍameva. Tenāha “kudālo daṇḍabandhanikhādanam vā agarubhaṇḍam nāma natthi”ti. **Sipāṭikā** nāma khurakoso. Sikharam pana daṇḍabandhanikhādanam anulometīti āha “sikharampi nikhādaneneva saṅghitan”ti. Sace tampi pana adaṇḍakam phalamattam, bhājanīyam. **Upakkharetī** vāsi-ādibhaṇḍāni.

Pattabandhako nāma pattassa gaṇṭhikādikārako. “Paṭimāsavaṇṇādipattakārako”tipi vadanti. Tipucchedanakasattham, suvaṇṇacchedanakasattham,

---

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 265 piṭṭhe.

kataparikkammamacchindanakakhuddakasatthanti imāni cettha tīṇi pippalikam anulomentīti āha “**ayam pana viseso**”ti-ādi. **Itarānīti** mahākattari-ādīni.

Aḍḍhabāhuppamāṇāti¹ kapparato paṭṭhāya yāva aṃsakūṭappamāṇā, vidatthacaturāṅgulappamāṇāti vuttam hoti. **Tatthajātakāti** saṅghikabhūmiyam jātā. Ārakkhasamvidhānena rakkhitattā rakkhitā ca sā mañjūsādīsu pakkhittam viya yathā tam na nassati, evam gopano gopitā cāti **rakkhitagopitā**. Tatthajātakāpi pana arakkhitā garubhaṇḍameva na hoti. “**Samghakamme ca cetiyakamme ca kate**”ti iminā saṅghasantakena cetiyasantakam rakkhitum, parivattituṅca vaṭṭatīti dīpeti. **Suttam panāti** vaṭṭitaṅceva avatṭitaṅca suttam.

Aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattoti antamaso dīghaso aṭṭhaṅgulamatto, pariṇāhato sihaḷapaṇṇasūcidaṇḍamatto. **Etthāti** veḷubhaṇḍe. Daḍḍham geham yesam teti **daḍḍhagehā**. **Na vāretabbāti** “mā gaṇhitvā gacchathā”ti na nisedhetabbā. Desantaragatena sampattavihāre saṅghikāvāse ṭhapetabbā.

Avasesaṅca chadanatiṇanti muñjapabbajehi avasesam yam kiñci chadanatiṇam. Yattha² pana tiṇam natthi, tattha paṇṇehi chādentī. Tasmā paṇṇampi tiṇeneva saṅgahitanti āha “**chadanatiṇasaṅkhepagatesū**”ti-ādi. **Aṭṭhaṅgulappamāṇopīti** vitthārato aṭṭhaṅgulappamāṇo. Likhitapotthako pana garubhaṇḍam na hoti.

Veḷumhi vuttappamāṇoti “aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍakamattopī”ti veḷubhaṇḍe vuttappamāṇo. **Samghassa dinno vāti** dārudullabhaṭṭhāne saṅghassa dinno vā. Kurundiyam vuttakkamena dārubhaṇḍavinicchayam vatvā idāni mahā-aṭṭhakathāyam vuttakkamena vattum “**apicā**”ti-ādimāha. **Āsandikādīnīti** ettha **āsandikoti** caturassapīṭham vuccati. “Uccakampi āsandikan”ti vacanato ekatobhāgena dīghapīṭhameva hi aṭṭhaṅgulapādakam vaṭṭati. Caturassāsandiko pana pamāṇātikkantopi vaṭṭatīti veditabbo. **Ādi-saddena** “sattaṅgo, bhaddapīṭhakam, eḷakapādakapīṭham, āmalakavaṭṭakapīṭham, phalakam, koccham,

1. Sārattha-Ṭī 3. 405 piṭṭhe.

2. Viṭṭha 4. 82 piṭṭhe.

palālapīṭhakan”¹ti ime saṅgaṇhantīti veditabbaṃ. Tenāha “**antamaso**”²ti-ādi. **Paṇṇehi vā**ti kadalipaṇṇādīhi vā. Byagghacammonaddhampi vālarūpaparikkhittam ratanaparisisbbitam kocchakam garubhaṇḍameva.

Ghaṭṭanaphalakam nāma yattha ṭhapetvā rajitacīvaram hatthena ghaṭṭenti. **Ghaṭṭanamuggaro** nāma anuvātādighaṭṭanakoti vadanti. **Daṇḍamuggaro** nāma yena rajitacīvaram pothenti. **Ambaṇanti** phalakehi pokkharāṇī viya kataṃ pāṇiyabhājanam. **Rajanadoṇī**ti pakkarajanam ākiritvā ṭhapanabhājanam.

Akappiyacammanti sihādīnam cammam. “**Bhūmattharaṇam kātum vaṭṭatī**”³ti idam akappiyacammaṃ sandhāya vuttam. “**Paccattharaṇagatikan**”⁴ti iminā mañcapīṭhepi attharitam vaṭṭatīti dīpeti. Pāvārādipaccattharaṇampi garubhaṇḍanti eke. Noti apare. Vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. **Kappiyacammānī**ti miḡādīnam cammāni.

Sabbaṃ cakkayuttayānanti rathasakaṭṭadīkam sabbacakkayuttayānam. Visaṅkharitacakkaṃ pana yānam bhājanīyam. **Anuññātavāsi** nāma yā sipāṭikāya pakkhipitvā pariharitum sakkāti vuttā. **Muṭṭhipaṇṇanti** tālapattam. Tam hi muṭṭhinā gahetvā pariharantīti “muṭṭhipaṇṇan”⁵ti vuccati. **Muṭṭhipaṇṇanti** chattacchadanapaṇṇamevāti keci. **Araṇisahitanti** araṇiyugaḷam, uttarāraṇī, adharāraṇīti araṇidvayanti attho.

Phātikammaṃ katvāti antamaso tamagghanakavālikāyapi thāvaram vaḍḍhikammaṃ katvā. Phātikammaṃ akatvā gaṇhantena tattheva valaṅjetabbo. Gamanakāle saṅghike āvāse ṭhapetvā gantabbaṃ. Asatiyā gahetvā gatena paṇiṭtvā dātabbo. Desantaragatena sampattavīhāre saṅghikāvāse ṭhapetabbo. **Etthā**ti mattikābhaṇḍe. **Kuṇḍikā**ti ayokuṇḍikā ceva tambalohakuṇḍikā ca. **Bhājanīyakoṭṭhāsameva bhajatī**ti bhājanīyapakkhameva sevati, na tu garubhaṇḍanti attho. Kañcanako pana garubhaṇḍamevāti adhippāyo. **Itaranti** garubhaṇḍam.

Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā

Dvādasame na kiñci vattabbaṃ atthi.

Pariṇāmanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

9. Ratanavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

Anikkhantarājake aniggataratanaketi ettha “sayanighare”ti pāḥaseso daṭṭhabboti āha “**anikkhanto rājā ito**”ti-ādi. Tattha **itoti** sayanigharato. **Sayanighareti** sayanīyaghare. Yatha rañño sayanaṃ paññattaṃ hoti, antamaso sānipākāraparikkhittampi, tasminti vuttaṃ hoti. Ratijananaṭṭhena **ratanam**, hatthi-ādi. Idha pana itthiratanam adhippetanti āha “**ratanam vuccati mahesī**”ti.

Ubhosūti rājamahesīsu. **Kiriyaṅkiriyaṅti** ettha indakhilātikkamo **kiriyaṃ**, appaṭisaṃviditaṃ **akiriyaṅti** daṭṭhabbaṃ.

Antepurasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

Muttādidavidhanti “muttā maṇi veḷuriyo saṅkho silā pavāḷaṃ rajataṃ jātarūpaṃ lohitaṅko masāragallaṃ”ti¹ dasavidhaṃ ratanam. **Ajjhāvasatheti** gehe. Tenāha “**parikkhittassā**”ti-ādi, parikkhittassa āvasathassāti attho. **Āvasathoti** cettha antogāme nivīṭṭhagehaṃ adhippetam. Ārāme nivīṭṭhagehaṃ pana ajjhārāmaggaḥaṇeṇeva gahitaṃ. “**Āvasathoti** cettha anto-ārāme vā hotu, aññattha vā, attano vasaṇaṭṭhānaṃ vuccati”ti² keci. **Sabbesampi atthāya dukkaṭamevāti** attano vā tesam saṃghādīnaṃ vā atthāya uggaṇhantassa vā uggaṇhāpentassa vā dukkaṭameva. Sace pana māṭāpitūnaṃ santakaṃ avassaṃ

1. Vi 2. 212 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 98 piṭṭhe.

paṭisāmetabbaṃ kappiyabhaṇḍaṃ hoti, attano atthāya gahetvā paṭisāmetabbanti āha “**tādisaṃ panā**”ti-ādi. **Tādisanti** yaṃ mātāpitūnaṃ santakaṃ avassaṃ paṭisāmetabbaṃ kappiyabhaṇḍaṃ, tādisaṃ. **Chandenapi bhayenapīti** vaḍḍhaki-ādīsu chandenapi, rājavallabhesu bhayenapi.

Tādise ṭhāneti mahāvihārasadisassa mahārāmaṃ pākāraparikkhitte pariveṇe. **Saññānaṃ katvāti** “**ettakā kahāpaṇā**”ti-ādinā rūpena vā lañchanādinimittena vā saññānaṃ katvā, sallakkhetvāti attho. **Patirūpānaṃ bhikkhūnaṃ hattheti** lajjīnaṃ kukkucakānaṃ bhikkhūnaṃ hatthe. Lolajātikānaṃ hi hatthe ṭhapetuṃ na labbhati. **Neva pakkamatīti** neva tamhā āvāsā pakkamati. “**Thāvaram senāsanam vā**”ti-ādinā¹ attano cīvarādimūlaṃ na kātābanti dasseti. **Taṃ dassetvāti** yaṃ thāvarasenāsanādi kataṃ, taṃ upāsaka tava santakena idaṃ nāma katanti evaṃ dassetvā. **Samādapetvāti** aññaṃ samādapetvā, “uddissa ariyā tiṭṭhanti, esā ariyāna yācana”ti² vuttanayena yācitvāti attho.

Anuññātatṭhāneti ajjhārāma-ajjhāvasathe. **Āmāsanti** āmasitabbañceva paṭisāmetabbaṃca vatthādi.

Ratanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Vikālagāmappavesanasikkhāpadavaṇṇanā

Cāritteti cārittāsikkhāpade. **Upacāranti** dutiyaloḍḍupātāṃ. **Aññaṃ gāmaṃ gacchantānaṃ puna āpucchanakiccaṃ natthīti** ussāhaṃ appaṭippassambhetvā aññaṃ gāmaṃ gacchantānaṃ gāmasatampi hotu, puna āpucchanakiccaṃ natthīti attho. Tenāha “**sace panā**”ti-ādi. **Ussāhanti** gāmappavisanusāhaṃ. **Antarārāmādīsu**³ na kevalaṃ anāpucchā gacchantasseva, kāyabandhanaṃ abandhitvā saṃghāṭim apārupitvā gacchantassāpi anāpatti. **Āpadāsūti** siho vā byaggho vā āgacchati, meggho vā uṭṭheti, añño vā koci upaddavo

1. Vi-Ṭṭha 3. 153 piṭṭhe.

2. Khu 5. 162 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 154 piṭṭhe.

uppajjati, anāpatti. Evarūpāsu āpadāsu bahigāmato antogāmaṃ pavisitum vaṭṭati.

Vikālagāmappavesanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā

Taṃ assa atthīti¹ paṭhamaṃ bhinditvā pacchā desetabbattā taṃ bhedanakaṃ assa pācittiyassa atthīti.

Araṇiketi araṇidhanuke. **Vidheti** vedhake. **Vāsijaṭeti** vāsidaṇḍake ca.

Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhaṅgulapādakanti bhāvanapūmsakaniddeso. “**Chedanakaṃ bhedanakasadisamevā**”ti iminā “chedanameva chedanakaṃ, taṃ assa atthīti chedanakan”ti imamatthaṃ atidisati.

Yathā pamāṇameva upari dissati, evaṃ nikhāṇitvā vāti sace pana na chinditukāmo hoti, yathā pamāṇameva upari dissati, evaṃ bhūmiyaṃ nikhāṇitvā vā. **Aṭṭakaṃ vā bandhitvāti** ukkhipitvā tulāsaṅghāte ṭhapetvā aṭṭaṃ katvā.

Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

Cimilikaṃ pattharivā tūlaṃ pakkhipitvāti mañcapīṭhānaṃ upari cimilikaṃ pattharivā tassa upari tūlaṃ pakkhipitvāti attho. **Upaṇi cimilikāyāti** uparimabhāge cimilikāya.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 100 piṭṭhe.

Sīsappamāṇanti¹ yattha galavāṭakato paṭṭhāya sabbasīsam upadahanti, taṃ sīsappamāṇam. Tañca ukkaṭṭhaparicchedato tiriyaṃ muṭṭhiratanam hoti, dīghato dviratananti dassetum “yassa vitthārato tīsu koṇesū”ti-ādimāha. **Dvinnam antaram vidatthacaturaṅgulaṃ hotīti** dvinnam koṇānam antaram miniyamānam vidatthi ceva caturaṅgulañca hoti. **Majjhe muṭṭhiratananti** bibbohanassa majjham tiriyaṃ muṭṭhiratanappamāṇam hoti. Ayam hi sīsappamāṇassa ukkaṭṭhaparicchedo. Tato uddham na vaṭṭati, heṭṭhā vaṭṭati. Agilānassa sīsūpadhānañca pādūpadhānañcāti dvayameva vaṭṭati. Gilānassa bibbohanāni santharivā upari paccattharaṇam datvā nipajjitumpi vaṭṭati.

Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Sattamaṃ uttānameva.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Kaṇḍuppaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā

Adhonābhi-ubbhajāṇumaṇḍalanti nābhiyā heṭṭhā jāṇumaṇḍalānam upari. **Kaṇḍupīlaka-assāvathullakacchābādhānanti** ettha **kaṇḍūti** kacchu. **Pīlakāti** lohitatuṇḍikā sukhumapīlakā. **Assāvoti** arisabhagandalamadhumehānam vasena asucipaggharaṇam. **Thullakacchābādhoti** mahāvīlakābādho vuccati.

Kaṇḍuppaṭicchādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 60; Sārattha-Ṭṭi 3. 395 piṭṭhesu.

9-10. Vassikasāṭika, nandasikkhāpadavaṇṇanā

Navamaṃ, dasamaṅca uttānameva.

Vassikasāṭika, nandasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ratanavaggo navamo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
 Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
 Pācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Antaragharam paviṭṭhāyāti rathikam byūham siṅghāṭakam gharam paviṭṭhāya. **Asappāyanti** saggamokkhānam ahitam ananukūlam. Bhikkhuniyā antaraghare ṭhatvā dadamānāya vasenettha āpatti veditabbā, bhikkhussa ṭhitaṭṭhānam pana appamānam. Tenāha “**antaragharam paviṭṭhāyāti vacanato**”ti-ādi. **Antarārāmādīsūti** antarārāmabhikkhunupassayatitthiyaseyyāpaṭikkamanesu. **Rathiyābyūhasiṅghāṭakagharānanti** ettha rathiyāti racchā. **Byūhanti** anibbijhitvā ṭhitā gatapaccāgataracchā. **Siṅghāṭakanti** catukkoṇam vā tikoṇam vā maggasamodhānaṭṭhānam. **Gharanti** kulagharam. Yathā ca rathiyādīsu ṭhatvā dadamānāya gaṇhato āpatti, evam hatthisālādīsūpi daṭṭhabbam.

“**Yāmakālikādīsu paṭiggahaṇepi ajjhoharaṇepi dukkaṭan**”ti idam āmisena asambhinnaṃ sandhāya vuttaṃ, sambhinne pana ekarase pāṭidesanīyameva. **Ekato-upasampannāyāti** bhikkhunīnam santike upasampannāya, bhikkhūnam santike upasampannāya pana yathāvattthukameva.

Ñātikāya vā dāpentiyāti sayam adavā yāya kāyaci ñātikāya dāpentiyā, aññātikāyāti attho. **Upanikkhipitvā vā dadamānāyāti** bhūmiyam ṭhapetvā “idam ayya tumhākam dammī”ti dadamānāya. Evam dinnam “sādhu bhagini”ti sampaṭicchitvā tāya eva vā bhikkhuniyā, aññena vā kenaci paṭiggahāpetvā idam bhuñjitum vaṭṭati.

Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Yo ca paṭiggahetvā bhuñjatīti sambandho. **Attano vā bhattam vā dāpentiyāti** ettha sacepi attano bhattam deti, iminā sikkhāpadena anāpattiyeva, purimasikkhāpadena āpatti. **Aññesam vā bhattam dentiyāti**

ettha pana sace dāpeyya, iminā sikkhāpadena āpatti bhaveyya, dentiṃ pana neva iminā, na purimena āpatti.

Dutiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Tatiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Laddhasekkhasammutikānīti ñattidutiyena kammaena laddhasekkhasammutikāni. Yaṃ hi kulaṃ saddhāya vaḍḍhati, bhogena hāyati, evarūpassa kulassa ñattidutiyena kammaena sekkhasammutiṃ denti, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ.

Gharato nīharitvāti gharato āsanasālaṃ vā vihāraṃ vā ānetvā. Tenāha “**āsanasālādīsu vā**”ti. Imassa “denti”ti iminā sambandho. **Dvāramūle vā ṭhapitaṃ denti**ti dvāramūle ṭhapitaṃ pacchā sampattassa denti. Bhikkhuṃ pana disvā antogehato nīharitvā diyyamānaṃ na vaṭṭati. **Niccabhattaketi** niccaṃ dātabbabbhattake. **Salākabhatteti** rukkhasāramayāya salākāya vā veḷuvilīvatālapaṇṇādīmayāya paṭṭikāya vā “asukassa nāma salākabhattaṃ”ti evaṃ akkharāni upanibandhitvā gāhāpetvā dātabbabbatte. **Pakkhiketi** ekasmiṃ pakkhe ekadivase dātabbabbatte. **Uposathiketi** uposathe dātabbabbatte. **Pāṭipadiketi** pāṭipadadivase dātabbabbatte.

Tatiyapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Tassa parivāraṃ katvā, aññaṃ vā tena saddhiṃ bahukampīti yāguyā paṭisaṃviditaṃ katvā “kiṃ suddhāya yāguyā dinnāya, pūvabhattādīnīpi etissā yāguyā parivāraṃ katvā dassāma”ti-ādinā tassa khādanīyassa vā bhojanīyassa vā parivāraṃ katvā, aññaṃ vā yaṃ kiñci tena saddhiṃ bahukampi āhariyatu. **Khādanīyanti** nidassanamattaṃ “bhojanīyaṃ vā”tipi icchitabbattā. **Tena saddhiṃ āharantū**ti tena saddhiṃ attano deyyadhammaṃ āharantu.

“Yāguyā paṭisaṃviditaṃ katvā pūvaṃ vā bhattaṃ vā āharanti, etampi vaṭṭatī”¹ **kurundiyaṃ** vuttaṃ.

Paṭisaṃviditagilānāvasesakaṃ vāti paṭisaṃviditañca gilāno ca **paṭisaṃviditagilānā**, tesāṃ avasesakaṃ, paṭisaṃviditassa ca gilānassa ca sesakanti attho. Ekassatthāya paṭisaṃviditaṃ katvā āhaṭaṃ, tassa sesakaṃ aññassāpi paribhuñjitum vaṭṭati. Catunnaṃ vā pañcannaṃ vā paṭisaṃviditaṃ katvā bahūnaṃ āhaṭaṃ hoti, aññesampi dātum icchanti, etampi paṭisaṃviditasesakameva, sabbesampi vaṭṭati. Atha adhikameva hoti, sannidhiṃ mocetvā ṭhapitaṃ dutiyadivasepi vaṭṭati. Gilānassāhaṭāvasesepi eseva nayo. Yaṃ pana appaṭisaṃviditameva katvā ābhaṭaṃ, taṃ bahi-ārāmaṃ pesetvā paṭisaṃviditaṃ kāretvā āharāpetabbaṃ, bhikkhūhi vā gantvā antarāmagge gahetabbaṃ. Yampi vihāramajjhena gacchanto vā vanacarakādayo vā vanato āharitvā denti, purimanayeneva paṭisaṃviditaṃ kāretabbaṃ. Katthaci pana potthakesu “paṭisaṃviditaṃ katvā āhaṭaṃ vā gilānāvasesakaṃ vā”²ti pāṭho dissati, so na gahetabbo. **Tatthajātakameva vā**ti ārāme jātakameva. **Mūlaphalādinti** mūlaphalatacapattādim aññena kappiyaṃ katvā dinnam paribhuñjato anāpatti. Sace pana taṃ gāmaṃ haritvā pacitvā āharanti, na vaṭṭati. Paṭisaṃviditaṃ kāretabbaṃ.

Catutthapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitaraṇīyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 159 piṭṭhe.

Sekhiyakaṇḍa

1. Parimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā

“Antaraghare”ti visesetvā na vuttatā “**ārāmeṇi antaraghareṇi sabbatthā**”ti vuttaṃ. **Ārāmeṇi**ti buddhūpaṭṭhānādikālaṃ sandhāya vuttaṃ. Yathā “tatrime cattāro pārājikā dhammā uddesaṃ āgacchanti”ti-ādinā¹ tattha tattha paricchedo kato, evametthāpi “tatrime pañcasattati sekhiyā dhammā uddesaṃ āgacchanti”ti kasmā paricchedo na katoti āha “**ettha cā**”ti-ādi. **Vattakkhandhake vuttavattānīpī**ti āgantuk āvāsika gamikānumodana bhattagga piṇḍacārik ārañña senāsana jantāghara vaccakuṭi upajjh ācariya saddhivihārika antevāsika vattāni. Idanca nidassanamattaṃ aññesampi khandhakavattānaṃ ettheva saṅghassa icchitabbatā. Ayaṃ hettha adhippāyo—sekhiyaggahaṇena cettha **vattakkhandhakā**dīsu² āgatavattādīnampi gahaṇaṃ. Tepi hi sikkhitabbaṭṭhena “**sekhiyā**”icchitā. Tasmā mātikāyaṃ pārājikādīnaṃ viya sekhiyānaṃ paricchedo na katoti. Na kevalaṃ **vattakkhandhakā**dīsu² āgatavattādīnaṃ gahaṇatthamevāti āha “**cārittavinayadassanatthañcā**”ti. Etthāpi **paricchedo na katoti** ānetvā yojetabbaṃ. Mātikāya “dukkaṭaṇ”ti avutte kathaṃ panettha dukkaṭanti veditabbanti āha “**yo panā**”ti-ādi.

Aṭṭhaṅgulamattanti pakataṅgulena aṭṭhaṅgulamattaṃ. Yo pana sukkhajaṅgho vā mahāpiṇḍikamaṃso vā hoti, tassa sārūppathāya aṭṭhaṅgulādhiḅkampi otāretvā nivāsetuṃ vaṭṭati.

Pāsantanti pāsassa antaṃ, dasāmūlanti attho.

Aparimaṇḍalaṃ nivāsessāmīti “purato vā pacchato vā olambetvā nivāsessāmī”ti evaṃ **asañcicca**. Kiñcāpi parimaṇḍalaṃ nivāsetuṃ ajānantassa anāpatti, tathāpi nivāsanavattaṃ sādhuḅkaṃ uggahetabbameva. Sañcicca anuggahaṇaṃ hi anādariyaṃ siyāti āha “**apica nivāsanavattaṃ uggahetabbaṇ**”ti.

Parimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Mātikāpāliyaṃ 2 piṭṭhe.

2. Vi 4. 374 piṭṭhe.

2. Dutiyaparimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭikkhittam̐ gihipārutanti khuddakavatthukhandhake paṭikkhittam̐ gihipārutam̐. Idāni “na bhikkhave”ti-ādinā¹ saṅkhepena vuttamatthameva vitthāretvā dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādimāha. Yam̐ kiñci aññathā pārutanti sambandho. **Tasmāti** yasmā setapaṭapārutādi gihipārutam̐ nāma, tasmā. **Setapaṭā**ti etasseva vivaraṇam̐. **Aḍḍhapālakanigaṇṭhā**ti aḍḍham̐ pālentīti **aḍḍhapālakā**, aḍḍhapālakā ca te nigaṇṭhā cāti **aḍḍhapālakanigaṇṭhā**. Te hi upari ekameva setavattham̐ upakacchake pavesetvā paridahanti, heṭṭhā naggāpi aḍḍhameva pālenīti. **Paribbājakāti** gihibandhanam̐ pahāya pabbajjūpagatā. **Uram̐ vivarivā**ti hadayamajjham̐ vivarivā. **Akkhitārakāmattanti** akkhimattam̐. **Ārāme vāti** buddhūpaṭṭhānādikālam̐ sandhāya vuttam̐. **Antaraghare vāti** antare gharāni ettha, etassāti vā “**antaragharan**”ti laddhanāme gāme.

Dutiyaparimaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3-4. Suppaṭicchannasikkhāpadavaṇṇanā

Suṭṭhu paṭicchannoti jattumpi urampi avivaritvā paṭicchādetabbaṭṭhāne paṭicchādanena paṭicchanno, na sīsapāruto. Tenāha “**gaṇṭhikam̐ paṭimuñcitvā**”ti-ādi. Tattha **gaṇṭhikam̐ paṭimuñcitvāti** gaṇṭhikam̐ pāsake paṭimuñcitvā. **Antaraghare vāti** gocaragāme. Ekadivasampi vāsūpagatassa santikam̐ yathāsukham̐ gantuṃ vaṭṭati, ko pana vādo catuppañcāham̐ vāsamadhiṭṭhāya vasitabhikkhūnam̐ santikanti gaṇṭhipade likhitam̐.

Vāsūpagatassāti rattivāsatthāya upagatassa rattibhāge vā divasabhāge vā kāyam̐ vivarivā nisīdato anāpatti

Suppaṭicchannasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 4. 278 piṭṭhe.

5-6. Susaṃvutasikkhāpadavaṇṇanā

Susaṃvutoti susaṃyato. Yathā panettha susaṃvuto nāma hoti, tam dassetuṃ “**hattham vā**”ti-ādi vuttam.

Susaṃvutasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-8. Okkhittacakkhusikkhāpadavaṇṇanā

Kittakena pana okkhittacakkhu hotīti āha “**yugamattam bhūmibhāgam pekkhamāno**”ti. Yugayuttako hi danto ājāneyyo yugamattam pekkhati, purato catuhatthappamāṇam bhūmibhāgam, imināpi ettakam pekkhantena gantabbam. Yo anādariyam paṭicca tam tamdisābhāgam pāsadam kūṭāgāram vīthim olokento gacchati, āpatti dukkaṭassa. **Hatthi-assādi parissayābhāvanti** parissayanatṭhena, abhibhavanatṭhena, viheṭhanatṭhena vā **parissayo**, hatthi-assādiyeva parissayo **hatthi-assādi parissayo**, tassābhāvam, hatthi-assādi-upaddavābhāvanti attho. “Yathā ca ekasmiṃ ṭhāne ṭhatvā, evaṃ gacchantopi parissayābhāvam oloketuṃ labhatiyeva, tathā gāme pūjan”ti¹ vadanti.

Okkhittacakkhusikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9-10. Ukkhittakāyasikkhāpadavaṇṇanā

Anto-indakhīlato paṭṭhāyāti parikkhittassa gāmassa anto-ummārato paṭṭhāya, aparikkhittassa pana dutiyaleddupātato paṭṭhāya na evaṃ gantabbam.

Ukkhittakāyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11-12. Ujjagghikasikkhāpadavaṇṇanā

Hasanīyasmiṃ vatthusminti nimittatthe bhummam, hasitabbavatthukāraṇāti attho.

Ujjagghikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Sāratta-Ṭī 3. 105 piṭṭhe.

13-14. Uccasaddasikkhāpadavaṇṇanā

Kittāvatā appasaddo hotīti āha “**ayaṃ panetthā**”ti-ādi. **Saddameva suṇāti**ti aparibyattakkharaṃ saddamattameva suṇāti. Tenāha “**kathaṃ na vavatthapetī**”ti.

Uccasaddasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

15-20. Kāyappacālakādisikkhāpadavaṇṇanā

“Kāyādīni paggahetvā”ti etasseva vivaraṇaṃ “**niccalāni ujukāni ṭhapetvā**”ti. **Gantabbañceva nisīditabbañcāti** samena iriyāpathena gantabbañceva nisīditabbañca. Kāyappacālakādiyuttaṃ chakkaṃ.

Kāyappacālakādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

26. Pallatthikasikkhāpadavaṇṇanā

Dussapallatthikāyāti ettha āyogapallatthikāpi dussapallatthikāyeva.

Pallatthikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Chabbīsatisāruppasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

27. Sakkaccapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Satiṃ upaṭṭhāpetvāti chaḍḍetukāmo viya ahutvā piṇḍapāte satim upaṭṭhāpetvā, “piṇḍapātaṃ gaṇhissāmī”ti satim upaṭṭhāpetvā.

Sakkaccapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

28. Pattasaññīpaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Upanibaddhasaññī hutvā piṇḍapātaṃ dente anādariyaṃ paṭicca taḥaṃ taḥaṃ anoloketvā patte ābhogasaññī hutvā.

Pattasaññīpaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

29. Samasūpakapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Samasūpakanti pamāṇayuttaṃ sūpavantaṃ katvā, bhāvanapuṃsakaniddeso cāyaṃ. Byañjanaṃ pana anādiyivā atthamattameva dassetuṃ “**samasūpako nāmā**”ti-ādi vuttaṃ. **Sabbāpi sūpeyyabyañjanavikatī** oloṇisākasūpeyyamacchamaṃsarasādikā sabbāpi sūpeyyabyañjanavikati.

Samasūpakapaṭiggahaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

30-32. Samatittikādisikkhāpadavaṇṇanā

Samatittikanti bhāvanapuṃsakaniddeso, samatittikaṃ katvāti attho. Evamaññesupi īdisesu ṭhānesu attho daṭṭhabbo. **Samapuṇṇanti**¹ pattassa antomukhavaṭṭilekhāsamapuṇṇaṃ. **Samabharitanti** etthāpi eseva nayo. Tañca kho adhiṭṭhānupagapattasseva, netaṛassa. Tenāha “**adhiṭṭhānupagapattassā**”ti-ādi. **Racithanti** kataṃ, pakkhittaṃ pūritanti attho. **Yaṃ kiñci yāvakālikanti** yāgubhattaphalāphalādim yaṃ kiñci āmisajātikaṃ. **Yattha katthacīti** adhiṭṭhānupago vā hotu, anadhiṭṭhānupago vā yattha katthaci patte. **Thūpikatānīti** thūpaṃ viya katāni, adhiṭṭhānupagassa pattassa antomukhavaṭṭilekhaṃ atikkamivā katānīti attho. Idañca “yāmakālikādīnī”ti imassa vasena vuttaṃ, “yāvakālikan”ti imassa pana vasena vacanabyattayaṃ katvā “**thūpikatampi vaṭṭatī**”ti yojetabbaṃ. **Vi-saddena** athūpikatāni vaṭṭantīti ettha kathāva natthīti dasseti. **Heṭṭhā orohatīti** samantā okāsasabbhāvato² cāliyamānaṃ heṭṭhā

1. Sāratthaṭṭi 3. 106 piṭṭhe.

2. Okāsasambādhatō (Ka)

bhassati. **Takkolavaṭaṃsakādayoti** ettha matthake ṭhapitatakkolameva vaṭaṃsakasadisattā takkolavaṭaṃsakaṃ. **Ādi-saddena**¹ pupphavaṭaṃsaka-kaṭukaphalādivaṭaṃsakānaṃ gahaṇaṃ, na taṃ thūpikataṃ nāma hoti pāṭekkaṃ bhājanattā paṇṇādīnaṃ.

Samatittikādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

33-34. Sapadānasikkhāpadavaṇṇanā

Sapadānanti² ettha **dānaṃ** vuccati avakhaṇḍanaṃ, apetaṃ dānato **apadānaṃ**, anavakhaṇḍanti attho, saha apadānena **sapadānaṃ**, avakhaṇḍanavirahitaṃ, anupāṭipāṭiyāti vuttaṃ hoti. Tenāha “**tattha tattha odhiṃ akatvā anupaṭipāṭiyā**”ti.

Sapadānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

36. Odanappaṭicchādanasikkhāpadavaṇṇanā

Māghātasamayādisūti ettha yasmiṃ samaye “pāṇo na hantabbo”ti rājāno bheriṃ carāpentī, ayaṃ **māghātasamayo** nāma. **Byañjanaṃ paṭicchādetvā dentīti** byañjanaṃ channaṃ katvā denti.

Odanappaṭicchādanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

37. Sūpodanaviññattisikkhāpadavaṇṇanā

Ekādasameti sūpodanaviññattiyaṃ. Ettha pana yassa mukhe pakkhipitvā vippaṭisāre uppanne puna uggiritukāmassāpi sace sahasā pavisati, ayaṃ **asañcicca paribhuñjati** nāma. Yo pana viññattampi aviññattampi ekasmiṃ ṭhāne ṭhitaṃ sahasā anupadhāretvā gahetvā bhuñjati, ayaṃ **asatiyā bhuñjati** nāma.

Sūpodanaviññattisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 165 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 106 piṭṭhe.

38. Ujjhānasaññīsikkhāpadavaṇṇanā

Ujjhāyati etenāti **ujjhānam**, cittaṃ, tasmim saññā **ujjhānasaññāti** āha “**ujjhānasaññī**”ti-ādi. **Olokontassāti** paresaṃ pattam olokontassa.

Ujjhānasaññīsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

39. Kabaḷasikkhāpadavaṇṇanā

“Mayūraṇḍam atimahantan”ti vacanato mayūraṇḍappamāṇopi kabaḷo na vaṭṭati. Keci pana “mayūraṇḍato mahantova na vaṭṭati, na mayūraṇḍappamāṇo”tipi vadanti, tam na gahetabbaṃ. **Kukkutaṇḍam atikhuddakanti** etthāpi eseva nayo, gilānassa pana atikhuddakaṃ kabaḷam karotopi anāpatti.

Kabaḷasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

41-42. Anāhaṭasikkhāpadavaṇṇanā

Sakalam hatthanti sakalā aṅguliyo. **Hatthasaddo** cettha tadekadesesu aṅgulīsu daṭṭhabbo “hatthamuddā”ti-ādīsu viya. Evañca katvā sabbaggahaṇam samatthitam hoti. Aññathā sakalam hattham mukhe pavasetumasakkuṇeyyattā sabbaggahaṇamasamatthitameva siyā. Samudāye pavattassa ca vohārassa avayavepi pavattanato ekaṅgulimpi tato ekadesampi mukhe pakkhipitum na vaṭṭati.

Anāhaṭasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

43. Sakabaḷasikkhāpadavaṇṇanā

Tattake sati vaṭṭatīti tattake mukhamhi sati kathetum vaṭṭati.

Sakabaḷasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

50-51. Capucapukāraśikkhāpadavaṇṇanā

“Capu capū”ti evaṃ saddaṃ katvāti “capu capū”ti evaṃ anukaraṇasaddaṃ katvā. “Pañcavīsatiṃ eśeva nayo”ti iminā “surusurukāraśanti ‘surusurū’ti evaṃ saddaṃ katvā”ti imamatthamatidisati.

Capucapukāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Timsabhojanappaṭisaṃyuttasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

57. Chattapāṇisikkhāpadavaṇṇanā

Yaṃ kiñci chattanti setacchattakilañjacchattapaṇṇacchattesu yaṃ kiñci chattaṃ. Yampi tatthajātakadaṇḍakena kataṃ ekapaṇṇacchattaṃ hoti, tampi chattaṃeva. Yattha katthaci sarīrāvayaveti aṃsa-ūru-ādike yattha katthaci sarīrāvayaveti.

Chattapāṇisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

60. Āvupōṇisikkhāpadavaṇṇanā

Sabbāpi dhanuvikatīti cāpakodaṇḍādibhedā sabbāpi dhanuvikati. Cāpoti¹ majjhe vaṅkā kājadaṇḍasadisā dhanuvikati. Kodaṇḍoti vaṭṭaladaṇḍā dhanuvikati. Paṭimukkanti pavesitaṃ laggitaṃ. Yāva na gaṇhātīti yāva hatthena na gaṇhāti, ayameva vā paṭho. Tāva vaṭṭatīti tāva dhammaṃ desetaṃ vaṭṭati.

Āvudhapāṇisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

61-62. Pādukasikkhāpadavaṇṇanā

Kevalaṃ akkantaśāti kevalaṃ pādukaṃ akkamitvā ṭhitassa. Paṭimukkassāti paṭimuñcitvā ṭhitassa. Tenāha “pavesetvā ṭhānavasenā”ti.

Pādukasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 108 piṭṭhe.

63. Yānasikkhāpadavaṇṇanā

Yānagatassāti “yānaṃ nāma vayhaṃ, ratho, sakaṭaṃ, sandamānikā sivikā, pāṭaṅki”¹ti¹ vuttaṃ yānaṃ upādāya antamaso hatthasaṅghāṭaṃhi gatassa. Tenāha “**sacepi dvīhi janehī**”²ti-ādi. **Vayhādiketi** ettha **vayhanti** upari maṇḍapasadisam padaracchadanam, sabbapāliguṇṭhimaṃ vā chādetvā kataṃ sakaṭavisesaṃ “vayhan”³ti vadanti. **Ādisaddena** rathādīnaṃ gahaṇaṃ.

Yānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

75. Uduke-uccārasikkhāpadavaṇṇanā

Pakiṇṇakanti vomissakanayaṃ. **Sacittakanti**² vatthuvijānanacittena, paṇṇattivijānanacittena ca sacittakaṃ. “Anādariyaṃ paṭiccā”³ti³ vuttattā yasmā anādariyavaseneva āpajjitabbato idaṃ sabbaṃ kevalaṃ akusalameva, tañca pakatiyā vajjaṃ, sañcicca vītikkamanañca domanassitasseva hoti, tasmā “**lokavajjaṃ akusalacittaṃ dukkhavedanaṃ**”⁴ti vuttaṃ. Sesesupi eseva nayo.

Ekūnavīsatiḍhammadeśanāpaṭisaṃyuttasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
Sekhiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇasamathavaṇṇanā

Gaṇanaparicchedoti saṅkhyāparicchedo. Adhikarīyanti etthāti **adhikaraṇāni**. Ke adhikarīyanti? Samathā. Kathaṃ adhikarīyanti? Samanavasena. Tasmā te tesam samanavasena pavattantīti āha “**adhikaraṇāni samentī**”⁵ti-ādi. **Uppannānaṃ uppannānanti** uṭṭhitānaṃ uṭṭhitānaṃ.

1. Vi 2. 265, 453 piṭṭhesu.

2. Sārattha-Ṭī 3. 104 piṭṭhe.

3. Vi 2. 271 piṭṭhe.

kiñcāpi adhikaraṇaṭṭhena ekavidhaṃ, tathāpi vatthivasena nānā hotīti “adhikaraṇānaṃ”ti bahuvacanaṃ kataṃ. Idāni tassa nānātaṃ dassetvā vivaritaṃ “**vivādādhikaraṇaṃ**”ti-ādimāha. Vivādayeva adhikaraṇaṃ **vivādādhikaraṇaṃ**. Esa nayo sesesupi. **Samathatthanti** samanattham.

Adhikaraṇassa sammukhā vinayanato **sammukhāvinayo**. Dabbamallaputtattherasadisassa sativepullappattassa khīṇāsavasseva dātabbo vinayo **sativinayo**. Sammūḷhassa gaggabhikkhusadisassa ummattakassa dātabbo vinayo **amūḷhavinayo**. Paṭiññātena karaṇabhūtena karaṇaṃ **paṭiññātakaraṇaṃ**. Atha vā paṭiññāte āpannabhāvādikē karaṇaṃ kiriyā, “āyatim samvareyyāsi”ti parivāsādānādivasena ca pavattaṃ vacīkammaṃ paṭiññātakaraṇaṃ. Yassā kiriyāya dhammavādinō bahutarā, eṣā **yebhuyyasikā** nāma. Yo pāpussannatāya **pāpiyo**, puggalo, tassa upavāḷabhikkhusadisassa kattabbato **tassapāpiyasikā**, aluttasamāsoyaṃ. Tiṇavatthārakasadisattā **tiṇavatthārako**. Yathā¹ hi gūthaṃ vā mutthaṃ vā ghaṭṭiyamānaṃ duggandhatāya bādhati, tiṇepi avattharivā suppaṭicchādītassa panassa gandho na bādhati, evameva yaṃ adhikaraṇaṃ mūlānumūlaṃ gantvā vūpasamiyamānaṃ kakkhaḷattāya vāḷattāya bhedāya samvattati, taṃ iminā kamma vūpasantaṃ gūthaṃ viya tiṇavatthārakena paṭicchannaṃ suvūpasantaṃ hoti. Tena vuttaṃ “tiṇavatthārakasadisattā tiṇavatthārako”ti.

Tatrāti tesu sattasu adhikaraṇasamathesu. “**Aṭṭhārasahi vatthūhi**”ti lakkhaṇavacanamaṃtaṃ “yadi me byādhikā bhavēyyuṃ, dātabbamidamosadhaṃ”ti-ādīsu² viya. Tasmā tesu aññatarena vivadantā aṭṭhārasahi vatthūhi vivadantīti vuccati. **Vivādoti** vipaccanīkavādo. **Upavadanāti** akkoso. **Codanāti** anuyogo. **Dveti** thullaccayadubbhāsītāpattīyo dve. **Catunnaṃ kammānaṃ karaṇanti** catunnaṃ kammānaṃ antare yassa kassaci kammaṃ karaṇaṃ.

Evam adhikaraṇāni dassetvā idāni tesu idaṃ adhikaraṇaṃ ettakehi samathehi sammatīti dassetuṃ “**tatthā**”ti-ādi vuttaṃ. Yasmiṃ vihāre

1. Vi-Ṭṭha 4. 38 piṭṭhe.

2. Sam-Ṭī 2. 218 piṭṭhepi.

uppannaṃ, tasmimyeva vā sammatīti sambandho. Evaṃ sesesupi. Tattha **yasmim vihare uppananti**¹ “yasmim vihare mayhaṃ iminā patto gahito, cīvaraṃ gahitaṃ”ti-ādinā nayena pattacīvarādīnaṃ atthāya vivādādhikaraṇaṃ uppannaṃ hoti. **Tasmimyeva vā sammatīti** tasmim vihareyeva āvāsikehi sannipatitvā “alaṃ āvuso”ti atthapaccatthike saññāpetvā pāḷimuttakavinicchayeneva vūpasamentehi sammati. Sace pana taṃ adhikaraṇaṃ nevāsikā vūpasametuṃ na sakkonti, athañño vinayadharo āgantvā “kiṃ āvuso imasmim vihare uposatho vā pavāraṇā vā ṭhitā”ti pucchati, tehi ca tasmim kāraṇe kathite taṃ adhikaraṇaṃ khandhakato ca parivārato ca suttena² vinicchinitvā vūpasameti. Evampi etasmimyeva sammatīti daṭṭhabbaṃ.

Aññattha vūpasametuṃ gacchantānaṃ antarāmagge vā sammatīti³ “na mayaṃ etassa vinicchaye tiṭṭhāma, nāyaṃ vinaye kusalo, amukasmim nāma gāme vinayadharā therā vasanti, tattha gantvā vinicchinnissāmā”ti gacchantānaṃ antarāmagge vā kāraṇaṃ sallakkhetvā aññamaññaṃ saññāpentehi, aññehi vā te bhikkhū nijjhāpentehi sammati. Na heva kho pana aññamaññasaññattiyā vā sabhāgabhikkhunijjhāpanena vā vūpasantaṃ hoti, apica kho paṭipathaṃ āgacchanto eko vinayadharo disvā “katthāvuso gacchathā”ti pucchitvā “amukaṃ nāma gāmaṃ iminā nāma karaṇenā”ti vutte “alaṃ āvuso, kiṃ tattha gatenā”ti tattheva dhammena vinayena taṃ adhikaraṇaṃ vūpasameti. Evampi antarāmagge vūpasammati nāma.

Yattha gantvā saṅghassa niyyātitaṃ, tattha saṅghena vāti³ sace pana “alaṃ āvuso, kiṃ tattha gatenā”ti vuccamānāpi “mayaṃ tattheva gantvā vinicchayaṃ pāpessāmā”ti vinayadharassa vacanaṃ anādiyitvā, yattha gantvā sabhāgabhikkhusaṅghassa adhikaraṇaṃ niyyātitaṃ, tattha saṅghena “alaṃ āvuso, saṅghasannipātaṃ nāma garukaṃ”ti tattheva nisīditvā vinicchitaṃ sammati. Na heva kho pana sabhāgabhikkhūnaṃ saññattiyā vūpasantaṃ hoti, apica kho saṅghaṃ sannipātetvā ārocitaṃ saṅghamajjhe vinayadharā vūpasamenti. Evampi tattha saṅghena vinicchitaṃ sammati nāma.

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 194 piṭṭhe.

2. Vuttana (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 4. 195 piṭṭhe.

Ubbāhikāya sammatapuggalehi vā vinicchitanti¹ apaloketvā vā khandhake² vuttāya vā ñattidutiyakammavācāya sammatehi puggalehi visum vā nisīditvā, tassāyeva vā parisāya “aññena na kiñci kathetabban”ti sāvetvā vinicchitam. **Ayanti** ayaṃ yathāvuttā catubbidhā sammukhatā.

Kāraḥsaṃghassāti vūpasametum sannipatitassa kāraḥsaṃghassa. **Saṃghasāmaggivasena sammukhībhāvoti** “yāvatikā bhikkhū kammappattā, te āgatā honti, chandārahānaṃ chando āhaṭo hoti, sammukhībhūtā na paṭikkosanti”ti³ evaṃ vuttasaṃghasāmaggivasena sammukhībhāvo, etena yathā tathā padhānakārapuggalānaṃ sammukhatāmattam saṃghasammukhatā nāma na hotīti dasseti. **Bhūtātāti** tacchatā. Saccapariyāyo hi idha **dhammasaddo** “dhammavādī”ti-ādīsu⁴ viya. Vineti etenāti **vinayo**, tassa tassa adhikaraṇassa vūpasamanāya bhagavatā vuttavidhi, tassa vinayassa sammukhatā **vinayasammukhatā**. Tenāha “**yathā tam -pa- vinayasammukhatā**”ti. **Yenāti** yena puggalena. **Atthapaccatthikānanti**⁵ vivādavatthusāṅkhāte atthe paccatthikānaṃ. **Saṃghasammukhatā parihāyati** sammatapuggaleheva vūpasamanato.

Nanti vivādādhikaraṇaṃ. **Pañcaṅgasamannāgatanti**⁶ “na chandāgatim gacchati, na dosāgatim gacchati, na mohāgatim gacchati, na bhayāgatim gacchati, gahitāgahitam jānāti”ti vuttehi pañcahaṅgehi samannāgatam. **Gūḷhaka vivatakasakaṇṇajappakesu tīsu salākaggāhesūti** “anujānāmi bhikkhave tesam bhikkhūnaṃ saññattiyā tayo salākaggāhake gūḷhakaṃ, vivatakaṃ, sakaṇṇajappakan”ti **samathakkhandhake**⁷ vuttessu tīsu salākaggāhesu. **Salākaṃ gāhetvāti** dhammavādīnaṃca adhammavādīnaṃca salākāyo nimittasaññaṃ āropetvā cīvarabhoge katvā samathakkhandhake vuttanayena gāhāpetvā. Evaṃ hi tattha **vuttam**—

“Kathaṅca bhikkhave gūḷhako salākaggāho hoti? Tena salākaggāhāpakena bhikkhunā salākāyo vaṇṇāvaṇṇāyo katvā ekameko bhikkhu upasaṅkamtivā evamassa

1. Vi-Ṭṭha 4. 42 piṭṭhe.

2. Vi 4. 224 piṭṭhe.

3. Vi 4. 220 piṭṭhe.

4. Dī 1. 4, 60 piṭṭhesu.

5. Sārattha-Ṭṭi 3. 380 piṭṭhe.

6. Vi 4. 225 piṭṭhe.

7. Vi 4. 228 piṭṭhe.

vacanīyo ‘ayaṃ evaṃvādissa salākā, ayaṃ evaṃvādissa salākā, yaṃ icchasi, taṃ gaṇhāhī’ti. Gahite vattabbo ‘mā ca kassaci dasseti’ti. Sace jānāti ‘adhammavādī bahutarā’ti, ‘duggaho’ti paccukkaḍḍhitabbaṃ. Sace jānāti ‘dhammavādī bahutarā’ti, ‘suggaho’ti sāvetabbaṃ. Evaṃ kho bhikkhave gūḷhako salākaggāho hoti.

Kathaṅca bhikkhave vivaṭako salākaggāho hoti? Sace jānāti ‘dhammavādī bahutarā’ti, vissaṭṭheneva vivaṭena gāhetabbo. Evaṃ kho bhikkhave vivaṭako salākaggāho hoti.

Kathaṅca bhikkhave sakaṇṇajappako salākaggāho hoti? Tena salākaggāhāpakena bhikkhunā ekamekassa bhikkhuno upakaṇṇake ārocetabbaṃ ‘ayaṃ evaṃvādissa salākā, ayaṃ evaṃvādissa salākā, yaṃ icchasi, taṃ gaṇhāhī’ti. Gahite vattabbo ‘mā ca kassaci ārocehī’ti. Sace jānāti ‘adhammavādī bahutarā’ti, ‘duggaho’ti paccukkaḍḍhitabbaṃ. Sace jānāti ‘dhammavādī bahutarā’ti, ‘suggaho’ti sāvetabbaṃ. Evaṃ kho bhikkhave sakaṇṇajappako salākaggāho hoti”ti.

Ettha ca alajjussannāya¹ parisāya gūḷhako salākaggāho kātabbo, lajjussannāya vivaṭako, bālussannāya sakaṇṇajappakoti veditabbo.

Dhammavādīnaṃ yebhuyyatāyāti dhammavādīnaṃ ekenapi adhikatāya, ko pana vādo dvīhi tīhi.

“**Catūhi samathehi sammatī**”ti idaṃ sabbasaṅgāhakavasena vuttaṃ, tattha pana dvīhi eva vūpasamaṇaṃ daṭṭhabbaṃ. **Evaṃ vinicchitanti** sace āpatti natthi, ubho khamāpetvā, atha atthi, āpattim dassetvā ropanavasena vinicchitaṃ. Paṭikammaṃ pana āpattādhikaraṇasamathe parato āgamissatīti. Na samaṇasāruppaṃ **assāmaṇakaṃ**, samaṇehi akattabbaṃ, tasmim. **Ajjhācāre** vītikkame sati.

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 42 piṭṭhe.

Pārājikasāmantena vāti dukkaṭena vā thullaccayena vā.
Methunadhamme hi pārājikasāmantā nāma dukkaṭam hoti, adinnādānādīsu
thullaccayam. **Paṭicaratoti** paṭicchādentassa. **Acchinnamūlo bhavissatīti**
pārājikaṃ anāpanno bhavissati, silavā bhavissatīti vuttam hoti. **Sammā**
vattitvāti vattam puretvā. **Osāraṇam labhissatīti** kammappaṭippassaddhiṃ
labhissati.

Tassāti āpattādhikaraṇassa. **Sammukhāvinayeneva vūpasamo natthi**
paṭiññāya, tathārūpāya khantiyā vā vinā avūpasamanato. Yā pana paṭiññāti
sambandho.

Etthāti āpattidesanāyam. **Siyāti** avassam. **Kakkhaḷattāya vāḷattāyāti**
kakkhaḷabhāvāya ceva vāḷabhāvāya ca. **Thullavajjanti** pārājikañceva
saṃghādisesaṅca. **Ghippaṭisaṃyuttanti** gihīnam hīnena
khuṃsanavambhanadhammikappaṭissavesu āpannam āpattim.

Yathānurūpanti “dvīhi samathehi, tīhi, catūhi, ekenā”ti evam
vuttanayeneva yathānurūpaṃ. **Etthāti** imasmim samathādhikāre.
Vinicchayanayoti vinicchayanayamattam. Tenāha “**vitthāro panā**”ti-ādi.
Assāti vitthārassa. **Samantapāsādikāyam vuttoti** samantapāsādikāya nāma
vinayaṭṭhakathāyam¹ vutto. Tasmā tattha vuttanayeneva veditabboti
adhippāyo.

Ettakanti etaṃparamam, na ito bhiyyo.

Adhikaraṇasamathavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamañjūsāyam līnatthappakāsaniyam
Bhikkhupātimokkhavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 36, 39, 41 piṭṭhādīsu.

Bhikkhunīpātimokkhaṅṅanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Pārājikakaṅṅa

Nātho bhikkhunīnaṃ hitatthāya yaṃ pātimokkhaṃ pakāsayīti sambandho. Tattha **pakāsayīti** desayi, paññāpayīti attho.

Sādhāraṇapārājika

1. Methunadhammasikkhāpadavaṅṅanā

Abhilāpamattanti vacanamattaṃ, na atthoti adhippāyo. **Liṅgabhedamattanti** purisaliṅgaṃ itthiliṅganti viśesamattaṃ. **Viśesoti** nānātaṃ. **Chandena cevāti** pemena ceva, sinehena cevāti attho. **Ruciya cāti** icchāya ca. **Padhamsitāyāti** dūsitāya. Paripuṅṅā upasampadā yassa sā **paripuṅṅūpasampadā**, ubhatosaṅghena upasampannāti attho.

Methunadhammasikkhāpadavaṅṅanā niṭṭhitā.

Asādhāraṇapārājika

5. Ubbhajāṅṅumaṅṅalasikkhāpadavaṅṅanā

Ubbhakapparanti dutiyamahāsandhito uddhaṃ. **Ito cito ca sañcaraṅṅanti** hatthassa vā kāyassa vā tiriyaṃ ito cito ca sañcaraṅṅaṃ.

Ekato-avassuteti¹ bhikkhuniyā avassave, bhikkhuniyā kāyasaṃsaggarāgena avassutabhāve satīti attho. Bhikkhuniyā vaseneva ca ekato-avassutabhāvo gahetabbo. Vuttaṃ hetam **samantapāsādikāyaṃ**¹—

1. Vi-Ṭṭha 3. 175 piṭṭhe.

“Ekato-avassuteti ettha kiñcāpi ‘ekato’ti avisesena vuttaṃ, tathāpi bhikkhuniyā eva avassute sati ayam āpattibhedo vuttoti veditabbo”ti.

Purisassa kāyanti purisassa yaṃ kiñci kāyaṃ. **Ubhato-avassutepīti** bhikkhuniyā ceva purisassa ca kāyasaṃsaggarāgena avassutabhāve satipi. **Kāyenāti** yathāparicchinnena attano kāyena. **Kāyappaṭibaddhanti** purisassa kāyappaṭibaddhaṃ. **Avasesakāyenā vāti** yathāparicchinnakāyato avasesena kāyena, ubbhakkhaka adhojāṇumaṇḍala adhokapparasaṅkhātena kāyenāti vuttaṃ hoti. **Tassa kāyanti** avassutassa tassa purisassa yaṃ kiñci kāyaṃ. Yathā cettha sayam āmasantiyā thullaccayaṃ, evaṃ tassa āmasanaṃ sādīyantiyāpīti daṭṭhabbaṃ. **Purisassa kāyasaṃsaggarāgo natthīti** purisassa methunarāgo, gehasitapemaṃ, suddhacittaṃ vā. **Avaseseti** pārājikakhattato avasese. **Kāyappaṭibaddhena kāyappaṭibaddhādibhedeti** “kāyappaṭibaddhena kāyappaṭibaddhaṃ āmasati, āpatti dukkaṭassā”ti-ādike¹ sabbavāre. **“Asañciccā”**ti-ādīsu virajjhivā vā āmasantiyā, aññavihitāya vā, “ayam puriso”ti vā “itthī”ti vā ajānantiyā vā, tena phuṭṭhāyapi taṃ phassaṃ assādayantiyā vā āmasanepi sati anāpatti.

Ubbhajāṇumaṇḍalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Vajjappaṭicchādīkāsikkhāpadavaṇṇanā

Pārājikaṃ dhammaṃ ajjhāpananti bhikkhūhi sādharmaṇānaṃ catunnaṃ, asādharmaṇānaṃ catunnañcāti aṭṭhannamaññataraṃ ajjhāpannaṃ. **Idañca**² pārājikaṃ pacchā paññattaṃ, saṅgītikāracariyehi pana purimena saddhiṃ yugaḷaṃ katvā imasmiṃ okāse ṭhapitanti veditabbaṃ. “Aṭṭhannaṃ pārājikānaṃ aññataran”ti³ vacanato pana vajjappaṭicchādīkaṃ yā paṭicchādeti, sāpi vajjappaṭicchādīkā evāti daṭṭhabbaṃ. Kiñcāpi vajjappaṭicchādanam pemavasena hoti,

1. Vi 2. 277, 279 piṭṭhesu.

2. Vi-Ṭṭha 3. 176 piṭṭhe.

3. Vi 2. 280 piṭṭhe.

tathāpi sikkhāpadavītikamacittaṃ domanassameva hotīti katvā dukkhavedanaṃ hotīti “**tatra hi pācittiyam -pa- sesam tādisamevā**”ti vuttaṃ.

Vajjappaṭicchādikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Ukkhittānuvattikāsikkhāpadavaṇṇanā

Satthusāsanenāti ñattisampadāya ceva anussāvanasampadāya ca. Idha pana codanāsāraṇāpūbbakameva ñatti-anussāvanam satthusāsananti āha “**idhāpi**”ti-ādi. **Karaṇanti** ñattiṭṭhapanāñceva anussāvanāvacanañca. **Anādaranti** puggale ceva dhamme ca ādaravirahitaṃ. Tenāha “**yenā**”ti-ādi. **Tattha pariyāpannagaṇe vā**ti tasmim saṃghe pariyāpanne sambahulapuggalasaṅkhāte gaṇe vā. “**Sammāvattanāya avattamānanti attho**”ti iminā adhippāyattho vutto. **Ekakammādiketi** ekakamma-ekuddesasamasikkhātāya. **Saha ayanabhāvenā**ti saha vattanabhāvena. Samāno saṃvāso etesanti **samānasamvāsakā**.

Idāni¹ yena saṃvāsena te “**samānasamvāsakā**”ti vuttā, so saṃvāso tassa ukkhittakassa tehi saddhiṃ natthi, yehi ca saddhiṃ tassa so saṃvāso natthi, na tena te bhikkhū attano sahāyā katā honti, tasmā so **akatasahāyo** nāmāti imamatthaṃ dassetuṃ “**yassa panā**”ti-ādi vuttaṃ. Evaṃ padavaṇṇanam katvā idāni atthamattaṃ dassetuṃ “**samānasamvāsakabhāvaṃ anupagatanti attho**”ti vuttaṃ. Kim taṃ anuvattananti kassaci āsaṅkā siyāti taṃ sarūpato dassento “**yaṃdiṭṭhiko so hoti**”ti-ādimāha. Tattha soti yo ukkhittako, so.

Ukkhittānuvattikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Aṭṭhavatthukāsikkhāpadavaṇṇanā

Lokassādamittasanthavavasenāti² lokassādasamvāsakāssa mittasanthavassa vasena. Kim tanti āha “**kāyasamsaggarāgenā**”ti.

1. Vi-Ṭṭha 3. 177 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭi 3. 115 piṭṭhe.

Kāyasaṃsaggarāgeneva tintā idha avassutā nāma, na methunarāgenāti. Kathametaṃ viññāyatīti āha “**ayamevahī**”ti-ādi. Kiṃ panettha kāraṇanti āha “**samantapāsādikāyaṃ panassa vicāraṇā katā**”ti. Tatthāyaṃ vicāraṇā—ettha ca **asaddhammoti** kāyasaṃsaggova veditabbo, na methunadhammo. Na hi methunassa sāmāntā thullaccayaṃ hoti. “Viññū paṭibalo kāyasaṃsaggaṃ samāpajjitun”ti¹ vacanampi cettha sādhananti. Yaṃ yena kataṃ, taṃ tasseva hotīti. **Purisapuggalassāti** sāmivacananti dassetuṃ “**yaṃ purisapuggalenā**”ti-ādi vuttaṃ. Tattha **hatthoti** attano hattho. Na kevalaṃ cettha **hatthaggaṇanti** “hattho nāma kapparaṃ upādāya yāva agganakhā”ti² vuttassa hatthasseva gahaṇaṃ, atha kho tassa ca aññassapi apārājikkakhattassa gahaṇaṃ ekajjhaṃ katvā “hatthaggaṇaṇ”ti vuttaṃ. Tathā **samghāṭikaṇṇaggahaṇanti** na kevalaṃ samghāṭikaṇṇasseva gahaṇaṃ, atha kho tassa ca aññassapi yassa kassaci cīvarappadesassa gahaṇaṃ vuttanti dassetuṃ “**ettha ca yassa kassaci**”ti-ādi vuttaṃ. **Itthannāmaṃ ṭhānanti** evaṃnāmaṃ ṭhānaṃ. “**Paṭipāṭiyā vā uppaṭipāṭiyā vā pūretvā**”ti idaṃ nidassanamattaṃ. Tasmā paṭipāṭiyā vā uppaṭipāṭiyā vā ekantarikāya vā yena tena nayena pūretvāti attho.

Tā āpattiyoti tā āpannā āpattiyo. Yathā cekekasmim vatthusmim evaṃ visuṃ visuṃ sattasu vatthūsu satakkhattumpi vītikkantesu tā āpattiyo desetvā muccati. **Gaṇanūpikāti** desitagaṇanaṃ upagacchati. **Dhuranikkhepaṃ katvāti** “aññaṃ vatthum āpajjissāmi”ti ussāhaṃ ṭhapetvā.

Atthavatthukāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhunipātimokkhe pārājikavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 285 piṭṭhe.

2. Vi 2. 286 piṭṭhe.

Samghādisesakaṇḍa

1. Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā

Mānussayavasena kodhussayavasenāti bāhullanayena vuttaṃ. Teneva vakkhati “ticittam tivedanam”ti. **Aḍḍakaraṇatthāyā**ti ettha **aḍḍoti** vohārikavinicchayo vuccati. Yaṃ pabbajitā “adhikaraṇan”tipi vadanti, tassa karaṇatthāya vohārikavinicchayatthāyāti vuttaṃ hoti.

Vītikkamakkaṇeyevāti vatthujjhācārakkhaṇeyeva, na tatiyāya samanubhāsanāyāti adhippāyo. **Bhikkhunim samghato nissāretī**ti āpannam bhikkhunim bhikkhunisaṃghamhā nissāreti. Hetumhi cāyaṃ kattuvohāro “nissāraṇahetubhūtaḍḍhammo nissāraṇīyo”ti vutto”ti katvā.

Yattha ṭhitāyāti upassayabhikkhācāramaggādīsū yasmiṃ ṭhāne ṭhitāya. **Tato paṭṭhāya gacchantiyā**ti tato paṭṭhāya vohārikānam santikam gacchantiyā. **Dutiyeti** dutiyārocane. **Tenā**ti upāsakena. **Evam vuttāyā**ti “mama ca tava ca katham tvaṃyeva ārocehi”ti vuttāya. **Aññena kathāpetī**ti kappiyakārakena kathāpeti. **Yathā vā tathā vā hi ārociyamānetī**¹ kappiyakārako vā bhikkhuniyā katham paṭhamam āroceṭu, itaro vā attano katham. Kappiyakārako vā ubhinnaṃpi katham, itaro vā ubhinnaṃpi katham āroceṭūti evam yathā tathā ārociyamāne. **Ubhinnaṃpi**² **pana katham sutvā**ti yathā tathā vā ārocitam pana ubhinnaṃpi katham sutvā.

Ākaḍḍhiyamānā gacchatīti vuccamānā vohārikānam santikam gacchati, imassa “tassā anāpattī”ti iminā sambandho. Evam sesesupi. **Rakkham yācatī**ti dhammikam rakkham yācati. Idāni yathā yācitā rakkhā dhammikā hoti, tam dassetum “**upassaye aññehi katham anācāram anodissa ācikkhantī**”ti vuttaṃ. Tattha³ atītam ārabbhā atthi odissa ācikkhanā, atthi anodissa ācikkhanā, anāgataṃ ārabbhāpi atthi odissa ācikkhanā, atthi anodissa ācikkhanā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 181 piṭṭhe.

2. Ubhinnaṃ (Ka)

3. Vi-Ṭṭha 3. 182 piṭṭhe.

Katham **atītaṃ ārabha odissa ācikkhanā** hoti? Bhikkhunupassaye gāmadārakā, dhuttādayo vā ye keci anācāraṃ vā ācaranti, rukkhaṃ vā chindanti, phalāphalaṃ vā haranti, parikkhāre vā acchindanti. Bhikkhunī vohārike upasaṅkamtivā “amhākaṃ upassaye idaṃ nāma katan”ti vadati. “Kenā”ti vutte “asukena ca asukena cā”ti ācikkhati. Evaṃ atītaṃ ārabha odissa ācikkhanā hoti, sā na vaṭṭati. Tañce sutvā te vohārikā tesam daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ bhikkhuniyā gīvā hoti. “Daṇḍaṃ gaṇhissanti”ti adhippāyepi sati gīvāyeva hoti. Sace pana tassa “daṇḍaṃ gaṇhathā”ti vadati, pañcamāsakamatte gahite pārājikaṃ hoti.

Tehi “kenā”ti vutte pana “asukenā”ti vattum amhākaṃ na vaṭṭati, tumheyeva jānissatha. Kevalaṃ hi mayaṃ rakkhaṃ yācāma, taṃ no detha, avahaṭabhaṇḍampi āharāpethā”ti vattabbaṃ. Evaṃ **anodissa ācikkhanā** hoti, sā vaṭṭati. Evaṃ vutte sacepi te vohārikā te kārake gavesitvā tesam daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ sāpateyyampi gahitaṃ, bhikkhuniyā neva gīvā, na āpatti.

Parikkhāraṃ harante disvā tesam anattakāmatāya “coro coro”ti vattumpi na vaṭṭati. Evaṃ vuttepi hi yaṃ tesam daṇḍaṃ karonti, sabbaṃ bhikkhuniyā gīvā hoti. Attano vacanakaraṃ ana “iminā me parikkhāro gahito, taṃ āharāpeti, mā cassa daṇḍaṃ karoṭhā”ti vattum vaṭṭati. Dāsādāsivāpi-ādīnaṃ atthāya aḍḍaṃ karonti, ayaṃ akappiya-aḍḍo nāma, na vaṭṭati.

Katham **anāgataṃ ārabha odissa ācikkhanā**ti hoti? Vuttanayeneva parehi anācārādisu katesu bhikkhunī vohārike evaṃ vadati “amhākaṃ upassaye idaṅcīdaṅca karonti, rakkhaṃ no detha āyatim akaraṇatthāyā”ti. “Kena evaṃ katan”ti vutte “asukena ca asukena cā”ti ācikkhati. Evaṃ anāgataṃ ārabha odissa ācikkhanā hoti, sāpi na vaṭṭati. Tesam hi daṇḍe kate purimanayeneva sabbaṃ bhikkhuniyā gīvā. Sesam purimasadisameva.

Sace pana vohārikā bhikkhunupassaye evarūpaṃ anācāraṃ karontānaṃ “imaṃ nāma daṇḍaṃ karomā”ti bheriṃ carāpetvā āṇāya atīṭṭhamāne pariyesitvā daṇḍaṃ karonti, bhikkhuniyā neva gīvā, na āpatti.

Yo cāyaṃ bhikkhunīnaṃ vutto, bhikkhūnampi eseva nayo. Bhikkhunopi hi odissa ācikkhanā na vaṭṭati, yaṃ tathā ācikkhite tesam daṇḍaṃ karonti, taṃ sabbaṃ gīvā hoti. Vuttanayeneva daṇḍaṃ gaṇhāpentassa pārājikaṃ. Yo pana “daṇḍaṃ karissanti”ti jānantopi anodissa katheti, te ca pariyesitvā daṇḍaṃ karontiyeva, na doso. Vihārasīmāya rukkhādīni chindantānaṃ vāsipharasu-ādīni gahetvā pāsāṇe koṭṭenti, na vaṭṭati. Sace dhārā bhijjati, kārapetvā dātabbā. Upadhāvitvā tesam parikkhāre gaṇhanti, tampi na kātabbā. Lahuparivattaṃ hi cittaṃ, theyyacetanāya uppannāya mūlacchejjampi gaccheyya.

Ussayavādikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Corivuṭṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā

Mallagaṇabhaṭṭiputtagaṇādikanti-ādīsu¹ **mallagaṇo** nāma nārāyanabhattiko tattha tattha pāṇīyaṭṭhapanapokkharāṇikhaṇanādipuñṇakammakārako gaṇo. **Bhaṭṭiputtagaṇo** nāma kumārabhattikagaṇo. **Dhammagāṇoti** sāsanabhattiko anekappakārapuñṇakammakārako gaṇo. **Gandhikaseṇīti** anekappakārasugandhivikatikārako gaṇo. **Dussikaseṇīti** dussavāṇijasamūho, pesakāragaṇoti attho.

Vuṭṭhāpentiyāti upasampādentiyā. Kenaci² karaṇīyena pakkantāsu bhikkhunīsu agantvā khaṇḍasīmaṃ yathānisinnaṭṭhāneyeva attano nissitakaparīsāya saddhiṃ vuṭṭhāpentiyā vācācittato samuṭṭhāti, aññaṃ sīmaṃ³ vā nadim vā gantvā vuṭṭhāpentiyā kāyavācācittato samuṭṭhātīti āha “**corivuṭṭhāpanasamuṭṭhānan**”ti. Anāpucchā vuṭṭhāpanavasena **kiriyaṅkiriyaṃ**. Paññattim aṇantā ariyāpi vuṭṭhāpentīti vā kammavācāpariyosāne āpattikkhaṇe vipākābyākatasamaṅgitāvasena vā **ticittam**.

Corivuṭṭhāpikāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 117 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 184 piṭṭhe.

3. Khaṇḍasīmaṃ (Vi-Ṭṭha 3. 184 piṭṭhe.)

3. Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā

Añño gāmo gāmantaram. **Nadipāranti** nadiyā pārimatīram. “Gāmantaram gaccheyyā”¹ti vuttatā aññasmiṃ gāmeveva āpatti, na sakagāmeti āha “**sakagāmato tāvā**”²ti-ādi. **Parikkhepe vā upacāre vā atikkanteti** parikkhittassa gāmassa parikkhepe vā aparikkhittassa gāmassa parikkhēpārahaṭṭhāne vā atikkante. **Dutiyena atikkantamatteti** dutiyena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā upacāre vā atikkantamatte. Yesu pana potthakesu “ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā atikkante, upacāre vā okkante thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte, okkantamatte vā saṃghādiseso”³ti pāṭho dissati, tatha “okkante, okkantamatte vā”⁴ti etāni dve padāni pāḷiyā virujjhanti. “Aparikkhittassa gāmassa upacāram atikkāmentiyā”²ti hi pāḷi. Tathā **Samantapāsādikāyapi**³ virujjhanti. Tatha hi—

“Parikkhēpārahaṭṭhānaṃ ekena pādena atikkamati, thullaccayaṃ. Dutiyena atikkantamatte saṃghādiseso. Apicettha sakagāmato -pa-ekena pādena itarassa gāmassa parikkhepe vā upacāre vā atikkantamatte thullaccayaṃ, dutiyena atikkantamatte saṃghādiseso”³ti—

vuttaṃ. “Paṭhamaṃ padāṃ atikkāmentiyā’²ti-ādi² vacanato padasā gamanameva idhādhippetanti āha “**padasā pavisantiyā āpatti**”²ti. Iminā sacepi hatthipiṭṭhi-ādīhi vā iddhiyā vā pavisati, vaṭṭatiyevāti dasseti. Ayamettha saṅkhepo, vitthāro pana **Samantapāsādikāya**³ vuttoti adhippāyo.

Nadipāragamane vuttalakkhaṇāya nadiyāti “nadi nāma timaṇḍalam paṭicchādetvā yattha katthaci uttarantiyā antaravāsako temiyā”²ti **nadipāragamanavibhaṅge** vuttalakkhaṇāya nadiyā. Nadipāragamanavibhaṅgoti idha **nadipāragamanasaddena** vutto. **Puna orimatīrameva paccuttarantiyā vā**ti paratīram gantukāmatāya otiṇṇatā vuttaṃ. Itarissā pana ayaṃ pakkantaṭṭhāne ṭhitā hoti, tasmā paratīram gacchantiyā anāpatti. Sace⁴

1. Vi 2. 293, 296 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 184 piṭṭhe.

2. Vi 2. 296 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 3. 185 piṭṭhe.

sajjhāyaṃ vā padhānaṃ vā aññaṃ vā kiñci kammaṃ kurumānā “pure aruṇeyeva dutiyikāya santikaṃ gamissāmī”ti ābhogaṃ karoti, ajānantiyā eva tassā aruṇo uggacchati, anāpattīti āha “**pure aruṇeyevā**”ti-ādi. Atha pana “yāva aruṇuggamaṇā idheva bhavissāmī”ti vā anābhogena vā vihārassa ekadese acchati, dutiyikāya hatthapāsāṃ na otarati, aruṇuggamane saṃghādiseso. Hatthapāsoyeva hi idha pamāṇaṃ. Hatthapāsātikame ekagabbhopi na rakkhati. Tenāha “**ekagabbhe -pa- āpattī**”ti.

Dassanūpacāraṃ vā savanūpacāraṃ vāti ettha **dassanūpacāro** nāma yattha ṭhitaṃ dutiyikā passati. **Savanūpacāro** nāma yattha ṭhitaṃ maggamūlhasaddena viya, dhammassavanārocanasaddena viya ca “ayye”ti saddāyantiyā saddaṃ suṇāti. **Tasmā**ti yasmā ohīyanaṃ nāma dassanūpacārasavanūpacārānāmaññatarassa vijahanaṃ, tasmā. Antogāme pana ohīyanaṃ vaṭṭatīti āha “**indakhilātikkamato paṭṭhāyā**”ti-ādi. Tattha **indakhilātikkamato**ti ummārātikkamato. **Bahigāmeti** gāmassa bahipadese. Maggamūlhā uccāsaddaṃ karontīti āha “**maggamūlhasaddena viyā**”ti. Maggamūlhaṃ avhāyantassa saddena viyātipi vadanti. **Saddāyantiyā**ti saddaṃ karontiyā. “**Saddassa vanātikame āpattiyevā**”ti iminā dassanūpacāro evarūpe savanūpacāre vijahite na rakkhati, jahitamatteva āpatti saṃghādisesassāti dasseti.

Maggam gacchantīti ekamaggaṃ gacchanti. Sace purimāyo aññaṇa maggena gacchanti, pakkantā nāma honti, anāpattiyeva. Dvinnam gacchantīnaṃ ekā anubandhitum asakkontī “gacchatu ayan”ti ohīyati, itarāpi “ohīyatu ayan”ti gacchati, dvinnampi āpatti. Sace pana gacchantīsu purimāpi aññaṃ maggaṃ gaṇhāti, pacchimāpi aññaṃ, ekā ekissā pakkantaṭṭhāne tiṭṭhati, dvinnampi anāpatti.

“**Saṃghādisesā caturo**”ti¹ ayaṃ pañho aruṇuggamane gāmantarapariyāpannaṃ nadipāraṃ okkantabhikkhunim sandhāya vutto. Sā hi sakagāmato paccūsasamaye nikkhamitvā aruṇuggamanakāle vuttappakāraṃ nadipāraṃ

---

1. Vi-Ṭṭha 4. 238 piṭṭhe.

okkantamattāva rattivippavāsagāmantaranadipāragamanagaṇamhā-
ohīyanalakkhaṇe ekappahāreneva caturo saṅghādisese āpajjati.

Pakkhasaṅkantāya vāti titthāyatanaṃ saṅkantāya. **Anantarāyenāti**
hatthimocanādi-antarāyaṃ vinā.

Ekagāmantaragamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Ukkhittaka-osāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Tasseva kārakasaṅghassāti yo ukkhepanīyakammakāraḷo gaṇo, tasseva
kārakasaṅghassa. **Vatte vā vattantinti** tecattālisappabhede netthāravatte
vattamānaṃ.

Ukkhittaka-osāraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bhojanappaṭiggahaṇapaṭhamasikkhāpadavaṇṇanā

Ekato-avassuteti puggalassa vā bhikkhuniyā vā avassute.
Mahāpaccariyaṃ panettha “bhikkhuniyā avassutabhāveti daṭṭhabban”¹
vuttaṃ. Taṃ “anavassuto”² ti jānanti paṭiggahaṇhāti”² imāya pālīyā na sameti.
Yadi hi puggalassa avassutabhāvo nappamāṇaṃ, kiṃ “anavassutoti,
jānanti”² ti iminā vacanena, “anāpatti ubhato-anavassutā honti, anavassutā
paṭiggahaṇhāti”² ti ekattameva vattabbaṃ siyā. **Ubhosu anavassutesūti** puggalo
ceva bhikkhunī cāti ubhosu anavassutesu gaṇhantiyā sabbathāpi anāpatti.
“Anavassuto”² ti vā ṇatvā gaṇhantiyāti sayāṃ anavassutā samānā avassutepi
“anavassuto ayan”² ti saññāya tassa hatthato paṭiggahaṇhantiyā. Atha sayāṃ
anavassutāpi aññaṃ avassutaṃ vā anavassutaṃ vā “avassuto”² ti ṇatvā
paṭiggahaṇhāti, dukkaṭameva. Vuttaṃ hetāṃ **anantarasiikkhāpade** “kissa tvaṃ
ayye na paṭiggahaṇhāsīti, avassutā ayyeti, tvaṃ pana ayye avassutāti, nāhaṃ
ayye avassutā”² ti.

Bhojanappaṭiggahaṇapaṭhamasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 187 piṭṭhe.

2. Vi 2. 301 piṭṭhe.

6. Bhojanappaṭiggahaṇadutiyasikkhāpadavaṇṇanā

Dukkaṭādikā saṅghādisesapariyosānā āpattiyo iminā sikkhāpadena uyyojikāyeva, itarissā pana āpattibhedo paṭhamasikkhāpadenāti āha “**sā evaṃ uyyojanenā**”ti-ādi.

Kulānuddayatāyāti kulānukampakatāya.

Bhojanappaṭiggahaṇadutiyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-13. Sañcarittādisikkhāpadavaṇṇanā

Sattamādīni uttānatthāneva.

Sañcarittādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

14-17. Saṅghabhedakādisikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhunī saṅghaṃ na bhindatīti kammaṃ, uddeso cāti dvīhi bhedo, so tāya saddhiṃ natthīti bhikkhunī saṅghaṃ na bhindati. Na kevalaṃ parivāsābhāvoyevāti āha “**chādanapaccayāpi**”ti-ādi. Ettha ca “**chādanapaccayāpi na dukkaṭaṃ āpajjati**”ti pāṭho daṭṭhabbo, chādanapaccayāpi dukkaṭaṃ na āpajjati attho. Evañca katvā—

“Āpajjati garukaṃ sāvasesaṃ,
Chādeti anādariyaṃ paṭicca.
Na bhikkhunī no ca phuseyya vajjaṃ,
Pañhāmesā kusalehi cintitā”ti¹—

ettha bhikkhuninisedho upaṇṇo hoti. Yesu pana potthakesu “chādanapaccayā pana dukkaṭaṃ āpajjati”ti vinā nakāraṃ pāṭho dissati, so pamādalekhoti daṭṭhabbaṃ. **Tasmāti** yasmā parivāso nāma natthi, tasmā. **Attano sīmaṃ sodhetvā vihārasīmāya vāti** vihāre

1. Vi 5. 379 piṭṭhe.

baddhasīmameva sandhāya vuttaṃ. **Sodhetuṃ asakkontīti** vihārasīmaṃ sodhetuṃ asakkontīhi.

Mukhamattanidassananti pavesopāyamattanidassanaṃ. Etthāha—atha kasmā yathā bhikkhumānattakathāya “parikkhittassa vihārassa parikkhepato, aparikkhittassa vihārassa parikkhepārahaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkammā”¹ti vuttaṃ, evamavavā “**gāmūpacārato ca bhikkhūnaṃ vihārūpacārato ca dve leḍḍupāte atikkamivā**”ti idha vuttanti? Tatra ceke vadanti “bhikkhūnaṃ vuttappakāraṃ padesaṃ atikkamivā gāme pi taṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati, bhikkhunīnaṃ pana gāme na vaṭṭati, tasmā evaṃ vuttan”ti. Apara pana bhaṇanti “bhikkhūnampi gāme na vaṭṭati, bhikkhuvihāro nāma pubbeya gāmūpacāraṃ atikkamivā tiṭṭhati, tasmā gāmaṃ avavā vihārūpacārameva heṭṭhā vuttaṃ. Bhikkhunīnaṃ pana vihāro gāmeyeva, na bahi, tasmā gāmūpacāraṇca vihārūpacāraṇca ubhayamevettha dassitaṃ. Tasmā ubhayatthāpi atthato nānāttaṃ natthī”ti. Vīmaṃsitvā yaṃ cettha yujjati, taṃ gahetabbaṃ.

Tato paṭṭhāyāti ārocitakālato paṭṭhāya.

Samghabhedakādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhunipātimokkhe samghādisesavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nissaggiyakaṇḍa

1. Pattavagga

1. Pattasannicayasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhamam uttānatthameva.

Pattasannicayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Yaṁ attanā laddham, taṁ nissaggiyaṁ hotīti yaṁ cīvaraṁ bhājāpitāya¹ attanā laddham, tameva nissaggiyaṁ hoti, taṁ vinayakammaṁ katvāpi attanā na labbhati. Tenāha “nissatṭhan”ti-ādi. Tattha nissatṭham paṭilabhitvāpīti “ayyāya dammī”ti evaṁ nissatṭham paṭilabhitvāpi. Yathādāneyeva upanetabbanti yathā dāyakehi dinnam, tatheva upanetabbam, akālacīvarapakkeheva ṭhapetabbanti vuttam hoti.

Akālacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Cīvaraparivattanasikkhāpadavaṇṇanā

Metanti me etaṁ. Sakasaññāya gahitattā pācittiyañceva dukkaṭaṅca vuttam, itarathā bhaṇḍagghena kāretabbam.

Cīvaraparivattanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Aññaviññāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Paṭilābhenāti paṭhamaviññattito ūnatarassāpi aññassa paṭilābhena.

Tasmim appahonte puna taññevāti yaṁ paṭhamam viññattam, thokattā tasmim appahonte puna taññeva viññāpentiyāti attho. Aññenapi

---

1. Bhājītāya (Ka), Vajira-Ṭī 363 piṭṭhe passitabbam.

atthe satīti paṭhamam viññattito aññenapi atthe sati. **Tena saddhim aññañcā**ti yaṃ paṭhamam viññattaṃ, tena saddhim aññañca. Kim vuttaṃ hoti? Sace paṭhamam sappi viññattaṃ, “yamakaṃ pacitabban”ti ca vejjena vuttattā telenāpi attho hoti. Tato “telenāpi me attho”ti evamādinā aññañca viññāpentiyāti vuttaṃ hoti. **Ānisaṃsam dassetvā**ti “sace kahāpaṇassa sappi ābhataṃ hoti, iminā mūlena dviguṇam telam labbhati, telenāpi ca idaṃ kiccaṃ nippajjati, tasmā telam āharā”ti evam ānisaṃsam dassetvā.

Aññaviññāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

5. Aññacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Tato aññam cetāpeyyāti paṭhamam cetāpitato yaṃ kiñci aññam cetāpeyya.

Aññacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

6. Paṭhamasaṃghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Aññassatthāya dinnenāti yaṃ cetāpeti, tato aññassatthāya dinnena. **Aññuddisikenāti** purimassevatthadīpanam.

Sesakam upanentiyāti yadatthāya dinno, taṃ cetāpetvā avasesam aññassatthāya upanentiyā. **Sāmike apaloketvāti** dāyake āpucchitvā. **Evarūpāsu āpadāsu upanentīnanti** evarūpesu upaddavesu aññassa yassa kassaci atthāya upanentīnam.

Paṭhamasaṃghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dutiyasaṅghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā

Na kevalaṃ teneva pariikkhārenāti āha “**sayam yācitenāpi**”ti. Vuttaṃ hetam pāḷiyam¹ “bhikkhuniyo tena ca pariikkhārena sayampi yācivā bhesajjam cetāpetvā paribhuñjimsū”ti. Mātikāyam pana gamyamānattā **pi-**saddo nappayutto. Gamyamānatthassa hi saddassa payogaṃ pati kāmacāroti yutti.

Dutiyasaṅghikacetāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8-10. Paṭhamagaṇikacetāpanādisikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhamanavamadasamāni uttānatthāneva.

Paṭhamagaṇikacetāpanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pattavaggo paṭhamo.

2. Cīvaravagga

11. Garupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Yasmā² pavāritaṭṭhāne viññatti nāma na paṭisedhetabbā, tasmā bhagavā dhammanimantanavasena pavāritaṭṭhāne “vadethāyye, yenattho”ti vuttāya catukkamsaparamaṃ viññāpetabbanti paricchedaṃ dassētīti veditabbaṃ. Teneva “**cetāpetabbanti ṭhapetvā sahadhammike ca nītakappavārite ca aññena kismiñcideva guṇe parituṭṭhena ‘vadethāyye, yenattho’**ti vuttāya **viññāpetabban**”ti vuttaṃ. **Rājānanti** pasenadikosalarājānaṃ.

Garupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 2. 329 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 122 piṭṭhe.

12. Lahupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā

Dutiyaṃ uttānatthameva.

Lahupāvuraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvaravaggo dutiyo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
 Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
 Bhikkhunipātimokkhe nissaggiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyakaṇḍa

1. Lasuṇavagga

1. Lasuṇasikkhāpadavaṇṇanā

“**Lasuṇan**”ti kiñcāpi avisesena vuttam, tathāpi magadhesu jātam lasuṇameva idhādhippetam, tampi bhaṇḍikalasuṇamevāti āha “**magadharatṭhe jātan**”ti-ādi.

Bhaṇḍikalasuṇanti poṭṭalikalasuṇameva, sampuṇṇamiñjānametaṃ adhivacanam. Tenāha “**na ekadvitimiñjakan**”ti. **Ajjhohāre ajjhohāreti**¹ ettha sace dve tayo bhaṇḍike ekatoyeva saṅkhāditvā ajjhoharati, ekaṃ pācittiyam. Bhañjitvā ekekamiñjakaṃ khādantiyā pana payogagaṇanāya pācittiyāni.

Palaṇḍukādīnam vaṇṇena vā miñjāya vā nānātam veditabbaṃ—vaṇṇena tāva **palaṇḍuko** nāma paṇḍuvaṇṇo hoti, **bhañjanako** lohitavaṇṇo, **haritako** haritapaṇṇavaṇṇo. Miñjāya pana palaṇḍukassa ekā miñjā hoti, bhañjanakassa dve, haritakassa tisso. **Cāpalasuṇo** amiñjako. Aṅkuraṃattameva hi tassa hoti. **Mahāpaccariyā**dīsu pana “palaṇḍukassa tīṇi miñjāni, bhañjanakassa dve, haritakassa ekaṃ”ti¹ vuttam. Ete palaṇḍukādayo sabhāveneva vaṭṭanti. Sūpasampākādīsu pana māgadhakampi vaṭṭati. Tam hi paccamānesu muggasūpādīsu vā macchamaṃsavikatiyā vā tele vā badarasāḷavādīsu vā ambilasākādīsu vā uttaribhaṅgesu vā yattha katthaci antamaso yāgu bhattepi pakkhittam vaṭṭati. **Badarasāḷavam**² nāma badaraphalāni sukkhāpetvā cuṇṇetvā kattabbā khādanīyavikati.

Lasuṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 195 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭṭi 3. 123 piṭṭhe.

2. Sambādhalomasikkhāpadavaṇṇanā

“Paṭicchannokāse”ti etassa vibhāgadassanattam **“upakacchakesu ca muttakaraṇe cāti attho”**ti vuttaṃ.

Ābādhapaccayāti kaṇḍukacchu-ādi-ābādhapaccayā saṃharāpentiyā anāpatti. “Bhikkhussa ettha ca lasuṇe ca dukkaṭaṇ”¹ porāṇā.

Sambādhalomasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Talaghātakasikkhāpadavaṇṇanā

Talaghātaketti matthake pahāradāne, tañca kho talaṃ “muttakaraṇe pahāraṃ detī”ti **padabhājanīyaṃ**² vuttattā “muttakaraṇassa”ti viññāyatīti āha **“muttakaraṇassa talaghātane”**ti. **Purimanayeneva sāṇattikanti** attano atthāya aññaṃ āṇāpentiyā sāṇattikaṃ.

Talaghātakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Jatumaṭṭhakasikkhāpadavaṇṇanā

Vatthuvasenetaṃ vuttanti “jatumaṭṭheke”ti etaṃ nidānavasena uppanassa vatthuno vaseneva vuttaṃ. Yaṃ kiñci pana daṇḍakaṃ pavesentiyā āpattiyeva. Tenāha **“kāmarāgena panā”**ti-ādi.

Jatumaṭṭhakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Udakasuddhikasikkhāpadavaṇṇanā

Ādātabbanti pavesetabbaṃ. **Aggapabbanti** kesaggamattampi aggapabbaṃ. **Tatīyaṃ pabbaṃ pavesetīti** kesaggamattampi tatīyaṃ pabbaṃ pavesetī. Vuttaṃ hetam **Samantapāsādikāyaṃ**³ “gambhīrato dvinnaṃ pabbānaṃ upari kesaggamattampi pavesentiyā pācittīyaṇ”ti.

1. Vajira-Ṭī 368 piṭṭhe.

2. Vi 2. 342 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 197 piṭṭhe.

Atigambhīraṃ udakasuddhikaṃ ādiyanavatthusminti ati-anto pavesetvā udakadhovanakaraṇavatthusmim. Udakasuddhipaccayena¹ pana satipi phassassādiyane yathāvuttaparicchede anāpatti.

Udakasuddhikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Upatiṭṭhanasikkhāpadavaṇṇanā

Takkādīsu vā aññatarenāti takkadadhimatthurasakhīrādīsu aññatarena. **Yāya kāyaci bījanīyāti** antamaso cīvarakaṇṇaṃ upādāya yāya kāyaci bījanīyā.

Imaṃ pivathāti imaṃ pānīyaṃ vā sūpādīṃ vā pivatha. **Iminā bījathāti** iminā thālavaṇṇena bījatha. **Dāpentiyaṃ** aññena ubhayampi dāpentiyaṃ.

Upatiṭṭhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Āmakadhaññasikkhāpadavaṇṇanā

Tasmāti yasmā viññatti ceva bhojanañca pamāṇaṃ, tasmā. Na kevalañcetta² paṭiggahaṇeyeva dukkaṭaṃ hoti, paṭiggaṇhitvā pana araññato āharaṇepi sukkhāpanepi vaddalidivase bhajjanatthāya uddhanasajjanepi kapallasajjanepi dabbisajjanepi dārūni ādāya aggikaraṇepi kapallamhi dhaññapakkhipanepi dabbīyā saṃghaṭṭanesupi koṭṭanatthaṃ udukkhalamusalādisajjanesupi koṭṭanapapphoṭanadhovanādīsipi yāva mukhe ṭhapetvā ajjhoharaṇatthaṃ dantehi saṅkhādanti, tāva sabbappayogesu dukkaṭānīti āha “**paṭiggahaṇato paṭṭhāya yāva dantehi saṅkhādanam, tāva pubbappayogesu dukkaṭānī**”ti.

Āmakadhaññasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 123 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 198 piṭṭhe.

8. Paṭhama-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā

Tirokuṭṭeti gharakuṭṭassa parabhāge. **Tiropākāreti** parikkhepapākārassa tirobhāge, te ca kho kuṭṭapākārā iṭṭhakaṣiladārūnaṃ vasena tippakārāti āha “yassa kassaci kuṭṭassa vā pākārassa vā parato”ti. **Sabbānipetāni ekato chaḍḍentiyāti** etāni cattāripi vatthūni ekato chaḍḍentiyā. Pāṭekkaṃ pana chaḍḍentiyā vatthugaṇanāya āpattiyo. Āṇattiyampi eseva nayo.

Bhikkhussa dukkaṭanti bhikkhussa sabbattha dukkaṭaṃ.

Paṭhama-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Dutīya-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā

Bhikkhunīyāpīti pi-saddena bhikkhuṃ samuccinoti. Anikkhittabījesu¹ pana khettesu koṇādīsu vā asaṅjātaropimesu khettamariyādādīsu vā chaḍḍetuṃ vaṭṭati. Manussānaṃ kacavarachaḍḍanaṭṭhānēpi vaṭṭatiyeva. **Chaḍḍitakhetteti** manussesu sassaṃ uddharitvā gatesu chaḍḍitakhettaṃ nāma hoti, tattha vaṭṭati. Yattha pana “lāyitampi pubbaṇṇādi puna uṭṭahissatī”ti rakkhanti, tattha yathāvatthukameva. **Sāmike apaloketvāti** ettha khettapālakā, ārāmādigopakā ca sāmikāva. Iminā ca saṅghasantake bhikkhussa chaḍḍetuṃ vaṭṭati saṅghapariyāpannattā, na bhikkhunīnaṃ. Bhikkhunīnaṃ pana attano santake² bhikkhusantake vuttanayeneva vaṭṭatīti dasseti, evaṃ santēpi sārūppavasena kātabbaṃ.

Dutīya-uccārachaḍḍanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Naccagītasikkhāpadavaṇṇanā

Naccanti naṭṭādayo vā naccantu, soṇḍā vā antamaso morasuvamakkaṭṭādayopi sabbametaṃ naccameva. Tenāha “**naccanti antamaso**”

1. Vi-Ṭṭha 3. 200 piṭṭhe.

2. Bhikkhunīnampi saṅghasantake (Ka)

moranaccampī”ti. **Gītanti** naṭādīnaṃ vā gītaṃ hotu, ariyānaṃ parinibbānakāle ratanattayaguṇūpasamhitaṃ sādhuḷitagītaṃ vā, antamaso “dantagītampi gāyissāmā”ti pubbhāge okūjantā karonti, sabbametaṃ gītameva. Tenāha “**gītanti antamaso dhammabhāṇakagītampi**”ti. Tattha **dhammabhāṇakagītaṃ** nāma asaṅṅatabhikkhūnaṃ taṃ taṃ vattaṃ bhinditvā atidīghaṃ katvā gītassarena dhammabhāṇanaṃ, tampi neva bhikkhuno, na bhikkhunīnaṃ vaṭṭati. Tathā hi vuttaṃ paramatthajotikāya **khuddakaṭṭhakathāya**¹ “dhammūpasamhitaṃ gītaṃ vaṭṭati, gītūpasamhito pana dhammo na vaṭṭati”ti. Tasmā dhammaṃ bhaṇantena² jātakavattādīnaṃ taṃ taṃ vattaṃ avināsetvā caturassena vattena parimaṇḍalāni padabyañjanaṇi dassetabbāni. **Vāditanti** tantibaddhādivādanīyabhaṇḍavāditaṃ vā hotu, kuṭabherivāditaṃ vā antamaso udakabherivāditaṃ, sabbamevetānaṃ vāditaṃ. Tenāha “**vāditanti antamaso udakabherivāditaṃ**”ti. Yaṃ pana niṭṭhubhanti² vā sāsāṅke vā ṭhitā accharikaṃ vā phoṭeti, paṇiṃ vā paharati, tattha anāpatti. Dassanena cettha savanampi saṅgahitaṃ virūpekasesanayena. Ālocanasabhāvātāya vā pañcannaṃ viññāṇaṃ savanakiriyāyapi dassanaṅkhepasabbhāvato “dassanāya”icceva vuttanti āha “**etesu yaṃ kiñci dassanāya gacchantiyā**”ti. **Yattha ṭhitā** evaṃ gantvā yasmīṃ padese ṭhitā.

Nanu ca sayāmnaccanādīsu pācittiyānaṃ pāḷiyānaṃ na vuttaṃ, atha kathaṃ gahetabbanti āha “**sabba-aṭṭhakathāsu vuttan**”ti, iminā pāḷiyānaṃ avuttepi aṭṭhakathāpamāṇena gahetabbanti dasseti. **Samuṭṭhānādīni eḷakalomasadisānī**ti pana mātīkāgatapācittiyasseva vasena vuttaṃ, sabbesaṃ vasena pana chasamuṭṭhānanti gahetabbānaṃ. “**Ārāme ṭhatvā**”ti idaṃ nidassanamattaṃ sesa-iriyāpāthehi yuttāya passantiyā anāpattiyā icchitabbatā. Itarathā hi nisinnāpi passitūṃ na labheyya. “Passissāmī”ti vihārato vihāraṃ gacchantiyā āpattiyeva. Āsanasālāya nisinnā passati, anāpatti, “passissāmī”ti uṭṭhahitvā gacchantiyā āpatti. Vīthiyānaṃ ṭhatvā gīvaṃ parivattetvā passantiyāpi āpattiyeva. Bhikkhussaṃpi eseva nayo, āpattibhedova nānaṃ.

Naccagītasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Lasuṇavaggo paṭṭhamo.

1. Khuddakapāṭha-Ṭṭha 26 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 4. 46 piṭṭhe.

2. Rattandhakāravagga

1. Rattandhakārasikkhāpadavaṇṇanā

Arahopekkhāyāti naraho-assādāpekkhāya. **Aññavihitāyāti** raho-assādato aññavihitāva hutvā ñātim vā pucchantiyā, dāne vā pūjāya vā mantentiya.

Rattandhakārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2-3. **Paṭicchannokāsa-ajjhokāsasallapanasikkhāpadavaṇṇanā**
Dutiyatatiyāni uttānatthāneva.

Paṭicchannokāsa-ajjhokāsasallapanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

4. Dutiyika-uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

“**Purimanayenevā**”ti iminā “**santiṭṭheyya vāti** hatthapāse ṭhitamattāya pācittiyam, **sallapeyya vāti** tattha ṭhatvā gehasitakatham kathentiyāpi pācittiyameva, **nikaṇṇikam vā jappeyyāti** kaṇṇamūle jappentiyāpi pācittiyamevā”ti imam nayam dasseti.

Dutiyika-uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

5. Anāpucchāpakkamanasikkhāpadavaṇṇanā

Āsīdanti etthāti **āsananti** āha “**pallaṅkassokāsabhūte**”ti, ūrubaddhāsanassa okāseti attho. **Anovassakanti** nibbakokāsam. **Ajjhokāse upacāranti** ajjhokāse nisīditvā dvādasahatthappamāṇam padesam. **Gilānāyāti** yā tādisena gelaññena āpucchitum na sakkoti. **Āpadāsūti** ghare aggi vā uṭṭhito hoti, coro vā, evarūpe upaddave anāpucchā pakkamati, anāpatti.

Anāpucchāpakkamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Anāpucchā-abhiniśīdanasikkhāpadavaṇṇanā

Dhuvapaññatteti bhikkhunīnaṃ atthāya niccapaññatte.

Anāpucchā-abhiniśīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

7. Anāpucchāsantharaṇasikkhāpadavaṇṇanā

Kulānīti kulassa gharāni.

Anāpucchāsantharaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

8. Para-ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

Aṭṭhamaṃ uttānatthameva.

Para-ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

9. Para-abhisapanasikkhāpadavaṇṇanā

Manussadobhaggena vāti “kāṇā homi, kuṇī homi, itarā vā īdisā hotū”ti-ādinā manussavirūpabhāvena. **Atthadhamma-anusāsanipurekkhārānanti** ettha **atthapurekkhārāyāti** aṭṭhakatham kathentiya. **Dhammapurekkhārāyāti** pāliṃ vācentiya. **Anusāsanipurekkhārāyāti** “idānipi tvaṃ edisā, sādhu viramassu, no ce viramasi, addhā puna evarūpāni kammāni katvā niraye uppajjissasi, tiracchānāyoniyā uppajjissasi”ti¹ evaṃ anusāsaniyaṃ ṭhatvā vadantiyā.

Para-abhisapanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

10. Rodanasikkhāpadavaṇṇanā

Dasamaṃ uttānatthameva.

Rodanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Rattandhakāravaggo dutiyo.

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 204 piṭṭhe.

3. Naggavagga

1-2. Naggādisikkhāpadavaṇṇanā

Idanti idaṃ udakasāṭīkacīvaram.

Dutiyam uttānatthameva.

Naggādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

3. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

Visibbetvāti vijaṭetvā. **Dhuram nikkhittamatteti** dhure nikkhittamatte, dhuram nikkhipitvā sacepi pacchā sibbati, āpattiyevāti attho.

Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

4. Saṅghāṭīcārasikkhāpadavaṇṇanā

“**Idaṃ me cīvaram mahaggham īdise corabhaye na sakkā dhāretunti evarūpāsu āpadāsū**”ti ettha pāṭho. So pana kākapadasañjanitamohehi lekhakehi uparisikkhāpade likhito. Kiñcāpi tattha likhito, ettheva pana daṭṭhabbo.

Saṅghāṭīcārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

5. Cīvarasaṅkamanīyasikkhāpadavaṇṇanā

Āpadāsu vā dhārehīti sace apārutam vā anivattham vā corā haranti, evarūpāsu āpadāsu dhāreti, anāpatti.

Cīvarasaṅkamanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

6. Gaṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Aññasmiṃ parikkhāreti yattha katthaci thālakādīnam vā sappitelādīnam vā aññatarasmiṃ. “**Samagghakāle dassathā**”ti evam ānisaṃsam dassetvā

nivārentiyā¹ “kittakaṃ agghanakaṃ dātukāmatthā”ti pucchitvā “ettakaṃ nāmā”ti vutte “āgametha tāva, idāni vattham mahaggham, katipāhena kappāse āhate samaggham bhavissati, tasmim kāle dassathā”ti evam ānisaṃsam dassetvā nivārentiyā.

Gaṇacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-10. Paṭibāhanādisikkhāpadavaṇṇanā

Ānisaṃsam dassetvā paṭibāhantiyā² “ekissā ekaṃ sātakaṃ nappahoti, āgametha tāva, katipāhena uppajjissati, tato bhājessāmā”ti evam ānisaṃsam dassetvā paṭibāhantiyā anāpatti.

Aṭṭhamanavamāni uttānatthāneva.

Sesanti “dhammike vematikāyā”ti-ādikaṃ avasesam. Tattha **ānisaṃsam dassetvā paṭibāhantiyā**³ “bhikkhunisaṃgho jīṇṇacīvaro, kathinānisaṃsamūlako mahālābho”ti evarūpaṃ ānisaṃsam dassetvā paṭibāhantiyā anāpatti.

Paṭibāhanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Naggavaggo tatiyo.

4. Tuvattavagga

1-3. Ekamañcatuvattānādisikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhamam uttānatthameva.

Vavatthānam dassetvā⁴ majjhe kāsāyam vā kattarayaṭṭhim vā antamaso kāyabandhanampi ṭhapetvā nipajjantīnam anāpattīti attho.

Tatiyam uttānatthameva.

Ekamañcatuvattānādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 206 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 208 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 207 piṭṭhe.

4. Vi-Ṭṭha 3. 209 piṭṭhe.

4-9. Na-upaṭṭhāpanādisikkhāpadavaṇṇanā

Pariyesitvā alabhantiyāti aññaṃ upaṭṭhāyikaṃ alabhantiyā. **Gilānāyāti** sayāṃ gilānāya. **Āpadāsūti** tathārūpe upaddave sati.

Pañcamachaṭṭhasattama-aṭṭhamanavamāni uttānatthāneva.

Na-upaṭṭhāpanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Cārikanapakkamanasikkhāpadavaṇṇanā

Dhure nikkhittamatteti sace dhuraṃ nikkhipitvā pacchā pakkamati, āpattiyevāti attho. **Antarāye satīti** dasavidhesu antarāyesu aññatarasmim sati. “Gacchissāmi”ti nikkhantā, nadī vā pūrā, vanadāho vā āgato, corā vā magge honti, megho vā utṭhahati, nivattitum vaṭṭati.

Cārikanapakkamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Tuvaṭṭavaggo catuttho.

5. Cittāgāravagga

1. Rājāgārasikkhāpadavaṇṇanā

Kīlanacittasālanti na rañño va kīlanacittasālam, atha kho yesaṃ kesañci manussānaṃ kīlanatthaṃ yattha katthaci katasālam. Esa nayo “**kīlana-upavanan**”ti-ādīsupi. Yathāha “rājāgāraṃ nāma yattha katthaci rañño kīlitum ramitum kataṃ hoti”ti-ādiko¹ vitthāro. Tattha **kīlana-upavananti** kīlanatthaṃ antonagare kataṃ ārāmaṃ. **Kīlanuyyānanti** tatheva bahinagare kataṃ uyyānaṃ.

Rājāgārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Vi 2. 392 piṭṭhe.

2. Āsandiparibhuñjanasikkhāpadavaṇṇanā

Atikkantappamāṇāti aṭṭhaṅgulato atikkantappamāṇapādakā. **Vuttoti** padabhājanīyam vutto. “Akappiyarūpākulo akappiyamañco pallaṅko”¹ti **sārasamāsācariyo**.

Āsandiparibhuñjanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Suttakantanasikkhāpadavaṇṇanā

Ujjavujjaveti uggiritvā uggiritvā veṭhane. **Kantitasuttaṃ kantantiyā**ti dasikasuttādiṃ saṅghāṭetvā kantantiyā, dukkantitaṃ vā paṭikantantiyā.

Suttakantanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Gihiveyyāvaccasikkhāpadavaṇṇanā

Attano veyyāvaccakarassa cāti sacepi mātāpitaro āgacchanti, yaṃ kiñci bījanīyaṃ vā sammuñjanidaṇḍakam vā kārapetvā veyyāvaccakaraṭṭhāne ṭhapetvā yaṃ kiñci pacitum vaṭṭati.

Gihiveyyāvaccasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5-6. Adhikaraṇādisikkhāpadavaṇṇanā

Anantarāyikinīti dasavidhesu antarāyesu ekenāpi anantarāyikinī. Dhuraṃ nikkhipitvā pacchā vinicchīnantī āpattim āpajjivāva vinicchīnāti.

Chaṭṭham uttānatthameva.

Adhikaraṇādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 294 piṭṭhe.

7. Āvasathacīvarasikkhāpadavaṇṇanā

Āpadāsūti mahagghacīvaram sarīrato mocetvā suppaṭṭisāmitampi corā haranti, evarūpāsu āpadāsu anissajjitvā nivāsentiyā anāpatti.

Āvasathacīvarasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Āvasathavihārasikkhāpadavaṇṇanā

Kavāṭabaddhavihāranti dvārabaddhavihāram. Gilānāyāti vacībhedam kātum asamattāya. Āpadāsūti ratṭhe bhijjante āvāse chaḍḍetvā gacchanti, evarūpāsu āpadāsu.

Āvasathavihārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Tiracchānavijjāpariyāpuṇanasikkhāpadavaṇṇanā

Hatthi-ādīsipi¹ sippasaddopaccekaṃ yojetabbo, tathā āthabbaṇādīsū mantasaddo. Tattha tharūti khaggamuṭṭhi. Āthabbaṇamanto nāma āthabbaṇavedavihito parūpaghātakaro manto. Khilanamanto nāma dārusārakhilam mantetvā pathaviyam pavevetvā māraṇamanto. Agadappayogo nāma visayojanam.

Tiracchānavijjāpariyāpuṇanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Tiracchānavijjāvācanasikkhāpadavaṇṇanā

Lekheti likhasippe. Dhāraṇāya vāti dhāraṇasatthe, yasmim vuttanayena paṭipajjantā bahūnipi ganthāni dhārenti. Nāgamaṇḍalādiketi ettha nāgamaṇḍalam nāma sappānam pavesanivāraṇattham maṇḍalabaddhamanto.

Tiracchānavijjāvācanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cittāgāravaggo pañcama.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 127 piṭṭhe.

6. Ārāmapavagga

1-2. Ārāmapavisanādisikkhāpadavaṇṇanā

Sīsānulokikāyāti sīsāṃ anulokentiyā. **Yattha vā bhikkhuniyo sannipatitā**ti yattha bhikkhuniyo paṭhamataram sajjhāyanacetiyavandanādi-attham sannipatitā. **Āpadāsū**ti kenaci upaddutā hoti, evarūpāsu āpadāsu pavisitum vaṭṭati.

Dutiyam uttānatthameva.

Ārāmapavisanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3-4. Gaṇaparibhāsanādisikkhāpadavaṇṇanā

Sesanti “atthadhamma-anusāsanipurekkhārāyā”ti-ādikaṃ avasesam. Tattha **anusāsanipurekkhārāyā**ti “idānipi tvaṃ bālā abyattā”ti-ādinā¹ nayena anusāsanipakkhe ṭhatvā vadantiyā anāpatti.

Catuttham uttānatthameva.

Gaṇaparibhāsanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Kulamaccharinīsikkhāpadavaṇṇanā

Kule maccharo kulamaccharoti purimasmim pakkhe sakatthe **inīpaccayo**, tam kulam assaddham appasannanti kulassa aguṇam, ayasam vā bhāsantiyāti attho. **Bhikkhunīnam avaṇṇam bhāsantiyā**ti “bhikkhuniyo dussilā pāpadhammā”ti² bhikkhunīnam aguṇam, ayasam vā bhāsantiyā.

Santaṃyeva ādinavanti kulassa vā bhikkhunīnam vā santaṃyeva aguṇam.

Kulamaccharinīsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi-Ṭṭha 3. 216 piṭṭhepi.

2. Vi-Ṭṭha 3. 217 piṭṭhepi.

6-8. Abhikkhukāvāsādisikkhāpadavaṇṇanā

Samantapāsādikāyaṃ vuttoti samantapāsādikāya ovādavaggassa paṭhamasikkhāpade¹ vutto.

Sattamaṭṭhamāni uttānatthāneva.

Abhikkhukāvāsādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9-10. Ovādūpasaṅkamanādisikkhāpadavaṇṇanā

Uposathassa pucchanam **uposathapucchā**, sāvakaṭṭhāyaṃ, rassattaṅca katvā “**uposathapucchakan**”ti vuttāti āha “**uposathapucchanan**”ti. **Ovādatthāyāti** ovādayācanatthāya.

Dasamaṃ uttānatthameva.

Ovādūpasaṅkamanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ārāmaṅgaṃ chaṭṭho.

7. Gabbhinīvagga

1-2. Gabbhinī-ādisikkhāpadavaṇṇanā

Paṭhamam uttānatthameva.

Thane bhavam **thaṅṅam**, khīram. **Yam pāyētī** tam dāraṅgaṃ pāyēti.

Gabbhinī-ādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paṭhamasikkhamānasikkhāpadavaṇṇanā

Padabhājane vuttanayenāti “pāṇātipātā veramaṇim dve vassāni avītikkamma samādānam samādiyāmi -pa-. Vikālabhojanā veramaṇim dve

---

1. Vi-Ṭṭha 3. 52 piṭṭhe.

vassāni avītikamma samādānaṃ samādiyāmī”ti padabhājanasamīpe¹
aṭṭhuppattiyāṃ vuttanayena. Imā pana cha sikkhāyo saṭṭhivassāyapi
pabbajitāya dātabbāyeva, na etāsu asikkhitā upasampādetabbā.

Paṭhamasikkhamānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4-5. Dutiyasikkhamānādisikkhāpadavaṇṇanā

Padabhājane vuttā upasampadāsammuti na dinnā hotīti
padabhājanasamīpe² aṭṭhuppattiyāṃ vuttā upasampadāsammuti ñattidutiyāya
kammavācāya na dinnā hoti.

Pañcamaṃ uttānatthameva.

Dutiyasikkhamānādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6-10. Dutiyagihigatādisikkhāpadavaṇṇanā

Dasavassāya gihigatāya sikkhāsammutiṃ datvā
paripuṇṇadvādasavassaṃ upasampādetuṃ vaṭṭati.

Sattama-aṭṭhamanavamadasamāni uttānatthāneva.

Dutiyagihigatādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Gabbhinīvaggo sattamo.

8. Kumāribhūtavagga

1-5. Paṭhamakumāribhūtādisikkhāpadavaṇṇanā

Sabbapaṭhamā dve mahāsikkhamānāti gabbhinivagge vuttā dve
sikkhamānā. “**Sikkhamānā**”icceva vattabbāti sammutikammādisu evaṃ
vattabbā.

1. Vi 2. 420 piṭṭhe.

2. Vi 2. 422 piṭṭhe.

“**Gihigatā**”ti vā “**kumāribhūtā**”ti vā na vattabbāti sace vadanti, kammaṃ kuppattīti adhippāyo.

Catutthapañcamāni uttānatthāneva.

Paṭhamakumāribhūtādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6-8. Khīyanadhammādisikkhāpadavaṇṇanā

Vuṭṭhāpanasammutiyā yācitāyāti upasampadāsammutiyā yācitāya.

Sattamaṭṭhamāni uttānatthāneva.

Khīyanadhammādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Sokāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

Āgacchamānāti āgacchantī.

Sokāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Ananuññātasikkhāpadavaṇṇanā

Tesam atthibhāvaṃ ajānantiyāti¹ tesam mātādīnaṃ atthibhāvaṃ ajānantiyā. **Ananuññātasamuṭṭhānanti** yaṃ vācato, kāyavācato, vācācittato, kāyavācācittato ca samuṭṭhāti, taṃ ananuññātasamuṭṭhānaṃ. Kathaṃ? Abbhānakammādisu kenacideva karaṇīyena khaṇḍasīmāyaṃ nisinnā “pakkosatha sikkhamānaṃ, idheva naṃ upasampādessāmā”ti upasampādeti, evaṃ vācato samuṭṭhāti. “Upassayato uṭṭhāya upasampādessāmī”ti vatvā khaṇḍasīmaṃ gacchantiyā kāyavācato samuṭṭhāti. Dvīsu ṭhānesu paṇṇattim jānitvā vītikkamaṃ karontiyā vācācittato, kāyavācācittato ca samuṭṭhāti. Ananujānāpetvā upasampādanato **kiriya kiriyam**.

Ananuññātasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Pārivāsikasikkhāpadavaṇṇanā

Dāruṇanti pāpaṃ. **Patimānenti** olokentaṃ.

Pārivāsikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

12. Anuvassasikkhāpadavaṇṇanā

Ekantarikanti ekena vassena antarikaṃ katvā.

Anuvassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

13. Ekavassasikkhāpadavaṇṇanā

Mātikāyaṃ **evaṃ vassaṃ dve**ti ekantarike ekekasmim saṃvacchare dve. **Ekantarikaṃ vuṭṭhāpentiyā**ti imasmim vasse ekaṃ, puna ekantarikaṃ ekanti dve vuṭṭhāpentiyā anāpatti.

Ekavassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Kumāribhūtavaggo aṭṭhāmo.

---

9. Chattupāhanavagga**1-2. Chattupāhanādisikkhāpadavaṇṇanā**

Vuttalakkaṇaṃ chattanti “chattaṃ nāma tīṇi chattaṇi setacchattaṃ, kilañjacchattaṃ, paṇṇacchattaṃ maṇḍalabaddhaṃ, salākabaddhaṃ”ti evaṃ padabhājane¹ vuttalakkaṇaṃ chattaṃ. **Tādisaṃ ṭhānaṃ patvā**ti gacchakaddamādīsu taṃ taṃ ṭhānaṃ patvā.

Chattassevāti kaddamādīni patvā upāhanā omuñcitvā chattasseva dhāraṇaṃ. **Upāhanānaṃyeva vā**ti gacchādīni disvā chattaṃ apanāmetvā upāhanānaṃyeva dhāraṇaṃ.

Dutiyaṃ uttānatthameva.

Chattupāhanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3-5. Saṅghāṇi-ādisikkhāpadavaṇṇanā

Saṅghāṇinti kaṭiyam anubhavitabbaṃ ābharaṇaṃ. Tenāha “yam kiñci kaṭūpagan”ti.

Catutthapañcamāni uttānatthāneva.

Saṅghāṇi-ādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Vāsitasikkhāpadavaṇṇanā

Gandhavāsitakenāti gandhaparibhāvitena.

Vāsitasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7-10. Bhikkhuni-ummaddāpanādisikkhāpadavaṇṇanā

Gilānāyāti¹ antamaso maggagamanaparissamenāpi ābādhikāya.
Āpadāsūti corabhayādinā sarīrakampanādīsu.

Aṭṭhamanavamadasamesu kiñci vattabbaṃ natthi.

Bhikkhuni-ummaddāpanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Anāpucchāsikkhāpadavaṇṇanā

Upacāraṃ sandhāyāti samantā dvādasahatthūpacāraṃ sandhāya.

Anāpucchāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

12. Pañhāpucchanasikkhāpadavaṇṇanā

Anodissāti “amukasmim nāma thāne pucchāmī”ti evaṃ aniyametvā kevalaṃ “pucchitabbaṃ atthi, pucchāmi ayyā”ti evaṃ vatvā.

Pañhāpucchanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

13. Asaṃkaccikasikkhāpadavaṇṇanā

Parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ, aparikkhittassa upacāraṃ atikkamantiyā vā okkamantiyā vāti ettha parikkhittassa gāmassa parikkhepaṃ atikkamantiyā vā aparikkhittassa gāmassa upacāraṃ okkamantiyā vāti yathākkamaṃ sambandho veditabbo. **Āpadāsūti** mahagghaṃ saṃkaccikaṃ pārupitvā gacchantiyā upaddavo uppajjati, evarūpāsu āpadāsu.

Asaṃkaccikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Chattupāhanavaggo navamo.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya
Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ
Bhikkhunipātimokkhe pācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Asādhāraṇasamuṭṭhānavaṇṇanā

Acittakānīti¹ “naccan”ti-ādinā ajānitvā dassanādiṃ karontiyā āpattisambhavato vatthu-ajānanacittena acittakāni. **Lokavajjānīti** “naccan”ti-ādinā jānitvā dassanādiṃ karontiyā akusaleneva āpajjanato lokavajjāni. Tenāha “**ayaṃ panettha adhippāyo**”ti-ādi. **Sacittakānīti** “corī”ti-ādinā vatthum jānitvā karaṇeyeva āpattisambhavato sacittakāni. Upasampadādīnaṃ ekantākusalacitteneva akattabbattā **paṇṇattivajjāni**. “Idha sacittakācittakatā paṇṇattijānanā jānanatāya aggahetvā vatthujānanā jānanatāya gahetabban”ti vadanti.

Asādhāraṇasamuṭṭhānavaṇṇanā niṭṭhitā.

---

1. Sārattha-Ṭī 3. 128 piṭṭhe.

Pāṭidesanīyakaṇḍa

2. Telaviññāpanādisikkhāpadavaṇṇanā

Pāḷiyam anāgatesu pana aṭṭhasupīti pāḷimuttakesu sappi-ādīsu aṭṭhasupi.

Telaviññāpanādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhunipātimokkhe pāṭidesanīyavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Parimaṇḍalādisikkhāpadavaṇṇanā

Sekhiyāni cevāti pañcasattati sekhiyāni ceva.

“**Bhikkhupātimokkhavaṇṇanāyaṃ vuttanayeneva veditabbā**”ti iminā yasmā tādīsaṃyevettha atthavinicchayaṃ vidū vadanti, tasmā visum tesam atthavaṇṇanā na vuttā. Tattha yā vuttā, sā idhāpi vuttāyevāti dasseti.

Parimaṇḍalādisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti kaṅkhāvitarāṇiyā pātimokkhavaṇṇanāya

Vinayatthamañjūsāyaṃ līnatthappakāsaniyaṃ

Bhikkhunipātimokkhavaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanakathāvaṇṇanā

Yaṃ pātimokkhassa vaṇṇanaṃ ārabhanti sambandho.

“**Mahāvihārapāsīnan**”ti idaṃ purimacchimapadehi saddhiṃ sambandhitabbaṃ, mahāvihāravāsīnaṃ porāṇaṭṭhakathāhi vāti ca.

Pāḷiyatthañca kevalanti sakalam pāḷi-atthañca, ubhatovibhaṅgañcāti vuttam hoti. **Etthā**ti etissaṃ kaṅkhāvitarāṇiyaṃ.

Yasmā na hi atthīti sambandho. **Yanti** yaṃ padaṃ. **Sīhaḷaṭṭhakathānayananti** sīhaḷamātikaṭṭhakathānayaṃ. **Aṭṭhakathāsāranti** sīhaḷamātikaṭṭhakathāyaṃ atthasāraṃ, atha vā vinayaṭṭhakathāsu atthasāraṃ. Tenetaṃ dasseti—
sīhaḷamātikaṭṭhakathāyaṃ attasāraṃ ādāya imaṃ kaṅkhāvitarāṇiṃ karonto vinayaṭṭhakathāsupi idha vinicchaye yogakkhamaṃ atthasāraṃ ādāyeva akāsinti.

Idāni sadevakassa lokassa accantasukhādhigamāya attano puññaṃ pariṇāmento “**yathā ca niṭṭhaṃ sampattā**”ti-ādigāthādvayamāha. **Kalyāṇanissitā**ti kusalanissitā. **Sabbasattānanti** kāmāvacarādibhedānaṃ sabbesaṃ sattānaṃ.

Nigamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanakathā

Ettāvata ca—

1. Laṅkissaro yo vijitārirājo,
Rājā **parakkantabhujo** yasassī.
Tidhāgataṃ sīhaḷamekarajjaṃ,
Akā nikāyañca tathā samaggaṃ.
2. Pure **pulatthimhi** vare purānaṃ,
Majjhamhi nānāratanākarānaṃ.
Anantasampattibharābhirāme,
Varācaluttaṅgagharābhirāme¹.
3. Abhejjapākārasugopurasmiṃ,
Nirākulānekakulākulasmiṃ.
Munindadāṭhaṅkuravāsabhūte,
Yo locanānandavahe vasanto.

---

1. Varādhajuttāṅgagharābhirāme (Ka)

4. Suphullitabbhoruhasāduṣīta-
Pasannanīrehi jalāsayehi.
Supupphitānekakadambajambu-
Punnāganāgādihi vābhiramme.
5. Sudhāvadātehi manoharehi,
Pākārapantīhi ca gopurehi,
Vikiṇṇamuttāphalasannibhehi,
Vilokanīyehi sudhātalehi.
6. Katvāna pāsādasahassaramme
Tahiṃ tahiṃ pītikare vihāre.
Mahādayo jetavanādayopi,
Susamīyamānaṃ yatīnaṃ adāsi.
7. Yo sādubhūtaṃ catupaccayañca,
Guṇappasanno samaṇesu tesu.
Niccaṃ mahoghaṃ viya vattayanto,
Yojeti te ganthavipassanāsu.
8. Kāritesu vihāresu, tena tesu yasassinā.
Rammo yo pacchimārāmo, pupphārāmādisobhito.
9. Pariveṇamhi nāmena, tahiṃ **coḷakulantike**.
Pāsāde dassanīyamhi, vasanto karuṇāparo.
10. Sisso sasīkarasvaccha-sīlacārassa dhīmato.
Sāriputtamahāthera-mahāsāmissa tādino.
11. Dhīrānekaguṇoghena, therena sucivuttinā.
Vinayaṭṭhitikāmena, **sumedhenā**bhiyācīto.
12. So **buddhanāgatthero**haṃ, bhikkhūnaṃ paramaṃ hitaṃ.
Mahāvihāravāsīnaṃ, yatīnaṃ samayānugaṃ.

13. Vinayatthādimañjūsam, līnatthassa pakāsanim.
Mātikaṭṭhakathāyemaṃ, akāsim sādhu vaṇṇanam.
14. Sāyam subodhā budhavaṇṇanīyā,
Saṃvaṇṇanā sattasahassamattā.
Nirākarontī vinayamhi moham,
Tamaṃ carantī¹ sasi khe'va bhātu.
15. Ākaṅkhamānena paratthamiṭṭham,
Mahatthasāram suvinicchayañca.
Saṃvaṇṇanam sādhu pakubbatā yaṃ,
Citaṃ mayā puññamanappabhūtaṃ.
16. Puññena tenācitadānasīla-
Mayādinānekavidhena ceva.
Sattā anīghā sukhino averā,
Pappontu sabbe sugatim sivañca.
17. Saddhim yathopaddavamantarena,
Gatā hi līnatthapadīpanīyam.
Tathā janānam api dhammayuttā,
Manorathā siddhimupentu niccaṃ.
18. Kāle pavassantu sadā payodā,
Dhammena pārentu mahim mahindā.
Sattā pasannā ratanattayasmim,
Dānādipuññābhiratā bhavantūti.

Vinayatthamañjūsā līnatthappakāsanīnāmikā.

Kaṅkhāvitarāṇī-abhinavaṭṭikā niṭṭhitā.

Kaṅkhāvitaranīpurāṇaṭīkāya

Saṁvaṇṇitapadānaṃ anukkamaṇīkā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[Ca - Cha]	
Akiriya	81	Cīvarasamayo	64
Acittakāni	117	Chaḍḍitakhette	114
Ajjhoharantassa	106	[Ta - Tha - Da - Dha]	
Addhānamaggappaṭipannassa	83	Talasattikaṃ	101
Anvaḍḍhamāso	6	Tihatthā	52
Abhilāpamattameva	109	Theravaṃso	1
Alaṃvacanīyā	52	Dubbaco	56
Asayanighare	104	Dubbalavatthukattā	48
[U - Ū - E]		Dhammaṃ	98
Upacāro	76, 115	Dhutaṅgaṃ	72
Upassuti	102	Dhuvapaññatte	115
Ūno	59	Dhovati	76
Ekanirodhā	64	[Na - Pa - Bha - Ma]	
[Ka]		Nissaggiyo	43
Kammalakkhaṇaṃ	102	Pavārite	88
Kākaṇīkamattampi	87	Bhattiyagharaṃ	95
Kārāpeyya	81	Mahesi	2
Kittetvā	5	Mukhaṃ	2
Kiriya	81	Mokkhappavesāya	2
Kuṭṭo	114	[La - Va]	
Kulāni	115	Liṅgānurūpassa	24
[Ga - Ca]		Vatthu	56
Gottaṃ	56	Vinayakkame	1
Cāpalasuṇaṃ	114		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va - Sa]		[Sa]	
Vip̄pasanna	1	Sājīvaṃ	25
Vāsijaṭe	105	Sāsaṅkasammato	72
Saṅghāṭicāraṃ	115	Sikkhā	25
Sacittakatā	94	Suti	102
Sattikaṃ	101	Subhaṃ	2
Santaruttaraṃ	73		
Sappāṇakaṃ	99	[Ha]	
Samayābhāvo	89	Haritako	114
Samodahitvā	57	Hārake	84
Sasūcike	99	Hīnāyāvattanaṃ	70

Kaṅkhāvitaranī-abhinavaṭīkāya

Samvaṇṇitapadānaṃ anukkamaṇīkā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Aṃse	302	Aḍḍhapālakā	437
Akaraṇaṃ	151	Aḍḍhabāhuppamaṇā	426
Akallako	394	Atirekaṃ	279
Akuppena	167	Attakāmapāricariyā	232
Akkantassa	443	Attānuvādādīni	127
Akkharalikhaṇaṃ	180	Atthanicchayaṃ	130
Akkhinikhaṇādinimittaṃ	202	Atthapaccatthikānaṃ	447
Agadappayogo	478	Atthapurekkhārāya	473
Agamanapathesu	145	Attharitabbaṃ	276
Agāmakatīrapassena	377	Atthasādhako	200
Aggapabbaṃ	468	Attho	161
Aggabījaṃ	358	Adinnaṃ	196
Aṅgaṃ	186	Addhānamaggo	320
Acelakassa	396	Adhakkhakaṃ	231
Accantameva	340	Adhammena	361
Accekacīvaraṃ	341	Adhikaraṇaṃ	243, 244, 250
Acchinnacīvarassa	336	Adhikaraṇāni	444
Acchinnacīvaro	305	Adhimāno	220
Aññabhāgassa	245	Adhisīlaṃ	177
Aññabhāgo	245	Adhojāṇumaṇḍalaṃ	231
Aññāvādakakammaṃ	361	Anantarāyikinī	477
Aññātikā	301	Anantarāyena	460
Aṭṭo	289	Anādaraṃ	453
Aṭṭhaṅgulamattaṃ	436	Anārambhaṃ	238
Aṭṭhuppattiyam	246	Animittupago	136
Aḍḍo	455	Aniyato	270

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Anudhammo	412	Appitatā	315
Anupaññatti	187	Abījam	360
Anupadaṃ	349	Abbhantarimo	238
Anupasampanne	397	Abbhāghātaṃ	239
Anuppannapaññatti	187	Abhaṇiṃ	220
Anubyañjanaṃ	349	Abhiyuñjati	197
Anurūpā	136	Abhirameyya	233
Anullapanādhippāyassa	222	Abhūtassa	346
Anuvasitvā	379	Amūlakam	242
Anūpaghāto	152	Ambaṇaṃ	427
Anūpavādo	152	Araṇike	430
Anodissa	379	Araṇisahitaṃ	427
Anovassakam	472	Arahopekkhāya	472
Antaragharaṃ	342	Alajjitā	160
Antaraghare	437	Allokāse	185
Antarā	136	Avaṇṇakāmatāya	374
Antarāyikā	410	Avalittā	237
Antarāyiko	163	Avaharantassa	196
Antarāyo	410	Avikappetvā	382
Antarārāmaṃ	399	Avijjhātaṃ	405
Antevāsī	179	Avippaṭṭisāramūlakā	164
Antosāramissakehi	139	Avippavāsasīmā	143
Anvakkharaṃ	349	Asañcicca	229
Anvaḍḍhamāsam	145	Asantaṃ	222
Apadānaṃ	441	Asandamānaṃ	141
Apadisitvā	308	Asappāyaṃ	433
Aparāmasanāni	174	Asambhinnarasam	390
Aparisaṅkitaṃ	242	Asambhogakaraṇattham	420
Apassenaṃ	214	Asāmaggipakkhiyā	254
Appamattakavissajjako	420	Asāmikā	238

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[Ā]	
Assāvo	431	Āroceyya	219
Assu	394	Āvasathapiṇḍo	379
Aharaṇapaccāharaṇaṃ	321	Āvudham	214
Ahāni	257	Āsanaṃ	472
[Ā]		Āsannassāpi	376
Āgacchamānā	482	Āsayādayo	239
Āgamanasuddhiṃ	310	Āsayo	238
Āghātanam	239	Āsāvacchedikā	278
Ācariyaparamparā	162	Āhāro	394
Ācāro	123, 246	[I]	
Āṇā	150	Iddhijaṃ	279
Āthabbaṇamanto	478	Indakhīlato	342
Ādātabbam	468	Indakhīlāṭikkamato	459
Ādikammiko	193	Iriyāpatho	214
Ādiyati	171	[U]	
Āpajjeyya	234	Ukkaḍḍhīyati	334
Āpattisabhāgaṃ	149	Ukkaṇṭhito	181
Āpadāsu	376, 401	Ukkiritvā	405
Āpāyikādīni	127	Uccāreyya	416
Ābādhapaccayā	468	Ucchurasam	329
Āmāsaṃ	429	Ujjavujjave	477
Āmisahetu	374	Ujjhānasaññā	442
Āraṇṭakam	425	Utukkhānaṃ	157
Āraññiko	157	Uttaṇḍulam	325
Āraddhavipassakassa	221	Uttaram	306
Ārāmaṃ	197	Uttarimanussadhammo	219
Ārāmo	289	Uttarimanussānaṃ	219
Ārogyaṃ	225	Udosito	289
Ārocetha	159	Uddisako	213

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]		[U - Ū]	
Uddisāpenti	414	Ussāhaṃ	429
Uddesapariyāpanā	254	Ussukkavacanaṃ	210
Uddeso	127, 165	Ūnavīsativasso	167
Uddhaṭe	385	[E]	
Uddhammaṃ	173	Ekantarikaṃ	483
Uddharaṇaṃ	186	Ekabhaṇḍaṃ	197
Uddhāre	204	Ekarattaṃ	288
Upakaraṇehi	237	Ekaladdhiko	251
Upakkhaṭaṃ	300	Ekasaṃsaṭṭhāni	382
Upacāraṃ	429	Ekasamuṭṭhānā	188
Upajjhāyo	179	Ekūposathā	145
Upanikkhipanaṃ	214	[O]	
Upanentiyā	464	Okāso	214
Uparigoppake	403	Okkamantassa	376
Upavasanti	132	Opātakkhaṇanaṃ	214
Upasampadā	151	Omakataro	138
Upasampanno	167	Omasavāde	347
Upassuti	416, 417	Orato	284
Upāhanādīni	201	Orohati	440
Uposathike	434	Olokentassa	442
Uposatho	132	Ovaṭṭho	355
Ubbhakapparaṃ	451	Ovadato	373
Ubbhakkhakaṃ	231	Ovassakamaṇḍape	363
Ubbhajāṇumaṇḍalaṃ	231	Osāraṇaṃ	417
Ubbhāro	274	Osārentassa	351
Ubhayavipannā	240	Osārehi	374
Ummattako	181	Ohīyamānepi	417
Uyyojeyya	397		
Ullittā	237		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kāmsakūṭaṃ	203	Kāyasāmaggiṃ	152
Kāmsanīlena	406	Kāyasāmaggidānato	250
Kāmsalohaṃ	424	Kāraḥaṃghassa	460
Kaṅkhāvitaranī	124	Kālo	388
Kaṅgu	384	Kālakānaṃ	316
Kaṅgusitthaṃ	326	Kiccappasuto	155
Kaṅḍu	431	Kiṅṅapakkhittā	402
Katañjali	121	Kipillikādīni	238
Kataparikkhepo	195	Kiriyāṃ	193
Katabhaṅḍaṃ	320	Kiriyāviseso	214
Kathalā	355	Kīḷana-upavanaṃ	476
Kantantiyā	477	Kīḷanacittasālaṃ	476
Kantitasuttaṃ	477	Kīḷanuyyānaṃ	476
Kappāsikaṃ	338	Kukkuccappakatatā	160
Kappiyakārake	315	Kukkuccavippaṭṭisāro	414
Kappiyacammena	363	Kukkuccāyantānaṃ	396
Kappiyabhaṅḍena	301	Kukkucce	160
Kappiyabhojanaṃ	389	Kuṅḍikā	427
Kambalaṃ	279	Kuthite	192
Kammabaddho	213	Kudrūsako	384
Kammānaṃ	417	Kulāni	473
Karaṇaṃ	250	Kulānuddayatāya	461
Kalisāsanāropane	397	Kusalaṃ	149
Kalyāṇadhammaṃ	233	Kusāvahāro	203
Kavāṭabaddhavihāraṃ	478	Kūṭakahāpaṇo	203
Kāmapāricariyā	232	Kodaṅḍo	443
Kāyakammaṃ	193	Kosiyāmsunā	316
Kāyappaṭṭibaddhaṃ	452	Kosiyamissakaṃ	316
Kāyappaṭṭibaddhena	393	Koseyyaṃ	338
Kāyavikārena	236		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Kha]		[Ca]	
Khandhabijāṃ	358	Cakkasamāruḥhā	376
Khādanīyattham	396	Caturaṅginim	400
Khittacitto	181, 193	Catuvaggo	132
Khipatu	304	Cammattharaṇaṃ	187
Khilanamanto	478	Cammakhilaṃ	191
Khemato	306	Cātuddasiko	133
Kheḷo	394	Cātuddaso	134
Khomaṃ	279, 338	Cātumāsiniyaṃ	152
[Ga]		Cāpalasuṇo	467
Gaṇanā	157	Cittasaṅkappo	217
Gaṇanupagatā	288	Citto	216
Gaṇanūpikā	454	Cimilikāya	430
Gaṇabhojanaṃ	277	Cetanā	225
Gaṇabhojane	380	Cetiyarukkhaṃ	241
Gandhavāsitakena	484	Cetiyassa	297
Gandhikaseṇī	457	Cetetvā	211
Gamiyo	157	Cocapānaṃ	395
Garudhamme	373	[Cha]	
Gahapati	305	Chakkhattuparamaṃ	312
Gāmaghātakā	204	Chagalako	246
Gāmantaraṃ	458	Chandapārisuddhi	156
Gāmasīmā	145	Chandavāsini	235
Gilānāya	476	Chārattaṃ	266
Gihivikaṭā	425	[Ja]	
Guṇaṅguṇūpāhana	187	Janetti	172
Guhā	240	Jambupānaṃ	395
Guḷāsavo	402	Jāyābhāve	234
[Gha]		Jārabhāve	234
Ghaṭṭanaphalakaṃ	427		
Ghaṭṭanamuggaro	427		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ja]		[Tha]	
Jīvitindriyaṃ	212	Thaññaṃ	480
Jotakattā	127	Tharu	478
Jotiṃ	404	Thalaṭṭhaṃ	199
[Jha - Ña - Ṭha]		Thullakacchābādho	431
Jhānādidhammaṃ	222	Thusapiṇḍo	238
Ñātikā	301	Thūpīkatāni	440
Ṭhānārahena	167	Theyyasaṃvāsako	168
Ṭhitaṃ	186	Theyyasaṅkhātena	197
[Ta]		Theyyāvahāro	203
Tadahujātāyapi	228	Theravaṃsappadīpā	122
Tadahupaṭiggahitaṃ	390	Therā	159
Talaghātake	468	Therādhikaṃ	131
Talasattikaṃ	416	Thero	123
Tāḷaṃ	425	[Da]	
Tikapācittiyaṃ	304	Dakasotaṃ	227
Ticīvaraṃ	288	Dakkhiṇā	131
Tiṇakuṭi	240	Dakkhiṇeyyo	131
Tiṇasanthāro	366	Daṭṭhu	306
Titikkhā	151	Daḍḍhagehā	426
Titthiyapakkantako	171	Davā	179
Titthiyā	150	Davāyapi	182
Tiracchānagato	150	Dāruṇaṃ	483
Tirokuṭṭe	470	Dissanti	256
Tiropākāre	470	Dukūlaṃ	279
Turi	338	Dujjīvitena	216
Turitagamanepi	417	Duṭṭhullavācassādo	229
		Duṭṭho	241
		Dubbacajātiko	254
		Dussikaseṇī	457

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da]		[Na]	
Dūseti	255	Nikkhantamūlamattaṃ	358
Devadinnāṃ	279	Niccabhattaṃ	381
Deve	145	Niccabhattake	434
Doso	241	Nicchayo	130
[Dha]		Nidānaṃ	186
Dhanakkītā	235	Nidānuddeso	127
Dhammagaṇo	457	Nimantanato	380
Dhammapurekkhārāya	473	Nimittakammaṃ	201
Dhammavādī	254	Nimittasampatti	137
Dhammikānaṃ	417	Nimittupagatā	138
Dhammena	417	Niyametvā	356
Dhammo	120	Nirapekkho	364
Dhāraṇāya	478	Nivātena	123
Dhuranikkhepo	200	Nivesanaṃ	289
Dhuvapaññatte	473	Nisīdanaṃ	366
[Na]		Nisīdanasanthataṃ	319
Naccaṃ	470	Nissaggiyo	200
Naṭṭhakāyappasādaṃ	191	Nissāraṇaṃ	417
Naṭṭhacīvaro	305	Nīharitvā	434
Nadipāraṃ	458	Nīhareyyuṃ	206
Nappatito	242	Nekkhammaṃ	306
Navāṃ	406	[Pa]	
Navacīvaraṃ	406	Pa-atimokkhaṃ	125
Navā	159	Pakatatto	257
Nāgamaṇḍalaṃ	478	Pakatibhāvaṃ	242
Nānābhāṇḍapañcakāṃ	197	Pakappetvā	211
Nālaṃvacanīyā	236	Pakāsaya	451
Nāvā	289	Pakiṇṇakaṃ	444
		Pakkamanantikā	278

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pakkhasaṅkantāya	460	Pabbatanimittam	137
Pakkhike	434	Pamaṇikā	282
Paccukkaḍḍhanti	134	Payogo	42
Paccuddharāmi	281	Parapariggahitakam	237
Pañcakam	197, 281	Parammukhavikappanā	406
Pañcavidho	131	Parikkamanam	238
Paññattividhi	186	Parigūhati	160
Paṭikkamanam	399	Pariṇatena	228
Paṭikkosanam	176	Paripācitam	377
Paṭicaraṇassa	360	Paribbājakassa	396
Paṭicarato	449	Pariyādānam	372
Paṭicchannaparivāso	259	Pariyeseyya	215
Paṭicchannāvahāro	203	Parivatthabbam	259
Paṭipādanam	193	Parisakkanādikehi	420
Paṭibalo	131	Parisuddhabhāvam	159
Paṭimukkam	443	Parissayo	438
Paṭimukkassa	443	Parūpaghātī	151
Paṭiyāditassa	378	Palaṇḍuko	467
Paṭilābhena	304, 463	Pavattitvā	195
Paṭisaṃviditagilānā	435	Pavāraṇappaccukkaḍḍhanā	420
Paṭisenāruddhāya	401	Pavārito	383
Paṇṇena	181	Pavāḷam	311
Patimānentam	483	Paviṭṭham	185
Pattanīlena	406	Pavisissāma	397
Pattapariyanto	328	Pavesanam	185
Pattuṇṇam	279	Paveseti	205
Padesapaññatti	187	Pasayha	204
Pannaraso	133	Pasayhāvahāro	203
Papañcasāṅkhā	197	Paheṇakatthāya	383
Papāto	216	Pākavattam	296

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Va]	
Pāṭipadīke	434	Pubbakaraṇaṃ	154
Pāṇātipātī	212	Pubbakiccaṃ	154
Pāṇātipāto	212	Puṇṇamā	134
Pātimokkhaṃ	126	Pubbapayogo	201
Pātimokkhasaṃvarasaṃvuto	126	Pesuṇṇaṃ	348
Pātheyyatthāya	383	[Pha]	
Pādagghanakaṃ	201	Pharati	396
Pādapuñchanī	364	Phalārāmo	311
Pādāraho	206	Phalāsavo	402
Pāpakena	216	Phaliniṃ	394
Pāpicchatāya	221	Phaḷubījaṃ	358
Pāmokkhaṃ	122	Phārusakapānaṃ	395
Pārivattakaṃ	304	[Ba]	
Pāsaṇḍaṃ	379	Badarasāḷavaṃ	467
Pāsantaṃ	436	Baddho	213
Pāsāṇā	355	Bahikuṭṭe	238
Pāsādikena	158	Bījabījaṃ	358
Pāsādo	289	Buddho	120
Pāhetabbo	149	Byañjanaṃ	161
Piṭṭhasaṅghāṭato	398	Byatto	131
Piṭṭhasaṅghāṭo	237	Byūhaṃ	433
Piṭṭhasurā	402	Brahmacariyaṃ	243
Pituvacanena	236	[Bha]	
Pittavasena	193	Bhaṅgaṃ	279, 338
Pisuṇā	348	Bhañjanako	467
Pīlakā	431	Bhaṭiputtagaṇo	457
Pupphadānaṃ	255	Bhaṇḍadeyyaṃ	204
Pupphārāmo	311		
Pupphāsavo	402		
Pubbakattikapuṇṇamā	134		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]		[Ma]	
Bhaṇḍanakārakehi	134	Mahāvihāravāsīnaṃ	124
Bhaṇḍikalasuṇaṃ	467	Mahesi	122
Bhattiyagharaṃ	399	Mātikā	186
Bhayānakakataṃ	404	Māturakkhitā	235
Bhājanagataṃ	141	Māsako	310
Bhāsantarena	380	Māso	260
Bhikkhunovādo	157	Mālo	289
Bhikkhupesunñāṃ	348	Mitto	406
Bhuttavā	383	Mukharassa	419
Bhūtata	447	Muṭṭhipaṅcakaṃ	281
Bhojanaṃ	398	Muttā	310
[Ma]		Mudupiṭṭhiko	223
Makkhikāmadhumeva	329	Muddikāpānaṃ	395
Macchabandhānaṃ	145	Musā	220, 346
Majjhimā	159	Muhuttikā	234
Maññe	416	Mūlacchedavasena	237
Maṇi	310	Mūlaphalādīṃ	435
Mattaññūtā	152	Mūlabījaṃ	358
Madhukapānaṃ	395	Methuno	183
Madvāsavo	402	Merayaṃ	402
Manussadhammo	219	Mokkhappavesāya	122
Manussitthiyā	352	Mokkho	415
Mando	160	Mocanassādo	225
Marumbā	355	Moceti	127
Mallagaṇo	457	Momūho	160
Masāragallaṃ	311	[Ya]	
Mahallakassa	398	Yathāsanthutaṃ	421
Mahallako	241	Yathāsukhaṃ	396
Mahāvikaṭāṇi	396	Yācati	455

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]		[La]	
Yācito	123	Lekhe	478
Yānagatassa	444	Lepe	240
Yāmakālikam	395	Lokavajjam	193
Yāvakālikam	395	Lohakumbhī	422
Yāvajīvikam	395	Lohitaṅko	311
Yāvatiham	257	[Va]	
[Ra]		Vañcanam	204
Rakkhati	127	Vañcetvā	409
Rakkhitagopitā	426	Vatṭaloham	424
Racitam	440	Vaṇṇanā	124
Rajataṁ	310, 321	Vatthikosesu	192
Rajanadoṇi	427	Vatthu	167, 238
Ratanam	428	Vatthugaṇanāya	332
Rathiyā	433	Vatthusabhāgā	149
Ravā	179	Vandanāmānapūjāsakkārā	121
Raho	269	Vappam	147
Rāgapariyuṭṭhitassa	398	Varako	384
Rāgūpatthambho	225	Vasātelam	329
Rājabhoggo	310	Vassam	334
Rūpūpahāro	214	Vassānassa	293
[La]		Vācanāmagganissitam	124
Lakkhaṇam	327	Vārako	422
Laguḷam	216	Vālukā	355
Lambī	223	Vāsijaṭe	430
Lahākāpattim	148	Vāsūpagatassa	437
Lābhasīmā	294	Vikaṭāni	396
Liṅgam	165, 171	Vikappam	308
Liṅgādibhedo	165	Vikāle	388
		Vikkayam	324

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Vicchindantassa	372	Vesāliyaṃ	190
Vijaṭetvā	319	Veḷuriyo	310
Vijjāparijappanaṃ	215	[Sa]	
Vitthāruddeso	127	Samghapariyāpanno	159
Vidaheyya	351	Samgho	120, 121, 131
Vidhe	430	Sammantayitvā	202
Vinandhitvā	229	Samvaccharo	260
Vinayavādī	254	Samvaro	126
Vinayasammukhatā	447	Samvāsāya	374
Vināsento	255	Samvidhāvahāro	201
Vippakataṃ	240	Samsaṭṭhaṃ	329
Virādheti	160	Sa-antaraṃ	306
Vilikhantassa	357	Sakkharā	355
Vivaṇṇane	414	Sakyaputto	346
Visamvādanaṃ	347	Saṅketakammaṃ	201
Visibbetvā	474	Saṅkhaṃ	139
Visuddhāpekkho	163	Saṅkho	310
Vissajjite	286	Saṅkhyupagamaṃ	245
Visaṭṭhi	225	Saṅghāṇiṃ	484
Vihāro	241	Sacittakaṃ	193
Viheseti	361	Sacittapariyodapanāṃ	151
Vītikkaṃ	160	Sajjukāṃ	149
Vīhi	384	Sajjhāyanti	414
Vuṭṭhāpentiyā	457	Sañcarittaṃ	234
Vūpasamissāmi	417	Sañcarī	234
Vedanāṭṭo	181, 192	Sañcicca	160
Vemaṃ	338	Sañcetanā	225
Vematiko	149	Sañjānanakammaṃ	202
Veyyāvaccakaro	311	Saññāvimokkhaṃ	193
Vevacanaṃ	179		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Saññāvimokkho	188	Sampannaṁ	174
Satisammosā	160	Sampannā	130
Sattāhakālikam	395	Sampahāraṭṭhānassa	401
Sattu	383	Sambhattā	421
Satto	212	Sambhatto	208
Sattham	316	Sambhārasaṁyuttā	402
Sattho	289	Sambhinnāsi	230
Saddāyantiyā	459	Sammaṭā	136
Santaruttaram	292	Sammasantassa	221
Santhatam	316	Sammukhavikappanā	406
Sandiṭṭhā	421	Sammuti	391
Sandiṭṭho	208, 406	Sammutisaṁgho	131
Sannidhi	388	Sayanigharam	398
Sapadānaṁ	441	Sayanighare	428
Saparikkamaṇaṁ	238	Sarako	425
Sabhojanaṁ	398	Salākabhatte	434
Samagghataram	205	Sallekho	404
Samathā	244	Savatthuko	355
Samanuggāhīyamāno	220	Savanāṇattivacaṇaṁ	130
Samapuṇṇaṁ	440	Savevacanaṁ	179
Samasūvakam	440	Sahapayogo	201
Samāgacchatu	251	Sahaseyyam	351
Samānasamvāsakā	453	Sahitassa	250
Samānasamvāsā	145	Sahubbhārā	279
Samīpe	243	Sājīvaṁ	177
Samuṭṭhānaṁ	186	Sāṭṭiyaggāhāpako	420
Samudācaranto	219	Sāṇaṁ	279, 338
Samodhānaparivāso	259	Sādiyati	186
Samodhānetvā	222	Sādhukaṁ	415
Sampajānamusāvādo	346	Sāmikā	204

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sāmisānīpi	331	Suyyanti	256
Sāmīcīkammaṃ	373	Surā	402
Sāli	384	Suvaṇṇaṃ	310
Sālūkapānaṃ	395	Suvaṇṇacīrakaṃ	229
Sāhatthiko	200	Susaṃvuto	438
Sikkhā	177	Susānaṃ	239
Sikkhākāmā	130	Sūkarantakaṃ	407
Sikkhāsājīvasamāpanno	177	Sūratena	123
Sikharaṇī	230	Sevanacitte	191
Sīnghāṭakaṃ	433	Sotaṃ	145
Sīnghāṇīkā	394	Somārapaṭṭaṃ	279
Sīlasampannā	130	Sneho	389
Sīsānulokikāya	479	Svāgatāni	126
Sukkassa	225		
Sukkhesupī	147	[Ha]	
Suṅkaghātaṃ	201	Hatthapāsātikkamo	289
Suti	416	Hatthamuddā	180
Suttaṃ	426	Hadayaabhedo	203
Suttuddeso	150	Hammiyaṃ	289
Suddhaṃ	244	Haritako	467
Suddhantaparivāso	259	Hasādhippāyo	403
Suddhapāsāṇā	356	Hāpanaṃ	174
Supinantā	227	Hiraññaṃ	308